
Stephan Gerlach
Editör Kemal Beydilli
Çeviri Türkis Noyan
Türkiye Günlüğü
1577-1578
2. Cilt
Kitap Yayınevi

TÜRKİYE GÜNLÜĞÜ
2. CİLT

KİTAP YAYINEVİ – 137
SAHAFTAN SEÇMELER DİZİSİ – 9

TÜRKİYE GÜNLÜĞÜ/STEPHAN GERLACH

ÖZGÜN ADI
TAGE-BUCH DER VON ZWEEN GLORWÜRDIGSTEN RÖMISCHEN KAYSERN MAXIMILIANO UND RUDOLPHO... AN DIE OTTOMANISCHE PFORTE ZU KONSTANTINOPEL ABGEFERTIGTEN... GESANDTSCHAFFT

© 2006, KİTAP YAYINEVİ LTD.
TÜM HAKLARI SAKLIDIR. BU KİTABIN HİÇBİR BÖLÜMÜ, YAYINCININ YAZILI İZNİ OLMADAN, FOTOKOPİ DAHİL ELEKTRONİK VEYA MEKANİK YÖNTEMLERLE KOPYALANAMAZ, ÇOĞALTILAMAZ VEYA KAYDEDİLEMEZ.

ÇEVİRİ
TURKİS NOYAN

EDİTÖR
KEMAL BEYDİLLİ

DÜZELTİ
FEYZİ GÖLOĞLU

KİTAP TASARIMI
YETKİN BAŞARIR, BEK

TASARIM DANIŞMANLIĞI
BEK

KAPAK MİNYATÜRÜ
SURNAME-İ HÜMAYUN, NAKKAŞ OSMAN ATÖLYESİ, TSM, H. 1344

GRAFİK UYGULAMA VE BASKI
MAS MATBAACILIK A.Ş.
DEREBOYU CADDESİ, ZAĞRA İŞ MERKEZİ B BLOK 1
MASLAK-İSTANBUL
T: (0212) 285 11 96
E: INFO@MASMAT.COM.TR

1. BASIM
ŞUBAT 2007, İSTANBUL

ISBN 978-975 6051-48-1 (TAKIM)
ISBN 978-975 6051-47-4 (2. CİLT)

YAYIN YÖNETMENİ
ÇAĞATAY ANADOL

KİTAP YAYINEVİ LTD.
CİHANGİR CADDESİ, ÖZOĞUL SOKAĞI 20/1-B
BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
T: (0212) 292 62 86 F: (0212) 292 62 87
E: kitap@kitapyayinevi.com
W: www.kitapyayinevi.com

Türkiye Günlüğü

1577-1578

2. cilt

Stephan Gerlach

Editör
Kemal Beydilli

Çeviri
Turkis Noyan

Kitap Yayınevi

İçindekiler

Birinci Cilt

Önsöz 17

1573 yılı 45

1574 yılı 113

1575 yılı 163

1576 yılı 269

İkinci Cilt

1577 yılı 503

1578 yılı 715

Ek: Eserde yer alan Latince belgelerin dökümü 871

Dizin 875

Türkiye Günlüğü
1577 yılı

Ocak 1577

Bir Ocak'ta saygıdeğer efendim, Galata'nın önemli tüccarlarından Marx Antoni Stanga, Benedict Gajan, Ragusalı Prodonelli, Jacob Lucari, Venedikli Bartolotti, Sakızlı eczacı Antoni ve daha pek çok kişiyi yemeğe davet etti.

2 Ocak'ta saygıdeğer efendim, öğle yemeği sırasında, imparatorumuzun son gelen elçisini kent kapısından karşılayan ve refakatçisi ile birlikte padişaha armağanları sunmaya gittiğinde, saraya kadar eşlik eden çavuşbaşıya 1.000 akçe ve Şam kumaşından iki elbise gönderdiğini anlattı. Fakat çavuşbaşı elbiseleri geri göndermiş ve yerine kadifeden yapılmış elbise istemiş. Çünkü daha önce çavuşbaşılığa getirilmesi şerefine efendim ona kadifeden bir elbise ya da elbiselik kadife yollamış ve şimdi de gene aynı armağanı vermesini istiyormuş. İşte görülüyor ki, Türklere bir şey verildi mi, her yıl tekrar verilmesini isterler ve bunun hakları olduğunu, karşılarındakinin de buna borçlu olduğunu iddia ederler. Efendim böyle durumlarla sık sık karşılaşıyor. Başlangıçta Sultan Süleyman ve İmparator Ferdinand arasındaki barış andlaşması vesilesiyle paşalara armağanlar dağıtılmıştı. Şimdi bu bir kural haline getirildi ve paşalar her yıl onlara armağan vermeye borçlu olduğumuz kanısındalar. Saygıdeğer efendimin dediğine göre, eğer Strigen başpiskoposu ile padişah arasında barış antlaşmasına varıldığı zaman müzakerelere kendisi de katılsaymış, her yıl paşalara armağanlar verilmesinin bir kural haline getirilmesine izin vermezmiş.

Aynı olay Kaptan-ı Derya Uluç Ali ile ilişkilerimizde de söz konusu olmaktadır. Uluç Ali, iki yıl üst üste Mehmed Paşa'ya hizmetindeki bir subayı yollayıp, saygıdeğer efendimin kendisine de bir armağan yollamasını istedi. Ama efendim, açık ve seçik olarak, Uluç Ali'ye bir hediye vermek zorunda olmadığını, bir kez hediye verirse, bundan böyle her yıl kendisinden hediye bekleneceğini söyledi.

Çavuşbaşı, Venediklilerin kendisine kadifeden bir elbise verdiklerini söyleyerek efendimin de ona kadifede elbise göndermesini istedi. Buna karşılık efendim, böyle bir âdetin olmamasına rağmen bir sene önce ona bir armağan vermesindeki amacının, onu onurlandırmak olduğunu, yoksa

kurallara göre böyle bir şeyin gerekmediğini bildirdi. Sonuç olarak Venediklilerin yaptıklarının kendisine örnek gösterilmesinin de anlamsız olduğunu, onların zaten 10 yılda bir elçi gönderdiklerini, oysa imparatorun her yıl elçi gönderdiğini sözlerine ekledi.

Bugün Johann Segediner'in yanına gittim. Bu adam efendisi olan defterdardan kaçmış ve bizde, yemek servisi yapılan odada saklanmıştı. Defterdar onu zorla sünnet ettirmişse de, o diğerleri gibi dinini inkâr etmemiş. Ramazanda efendisi ile birlikte camiye gittiğinde bile İsa Efendimize dua etmiş, Türklerin inancını hiçbir zaman benimsememiş, bunu da gerek efendisi gerekse arkadaşları gayet iyi biliyorlarmış. Johann Segediner benden kendisi için "Son Yemek" ayinini yapmamı istedi.

Bugün akşam yemeği sırasında saygıdeğer efendimin anlattığına göre, Bohemya'daki Rosenberg ailesinde bir doğum olduğunda, beyaz elbiseli bir kadın hayaleti, aileden biri öldüğünde ise, siyah elbiseli bir kadın hayaleti görünürmüş. (Bu aile Bohemya'da yaşamaktadır ve şimdiki yaşlı Rosenberg, Bohemya'nın en kudretli adamı olup Lehistan seçimlerine oyu ile katılmıştır.)

Bu konu açılmışken Bay Schmeisser, Tirol bölgesindeki Schwatz'da birisi öleceği zaman, kendini küçültebilen veya ev kadar büyüyebilen bir hayaletin göründüğünden söz etti. Bu hayalet bir evin penceresinden içeri bakarsa, orada ev halkından biri ölürmüş. İnsbruck'ta da böyle bir hayalet görünüyormuş.

Türkiye'de buna benzer hayalet öykülerini ne Türklerden duydum ne de Hıristiyanlardan.

6 Aralık'ta dokuz kişi bana akşam yemeğine geldiler: Elçi Bay Simich, Bay Abt, Yeremias Fischer, Wolhzogen, Salzburglu Rudolph, 11 yıl Türklerde esir olarak kalmış olan Tübingenli seyis Jerg, 17 yıl esir hayatı sürmüş olan Fillachlı Hans Flattacher ve yukarda sözünü ettiğim, dört yıldır bir Türkün esiri olan Johann Segediner.

Yemek sırasında saygıdeğer efendim bize Türklerin Konstantinopolis'e neden "İstampol"dediklerini anlattı: Bu isim Rumcadan geliyormuş. Rumlardan biri diğerine "nereye gidiyorsun?" diye sorduğunda, karşısındaki "İs tin polin" [Şehre] diye cevap verirmiş. Örneğin Roma'da "ne-

reye?" diye sorulduğunda "*In urbem*," [Şehre] Roma'dan birkaç mil uzaktayken, "nereden?" diye sorulduğunda da "*ex urbe*" [Şehirden] denildiği gibi. İşte böylece, bu iki kente diğer yerleşimlerden farklı olarak "*Polis*"-"*Urbes*" (şehirler) demişler. Tıpkı bu sözcük gibi, Türkler, beraber yaşadıkları halklardan çok sayıda sözcük devralmışlardır, üç Rumca sözcüğü birleştirerek biraz değişik bir şekle sokmuşlar ve İstampol kelimesini oluşturmuşlar. Bunun gibi masa anlamına gelen "*trapeza*" sözcüğü de Türklerin diline girmiştir, Rumların bir bey hakkında kullandıkları "*Ephendi ut Graeci Barbari*" ifadesinden "efendi" sözcüğünü dillerine geçirmişler. Macaristan'da ve Hırvatistan'da yaşayan Türkler de bu halklardan pek çok kelime alıp kendi dillerine katmışlardır. Konstantinopolis sarayında süslü ve kibar konuşmak için Türkçeye Arapça ve Farsça sözcükler karıştırıyorlar, tıpkı Almanların da, konuşmalarına Latince kelimeler katmayı âdet edinmiş olmaları gibi. Oysa dağlık bölgelerde yaşayan Türkler tamamen saf bir Türkçe konuşuyorlar ve dillerine yabancı sözcükler katmıyorlar. Bu durumda Konstantinopolis'te yaşayanlar, kent dışından gelenlerin dilini tam olarak anlayamıyorlar. Okumuş Türkler Konstantinopolis'e İstampol değil İslambol diyorlar ve bu da "inançlıların kenti" demektir. Onlara göre İslam en doğru inançtır.

Portre ressamı Peter, bana Kahire veya Alcair adı ile bilinen kentin Konstantinopolis'ten çok daha büyük olduğunu söyledi. Orada 22.000 cami varmış, hemen hemen her sokakta bir cami, bir at değirmeni ve bir de fırın bulunurmuş. Kahire'nin evleri Konstantinopolis evlerinden daha güzelmiş, odaları geniş, duvarları mermer kaplı ve içleri dış görünüşlerinden daha gösterişliymiş. Ortalarında rüzgârın esmesine olanak sağlayacak açık bir mekân varmış. Oralarda yağmurdan korkmazlarmış, çünkü bazı yörelerde hiç yağmur yağmaz bazı yerlerde ise sadece kışın ve çok az yağmur yağarmış.

Mısır'da yaşayan Afrikalılar başıboş, soyguncu, hırsız bir toplummuş, her fırsatta insan ve hayvan kaçırırlar, 200 kişilik topluluklar halinde yaşarlarmış. Bunlar balık gibi suya dalabilir ve suyun altında bir İtalyan mili kadar soluk almadan yüzer, sonra su yüzüne çıkıp nefes alarak yeniden dalarlarmış. Eğer önlerine barçalar veya küçük gemiler çıkarsa, gece vakti

onlara yanaşıp ellerine ne geçerse, hatta insanları bile çekip götürürlermiş. Geceleri atlar ve insanlar Nil nehrini yüzerek geçebilirlermiş. Adamlar atın eyerini veya başka herhangi bir yükü kafalarının üzerine koyar, atı da dizginlerinden tutar, yüze yüze gidecekleri yere giderlermiş. Ama bu hırsızlardan, haydutlardan biri yakalanırsa, sırtındaki kürek kemiklerinin arasına bir kanca saplayıp asarlar, burnunun altına da bir insan cesedi bağlarlarmış.

8 Ocak'ta Bay Wolhzogen, elçimiz ve bazı elçilik mensuplarının üç kupa arabasına binerek su kemerlerine yaptıkları geziye katıldım. Birinci arabada Arnavut Timo, küçük yeniçeri İbrahim, lavtacı Prigel, yemek ve içki sorumlusu Rupe vardı. İkinci arabada Bay Simich, Bay Schmeisser, Vollrath ve ben yer aldık. Üçüncü arabaya Bay von Herbersdorff, Bay Zolner, Bay Apt ve Bay Simich'in uşağı Stephan bindiler. Daha gün doğmadan kapının önünde hazır durumdaydık, çünkü gideceğimiz yer şehirden üç-dört Alman mili mesafededir. Birinci su kemeri şehir dışına gidenin solunda kalır ve üst kısmında 10, alt kısmında ise yedi kemerden ibarettir. İkincisinde ise yukarda ve aşağıda dörder tane olmak üzere üstüste sekiz büyük kemer vardır. Her iki yanında da çok daha küçük boyda üstüste ikinci ve üçüncü kemerler bulunur. En alttaki büyük kemerin içinden su akar, üsttekilerin üzerinde yürümek mümkündür, onlar birer kapıya benzerler. İkinci kemerden sonra büyük bir kazana benzeyen bir havuza geliniyor. Etrafı bir duvarla yerden yükseltilmiş ve güzel kesme taşlarla inşa edilmiş olan bu yuvarlak çanak, toprağın çok derinlerine kadar iniyor. İki dağdan gelen su burada birikiyor ve bir kapaktan ikinci su yoluna akıyor. Üçüncü su kemeri sağ tarafta ve üstüste üç kattan ibaret. En üst katta 21, orta katta 11 veya 12 ve en altta da altı kemer var. Bu katların birincisinde ve ikincisinde, tıpkı ikinci su kemerinde olduğu gibi, boydan boya yürümek mümkün. Duvarları kesme taştan 20 ayak kalınlığında örülmüş ve yukarıya doğru daralmaktadır. Böylece her iki tarafta çevresinde dolaşabilecek genişlikte bir yer kalabilmektedir. Dördüncü su kemeri kuzeyde ve üçüncünün yakınlarındadır, arada güzel bir çayırlık bölge var ve sağda da bir Rum köyü bulunuyor. Bu su kemeri de, birinci ve ikinci kemer gibi, üstüste iki geçitten ibaret. Üstteki kemer 50 [okunamayan işaret], alttaki ise 48 olup, ikisi de oldukça yüksek. Sultan Süleyman eski taşların üst yüzeyini yontturmuş ol-

duğundan yeni gibi görünüyorlar. Sabah kahvaltımızı bu su kemerlerinin bulunduğu yerde yaptık. Daha ötelerde birçok başka küçük suyolları da var, her biri sadece dört-beş kemerden ibaret. Bu suyolları suyu bir dağdan bir ilerdeki dağa iletiyorlar. Yerin altında da kayaların ve toprağın içine oyulmuş ve etrafı taşlarla çevrilmiş küçük suyolları bulunuyor, bunlar suyu Konstantinopolis'e kadar getiriyor ve su burada ayrı ayrı yerlere taksim ediliyor. Su kemerlerine giden yol, tatlı suların [Kâğıthane ve Alibeyköy] bulunduğu yerden, iki dağın arasındaki bir vadiden geçiyor. Şehirden birbuçuk mil ötede, solda bir köye ve biraz sonra da sağ tarafta bir köye varılıyor. Orada suyun üzerinden geçen bir köprü bulunuyor. Solda bir dağın tepesinde Mehmed Paşa'ya ait birçok kar çukuru var. Kar yağdığı zaman köleler karı toplayıp bu çukurlara dolduruyorlar. Kar burada yaza kadar bekletiliyor. Yazın bu çukurlar açılıyor ve içindeki kar satılıyor. Hıristiyanlar, Türkler ve Yahudiler bu karı içeceklerini soğutmak için kullanıyorlar. Şarap veya şerbet içecekleri zaman bu buzdan veya kardan küçük parçacıkları bardaklarına atıp erittikten sonra içiyorlar. Bazıları da içeceklerini soğutmak için buzun içine oturtuyorlar. Mehmed Paşa ve diğer büyük beyler yaz mevsiminde bu kardan çok büyük kâr sağlıyorlar.

Padişah da bahçelerinde yetiştirilen meyveleri ve sarayda pişirilen pirinç yemeklerini acemioğlanlara verip kentin sokaklarında halka sattırıyor. Her yıl bundan binlerce duka gelir elde ediyor.

Balık tutma ve satma hakkı padişah tarafından para karşılığında Hıristiyanlara veriliyor. Bu sene tercümanımız Matthias'ın "*sororius*"u, yani kız kardeşinin oğlu ya da kocası ve onunla birlikte iki kişi balıkçılık yapma hakkını satın aldılar. Her yıl ister çok balık tutsunlar, ister işleri kesat gitsin, padişaha 25.000 kron ödemek zorundalar (bir kron 50 akçe değerindedir).

Kantakuzen de tuz ticaretini padişahtan satın almıştır ve bunun karşılığında her yıl binlerce duka ödemektedir. En iyi tuz Kefe'den getirtilir. Ahyolu'nda ve başka yerlerde de tuz buradan getirtilir. Eflak'ta da tuz çıkartılıyor, fakat rengi koyu olan bu tuz, üstelik de taş gibi sert olduğundan, kullanılacağı zaman dövüp ufalamak gerekiyor.

Koca Yahudi Don Josef, şarap gümrüğü dışında Karadeniz ve Akdeniz bölgesinden gelen diğer malların gümrüğünü de tahsil ediyor. Padişahın

görevlendirmiş olduğu bazı yeniçeriler onun adamları ile birlikte Boğaz'da dolaşırlar ve bir gemi geldiğinde onu denetleyerek taşıdığı mallara göre vergi veya gümrük alırlar.

Don Josef, vaktiyle Portekiz'den buraya gelmiş. Sevdiği kızın çok zengin olan ailesi, evlenmelerine izin vermemiş. Genç kız ise, güzel bir delikanlı olan Josef'i çok sevdiğinden, ikisi anlaşıp büyük servetlerini de yanlarına alarak kaçmışlar. Önce Venedik şehrine, oradan da Konstantinopolis'e gelmişler. Josef burada Yahudilerin dinine geçmiş, Daha doğrusu, aslında Josef doğuştan Yahudiymiş, ama Portekiz kralı herkesi Hıristiyan olmaya, çocuklarını vaftiz ettirmeye ve kilisedeki ayinlere katılmaya mecbur ettiğinden, Josef de dinini inkâr etmek zorunda kalmış. Böylelerine "Moran" deniyormuş. Bunlar evlerinde çocuklarına gizlice kendi dinlerinin yasalarını öğretirler, bir fırsatını bulunca da o memleketten kaçarlarmış. Bu nedenle Türkiye'de pek çok Portekizli Yahudi yaşıyor. Bunlar Türkiye'ye gelir gelmez sünnet olurlarmış. (Bugün Portekiz'de Hıristiyan diye bilinenlerin çoğu Hamburg'a gelince Yahudi, Portekiz'e dönünce de gene Hıristiyan oluyorlar ya da Hıristiyan gibi davranıyorlar. Böylece de Portekiz'le, hatta bütün Hıristiyan dünyası ile alay ediyorlar.)

İşte sözünü ettiğim Koca Yahudi de buraya böyle yerleşmiş ve ailesi ile birlikte yeniden Yahudi olmuş. Josef bir zamanlar, Sultan Süleyman henüz hayatta ve oğlu Selim'in sancakbeyi olduğu dönemde, genç şehzadeye borç para vermiş ve erkek kardeşine karşı mücadelesinde yardımcı olmuş. Selim tahta geçtiğinde, ona bu hizmetlerine karşılık, başta Nakşa veya Naxum [Nakşa] adası olmak üzere birkaç ada armağan etmiş. Josef bu nedenle Nakşa Dükü olarak imza atmakta ve sahip olduğu bu adalardan her yıl binlerce duka gelir sağlamaktadır.

Bugün öğle yemeği sırasında yaşlı Zigomala bizi ziyarete geldi ve patriğin selamlarını iletir iletmez hemen konuşmaya başladı: "Size büyük bir müjdem var. Patrik efendi beni Viyana'ya, Roma İmparatoru ile ve oradaki ruhanilerle buluşmam için yollamayı tasarlıyor. Dinlerimiz arasında bir uyum ve anlaşma sağlamak amacıyla müzakerelerde bulunmakla görevlendirildim." Zigomala bu yolculuğa çıkacağına çok sevindiğini ve patriğin emirlerini harfiyen yerine getireceğini söyledi. (Bana kalırsa, Zigomala kendine çıkar sağla-

mak, imparatordan yüklü miktarda para koparmak amacıyla patriğe böyle bir öneride bulunmuştur.) Ama imparatorun Papist olduğunu ve bizim ruhanilerimizle bir ilgisi olmadığını, onun bu girişiminde bizim desteğimize bel bağlayamayacağını öğrenince dedi ki: "Biz Tübingen'in nerede ve nasıl bir kent olduğunu bilmiyoruz. Oradaki kançılar belki büyük bir adam olabilir, ama devletin başı olan imparator kadar önemli bir kişi değildir." Zigomala'nın niyeti, imparatora ve Viyana'daki ruhanilere hitaben Mehmed Paşa ve saygıdeğer efendim tarafından yazılan mektupları yanına alıp Bay Simich ile birlikte yolculuk yapmaktı. Fakat Simich onu yanına almak istemiyor. Gene de onu hoşnud etmek için ona iki taler armağan etti. Ama Zigomala herhalde bu parayı az bulmuş olmalı ki, Bay Simich'e dönüp, kendisinin padişaha armağanları getiren elçi olup olmadığını sordu. Anlaşılan böyle önemli bir kişinin bu kadar küçük bir para bağışında bulunmasını yadırgamıştı.

Zigomala yemek esnasında, şimdi Cenova'da profesör olan Giritli Franciscus Portus ile birlikte Monemfasia [Malvasya] başpiskoposluğunda (orası henüz Venediklilerin elindeyken) ve Nauplium'da [Anabolu] üniversiteye gittiğini söyledi. Ayrıca anlattığına göre, Marmara denizi kıyısında bulunan Aya Stefanos [Yeşilköy] köyünde yaşayan 100 yaşındaki bir adam, yakın zamanlarda genç bir kızla evlenmiş ve ondan bir çocuğu olmuş.

9 Ocak'ta, akşam yemeğinde saygıdeğer efendim şunları anlattı: Galata'da Hıristiyan ülkelerin birinden Konstantinopolis'e gelmiş olan bir tüfek yapımcısı paşalar tarafından Divan'a davet edilip Müslüman olması önerilmiş. O ise demiş ki: "Benim Müslüman olmam veya olmamam sizi neden ilgilendiriyor? Mühim olan, size sanatımla hizmet vermemdir. Ölümümden sonra ruhumun cennete mi yoksa cehenneme mi gittiği sizin için ne fark eder? Ben ölünce, beni olduğum yerde bırakın, ya da köpeklerin önüne atın!" Bu adam 20 akçe gündelik alıyor.

11 Ocak'ta kapımızın önünde büyük bir kavga koptu. Bizim adamlarımızla Türkler birbirlerine girip dövüştüler. Elçilik mensuplarından Rup kafasından yaralandı, yeniçerilerden biri de börkünü yitirdi. Onlar bizim o başlığı alıp içeride sakladığımızı iddia ettiler. Yemekten sonra yüzlerce yeniçeri ve sivil Türk, kapımızın önüne gelip börkü geri vermemizi istediler. Bizim konutumuzdan dışarı çıkmamız yasaklandı.

13 Ocak'ta yaşlı Zigomala benim vaazımı dinlemeye geldi (Es.7: "Bak ve gör ki, bir bakire hamile oldu "vb.). Vaazdan sonra yanıma gelip, konuşurken çevreye garip görünebilen bazı el kol hareketleri yaptığımı gözlemlediğini söyledi. Ben ondan Bay Crusius adına günümüzdeki Rum halkının konuştuğu dilde bir vaaz vermesini rica ettim. O ise, yeni Rumca dilinde bir tek vaaz vermektense gerçek Yunanca olan eski dilde 100 vaaz hazırlamayı yeğlediğini, böylesine barbar bir dil için kafasını yormak istemediğini açıkladı. Ben kendisine halkın anlayabileceği bir dilde vaaz vermenin, kimsenin anlayamayacağı sözler söylemekten daha yararlı olacağını açıkladım. Buna karşılık Zigomala, dinleyicilerden bir veya iki kişi anlasa bile, bunun yeterli olacağını söyledi. Sonra da bana, bundan böyle başka bir dilde vaaz verme konusunu patrikle konuşmamı tavsiye etti. Başka dilde vaaz verilmemesinin sebebi, halk dilinde yazılmış din kitaplarının ve vaazların bulunmamasıymış.

Zigomala, saygıdeğer efendime kırlent yapmaya yarayacak ipekli bir kumaş parçası verdi. Aslında bu parça 30 kron bile etmezdi. Ama Zigomala, bu kumaşı satan kişi Türklerden üç Heller istese de, efendimin üç taler vermesinin yeterli olacağını söyledi. Zigomala'nın pazarlığı bu sefer işe yaradı, çünkü efendim ona on taler verdi.

Bugün saygıdeğer efendim, Peralıları konutumuza davet etti. Efendimin nişanlısı Eva'nın kızkardeşi Helene Langin'in Bay Helfried Preiner ile evlenmesi dolayısıyla Prück ya da Graetz'de bugün yapılacak düğünün şerefine bizim konutumuzda da bir şölen düzenlendi.

15 Ocak'ta konutumuzda görevli olan yeniçerileri, geçenlerde çıkan kavgada elçilik çalışanlarına yardımcı oldukları için, görevlerinden aldılar ve onların yerine başkalarını gönderdiler. Kavgaya katılan Türkler, bizim yeniçerileri paşaya şikâyet etmişler ve onların da biz "Gâvurlar"dan (bizi böyle adlandırıyorlar), yani inançsızlardan farklı olmadıklarını, başlarındaki sorguçtan başka bir üstünlükleri bulunmadığını ileri sürmüşler. Efendim, bizim yeniçerilerin bağışlanması için ricada bulununca yalnız onların amiri olan ve çatışmaya karışan birisi görevinden alındı.

Bugün dört yıl Zeng'de kalmış olan Bay Andreas Zolner ve Macar sınır karakollarını efendileriyle birlikte ziyaret etmiş olan başka kişiler de,

Macaristan ve Hırvatistan askerlerine hiç para ödenmediğini ve bazılarının 30 aydır, hatta belki de daha uzun zamandan beri maaş almadıklarını anlattılar. Alacaklılardan biri 100 florin alabilmek için birkaç kez Viyana'ya gidip orada bir-iki ay beklemek zorunda kaldığını, 70 florin alabilmek için 30 florin rüşvet vermesi gerektiğini, hatta parası kendisine nakit olarak ödense ona da razı olacağını, oysa parasının yarısını ona kumaş olarak ve arşınını üç-dört talerden hesaplayarak verdiklerini, sonunda eline bir florin geçse ona bile memnun olacak hale geldğini anlatmış. Bazıları da bütün alacakları parayı imparatora bağışlamaya bile razı oluyorlarmış, yeter ki serbest bırakılsınlar ve rahatça evlerine dönebilsinler. Fakat onlara bu izin bile verilmiyormuş. (Bu durumda onların düşman tarafına geçmelerine şaşmamak gerek. Nitekim böyle olaylara Clausenburg ve Seckelheiden'de zaman zaman tanık oluyoruz.) Pek çok sınır karakolunun askerleri dilenci kılığında yarı çıplak, parçalanmış giysiler içinde dolaşıyorlar ve önden, arkadan her tarafları gözüküyormuş. Bu sefil durumları yüzünden eşkıyalık yaparak insanları soyarak gereksinimlerini karşılamaya çalışıyorlarmış ve bazen de yakalanıyor, ya da öldürülüyorlarmış.

18 Ocak'ta Rumeli defterdarı [Kara Üveys, daha sonra (1578) paşa] birçok kişinin onu suçlaması üzerine tutuklanıp Yedikule'ye götürüldü. Defterdarın tımarından yılda 15.000 akçe veya 4.000 Reichtaler geliri olduğunu söylüyorlar. Bu adamın çocuğu yokmuş ve yaklaşık 30 Hıristiyan kölesi varmış. Bunlardan Hans Segediner adındaki köle firar edip bize sığındı. Anlattığına göre, kendisi tutsak Hırvatlara vaaz verip onları Hıristiyan dini hakkında bilgilendirmiş. (Kendi dinleri hakkında bilgileri olmayan bu Hıristiyanlara ne demeli?) Türkler birisinin öleceğini anlarlarsa, din adamlarını çağırıyorlar ve ölmeden önce Müslüman olması için ona telkinde bulunuyorlarmış. Bir parmağını yukarı kaldırıp "la ilahe illallah, Muhammeden resulallah" yani "Allah'tan başka Tanrı yoktur Muhammed de onun peygamberidir" demesini ve bir Müslüman olarak ölmesini sağlıyorlar. Eğer ölen kişi önemli biriyse ve din adamlarına bir miktar para bıraktıysa, cenaze yıkandıktan sonra hocalar gelir ve tabutunun etrafına dizilirler, büyük, tahta boncuklardan oluşan tespihlerini ele alarak Kuran okurlar ve dua ederler. Fakat onlar ne söylediklerini anlamazlar, çünkü sözleri Arapçadır.

Türkiye'de vergi tahsildarlarının başı olan defterdarlar üç kişidir. Bunların en büyüğü Konstantinopolis'te, ikincisi Anadolu'da ve üçüncüsü Rumeli'dedir.

20 Ocak'ta saygıdeğer efendim, nişanlısı Eva'nın onuruna kervansarayımızın avlusunda bulunan kuyunun çevresine bir sürü çınar fidanı ve en ortaya da bir defne ağacı diktirdi.

Bay Simich'e Konstantinopolis'e geliş yolculuğunda refakat etmiş olan Hamza çavuşun, burada kaldığı sürece beraber yaşadığı bir karısı var. Yolculuğa çıktığı zamanlar onu burada bırakır, tekrar geldiğinde gene onu ziyarete gider. Budin kentinde de bir karısı var. Türkler, yaşadıkları yerlerde bir veya iki kadınla evleniyorlar, ayrıca da birkaç cariye tutuyorlar, işleri icabı gittikleri başka yerlerde de, örneğin Konstantinopolis, Edirne, Bursa gibi şehirlerde de birer kadın edinip oralarda da rahatlarını sağlıyorlar.

20 veya 21 Ocak'ta padişah, yöneticilerinin ve diğer görevlilerin emrine verilen tımarların kayıtlı olduğu kitapları getirtti ve bu tımarların nasıl yönetildiğini öğrenmek istedi. Padişah kendi adamları tarafından çok aldatılmaktadır. Bazıları bir tımardan aldıkları geliri yedi-sekiz bin akçe olarak bildirdikleri halde, bunun üç veya dört katını alıyorlar. Kitaba 1.000 taler gelir kaydetmiş olan, tımarından iki-üç bin taler alıyor. Birçokları kitapta kayıtlı olandan dört-beş kat fazlasına sahipler.

Bir tımar, Türk ve Rum tebaanın sahip olduğu her şeyin onda birinden alınan bir vergi demektir.

Fakat genelde tımar sahipleri, varlığın onda biri yerine beşte, altıda birini, veya biraz daha insaflı olanlar yedide birini alıyorlar. Tımar bölgesindeki Türklerden, sadece arazinin sağladığı üründen hisse alınmaktadır. Hıristiyanlardan ise sahip oldukları her şeyden sığır, tavuk, koyun gibi malların üzerinden de hisse alınır. Bilinçli olarak onların ellerinde avuçlarında ne varsa alıyorlar, çünkü her şeylerini bırakıp köylerini terk etmelerini istiyorlar.

Konstantinopolis'te pek çok kişi, paşa tarafından Hıristiyan çocuklarının devşirilecekleri yerlere gönderilmeyi bekliyor. Çünkü böyle bir görev, büyük bir servet sahibi olmalarını sağlıyor. Hıristiyanlardan bazılarının sadece bir tek oğulları varsa, bunu Türklere teslim etmektense 60-70

duka veya daha fazlasını vermeye razı oluyorlar. Bu nedenle bazı aileler, 9-10 yaşındaki erkek çocuklarına bir kadın bulup evlendiriyorlar ve Türkler tarafından alınıp götürülmelerini bu şekilde önlemek istiyorlar.

21 Ocak'ta Bay Simich, heyeti ile birlikte padişaha veda etmeye gitti. İki kapıcıbaşı önce Bay Simich'i, sonra da sırayla diğerlerini kollarından tutarak padişahın önüne kadar götürdüler ve yere çöktürüp eteğini öptürdüler. Bay Simich atıyla saraya gittiğinde, ikinci kapının [Babüsselam] önünde atından indi ve önce paşalara gitti. Bütün paşalar o içeri girince ayağa kalktılar ve kendisine karşılarına oturması için bir koltuk sundular. Bunun üzerine Bay Simich başvezirle konuşmaya başladı ve sözünü edeceği konuları dile getirdi. Barışa rağmen sınırlarda yapılan yasa dışı hareketleri, barış antlaşmasının koşullarına aykırı olarak köylerin yakıldığını, kalelerin işgal edildiğini, insanların esir edilip götürüldüğünü belirttikten sonra, bu durumların devam etmesi halinde, imparatorun barışa riayet edilmesi için gereken önlemleri almak zorunda kalacağını açıkladı. Paşa bu sözler üzerine sanki sınırdakilerin bu davranışlarına çok öfkelenmiş gibi yaptı. Bu gibi şikâyetlerin elçi tarafından padişahın huzurunda da dile getirilmiş olduğunu ve bu konuda bir dilekçenin sunulduğunu söyledi. Bu arada bizim çavuşun oğlunun henüz çocuk olmasına rağmen çavuş yapılması için efendimin ricada bulunduğu mektup padişaha iletildi. Bu ricası da yerine getirildi, böylece çavuş bundan böyle yılda 100 duka gelir sahibi oldu.

Bay Simich bu mektubu kapıcı vasıtasıyla padişaha ilettiğinde, Mehmed Paşa birden çok endişelendi, gözlerini önce açtı, sonra önüne baktı ve bu durumun ne anlama geldiğini düşünür gibi bir tavır takındı. Daha önce kendisine böyle bir mektuptan söz edilmediği için, padişaha kendisi hakkında bir şikâyette bulunulduğundan kuşkulandı. Çünkü aslında Türkiye'deki bütün paşalar ve yüksek mevki sahibi beyler birer köleden farksızdırlar ve her an kendilerine karşı bir girişimde bulunulacağı ve makamlarından azledilecekleri endişesini taşımaktadırlar. Paşalardan birine, padişaha ters gelecek olan bir suç yüklenecek olursa, o andan itibaren kellesinin uçurulacağı korkusuna kapılır. Böylece en yüksek makamlardaki kişiler, en alt düzeydekilere kıyasla çok daha huzursuz bir yaşam sürdürmektedirler. Bizim ülkemizde görevlerinden uzaklaştırılanların günahlarını ba-

ğışlatmak için Roma'ya Compossel'e gittikleri gibi, buradakiler de Mekke'ye hacca giderler. Bay Simich, padişahın huzurundan ayrıldıktan sonra, yeniçeri ağası ona hemen atına binip oradan uzaklaşmasını tembih etti. Çünkü geçenlerde bizim kapımızın önünde çıkan kavgada, bir yeniçerinin börkünü yitirmesi üzerine, diğer yeniçerilerin öfkeye kapılıp elçiye bir zarar vermelerinden korkuluyordu. Nitekim bize bildirdiklerine göre, yeniçerilerin her biri bizimkilerin üstüne fırlatmak için ellerine birer taş alıp hazırda bekliyorlarmış. Bu sebeple çavuşbaşı bizimkilerin yanına çok sayıda çavuş kattı ve Atmeydanı'ndan geçmeyip ayrı bir yoldan konutumuza dönmelerini sağladı.

Bugün Türklere ve Hıristiyanlara kötü davranan bir subaşıyı tutukladılar. Bu adam birisini ahlaksız davranışından veya ağır bir suçundan ötürü tutukladığı zaman, 300-400 veya 500 duka ceza ödemeye zorlar ve bu parayı kendi cebine atarmış. Fakir insanlar böyle yüksek bir meblağı ödeyemeyeceklerini söylediklerinde, onlara "benim adım Tanrı'dan korkmaz" diye cevap verirmiş. Padişahın yöntemi, böyle ensesi kalın biri hakkında bir şikâyet olduğunda, onu paşalardan birine teslim etmekmiş. Nitekim padişah, "Şeytanoğlu" Kantakuzen'i Mustafa Paşa'ya teslim ettiği gibi, bu subaşıyı da Sinan Paşa'nın eline bırakmış. Sinan Paşa onu sorguya çekecek (yani *Inquisitor* görevini üstlenecek) ve bütün işlediği suçları denetiminden geçirecek. Artık herkes onun hakkında şikâyette bulunmak olanağına sahip olacak. Eğer suçu çok büyükse, adaleti yerine getirmek üzere padişah onun bütün mal varlığına el koyacaktır.

Bu akşam yemekten sonra Bay Simich'in Macar arabacısı, efendimin ve hepimizin gözleri önünde, ayaklarıyla başka bir arabacının başını tıpkı bir berber gibi yıkadı, gözlerini kulaklarını ve burnunu temizledi ve bunları yaparken başının üzerinde durdu.

23 Ocak'ta efendimin adına patriğe çok eski bir resim götürdüm. Bu resim, (İnebahtı'da savaşırken hayatını kaybetmiş olan) Pertev Paşa'nın evinde, toprağın altından çıkmış. Efendim, bu resmin ne anlama geldiği hakkında patriğin fikrini öğrenmek istedi. Fakat patrik bu konuda bir şey söyleyemedi. Resimde büyük, yuvarlak göğüslü bir aslanın önden görünümü ve bir ayağı görülüyordu. Aslanın her iki yanında çıplak birer melek

durmakta ve her biri elinde uzun, boynuz biçiminde bir boruyu ağızlık kısmından tutmakta. Borunun geri kalan kısmı ayaklarının hizasına kadar uzanmakta ve bir ayaklarıyla adeta üzerine basar gibi durmaktalar, borunun içinden su akmakta. Meleklerin çevresinde Grekçe'ye benzeyen birbirine bağlanmış eski harfler görülüyor. Meleklerin göğüslerinde ve bacaklarının üst kısmında da böyle harfler var.

24 Ocak'ta saatçi M. Oswald bana padişahın Mehmed Paşa'ya altın ve mücevherlerle süslü çok güzel bir kılıç verip onu temizletmesini istediğini anlattı. Paşa, kılıcı hafifçe çekip kınından çıkarmak isteyince, padişah ona görevini yapmasını ve kılıcı temizletmesini ihtar etmiş. Mehmed Paşa buna çok şaşırmış, çünkü daha az önce araları gayet iyiymiş. Fakat bu davranışın gizemli bir anlamı varmış: Padişah bununla paşaya, bu kılıçla muhatap olmaması için çok tedbirli davranması gerektiğini ima etmekteymiş. Çünkü padişah, kim olursa olsun, biri hakkında bir söylenti duyduğu zaman, gözlerini dört açıyor ve o kişiyi hemen tutuklattırıp sorguya çektiriyor. Böylece bir zamanlar büyük adam olanlar, birden dilenci olabiliyorlar. Herhangi bir suç işlediğinden kuşkulanılan kişi, bir paşaya havale edilerek sorguya çekiliyor ve haksızlığa uğrayan herkes şikâyetini dile getiriyor. Şimdilerde subaşını [Ahmed] sorguya çeken Sinan Paşa örneğinde olduğu gibi.

Sultan Selim zamanından beri Mehmed Paşa diğerleri yanında padişah gibi müstakil idi ve dostlarını ve diğer yakından tanıdıklarını istediği gibi azl ve nasb ediyordu. Selim kendisinin icraatına karışmıyor, yalnızca tutkularının tatminiyle ilgileniyordu. Murad ise bütün imparatorlukta olup bitenler hakkında bilgi sahibi olmak istiyor. Birini beğenmezse veya şikâyet gelecek olsa, onu, paşaya danışmadan ve haber vermeden azlediyor. Paşanın pek çok adamlarını, Nişancı'yı [Feridun Bey], Rumeli defterdarını bizzat azletti. Söz konusu defterdar hakkında, onun çok dindar olduğunu, hiçbir namazı kaçırmadığını, yağmur, çamur demeden sabah akşam dua etmek için camiye gittiğini söylüyorlar.

25 Ocak'ta Bay Simich maiyeti ile birlikte buradan ayrıldı ve beraberinde birkaç tutsağı da götürdü: 1. Gomorralı bir kasap. Bu adamı kendi arabasında yanına oturttu. (Kuşkusuz onu güvenceye almak ve tanınmasını önlemek için). 2. Gelibolu'da bir sipahiye 11 yıldır hizmet etmiş ve efendisi tarafından

azat edilmiş olan Thüringenli seyis Hans. 3. Anadolu'dan firar edip altı aydır saygıdeğer efendimin yanında gizlenmekte olan Augsburglu Georg Solinger.

Ayrıca Bay Caspar Herbersdorff'un, Bay Andreas Zolner'in Steyerli asilzadelerin ve Bay Abt'ın da iki araba ile birlikte masrafları kendisine ait olmak üzere kafilesine katılmalarına izin verdi ve 80 taler karşılığında onları Viyana'ya kadar götürmeyi üstlendi. Aslında asilzadeler veya şatolarda görev alan genç soylular böyle elçilik heyetlerine katıldıklarında, dönüş yolculuğu sırasında kendi masraflarını karşılamak zorundalar. Saygıdeğer efendim bu kafileye Lothringenli aşçı Reinmund'un ve Bay von Rosen ile buraya gelmiş olan Polschwein'in uşağı Sigmund'un da katılmasını uygun gördü.

Bu kişilerin dışında kafilede şu kişiler vardı:

1. Bizzat Bay Wolff Simich,
2. Steyermarcklı Bay Caspar von Herbersdorff. Vaktiyle Arşidük Carl'ın maiyetinde görevli olan genç asilzade,
3. Daha önce Zeng kalesinde dört yıl görev yapmış olan Steyerli Bay Andreas Zolner,
4. Meissenli Christoph Abt, Neustadt'ta esir alınan Dük Hans Friederich'in eski hizmetkârı,
5. Michael Uram adında bir Macar, Bay Simich'in kâhyası,
6. Cleveli Heinrich Lauermann,
7. Daha önce posta ile buraya gelmiş olan Jacob Klober,
8. Stephan ve Lorentz adında iki Viyanalı genç.
9. Mutfakta görev yapan Silezyalı bir genç soylu. Bu genç, Türkiye'ye erkek kardeşini aramak amacıyla ikinci kez gelmiş ve bu sefer öğrendiğine göre, beylerbeyinin tutsağı olan erkek kardeşi Müslüman olmuş ve daha sonra ölmüş. Bu olayla ilgili yazılı belgeleri kendisine vermişler.
10. Macar asıllı bir arabacı (daha önce anlatıldığı üzere ayaklarıyla berberlik yapan adam).
11. Bunların dışında başka hizmetkârlar.

17 Ocak'ta daha önce sözünü etmiş olduğum tabloyu geri getirmeye gittiğimde, Zigomala bana patriğin çok meşgul ve telaşlı olduğunu söy-

ledi. Meğer bundan önceki patrik Metrophanes yeniden patriklik makamına getirilmesini istiyormuş. Az önce de paşa tarafından gönderilmiş olan bir çavuş, patriğin yanına girmiş, onunla konuşuyormuş, gelişinin nedeni henüz bilinmiyormuş.

Bugün portre ressamı Peter, bana Hugenot kelimesinin kökenini açıkladı.

Bu isim eski bir ailenin adından geliyormuş. Vaktiyle bir kralın payitahtı olan şehirde bir kale varmış ve Protestan mezhebinden olanlar, "Ügis [Hugis] ailesinin evi diye bilinen bu binada toplanıp dua eder, ayin yaparlarmış. O yüzden de onları Hugenot diye adlandırmışlar.

Aynı şekilde Hollanda'da Protestanlar için kullanılan "Geisen" veya "Gösen"sözcüğünün kökenini de öğrendim. Bu kelime aslında "yoksul" demekmiş.

Bir zamanlar Hollanda'nın yöneticisine başvuran din adamları, bir dilekçe vererek dinlerinde özgür olmalarına izin verilmesini rica etmişler. O sırada genç Barlemund Kontu da oradaymış ve pencereden bakıyormuş. Dilekçeyi getirenleri görünce, "Yoksullar (Gösen) geliyor" demiş ve o zamandan beri Protestanlar bu isimle anılıyorlarmış.

Asilzadeler dilencilerin başlıklarına (yardım parası toplamaları için) birer kap yerleştirirler ya da giysilerinin üzerine böyle bir kap resmi yaptırırlarmış ve bununla bir dilencinin, büyük bir adam olsa da, gene adının "gösen" yani dilenci olarak kalacağını hatırlatmayı amaçlarlarmış. Barlemund'un babası da vaktiyle yoksul bir adam olduğu halde, giderek itibar ve servet sahibi olmuş.

28 Ocak'ta çok sayıda Hıristiyan, Müslüman olmayı kabul etti. Bu adamlardan biri Klissa'dan[1] gelen ve binlerce florini olan zengin bir İspanyoldu; onu bir kadırgaya reis yaptılar ve kendisine 25 akçe gündelik bağladılar. Kilis'ten buraya gönderilen üç Macar veya Hırvat da Müslüman olmayı kabul ettiler.

Macaristan'daki Franz Dobo'nun hapishanede tutsak olan hizmetkârı Blasius Literatus, bugün saygıdeğer efendime çok sert ve saygısız bir mektup yolladı. Saygıdeğer efendimin, bu gurbet diyarında tutsak olup bütün dünya ile

1 Klis/Klisz/Kilis. Bosna hududunda Osmanlıların Kilis sancağı merkezi –ed.n.

ilişkileri kesilmiş olan memleketlilerine, Tanrı'nın sözlerini okuyarak avunabilecekleri bir kitap bile yollamayacak kadar hayırsız olduğunu ileri sürerek ondan yakınıyor, eğer para isteselerdi, göndermekten kaçınmasını anlayışla karşılayacağını, fakat tutsak olan kişiler arasında iyi gün görmüş, yüksek beylerin saraylarında eğitilmiş kimselerin bulunduğunu ve çektikleri sıkıntıyı bilse, onlarla giysilerini ve her şeyini paylaşmaya bile razı olacağını yazıyor. Nitekim dinlerinin de hemcinslerini sevmeyi emrettiğini ve bu emre uymayanı Tanrı'ya şikâyet ettiklerinde Tanrı'nın bu yakarışları duyacağını da hatırlatıyor. Bu mektubu efendime getiren Türk, onun büyük bir beyefendi tarafından gönderildiğini söyledi. (Aslında delinin biri tarafından gönderildiğini söyleseydi daha isabetli olurdu.) İşte tutsaklar bazen böyle övünmekle ve bir hizmetkâr olduklarını unutarak kibirli davranışlar sergilemekle kendi kendilerine zarar veriyorlar. Saygıdeğer efendim o adama birkaç taler yolladı, ben de Latince bir Yeni-Ahit gönderdim.

30 Ocak'ta Hans Flattacher bana padişahın ve Mehmed Paşa'nın hapishanelerinde insanın gereksinim duyabileceği pek çok şeyin, hatta şarabın bile satıldığını, parası olanın orada canının çektiği her şeyi yiyip içebileceğini, oyun oynayabileceğini ve ne isterse yapabileceğini anlattı.

Padişahın zindanında çoğu kez 700-800-1.000 veya daha fazla tutsak bulunuyor. Bunların kendi berberleri var ve aralarında bazı görevleri bölüşmüş durumdalar. Hele zindanın kâtibi hepsinin en kârlısı. Türkler tutsaklardan bu işe en uygun gördüklerinin zincirlerini söküyorlar ve bu adamı tutsaklar arasında düzeni sağlamakla görevlendiriyorlar. Bir işte çalıştıracak adamlar gerektiği zaman, tutsakların arasından bu işe en uygun olanları seçiyor ve işe gönderiyor. Parası olan tutsaklar, bu adama bir-iki duka verirlerse, onların işe gönderilmeyip yerlerinde kalmalarına izin veriyor. Bazıları da hasta olduklarını ileri sürerek işe gitmiyorlar; oysa çalışsalar biraz para kazanabilirler. Kâtiplik görevini yapan tutsak, kendisine verilen rüşvet paralarını biriktirip, birkaç yılda 1-2.000 duka sahibi olabiliyor. Bunun dışında zindandaki alışveriş işlerinden de para kazanabiliyor. Yeterince parası olunca da, özgürlüğünün bedelini ödeyip oradan kurtuluyor.

Kaptan-ı Derya Uluç Ali'nin tutsakları çeşitli ticaret işleri yapıyorlar. Uluç Ali onlara para yerine sadece yiyecek, içecek ve giyecek veriyor, ama genelde hepsi rahat bir hayat sürüyorlar. Gene de hem oradan hem padişahın zindanından firar edenlere çok rastlanıyor. Birisinin eline para geçerse, zindanın kâtibi ve gardiyanı ile anlaşıp ona bir miktar duka veriyor, onlar da kaçmasına yardım ediyorlar. Tutsaklar, tersanenin yakınlarında çok büyük bir binada [Tersane Zindanı=Bagno] barınıyorlar, içerde bir kiliseleri de var ve zaman zaman bir papaz gelip burada ayin yapıyor. En kötü durumda olanlar, Mehmed Paşa'nın tutsakları. Bunlar kolay kolay firar edemiyorlar.

Bugün Sinan Paşa'nın konağında gene subaşı Ahmed hakkında soruşturma yani (buradaki tabiriyle) "teftiş" yapıldı. Bu işlem şöyle oluyor:

Yüksek konumdaki bir kişi hakkında yönetimini kötüye kullandığına dair şikâyet gelirse, evine bir çavuş gönderiliyor ve adam zincire vurularak paşanın karşısına çıkarılıyor. (Muhtemelen ona, paşanın değil de padişahın karşısına çıkarılacağını söylüyorlar.) Oradan bir vezir paşaya veya başka önemli bir kişiye havale ediliyor ve onun bu meseleyi soruşturması isteniyor. Böylece herkes şikâyetini bildirme hakkına sahip oluyor. Suçlanan kişi, zincire vurularak, iki yanında birer görevli olduğu halde ilgili paşanın karşısına çıkarılıyor. Paşa, her zamanki yerinde oturuyor, yanında Konstantinopolis kadısı ve defterdar yer alıyor. Suçlanan kişinin parası ve değerli eşyaları da ortaya seriliyor. Önce padişah bunların arasından beğendiklerini seçip alıyor, arkasından yoksullar gelip şikâyetlerini dile getiriyorlar. Eğer suçlanan kişi haksız yere onların paralarını almışsa, bunu geri vermeye mahkûm ediliyor. Bugün tutuklanmış olan subaşıya karşı şikâyetlerini bildirmeye gelenlerden birisi, subaşının kendisini bir meyhanede şarap içerken gördüğünü, hemen bir eşeğe bindirip boynuna iki testi astığını ve kentin bütün sokaklarında dolaştırdığını, sonunda da 20 duka ödemeye mecbur ettiğini anlattı. Adama bu para geri verildi.

Bu subaşı yaklaşık bir ay evvel başına gelecekleri, padişahın kendisinden hesap soracağını biliyordu. Soruşturmadan sonra, günahlarını affettirmek ve ruhunun selamete ermesini sağlamak, Tanrı'nın öfkesini yatıştırmak için bütün tutsaklarını azat etti ve hepsine azat belgesini verdi.

Türklerde böyle bir gelenek var. Büyük bir felakete uğradıkları veya ağır bir hastalık geçirdikleri zaman, kölelerini azat ediyorlar.

Görevlerinden azledilenler, günahlarının kefaretini ödemek için Mekke'ye veya Medine'ye giderler ve Muhammed'in kabrini ziyaret ederler.

Bu subaşı bir zamanlar bizim tercümanımız Dominic'i de firar eden bir tutsak yüzünden tutuklamış ve zincire vurdurmuştu. Subaşının asesleri de hemen Dominic'in kesesine el atıp ne buldularsa hepsini almışlardı, subaşı ona yaklaşık 60 değnek vurdurmuş. Sonra da, Müslüman olmak istemeyişine çok kızdığından, onu korkutmak için böyle yaptığını söylemiş.

Bir subaşı kısa sürede zengin olabilir. Zira sarhoş birilerine rastladığında, adam başına 10-12 duka ödemelerini ister. Adamlar da hapse atılmamak için ellerinden geleni yaparak bu parayı temin ederler. Genç delikanlılarla fahişeleri bir arada yakalarsa, parmaklarındaki yüzükleri, başlarındaki taçları, mücevherleri, giysilerindeki altın düğmeleri ve üstlerinde daha neleri varsa alır.

Şehrin kolluk kuvvetleri olan asesler, kıyı bucak dolaşarak fahişelerin bulunduğu yerleri araştırırlar ve birini yakalarlarsa, onu subaşına teslim etmekle tehdit ederek altı-yedi hatta sekiz dukasını alırlar. Suçüstü yakalanan kişi, subaşının karşısına çıktığı zaman daha çok para ödeyeceğini bildiğinden, aseslere bu parayı ödemeye razı olur. Hele bir de zindana atılırsa, suçlu olmasa da, yüklü bir meblağ ödemeden dışarıya çıkamaz.

Buna karşın asesler bir sipahiye sataşırlarsa başlarına bela açarlar, fena halde hırpalanabilirler, çünkü sipahiler asla onlara itaat etmeyi kabul etmezler.

31 Ocak'ta tercümanımız Matthias, Boğdan voyvodasının, kendi halkına güven duymadığını söyledi. Bu nedenle paşa onun güvenliğini sağlamak için, her iki senede bir ona 200 veya daha fazla yeniçeri ve yeni bir yayabaşı gönderiyor. Voyvoda buna karşılık onlara yiyecek, et, her yıl bir giysi temin etmek ve günde dört akçe ödemek zorundadır.

Bu ayın sonunda Gürcistan elçileri armağanlarıyla birlikte buraya geldiler. Gürcüler daha önce İranlıların egemenliği altındaydılar. Ama İranlıların onlardan çok yüksek vergiler istemeleri yüzünden Türklerin egemenliği altına girdiler.

Şubat 1577

1 Şubat'ta Johann Volkard Widner ve Bartel Scholz, padişahın ve Mehmed Paşa'nın mektuplarını ve başka belgeleri, ayrıca da efendimin Saksonya elektör-dükü Augusto'ya yolladığı nefis balsamı, Viyana'ya götürmek üzere posta seferine çıktılar.

7 Şubat'ta Sultan Murad avdan döndü. Önden avcılar ve ellerinin üstünde atmacalar, doğanlar taşıyan saray hizmetkârları, acemioğlanlar, kırmızıya boyanmış güzel köpekler geçtiler. Üstlerinde zarif örtüler ve gümüş koşum takımları olan dokuz at onları takip etti. Bunların arkasından yaşlı ve akıllı bir adam olan, üstelik Türkçe ve Farsça şiirler yazan Şemsi Paşa ilerliyordu. Bu paşanın konağı Üsküdar'da, tam padişah sarayının karşısındadır. Canı istediğinde buradan saraya gidebilir. Şemsi Paşa'nın annesi padişahın akrabasıdır ve kendisi de padişahın yakın dostudur. Fakat belli bir göreve atanmış olmadığı gibi, herhangi bir sorumluluk da üstlenmemiştir. Gene de Türk beylerinden daha rahat bir yaşamı vardır, çünkü padişahın yanından hemen hemen hiç ayrılmaz ve padişah ile hiçbir paşanın cüret edemeyeceği kadar samimi konuşur. O ne derse, kabul edilir. Bu yüzden de bütün paşalar, beyler ona çok saygı gösterirler ve ondan çekinirler. Şemsi Paşa, padişahın bir işi için Mehmed Paşa'ya geldiğinde, herkes onu karşılamaya koşar ve sanki padişahın kendisi gelmiş gibi itibar ederler. Hatta sadece kâhyasını gönderse bile, ona da saygılı davranırlar. Şemsi Paşa'dan sonra seyisbaşı ve ondan sonra da peykler[2] yani uşaklar önümüzden geçtiler. Nihayet atının üstünde padişah göründü ve önümüzden geçerken azametli bakışlarını üzerimize dikti. Sarığının önünde ve arkasında siyah balıkçıl kuşlarının tüylerinden yapılma üç sorguç vardı, üzerine sırma ipliklerle dokunmuş bir kumaşla kaplanmış güzel bir kürk giymiş, parmaklarına değerli yüzükler takmıştı. Kılıcı som altından olup değerli taşlarla bezenmişti. Gerisinden iki içoğlanı geliyordu ve onları da Hıristiyan ailelerden alıp buraya getirdikleri ve devamlı sarayda tuttukları diğer çocuklar takip ediyorlardı. Bunların arasında güzel olanları çok

2 Peykler. Padişahın maiyetinden olup, evvelce yaya habercilik hizmetinde kullanılırlarken, zamanla padişahlar bir yerden bir yere giderken, süslü kıyafetleriyle bir tören bölüğü haline gelmişlerdir –ç.n.

azdı. En arkadan çeşitli hizmetkârlar, hadım edilmiş zenciler ve cüceler alayı tamamlıyorlardı.

8 Şubat'ta padişah gene görkemli bir alayla camiye gitti. Sağ yanına Mehmed Paşa'yı almıştı. Dönüşte padişahın yanında ilerleyen Ahmed Paşa, bizim konutumuzun hizasına gelince, padişahın önüne geçti. O sırada çoğu zaman olduğu gibi, o civarda duran iki kişi padişaha arzuhallerini sunmak istediler. Padişahın arkasından, hatta hemen hemen yanı sıra yürüyen iki "Solakij"[3] [Solak] bu arzuhalleri sonradan padişaha vermek üzere teslim aldılar. Herhangi bir sorunlarını padişaha iletmek isteyen Türkler, Hıristiyanlar ve Yahudiler böyle fırsatları kollarlar.

11 Şubat'ta öğle yemeği sırasında vaiz bize geldi ve bize her iki patriğin arasındaki anlaşmazlığın geçenlerde, yani ayın yedisinde paşanın huzurunda konuşulduğunu anlattı. Metrophanes bizzat paşanın yanına gitmiş, Yeremias ise papazlarını yollamış. Paşa, Metrophanes'e, diğer davacı hakkındaki şikâyetinin ne olduğunu, yasal olarak patriklik makamına getirilmeyi isteyip istemediğini sormuş. Bunun üzerine Metrophanes, sadece Kantakuzen'in kendisinden sekiz yıl boyunca zorla aldığı 16.000 dukanın geri verilmesini istediğini açıklamış. Paşa da: "Mademki ona bu parayı ödemeye borçlu değildin, neden verdin? Eğer borcun olmadığı halde verdinse, o zaman bu parayı hediye ettin demektir ve geri alamazsın" demiş. Gene de ondan bir istediği varsa, davasını kadıya anlatmasını ve bu sorunu ona havale etmesini önermiş. Sonuç olarak da Yeremias'ın patrik olarak kalmasını onaylamış. Tahminlere göre, bu 16.000 dukanın bir kısmını, hatta büyük kısmını paşa almıştır. Metrophanes bundan böyle Konstantinopolis'te kalacakmış, oysa Yeremias, herhangi bir anlaşmazlığa meydan verilmemesi için, onun paşa tarafından başka bir manastıra gönderilmesini tercih ediyormuş.

Vaizin ayrıca anlattığına göre, her cumartesi günü ikindi kahvaltısından sonra patrikhaneye pek çok yoksul insan geliyormuş. Âyinden sonra patrikhane görevlilerinden biri onların her birine bir akçe veriyormuş. Pazarları ve diğer yortu günlerinde patrik kilisedeki koltuğunda otururken, elini öpmeye gittiklerinde de gene her birine birer akçe veriliyormuş.

10 Şubat'ta Rumlar bol bol yiyip içiyorlar ve perhiz zamanında gün boyu acıkmamak için karınlarını tıka basa dolduruyorlar.

11 Şubat'ta perhiz dönemi başlıyor. Bu dönemde yedi gün boyunca et yenmiyor ama balık, yumurta ve peynir yemeye izin var. Yedi günden sonraki pazartesi gününden itibaren Paskalya'ya kadar da kan içeren hiçbir şey yemiyorlar, sadece istiridye, midye, deniz salyangozu, zeytin ve sardalya yiyebiliyorlar. (Aslında bu yiyecekler de hiç fena sayılmaz!)

13 Şubat'ta yaşlı bir İspanyol, yıllar boyu tutsak kaldıktan sonra Müslüman olmaya karar verdi ve böylece itibarlı bir kişi olabileceğini umdu. Fakat bundan tek kazancı, şimdiye kadar aldığı bir akçe gündelik yerine iki akçe alması oldu. Birçok kişi aynı durumla karşılaşıyor. Dinlerini inkâr etmekle daha iyi bir yaşama kavuşacaklarını sanırlarken, daha kötü bir duruma düşüyorlar.

15 Şubat'ta Bay Schmeisser ile birlikte Atmeydanı'ndaki dokuz sütunun bulunduğu yerde, Ahmed ve Mahmud Paşaların konaklarının arasında sipahilerin ellerindeki değneklerle at koşturmasını [cirit oyunu] seyrettim. Bizim gibi, binlerce kişi de bu gösteriyi görmeye gelmişti. Ayasofya'nın yanında bulunan ve bir zamanlar Aziz Johann manastırı olup şimdi hayvan barınağı olarak kullanılan binanın yakınlarında 12 sipahi duruyordu, sütunların olduğu yerde de 12 sipahi beklemekteydi. Birden birkaç üç sipahi meydana doğru ilerledi, öteki taraftan da birkaç sipahi ilerleyerek ellerindeki değnekleri birbirlerine fırlattılar. Değneğin çarpması sonucu bazı atlar devrildi ve binicileri yere düştü, ama hemen gene ayağa kalkıp atlarına atladılar. Atlar da, binicileri yere düştüğünde veya indiğinde kıpırdamadan yerlerinde durup beklediler, hatta bazıları binicinin kolayca üzerine çıkabilmesi için dört ayağı üzerine çöktüler ve tekrar doğrulup oyuna devam ettiler. Sipahiler atlarından inmeden yere düşen değneklerini kaldırabiliyorlardı. En sonunda iki sipahi yan yana koşu meydanını bir uçtan bir uca baş döndürücü bir hızla katettiler.

Atmeydanı'nın denize bakan cephesinin alt tarafında padişahın un değirmeni ve fırını var. Burası eskiden kitap basılan yermiş [matbaa][4] ve gösteri alanı (*Theatrum*) olarak kullanılırmış. Rumların tüm binaları gibi fırınlanmış tuğlalardan yapılmış olan bu yüksek ve yuvarlak binanın iki büyük kapısı sonradan taşlarla örüle-

3 Solak, padişahın muhafızları. Sağ eliyle olduğu gibi sol eliyle de silah kullanabilen iyi eğitilmiş yeniçeriler –ç.n.

4 Muhtemelen İstanbul'da kurulan ilk Yahudi matbaası –ed.n.

rek kapatılmış ve zemininin altı kazılarak boş bir mekân oluşturulmuş.(Zaten buralarda yerin altında birçok sarnıç ve gizli dehliz var.) Sanırım bir zamanlar burada çok önemli olaylar geçmiş.

16 Şubat'ta bizim lavtacı Christoph Prigel tutuklandı. Olay şöyle gelişmiş: Bizim yeniçeri, bir sipahi ile kavgaya tutuşmuş. İyi niyetli Prigel de araya girmiş ve sipahinin kafasına bir sopayla vurarak onu yaralamış. Bunu gören Türkler yeniçeriyle uğraşmayı bırakıp Prigel'in üstüne saldırmışlar, onu yakalayıp subaşıya teslim etmişler. Prigel oradan kadıya, oradan gene subaşıya götürüldükten sonra sonunda hapse atılmış. Oraya giderken, yolda da onu adamakıllı hırpalamışlar, bir yandan biri vurmuş, öteki yandan başkası onu tartaklamış. Bunu gören Hıristiyanlardan adı Alagreti olan biri ile bir başkası koşarak bize geldiler ve olanları efendime anlattılar. Bu arada Prigel'i falakaya yatırmışlar. Başlangıçta olaya altı-yedi kişi tanık olmuşken, giderek subaşının karşısına çıkarılan tanıklar 50 kişiyi bulmuş ve bunlar öyle bir yaygara koparmışlar ki, Prigel kendini savunamamış ve zaten kimse de ondan yana tanıklık yapmak cesaretini gösterememiş. Böylece onu acımasızca dövmüşler. Efendim olayı haber alır almaz Prigel'i kurtarmak için bizim çavuşu ve tercümanımız Matthias'ı subaşına gönderdi. Prigel hapisten çıkarılınca ondan para istemişler. Türkler onu ellerinden kaçırmamak için gene biri bir yandan, diğeri öteki yandan ona vurmaya devam etmişler, böylece Kutsal Kitap'tan öğrendiğimiz üzere İsa Peygamberimize reva görülen eziyetleri ona da yapmışlar ve onu tartaklayarak oradan oraya kovalamışlar. Nihayet onu perişan bir halde konutumuza getirdiler.

17 Şubat'ta Galatalılar bize yemeğe geldiler. Hapishaneden kurtulmuş olan Prigel de bize lavta çaldı.

Bugün Rumeli defterdarının esiriyken firar edip bize sığınan Johannes Segediner, efendisinin dindarlığından ve dininin kurallarını büyük bir titizlikle yerine getirmesinden söz etti.[5] Efendisi her gece, yağmur, kar demeden, çoğu kez tek başına, uşaklarına duyurmadan camiye gider ve orada Türkçe kitaplar okurmuş. Kimseden bir hediye kabul etmez ve padişaha ödeyeceği vergiden tek akçe kaçırmazmış. Fakat defterdarın karısı şeytanın biriymiş. Bir paşanın kızı olan bu kadın, bütün gün hiçbir iş yapmaz-

mış, sabahtan akşama kadar evin içinde cariyelerin arasında dolaşır, onların iplik eğirmelerini, dikiş dikmelerini, nakış ve örgü yapmalarını seyredermiş. Cariyelerden ikisini, kocası beğendi diye diri diri ocakta yakmış. Efendisi karısını hiç sevmezmiş, çünkü ona sağlıklı, canlı bir çocuk doğuramamış, çocukları kendi kötülüğü ve öfkesi yüzünden daha karnındayken boğuluyormuş. Kocasının cariyelerin birinden hoşlandığını, ona beğenerek baktığını görürse, o cariyenin işi bitikmiş.

Söz konusu adamın başı bir Yahudi yüzünden derde girmiş. Yahudi ondan Konstantinopolis'teki balıkçılık hakkını elde etmek istemiş, ama defterdar daha önce bu hakkı iki Ruma devretmiş. Bunun üzerine o Yahudi, padişahın annesinden ve diğer saraylı kadınlardan, onları her gün hekim olarak görmeye giden kız kardeşi veya bir dostu aracılığı ile, balıkçılık haklarının bu Yahudiye verilmesi için emirname çıkarılmasını rica etmiş. Defterdar bu emri yerine getirmeyince, onu tutuklamışlar, ama Yahudinin yüzünden olduğunu söylememişler, görevini aksattığını ileri sürmüşler.

Johannes Segediner bize Türklerin oğlanlarla ahlak dışı ilişkilerinden de söz etti. Oğlanların, gösterişli giysilerle ve süslenerek yüksek beyefendilerin evlerinin önünden geçtiklerini, dikkatleri üzerlerine çekmek için gayret sarfettiklerini ve en adi kadınlardan daha beter davrandıklarını anlattı. Bunlar bol para kazanırlarmış. Bir delikanlı eğer güzelse, kendini kullandırtarak 20-40 hatta 50 duka kazanabilir üstelik de kendisine güzel giysiler hediye edilmesini sağlayabilirmiş.

Segediner, konuşmamız sırasında birçok Hırvat, Macar ve Rus asıllı Müslümanın aslında Hıristiyan dinine bağlı kaldıklarını ve sadece görünüşte Müslüman olduklarını anlattı. Özellikle Konstantinopolis'te yaşayan birçok yaşlı Macar kadını dinlerine çok bağlıymışlar ve ne tehditlerle ne de vaadlerle dinlerinden caydırılamıyorlarmış. (Nitekim bizim çavuşun Macar olan karısı da kesinlikle Müslüman olmak istemiyor. Ama çavuş gene de onu seviyor, çünkü kadın çok güzel yemek yapıyor.) Moskof adıyla da anılan Rusları dayakla bile dinlerinden vazgeçirmek mümkün değilmiş. Dinlerini inkâr ettikleri izlenimi bıraksalar da, ilk fırsatta kaçar,

5 Kara Üveys. İlmiyeden gelmedir ve bu yüzden "Hoca" lakabıyla anılır. Paşa olunca "Hoca Paşa" denmiştir –ed.n.

eski dinlerine dönerlermiş. Macarlar ve Hırvatlar da öyleymiş. Hatta Türklerde "Macar'dan Müslüman olmaz"diye bir atasözü bile varmış. Başlangıçta Müslüman olduğu izlenimini vermek için çok dindar görünmeye çalışanların, ilk fırsatta kaçacakları kesinmiş. Nitekim Dirnaulu Papaze aynı şekilde davranmış, efendisiyle birlikte muntazaman camiye gittiği halde, daima arkadaşlarına ilk fırsatta kaçacağını söylermiş. Sonunda hepsi ile vedalaşıp bize kaçmış.

Segediner daha sonra bize padişahın sarayında genç Hıristiyan çocuklarının efendilerini beklerken aralarında geçen tuhaf konuşmaları da anlattı. Orada bir araya geldiklerinde, biri ötekine memleketini anlatıyor, orada kilisede dinlediği vaazdan veya okulda öğrendiklerinden söz ediyor, sonra hep birlikte bu konuları tartışıp Muhammed'in bir peygamber olmadığına ve Türklerin dinlerinin doğru din sayılamayacağına karar veriyorlarmış. İçlerinden biri Tanrı'nın kitabından bir şeyler okuyacak olsa, vaaz veriyormuş gibi can kulağıyla dinliyorlarmış. Papaze daima yanında gizlice bir kitap taşıdığından ve güvendiği bazı arkadaşlarının bir şeyler öğrenmeğe meraklı olduklarını bildiğinden, onlara gerçek din hakkında bilgi veriyormuş. Böylece kendini o kadar sevdirmiş ki, kaçacağını söylediği zaman arkadaşları ağlamışlar.

Segediner'in bu gençlerden öğrendiğine göre, padişahın ve paşaların Divan toplantılarına katılan ve beraberlerinde altı-yedi hizmetkâr götüren efendiler de aslında Müslüman değillermiş, fakat bunu kimseye bildirmezlermiş, evlerinde gizlice dua ettikleri özel odaları varmış ve camiye de gitmezlermiş.

Segediner ayrıca yıllardır imamlık yapan, yani Türklerin din adamı olarak bilinen ve camide Kuran okuyup namaz kıldıran bir Macardan söz etti. (Türkler günde beş defa namaz kılarlar. Camideki imam, bizim kiliselerimizde papazın ayin yaptığı yere benzer özel bir bölmede Kuran okur ve cemaatin duasını yönetir.) Bu Macar da böylece yıllarca imamlık yaptıktan sonra, yakın zamanlarda kaçıp Macaristan'a gitmiş ve geride bıraktıklarına oradan bir mektup göndermiş, "ben Müslümanların âdetlerine göre bütün ritüelleri yaparken, aslında en doğru ve hakiki din olarak bildiğim inancımın gerektirdiklerini yerine getiriyordum" diye itirafta bulunmuş. Bunun

gibi Mehmed Paşa'nın önemli hizmetkârları arasında gizliden gizliye Hıristiyanlığa sımsıkı bağlı olan pek çok kişi varmış. Ama Almanlar, ne Hıristiyan ne de Müslüman olduklarından, işe yaramaz insanlarmış, aslında hiçbir inançları yokmuş, hayvan gibi yemek, içmekten başka bir şey düşünmezlermiş, tek inandıkları şey, küstahlık ve ahlaksızlıkmış. Mehmed Paşa'nın yanında kalanlardan, eskiden adı von Renningen olan Würtembergli bir süvari yüzbaşısı, Türklerin inancına daha dürüstçe bağlı görünüyormuş. Diğerlerinin hepsi riyakârmış. Zaman zaman camiye gidiyorlarsa da, aslında bunu inanarak yapmıyorlarmış, öte yandan Hıristiyanlıkla da ilgileri kalmamış.

Bunun dışında Segediner'in anlattığına göre, Arnavutlar ve Bulgarlar, oğullarını Türkler tarafından devşirilmesi uygulamasından kurtarabilmek için, daha sekiz-dokuz yaşlarındayken bir kadınla evlendiriyorlarmış. Çünkü evli erkekleri alıp götürmek yasalara aykırıymış. Fakat bu ülkelerdeki bazı aileler inançlarına karşı o kadar ilgisizmiş ki, savaşa gitmemek için oğullarından birini veya ikisini Türklere teslim etmeye razı oluyorlarmış. Padişahın canı sefere gitmek istediğinde, tebaası da onunla birlikte gidip, siper kazmak veya çukurları doldurmak gibi ağır işleri yapmak, düşmana karşı ilk saldırıya katılmak ve düşman toplarına göğüs germek zorunda kalıyormuş.

Nihayet şunları da anlattı: Türklerin hükümdarı ve vezir paşalar savaşa gittikleri zaman, karargâh kurdukları yerde solaklar ve yeniçeriler çadırlarıyla padişahın otağı etrafında bir çember oluştururlar ve bir çeşit koruyucu siper meydana getirirlermiş. Toplar da otağın önünde dururmuş. Fakat padişah ve paşalar çarpışmalara katılmaz, çadırlarında kalırlarmış, orada tıpkı Konstantinopolis'te yaptıkları gibi, Divan kurarlarmış. Divanda paşalar bir araya gelirler, mabeyinciler, mühürdarlar, tercümanlar da hazır bulunurlar ve memleketlerindeymiş gibi yönetimle ilgili işlemleri sürdürürlermiş, savaştan haberleri bile olmaz, sadece top, tüfek seslerini duyarlarmış.

(Samuel Gerlach'ın notu: Segediner adındaki bu adam, efendisi olan defterdarın evinden kaçtıktan sonra elçiliğe sığınmış ve bir süre yemek ve içecek servisinin yapıldığı odada gizlenmiş. Bay Gerlach onu bu odada ziyaret ettiğinde, bunları anlatmış.)

20 Şubat'ta Eflak-Boğdan voyvodasının erkek kardeşi Miloş, Konstantinopolis'te öldü. Türkler onu buraya çağırmışlar ve sefalete terketmişlerdi. Sanırım, daha önce Kefe'de kalıyordu. Osmanlıların niyeti, bütün Eflak ve Boğdan prenslerinin soyunu imha edip onların yerine paşaları getirmektir. Bu sebeple birini Rodos'a, diğerini İskenderiye'ye, üçüncüsünü de buraya yolluyorlar. Miloş adındaki bu adamı geçen yılın 15 Ağustos günü patrikhanenin kilisesinde konuk olduğu sırada görmüştüm. Halep'te de bir Eflak prensinin zengin dul eşi, iki oğlu ile birlikte yaşıyormuş. Birkaç yıl önce oraya bir çavuş yollamışlar ve anneleri bu iki oğlunu Müslüman yapmazsa, ikisini de "Balseran"da [zindan ?] ömür boyu hapse atacaklarını bildirmişler. Bu durumda kadın istenileni yerine getirmiş.

21 Şubat'ta, paşanın bir Fransızdan haber aldığına göre, Türkler Afrika'nın Berberistan bölgesindeki Fas krallığını işgal etmişler. Burası geniş ve kalabalık nufuslu bir ülkeymiş ve kendi kralları da varmış. Halkı Mağribi olan bu ülkenin başkentinin adı da Fas ve büyüklüğü hemen hemen Kahire kadar. Denize yaklaşık 10 günlük mesafede bulunuyor. Karadan İspanyollara çok rahat müdahale edilebiliyor, çünkü bu ülke "Okyanus" denilen büyük denize kadar uzanıyor. Bu haberciye Türkler bir bahşiş vermediler, sadece karnını doyurdular.

Bugün anlattıklarına göre, Kıbrıs adasının henüz Venediklilere ait olduğu dönemde her yıl hac yolculuğuna gidenlerle dolu bir gemi Kıbrıs'a ve Suriye'deki Trablus kentine uğrarmış. Buradan itibaren Kudüs'e kadar üç-dört günlük bir kara yolculuğu yapmak gerekiyormuş. Trablus'tan Kudüs'e gidecek olan her yolcu, önce oradaki beyden bir dukaya pasaport almak zorundaymış. Kudüs beyi de beş, sekiz bazen de on duka ödemeyen Hıristiyanları kente sokmuyormuş. Kutsal mezarı ziyaret etmek isteyenler, oraya bakan ve mezarda nöbet tutan keşişlere ayrıca bir armağan vermek zorundaymış. Orada "Son Yemek" ayinine katılmayan ve batıl inançlara rağbet eden kişileri içeri almıyorlarmış. Dışardan gelen Hıristiyanlar, keşişlerin işlettikleri bir konuk evinde kalabiliyorlarmış. Ama keşişler kendi dinlerinden ve mezheplerinden olmayan birini yakalayacak olurlarsa, bunun casus olduğuna, kendilerine karşı bir hainlik yapacağına hükmederlermiş.

Venedik'ten yola çıkan birisi, uygun bir fırsat yakalarsa, beş duka karşılığında bir tekne ile İskenderiye'ye ve Kahire'ye gidebilirmiş. Bazen bu yolculuk on dukaya da mal olabilirmiş. Çünkü teknenin sahibi, yolcularının yiyecek ve içecek masraflarını da karşılıyor, yatacak yerlerini ve çeşitli ihtiyaçlarını temin ediyormuş. Buradan oraya varmak için 370 milden fazla yol katetmek gerekiyormuş.

İskenderiye'de ve Kahire'de yaşayan Hıristiyanların, kendi davalarına bakan hakimleri varmış: Fransızların hakimi ayrı, İtalyanlarınki ayrıymış. Hıristiyanlar büyük evlerde otururlarmış, şarap dışında her türlü yiyecek, içecek çok ucuzmuş. Her yıl Habeşistan'dan binlerce çıplak kız ve erkek çocuk getirilir, satılırmış. Hatta bazı gaddar analar babalar çocuklarını kendileri satarlarmış.

O ülkenin kadınları, saçlarını tamamen kesip, tıpkı Macarlar gibi sadece tepede bir tutam saç bırakıyorlarmış. Erkekler ise çok kıvırcık olan saçlarını uzatırlar ve bütün kafalarının çevresinde bir sürü örgü yaparlarmış. Kahire'ye geldiklerinde üzerlerine bir gömlek giyerler, ya da mahrem yerlerini kapatacak bir örtüye sarınırlarmış. 10-12 yaşındaki kız ve erkek çocuklar ise tamamen çıplak dolaşırlarmış ve bedenleri çok düzgün, ciltleri bir ayna gibi parlak ve pürüzsüzmüş.

Oradaki insanların çoğu hırsızlık ve eşkıyalık yaparmış. Arazinin büyük bir kısmı çorakmış ve sadece Nil nehrinin çevresi verimliymiş. Bunun dışında her yer ıssız bir kum çölüymüş. Hırsız Mağribiler ve uçsuz bucaksız çöller yüzünden Mısır'dan kimse Rahib Johann'ın ülkesine[6] gelemiyormuş (Mağribi ülkesinin iç taraflarının kralına cahiller bu adı veriyorlar). Burada yaşayanlar, çocuklarını, ekmeklerini, sularını ve sahip oldukları her şeyi develerin sırtına yükler, bütün yıl boyunca bir yerden başka bir yere göçerlermiş. Mağribilerin ülkesinden kalabalık kafileler halinde, vaat edilen ülkeye, Suriye'ye, Halep'e ve Fırat nehri kıyısına göçerlermiş (bu nehrin kıyısında ve dolaylarında dünyada eşi bulunmayan verimlilikte topraklar varmış). Buralarda bir süre dolaştıktan sonra, tekrar ülkelerine dönerlermiş. Bu insanların sabit bir yerleri yokmuş. Hayvanlarını nerede otlatabilirlerse, bir süre orada kalırlarmış.

6 Rahip Johann'ın ülkesi. Doğu Asya veya Doğu Afrika'da bulunan ve halkı Hıristiyan olan efsanevi ve mevcut olmayan bir ülkenin kralı. (Regnum Presbyteri Johaniis). Habeşistan için bu ad kullanılırdı –ç.n.

Sina dağındaki keşişler, adalardan bağış toplarlarmış. Buralarda yaşayanlar onlara her yıl gelirlerinin onda birini vergi ya da haraç olarak öderlermiş. İspanya kralı ve Moskova'daki büyük dük de her yıl onlara geçimlerini sağlayabilmeleri için birkaç yüz duka bağışta bulunurmuş. Bu keşişler, Kandiya'nın ve şarap üreten diğer bölgelerin en güzel şarabını alırlar, develere yükleyerek Trablus veya İskenderiye üzerinden Sina çölüne getirtirlermiş. Her yerden pek çok bağış topladıklarından, burada bolluk içinde rahat bir yaşam sürerlermiş.

Kahire'de yağmur, kar, gök gürültüsü, fırtına nedir bilinmezmiş. Orada hava daima açık ve güneşliymiş, rüzgâr sert olmaz, daima hafif bir meltem esermiş. Kırsal bölge, yabancıların dayanamayacağı kadar sıcak olurmuş, ama Nil nehrinin kıyıları daha serin ve yolculuğa elverişliymiş.

Mağribiler çok az yemek yerlermiş: Günde bir parça ekmek, biraz bal ve su onlara yetermiş. Paraya her şeyden çok değer verdikleri halde, harcayacak yerleri yokmuş, çünkü çıplak dolaşırlar, ya da sadece bir gömlek giyerlermiş. Bu yüzden paralarını da yere gömerlermiş. Bazen de paraları ağızlarında saklarlar, yanaklarını madeni para ile doldururlarmış. Birisinden para alabilmek için ölesiye dayak yemeye razı olurlarmış. Mısır'daki insanlar, atlar, öküzler, develer, koyunlar, diğer ülkelerdekinden çok daha iri olurmuş, koyunlar birer dana boyundaymış.

Kahire'de üç büyük ve iki küçük piramid, ayrıca da dört köşeli sütunlar varmış. Piramidlerden birinin [Kastedilen büyük Keops Piramidi'dir] alt kısmında bir giriş yeri ve ortasında kimin olduğu bilinmeyen, mermerden yapılma açık bir mezar bulunuyormuş. Her dört köşesinde, her biri takriben bir arşın boyunda olan yaklaşık 240 basamaktan ibaret (bazıları 600 olduğunu ileri sürüyor) geniş merdivenler varmış. Tepesi tamamen sivri olmayıp birkaç adım genişliğinde bir düzlük halindeymiş. Alt kısmının çevresi 1.200 adımmış.

24 Şubat'ta Türklerden biri koşa koşa bize geldi ve efendime, Sultan Murad'ın bir oğlu olduğunu haber verdi. Efendim de haberciye: "Bunu neden bu kadar önemsiyorsunuz? Bir oğlanın dünyaya gelmesi o kadar ender bir olay mı?" diye sordurdu. Kuşkusuz habercinin amacı müjde bahşişi almaktı. Nitekim bu haber de efendime 25 talere mal oldu. Müjdeci biz-

den sonra hemen Galata'ya Fransa elçiliğine ve oradan da Venedik elçiliğine koşup aynı yöntemle bahşiş topladı.

Padişahın sarayındaki görevliler ve hatta padişahın danışmanları Fransa kralını, Roma İmparatorundan çok daha üstün görüyorlar. Fransa kralına, Fransa İmparatoru, bizim imparatorumuza ise "Betsch Kyrall," [Beç Kıralı] yani Viyana şehrinin kralı diyorlar. "Kyrall" Macarca "kral," "hükümdar" anlamına geliyor.

27 Şubat günü, öğleden evvel, saygıdeğer efendim bana ve Bay Schmeisser'e Bathory'nin bir süre önce Lehistan'dan padişaha yazmış olduğu ve sınırlarda Türklere zarar veren eşkıyadan söz eden mektupları okudu. Bathory, bunların Livonyalı ve Boğdanlı olduklarını ve kendi tebaasına da zarar verdiklerini açıklıyor, onların yaptıklarından ötürü özür diliyor, kumandanlarına böyle olayları önlemeleri için emir verdiğini ve bu konuda ihmalleri olanları görevden alacağını bildiriyor. Mektubun ikinci bölümünde, şu anda kendisine başkaldıran Danzig kenti ile ilgili olarak, o kentin, ülkesinin en dış bölgesinde bulunduğunu ve kent halkının Alman prenslerinden yardım aldığını, ama yakında sorunu çözeceğini umduğunu, Almanları üç defadır yenilgiye uğrattığını anlatıyor. Bathory, Danzig kentini egemenliği altına aldıktan sonra, Livonya'daki Reval'i de kuşatacakmış ve burayı akrabası olan İsveç kralının yardımıyla kolayca ele geçireceğini umuyormuş. Mektubun üçüncü bölümünde şu konuları ele alıyor: Alman kralı (Roma imparatorunu hiç utanmadan saygısızca böyle adlandırıyor) büyük savaş hazırlıkları yapıyormuş, fakat amacının ne olduğu henüz bilinmiyormuş. Eğer kendisini (Bathory'yi) hedef alıyorsa, bu konuda ilerde bilgi verecekmiş. Padişahın da bu konuda ilgisini rica edermiş.

Mektubun dördüncü bölümünde "Moskof"un kendisiyle ebedi barış anlaşması yapmaya hazır olduğunu, ama bunun karşılığında Litvanya'yı talep ettiğini bildiriyor. Bu konuda padişahın fikrini öğrenmek, nasıl davranması gerektiğini bilmek istiyor. Padişahın onayını almadan hiçbir karar vermeyeceğini veya eylemde bulunmayacağını da mektubuna ekliyor.

Türk din adamları cuma günleri vaaz verirken, peygamberleri Muhammed hakkında çok tuhaf öyküler, menkibeler anlatıyorlar. Tıpkı Kato-

lik rahiplerinin ve keşişlerinin Franciscus hakkında anlattıkları öyküler gibi, onlar da Muhammed'in yarattığı mucizeleri, Tanrı'nın başka hiçbir kimseye layık görmediği lütfunu ona nasip ettiğini ve bu nedenle de onun büyük bir peygamber olduğunu iddia ediyorlar. Kitapları da böyle inanılmaz hurafelerle dolu. Bunlardan söz edilirken herkes ağzı açık dinliyor. Örneğin vaiz, Muhammed'in suya büyük taşlar attığını bunların yüzerek suyun üzerine çıktıklarını, dağların taşların onu selamladıklarını, sonra dile gelerek ona, Tanrı'nın gerçek resulü olduğunu söylediklerini, oysa gâvur köpeklerin (yani inançsız Hıristiyanların) bunu bir türlü kabul etmek istemediklerini anlattığında, tüm cemaat hep bir ağızdan "Halla, Halla, Halla" diye bağırıyor. Hoca o zaman susuyor ve cemaat bağırışmayı kestikten sonra yeni bir hurafe anlatmaya başlıyor. Halk gene can kulağıyla dinliyor ve öykünün bitiminde yeniden "Halla" [Allah] diye bağırışıyor.

Mart 1577

1 Mart'ta Türklerin üç gün sürecek olan Küçük Bayramı başladı. Bu bayramdan iki-üç gün önce Bulgarlar ya da koyun çobanları buraya binlerce koyun getirirler. Hali vakti yerinde olan herkes bir koyun alıp kestirir ve etini fakirlere dağıtır. İşte bu koyunlara "kurban" derler. Bu bayram günlerinde birbirlerine büyük fırın tepsileriyle yemek gönderirler. En güzel kıyafetlerini giyerler, kuşaklarının ön tarafına iki-üç tane siyah veya beyaz, sırma işlemeli mendil sokarlar. Bunların her biri dört, altı hatta sekiz taler değerindedir. Yolda birbirine rastlayan tanıdıklar ellerini kaldırıp birbirlerini kutlarlar. Sokaklarda dolaşan birçok kişi ellerinde tuttukları bir şişe gül suyundan, para verecek durumda olanlara gül suyu serperler ve eteğine sarılıp para isterler. Bazıları da ellerinde demet demet çiçek taşırlar ve gelip geçene bir akçe karşılığında bir çiçek satarlar. (Burada daha Noel Bayramından önce soğandan yetiştirdikleri çiçekler açar.) Bu bayram gününde de her yönetici, amirine, yani çavuşlar, çavuşbaşına, yeniçeri komutanları, yeniçeri ağasına giderler ve bayramını kutlarlar. En büyük camilerin imamları, kazaskerler, kadılar, sabahın erken saatlerinde padişahın elini öpmeye giderler. Daha sonra da paşalar

ve yüksek makamlarda görevli olan memurlar padişahı ziyaret eder ve elini öperler. Bizim yeniçeriler, konutumuzun kapısı önünde bir salıncak kurdular ve altı-sekiz defa sallanan her kişiden bir akçe alarak bol para kazandılar.

Bugün kapımızın önünde uzun boylu yakışıklı bir Bosnalıya rastladım. Mehmed Paşa'nın yeğeni olan bu adam, iki-üç ay önce Müslüman oldu. Dostları sık sık onu ziyarete geliyorlar. Güvende olmaları için yanlarında bir refakatçi bulunduruluyor. Hıristiyanlıktan vazgeçmek istemeyenler din değiştirmiyorlar.

Yeniçeri ağasının karısını[7] arabayla annesini ziyarete giderken gördüm. En önde çok güzel giysiler içinde birkaç atlı gidiyordu, onların arkasından kırmızı başlıklı 30-40 hizmetkâr yürüyordu, arabanın hemen önünden gösterişli giysiler içinde at üstünde iki hadım edilmiş zenci ilerliyordu. Araba çok güzel kırmızı bir kumaşla kaplıydı, önünde ve arkasında dört altın topuz ve her iki yanında halka biçiminde altın kordonlar vardı. Dışardan arabanın içini görmek mümkün olmadığı gibi, herhalde içerden de dışarısı görülmüyordu. Çünkü sadece arabanın ortasında girip çıkılabilecek bir aralık vardı ve burası açıldıktan sonra hemen gene kapatılıyordu. Arka tarafta da arabaya binilip inilebilmesini sağlayan gümüş basamaklı bir merdiven bulunuyordu. Arabanın arkasından çok sayıda acemioğlan yürüyor, onları da at üstünde iki haremağası izliyordu. Böylece büyük bir ihtişam sergilenmekteydi. Arabanın en önemli süsü, gümüş basamaklı merdivendi.

2 Mart'ta M. Oswald yemek esnasında saygıdeğer efendime paşanın dört-beş yaşlarındaki oğlundan söz etti. Bu oğlan annesinin babasının gözbebeğiymiş. Dün paşanın evine çavuşlar ve diğer görevliler el öpmeye geldiklerinde, paşa küçük oğlunu da yanına oturtmuş. Annesi ona altından ve çeşitli değerli taşlarla süslü bir gürz yaptırmış. Buna 50.000 taler harcamış.

Yüksek makamlardaki beyler, paşalar bazen padişaha değerli hediyeler verirler. Örneğin Sinan Paşa, asi Mağribilerle savaşıp, itaat altına aldığı zaman[8] oradaki zenginlerin bütün mallarını gaspettiğinden, dönüşünde büyük bir servet sahibi olmuş ve Sultan Selim'e

7 Cigalazade Sinan Ağa'nın eşi Ayşe Sultan; Mihrimah Sultan'ın torunu, Ahmed Paşa'nın kızı –ed.n.

8 Yazar, yer ismini boş bırakmış olmakla beraber, bu Halkulvad kalesi ve Tunus fethiyle sonuçlanan seferdir, 1574 –ed.n.

1.000 duka değerinde, koşum takımı altın ve değerli taşlarla süslü olan bir at hediye etmiş.

Mağribiler Türklerden nefret ediyorlarmış, çünkü Türkler bu uzak ve ücra ülkelerde yaşayanlara karşı hiçbir kural veya yasaya uymadan, tamamen keyfi davranıyorlarmış. Biri hakkında yalan-yalnış bir rivayet duysalar, bütün mal varlığını elinden alıyorlar, hatta kellesini bile uçuruyorlarmış.

3 Mart'ta portre ressamı M. Peter şunları anlattı: Hollanda'da yakalanan bir balığın bedeni tıpkı bir kadına benziyormuş. Bu yaratığı giydirmişler, ekmek ve yemek yemeyi öğretmişler. Yaratık, hanımının peşinden kiliseye bile gidiyor ve bir hizmetçi gibi evin işlerini yapıyormuş. Sadece konuşmayı başaramıyormuş.

Bunun dışında ressamın bize anlattığına göre, İspanya kralı ülkesinde pek çok kişinin fakir düşmesine neden oluyormuş. Çünkü kendisi tüccarlara para ödemediği gibi onların da kimseye para ödemek zorunda olmamaları için ellerine birer izin belgesi veriyormuş. Bu nedenle zengin olmak isteyenler, türlü hilelere başvuruyorlarmış. Birisi İspanya'da iskambil kartı satma hakkının yalnız kendisine verilmesi için, krala binlerce duka ödemeyi vaad etmiş. İspanya'da gerek zenginler, gerekse yoksullar oyuna meraklı oldukları için, iskambil çok iyi satılan bir malmış. İskambil satıcısı bu kartları istediği fiyata satabiliyormuş. Fakat iskambil satan bir başka kişi ortaya çıkarsa, tüccar hem malından hem kazancından olurmuş. Bir tüccar da, bakır ticareti yapma iznini alıp zengin olmanın yolunu bulmuş. Ve bu uygulama çeşitli zanaat dallarında geçerliymiş.

Ressam, bize Kızıldeniz'de tutulan yarısı insana benzeyen bir balıktan söz etti. Mağribiler bu balıktan faydalanıyorlarmış. Bazıları çok büyükmüş ve onlardan Sina dağının karşısındaki bir yerde *carbatsch* [kırbaç?] yapıyorlarmış.

5 Mart'ta Budin'den gelen bir çavuşun getirdiği habere göre, bizimkiler Eğri kalesiyle Türklerin bölgesi arasında bir "Palanka"[9] inşa ediyorlarmış ve bununla Türklerin Eğri'ye yönelik saldırılarını önlemeyi amaçlıyorlarmış. Budin paşası ise buna razı olmadığından onu yıktırıyormuş. Hatta bu inşaatın yapılmasına izin vermektense, askerleri ile birlikte ölmeyi yeğleyeceğini söylüyormuş ve bu yüzden görevinden alınması için padişaha

başvurmuş. Padişah da ona, Hıristiyanlara misilleme olsun diye, Kallo yakınlarında kendisinin de bir Palanka inşa ettirmesini yazmış. Anlaşılan, Kallo yöresi onların gözlerine batıyor ve bu yüzden savaş bile çıkarabilecekler.

Budin'den gelen çavuşun söylediğine göre, Hıristiyan âleminde herkes, sanki başlarında bir imparator yokmuş gibi, aklına eseni yapıyormuş. Zaten imparatorlarının nerede olduğunu da bilmiyorlarmış. Bizimkiler, paşaların bir sürü öküzünü alıp götürmüşler ve sürekli etrafı yağma ediyorlarmış. Çavuş bu işin kötüye gitmesinden endişeleniyor.

6 Mart'ta İspanyol elçisi Don Martin de Cuero buraya geldi. Amacının buradaki tutsak Hıristiyanları serbest bıraktırmak olduğu ileri sürülüyor, ama bazıları, Hollanda ile aralarındaki savaşın daha kolay yürütülebilmesi için, padişahla barışı güvenceye almak amacıyla geldiğini söylüyorlar.

7 Mart'ta Frankfurt belediye reisinin oğlu Johannes Hienfelder beni odamda ziyaret etti. Kendisini Türklerin yenilgiye uğradıkları son deniz savaşında [İnebahtı/Lepanto] esir almışlar. Şimdiki efendisi olan Kaya Bey de o savaşa katılmışken kaçmayı başarmış ve el koymuş olduğu bir Hıristiyan gemisini de beraberinde götürmüş. Ziyaretçim de işte o gemideymiş. Kaya Bey sonradan Rodos beyliğine atanmış, ama bir sipahinin onun hakkında padişaha şikâyette bulunması ve tebaasına eziyet ettiğini, birçok kötü işler yaptığını iddia etmesi üzerine görevinden alınmış. Şimdi de bir beylerbeyliğine atanmayı bekliyormuş. 90 kölesi ve 40 cariyesi varmış.

8 Mart'ta üç kişiyi zincire vurdular ve paşanın karşısına çıkardılar. Bunların arasında patrikhaneden bir *"calogerus"* yani papaz da varmış ve patrik bu yüzden atına binip paşa ile görüşmeye gitmiş.

Bugün ziyaretine gittiğim kuyumcu Prusyalı Christoph'ta, padişah için yaptığı elmas bir yüzük gördüm. Bu yüzük karşılığında kuyumcuya 12 duka ödenecekmiş. Ama bu paranın beş dukasını, yüzüğün kendisine sipariş edilmesini sağlayan bir Ruma verecekmiş ve emeği karşılığında sadece yedi duka kazanacakmış. Elmasın büyüklüğü orta parmağın tırnağı kadar. Kesilmemiş olarak 8.000 dukaya satın alınmış ve kesilmesi için bir Yahudiye 300 duka ödenmiş.

9 Mart'ta İspanya elçisi paşayı ziyarete gitti ve kralının hazırlamış olduğu itimadnâmesini sunarak,

9 Palanka. Yere gömülmüş sivri uçlu kazıkların arkasına toprak yığılarak yapılan müstahkem yer –ç.n.

padişaha 6-8-10 ya da 12 yıllık bir barış önerisinde bulundu, süreyi padişahın tensibine bıraktı. Fakat birçok kişi böyle bir anlaşmaya karşıymış, özellikle de savaşmadıkça rahat etmeyen Uluç Ali, olumsuz bir tutum içindeymiş. Bu nedenle saygıdeğer efendim diyor ki, Türkler herhalde İspanyollara çok ağır koşullar teklif edeceklerdir ve her şeyden önce İspanyolları Afrika'dan çıkarmak için ellerinden geleni yapacaklardır. Ya barışa razı olmayacaklar, ya da Oran'ı ve diğer kaleleri almak isteyeceklerdir. Mehmed Paşa'nın en önemli marifetlerinden biri, barış anlaşmasını en iyi şartlarla düzenlemek için binlerce duka almak, ama parayı alır almaz bunu alay konusu yaparak, verdiği sözlerden caymakmış.

Elçi, müzakereler sırasında paşaya, Fransa kralının erkek kardeşinin İspanya kralının kızı ile evlenmek istediğini, fakat babanın kızını vermeye razı olmadığını anlatmış. Çünkü damat namzedi, Hollandalıları başkaldırmaya teşvik ediyormuş ve onlara yardım vaad etmekteymiş. İspanyollar da Hollandalılarla mücadele edebilmek için Türklerle barış anlaşması yapmak istiyorlarmış. Fakat barış anlaşmasında, İspanya'nın Fransa'ya karşı bir girişimde bulunmaması, aksi halde anlaşmanın bozulacağı koşulunun da bulunacağı ihtimali kuvvetliymiş. Hıristiyan devletlerinin arasındaki anlaşmazlık yüzünden Türklerin iktidarı artmaktadır. Özellikle de İspanyolların barış için başvurmaları, Türkleri daha da yüreklendirecek ve cüretkâr hareketlere sevkedecektir.

Bay Preiner, padişaha veda için gittiğinde, Divan'da paşa kendisine şunları söyledi: İmparator sınır karakollarındaki Macarlara ve Hırvatlara çok fazla para göndermemeliymiş, çünkü onlar bol bol şarap içip sarhoş oluyorlar, ondan sonra da Türkleri kışkırtıyorlarmış. Türkler de onları kovalıyor, yakalıyor veya öldürüyorlarmış. Auersberg'in başına gelenlerin nedeni de buymuş. O da her yıl padişahın ülkesine saldırıp yakaladıklarını esir alıyormuş. Nihayet yenilgiye uğratılıp yakınlarıyla birlikte esir alınmış. Balasch Zanosch da, hem imparatora hem padişaha ihanet ettiği için padişah ona ceza vermek amacıyla şatolarını işgal ettirmiş.

Türk paşaları, verdikleri sözü birtakım basit sebeplerden ötürü geri almaya hiç utanmıyorlar. Paşa, Bay Preiner Konstantinopolis'ten ayrılmadan önce, ona sarayda bir ziyafet vermeyi vaad etmişti, ama sonra vaadin-

den döndü ve şimdiye kadar elçilere veda ziyafeti verildiğine kayıtlarda rastlanmadığını ve kendisinin de bu âdeti bozmak istemediğini ileri sürdü. Roma İmparatorunun onuruna böyle bir ziyafet vermesi üzerinde israr edildiğinde de, yakında oruç döneminin başlayacağını ve kendisinin de bu kutsal günleri karşılamak üzere gün batmadan önce yemek yemeyeceğini, bu yüzden de ziyafet veremeyeceğini söyledi. Oysa bunun yalan olduğu gayet açıktı. Çünkü Bay Preiner Divan'dan çıkar çıkmaz, paşaya her zamanki gibi yemeğini getirdiler.

Saygıdeğer efendim, barış antlaşmasının metnini açık ve seçik olarak saptamak için çok emek sarfetti. Çünkü paşa metne kâh şu kâh bu koşulun ilave edilmesini istiyordu: Örneğin: 1. Kallo'nun yıktırılmasını, 2. yıkılan şatoların yeniden yapılmamasını, 3. sınır boylarında yaşayan tebaanın haraç ödemesine engel olunmamasını, 4. bizim tarafımıza geçenlerin iade edilmesini ve buna benzer birçok koşul daha.... Fakat saygıdeğer efendim bu şartların hiçbirini kabul etmek istemedi. Oysa imparatorumuz, Kallo'nun yıktırılmasına razı olmuştu. Böylece saygıdeğer efendim, paşa ile büyük bir mücadeleye girişmek zorunda kaldı. Efendim, paşanın sözünde duracağına güvenerek barış anlaşmasını uygun şartlar altında kabul etmesi için, imparatordan izin almadan ödemiş olduğu 4.000 dukayı hatırlatınca, paşa, bu para çok önemsizmiş gibi, o armağanı artık unutmasını söylemiş. (Paşa, bu şekilde birçok vaadlerde bulunarak bütün elçiliklere binlerce duka ödettiriyor, sonra da canı ne isterse onu yapıyor.) Saygıdeğer efendim, barış antlaşmasının metninden falan şartın çıkartılmasını ve filan şartın ilave edilmesini istedikçe paşa, bu değişikliklerin yapılmasına gerek olmadığını, anlaşmada kendisinin istediği bütün şartların bulunduğunu söylüyormuş. Ayrıca da "Hıristiyanların işi gücü yokmuş gibi, her konuyu en ince noktasına kadar didik didik ediyorlar" demiş. Oysa bunu yapmak zorundalar, çünkü durum katlanılamayacak kadar karışık ve güvensiz. Antlaşmanın sonunda yerin göğün yaratıcısı olan Tanrı'nın adına yeminler edilse de, hepsi boş sözler. Paşa açıkça diyor ki: "Barış antlaşması ölü bir beden gibidir, padişah isterse ona can verir." Bu konuda Katolikler ve Türkler arasında fark yok.

Tehdid edilen barış antlaşmasıyla ilgili olarak padişahın verdiği tasdikname "Yönetimim altındaki ülkelerin hükümdarı sıfatıyla, barışı devam

ettirmek konusundaki olumlu kararımı bildirip bu belge ile onaylıyorum. Yerin, göğün, tüm âlemlerin yaratıcısı ve koruyucusu olan Yüce Allah ve onun en büyük mucizesi olan kutsal ve büyük Peygamberimiz şahittirler ki, ahidnamelerdeki şartlar uyarınca, karşı taraftan, sınırlardaki subaylardan ve askerlerden ve sizlerden, kardeşlerinizden, çocuklarınızdan ve sizin emriniz altında olanlardan barışı bozacak bir müdahale yapılmadıkça ve güvenlik sarsılmadıkça, kısacası sizin tarafınızdan barışı bozacak bir davranışta bulunulmadıkça, barışı sürdüreceğimi muzaffer ordumuzun mensuplarının ve egemenliğimiz altında bulunan Lehistan, Erdel, Eflak, Boğdan ve diğer haraca bağladığımız Hıristiyan ülkeler tarafından barışı bozacak bir girişimde bulunulmamasını sağlayacağımızı temin ederiz."

Ama ne yazık ki bu yeminlerini tutmuyorlar.

İmparatorumuz, Türklerin Macaristan'da barış anlaşmalarına aykırı olarak işgal ettikleri dört şatoyu geri vermelerini ve diğer üç şatoyu yıkmalarını istedi. Bunun üzerine paşa, imparatorumuzun bu üç şatoyu artık düşünmemesini, buna karşılık padişahın da, Türklerin korkusuzca Kaşa[10] dolaylarında dolaşabilmeleri için yıktırılmasını istedikleri Kallo şatosunun sözünü etmeyeceğini bildirdi. Türkler böyle bir teklifin dürüstçe olduğunu söylüyorlar. Barış şartlarını bozarak bizden yedi şato alıyorlar ve bizim onları geri istememize itiraz ediyorlar, buna karşılık zaten bizim olan Kallo'yu bize bırakıyorlar.

Saygıdeğer efendim, "Kapı"da görevli olan çok sayıda dönmenin ve İtalyan tercümanın barış antlaşmasını imparatora götürmeyi üstlenmelerine engel oldu. İmparatorun bu hizmet karşılığında yüklü bir para ödeyeceği umulduğundan, birçok kişi paşaya başvurup bu göreve talip olmuş. Efendim bunu engellemekle, imparatoru 6-7.000 taler masraftan kurtardı. 1575 yılında da, imparatorun armağan paralarından 1250 Reichsthaler kâr etmesini sağlamıştı. Tercüman Horonbeg [?] zaten majestelerinden 500 taler aldığına göre, efendim onun hak etmediği bu parayı almasına gerek görmedi.

Efendim, imparatorun Dr. Salomon'a da yılda birkaç yüz taler maaş bağlamasını sağladı. Çünkü ona önemli hizmetler vermektedir. Aynı şekilde Neuser'e de 100 taler ödettirdi.

Saygıdeğer efendim, Budin paşasının [Mustafa Paşa] vekiline [Ahmed Kâhya] kâtiplik yapan ve Erdel ile Lehistan meseleleri ile uğraşan Ahmed çavuşu, elleri altında bu gibi meselelerle ilgili belegeler bulunan iki Erdelli Hıristiyan dönmesini, "Kapı" da ve Budin'de görevli başka sipahi ve çavuşları, ayrıca da Max Pencker'i para vaad ederek kendine bağladı, Mehmed Paşa'nın eskiden alışverişlerini yapan şimdi de çeşnigir olan bir Macarı ve daha başka kişileri, haber aldıkları gizli bilgileri kendisine iletmekle görevlendirdi.

Geçen yıl saygıdeğer efendim imparatorun kâhyasına Neuser hakkında şu satırları yazmıştı: "Neuser hâlâ majestelerine elinden gelen her türlü hizmeti yapmaktadır. Ekteki mektubunu majestelerine ulaştırmamı ve ayrıca da teşekkürlerini bildirmemi istedi. Majestelerinden ricası, oğlunun iyi bir eğitim görmesini sağlamak lütfunda bulunmalarıdır. Tanrı'ya karşı sorumluluğu kendi vicdanına ait bir meseledir. Bunun dışında kötü bir insan ve Hıristiyanlık karşıtı değildir."

14 Mart'ta Venedik'ten gelen haberlere göre, Fransa'da Hugenotlarla kral arasındaki savaş yeniden başlamış. Heidelberg elektör dükü öldükten sonra oğlu Ludwig bütün vaiz yardımcılarını kovmuş.

Bugün öğrendiğime göre, padişah hâlâ bir hocadan [Hoca Saadeddin Efendi] Arapça ve Farsça ders almaktaymış ve bu hocaya çok itibar edip saygı gösteriyormuş. Mehmed Paşa da bu hocaya çok önem vermekteymiş.

Söz konusu hoca, Dr. Salomon'a, padişahın barış görüşmeleri yaptığı bütün Hıristiyan hükümdarlarıyla barışı sürdürmeye niyetli olduğunu, mecbur olmadan gereksiz yere topraklara ve insanlara zarar verecek bir girişimde bulunmamaya karar verdiğini anlatmış.

Bugün saygıdeğer efendim Galata'daki İspanya elçisini ziyaret etti. İspanya elçisi Hıristiyanların Türkiye'den alıp götürdükleri çok sayıda casusu da beraberinde getirmiş. Bunların üçü geçenlerde patrikhanede yakalanmış ve zincirlere vurularak paşanın önüne çıkarılmış. Paşa da onları elçiye hediye olarak geri vermiş.

Elçinin dediğine göre, niyeti buradaki esirleri değiştirme yoluyla özgürlüklerine kavuşturmakmış. Çünkü memleketinde kralının 8.700 Türk kölesi varmış.

10 Kaschan/Kassa, Osmanlılarda Kaşa. Macaristan'da Budin'in 156 km kuzey-batısında müstahkem bir şehir –ed.n.

Paşa ile görüşmesi sırasında, paşa kendisine, padişahın ne kadar güçlü olduğunu anlatmak için, imparatorun elini kolunu bağladıklarını, bütün krallarla, beylerle dostluk kurduklarını söylemiş ve bu sözlerle İspanya kralının da Türklerle dost olmaya çalışmasını beklediğini ima etmiş. Fakat İspanya elçisi, kralın buna yanaşmayacağını, şimdi her zamankinden daha güçlü olduğunu, eğer canı isterse, Türkleri bir hamlede yok edebileceğini söyledi ve yaklaşık iki yıl önce Johann Peter Gusin adındaki bir İspanyolun Dr. Salomon'un yanında gizlendiğini ve kralının adına Mehmed Paşa'dan barış talebinde bulunduğunu anlattı. Mehmed Paşa bu adama şu cevabı vermiş: " Padişah kollarını açmış bekliyor. Kim gelip kendisiyle dost olmak isterse, onu kucaklamaya hazırdır. Eğer kral birilerini buraya gönderecekse, hiç durmasın." Nitekim şu anda yeni elçi buraya gelmek üzere yola çıkmış ve Ragusa'ya ulaşmış. Şimdiki elçinin zamanı dolunca, görevi o üstlenecekmiş. Padişah, Hersek'teki sancakbeyine haber göndermiş, İspanya elçisi, maiyetiyle birlikte oraya vardığında, yanına refakatçiler vererek güvenlik içerisinde buraya kadar göndermesini tembih etmiş. Barışı sağlamak için harcadıkları emeğin karşılığı olarak paşaya 40.000, Dr. Salomon'a da 10.000 kron ödeneceği vaad edilmiş. Eğer olaylar başka bir seyir takip ederse, bu durum İspanya kralının onurunu zedeleyen kötü söylentilere sebep olabilirmiş.

Bütün elçiler, paşa ile halletmeleri gereken sorunları için Dr. Salomon'u aracı olarak kullanıyorlar. Örneğin Fransa kralının [IX. Şarl], erkek kardeşini [Henry de Valois] Lehistan tahtına yerleştirme işine o yardım etti. Venediklilerle yapılacak barış anlaşması da bu İspanyol'un aracılığı sayesinde gerçekleşti. Saygıdeğer efendimin paşa ile halletmesi gereken sorunlar için de gene o aracılık ediyor.

17 Mart'ta bir Çingene düğünü izledim. Bu düğün oldukça sade ve gösterişsizdi. Gelin, Şam kumaşından bir elbise giymiş ve Türk gelinlerinde olduğu gibi, başından itibaren önünü ve arkasını kaplayarak yüzünü göstermeyen bir örtüye bürünmüştü. Kolları ve boyunları gümüş takılarla süslü olan iki kadın gelini ortaya getirdiler.

18 Mart'ta, Erdel'den birkaç gün önce gelmiş olan "Saftorik" lakaplı Peter şu haberleri getirdi:

1. Yeni İmparator Rudolph ölmüş.
2. İran Şahı kardeşlerini tatlı diller dökerek yanına davet etmiş ve hepsini boğdurmuş.
3. Bekeş, Lehistan kralı olan düşmanı Bathory'nin yanına kaçmış, onunla anlaşmaya varmış ve o da kendisine 30.000 taler armağan etmiş. (Şimdi bu adam imparatorumuzun bütün sırlarını Bathory'ye açıklayacaktır. Böyle hain insanlardan hayır gelmez.)[11]

Paşa, birisine iyi bir şey vaad ettiği zaman, bunun arkasında bir hilenin gizli olduğundan kuşkulanmak gerek. Paşa, Bekeş denilen adama, Erdel'de Bathory' ye karşı mücadelesinde hem altın para verdi hem de başka yollarla ona destek olacağını vaad etti. Budin paşası da ona yardım sözü verdi ve böylece onu cesaretlendirerek harekete geçirdiler. Sonra da ortalığı karıştırarak oluşturdukları bulanık suda avlanma olanağını değerlendirip, imparatorumuza ait dört şatoyu işgal ettiler. Daha sonra da böyle vaadlerde bulunarak birtakım menfaatler elde etme yollarını aradılar. Çünkü olaylar nasıl gelişirse gelişsin, sonunda gene onlar kâr ediyor.

Paşa, Bekeş'e de birtakım güzel vaadlerde bulundu ve o da karşılığında kendisine armağanlar vereceğini vaad etti. Buna mukabil paşa Bathory'yi korkuttu ve o da paşanın teveccühünü kaybetmemek için hediyeler gönderdi. İşte Türklerin kurnazlıkları budur: üç ayrı yerden kendilerine çıkar sağlıyorlar. Hem imparatorumuzun üç şatosunu, hem de Bathory ve Bekeş'ten armağanları alıyorlar.

19 Mart'ta patrikhaneye gittim. Yaşlı Zigomala'nın oğlu Stamatius, babasının şehvet düşkünlüğünden ve aşırılıklarından yakındı. Bütün servetini fahişelerle sefa sürerek tükettiğini, şimdi de genç bir kadın alarak evini satmaya kalktığını, evinde yaşamakta olan eski karılarını ve oğlunu kovduğunu anlattı. Oysa bu oğul bir zamanlar ağabeyi Theodosius ile babası arasında çıkan kavgada babasını savunmuş ve ağabeyi ile arası açılmıştı. Baba ise bu en küçük oğlunun söz dinlemeyen, asi ve inatçı bir evlat olduğundan şikâyet ediyor. Babasını boğmaya kalktığı için onu evlatlıktan red etmiş ve mirasından çıkarmış.

11 Eserin aslında bulunan kenar notlarda bu haberlerin yalan olduğu kaydedilmiş. Herhalde bu haberleri veren Peter'in adının yanındaki "Saftorik" lâkabı, "her duyduğuna inanan" anlamında kullanılmış –ç.n.

Bu vesileyle Gabriel adındaki Sakız metropolitinin ve Atina metropolitinin görevlerinden alındıklarını ve Kutsal Dağa gönderilip sefalete mahkûm edildiklerini öğrendim. Türkler ve Rumlar arasında dolaşan rivayete göre, Sakız metropoliti oğlancıymış ve bu yüzden patrik ve paşa tarafından azledilmiş. Bir sipahi onu bitki köklerinden başka besleneceği bir şey bulamayacağı ıssız bir adaya bırakacakmış. Fakat patrikhanedekiler buna razı olmamışlar ve şöyle demişler: "1573 yılında İskenderiye patriği buraya geldiği zaman, her iki patrik tüm ruhanilerle birlikte bir toplantı yapmışlar ve bazı kararlar almışlar: Metropolitlerden biri buradaki patriğe baş kaldırırsa ve paşaya para yedirerek patriği görevinden aldırmaya kalkışırsa, onu sürdürüp sefalete terkedeceklermiş. Bir süre sonra iki isyankâr saptanınca, halkın onların ahlaka aykırı yaşamlarından şikâyet etmesine rağmen, patrik uzun süre bu duruma seyirci kalmış, fakat sonunda o da dayanamamış ve onları görevlerinden almak zorunda kalmış. Bu adamlar makamlarında kalabilmek için paşaya rüşvet vermek istemişlerse de, patrik padişaha gidip böyle adamların görev başında kalmalarının yasalarına aykırı olduğunu bildirmiş ve onlar da bunun üzerine Kutsal Dağa sürülmüşler. Patrikhanedeki görevlilerin dediğine göre, padişah gene de onlara birer giysi ve birkaç yüz akçe armağan etmiş ve yılda 1.000 akçe maaş bağlamış."

Metropolitleri patrik tayin ediyor, onlara görevleriyle ilgili bilgileri aktarıyor ve yanlarına bir mektup verip bölgelerindeki piskoposlara ve cemaatlere takdim ediyor, onların kendisine itaat etmelerini sağlıyor. Paşa da o bölgenin beyine, kadısına ve diğer görevli Türklere hitaben, metropolitin işini yapmasına engel olmamaları, onu rahat bırakmalarına dair bir berat veriyor. Böyle bir makama atanmak çok masraf gerektiriyor. Söylenenlere bakılırsa, metropolit olmak isteyen papaz, kendisini seçtirmek için patriğe 1.000 veya en az 500 duka vermek zorundadır. Paşaya da bir armağan vermesi gerekir. Bazı kimseler piskoposluk veya başpiskoposluk makamını para ile satınalmak ve o görevdekileri yerlerinden uzaklaştırmak cüretini bile gösteriyorlar. Bu nedenle dualar, ayinler, cenaze törenleri gibi vesilelerle para toplamaya çalışıyorlar. (Katoliklerde olduğu gibi bunlarda da her şey para ile ölçülüyor.)

Patrikhanede satılık bir kitap gördüm. Bu kitap, [İstesarus Agius Evangelis] Loobizealı Petrus'un, İncil'in dört yazarı hakkındaki açıklamalarını içeriyor. Kitabı Kıbrıs adasının fethi sırasında oradan gelen bir papaz beraberinde getirmiş. Aynı kişi Konstantinopolis'in fethi hikâyesini de halkın konuştuğu kaba ve adi Rumca olarak yazmış.

21 Mart'ta saygıdeğer efendime Prag'dan Albert Langwet'den bir mektup geldi. Bu mektupta birçok haberin dışında şu satırlar da var: "İmparatorunun sana yüklemiş olduğu görevi gelişmiş bir zekâ, yılmayan bir gayret ve büyük bir titizlikle yerine getirdiğini ve ileriye yönelik olarak da sürdürmeye çalıştığını pek çok kişiden duydukça ne kadar sevindiğimi anlatamam. Üstelik de bu çetin, üzüntülü ve karmaşık dönemde orada bulunmanın zorluklarına rağmen... Senin sayende devletimizin başındakiler her istedikleri şeyi elde edebildiler. Bu nedenle akıllı ve deneyimli insanlar senin bu vahşi ve kaba Türkleri büyülediğini ve akıllı uslu insanlar haline getirdiğini, herkesi kendilerine kul köle etmek isteyenleri, senin kendine kul köle ettiğini ve her dediğini yaptırmayı başardığını söyleyerek espriler yapıyorlar. Hiç kuşku yok ki, Tanrı imparatorumuza daha uzun bir ömür nasip etseydi, majesteleri sana bu emeklerinin, gayretlerinin karşılığını öderdi."

İmparatorluk meclisi toplantısında sınıfsal korporasyonların [Stände] bundan sonraki beş yıl için tahsisini kabul ettikleri ödenek 500-600 bin florin tutuyormuş.

Antorff kentindeki yangın çok büyük zarara yol açmış. Yanan mallardan yalnız kumaşların değeri 2.200.000 florini buluyormuş. Kont v. Eberstein kaçıp kurtulmak için bir sandala veya balıkçı teknesine binmişse de, dalgalar tekneyi devirmiş ve kont boğulmuş. Kont Egmond ise yakalanıp esir alınmış.

Bu felaket sırasında Johannes de Austria, yanında sadece üç-dört kişi olduğu halde, kendisini kimseye tanıtmadan posta arabasıyla Lützenburg'a gelmiş ve yolda Blöss'de yarım saat kadar Fransa kralının yanında kalmış.

Bugün saygıdeğer efendim, paşanın huzuruna davet edildi ve oraya giderken beni de yanına aldı. Paşanın ifadesine göre, bütün şehirde çalkalanan ve Erdel'den gelen Saftorik Peter'in etrafa yaydığı bir haberin de teyid ettiği bir söylentiye bakılırsa, Roma İmparatoru vefat etmiş. Sözde Pe-

ter'in efendisi bu haberi onun ardından posta ile yollamış. Paşa, efendimin bu konuda en doğru bilgiye sahip olduğu düşüncesiyle gerçeği kendisinden saklamamasını rica etti. Daha sonra da İspanya ile yapılacak olan barış anlaşması üzerinde konuştular. Bu vesile ile barış anlaşması gerçekleşecek olursa, Roma imparatorunun da buna dahil edilmesi söz konusu oldu. Saygıdeğer efendim, paşanın huzurundayken Türk beyleri de birer birer geldiler. Her birinin önünden altı-sekiz-on veya daha fazla hizmetkâr, ikişer ikişer sıra olmuş ilerliyorlardı. Bir hizmetkâr atın önünden yürüyor, birkaç hizmetkâr atın çevresinde yürüyorlardı, birisi yağmur yağarsa kullanmak üzere bir semer örtüsü, bir başkası bir yağmur başlığı ve yağmur giysisi taşıyordu. Kısacası en az iki hizmetkâr kötü hava koşullarına karşı tedbir olarak efendilerine refakat ediyorlardı.

Paşanın konağı, etrafı yüksek bir duvarla çevrili çok büyük bir bina olup iki bölüme ayrılmış. Bir bölümünü paşa, 100 kişiyi bulan memurları ve hizmetkârları ile birlikte işgal ediyor. Öbür bölümde paşanın eşi olan saraylı hanım [II. Selim'in kızı İsmihan Sultan], harem ağaları ve cariyelerle birlikte yaşıyor. Paşanın konağının önündeki avluda bulunan havuzun yanından birkaç basamaklık bir merdivenden çıkılarak geniş, güzel, yüksek tavanlı, kiliseye benzer bir sofaya giriliyor. Sofada duvarlar boyunca üzeri güzel halılarla kaplı sedirler var. Paşa her günkü Divan toplantısını [İkindi Divanı] burada yapıyor. Paşa, padişahın Divan toplantısından konağına döndüğü zaman, onu Türk, Rum ve Yahudilerden ibaret büyük bir kalabalık beklemekte oluyor. Onların dile getirdikleri şikâyetlerine ve sorunlarına paşa kısa yanıtlar veriyor ve bundan sonra aynı konu üzerinde daha fazla durulmasına olanak tanınmıyor. Paşa, saygıdeğer efendimi bu sofanın yanındaki bir odada kabul etti. Bu arada sofa Türklerle doluydu ve hizmetkârlar kapının önünde emir beklemekteydiler.

Türkler birbirlerine ve yabancılara karşı çok saygılı davranıyorlar. Biraz itibarlı birisi geldiği zaman, hemen ayağa kalkıp önünde eğiliyorlar ve karşılarındaki kişi de onlara eğilerek mukabele ediyor. Bir yerde otururken de belli bir düzeni koruyorlar. Ulema takımından olanlar ve kadılar başköşelere oturtuluyor. Saygıdeğer efendim, merdivenin önünde atından ineceği zaman, daha önce Bay Simich ile birlikte armağanları buraya geti-

ren Hamza çavuş adındaki itibarlı bir Türk hemen koşarak geldi ve efendimin attan rahat inmesi için yardımcı oldu, üzengisini tuttu. Efendimi tanıyan veya onunla işleri olan başka Türkler de onu eğilerek selamladılar. Konağın gerisinde büyük bir ahır ve içinde de güzel atlar var. Ahırın yanındaki binalarda çeşnigirler, seyisler ve diğer hizmetkârlar yaşıyor. Konağın önünde birçok dükkân var, bunların her birinde paşanın iki-üç kölesi kendi zanaatını icra ediyor ve paşaya çalışıyor. Bazen paşa, bunların başkalarının hizmetinde çalışmalarına da izin veriyor ve her hafta onlardan kazandıkları paranın bir kısmını alıyor. Bu para daha sonra Ayasofya camiinde veya paşanın kendi camiinde görevli olan din adamlarına veriliyor. Bunun gibi bütün önemli camilerin çevresinde de böyle zanaatkâr dükkânları var. Bunlar kiraya veriliyor ve geliri o caminin imamlarına ödeniyor.

Paşanın konağından döndükten kısa bir süre sonra Hırvat Peter posta ile Prag'dan geldi ve orada Roma imparatorunun sağlıklı ve keyifli olduğunu gözleriyle gördüğünü anlattı. Kurye, efendime birçok mektuplar getirdi. Bu mektuplarda majestelerinin yönetim işlerinde çok gayretli ve herkese karşı gayet nazik olduğu, her gün iki kez halkın sorunlarını dinlediği, kısa cevaplar ve faydalı nasihatler verdiği, Protestanlara karşı olumsuz bir tutumda olduğunun hissedilmediği yazılıydı. Demek ki böyle devam ederse, majesteleri babalarından aşağı kalmayacaktır. Merhum imparatorumuzun ölümü hakkında kâhyası Bay Hans Wohlzogen bize şunları yazmış: "Majesteleri giderek halsiz düşünce, hayatından endişe etmeye başladık. Fakat özel yardımcıları ve danışmanları ona vasiyetini yapmasını ve gereken diğer işlemlerin yapılması için izin vermesini söyleyemediler, çünkü din konusundaki görüşlerini çok açık ve belirgin olarak ifade etmezdi, (belki de tam olarak papa yanlısı değildi). Kendisine bu konuyu açmaya cesaret eden sadece Bavyera Düşesi oldu. Majestelerine, hepimizin Tanrı'nın iradesine tabi olduğumuzu, vaktimizin ne zaman geleceğinin bilinemediğini, bu yüzden bir an önce vasiyetini yapmasını, günahlarını itiraf etmesini, kutsal Son Yemeğin kendisine sunulmasına izin vermesini önerdi. Fakat majesteleri onu dinlemedi ve sert sözlerle yanından uzaklaştırdı. Daha sonra majestelerinin oğlu Arşidük Matthias onu iknaya çalıştı: Ruhunun selametini düşünmesini ve

bunun için yapılması gerekenleri ihmal etmemesini söyledi. Majesteleri oğluna şu cevabı verdi: "Oğlum, bütün bunlara hiç gerek yok. Ben Tanrı'nın lütfu ve rızasıyla böyle de esenliğe erişeceğime inanıyorum, tıpkı senin de erişeceğin gibi. Ben İsa'ya bütün günahlarımı itiraf ettim ve onun bizim için çektiği acılarla bağışlanmarnı sağlamasını diledim. Günahlarımın bağışlandığından eminim. Bundan fazlasına da gerek duymuyorum." Bunun üzerine Neustadt'daki "İsa'nın sevapları" kilisesinin piskoposu olan saray vaizi, ona ciddi olarak yeniden bir uyarıda bulunmuş ve: "Majesteleri bu kararlarında ısrar ederek yaşamlarını böyle sürdürüp ölmek niyetinde olduklarını mı anlatmak istiyorlar?" diye sormuş. Majesteleri de: "Evet, aynen öyle. Başka türlü olmasını istemiyorum, " diye yanıtlamış.

Az sonra bazı formalitelerin yapılmasını beklemesi için majesteleri tarafından çağrılmış olan bir görevli gelmiş ve demiş ki: "Devletin yönetiminden ayrılmanıza karar verilmiştir." Bunun üzerine imparator: "Tanrı'ya şükürler olsun. Artık yaşamdan ayrılmamın zamanı da geldi" sözleriyle kendini ölüme teslim etmiş. Piskopos yeniden imparatorun yanına gelmiş ve Bavyera düşesi gibi sert bir tepki ile karşılaşmamak için çok ihtiyatlı davranmış, majestelerine karşı duyduğu derin sevgiden ötürü ve görevi icabı da zorunlu olarak kendilerini ziyarete geldiğini söylemiş ve avutucu sözlerle son anlarında yanında kalmış.

İmparator vefat ettikten sonra üzerine her zamanki elbiseleri giydirilmiş, boynuna "Altın Post" nişanı takılmış ve yüzü açık olarak siyah kadifeden bir zemin üzerine yatırılmış. Üç gün boyunca ülkenin her tarafından onu son kez görmeye gelmişler.

İmparatorun bedenini açtıklarında [otopsi], kalbinin ortasında siyah, taş gibi sert bir kütle bulmuşlar. Hekimlerin görüşüne göre, majestelerinin şiddetli kalp çarpıntılarının sebebi buymuş. Majesteleri bu yüzden birkaç kez kendini kaybetmiş ve saatlerce ölü mü diri mi olduğu anlaşılamamış. Bazıları ise bu kütlenin, majesteleri İspanya'dan döndüğü zaman kendilerini karşılamaya giden Trient kardinalinin "Schmalkalde Savaşı"[12] öncesi ikram etmiş olduğu Cenova çorbasından kalan artıklar olabileceği kanaatindelermiş.

İmparatorun naaşı tahnid edildikten ve mumyalama işlemi yapıldıktan sonra katedrale nakledilmiş. Cenaze münasebetiyle ayin bölümü siyah örtülerle kaplanmış, kilisede herhangi bir tören yapılmamış sadece bir vaaz verilmiş ve birkaç mezmur okunmuş.

Cenazenin nakli için bir gemi hazırlamışlar, gemiyi siyaha boyamışlar, kara örtülerle kaplamışlar ve tabutu din adamlarının da binmiş olduğu gemiye yerleştirmişler. Cenaze önce Linz kentine götürülmüş ve oradan da Bohemya'ya doğru yola çıkarılmış. Bu yüzden Bohemyalılar ve Avusturyalılar arasında anlaşmazlık çıkmış, çünkü her iki ülkenin halkı da imparatorun cenazesine sahip çıkıyormuş. Sonunda Bohemyalılar kendilerini kabul ettirmişler ve cenaze Prag'ın eski şehrine götürülüp St. Jacob manastırına defnedilmiş. Gelecek mayıs ayında resmi cenaze töreni yapılacakmış. Avusturyalılar buna çok üzülmüşler, çünkü majesteleri Viyana'da doğup eğitildiği için, bir Viyanalı olduğunu ve Viyana'da yaşayıp Viyana'da ölmek istediğini söylermiş.

İmparator öldükten sonra özel danışmanı ve kâhyası Bay Trautson ve kançıları Dr.Weber saraydan ayrılmak için izin istemişler. Fakat Bay Trautson gene özel danışman olarak kalmış, onun yerine kâhya olarak daha önce İmparator Rudolph'un kâhyası olan Bay v. Dietrichstein atanmış. Bu kişinin çok acımasız bir Papist ve İspanya kralı taraftarı olduğunu, İspanyolluğa özendiğini söylüyorlarmış. Birçoklarının dediğine göre Bay Weber'in kançılar olarak kalmasının sebebi, yeni devletin işbaşına geçmesi vesilesiyle bol bol armağanlar dağıtılmasıymış ve o daha henüz dağarcığını yeterince dolduramamış. Bu görevi esnasında servetine 100.000 florinden fazla para eklenmiş, Avusturya'da Bisemberg ve Kötz adında iki malikâne satın almış ve bunlar kısmen majesteleri tarafından kendisine armağan edilmiş, ayrıca da 1.000 florin emekliliği varmış. Bazılarının dediğine göre, eskiden özel danışman konumunda olan Dr. Viehhaeuser kançılar olacakmış, vb.

İmparator Maximilian, Antorff'daki faciadan haber alıp Johann de Austria'nın kaçarak Lüttzenburg'a geldiğini öğrenince, hemen ona Baron von... [isim yazılmamış]ve D. Geiler v. Cöllen adlarındaki iki elçisini

12 "Schmalkalde Savaşı." Protestan prenslerinin Prusya'daki Schmalkalde kentinde buluşup kurdukları "Schmalkalde Birliği"nindin özgürlüğü için Katoliklere karşı açtığı savaş (1546) –ç.n.

göndermiş ve Hollanda ile iki taraflı barış yapılması için girişimde bulunmuş. Fakat elçiler Hollanda'ya varınca, çok öfkeli olan sınıfsal korporasyonlar hiçbir müzakereye yanaşmamışlar, çünkü barış görüşmeleri yaparak onları oyalayacaklarını ve bu arada İspanya'nın zaman kazanıp asker toplayacağını ileri sürüyorlarmış. Bu sebeple, bütün yabancı devletlerden, hatta Türklerden bile yardım isteyip İspanyol askerlerini ülkelerinden attırmaya ve özgürlüklerine kavuşmaya kararlı olduklarını bildirmişler.

İngiltere kraliçesi Elisabeth de elçilerini Johann de Austria'ya göndermiş ve eğer Hollanda ile barış müzakerelerinden netice alınmazsa, kendisinin yardımcı olacağını ve özellikle Hollanda ve Seeland'ı destekleyeceğini bildirmiş.

Lützenburglular ve Burgundlular da sınıfsal korporasyonlar tarafını tuttuklarını bildirmişler ve bu durumda Avusturya hanedanından kopmaları olasılığı bile belirmiş.

Sınıfsal korporasyonların barış şartları şunlar:

1. Johann de Austria onlara eski özgürlük haklarını yeniden tanıyacak ve tıpkı İmparator Carl'ın ve İspanya kralının yaptığı gibi, bunu yeminle onaylayacak,
2. Hollanda'dan tüm İspanyol askerleri ve yabancı askerler uzaklaştırılacak.
3. Antorff'dan çalınanlar iade ve tazmin edilecek.
4. Don Johann, sınıfsal korporasyonların Hollanda'da ve Seeland'da Oranj prensi ile vardıkları barış anlaşmasını onaylayacak.
5. Herkesin dilediği mezhebe bağlı kalması kabul edilecek ve mezhep farkı yüzünden kimse mağdur olmayacak, (Bu son üç koşul kolay kolay kabul edilmeyecektir ve özellikle Oranj prensi mazur görülmeyecektir).
6. Her iki taraftaki esirler, bunlara prensin oğlu ve diğer beyler de dahil, fidye istenmeksizin serbest bırakılacaktır.

İspanyollar Antorff'tan çaldıklarını iade etmektense, canlarını vermeye razılar.

Hollanda'da hukuk danışmanı olan Dr. Suderman'ın bizzat söylediğine göre, Antorff'daki tüccarların zararları 1.500.000 florin kadarmış. Bu yüzden Hollanda, Westfalya ve Aşağı Saksonya'daki tüccarlar ve onlarla iş yapanlar iflas etmişler ve sefalete mahkûm olmuşlar. Şehirde 300 ev yanıp kül olmuş.

Fransa Kralı Blois'da bir genel meclis toplantısı yapılması için ilgililere mektuplar yollamış ve kendisi de annesi ve erkek kardeşi ile oraya gitmiş. Navarra'dan, Conde'den ve diğer bölgelerden aynı mezhepten olan beylerin oraya geleceğini ummuş, fakat ona güvenmedikleri için sadece elçilerini göndermişler. Kral bunlara din özgürlüğü maddesini kabul edemeyeceğini, herkesin kendi mezhebinden, yani Papa yanlısı olması üzerinde ısrar edeceğini, aksi halde Tanrı'ya karşı kendini sorumlu hissedeceğini açıklamış. Daha önceki kararını bilgisizlikten ve zorlayıcı nedenlerden ötürü vermiş olduğunu ileri sürmüş. Şimdi ise olgunluk yaşına erdiğini ve bu maddenin kaldırılmasını istediğini, bundan böyle resmi görevlerde bulunanlar ve sarayındaki hizmetliler arasında bir tek Hugenot bile görmek istemediğini belirtmiş. Farklı mezhepten olan bütün vaizlerin kovulmasını emretmiş. Birçok kişi kralı uyararak, çok dikkatli ve tedbirli olması gerektiğini, yıllardır bunca zarara uğratılan Hugenot'ların kesinlikle bunun intikamını almak isteyeceklerini söylemişler. Ama Kral onlara şu yanıtı vermiş: "Bana bu tacı, asayı ve kılıcı Katolik kilisesini korumam için teslim ettiler. Ben bunu yapacağıma dair Tanrı'ya ve bütün azizlere yemin ettim ve bunu başka bir yeminle geçersiz kılamam."

Kralın annesi onun bu davranışından çok memnun olmuş ve bu niyetinin gerçekleşmesi için her çareye başvurmaya karar vermiş. Kralın erkek kardeşi de eğitimini gördüğü Katolik dinini bütün gücüyle savunacağını ve bu uğurda canını feda etmeye hazır olduğunu ifade etmiş.

Hollanda'daki imparatorluk elçileri, barış şartlarını Don Johann ile müzakere etmek üzere, sınıfsal korporasyonları, elçilerini Lützenburg yakınındaki Marche kentine yollamaya ikna etmişler. Bunlardan biri 1 Ocak'ta Marche'dan şu mektubu yazıyor: "Bugün saat sekizde bütün barış müzakerelerinin iptal edilmesine karar verildi ve sınıfsal korporasyonların elçileri ülkelerine dönmeye hazırlandılar. Fakat her şeye kadir Tanrı'nın bir lütfu olarak kent-

te barış anlaşmasına varıldığına dair bir rivayet yayıldı ve bütün kiliselerin çanları çalınmaya başladı. Bu olay şöyle gerçekleşti: Don Johann dedi ki: " Kiliseye gidelim ve yeni yılın başlangıcında bize sundukları için Tanrı'ya şükür duası edelim. Belki barış anlaşmasına varabilmemiz için bazı yollar bulabiliriz. Bizden şefkatini ve merhametini esirgememesi için Tanrı'ya yakaralım ve Hollanda barışa kavuşmadan başımızı huzur içinde yastığa koymayalım."

İspanyollar gene de Antorff'da sebeb oldukları zararı ödemeye razı olmadıkları gibi, kendilerine borçlu olanlardan alacaklarını da kuruşu kuruşuna istemekte ısrar ediyorlar.

Lehistan'dan gelen haberlere göre halk, kralları Bathory'den memnun değil. Bizim imparatorumuzun değil de Bathory'nin seçilmesini sağlamış olan Peter Soborowsky öldü. Ruslar Levonya'yı işgal etti. Riga, Reval ve bütün Levonya, Rus hükümdarını koruyucuları olarak görüyorlar. Danzig kenti Bathory ile barış anlaşması yapmak istemişse de, Bathory çok ağır şartlar ileri sürmüş. Örneğin: 1. Eski krala olan bütün borçların ödenmesi. 2. 10 büyük topun teslim edilmesi. 3. Önünde diz çökülmesi, (yani kendisine itaat edilmesi). 4. Ayrıca çok para ödenmesi. 5. Bir zamanlar deniz kentlerinden yana olmaları ve Danimarka kralının korumasını kabul etmeleri sebebiyle elçilerinin daha bir süre esarette kalmaları.

Bathory bunun üzerine Thorn'da bir meclis toplantısı düzenlemiş ve sınıfsal korporasyonlardan para istemiş, fakat onlar bunu reddetmişler. Toplantı sırasında büyük kavgalar, dövüşler olmuş ve meclise katılanların pek çoğu kraldan izin almadan ve veda etmeden oradan ayrılmışlar. Bathory onlara: "Benim sizin akıl hocalığınıza ihtiyacım yok. Ben sizin kralınızım. Beni siz seçtiniz ve bana taç giydirdiniz!" demiş.

Bugün gene Viyana'dan haberler geldi. Nihayet imparatorluk elçilerinin büyük gayretleri sayesinde müzakerelerden olumlu bir sonuç alınmış ve barış antlaşması yapılmış. Geçtiğimiz Şubat ayının 20'sinde Brüksel'de borozanlar çalınarak halka barış müjdesi verilmiş.

25 Mart'ta Arşidük Carl'ın kançıları olan Bay Cobenzel'in bir yazısını okudum. Bu yazıda Macaristan'daki "Alman Tarikat Şövalyeleri" nin, başka bir yere nakledilmeleri meselesinden söz ediyor ve bu şövalyelerin Almanya'da bedava ekmek yiyeceğine, Macaristan'da ezeli düşmana karşı

mücadele etmeleri gerektiğini savunuyor. Tarikatin devamını sağlamak için, Prusya'da ve Livonya'da elden çıkan toprakların yerine onlara başka yerlerin verilmesinin, özellikle de bir sürü keşişin boş bir yaşam sürdürdükleri manastırların onlara tahsis edilmesinin mümkün olup olmadığını soruyor. Yönetim merkezlerinin ve kalelerinin Copreinitz'te olmasının, denize yakınlığı bakımından uygun olacağını ileri sürüyor. Tarikatin "Büyük Usta"sı olan dük, onlara ait sorunları halletmek ve tarikatin devamını sağlamak için Almanya'da kalmalı, ama Macaristan'daki tarikatin başına onun yerine bir başkan tayin edilmeli, diyor. Bu kuruluşa güvenin artırılması ve gelişiminin sağlanması için, tarikata hem Katoliklerin, hem de Luther yanlılarının kabul edilmesini doğru buluyor. Vaktiyle İmparator Maximilian da bu düşünceyi onaylamaktaymış ve hatta devletin sınıfsal korporasyonlarına bu meseleyi aktarmış.

29 Mart'ta yeni bir haber aldık. Tatarlar, başlarında Tatar Hanının üç oğlu olduğu halde, hatta bazılarının kanaatine göre bizzat Tatar Hanının yönetiminde Lehistan'a saldırmışlar ve büyük zarar vermişler, ayrıca 20.000 kişiyi esir alıp götürmüşler.

31 Mart'ta saygıdeğer efendim Alegretti adındaki Ragusalı bir delikanlıya, İspanya ile barış antlaşması hakkında imparatora yazmış olduğu mektupları teslim etti ve kimseye bildirmeden Ragusa üzerinden Viyana'ya yolladı. Bundan önce hiçbir elçi kendi adına Konstantinopolis'ten imparatora bir haberci yollamış değildir. İmparatora paşadan da hiç umulmadık zamanlarda arka arkaya iki-üç haberci gitmiş ve bundan elçilere söz edilmemiş.

Nisan 1577

2 Nisan'da bir Arabın 250 dukaya satmakta olduğu bir gergedan boynuzu gördüm. Alt kısmının çevresi üç karış kalınlığında ve uzunluğu da iki karış olan bu bükümlü boynuzun aşağısı yukarısından daha kalın.

4 Nisan'da patrikhaneye gittim. Orada tüm Bulgaristan'dan sorumlu olan başpiskopos da bulunuyordu. Kaba bir keşiş kıyafeti giymiş olan bu adam 50 yaşlarındaydı. Ayrıca 40 yaşlarında, kara sakallı bir adam olan Rodos metropoliti de gelmişti. Tüm Sırbistan'dan sorumlu olan 40 yaşlarında-

ki Peckio [İpek] başpiskoposu olan Mehmed Paşa'nın en yakın akrabası da[13] oradaydı. Patrik önce kiliseye doğru yürüdü, önünden patrikhanenin *kalogeri*'leri ve en önemli din adamları yürüyorlardı, her biri elinde bir kandil taşıyordu. Patriği 30 keşiş izledi. Kiliseye varılınca patriğin siyah atlastan yapılma gündelik kıyafetinin üzerine özel patriklik giysisi olan çok güzel sırmalı kumaştan yapılmış ve üzerine altın çiçekler işlenmiş siyah kadife ile pervazlanmış, göğsünün üzeri ve kolları incilerle bezenmiş bir elbise giydirdiler, eline çeşitli bezemeler taşıyan gümüş asasını verdiler. Bu arada vaizler de giyindiler. Patrik bunun üzerine kiliseden dışarıya çıktı, bir defne ağacının altına konmuş olan altın düğmeli, koyu renk kadife ile kaplı koltuğa oturdu. 40-50 bazıları 60 yaşlarında olan 26 okuyucu, patriğin karşısındaki kilise duvarının önüne sıralandılar ve ilahi söylemeye başladılar. Önlerinde işlemeli altın bir kumaşla kaplı bir tabure duruyordu. Bunun üzerine itinalı ve saygılı hareketlerle altın levhalardan yapılma bir kılıfın içindeki Yeni Ahit'i yerleştirdiler. Genç bir oğlan patriğin önünde yerlere kadar eğildi. Papazlardan biri onun boynuna bir havlu astı, sonra İncil'in yanına götürdü. Oğlan, İncil'in önünde eğilip geleneğe uygun olarak kitabı öptü ve alnına değdirdi. Buradan gene patriğin yanına götürüldü ve onun önünde yerlere kadar eğildi. Patrik de onun başı üzerinde birkaç kez haç işareti yaptı ve bazı sözler mırıldandı. Arkasından başının çaprazlama dört ayrı yerinden birer tutam saç kesti, uzun bir kâğıt parçasından bir şeyler okudu ve oğlanın üzerine bir ayin giysisi geçirdi, kuşağını bağladı. Bundan sonra çocuk bir kitaptan bazı şeyler okudu ve böylece bir "*Anagnostis*" ya da okuyucu oldu. Bunun gibi yedi-sekiz genç oğlan çocuğu, önüne ve arkasına haç işlenmiş ayin giysileriyle vaizlerin önünde yer aldılar. Böyle törenler için her zaman çağrılan ilahi okuyucuları bu törenden sonra ilahi söylemeye başladılar, bunlara bir yandan okuyucu oğlanlar, diğer yandan papazlar da katıldı ve böylece karşılıklı devreye giren bir koro oluşturuldu. Bunu müteakip patrik ayağa kalktı, ("*Diakos*" adı verilen) din adamları üzerinden giysisini çıkardılar, onun yerine beyaz çizgili, koyu renkli bir cüppe giydirdiler ve önüne beyaz bir önlük taktılar. Bu esnada yaşlı bir papaz İncil'den ayak yıkama hakkındaki bölümü okumaktaydı (Joh.13 : 12). 12 yaşlı papaz, havarileri temsilen papaz kıyafetleri içinde yan yana iskemleler üzerine yerleşmişler-

di, en sonda da diğerlerinden ayrı olarak Judas'ı temsil eden papaz, aslan postuna benzeyen lekeli bir elbise içinde oturmaktaydı. Herkes yerine yerleştikten sonra iki görevli, Petrus'u temsil eden kişiyi büyük bir merasimle kiliseden çıkardılar ve patriğe en yakın olan soldaki yere oturttular. Patriğin defne ağacının altındaki koltuğu biraz yüksekçe bir yerdeydi, papazların iskemleleri daha alçaktaydı. Patriğin yanında İpek başpiskoposu ve onun yanında da Sırbistan'dan gelmiş olan yaşlı bir piskopos oturmaktaydı. Patrik, içi güzel kokulu otlarla ve sıcak su ile dolu olan bir kazandan gümüş bir maşrapayla aldığı suyu gümüşten, geniş bir leğene boşalttı ve onu alıp önce Judas'a götürdü (zira rivayete göre, vaktiyle Judas birinci olarak ayağını yıkatmak için ilk sırayı kapmış). Onun ayaklarını yıkadıktan sonra sırayla diğer papazların da ayaklarını yıkadı. Nihayet Petrus'un önüne geldi, fakat o ayaklarını yıkatmak istemedi. Bunun üzerine Petrus ve patrik arasında, vaktiyle Petrus ile İsa arasında geçen konuşma tekrarlandı ve iyi niyetli Petrus ayaklarını yıkatmaya ikna edildi. Konuşmalar sırasında kadınlar ve erkekler ağlıyorlardı, fakat konuşma bittiği anda ağlamayı kestiler.

Ayak yıkama töreni sona erince, herkes su kazanının ve leğenin yanına koşup mendillerini suya daldırdı. Bu izdiham içinde mendilini ıslatamayanların da bu sudan faydalanabilmesi için, mendilini ıslatmayı başaranlar, suyunu diğerlerinin mendilleri üzerinde sıkıp birkaç damlasını onlara aktardılar. Patrik tarafından dualarla kutsanmış olan bu suyun beden ve ruh sağlığına yararlı olduğuna, hatta bazen mucizeler yarattığına, hastaları sağlığa kavuşturduğuna inanılıyor. Birisi, diğerinin mendilini sıkıp suyu ile kendi mendilini ıslattığında ona "*Ayamos*" diyor. Bundan sonra patrik elbiselerini yeniden giydi ve Yuhanna'dan Bap 13'ün sonuna kadar okudu. Yeniden ilahiler söylendi, akabinde kiliseye girildi, ayin yapıldı, mumlar yakıldı ve her taraf tütsülendi.

6 Nisan'da, yani Paskalya'dan önceki cumartesi günü, yaşlı Zigomala bize geldi ve Paskalya kutlaması için saygıdeğer efendimden beş duka istedi. Efendim, daha kısa süre önce ona 10 duka armağan ettiğinden ve bu son günlerde çok fazla masrafı olduğundan buna oldukça sinirlendi. Ama gene de Zigomala'ya bir duka verdi, ben de ona bir duka verdim.

13 Makarije Sokolović. Sokollu Mehmed Paşa'nın amcazadesi veya kardeşi olduğuna dair iki görüş vardır –ed.n.

Zigomala ayrıca mutfaktan bir parça et istedi. Bize anlattığına göre Paskalya münasebetiyle patriğin paşalara, kadılara, defterdara ve diğer üst düzey memurlara kuzular, bademli tatlı ekmek,[14] kırmızı yumurta ve mum armağan etmesi gerekirmiş ve bu masraflar 200 dukayı buluyormuş.

7 Nisan Paskalya yortusunda Hıristiyanlar gemilerdeki tüm topları ateşlediler.

8 Nisan'da saygıdeğer efendim, Galatalı Benedikten Gajan, Ragusalı Prododelle ve Bernhard, Marc Antoni Stanga, Sakızlı Dominic, eczacı Antoni, Angelicum ve Ali Bey adlı tanıdıklarına yemek verdi.

O gün çok sayıda zenci çalgıcı gelip efendimin karşısında sanatlarını gösterdiler. Çalgılardan biri gayda idi. Bu, keçi derisine benzeyen küllü bir tulum ve içinden çıkan kalın bir boru ya da ağızlıktan ibaret bir çalgıdır. Çalgıcı borunun üzerinde parmaklarını gezdirmekle aletinin değişik sesler çıkarmasını sağlıyordu. Diğer çalgıcı küçük bir davulu bacağının üstüne yatırıp parmaklarıyla vurarak arkadaşına tempo tuttu, iki kişi de ellerini birbirine vurarak şarkı söylediler. Hepsi de yere bağdaş kurup oturdular. Saygıdeğer efendim onlara yiyecek ve içecek ikram ettirdi. Sonra yanına çağırdı. Çok kuvvetli bir adam olan göstericilerden biri aklın almayacağı marifetler sergiledi: 1. Ellerinin üstünde yürüdü, bedenini yukarı doğru uzattı, sonra altına ve üstüne doğru kıvırarak ayaklarını tekrar aşağı sarkıttı. 2. Çıplak ayaklarının her biriyle iki kılıcın üstüne basarak durdu. 3. Bu iki kılıcı bir tahta fıçının üzerine yerleştirdi ve ayaklarıyla üzerine çıktı, sonra iki kılıcın arasından vücudunu aşağıya, fıçının içine doğru sarkıttı ve fıçının dibine atmış olduğu bir yüzüğü çıkardı. İki kaşının arasına yerleştirdiği bir iğneyi göz kapaklarıyla yakaladı. 4. Beş kılıç alıp ikisini iki koltuğunun altına, ikisini de onların üzerine yerleştirdi, beşinci kılıcı gırtlağına dayadı ve her beş kılıcı eliyle sımsıkı tuttu. Bu durumda takla attı ve gırtlağına dayalı kılıç yerinden oynamadı. 5. İki kılıcın uçlarını, burnu ikisinin arasında kalacak şekilde gözlerine doğru çevirdi ve bu şekilde takla attı. 6. İki bıçağı dizleri hizasında bacakları arasına yerleştirdi, ayaklarını üstüste getirdi ve elleri üzerinde başı aşağıda, ayakları yukarda olarak durdu, dizlerinin arasındaki bıçakları gözlerinin çevresinde hareket ettirdi. 7. Arka üstü yere yattı, bir başkasını dizlerinin üstüne çıkarttı ve

hiçbir destek olmaksızın üstündeki adamla beraber elleri üstünde kendini yerden kaldırdı. 8. Dört Arabı yere oturttu, her birinin eline kınından çıkarılmış bir kılıç verdi ve sivri uçları yukarı doğru gelecek biçimde tutturdu, diğer iki kılıcı da keskin tarafı yukarı gelmek üzere uzunlamasına onların üzerine yerleştirdi. Sonra bunların üzerinden atlayarak geçti ve karşı tarafta ayakları üstüne dikildi. Bunun gibi insanın mümkün olacağına inanmayacağı başka marifetler de gösterdi. O adam çok güçlü ve her şekle girebilen esnek bir bedene sahip olduğu için istediğini yapabiliyordu. Saygıdeğer efendim ona üç duka verdi. Padişah da göstericinin marifetlerini seyrettiğinde ona 50 duka armağan etmiş.

11 Nisan'da saygıdeğer efendim, Hollanda'nın barış anlaşmasına dair belgeyi okumam için bana verdi. Koşulların en önemlileri şunlar: 1. İspanyollar 20 gün zarfında kalelerden ve tüm Hollanda'dan çıkıp gidecekler. 2. Kendilerinin istedikleri kimselerden başkaları kalelere alınmayacak. 3. Bütün yabancılar ülkeyi terkedecekler. 4. Sınıfsal korporasyonlarla prens arasındaki barış anlaşması Don Johann tarafından kralın adına onaylanacak. 5. Prensin İspanya'daki oğlu yeniden malikânesine ve diğer Hollandalı beyler de makamlarına ve mal varlıklarına sahip olacaklar. 6. İspanyollar ülkeyi terkettikten sonra Don Johann, Hollanda maslahatgüzarlığına atanacak. 7. Kralın danışmanlar meclisine sadece o ülkeden olan kimseler kabul edilecek. 8. Ülkede papanın dini olan Katolik mezhebi yeniden geçerli olacak.

Saygıdeğer efendim bu mesele hakkındaki fikrini şöyle açıkladı: "Kralın bu barış anlaşması pek ciddiye alınacak gibi değil, kesinlikle arkasında bir hile gizli. Sınıflar silahlarını bir kenara bıraktıktan sonra, tıpkı Fransızların Hugenotlarla yaptıkları barışı bozdukları gibi, İspanyollar da bir fırsat yakalarlarsa bu barışı hiçe sayacaklardır. Bu sebeple prens, eğer kafasını uçurmalarını istemiyorsa, kralın Brüksel'deki meclisine çok sık gelmekten kaçınsa iyi eder."

Bugün denize açılacak olan kaptan-ı derya ve 1.000 yeniçeri ile İran'a gidecek olan bölükbaşı, Mehmed Paşa'ya el öpmeye gittiler. İran'a gidecek olan orduda beş-altı bin sipahi de bulunacak. İranlılar'ın Erzurum dolaylarında bir girişimde bulun-

14 Bademli tatlı ekmek. Paskalya çöreği (martius panus) –ç.n.

malarına karşı, Türkler şimdiden tedbirlerini almış bulunuyorlar. Böyle bir durumda Tatarlar Hazer denizi tarafından binlerce askerle saldırıya geçecekler.

13 Nisan'da saygıdeğer efendim paşanın huzuruna kabul edildi. Paşa, konuşmaları sırasında efendime, genç, kibar ve yürekli bir adam olan Bathory'yi tanıyıp tanımadığını sormuş. Efendim tanımadığını açıklayınca, paşa, Bathory'nin bir zamanlar Viyana'da bulunduğunu söylemiş. Bu sefer elçi: "Keşke o zaman imparator onun kellesini uçurtmuş olsaydı!" diye cevap vermiş. Çünkü Erdel voyvodası onu imparatorumuzla iyi komşuluk ilişkileri kursun diye Viyana'ya yollamış. Fakat bu arada onun bir mektubunu ele geçirmişler, bu mektupta voyvodaya, şu anda durumun müsait olduğunu ve bunu değerlendirip Macaristan'a girmesini tavsiye ediyormuş. Bunun üzerine onu yakalayıp tutuklamışlar, ama sonra gene serbest bırakmışlar. Şimdi de Avusturyalı beylere bu olaydan ötürü minnettarlığını böyle göstermekte...

Bu görüşme sırasında saygıdeğer efendim, bizden gasp edilen şatoları tekrar geri vermelerini ya da yıktırmalarını paşadan talep etti ve barış antlaşmasının metnini önüne koydu. Bu antlaşmada şunlar yazılıydı: "Barış süresi içinde bir taraf diğer tarafın bir şatosunu işgal eder veya başka bir mülküne el koyarsa, bunu en kısa zamanda geri vermelidir."

Paşa buna tek kelimeyle bile yanıt veremedi sadece her zamanki teraneyi tekrarladı: Bizimkiler sürekli kendi bölgelerinden dışarı çıktıkları için, kalelerinin işgalinden kendileri sorumluymuş.

Bugünlerde pazarda kiraz ve bakla satılmaya başladı.

14 Nisan'da saygıdeğer efendim bana, bir Fransız'ın ev kirasını ödemeyi üstlendiğini anlattı. Fransız buna karşılık efendime bütün aldığı haberleri iletiyor. Lehistan'dan ve Erdel'den buraya gelen ve buradan oralara gönderilen mektupları da bildiriyormuş.

15 Nisan'da Bay Schmeisser, Tatarların bu yıl Lehistan topraklarına girdiklerini ve yaklaşık 30 mil kadar ilerleyerek Varşova yakınlarına kadar geldiklerini, binlerce esir alıp götürdüklerini haber verdi.

Bathory de Macaristan krallığına göz dikmiş ve Türk hükümdarına, eğer kendisine izin verirse, yakın zamanda bir ordu ile Macaristan'a saldı-

racağını bildirmiş. Macar beylerinin önde gelenleri zaten Bathory'nin yönetimi altına girmek istediklerinden, Bekeş de ona yanaşmış.

Bütün bu işleri Bathory'nin adına padişahın has ahırlarının yöneticisi olan imrahorbaşı burada, doğrudan doğruya padişahla görüşerek hallediyormuş ve paşa sadece varılan kararları onaylıyormuş.

Bay Schmeisser'in söylediğine göre, imparatorumuz Macaristan'daki sınır karakolları için 400.000 florini aşkın para harcıyormuş, oysa Macaristan ona bu paradan çok daha az gelir sağlıyormuş.

Bu sabah Galata'da, kuyumcu Christoph'un evinde kalan Frankfurtlu Hans Hienfelder'i görmeye gittim. Bana dert yandı ve tekrar Hıristiyan dünyasına dönebilmek için gece gündüz çareler aradığını anlattı. 1571 yılında, Türk donanmasının yenilgiye uğramasından iki ay önce esir düşmüş. Venedik'te, içinde 1.000'den fazla mürettebat ve asker bulunan çok büyük bir kadırgada yolculuk yapmaktaymış. Korfu yakınlarında bir yere demirlediklerinde, Türk donanması gemiyi görmüş. (Çünkü bu gemi olağanüstü büyükmüş ve Uluç Ali şimdilerde bu gemiyi elden geçirip bir kalyon haline getirmekteymiş.) Türkler dokuz kadırgayla geminin üzerine saldırmışlar, fakat bir başarı elde edemeyince bütün filo ile hücuma geçip geminin etrafını sarmışlar, belki 300 top mermisi atarak gemiye ağır hasar vermişler. İtalyanlar fena halde korkarak oraya buraya, geminin köşelerine saklanmışlar, günah çıkartarak son dualarını okumaya başlamışlar. Oysa gemideki Almanlar savunmaya geçmişler ve kimi o yandan, kimi bu yandan düşmana saldırmışlar, fakat sonunda düşmanın üstün gücüne yenik düşmüşler ve Türkler sağ kalanları esir almış. Daha ilerde, Türk filosu yenilgiye uğradığında, Hans Hienfelder'in efendisi kaçmayı başarmış ve hatta Hıristiyanların bir gemisini gasp edip buraya getirmiş. Bu yıl yaklaşık 50 kadırga yeniden denize açılacakmış ve efendisine ait iki gemi de bu sefere katılacakmış. Geçen yıl Calabria'da olduğu gibi, bir fırsatını yakalarsa, kendisi de kaçıp gitmeyi düşünüyormuş.

Bugün M.Peter'in bana anlattığına göre, Mısır'da pek çok kör ve görme bozukluğu olan insan bulunuyormuş. Üç kişi bir araya gelse, bunlardan biri mutlaka kör, ya da gözleri kusurluymuş. Bunun sebebi, çocukluklarından beri içinde yaşadıkları tozlu ve kumlu ortammış.

Kahire'de binlerce Afrikalı kız ve erkek çocuk, yaşlı insanlar, sokaklarda, Konstantinopolis'teki köpekler gibi tozların içinde yatıyormuş, kimse de onlarla ilgilenmiyormuş. Gündüzleri bir lokma ekmek bulurlarsa onunla besleniyorlarmış. Kahire'de ve tüm Mısır'da gördüklerinden sonra, bundan daha sefil bir hayat olamayacağına inanmış. İnsanlar orada yaz mevsiminde hemen hemen sadece çiğ bakla ve sulu kavundan başka bir şey yemezlermiş. Odun çok pahalı olduğundan nadiren yemek pişirirlermiş. Oralarda pek çok hurma ağacı yetişiyormuş. Bir ağacın 30-40 dalı, her dalda bir salkım ve her salkımda 400-500 hurma bulunurmuş. Hurma ağaçları bizdeki büyük ceviz ağaçları gibi yüksek ve geniş gövdeli ağaçlarmış, meyveleri ekşi ve serinletici olmakla beraber, pek makbul değilmiş. Ama Afrikalılar bunlara "Firavun inciri" adını verirler ve severek yerlermiş. İçecek sularını Nil nehrinden elde ederlermiş ve suyu parayla almaları gerekirmiş. Şehirde binlerce kişi Nil nehrinin suyunu manda derisinden yapılma tulumların içinde evden eve taşıyıp satmakla geçimlerini sağlarmış. Mısır'da şarap çok pahalıymış, çünkü şarap ithal eden tüccarlar paşaya ve subaşına çok yüksek gümrük ödemek zorundaymışlar.

Araplar sofralarına çok makbul bir yemek getirecekleri zaman, bir çanağa at sütü doldururlar ve içine bol bol çekirge atarlarmış. Bu çekirgeleri elleriyle sütün içinden çıkarıp yerlermiş. Tatarlar da ziyafet verdikleri zaman sofraya en makbul yemek olarak bir at kellesi getirirlermiş.

Protestanlar, dini görüşlerini gizlemeden, mezheplerini inkâr etmeden güvenlik içinde Kudüs'e girip Kutsal Kabiri ziyaret edemiyorlarmış. Çünkü Almanya'dan ve Latin ülkelerinden gelen yabancıların kaldıkları yer "Kutsal Kabir" manastırıymış. Buraya yabancılar gelir gelmez, rahipler başına üşüşürler, günah çıkarmasını teklif ederler ve günahlarından arınması için bütün ayin ve törenleri yaparlarmış. Bunları reddedenleri hemen sancakbeyine bildirip casusluk için geldiğini iddia ederlermiş. Bu duruma düşenin hali harapmış. Çünkü elinde avucunda ne varsa alırlarmış. Kente girmek isteyen, servet durumuna göre 10-11 dukayı Türk görevlinin sedirindeki minderin altına yerleştirmek zorundaymış. Bunun dışında da Kutsal Kabir ziyareti sırasında rahiplere bol bol bağışta bulunmak gerekirmiş. Yabancıların çoğu buraya sadece kenti görmek için geldiklerinden, Türkler

kendilerine bir kazanç sağlamak için, Hıristiyanları birkaç duka ödemedikçe kente sokmamaya karar vermişler. Ancak parayı ödedikten sonra kabir ziyaretine gidilip rahiplere bağışta bulunulabiliyormuş.

Oradaki sancakbeyi hac yolcularından her yıl bol miktarda para toplar ve bunun bir kısmını Mehmed Paşa'ya ödermiş.

Kudüs'teki rahipler, İskenderiye'ye, Kahire'ye ve başka kentlere de gidip oralara gelen tüccarlara günah çıkarmaları teklifinde bulunuyorlarmış. Bir yabancıya rastladıklarında, yanına yanaşıp: "Oğlum günah çıkarmak istemez misin?" diyerek onun bir, iki ya da üç dukasını alıyorlarmış.

17 Nisan'da saygıdeğer efendimin aldığı bir habere göre, Lehistan halkı, Tatarların 150.000 askerle ülkeye girip büyük zarar vermelerine engel olamayan krallarından hiç memnun değilmiş.

18 Nisan'da padişah harem dairesinin bulunduğu eski saraydan deniz kenarındaki sarayına taşındı ve Pariolu [Paros] bir Rum olan annesini de her zamanki gibi yanına aldı.[15]

Bugün padişahın eşi, gösterişsiz bir alayla, fakat çok sayıda araba refakatinde gene bizim konutumuzun önünden geçti. Sultanın arabasının önünden çok sayıda saray hizmetkârı ve hadım edilmiş zenci harem ağası at üstünde ilerliyorlardı. Araba kırmızı bir kumaşla kaplıydı, önünde ve arkasında yeşil ipek kordonlar, giriş yerinde, arabaya binip inebilmek için basamakları gümüşle kaplanmış küçük bir merdiven vardı. Sultanın yanında iki oğlu oturmaktaydı. Arabanın girişinde dışarısının görülebilmesi için ince bir perde asılıydı. Sultanın en büyük oğlu bir ara perdeden dışarıya baktı, fakat ben bulunduğum üst kattan yüzünü seçemedim. Sultanın arabasının peşinden gelen diğer arabalar da kırmızı kumaşla kaplıydılar, ama bakımsız ve toz içindeydiler. Arabaların atları da her zamanki gibi görkemli kadife örtülerle, altın ve gümüş koşum takımlarıyla süslenmiş değildi.

19 Nisan'da Frankfurtlu Hans Hienfelder, saygıdeğer efendim tarafından yemeğe davet edildi. O sırada Yahudi Hayım da bugün Hienfelder'in efendisiyle beraber yemek yediğini, ayrıca masada bir Hıristiyan tüccarın da yer aldığını anlattı. (Oysa Yahudiler Hıristiyanların pi-

15 Padişahın annesi Nurbanu Sultan. Venedik (Korfu) ve Rum (Paros) kökeni tartışılıyor. Nurbanu Sultan'ın kökeni için son bir çalışma olarak bkz. Benjamin Arbel, "Nur Banu (c. 1530-1583): A Venetian Sultana," Turcica, XXIV, 1992, s. 241-249 –ed.n.

şirdikleri yemekleri yemezler, sadece ekmek ve şarap kabul ederler, bazıları Hıristiyanların yaptıkları şarabı da içmezler.) Sofrada vaktiyle Rodos beyi iken şimdi mazul olan ev sahibi [Kaya Bey] söz almış ve demiş ki: "Şimdi üç ayrı dinden olanlar bir arada bulunuyoruz, Hıristiyan, Yahudi ve Müslüman. Her birimiz de doğru inanca sahip olduğumuzu sanıyoruz. Ama aslında bunu kim bilebilir? Zamanı gelince Tanrı hükmünü verecektir." Bu bey, kölesi olan Johann Hienfelder'e gayet iyi davranıyor, lavta ve keman çalabilen bu adama istediğini yapma özgürlüğünü tanıyor, köle üstelik padişahtan maaş da alıyor. Onunla birlikte tutsak alınan Augsburg yakınındaki bir yerden gelme, David Schöfler adındaki Almanın anlattığına göre, Türkler bir gemiyi ele geçirdiklerinde, her tarafını didik didik arar, ellerine ne geçirirlerse sahip çıkarlarmış. Bu iki Alman şimdiki efendilerinin payına düşmüş, diğerlerine Uluç Ali el koymuş. Yükek rütbeli kişiler tutsak alındıklarında, padişaha verilirlermiş. Türklerin donanması yenilgiye uğradığında, pek çok Hıristiyan esir özgürlüğe kavuşmuş ve bazıları bir zamanlar kölesi oldukları efendilerinin efendisi olmuşlar. Böylece herkesin talihi bir anda değişivermiş.

Birkaç hafta evvel Arap Ahmed, iki kadırga ile beylerbeyi olarak atandığı Kıbrıs'a doğru yola çıkmış. Gemiler rıhtıma yanaşınca, Arap Ahmed karısı ile birlikte gemiden inmiş ve 40 kadar kölenin zincirlerini açtırarak kadırgadaki eşyaları boşaltmalarını emretmiş. Hanımın eşyaları gemiden çıkartıldıktan sonra, Arap Ahmed'in değerli eşyalarını karaya taşımaya sıra gelmiş. Fakat köleler daha önce gardiyanlarıyla anlaşmışlar, efendilerinin değerli eşyalarıyla ve gardiyanla birlikte gemide kalıp denize açılmışlar ve kaçmışlar. Gerçi öbür kadırga kaçakların peşine düşmüş ama, kaçaklar kadırgayı topa tutmuşlar ve büyük tahribata yol açmışlar. Bu nedenle kaçakları takipten vazgeçilmiş ve onlar da özgürlüğe kavuşmayı başarmışlar.

Bugün Sultan Selim'in cariyelerinden biri vefat etti ve cenazesi törenle kaldırıldı. Cenazeye katılan kalabalık ve pek çok din adamı dualar okuyarak, ilahiler söyleyerek konutumuzun önünden geçip tabutu kabristana taşıdılar. Ölenin büyük bir servet bıraktığı rivayet ediliyor.

21 Nisan'da Ayasofya'nın yakınında padişahın hocasına ait olan konağı gördüm. Yeri çok güzel ve etrafı yüksek bir duvarla çevrili. Paşanın ko-

nağında olduğu gibi, bu binada da geniş bir sofa var. Türk eşrafının hemen hemen hepsi böyle etrafı duvarlarla korunmuş büyük, geniş salonlu konaklara sahip. Duvarların gerisinde güzel bahçeler, bağlar bu konakların etrafını çeviriyor. Konaklarda çok sayıda cariye ve köle bulunduruluyor.

Gezintim sırasında yüksek ve uzun boylu Mısır öküzleri gördüm. Şimdiye kadar böyle öküzlere rastlamamıştım.

Ayasofya kilisesi gerek eski padişah gerekse şimdiki padişah tarafından yenilenmiş. Çevresindeki pek çok binayı yıkmışlar, çünkü kilisenin duvarına bitişik olan veya yakınına yapılan evler adeta bir kent görünümündeymiş ve hepsi biribirine yapışık gibi duruyormuş. Bugün de hâlâ üzeri yüksek tonozlarla örtülü uzun bir yolun kalıntıları görülüyor.

Ayasofya'nın çok yakınlarında, karşısına denk gelen yerde altı tane yüksek mermer sütun var, tepeleri dal ve yaprak motifleriyle çok güzel işlenmiş. Taşlar o kadar kalın ki, kanımca Konstantinopolis'te bir eşini bulmak mümkün değil. Sütunların bazıları evlerin arasından yükselip evlerin boyunu aşıyor. Bir sokakta iki sütun karşılıklı duruyor. Bazıları daha ufak boyda, ama hepsi mermerden yaplma. Bunların çok özel eserler olduğu kanısındayım.

Yakındaki Aziz Johann manastırının kubbeleri altında şimdi aslanlar ve değişik yabani hayvanlar [Arslanhane] barındırılıyor.

Bütün bu bölgede eski yüksek binaların yıkıntıları görülüyor. Konstantinopolis'te bu yükseklikte başka bina yok. Hepsi de tuğlalardan inşa edilmiş ve yer yer mermerle süslenmiş. Bütün bu binalar Ayasofya kilisesine ait. Kilise kireç ve tuğlalardan yapılmış çok yüksek bir bina, sanki bir sürü oda üstüste ve yan yana eklenmiş gibi bir izlenim uyandırıyor ve insanda hayret uyandırıyor. Türkler binaların bir kısmını yavaş yavaş yıkıyorlar, ama ana bina, yani asıl ibadet evi, olduğu gibi kalıyor. Sayabildiğim kadarıyla binanın mermerden yapılma sekiz tane yüksek, muhteşem kapısı var. Binanın duvarlarının içe bakan yüzleri mermerle kaplı ve içeride inanılmaz büyüklükte mermer sütunlar var. Padişah sarayının kapısına yakın bir yerde bulunan kapıdan kilisenin ön avlusuna (*Porticus*) giriliyor. Hükümdar, [cami olarak kullanılan] kiliseye geldiğinde, burada atından iniyor. Sultan Selim'in mezarı, Ayasofya'nın güneyinde bulunan, hemen hemen

tamamen mermerden yapılmış geniş, güzel, yuvarlak bir binanın içinde. Bursa'da ve Konstantinopolis'te bulunan diğer padişahların türbelerinden hiçbiri bununla kıyas edilemez. İçerisi çepçevre güzel Venedik camından yapılma beyaz, mavi, yeşil ve değişik renkli kandillerle ve âdet olduğu üzere aynalarla süslenmiş, altlarına ipek püsküller asılmış. Ortada şimdiki padişahın beş erkek kardeşinin mezarları görülüyor. Mezarlar zeminden biraz yüksekçe ve üzerleri sırmalı kumaşlarla örtülü. Her birinin başucuna güzel tüylerle ve sırma ipliklerle süslü birer kavuk yerleştirilmiş. Bu mezarların önünde Sultan Selim'in daha yüksek ve uzun olan mezarı görülüyor, baş tarafında tamamen sırmadan dokunmuş bir örtü var. Bunu Mekke'den getirmişler, kenarlarına sırma ile Kuran'dan ayetler işlenmiş. Bu örtü çok değerli ve aynı zamanda da kutsal sayılıyor. Bütün mezarların çevresine güzel kokulu çiçekler serpmişler. Mezarların etrafında ve türbenin içinde bir sürü din adamı oturuyor ve devamlı Kuran okuyor, ya da dua edip ilahiler söylüyorlar, bazıları da yazı yazıyor. Ayasofya'nın güney cephesi yıkılma tehlikesine karşı büyük kesme taşlarla korunmuş. Burada da güzel kapılar ve kâğıt kalem gibi malzemenin berberler tarafından satıldığı küçük yan binalar var. Sultan Selim, binanın doğu tarafında yani saraya bakan cephesinde güzel yüksek bir minare inşa ettirmiş. Onun tepesinden bütün kent kuşbakışı seyredilebiliyor.

Buradan ayrılıp sarayın duvarı boyunca aşağı doğru yürüdüm. Saraya en yakın olan bina, çok büyük ağaçların gölgelediği güzel bir bahçe içinde bulunan Sinan Paşa'nın konağı. Kölelerinin çoğu bahçenin önünde dışarda oturuyorlardı.

Daha ilerilere yürüyerek padişahın has ahırlarına geldim. Burası büyük, geniş ve uzun bir bina, içinde birkaç yüz at barındırabilir, ama gördüğüm kadarıyla, içeride sadece 100 kadar at vardı, çünkü bu mevsimde onları otlatmaya götürüyorlar. Atların bulunduğu bina bir kervansaraya benziyor. Ortada güzel, büyük, geniş bir meydanlık ve bol su var. Binanın kendi geniş, dört köşe, yüksek bir kule gibi. Gerek meydanlıkta, gerekse ahırın içinde, atların arasında, ortalıkta bir sürü yavru yaban domuzu dolaşıyor. Söylediklerine göre atlar bu domuzlar sayesinde daha iyi gelişiyormuş. Domuzlar büyüyünce, onları sarayın yakınlarında

bulunan padişahın bahçesine götürüyorlarmış. Padişah onları okla vurarak eğleniyormuş. Sonra da köleler vurulan domuzları ya satıyorlar, ya da saygıdeğer efendim gibi elçilere ve Galata'daki Hıristiyanlara armağan ediyorlarmış.

Ahırın yakınlarında bulunan kentin birinci kapısına "Ahır Kapı" diyorlar. Hıristiyan ülkelerindeki herhangi bir şehir kapısı yüksekliğinde olan bu kapının üstünde (bazı kapılar daha küçük) üç kalın değnek ve bir ineğe ait olduğu izlenimi bırakan uzun bir kuyruk asılı. Aynı yerde, üzerinde bir kartal pençesi ve bir kanat resmi olan bir kalkan da bulunuyor. Bu kapıdan karşıya bakıldığında Türklerin "Kadıköy" adını verdikleri Chalcedon görülüyor.

22 Nisan'da silahtarağa, çok gösterişli giysiler içinde, 100 sipahi refakatinde konutumuzun önünden geçti. Padişaha veda edip 3.000 sipahi ile birlikte İran'a karşı sefere çıkmak üzere Erzurum'a gideceğini söylediler. Sipahilerin başında miğferler ve onların üzerinde de büyük sorguçlar vardı. Silah olarak, ucunda küçük, sarı veya kırmızı birer bayrak bulunan uzun bir mızrak, ok, kalkan ve kılıç taşıyorlardı. Aralarında pek çok yaşlı adam da bulunuyordu, ama bunlar henüz gayet zinde ve atak görünüyorlardı. Aslında İran'a karşı sefere gitmekten memnun değillerdi, çünkü oralarda yağmalayacak bir şey bulamayacaklardı, üstelik de o tozlu, kumlu, ıssız çöl yollarında sıcağın altında ilerlerken çok susuzluk çekeceklerdi.

23 Nisan'da Türklerin Hıdrellez adını verdikleri yortu münasebetiyle Aziz Georgius manastırına gittim. Vaktiyle çok güzel ve büyük olan bu manastır, her yıl orada toplantı yapılmasına izin vermesi için padişaha çok para ödüyor. Yüksek tavanlı ve uzun bir bina olan "*Refectorium*"da, yani yemekhanede, bütün havarilerin, önemli piskoposların ve çilekeşlerin portreleri var, her birinin adı ve hayat hikâyesi de güzel Grek harfleriyle yanına yazılmış. Ayrıca İmparator Büyük Constantinus'un ve annesi Helena'nın portreleri de eski Yunan üslubuna göre çok güzel bir biçimde resmedilmiş. Giysileri ve başlarındaki taçları altın varak, inci ve mücevherlerle bezenmiş. Bize rehberlik eden bir kuyumcunun oğlu, gördüklerimiz hakkında bilgi verdi. Bu arada sünnetli olarak doğmuş olduğunu da anlattı.

Dini ayinler şu biçimde gerçekleştirildi:

Patrik birkaç dua okudu. Aşağıda, sunağın önünde duran çocuklar da dualar okudular.

Vaaz verecek olan papaz yanında dört oğlanla birlikte sunağın bulunduğu yere çıktı, (zira sunak biraz yüksekçe bir platform üstünde, üstü kubbeli özel bir bölmede bulunuyor ve oraya birkaç basamaklık merdivenden çıkılıyor), bölmeyi ayıran perdeyi kapattı ve orada ayin kıyafetlerini giydiler. Vaizin giysisi ipektendi ve üzerinde küçük şekiller, haçlar vardı. Dört oğlanın giysileri beyaz birer gömlek biçimindeydi ve üzerinde kırmızı haç figürleri, sırtlarında ise İsa'nın ve Meryem'in resimleri görülüyordu. Giyindikten sonra tekrar aşağıya indiler; vaiz ellerini yıkadı ve birlikte ilahi söylemeye başladılar. Piskopos buhurdanlığa günnük doldurdu ve cemaate doğru tütsü savurmaya başladı. Vaiz dört oğlanla birlikte yeniden sunağın önüne çıktı, beyaz bir örtünün üzerinde duran ve bir tarafı gümüş kaplı, diğer tarafına gümüş haç figürleri kakılmış olan İncil'i örtüsüyle birlikte eline aldı (çünkü İncil'i çıplak elle tutmuyorlar) ağır ve vakarlı bir biçimde her yöne doğru döndü. Bu esnada vaizin üzerinde iki oğlan çıngıraklar çalıyorlardı. Kilisede bulunanlar başlarındaki sarıklarını çıkarıp eğildiler. Papaz, İncil'i piskoposa götürdü. Piskopos İncil'i büyük bir saygıyla öptü ve tekrar sunağın üstüne koydu. Bunun üzerine mavi bir kumaşa sarılmış olan başka bir kitap getirdiler ve onu açıp okumaya başladılar. Piskopos ve cemaat üç kez yeri öptüler. Papaz sunağın üstünde duran ekmeği ve şarabı tütsüledi, sonra kadehi yavaş yavaş yukarı kaldırdı ve daha önce İncil ile yaptığı gibi her tarafa doğru dönerek kadehi cemaate gösterdi. Herkes yere kapandı, haç işareti yaptı ve dua etti. İki oğlan, vaiz her tarafa doğru dönerken üzerinde çıngıraklar çaldılar. Bunu müteakip İncil bir ayin giysisinin üzerine ve yanına da altın kaplama ve güllerle süslenmiş bir haç yerleştirildi. Kilisede bulunanlar birer birer gelerek İncil'i ve haçı öptüler ve oraya birkaç akçe bıraktılar, sonra da piskoposun ellerini öptüler. Bu tören tamamlandığında, papaz kutsanmış ekmeği ve şarap kadehini ayrı ayrı havaya kaldırdı. Herkes yeniden yere kapandı, haç işareti yaptı ve dua ederek yeri öptü. Papaz ekmeği ve şarap kadehini havaya kaldırırken oğlanlar üçüncü kez çıngırakları çaldı-

lar. Bunun üzerine gümüş bir haç kırmızı bir örtü üzerine yerleştirildi ve papaz haçın her tarafına yağ sürdü, başka bir papaz da İncil'i onun üzerine tuttu. Sonra gene önde piskopos olduğu halde herkes oraya yaklaştı. Oğlanın biri elinde haçı, papaz İncil'i, üçüncü de bir tepsi veya yassı çanak içinde kutsanmış ekmeği tutuyordu. Kadın, erkek, herkes bir lokma ekmek aldı, haçı ve İncil'i sonra da piskoposun elini öptü, kendi aralarında da öpüştüler. Aralarında birçok kişi iki koro halinde ve ezbere olarak ilahiler söylediler. Bize açıklandığına göre o gümüş haç, perhiz sırasında ölen ve Kuddas Âyini ile son kutsanması yapılamayan birisi tarafından yaptırılmış. Şimdi de onun ruhu için dua ediyorlarmış. Secde ettiklerinde, bize seslenerek şapkalarımızı çıkarmamızı ve yere kapanmamızı söylediklerse de biz dediklerini yapmadık. Ama 12 akçe bağışta bulunduk. Kilisede bir sürü kandil ve mum yanıyordu ve herkes ayrıca da beraberinde iki-üç mum getirmişti.

Âyin bittikten sonra bizden yemeğe kalmamızı rica ettiler. Yemeğe erkeklerle beraber kadınlar da katıldılar. Çoğunluk kilisenin önünde yere yayılan örtülerin üzerine oturdu, biz de uzun bir masanın etrafına yerleştik. Sofraya yeşil sebze ile pişirilmiş pirinç yemeği, haşlanmış et ve kurutulmuş sucuk getirdiler. Ayrıca söğüş et, peksimet, peynir ve başka yiyecekler de vardı. Herkes birbiri arkasından sırayla şaraptan içti. Şarabı bir testi içinde ikram etmek üzere getiren papaz, önce seramik bir kâseye doldurup patriğe, üzerine haç işareti yaparak kutsaması için uzatıyordu ve ilk olarak şarabı ikram eden kişi şaraptan tadıyor, sonra piskoposa veriyor ve kâse böylece elden ele dolaşıyordu. Piskopostan sonra şarap kâsesini alanlar içmeden önce piskoposa bakıyorlar ve ona uzatacakmış gibi yapıyorlar, piskopos da haç işareti yaparak şarabı kutsuyordu.

Birisi bana da bir kâse şarap getirdi ve bu yıl boyunca aziz Georgius'un beni korumasını diledi. Yemekten önce piskopos dua etti. Yemekten sonra herkes ayağa kalktı, piskopos ise yerinde kaldı ve şükran ilahisi okundu. Arkasından gene şarap getirdiler ve birçok kişi gelip kadehini doldurttu. Piskopos küçük seramik çanağı eline aldı ve üzerinde haç işareti yaptı. Şarap içmek isteyen, piskoposun elini öptükten sonra şarabını yudumladı.

Ermeni cemaatinin bu şöleni sırasında onlardan şu bilgileri edindim:

Ermenistan'da, İran'da ve Trabzon'da Ermenilerin inancını paylaşan (Arminian inancı[16] değil) çok sayıda Hıristiyan yaşıyor ve aralarında anlaşmazlık olmadığı gibi din konusunda birlik içindeler. Patriğin yönetimi altında on iki piskopos var. Bunlardan biri şimdi burada, "*İnful*" denilen piskoposlara özgü altın başlığı ile aramızda bulunuyordu. Ermenilerin kendilerine mahsus okulları ve manastırları var ve burada (dinlerinin gerektirdiği biçimde) Tanrı'ya dua etmeyi ve ayinleri, kutsal işlemleri (*Sacra*) yapmayı öğreniyorlar. Çok sayıda keşişleri var. İtalya'da olduğu gibi genelde yalnız perhiz döneminde vaaz veriyorlar.

Çocuklarını doğumdan 10, 20, 30 veya 40 gün sonra vaftiz ediyorlar. Erkek çocuklar için ayrı, kız çocuklar için ayrı vaftiz kurnaları var. Çünkü dediklerini göre, aynı kurnada vaftiz edilenler kardeş sayılırlarmış ve ilerde evlenmeleri caiz değilmiş.

Ermenistan ülkesi kısmen İran'a, kısmen de Türkiye'ye ait. İran'ın yönetimi altında olanlar, Türklerin yönetimi altında olanlara kıyasla daha fazla haraç ödüyorlar. Fakat Türkler onları çok hırpalıyorlarmış. Tımar sahipleri, sipahiler veya başka görevliler, Ermenilere karşı çok sert davranıyorlarmış, İran yönetimi altında olanlar ise, haraçlarını ödedikleri sürece daha serbest yaşıyorlarmış, kendilerine baskı yapılmıyormuş.

Anlattıklarına göre, Nuh'un gemisi büyük tufandan sonra Ermenistan'da bulunan yüksek bir dağın tepesinde karaya vurmuş, fakat kimse o dağa tırmanamıyormuş. Jacob adında biri birkaç kez dağın doruğuna tırmanmak ve gemiyi görmek istemiş. Fakat dağın doruğuna ulaştığını sandığı zaman, henüz dağın eteğinde durduğunu görüyormuş. Bir melek gelip ona : "Ulaşamayacağın şeyleri görmek için neden bu kadar çaba harcıyorsun?" demiş.

Patriklerinin yaşadığı kentteki bir kiliseyi kâfirler yıkmak istedikleri zaman, İsa Peygamber ve bulutlar kiliseyi korumuşlar.

Ermeni kadınları tamamen Türk kadınları gibi giyiniyorlar, yüksek sınıftan olanlar yüzlerini tıpkı Türk kadınları gibi siyah bir peçe ile örtüyorlar, ama peçenin dokusundan sırma iplikler geçiriyorlar. Başörtülerinin arka kısmı da sırma ipliklerle işleniyor. Böyle bir başörtüsünün değeri 10-15

hatta 20 dukayı buluyor. Oğlan çocuklarının parmaklarına değerli taşlarla bezenmiş altın yüzükler takıyorlar, başlarına güzel sarıklar ve üzerlerine ipekli kumaştan elbiseler giydiriyorlar. Ermeni keşişleri de Türklerin gündelik kıyafetlerine benzer biçimde giyiniyorlar. Kiliseye gelince başlarındaki sarığın üstüne çuval biçiminde suda bekletilmiş şamelot yününden [keçe] bir kapuşon geçiriyorlar.

Buradan ayrılıp gene Aziz Georgius'a adanmış bir Rum kilisesine gittik. Duvarında üstü altın varakla kaplanmış küçük dört köşe mermer parçacıklarından yapılmış Aziz Georgius'un bir resmi var. Resmin önünde çok güzel ipek mendiller asılı. Kilisenin içi 100 kadar kadın ve çocukla doluydu. Bunların arasında en az 10 kadar Karamanlı kadın vardı. Hepsi çok gösterişli giyinmişlerdi. Bizde kraliçeler bile bu kadar süslü gezmezler. Elbiseleri sırma ipliklerle dokunmuş kumaşlardan yapılmıştı. Başlarındaki taçları yakut ve firuzelerle bezenmişti. Gözlerinin çevresini siyaha boyamışlardı. Bu oldukça yüksek bir refah düzeyinin göstergesi olarak kabul ediliyor. Kollarında geniş ve değerli taşlarla süslü sıra sıra altın bilezikler vardı. Kulaklarına değerli küpeler ve boyunlarına değerli taşlarla süslü kolyeler takmışlardı. Başlarına yerleştirdikleri en güzel taç birbuçuk karış genişliğinde olup bir küreye benziyordu ve arka kısmı dövülmüş som altından yapılmıştı. Almanya'da bu kadar zenginlik ve ihtişam sergilendiği görülmez. Daha önce de anlattığım gibi, Ermeni kadınlarının başörtülerinin altında, alınlarının çevresinde, boyunlarında ve kulaklarında mücevherleri varsa da bunlar o kadar gösterişli değil. Karamanlı kadınlar da yüzlerini örtmek için sırma ipliklerle işlenmiş, mücevherlerle bezenmiş siyah peçeler takıyorlarsa da, bu peçeyi kaldırıyorlar ve yüzleri görülebiliyor. Bunlar güzel, beyaz tenli, zarif kadınlar. Sahip oldukları bütün servetlerini üstlerinde taşıyorlar. Evli erkeklerin zenginliklerini eşlerinin üzerinde sergilemeleri orada gelenek haline gelmiş.

Kilisenin önünde ve arkasında belki yüzlerce erkek ve oğlan çocuk oturuyordu. Bir kürsünün üstünde İsa Peygamber'in dirilişini ve Adem ile Havva'yı ellerinden tutup cehennemden çıkarışını gösteren ikonalar durmaktaydı. Âyinden sonra çeşit çeşit meyveler, bademler, kocaman kurutulmuş üzümler, nar taneleri

16 Arminian inancı. Kurucusu Jacobus Arminius. Hollanda'da reformu kabul etmiş kiliseden Kalvinist itikad dışında görüşler benimser. Özgür istenç ve İncil (Bibel) öğretisini ağırlıklı olarak esas alır –ed.n.

ve daha başka yemişler karışık bir halde konuklara dağıtıldı. Herkes bu ikram edilenlerden bir avuç veya bir mendil dolusu aldı. Bu ikram da sona erince, yemek için kilisenin önünde hazırlanmış olan uzun sofraya oturuldu. Herhalde bu şölen büyük masraflara mal olmuştur, çünkü Rumlar bol içki içerler.

Birkaç gün önce iki hisarın [Rumeli ve Anadolu] önünde bir gemi battı. Gemi bu hisarların yakınına geldiğinde, geminin kaptanı sadece bir tek demir attırmış, sonra gemidekiler yemeye içmeye başlamışlar ve uykuya dalmışlar. Ama o dolaylarda çok kuvvetli olan akıntı, demiri yavaş yavaş yerinden sökmüş ve gemi akıntıya kapılıp sürüklenmeye başlamış, böylece kalelerin hizasına gelmiş. Saat henüz gecenin beşi olduğundan, kalelerdeki nöbetçiler kuşkulanmışlar ve önce bir top ateşlemişler. Fakat gemidekiler derin uykuda olduklarından hiçbir hayat belirtisi görmeyen nöbetçiler, bunun bir firari gemisi olduğunu sanmışlar ve tüfeklerle ateş etmeye başlamışlar. Sonunda gemi batmış. Gemidekiler kendilerini küçük sandallara atıp canlarını kurtarmışlar. Fakat oradaki kumandan tarafından tutuklanarak Konstantinopolis'ten gemi hakkındaki bilgiler gelene kadar kalede alıkonmuşlar.

Bugün daha önce de sözünü ettiğim Fransız asıllı dönme, saygıdeğer efendime şimdiki Erdel voyvodasının buradaki temsilcisine yazmış olduğu mektubun orijinalini okuttu. Efendim bana mektuptaki mühürü ve voyvodanın imzasını gösterdi. Mektupta Macarları imparatorumuzdan kopmaya teşvik eden Macar beyinin adı da yazılıydı, ama efendim bana onu bildirmek istemedi. Oysa ben onun Walasian olduğuna eminim.

Fransız dönmesinin bize anlattığına göre, Lehler bir yerde sıkıştırdıkları binlerce Tatarı öldürmüşler. Fransa kralı da Hugenotları tamamen yok etmeye kararlıymış.

30 Nisan'da sabaha karşı Yahudi mahallelerinden aşağı doğru inen yolda bulunan bir kâtibin evi yandı. Sahibi daha birkaç yıl önce bu ev için 6.000 duka ödemiş. Kendisi bir düğüne davet edilmiş. Evinde olmadığı sırada hizmetçiler sorumsuz davranışları yüzünden evi yakmışlar.

Konstantinopolis'te yangın çıktığı zaman yeniçeri ağası ve yayabaşı denilen amiri, yeniçerileri toplayıp yangını söndürmeye giderler. Zira onlar-

dan ve acemioğlanlardan başkasının yangın söndürmesi yasaktır. Aslında acemioğlanlar yangını söndürmeye değil, daha ziyade evleri soymaya giderler. Hatta onlar, eğer zengin bir Yahudinin yaşadığı evi gözlerine kestirirlerse, o evin yakınlarına bir sepet dolusu kıtık veya çalı çırpı yığarlar ve zift de bulundururlar, bazen de bunları evin içine atar ve tutuştururlar. Yangın çıkınca da duvarları yıkarlar, eve girip değerli eşyayı yağmalarlar. Bu nedenle Yahudiler yerin altına demir kapılarla korunan mahzenler kazdırmışlar. Zengin Yahudiler bütün değerli eşyalarını buralara gizlerler. Yahudilerin pek çoğu 200.000 veya 150.000 dukaya sahiptir. Böyleleri evlerine göz kulak olmaları ve hırsızlığa meydan vermemeleri için yayabaşılara ve birkaç yeniçeriye altı-yedi yüz duka, hatta daha da fazlasını öderler. Zira yeniçeriler bir eve hırsız girdiğinden kuşkulanırlarsa, kapıları zorla açarlar. Eşyalarını başka eve taşıyanlara rastlarlarsa, hepsini ellerinden alırlar. Bazen yeniçerilerin yangında öldüğü de olur. Yukarda sözünü ettiğim yangında üç yeniçeri, üç acemioğlan, üç kadın, bir çocuk ve su taşıyan iki saka yanarak öldü. Bazı köleler yangınlarda uzaklardan su getirmekle görevlendirilmişlerdir, çünkü tuzlu deniz suyu yangını söndürmeye yaramaz. Hırsızlık yapmak isteyen bir yayabaşı da yüksekten düşüp öldü. Birkaç yıl önce Yahudilere ait yüzlerce ev yanıp kül oldu. Söylentiye göre, başlarda yangını on kişi bile söndürebilirmiş, ama yeniçeriler başka yerlerden de yangını körüklemişler.

Bugün saygıdeğer efendim, Kanije kalesinin içindeki barutun ateş alarak kaleyi parçaladığını, içerde bulunan ve dürüst bir adam olan Macar kumandan ile 100 kişinin bu patlamada hayatlarını kaybettiğini haber verdi. Bu sınır kalesi çok önem taşıyormuş.

İmparatorun Prag kilisesindeki Oratoryum'u [duagâh] da yanmış.

Mayıs 1577

Bu ayın başında ve hatta daha da önce kiraz ve enginar satılmaya başladı.

3 Mayıs'ta Bay Schmeisser ile birlikte Ayvansaray'a gittim.

Rumlar burada bulunan bir su kaynağına [ayazma] toplu halde geliyorlar, kadın, erkek, çocuk, binlerce kişi bu suda gözlerini, yüzlerini yıkıyorlar, çünkü bu suyun ateşli hastalıklara, bir sürü başka derde, özellik-

le de gözlere şifa verdiğine inanıyorlar. Çeşmenin duvarına tutam tutam saçlar, iplikler, bez parçaları asıyorlar, mumlar yakıyorlar. Bütün tepe insanla doluyor.

Buradan sonra suyun karşı yakasına geçerek padişahın bahçesinin [Aynalıkavak] ve tersanenin çeyrek mil ötesinde bulunan bir köye gittik. Bu köyde hemen hemen hep Rumlar yaşıyor ve pişmiş topraktan tuğla, kiremit yapıyorlar. Rumların mezarlarını da ziyaret ettik: Etrafına duvar çekilmemiş, bakımsız ve özensiz mezarlar... Köyün kilisesinin adı "Ayia Paraskevi." [Hasköy]. Bu gösterişsiz küçük kiliseye girdiğimizde, ayin yapılan bölmenin önünde Rumlarda âdet olduğu üzere Meryem'in resmedilmiş olduğunu gördük. Çevresinde altın teller, gümüşten yapılma insan figürleri, kollar, bacaklar vs. asılıydı. İsa Peygamber'in resminin etrafında ise hiçbir şey asılı değildi. Fakat bir köşesinde bir kadın resmi vardı ve üzerinde S. Paraszeve yazılıydı. Köyün ve kilisenin adı da buradan geliyor. Yaşlı patrik Metrophanes de burada bulunan evinde yaşıyor. Hakkında bir şey bilmediğimiz bu kutsal kadının resmi çevresinde altın teller, gümüş levhalar, tutam tutam saçlar, kol ve ayak figürleri asılı. Diğer Rum kiliselerinde de olduğu gibi, tam ortada duran bir sehpanın üstünde İsa Peygamberin ölümden sonra dirilişini, cehennemin içinden Adem ve Havva'yı, patrikleri ve kralları kurtarışını tasvir eden bir ikona duruyor ve göğe çıkış yortusuna kadar burada kalacakmış. O yortu münasebetiyle de bu olaya dair öykünün ikonası ortaya konacak. Pantkot yortusunda gene bir başka resim onun yerine geçecek ve böyle devam edecek. Kiliseye girenler, bu ikonaları öpüyorlar. Biz oradaykan iki çok güzel kadın geldi, birinin kucağında küçük bir çocuk vardı. Çocuğu azize Paraszeve'ye doğru uzatarak bir mum yaktırdı. Ona bunun sebebini sorduğumuzda, çocuğun hasta olduğunu ve sağlığı için azizeden şefaat dilediklerini söylediler.

Buraya yakın bir yerde bulunan Türklerin yaptırdığı bir çeşmenin suyunun, sütü kesilen emzikli kadınların sütünü getirdiğine dair bir rivayete inanılıyor. Çeşmenin dolaylarında fahişelerle delikanlıların buluştuğu mekânlar var.

Eyüp'te yaşlı kadınların türbeye gelip basamaklarını öptüklerini ve orada kurban kestiklerini gördük. Orası da insanların akın akın gelip ziyaret ettikleri ve kutsal saydıkları bir mekân. Eyüp Sultan'ın türbesi civarına gömülmek isteyenler, yüzlerce duka ödemek zorundalar.

Buradan ayrıldıktan sonra Yahudilerin kabristanına gittik. Yahudilerin kabirleri eski pagan mezarlarına benziyor. Bunlar zeminden yüksek, dört köşe mezarlar ve hemen hemen hepsinin üzerinde güzel İbranice yazılarla kaplı, altı düz, üstü yuvarlak taşlar var. Böyle bir taşın yapılması 80-90 dukaya mal oluyor.

3 Mayıs'ta padişah, atı üstünde konutumuzun önünden geçerek camiye gitti. Daha önce de çoğu kez olduğu gibi, gayet sade, kırmızı ve beyaz ipekten yapılma bir elbise giymişti. Oysa atı çok süslüydü ve eyerlerinin arka kısmı firuzelerle bezenmişti.

Türkler, Trablus ve Tunus'u bir beylerbeylik haline getirdiler. Oraya atanan beylerbeyi, makamına geleli henüz bir yılı biraz geçmiş olmasına rağmen tekrar görevden alınmış ve bugünlerde buraya gelmiş. O makama gelebilmek için çok para yedirmiş, orada da çok harcamış ve bütün bu masraflarını telafi etmek umudu ile avunurken, şimdi de "mazul" olmuş. İşte büyük beylerin kaderi bu. Bir yerlerde hırsızlık yaparak edindikleri ve biriktirdikleri serveti, görevlerinden alındıkları zaman burada tüketiyorlar. Bir makama getirilmek için paşaya binlerce duka rüşvet veriyorlar ve oraya atandıklarında, ancak kısa bir süre yerlerinde kalabiliyorlar, sonra hepsi ellerinden gidiyor. Şimdi bir başkası, padişaha Tunus ve Trablus'tan yılda 20.000 duka ödemeyi vaad etmiş.

Afrika'daki Fas kralı da bu yıl padişaha armağanlar gönderdi. Tüm beylerbeyleri padişaha ve paşalara her yıl armağanlar yolluyorlar. Göndermeyenler görevlerinden alınıyor.

6 Mayıs'ta padişah has bahçesine gittiğinde, bundan önceki patrik Metrophanes ona bir arzuhal takdim edip, makamından haksız yere uzaklaştırıldığını anlatmış ve yeniden göreve getirilmesi için ricada bulunmuş.

Şimdiki patrik Yeremias bunu haber alınca, kendisi de bir arzuhal hazırlayıp padişahın Divanına yollamış. Bu yazısında eski patriğin, yaşlılığını ileri sürerek kendi özgür iradesiyle patriklikten istifa etmiş olduğunu ve kendisinin üstelik ona 2.000 kron ödediğini açıklamış. Bunun üzerine Yeremias'ın makamında kalması yeniden onaylanmış, diğerine ise artık bir girişimde bulunmaması, rahat durması ihtar edilmiş.

7 Mayıs'ta Galata'da balık pazarına gittim ve orada sayılamayacak kadar çok çeşit balık gördüm. Bunların bazılarını sırıkların, kiremitlerin üstünde, damlarda kurutuyorlar, bazılarını ise tuzlayarak fıçılara dolduruyorlar. Bugüne kadar balığın bu kadar bol olduğunun görülmediğini ve daha önce de böyle bir balık bolluğunu hatırlamadıklarını söylüyorlar. Hatta zengin Yahudi Don Josef'in evinin önünde elini denize daldıranın balık yakalayabildiğini anlatıyorlar. Bir akçeye 100 balık satın alınabiliyor.

Balık pazarından çıkıp Yahudilerin sokağına girdim. Burada paşanın konağı ile kıyaslanabilecek güzellikte evler var. Çoğu taştan inşa edilmiş, yüksek ve çok odalı evler ve hemen hemen hepsinin bodrumunda demir kapılarla korunmuş mahzenler var. Bir yangın veya kargaşa çıktığında, değerli eşyalarını koruyabilmek için buraya saklıyorlar ve üstünü başka eşyalarla kapatıp gizliyorlar. Evlerin büyük bir kısmı Türklere ait. Buradan bir arsa satın alıp üzerine bir ev yapıyorlar veya Yahudilerden birine yaptırıyorlar. Yahudi sonradan bu arsanın karşılığını, her yıl para vererek ödüyor. Bazen de Türk mal sahibi evi kendi parasıyla inşa ettiriyor ve evin içinde çok sayıda oda yaptırıyor. Burada dört, beş veya altı aile barınabiliyor. Bu ailelerden her birine bir tek büyük oda veriyor, içinde bütün aile fertleri bir arada yaşıyorlar, orada yatıp yemeklerini de pişiriyorlar. Buna karşılık odanın büyüklüğüne göre 20 ile 60 akçe arasında kira ödüyorlar.

Bugün saygıdeğer efendim, Lehistan kralının Türk hükümdarına yazmış olduğu mektubu okuttu: "Lehistan Kralı Stephanus Bathory'den, dostumuz ve komşumuz Asya ve Avrupa kıtalarının Ulu Hakanına", sözleriyle başlayan mektup şöyle devam ediyor: "Bizim ezelden beri yüksek "Kapı"nıza gösterdiğimiz ve halen de göstermekte olduğumuz saygı malûmunuzdur ve bunu birçok kez tutumumuzla ve eylemlerimizle kanıtlamış bulunuyoruz. Bu yüzden de Hıristiyan âleminin nefretine maruz kaldık, vb..." Bundan sonra kral, Tatarların saldırısından şikâyet ediyor ve bu yüzden Danzig kentini ele geçirmek üzereyken geri dönmek zorunda kaldığını belirtiyor. Kendisine Tatarların Lehistan'a doğru harekete geçtiklerine dair haberler geldiğinde, önce inanmak istememiş, çünkü bir barış anlaşması için Tatarların göndermiş oldukları elçi henüz Lehistan'da bulunuyormuş ve ona onurlandırıcı armağanlar verilmiş. Ayrıca da sadakatli Ter-

ranofsky, eski barış anlaşmasını yenilemek ve güçlendirmek üzere hükümdara gönderilmiş. Fakat bu arada gelen başka bir habere göre Tatar Hanının oğulları Lehistan topraklarına girmişler ve barış anlaşmasının koşullarını zedeleyen bir davranışla her yeri talan etmişler. Bathory, bu sebeple padişah cenaplarının, Tatarlar tarafından gaspedilen insanların ve hayvanların iadesini ve bundan böyle bu tür zorbalıklarda bulunmamalarını emretmesini rica ediyor. Böylece iyi dostluk ve komşuluk ilişkilerinin şimdiye kadar olduğu gibi sürdürüleceğine teminat veriyor.

8 Mayıs'ta tercümanımız Matthias, padişahın, daha doğrusu paşanın imparatorumuza hitaben yazmış olduğu bir mektubu sırmayla işlenmiş bir torba içinde getirip bize teslim etti. Mektupta bizimkilerin barışı ihlal ettikleri, sınırı aştıkları ve Türkleri kışkırttıkları yazılıydı. Bu yüzden zaten doğuştan cengâver olan Müslümanlar da dayanamayıp galeyana geliyorlarmış ve kendilerine verilen emirlere rağmen saldırganlara karşılık veriyorlarmış. Nitekim Eğri'dekiler Fülek sancağı dolaylarında büyük zararlara neden olmuşlar, birçok deveyi ve üç delikanlıyı alıp götürmüşler. İşte bizimkilerin verdikleri büyük zarar bu! Oysa onlar her gün bütün köyleri talan edip yakıyorlar, binlerce hayvanı gaspedip yüzlerce insanı tutsak alıyorlar, kaleleri işgal ediyorlar, her türlü hak ve hukuka aykırı davranışlarda bulunuyorlar, sonra da bu yaptıklarını savunarak suçu bizimkilerin üzerine yıkıyorlar. Binlerce insanın öldürülmesine veya yerinden yurdundan alınıp götürülmesine seyirci kalmaya ve üstelik de bunu haklı görmeye bir Hıristiyanın yüreği dayanmıyor. Şimdi de padişah ya da paşa, imparatorumuza yazdığı mektupta işgal edilen yerleri geri vermesini ve barış şartlarına aykırı davrananları cezalandırmasını emrediyor, hatta bu olaylardan haber alır almaz failleri cezalandırması ve verilen zararı tazmin etmesi gerektiğini belirterek suçlamalarda bulunuyor. Oysa bize her gün verilen zararların karşısında bu yapılanlar nedir ki! Onlar da bize neler çektirdiklerini bilmelerine ve vicdanen bunu kabul etmelerine rağmen, bizden çaldıklarını kesinlikle geri vermiyorlar. Paşa, saygıdeğer efendimden bu mektubu çavuşumuz aracılığıyla imparatorumuza göndermesini istedi. Fakat saygıdeğer efendim bunu yapmaktan çekindi ve mektubu paşaya geri göndererek itiraz ettiği noktaları belirtti. Şöyle ki: Onlar daima kendi isteklerine göre dav-

ranıyorlar ve imparatorumuza da gene kendi istekleri doğrultusunda davranmayı emrediyorlar. Bize ne kadar çok zarar verirlerse, bizden o kadar da çok şikâyette bulunuyorlar ve büyük yaygara koparıyorlar.

9 Mayıs'ta patrikhaneye gittim. Yaşlı Zigomala oraya gelmem için bana haber yollamıştı, ama beni boş yere oraya kadar getirtti, çünkü kendi gelmedi. Bunu kötü niyetle, bile bile yaptı çünkü bazı nedenlerden ötürü saygıdeğer efendime ve bana kızgındı. Geçenlerde o utanmaz dilenci tavrı ile efendime bir bez parçası satmak istemiş ve bunun İsa Peygamber'in elbisesinin bir parçası olduğunu ileri sürmüştü, oysa efendim böyle bir şeyi almak niyetinde olmadığını söyleyerek onu geri çevirmişti. Bana da iki adi mendil getirip bunların Kutsal Dağda bulunan bir manastırda dokunduğunu söyleyerek onları satın almamı teklif etmişti. (Sözde Kutsal Dağdaki 24 manastırın en önemlisinde yaşayan rahipler aziz Paul'un ilkelerine uygun davranarak kendi ellerinin emeği ile geçimlerini sağlıyorlarmış. Bu mendilleri de onlar dokuyup kutsal eşya olarak sağa sola armağan ediyorlarmış. Kendisinin eline de böyle iki mendil geçmiş ve onları bana vermek istiyormuş. Bütün bu söyledikleri hep uydurmadan ibaretti.) Ben bu mendilleri satın almadığım için, bugün de bana böyle bir oyun oynadı. Birkaç hafta önce, altı Nisan'da ben ona, bana "Briennio"dan bazı yazıları kopya etmeyi teklif etmesi ve bunu yapacağına dair söz vermesi üzerine bir duka vermiştim. Ama onun her söylediği, her yaptığı, yalan, dolan. Sözünü tutmadığı gibi, o kitabı içinden bir "Oration"u kopya etmem için ödünç vermesini rica ettiğimde, buna izin verilmeyeceğini söyledi.

Geçen yıl, saygıdeğer efendimin bir Ragusalıyı bazı mektuplarla Bay Rueber'e gönderdiğinden ve onun bu mektupları salimen yerine teslim edebilmek için bir Malvasier şarabının şişesine yerleştirdiğinden söz etmiştim. Ragusalı, yanındaki emanetlerle Kallo'ya kadar gelmiş, ama oradan ötede, Kaşa'da Erdellilere yakalanmış ve onlar elinden her şeyi almışlar, onu soyup öldüresiye dövmüşler ve olduğu yerde bırakıp gitmişler, mektupları da voyvodaya teslim etmişler.

Saygıdeğer efendim, aynı olayların altı hafta önce imparatorumuza göndermiş olduğu Alagreti adındaki başka bir Ragusalının da başına gelmiş olmasından endişe ediyor. Onun da Adriatik denizi sahilinde Uskok-

lara yakalanarak soyulmuş olması mümkündür. Bunlar Ragusalılara düşman olup, birini ele geçirirlerse, hemen ipe çekerler. Ragusalılar da Uskoklardan birini yakalarlarsa aynı şeyi yaparlar.

Geçenlerde bir Fransız dönmesinden söz etmiştim. Saygıdeğer efendim Galata'da oturan bu adamın oda kirasını ödediği gibi, günlük et, ekmek gibi gereksinimlerini de karşılıyor. Ondan Lehistan ve Erdel ile ilgili tüm haberleri alıyoruz. O, bu haberleri Fransa elçisine bildirmek üzere, söz konusu ülkelerin temsilcisinden alıyor, fakat kendisine Alman elçisine bir şey bildirmemesi sıkı sıkı tembih ediliyor. O adam da efendime küfürler edip lanetler okuyup onunla hiçbir ilgisi olmadığını ileri sürüyor, ama gene de efendimin verdiği 20-25 veya 30 talere karşılık haberleri ona aktarıyor.

11 Mayıs'ta saygıdeğer efendim, Fas kralının padişaha 5.000 duka değerinde armağanlar gönderdiğini anlattı. Bu armağanların arasında fildişi kakmalı çok güzel iki koltuk varmış ve bunların binlerce duka değerinde olduğu tahmin edilmekteymiş (zaten onlar her şeylerini böyle abartırlar). Cezayir ve Trablus beylerbeyi, bir yıl önce Fas kralının tahta geçmesine yardımcı olmuş ve erkek kardeşini ülkeden sürmüştü. Duyduğuma göre, kendisi daha önce Tunus'ta esirmiş. Orası yeniden fethedilince kurtarılmış ve Konstantinopolis'e getirilip bir süre Uluç Ali'nin yanında kalmış.

Türklerde bir padişah öldüğünde, ondan sonraki padişah, kendinden evvelkine ait pek çok eşyayı Bedesten'de satılığa çıkarır. Çünkü sarayda o kadar çok eşya birikmiş ki, hepsi üstüste yığılı durmaktan küflenip çürüyormuş. Nitekim ben de Bedesten'de Sultan Selim'den kalma çok güzel bir samur kürk ve altınla mücevherlerle bezenmiş bir sorguç gördüm. Orada satılan Farsça yazılmış, büyük bir kısmı altın varakla, yaprak, çiçek motifleriyle süslenmiş, çok güzel bir deriyle ciltlenmiş ve kapağına altın varakla bir motif basılmış olan bir kitabın fiyatı 50 taler. Kitabın sadece kenar kısımlarını yaldızlayamamışlar.

12 Mayıs'ta padişahın oğullarının sünnet düğünü için getirtilen pirinç, şeker ve diğer erzakla yüklü bir gemi altı kadırga tarafından limana çekildi.

13 Mayıs'ta Volkard Widner, Viyana'dan posta ile geldi. Beraberinde getirdikleri arasında Bay v. Dietrichstein tarafından saygıdeğer efendime yazılmış bir mektup da vardı.

Bu kişi, patrikhanede kutsal emanet olarak muhafaza edilmekte olan ve ziyaretçilere gösterilen Salome adındaki çilekeş kadının naaşını 200 taler karşılığında satın almasını efendimden rica ediyor. Ben efendime, böyle bir şey yaparsa, Protestan mezhebinden olanları kızdıracağını söyledim. Saygıdeğer efendim, hazır fırsat çıkmışken bu tür davranışları kınadığını açıklayacağını, ama önce patrikhanede böyle bir emanetin bulunup bulunmadığını ve satmaya niyetleri olup olmadıklarını soracağını, bu bilgileri aldıktan sonra mektubu yanıtlayacağını söyledi. Bay Dietrichstein'in, kendisinden vicdanına ters düşen bir davranışta bulunmasını beklemeyeceğini umduğunu da sözlerine ekledi. Patrik, imparatorun elçisinin bu naaşla özel dinî duygularından ötürü ilgilendiğini sanacaktır. Oysa efendim böyle şeylere hiç değer vermez ve Protestan beylerin nezdinde bu konularla ilgilendiğinden söz edilmesini de istemez. Fakat bundan sonra gönderilecek olan armağanları getiren elçiler arasında böyle kutsal sayılan nesnelere daha büyük önem veren kişiler olabilir. Onlar buraya vardıklarında bu meseleyi hallerler. Efendim, mektubunda inancına ters düşen bir şeyi patrikten isteyemeyeceğini ve bu gibi işlerle uğraşmayı vicdanen kabul edemeyeceğini, üstelik hem Katolikler hem de Protestanlar tarafından sahtekâr sanılacağını ileri sürecek. Bunun dışında Bay Dietrichstein'in sadık bendesi olmaya devam edeceğini de mektubuna ekleyecek. Kolayca tahmin edilebileceği gibi, bu mesele efendimi çok zor duruma soktu. Ya imparatorun baş kâhyasının bu arzusunu yerine getirmeyi reddedecek, ya da putperestliği teşvik edenlerin uşağı durumuna düşecek. Sonuç olarak bu işi yukarda anlattığım şekilde ele aldı. Hemen Zigomala'yı konutumuza çağırttı ve meselenin esasını ondan öğrenme yolunu seçti.

Saygıdeğer efendim, bana ayrıca yapacağı evlilikten ötürü Katoliklerin kendisine karşı oldukça şiddetli saldırılarda bulunacaklarından, hatta ayağını kaydırmaya çalışacaklarından kuşkulandığını anlattı, fakat bunu kendisinden duyduğumu kimseye açıklamamamı tembih etti. Kendisi, Hıristiyan inancına bağlı iyi bir eşinin olmasına önem verdiğini ve bu yüzden saldırıya uğrasa bile, eşinin kendisini onlara karşı kışkırtmayacağından, aksine yatıştırmaya çalışacağından emin olduğunu söyledi.

Saygıdeğer efendim bunların dışında, İmparator Ferdinand'ın kendisine ve erkek kardeşine şöyle dediğini anlattı: "Ungnad ailesinden olan sizler de eğer babanızın o sapık mezhebini benimserseniz, benden kesinlikle hoşgörü beklemeyin."

Bugün Fransa'dan gelen haberleri de okudum: Kral, sınıfsal korporasyonların temsilcilerinin de bulunduğu bir mecliste, ülkesinde Katolik mezhebinden olanların dışında kimseyi barındırmayacağına ve şimdiye kadar da başka bir düşüncede olmadığına dair yemin etmiş. Bazı şartların kendisini Hugenotlarla yapmış olduğu barış antlaşmasına zorladığını ve taç giyerken Katolik kilisesinin aleyhine yapmış olduğu bu antlaşmayı yerine getirmek ve yeminine bağlı kalmak zorunda olmadığını ilan etti. Bunun üzerine Hugenotlar hemen kendilerini güvenceye almak için birçok kenti işgal ettiler. Navarra, Conde Prensleri, Devlet Mareşali, Davilla ve başka önemli kişiler onlardan yanaydı. Normandia, Picardi ve Champania Prensleri ise kraldan yana çıktılar. Kralın erkek kardeşi olan Alanzon dükü de tekrar kralın tarafına geçti.

Hollanda'daki durum da pek iyi değilmiş. Gerçi İspanyollar kaleyi terketmişler ama, yaklaşık 8.000 kişi ülkenin yakınlarında dolanıyorlarmış, hatta henüz ülke sınırları içindelermiş ve Don Johann'dan haber bekliyorlarmış. Almanlar da paralarını almadan gitmek istemiyorlarmış ve onlara altı milyon altın borçları varmış. Bu nedenle bu parayı bir araya getirebilmek için Hollanda'da bir vergi koymuşlar ve her gün 10.000 florin topluyorlarmış. Oranj prensi de yeniden asker topluyormuş.

Viyana'daki imparator sarayında artık kimseye güvenmek mümkün değilmiş, çünkü herkes İspanya taraftarıymış. Saraydaki görevlilerin başı olan Bay v. Dietrischstein ve özel danışman Dr. Rumpff, Protestanlar hakkında iyi niyetlerinin olmadığını açıkça belirtiyormuş.

Ölen İmparator Maximilian'ın Prag'daki cenaze töreni çok görkemli olmuş ve bu merasim için 100.000 florinden fazla harcama yapılmış.

Bay Simich'in mektubundan öğrendiğimize göre, Saksonya elektör dükü, tebaası Protestan olmasaymış, kendisinin Katolik mezhebini tercih edeceğini açıklamış. Ama bu sözleri, Bavyera dükü ile çok yakın dost olduğu için söylediğini sananlar varmış.

İmparatorun kançıları Dr. Weber'in Regensburg'daki devlet meclisi toplantısı sırasında almış olduğu armağanların dışında, kendisine daha 30.000 florin ödenmesi gerekiyormuş. Artık kesesini yeterince doldurmuş olduğundan, istifa ediyormuş ve yerine eski özel danışman Dr. Viehhaeuser getiriliyormuş. Yeni imparatorun toplayacağı ilk devlet meclisi sırasında devletin bütün prensliklerine ve diğer asalet unvanı sahiplerine feodal emlak dağıtımı yapılacakmış. Bu vesileyle kançıların da iyi bir av yakalayacağı rivayet ediliyor. Arşidük Carl'ın eski kançıları, şimdiki daire başkanı olan Cobenzel, Protestanlara hoşgörülü davranıyormuş ve mezheplerinden dolayı herhangi bir şeyden mahrum olmalarına meydan vermiyormuş. Fakat onun yerine kançılar olan Dr. Schrantz çok koyu bir Katolikmiş.

Bugün bize gelen bir habere göre, birkaç gün önce [Sancakbeyi] Selanikli Hasan Bey, Cezayir'e vali olarak atanmış ve bu makama getirilmek için paşaya 50.000 duka ödemiş. Venedikli bir aileden doğma olan bu adam esir alındığında, önce bir gemide kâtiplik yapmış, daha sonra da Uluç Ali'nin kâhyası olmuş.[17] Aslında bir zamanlar Rodos beyi olan Kaya Bey, (yani Johann Hienfelder'in efendisi) bol gelir sağlayan bu göreve atanmayı umuyormuş. Oysa o şimdi "Selanik" adıyla bilinen Thessaloniki kentine gönderilmiş.

17 Mayıs'ta patrik, beraberinde 25 piskopos ve *hieromonachi* olduğu halde padişahın vergi dairesi başkanı olan defterdarı ziyarete gitti ve ona 100 duka değerinde, fildişi kakmalı, çok güzel bir koltuk armağan etti.

Rumların inancına göre, İsa Peygamber'in doğuştan sahip olduğu nitelikler, anası Meryem'e de bir lütuf olarak bağışlanmış. Vaizin iddiasına göre, bütün Rum âlimleri bu görüşü paylaşıyorlarmış. Ben ona karşı çıkınca, dedi ki: "O halde ben de tüm Rum din adamlarıyla birlikte aynı yanılgıya kapılmış bulunuyorum. Bunun bir yanılgı olduğu kanıtlansa bile, hiç umurumda değil. Çünkü Luther taraftarlarıyla doğru yolu tutmaktansa kendi halkımın din adamlarıyla yanılgı içinde olmayı yeğlerim."

Bugün Johannes Segediner'in anlattığına göre, Hıristiyanların kesik kafalarını Divan'a getirdikten sonra onları Mısır'da arabaların kenarlarına takıyorlarmış veya sırıkların tepesine geçirip (burada, Konstantinopo-

lis'te de yaptıkları gibi) diğer tutsaklar tarafından halkın görebileceği yerlerde dolaştırıyorlarmış. Paşalar onları gördükten sonra, cellat o kafaları atıyormuş, erkek çocuklar da onlarla top oynuyorlarmış.

Türklerde bütün yıl boyunca eşe dosta ziyafet verme âdeti yok. Ama Ramazan ayında Mehmed Paşa her gece diğer Türk beylerini ve onların hizmetkârlarını konağında ağırlar. Bu şölenler esnasında yenilen yemeklerin 10 katı kadarını da hizmetkârlar alıp götürürler. Çünkü efendiler sofradan kalktıktan sonra, uşaklar yemeklerin başına üşüşürler ve eline bir tavuk, kaz veya ördek parçası geçiren, hiç vakit kaybetmeden onu bir mendile sarıp kimseye bir lokma vermeksizin evine götürür –elbette ki kapıdan çıkarken başkalarına kaptırmamayı başarabilirse... Çünkü ev sahibinin uşaklarının karnı doymamışsa, bu heriflerin evde ne var ne yok alıp götürmelerine göz yummazlar ve kapının önünde pusu kurup ellerindekileri kaparlar. Diğer vezir paşalar da, Ramazan ayı boyunca 15 gün ziyafet düzenlerler ve her gelene yemek verirler.

Padişahın şölen vermesi genelde âdet değildir. Sadece yabancı elçiler armağanları getirdikleri zaman ve Divan toplantısı yapıldığı dört gün boyunca, ayrıca da Küçük Bayram'da şölen düzenlenir. Padişah böyle günlerde sabahleyin camiden döndükten sonra dışarda oturur, tüm vezirler ve yüksek görevlerdeki memurlar gelip elini öperler, daha sonra da içeride yemek yerler. Böyle günlerde avluya, içinde pilav veya başka yemekler bulunan çanaklar yerleştirilir. Herkes koşa koşa gelip bu çanaklardan birini kapar ve evine götürür.

Türkler oruç tuttukları dönemde gündüzleri ağızlarını bile çalkalamayacak kadar bağnazdırlar. Camiye gittikleri zaman sadece parmaklarının ucunu ıslatıp ağızlarının içini temizlemekle yetinirler.

Ramazanda bazı satıcılar akşamları sokak sokak dolaşıp şerbet ya da başka içecekler satarlar. Bu içeceklerin bazıları yeşil renkte, bazıları ise siyahtır. İnsanlar bunları içince neşelenirler ve hiçbir şeyi umursamaz hale gelirler. Bazıları genç güzel oğlanlar tutarlar onlara ipekli kumaştan bol, büzgülü, uçucu elbiseler giydirirler. Bu oğlanlar kıyafetlerinden hemen tanınırlar. Bunlar başlarının önünden

17 Küçük yaşta Venedik kıyılarında esir alınarak Turgud Reis ve Kılıç Ali Paşa tarafından yetiştirildi. 27 Haziran 1577'de Cezayir-ı garb beylerbeyi oldu. Gerlach'taki bu kayıt atamanın Mayıs ayı içinde yapıldığına işaret ediyor –ed.n.

ve arkasından bir tutam saç uzatıp bir örgü haline getirirler. Bu kıyafette göze çok hoş görünürler. Efendileri bu çocukların eline küçük bir kâse verirler ve içine bu tatlı içecekten bir veya yarım akçelik kadar doldururlar. Bundan içmek isteyenler, küçük bir kâse dolusu içecek için 10-15 akçe öderler, çünkü asıl amaç o güzel oğlanı seyretmektir. Hatta ona âşık bile olurlar, bazıları öyle galeyana gelirler ki oğlanın göğsünde, kollarında yaralar açarlar. Böyle oğlanlara Konstantinopolis'te çok sık rastlanır. Bazıları büyüyünce bunu meslek haline getirirler ve duruma göre 2-4-6 hattaıo duka bile alırlar. Böyle oğlanlar nereye giderse, beş-altı kişi de peşinden gider, tıpkı şekerin veya kancığın peşinden giden köpekler gibi... Büyük efendiler böyle oğlanları savaşa giderken de yanlarında götürürler. Bu kötü alışkanlık yüzlerce tutsağın bir arada yaşadığı hapishanelerde de çok yaygındır.

18 Mayıs: Bugün saygıdeğer efendim, Hırvat Peter'i posta ile Viyana'ya yolladı ve Bay v. Dietrichstein'e "Kutsal Emanet" hakkındaki fikirlerini açıkladığı mektubu da yanına verdi. Mektubunda, kendisinin böyle şeylere değer vermediğini ve İsa Peygamber'in bu gibi nesnelerin karşısında tapınmayı uygun görmediğini, bu nedenle de patrikten onu satmasını isteyemeyeceğini, üstelik patrik, basit halktan oluşan cemaat tarafından kilise malını çalmakla suçlanmamak için onu para karşılığında vermeyeceğini, buna karşın imparator cenaplarının masraflarını üstlenmesi koşuluyla "*Compendium Herbrandi Theologicum*" ya da Dr. Heerbrand'ın "Hıristiyanlığın El Kitabı" adlı eseri ile "*Compendi Philosophiae*" (Felsefeye kısa bir bakış) adlı eserini Grekçeye çevirttirse, daha makbule geçeceğini açıklamış. Saygıdeğer efendim bunları baş kâhyaya yazdıktan sonra, bu Protestan kitabını kendi hesabına tercüme ettirirse, belki patriğin, elindeki Kutsal Emanetlerden bazılarını verebileceğini de mektubuna eklemiş. Efendim bunun üzerine bana dönerek dedi ki: "Böyle bir teklif karşısında kalmak beni çok zor duruma sokuyor. Benden böyle bir şey isteyecek yerde, bir çuval dolusu "Mühürlenmiş toprak" isteseydi çok daha rahat ederdim." Efendim, bu Kutsal Emanet meselesi için patrik ile konuşan yaşlı Zigomala'ya iki duka verdi. Zigomala da, yukarda adı geçen eserin tercümesi için saygıdeğer efendimden haftada iki duka istemek küstahlığında bulundu. Bu durumda tercüme 150 talere mal olacaktır.

20 Mayıs'ta Zigomala ile birlikte patrikhaneye gittim. Yolda Türkün biri Zigomala'nın başlığını çekip yere fırlattı. Zigomala onu azarladı, ama Türk sadece güldü ve dönüp gitti. Ben patriğin yanına girince, ona güzel ciltlenmiş bir Yeni Ahit armağan ettim. Patrik bana, kendisini neden böyle nadiren ziyaret ettiğimi sordu. Sonra, Aziz Petrus'un koltuğunda oturmakta olan papanın neden insanlara karşı zorbaca davrandığını ve din yüzünden birçok kişiyi öldürttüğünü bilmek istedi. Bunun gibi daha birçok soru sordu.

Rumların çok sayıda yortuları var ve kiliselerine de azizlerin adını veriyorlar. Azizlerden birine adanmış olan günde, onun adını taşıyan kilisede ayin yapılıyor, sonra da kilisenin önünde bir şölen düzenleniyor. Bu şölenin masraflarını ya kilise karşılıyor, ya da harcamalar o kilisenin cemaati arasında paylaşılıyor. Türklerde, Rumlarda ve Yahudilerde, her ibadet evinin kendine ait ve daima oraya dua etmeye giden bir cemaati var.

Bugün bütün kuyumcular ve mücevherle ilgili işlerle uğraşan Türkler, Bedesten'de her yılki gibi Gül Bayramını kutladılar. Bu bayramda işliklerini ve bulundukları sokakları sırmalı kumaşlarla, nefis yapıtlarla, güllerle süslerler ve bir şölen düzenlerler.

21 Mayıs'ta Rumlar Büyük Constantin yortusunu Yedikule yakınlarındaki bir kilisede kutladılar. Bu vesileyle bir sandık veya tabut içerisine yerleştirilmiş olan Büyük Constantin'in bir kemiğini ve bir parmağının derisini halka teşhir ederler. Bu tabutu omuzlarına alırlar veya sadece elleri ile dokunurlar, sonra hemen yerlere kapanırlar, bazıları zıplamaya, bazıları titremeye başlar, kimi kudurmuş gibi davranır, kendinden geçer, rengi solar, bayılır ve böylece herkes değişik tepkiler verir. Oysa bazıları, özellikle de çocuklar hiçbir tepki vermezler. Bütün bu gösteriler sadece Constantin gününde yapılır. Eğer biri fazla etkilenirse, onun çok günahı olduğuna hükmedilir. Bu kutsal sayılan nesnelerin insanlar üzerindeki etkisine çok şaştım. Gelenek uyarınca ayinden sonra bir şölen düzenleniyor ve bu sırada herkes tabuta elini sürüyor.

22 Mayıs günü Yahudilerin de bir kutlaması olduğundan, onların ibadet evlerinden birine gittim. Onlar orada kâh ayakta duruyor, kâh birbirinin üzerinden atlıyor, kâh gene yerlerine oturuyorlar, bir yandan da hep bir arada şarkı (ilahiler) söylüyorlardı, aralarından bir kişi de onları yöneti-

yordu. Sarıklarının üzerine beyaz örtüler örtmüşler ve ucuna sarı-kırmızı-kahverengi dört tane bez parçası iliştirmişlerdi. Birisi parşömen kâğıdı üzerine yazılmış ve iki çubuğa tutturulmuş olan Musa'nın beş kitabını mahfazasından çıkarıp cemaate gösterdi ve herkes kitabın önünde eğildi. Bu görevi üstlenme hakkına sahip olmak büyük bir onurdur ve duruma göre 10-20 ya da 30 akçe karşılığında satın alınır.

Bugün saygıdeğer efendim atına binip paşaya gitti ve çeşitli sorunları kaydetmiş olduğu bir yazıyı teslim etti, ayrıca da Volkard Widner'in Viyana'da hallettiği işler hakkında bilgi verdi.

M. Oswald'ın bana anlattığına göre, Mehmed Paşa ile evlendirilmiş olan Sultan Selim'in kızı [İsmihan], çirkin ve kısa boylu olmakla beraber, çevresindekileri eğlendirmeyi, oyalamayı bilen çok neşeli bir kadınmış. Konağındaki dairesinde 300 bakire cariyesi varmış ve bunların yanına sadece harem ağalarının girmesine izin verilirmiş. Zaman zaman cariyelerinin en yaşlılarını evlendirirlermiş. Tıpkı paşanın yanındaki erkek hizmetkârlar gibi, aralarında iş bölümü yaparlarmış. 100 kadar cariye sofra hizmetçisiymiş ve bunlar ipek elbiseler giyer, karın bölgesinden kollarının altına kadar varan, sırma iplikler ve mücevherlerle işli geniş kuşaklar takarlarmış ve tıpkı erkekler gibi kuşağın arasına bir hançer yerleştirirlermiş. Bunun dışında her birinin kendine göre işi varmış, iplik eğirirler, dikiş dikerler, kumaş dokurlarmış. Sultan hanım ise onlarla oynayarak, çeşitli muziplikler yapıp eğlenerek vakit geçirirmiş.

Paşa, sultan hanımı ziyaret edeceği zaman, sağına, soluna bakması hoş görülmez, sadece önüne bakmasına izin verilirmiş. Eğer cariyelerden birine ilgi duyduğunu belirten bir bakışı farkedilirse, cariye o gecenin sabahına çıkmazmış. Türk kadınları o kadar kıskançmış ki, kocalarının cariyelerden birine yakınlık duyduğunu farkettiklerinde, cariyeyi daha o gece boğdururlarmış. Hatta Rumeli defterdarının karısı kocasının sevdiği cariyeleri ocağa atıp yaktırırmış.

Paşalar bir sultanla evlendirilirlerse, daha önceki karılarını, ondan çocukları olsa bile boşamak zorunda kalıyorlar. Nitekim Mehmed Paşa da şimdiki eşi olan sultanla evlendirildiğinde, daha önceki karısını, ona birkaç erkek evlat vermiş olmasına karşın boşamış. Oğullarından biri [Hasan Pa-

şa] şimdilerde Halep beylerbeyliğine atandı. Paşanın eski karısı da başka bir adamla evlendirildi. Piyale Paşa da aynı olayları yaşadı. Sultanlarla evlenen beyler, karılarının kulu kölesi olmaya mahkûmdurlar, hatta karıları onlara. "Sen benim babamın kölesin!" bile diyebilirler, dolayısıyla da karılarının bütün isteklerini yerine getirmek zorundadırlar.

23 Mays'ta Augsburglu David Scheler adında biri ile tanıştım. (Bu adam Frankfurtlu Hans Hienfelder ile birlikte bir Venedik gemisinde yolculuk yaparken Korfu dolaylarında esir düşmüş. Bir İtalyan asilzadesi olan kumandanları Constantin'i de zorla sünnet etmişler.) David Scheler'in şimdiki efendisi olan Kaya Bey, beş yıl boyunca Rodos beyi imiş ve bu zaman zarfında dört Hıristiyan kadırgasına el koymuş, içindekileri esir alarak bazılarını padişaha göndermiş, bazılarını da kendi yanında alıkoymuş. Kendine ait iki kadırgası varmış, padişah Rodos'ta silahlarla teçhiz edilmiş beş kadırga bulunduruyormuş, böylece Rodos devamlı olarak yedi kadırga tarafından korunmaktaymış. Adanın çevresi 100 İtalyan mili kadarmış. Rodos kenti küçük olmakla beraber surlar ve hendeklerle çevrili olduğundan çok korunaklıymış. Şehirde hiç Hıristiyan yokmuş, halkının tümü Türkmüş, az sayıda da Yahudi varmış. Orada bir zamanlar Haçlılar tarafından inşa edilmiş olan çok güzel bir kilise varmış: Aziz Johannes kilisesi. Adanın kırsalındaki halk Rum olup, özel bir metropolitleri varmış. Bundan önce buraya atanmış olan metropoliti diğer bazı suçlularla birlikte kazığa oturtarak idam etmişler. Sebebi: Kandiya'dan metropolite gönderilen bir mektupta, Rodos adasını Türklerin elinden almak için bir suikast önerisinde bulunulmuş: Metropolit ve adanın ileri gelenleri, kendi aralarında saptayacakları ve Kandiyalılara da bildirecekleri bir günde, kentteki bir evde gizlice buluşacak ve Türklerin camiye, namaza gittikleri bir cuma günü kenti işgal edecekler, aynı gün Kandiyalılar da birçok kadırga ile onlara yardıma gelecekler. Kentte eli silah tutan Türklerin sayısı bini geçmediğinden ve Rumların sayısı çok daha fazla olduğundan, adayı büyük bir olasılıkla ele geçirebileceklerdi. Fakat bu niyetleri ele verildi. Çünkü metropolit, Kandiya'dan gelen bu mektubu okuduktan sonra meseleyi en yakın dostlarından birine açmış. Bu adamın kızı babasının metropolitle konuştuklarını duymuş ve adada görevli olan sipahilerden birine âşık olduğu için, ona bu sırrı açıklamış. Sipahi hemen sancak-

beyine meseleyi haber vermiş. Yapılan araştırma ve soruşturma sonucunda padişah suçluların kazığa oturtulmasını emretmiş. Metropolit sancakbeyine, kendisini serbest bırakması için 400 duka teklif etmişse de, padişahın emri zorunlu olarak yerine getirilmiş.

David Scheler'in anlattıklarına göre, Rodos adasındaki tutsaklar ve köleler kolay kolay firar edemiyorlar, çünkü adadaki Rumlar bir esirin kaçmaya niyetlendiğini farkettiklerinde onu hemen adanın kumandanına ihbar ediyorlarmış. Rumlar, beş-altı akçe karşılığında bir Hıristiyanı cellatın eline teslim etmeye hazırlarmış. Bu yüzden David Scheler'in efendisi de kölelerinin biri kaçtığında hiç umursamaz, onu aratmazmış ve "o nasıl olsa tekrar geri gelecektir" dermiş. Ve Rumlar da gerçekten onu kısa zamanda geri getirirlermiş. Bir Macar tutsak 18 ay boyunca ıssız bir kulede saklanmış ve yiyecek içecek bulmak için sadece geceleri dışarı çıkmış. Sonunda gene Rumlara yakalanmış ve efendisine geri verilmiş. Bildiği kadarıyla sadece iki tutsak kaçmayı başarabilmiş. Bunlardan biri bir marangozmuş, birçok ağacı kesip birbirine bağlamış ve üzerini bir öküz derisiyle kaplamış, sonra canını Tanrı'ya emanet ederek Kandiya'ya gitmek üzere denize açılmış.

Öğrendiğime göre Kaya Beyin yasal bir eşi yokmuş, sadece birçok cariyesi ve bunların üçünden birer çocuğu varmış: Birisi oğlan, ikisi kız. Kaya Bey dermiş ki: İnsan satın aldığı malı istediği gibi kullanabilir.

Bay Schmeisser bana şunları anlattı: Arşidük Carl, Mur nehri kıyısındaki Bruck kentinde din konularını tartışmak üzere bir eyalet meclisi düzenlediğinde, yanına güzel konuşma yeteneğine sahip özel danışman ve idari amir konumunda olan Urban adındaki Gurg piskoposunu da almış. Maksadı, kent ve kırsal kesim temsilcilerini, yasal yöneticileri olan arşidükün istencine boyun eğmeye ikna etmekmiş. Piskopos eski geleneğe uygun olarak meclis toplantısı başlamadan önce bir vaaz vermek üzere kürsüye çıkmış ve halkı eskisi gibi papanın mezhebinde kalmaya teşvik edici sözler söyleyecek yerde, İsa Peygamber'i övmeye, yaptığı hayırlı işleri, sevapları sayıp dökmeye başlamış. Bu meyanda insanların inanç ve vicdan özgürlüğünü korumalarını, sadece Tanrıya, inancın ve vicdanın asıl hâkimi olan Tanrı'ya boyun eğmelerini, Tanrı ile ilgili olmayan diğer dünyevi konularda ise sahip oldukları her şeyleriyle, beden-

leri ve mallarıyla amirlerine itaat etmelerini söylemiş. Kısacası, çok güzel bir vaaz vermiş ve halkı inançlarına bağlı kalmaları, daima İsa'nın izinden gitmeleri ve hiçbir gücün onları inançlarından vazgeçirmesine izin vermemeleri konusunda uyarmış. Bu vaaz herkesi şaşırtmış, çünkü aslında arşidükün onu yanına almasının nedeni, kent ve kırsal kesim temsilcilerini Protestan mezhebine geçmekten caydırmakmış, oysa o onlara inançlarına bağlı kalmaları konusunda destek olmuş. Kürsüden indiğinde, kendisine bundan dolayı sitemlerde bulunmuşlar ve vaazının kendi maksatlarına ters düştüğünü açıklamışlar. Kent ve kırsal kesim korporasyonlarının temsilcileri bunun üzerine arşidükün önünde yerlere kapanıp ona kendi (yani Protestan) mezheplerinde kalmalarına izin vermesi için yalvarmışlar. Ama o sırada piskopos, az önce verdiği vaazdaki sözlerinin tersine bir tutum takınarak Avusturyalıları örnek göstermiş. Çünkü iki Viyanalı belediye reisinin sadakatsizliği yüzünden (bunlardan birinin adı Brandenstaedter), şehir ve kırsal kesim halkının oluşturduğu sınıf, ile şövalye ve derebeylerinin oluşturduğu sınıf birbirinden ayrılmışlar. Piskopos kürsüden indikten sonra temsilcileri yanına çağımış ve onları ülkelerinin yöneticisine karşı gelmemeleri konusunda uyarmak için dil dökerek çok çaba sarfetmiş. Düke bir işleri düştüğünde kendilerine sert ve aksi davranabileceğinden söz etmiş. "Sizin atalarınız da ruhlarının esenliğe kavuşmasını istemez miydi? Katolik oldukları için, cehennemlik mi oldular? Neden siz de eskisi gibi havarilerin dini olan Katolik mezhebinde kalmaya devam etmiyorsunuz? O zaman ülkenizi yöneten dük de size karşı daha anlayışlı ve hoşgörülü davranacaktır. " gibi sözler sarfetmiş. Böylece arşidük de bu papazın yüzünden Avusturya'da Steiermarck'ta olduğu gibi kentlere ve köylere, (din konusunda özgürlük tanımak zorunda kaldığı) şövalyeler sınıfından farklı muamele yaparak, Luther mezhebinden olan papazlar tutma hakkını ellerinden almış ve onların yerine Katolik papazları atamış. Ama öte yandan da onlara kimsenin vicdanına baskı yapmayacaklarına dair söz verdirmiş. Yani bu durumda, isteyen bu papazların ayinlerine gidebiliyor, istemeyen ise uzak duruyor. Piskoposa gelince, o da tıpkı Bileam gibi davrandı, çünkü kürsüye çıktığında kendi arzusunun dışında olmasına karşın hakikati söyledi ve böylece laneti se-

lamete dönüştürmüş oldu. Kürsüden inip dükün yanına döndükten sonra da gene işine geldiği gibi konuştu.

24 Mayıs'ta Bay Wolfgang Engelbert von Auersberg buraya getirilip bir Zaim'e[18] emanet edildi. Çok yürekli ve kahraman bir adam olan tutsağın babası, iki yıl önce bir çarpışma sırasında Türkler tarafından öldürülmüştü. Padişah, Hıristiyanların elinde bulunan bazı Türk tutsakların karşılığında onu serbest bırakmayı teklif etmiş, fakat bu ona 30.000 taler, belki de daha fazla zarara mal olacak. Saygıdeğer efendim yaklaşık 40 yaşlarında olan tutsağa tercümanımız Matthias ve başka görevliler aracılığı ile yemek gönderdi.

25 Mayıs'ta Bay Wolfgang v. Auersberg'i paşaya götürdüklerinde, üzerinde siyah bir giysi ve başında Macarların giydiği tarzda bir şapka vardı. Saçları omuzlarına kadar uzamış, yaşlı, ufak tefek, vahşi bir adam görünümündeydi. Paşa tarafından kendisinin böyle önemsenmesine ve hakkında bu kadar gürültü koparılmasına şaşmıştı, ayrıca onu buraya getirmelerini de istememişti. Çünkü Mehmed Paşa'nın yakın dostu olan ve bulunduğu makama onun tarafından getirilen Ferhad Bey, onu kendi yanında tutmayı çok istiyordu. Saygıdeğer efendim, hizmetkârım Christoph Wohlzogen'i onun arkasından yollayıp bir ihtiyacı olup olmadığını sordurmak istedi. Fakat Bosnalı Ferhad Beyin kapıcıbaşısı [İdris Bey] onu öyle sıkı denetim altına aldırmıştı ki, kimseyi yanına sokmuyorlardı. Benim hizmetkârım da onun paşanın yanından ayrılmasını bekleyip o zaman konuşmayı denemiş, fakat tutsağı Konstantinopolis'e getirmiş olan İdris, benim yardımcımı görünce, hizmetkârlarına onu tutsakla konuşturmamalarını sıkı sıkı tembihlemiş. Gene de bir sokaktan geçerlerken benim adamım bir fırsatı yakalayıp onun yanına gitmiş, atını eğerinden yakalayıp: "Bay Ungnad sizden Tanrı aşkına Müslüman olmamanızı rica ediyor!" demiş... Tutsak bunu duyunca hemen şapkasını çıkarıp "Başüstüne Beyim!" diye cevap vermiş. O anda Türklerden biri uşağımın kafasına öyle bir vurmuş ki, çocuk nerdeyse yere yıkılacakmış ve hemen oradan kaçmak zorunda kalmış. Daha sonra saygıdeğer efendim, tutsağa bir mektup yazdı ve M. Oswald'dan ona iletmesini rica etti, o da mektubu bir Türk'e teslim etti ve sonunda mektup sahibini buldu. Buna yanıt olarak da Bay Auersberg, saygıdeğer efendime bütün sıkıntılarını bildirdi.

İdris adındaki adam buraya gelirken beraberinde 40 araba dolusu tutsak ile gelmiş. Bunlar Hırvatistan'da ve başka yerlerde gaspettiği insanlarmış, aralarında pek çok kadın ve çocuk da varmış.

Bugün Türk donanması, Barbaros Türbesi'nde yapılan duadan sonra demir aldı ve sarayın önünden geçerken toplarını ateşleyerek Yedikule açıklarına geldi. Filo toplam 40 kadırgadan ibaretti.

26 Mayıs'ta Pantkot yortusu münasebetiyle patrikhane kilisesine gittim. Patrik özel kıyafetini giyip din bilgini Gregorij'in Kutsal Ruh hakkındaki söylevini okudu. O okurken dinleyenler dizleri üzerine çöktüler, bazıları yüzlerini yere sürdü, bazıları dizleri ve elleri üzerine yattı. Fakat insanların bu vaziyette uzun zaman kalmamaları için, patrik okuduklarını bölümlere ayırdı ve bir bölümün okunması bittiğinde, bir başkası farklı bir metne geçti veya bir ilahi söylendi. O zaman cemaat ayağa kalktı, patrik okumaya başlayınca gene herkes yere çöktü. Dediklerine göre, Pantkot gününe kadar tüm sene boyunca dizlerini kırıp yere çömelmiyorlarmış. Sadece patrik vaazı okurken bu hareketi yapıyorlarmış. Patrik, yere diz çökmüş olan Bay Johann Zigomala'nın yanında bizim ayakta durduğumuzu gördü. Ben bu davranışımızdan ötürü özür dileyerek, onların yılda bir kez dizlerinin üzerine çöktüklerini, oysa bizim her hafta iki kez yere diz çöktüğümüzü ve böylece bu eksiğimizi kapattığımızı söyledim. Patrik okumasını bitirdikten sonra kilisenin içinde dolaştı, önü sıra iki okuyucu ve dört din adamı yürüyor ve camaate doğru buhurdanlığı savuruyordu. Herkes buhurdanlıktan çıkan tütsüyü adeta kendine doğru yelpazeliyor ve içine çekiyordu. Fildişi kakmalı güzel koltuk iki kez tütsülendi.

Bugün Bay v. Auersberg, saygıdeğer efendime tüm sorunlarını yazılı olarak açıkladı, buraya neden ve nasıl getirildiğini anlattı. Ferhad Beyin "Kapı"daki düşmanlarından pek çoğu onun böyle değerli bir tutsağa sahip olmasını kıskanmışlar, çünkü Auersberg'in serbest bırakılması karşılığında 90.000 taler ödeneceği bildirilmiş. Bu nedenle "Kapı"dan Ferhad Beye, tutsağını padişaha teslim etmesini yazmışlar. O ise tutsağı 29.000 taler karşılığında serbest bırakmaya hazır olduğunu

18 Zaim. Zeamet sahibi, yıllık geliri 20.000-100.000 akçe arasında olan büyük timar –ç.n.

açıklamış ve bunun bir bölümünün tutsak Türkler için fidye olarak verilmesini, bir kısmının da sırmalı, ipekli, kadife ve atlas kumaşlarla, geri kalanının da nakit para ile ödenmesini istemiş. Bunun üzerine Bay Kisel von Laybach 11.000 veya 12.000 taler değerinde kırmızı, beyaz ve koyu renkli kadife, sırmalı kumaş, birkaç parça atlas ve ipekliyi Beye göndermiş ve birkaç Türk tutsağı da serbest bırakmış. Tam o sırada Bay v. Auersberg'in Konstantinopolis'e gönderilmesi haberi gelmiş. Bunun üzerine tutsak padişaha ve paşalara armağan edilecek olan başka Hıristiyan çocukları ile birlikte bir arabaya bindirilmiş ve kapıcıbaşının yönetiminde buraya gönderilmiş. Bu sefer tutsaklar her zamanki gibi gösterişli ve debdebeli bir alay halinde kentin sokaklarından geçirilmemiş, tam tersine padişah Bay Auersberg'i beğenmesin ve Ferhad beye geri göndersin diye Bay v. Auersberg vezirlere değersiz bir kişi olarak takdim edilmiş. Yoksa onun şehre getirilişi sırasında, kesin olarak davullu zurnalı bir zafer gösterisi düzenlerlermiş, tıpkı bir zamanlar babasının kesik başını getirdiklerinde yaptıkları gibi. Eğer padişah Auersberg'i burada alıkoyacak olursa, bunun Ferhad Beye zararının maliyeti birkaç bin taleri bulurmuş.

Bugün saygıdeğer efendimin uşağı Matthias, yeşil sarıklı bir Türkü dövdü ve bu olay paşaya bildirilince büyük bir sorun haline geldi.

Bu akşam Eflak voyvodalığına atanmak isteyen ve bu amacını gerçekleştirmek için 10.000 duka rüşvet veren Galata'daki eczacı Dr. Roth, paşanın emriyle zincire vuruldu. Roth, Eflak'taki bazı baronların voyvodalık makamına kendisinin getirilmesini istediklerini ileri sürmüş, paşa da bu baronların isimlerini bildirmesini istemiş. Roth bu isimleri yazılı olarak verince paşa, voyvodanın burada bulunan erkek kardeşi Miloş'a bildirmiş, Miloş da Eflak voyvodası ağabeyi Alexander'e haber göndermiş. Voyvoda bunun üzerine hiçbir araştırma, soruşturma yapmadan, yargıya, hukuka başvurmadan bu baronların kafalarını kestirmiş. Oysa onların hiçbir şeyden haberleri yokmuş ve bu konuda tamamen suçsuzmuşlar. Doktor, Eflak'ta voyvodanın yanında bulunduğu sıralarda isimlerini öğrendiği baronları bildirmekle onları acımasızca celladın eline teslim etmiş. Alexander adındaki voyvodadan önce bu makamı Mirzo adındaki bir dul kadın işgal ediyordu. Onu daha sonra Halep'e sürdüler ve iki oğlunu Müslüman yap-

tılar. Alexander yönetime gelince, Mirzo'nun tarafını tutan, ya da ondan yana olduğundan kuşkulanılan bütün asilzadeleri idam ettirdi. Anlaşılan Eflak'ta hak hukuk diye bir şey tanınmıyor. Birisinden şüphelenildi mi veya hakkında bir şikâyet oldu mu, hemen ortadan kaldırılıyor. Alexander şimdiye kadar yaklaşık 200 kişiyi böyle kurban etmiş.

Türkler Erdel, Eflak ve Boğdan'da istediklerini voyvoda yapıyorlar ve bu makam için eski ailelerden birini seçiyorlar, diğerlerini ise Rodos, İskenderiye, Konstantinopolis veya başka yerlere yolluyorlar.

27 Mayıs'ta Bay von Auersberg'i Divan'da padişahın karşısına çıkardılar, orada soydular ve esir düştüğünde aldığı yaraları gözden geçirdiler. Çünkü kendisi için istenecek bedeli ona göre saptayacaklar. Birçok tutsak da, onunla birlikte bedellerinin ödenmesi ve azat edilmeleri için yalvarıyor. O beyefendi ise, her şeyden önce Bosna beyine bıraktığı mallarını kurtarmaya çalışıyor. Zira eğer Bosna beyinin kendisine bir değer biçmediğini söylerse (ki, paşaların karşısında böyle konuşmasını istiyorlar) mallarının hepsini kaybedecek. Auersberg, efendime bir mektup yazarak bu konuda nasıl davranmasını önerdiğini sordu. Efendim de ona üç seçenek gösterdi: 1. Bosna'daki mallarının kendisine iade edileceğine dair paşadan bir güvence istemeli, 2. Bosna'daki dostlarına bir kurye yollayarak beyin ona ait malları geri verdiğini bildiren bir mektup yollamalarını istemeli ve ancak bu gerçekleştiği takdirde onların istediklerini söyleyeceğini bildirmeli. Aksi halde Bosna beyinin kendisine değer biçmediğini bildirmeyecek. Çünkü eğer Bosna beyinin düşmanları onu elinden alacak olurlarsa, Bosna'da olumlu bir şey beklemesine kesinlikle olanak yoktur. 3. Onun Bay Ungnad'ın konutuna gitmesine izin vermeleri. Çünkü saygıdeğer efendim onu tehdit ederek dininden vazgeçmeye zorlamalarından endişe ediyor. Bu mektuba karşılık Bay Auersberg şu yanıtı verdi: "Benim için hiç endişe etmeyin. Ben okullarda ve kiliselerde o kadar çok şey öğrendim ki, Kutsal Ruhun lütfu sayesinde, hayatımı kurtarmak ya da dünyevi onur kazanmak pahasına beni esenliğe kavuşturacak olan İsa Peygamberime asla ihanet etmem."

Bay v. Auersberg öğleden sonra tekrar padişahın Divanına çağırıldı ve paşa ile Hırvatça konuştu, babasının büyük masraflar yaptığını ve bor-

ca girdiğini ve bu yüzden kendisi hakkında saptanan bedelin ödenmesinin mümkün olmadığını anlattı. Bunun üzerine padişah ona 12 tutsağı azat ettirmesini teklif etti. Bu tutsakların bedeli 50.000 taler tutarındaydı. 31 yıldan beri tutsak olan İbrahim ağa adında biri Divan'a geldi ve ağlamaya başladı. Padişahın hizmetindeyken yıllar önce esir düştüğünü şimdi sakatlandığını, zor durumda olduğunu, padişahın sağlığı ve tüm ecdadının selameti uğruna Bay Auersberg tarafından azat edilmesi için yalvardı. Bunun üzerine Bay Auersberg'e bu Türk tutsak teslim edildi ve efendimin hizmetkârlarının kendisine yemek getirmelerine izin verildi.

28 Mayıs'ta onu tersanenin yakınlarında bulunan padişahın hapishanesine [Zından] götürdüler. Bir süre sonra Auersberg'in uşağı üstü başı yırtılmış ve saçı uzamış bir halde saygıdeğer efendime geldi. Çünkü aynı hapishanede tutsak olarak kalan Christoph'un o güne kadar yalan söylemiş olduğu, efendisi de oraya getirilince ortaya çıktı. Christoph o güne kadar Steier yöresinin soylu bir ailesi olan Burgstahler soyundan geldiğini ileri sürmüş, oysa Auersberg'in babasının seyisiymiş ve adı Christoph Baumhauer olup Magdeburg kentindenmiş. Adam bu yalanları ile saygıdeğer efendimi çok tehlikeli bir duruma sokmuş. Çünkü efendim onun gerçekten Burgstahler olduğunu sanarak, onun ricası üzerine serbest bırakılması için girişimlerde bulunmuş, hatta Rüstem Paşa'nın dul eşi olan yaşlı Sultanın [Mihrimah] aracılığı ile padişaha haber yollamış, Sultan hanıma da, paşanın 200 dukaya satın almak istediği bir saat armağan etmiş. Çok güzel olan bu saat bir aslan şeklindeymiş ve zamanı haber vermek için çalarken, aslan gözlerini devirip dilini çıkartıyormuş. Paşanın haberi olmadan bu adamın serbest bırakılması için padişaha ricada bulunması yüzünden paşa kendisine çok kızmış. Bu adamın kendini asilzade olarak tanıtması, diğer tutsaklar tarafından itibar görmesine yaramışsa da, bir yandan da onu kötü bir duruma düşürmüş, çünkü kendi ifadesine göre soylu bir aileden olduğu öğrenilince, kaçmaması için onu zincire vurmuşlar. Böylece yalancılığı ona kazanç sağlayacağına ziyan getirmiş.

Bugün Bosnalı Ferhad Beyin kapıcıbaşısı İdris konutumuza geldi ve Bay Auersberger'in serbest bırakılması konusunda saygıdeğer efendimle görüşmek istediğini bildirdi. Bu adam vaktiyle Hıristiyan olup Zigetvar'da esir düşmüş, şimdi Hıristiyanlara karşı Türklerden daha acımasız davranı-

yor ve onlara çok zararı dokunuyor. İdris, genç ve uzun boylu bir adam, üzerinde koyu renk kadifeden bir kaftan ve kavuğunda dört-beş güzel balıkçıl kuşu tüyü takılı altın bir sorgucu var. İdris, efendimin 32 Türk esirini serbest bıraktırmasını istiyor (önceden 12 esirden söz edilmişti). Bu esirlerden üç kişi için 30.000, İbrahim ağa için ise 5.000 taler fidye ödenmesi gerekiyormuş.

30 Mayıs'ta saygıdeğer efendim Auersberg meselesini konuşmak için atına binip paşaya gitti. Auersberg'e babasının yüklü bir borcu dışında hiç miras kalmadığını ve servetinden 19.000 florin ya da daha fazlasını vermeye zaten razı olduğunu anlattı, üstelik Ferhad Beyin elinde kalmış olan 9.500 florin değerindeki mallarına dair bir güvence istedi. Paşa buna karşılık, Ferhad Bey onu bu kadar zaman barındırdığı ve yedirip içirdiği için bu malları ona bağışlaması gerektiğini söyledi. Bu cevap bir insanla alay etmenin çok acı bir örneği: Bir adamın babasını öldürüp kendini esir almak ve iki yıl tutsaklıktan sonra serbest bırakılması için binlerce florin bedel istemek, üstelik de 9.000 florin değerinde armağan verilmesini beklemek küstahlığın doruk noktasıdır.

Auersberg, padişahın hapishanesinden tekrar ilk kaldığı yere getirildi.

Bugün saygıdeğer efendim bana İmparator Maximilian'ın özel danışmanı ve hekimi olan Dr. Crato von Krafftheim hakkında bilgi verdi. Servetinin 50.000 florin tahmin edildiğini, sadece kendisine 100 duka veya 500 hatta 1.000 taler ödeyen zenginlere, soylulara, kontlara, baronlara gittiğini, bu parayı istemekten hiç çekinmediğini anlattı. İtibarlı bir kişi tarafından çağırıldığında, kendisine 500 veya 1.000 taler verilse bile efendisini bırakıp gelemeyeceğini söylermiş ve bununla ne demek istediği anlaşılırmış.

İmparator Maximilian'ın cenazesi münasebetiyle yapılacak konuşmayı hekimi ile birlikte Neustatt piskoposu Lampert Gruter hazırlamışlar.

Bugünlerde Sultan Murad, Mora sancağındaki Mehmed Beyi Kilikya 'daki Karaman beylerbeyliğine atadı, çünkü Mehmed'in Sultan Süleyman'ın en sadık ve sevilen bendesi olduğunu yıllık kayıtlarında [tarih eserlerinde] okumuş. Bu kararı verir vermez, genelde bu gibi görevlere atamaları yapan Mehmed Paşa'ya bir açıklamada bulunmadan Mora'ya

bir çavuş yollamış, önce Mehmed Beye 15-20.000 taler değerinde armağanlar verdirerek Kilikya'da beylerbeyi makamına getirileceğini bildirmiş. Aslında her zaman paşanın yaptığı bir işi bizzat padişahın üstlenmesi ve bir görevliyi terfi ettirmesi o kişi için çok büyük bir onur ve hemen hemen hiç görülmemiş bir olay.

Mayıs ayının sonunda ve önümüzdeki ayın başında armut, şeftali, kiraz, badem vb. meyveler soframıza getirildi.

Bu dolaylarda taze bakla yetişmiyor. Fakat Marx Antoni Stanga, Galata'daki bahçesinde her yıl bakla yetiştiriyor ve salata ile birlikte paşaya ve karısına hediye olarak yolluyor. Bu yüzden de çok itibar görüyor.

Haziran 1577

1 Haziran'da yaşlı Zigomala aşçımıza bir çuval unu bir dukaya sattı. Yarın Bacchus'un yortusunu kutlayabilmek için elinde para olması gerekiyordu. Bu adam bir şeyler satarak ya da dilenerek kendine para temin etmeye çalışıyor ve birkaç gün zarfında bu parayı bitiriyor. İçtiği şarabın sıradan sofra şarabı olması ona yetmiyor, mutlaka Misket şarabı içmek istiyor. Bizden para, şarap ve et istemeye utanmıyor. Ona tütsülenmiş domuz eti ve başka yiyecekler veriyoruz, o da bize biraz safran veriyor. Onun âdeti, değerli bir şeyler almayı umduğu kişilere armağanlar vermek. Ne demişler: "*Do, ut des.*"[19]

2 Haziran sabahı bize gelen ihityar Zigomala'nın haber verdiğine göre, Rumların Bacchus kutlaması başlıyor. Havarilerden Peter ve Paul adına yapacakları perhiz için hazırlık olarak bol bol yiyip içiyorlar. Zigomala bizden bir parça et istedi. Verileni alıp gittikten bir süre sonra tekrar gelerek Misket şarabı vermemizi söyledi, fakat şarabı koyacak kabı yoktu. Üçüncü kez de bir parça tavuk istedi.

3 Haziran'da gene geldi ve bizden bir şişe Misket şarabı aldı, karşılığında teşekkür bile etmedi. Ben onunla Kutsal Ruhun Babadan ve Oğuldan çıkması konusunu konuştuğumda dedi ki: " İsa Peygamber gökten inip de Kutsal Ruhun Baba'dan ve Oğul'dan çıktığını bizzat söylese bile, Rumlar buna gene de inanmazlar."

Bugün bir Rum cenazesine tanık oldum: 13-14 yaşlarında, henüz 14 aydır evli olan genç bir kadın, en güzel sırmalı elbiseleri içinde bir tabuta yatırılmıştı. Başı altınlarla mücevherlerle süslenmişti, yanına Türk kadınlarının ve çocukların da başlarına geçirdikleri sırmalı kumaştan yapılma bir başlık (*"Capellidium"*) ve başının kenarında geniş, değerli taşlarla işlenmiş bir şerit duruyordu. Ellerine altın teller sarılmıştı, üzerine de ipek bir örtü yayılmıştı. Cenaze, evinden çıkarılırken onu gören herkes ağlamaya başladı. Cenazeyi doğru kiliseye götürmediler, birçok sokaktan geçirerek olabildiğince insanın onu görüp acımasını sağladılar. Ayrıca da ölen için ağlamak, dövünmek, saçlarını yolmak, yüzünü gözünü tırmalak, ağıtlar yakmakla görevlendirilen birçok kadın tutulmuştu. Din adamları da yüksek sesle ağlıyorlar, yakınıyorlardı. Cenaze alayının önünden ve arkasından yürürüyenlerin ellerine mumlar verilmişti. Tabutun önünden yürüyen bazı kişiler, tıpkı düğünlerde de olduğu gibi, kırmızı, yeşil, sarı vb. renkli mumdan yapılmış bir figür, güller ve çiçekler taşıyorlardı. 12 din adamı özel giysileri içinde ilahiler söyleyerek sokaklardan geçirilen tabuta kiliseye kadar refakat ettiler. Tabutun her iki yanında yürüyen ikişer kişi ellerinde kırmızı mendiller, elmalar, karanfiller ve çeşitli süslemeler asılı dallar taşıyor ve adeta ölüyü gölgelemeye çalışıyorlardı. Cenazenin önünden ve arkasından büyük bir kalabalık yürüyordu. Nihayet kiliseye varıldı, tabut mekânın orta yerine kondu, her iki yanına ve ayak uçlarına da büyük mumlar dikilip yakıldı. Tabutun başucunda ölenin dul kalmış olan genç kocası duruyor, sık sık ağlayarak ölüyü öpüyordu. Babası da durmadan gidip kızını öpüyordu. Ölünün göğsü üzerine, yortusu henüz kutlanan aziz Peter ve Paul'un ikonası yerleştirildi. Okuyucular altışar kişilik iki grup halinde birbiri arkasından ilahiler söylediler. Bu oldukça uzun sürdü. Birisi ölüyü baş ucundan ve ayak ucundan olmak üzere iki-üç kez tütsüledi, sunağı ve cemaati de tütsüledi ve Tanrı'nın ölenin günahlarını bağışlaması ve ebedi hayata kavuşturması için dua etti. Din adamlarından biri de ortalıkta dolaşıyor ve herkesi tütsülüyordu, o geçerken insanlar önünde eğiliyorlardı. İlahi okunması bitince, kadın, erkek herkes ölünün yanına gitti, erkekler sarıklarını çıkardılar, herkes haç işareti yaparak ölünün göğsündeki iko-

19 "Do ut des." "Veresin diye veriyorum." –ed.n.

nayı ve arkasından ölünün altın ve mücevherlerle süslenmiş olan alnını öptü. Bir yandan da yüksek sesle ağlıyor ve bunun son sevgi öpücüğü olduğunu söylüyorlardı. Sonra ölenin kocası ve babası önünde eğildiler. Bu tören sona erince cenazeyi kiliseden çıkarıp kentin dışındaki mezarlığa taşıdılar. Rumlar kimseyi kentin ve kilisenin içinde gömmezler. Din adamları mezara kadar ilahiler söylediler. Bunun karşılığında kendilerine para ödenir, patriğe de bir miktar para verilir. Cenaze töreninden sonra bir şölen düzenlenir. Böylece cenaze törenleri de düğünler gibi oldukça büyük harcamalara neden oluyor. Dul kalan bu adamın 15 hafta önceki düğünü 150.000 talere mal olmuş, şimdi de bu masrafın üstüne böyle görkemli bir cenaze töreni ekleniyor. Burada gösterişe, süslemelere, boyun, kol ve kulaklara takılan mücevherlere, incilere aşırı para harcanıyor. Tercümanımız Dominic kızının mücevherleri için 100 duka harcadığını söyledi.

Rumlar da tıpkı Katoliklerde olduğu gibi her şey için para ödüyorlar: ayinler, nişan düğün ve cenaze törenleri için para ödendiği gibi, yüksek dinî makamlar da parayla satın alınıyor.

Bir Rum kadını bir İtalyan'la (yani Latin kökenli biri ile) evlendiğinde aforoz ediliyor, çünkü onlar en lanetli kâfirlerden sayılıyorlar ve dışlanıyorlar.

Vaftiz edilecek çocuğa önce kutsanmış yağ sürüyorlar sonra üzerine ılık su döküyorlar.

4 Haziran'da kapımızın önünden karısı ve çocuğu ile birlikte yeni Müslüman olmuş bir Ermeni'nin geçtiğini gördüm. Başında onların tarzına uygun beyaz bir sarık ve bir elinde de bir ok vardı, kucağında çocuğunu taşıyordu, karısı da Türk kadınları gibi örtünmüş arkasından yürümekteydi. Önleri sıra yaşlı bir Türk yürüyor, elinde bir tahta çanak taşıyordu, gelen geçenden bu yeni Müslüman olmuş adam için bağışta bulunmalarını istiyordu; oldukça bol miktarda para da toplamıştı. Arkalarından onları takip eden davul ve zurna ile birlikte kentin sokaklarını dolaştılar.

10 Haziran'da iki peyk sabah erkenden buradan yola çıkarak biri Silivri'ye, diğeri ise ondan daha öteye koşarak akşam saat beş-altı dolaylarında geri döndüler. Bu 15 saat süren gidiş-dönüş 18 Alman mili uzunluğunda bir yol kat etmek demektir. Adamlar geri döndüklerinde de oturmaları-

na izin verilmedi, gece yarısına kadar yürümeye devam ettiler ve zaman zaman da onları ayaklarından astılar. Bunu yapmazlarsa hemen öleceklerini söylediler. Koşu sırasında onlara at üstünde eşlik edenler ara sıra üzerlerine su serpiyor ve karşılarına bir engel çıkmaması için yol açıyorlarmış. Bu bir sınav sayılıyor ve peyk olarak alınacakların önce böyle bir denetimden geçmesi gerekiyormuş. Bu arada Atmeydanı'nda bir çadır kuruluyor, davullar zurnalar çalınıyor, gelene geçene şerbet ikram ediliyor ve bir kişi koşuya çıkanlar geri dönünceye kadar meydanın çevresinde hiç durmadan koşarak daireler çiziyor. Bundan sonra üçü birden meydanın etrafında dört kez koşarak dönüyorlar ve arkasından paşanın huzuruna çıkıyorlar. Paşa onlara para ve ipekli giysiler armağan ediyor. Her yıl bir veya dört kişi böyle bir denemeden geçiriliyor.

Bugün saygıdeğer efendim bazı Macar beylerinin imparatorumuzdan ayrılmak istediklerini söyledi. Bu nedenle Erdel temsilcisi Peter, Macar beylerinin niyetlerini paşaya bildirmek için buraya gelmiş. Eğer padişah kabul ederse, Macar beyleri Erdel voyvodası Christoph Bathory'nin egemenliği altına girmek ve Macaristan'ın Erdel sınırlarına en yakın olan Eğri, Kaşa, Zatmar, Tokay kalelerine el koymaya niyetleniyorlarmış. Voyvodanın ağabeyi olan Lehistan kralı da [Stephan Bathory] onlara 10.000 asker göndererek yardım edecekmiş. Buda ve Temeşvar paşaları askerleri ile yaklaşır yaklaşmaz, onlar da harekete geçecek ve Erdel kuvvetlerine kavuşacaklarmış. Fakat paşa buna razı olmamış, çünkü iki hükümdar arasındaki barış antlaşmasına bağlı kalmak niyetindeymiş. Gerçi imparatorumuzun bir ya da iki şatosunu ele geçirmeyi başarabilse de, böyle bir sorumluluğu üstlenmek istemiyormuş. Tahminlere göre, son zamanlara kadar imparatorumuza bağlı olan Voyvodanın erkek kardeşi Nicolaus Bathory, Walasian ve başka bazı beyler bu girişimin başını çekiyorlarmış. Paşa bütün bunları daha önceden de biliyormuş, ama saygıdeğer efendim onu ziyarete gidip de bu konuyu açtığında ve Erdel voyvodasının birçok Macar beyini imparatordan ayrılmaya teşvik ettiğine dair söylentilerin ortalıkta dolaştığını söylediğinde bunu yalanlamış. Peter'in buradan gitmesini beklemiş, ancak ondan sonra kuryenin bu haberi getirmek için buraya gelmiş olduğunu, fakat kendisinin onayını vermediğini efendime açıklamış.

13 Haziran'da saygıdeğer efendimin verdiği bir habere göre, padişahın baş kâhyası[20] tutuklanıp Yedikule zindanına götürülmüş. Bu adam Mehmed Paşa'nın çok yakın dostuymuş. Günün birinde Mehmed Paşa'nın da böyle bir akıbete uğrayacağından endişe edilmekteymiş.

Bay v. Auersberg, geçmiş 1575 yılının 22 Eylül günü Hırvatistan'da babası ve erkek kardeşi ile birlikte Bosnalı Ferhad Beyin askerlerine karşı verdikleri mücadeleyi anlattı.

Bu çatışma sırasında babaları ölmüş ve kendisi de esir düşmüştü. Kendi birlikleri sadece 50 kişiden ibaret olduğu halde, Türklerin tarafında 2.000 süvari varmış, gene de onları üç kez geri püskürtmüşler. Sonunda Türklerden bazıları bir tepeye tırmanmışlar ve oradan Hıristiyanların durumunu keşfetmişler. Daha önce göze alamadıkları bir saldırıya geçerek Hıristiyanları kuşatmışlar. Erkek kardeşi Bay Hans v. Auersberg, kendisinden önce Türklerin eline geçmiş, çünkü binmiş olduğu at düşmüş ve Türkler üstüne saldırıp giysisini parçalamışlar. O ise hizmetkârlarından birine seslenip atından inmesini ve kendisine vermesini söylemiş, esir düşerse onu mutlaka kurtaracağına söz vermiş. Sadık hizmetkârı dediğini yapmış, ama Türkler hemen üstüne atılıp onu parça parça etmişler. Bay Auersberg diyor ki: "Tanrı Türklerin gözünü bağlamış olmalı. Yoksa onlar isteselerdi, Laybach'a kadar hiç engele rastlamadan ilerleyebilirlerdi."

Türkler yalancılıktan hiç utanmıyorlar, hatta yüksek makamlarda olanlar bile! Bay Auersberg de, Konstantinopolis'e geldiklerinde İdris Ağa'nın ona kentin önemli yerlerini göstereceğine dair söz verdiğinden, fakat bu sözünü tutmadığından yakınıyor.

14 Haziran'da padişah Ayasofya camiine namaza gittiğinde, Bay Auersberg padişahın geçtiği yerin yakınlarında kaldığı halde, padişahı görebilmesi için dışarıya çıkmasına izin verilmemiş.

Saygıdeğer efendim, Bay Auersberg'in bir kez olsun elçilik konutuna gelmesi için paşadan izin istediyse de paşa buna razı olmadı. Buna rağmen ben bu gece onu ziyarete gittim ve bir Hıristiyan olarak acılarını ve sıkıntılarını paylaştığımı kendisine bildirdim. Onun sağduyulu ve inançlı bir Hıristiyan olduğu izlenimini aldım.

Saygıdeğer efendim de, Bay Auersberg burada kaldığı sürece evine her gün iki kez yemek ve Misket şarabı gönderdi. Oradaki Türkler de onunla birlikte yiyip içtiler.

Bugün Aya Theodosia adındaki eski bir Rum kilisesi olup sonradan camiye çevrilen ve Gülcamii denilen yere gittim. Bu büyük, geniş ve tepesi kurşunla kaplı bina, şimdilerde Türklerin kullanımına tahsis edilmiş bulunuyor. Bu kilisede (29 Mayıs 1453 tarihinde) ayin yapıldığı sırada, kilisenin bulunduğu deniz kıyısındaki kapıdan[21] Türkler kente girmişler.

Ben birçok kişiye Trulli sarayını sordumsa da, kimse bana bu konuda bilgi veremedi. Deniz kıyısında nefis evler ve bahçeler gördüm. Burada oturan Rumlar çok güzel bir hayat sürüyorlar. Tepede dört-beş kubbeli ve üstü kurşunla kaplı büyük bir cami[22] var. Vaktiyle burası *"Pantokrator"* adında büyük bir manastırmış.

Yedikule'de de, içinde iki sıra mermer sütunun dizili olduğu Aziz Theodoro kilisesi var. 15 Haziran'da konutumuzdaki sofra sorumlusu Jacob Reiner, Beyazıt meydanından geçerken Martin Locher'i görmüş. Saygıdeğer efendim bir yıl önce onu azat ettirmek ve yeni giysiler almak için birkaç yüz taler harcamıştı. Bu adam azat belgesini alıp Venediklilere ve Dalmaçyalılara ait olan Zara'ya giderken, tekrar Türklerin eline düşmüş. Türkler onun azat belgesini yırtıp yeniden tutsak olarak buraya getirmişler. Şimdi de gene ona yardım etmemiz için yalvarıyor. Saygıdeğer efendim derhal berber Johann aracılığıyla onun durumu hakkında bilgi istedi. Johann onu kurtarabilme konusunda umutluydu. Eski efendisine bir armağan verilirse, o gidip bu adamın kendi kölesi olduğunu ve firar ettiğini söyler, iade edilmesini isteyebilirmiş. Zira Türklerde böyle bir kural geçerliymiş: Birinin kölesi kaçar ve yakalanıp Konstantinopolis'e getirilir, eski efendisi de onu üç-dört ay zarfında bulursa, onu tekrar yanına alabilirmiş. Fakat bu sefer böyle bir şey mümkün olmadı.

Bugün Floransa arşidükünün bir temsilcisi [Don Boncianu] buraya geldi. Maksadı padişahla barış görüşmeleri yapmak ve Floransalıların özgürlük ve güven içinde Konstantinopolis ile ticaret yapabilmelerini sağlamakmış.

20 Kastedilen herhalde Sokullu Mehmed Paşa'ya yakınlığı ile bilinen kethüdası Hüsrev ile kapıcıbaşısı Sinan Ağa olmalıdır. Sokollu giderek yalnız bırakılacak ve iktidarı sınırlandırılacak ve sonunda öldürülecektir (12 Ekim 1579) –ed.n.

21 Caminin bulunduğu deniz kıyısındaki kapı. Haliç kıyısında "Aya Kapı"dır –ç.n.

22 Zeyrek Camii –ç.n.

Padişahın emri üzerine kadı, sipahi ağası gibi şehrin düzeninden sorumlu kişiler Konstantinopolis ve Galata'daki evlerde arama yaptırdılar ve nikâhlı olup, kocası ile birlikte namuslu ve ahlaklı bir hayat sürdürmeyen kadınları saptadılar, sonra da onları toplu halde Kıbrıs'a ya da başka adalara sürdüler.

18 Haziran'da Bay von Auersberg, İdris Ağa ile birlikte sabahın erken saatlerinde azat edilmiş olarak Bosna'ya gitmek üzere yola çıktı. Saygıdeğer efendim ona bu yolculuk için bir at armağan etti. Azat edilmesi karşılığında bedel olarak ne kadar para ödeyeceğini henüz öğrenemedik. Eğer 32 tutsağın serbest bırakılmasını sağlaması isteniyorsa, 50.000 taler ödemesi gerekecek.

Konstantinopolis kenti çeşitli mahallelere bölünmüş ve her mahallede belli sayıda ev ve insan bulunuyor. Bunlar da gene belli camilerin cemaatini oluşturuyor. Türklere ait her caminin bir din adamı, yani imamı var ve bu imam kendine bağlı olan cemaatte herkesi tanıyor. Aynı şekilde Hıristiyanlar da kiliselere göre bölüştürülmüşler ve her kilisenin belli bir cemaati bulunuyor. Kiliselerin de kendilerine özgü "Protopapas" denilen din adamı var ve o da cemaatindeki herkesi tanıyor. Yahudilerin okulları ve ibadet evleri de böyle bölgelere ayrılmış durumda. Savaş zamanında bir sayım yapılması gerekse, halkın sayısı ibadet evlerine göre saptanabilir.

Üç gün önce padişah, şehirdeki kadınların kimliğini saptamak, fahişelik yapanları, kocası olmayan kadınları ayırt etmek ve deniz aşırı yerlere göndermek emrini verdiğinde, bu işle görevlendirilen kişiler, bütün kentteki ve şehir kapılarından girip çıkan kadınları sorguya çektiler, kimin nesi olduklarını, kocaları olup olmadığını, nerede oturduklarını saptadılar veya oranın imamından, ya da papazından kocalarının nerede olduğuna dair bir belge istediler.

Bir zamanlar Sultan Süleyman'ın da fahişeleri böyle saptadığı ve dokuz kadırga dolusu kadını deniz aşırı yerlere yolladığını söylüyorlar. Ama bu kadınlar sonradan geri gelmişler.

Bugün patrikhanedeki kitaplığı inceledim ve orada pek çok paralanmış kitap buldum. Sadece *Chrisostomos*, hemen hemen tamamen eksiksiz olarak mevcuttu. *Athanasio*'nun ve *Epiphanius*'un *Johannes* hakkındaki ya-

zıları da vardı. Bunların dışında önemli kilise hocalarından hiçbirinin eseri yok. Sayısı 150 dolaylarında olan tüm kitaplar toz içinde bir mahzende saklanıyorlar ve kimse de gidip onları okumuyor. Bazı kitapları okumak için eve götürmeme patrik izin vermediyse de patrikhanede okumamın yasalarınca sakıncası olmadığını söyledi. Patrikhane görevlisi " *Mikro Logothetis"* tarafından öğle yemeğine davet edildim, fakat Zigomala da bizimle yemek yemek istediğini söylediği için bu daveti kabul edemedim.

19 Haziran'da Venedik'ten gelen haberlere göre, Danzig'te 2.000 Lehistanlı birkaç bin Alman'ı yenilgiye uğratmış.

23 Haziran'da Lehistan'da senatör olan ve şu sırada elçilik görevini üstlenen, Calizi şatosunun kâhyası Rimanowlu Johannes von Siennow buraya geldi. Fakat çavuşbaşı her zamanki gibi şehrin dışındaki bir yerde elçiyi karşılayıp 40-50 çavuş refakatinde şehre getirmedi. Böyle karşılamalarda elçi, çavuşbaşına 30 taler değerinde bir giysi ve çavuşların her birine birer duka armağan verir. Lehistan elçisinin maiyeti toplam 30 kişi kadardı, başlarında Macar tarzında şapkaları, bazılarının da Lehistan'da kullanılanlar tarzında kürkle astarlanmış başlıkları vardı. Elçilik heyetini 86 dolaylarında atlı izliyordu, bunların çoğu genç delikanlıydı ve ok, yay ile silahlanmışlardı, giysilerinin alt kısımları ve üstündeki ceketleri kımızı kadifeden-di, elçi de öyle giyinmişti. Elçinin önünden güzel süslenmiş ve üzerlerine kadifeden semerler konmuş dört at götürülmekte, elbiseleri sırmalı iki uşak da önden ilerlemekteydi. Birinin elinde Lehlerin veya Türklerin tarzında bir kanca, diğerinin elinde bir gürz vardı. Beraberlerinde 55 adet Lehistan'da kullanılan üstü örtülü arabalardan getirmişlerdi. Buradaki Hıristiyan elçiliklerinden hiç kimse onları karşılamaya çıkmadı, Türklerden ve Yahudilerden de kimse onları ziyaret etmedi. Elçinin berberi bize geldi ve Tatarların ülkenin 77 millik bir bölgesini harap ettiklerini, Lehistan'daki sınıfsal korporasyonların başlarına ancak uşak olabilecek nitelikte bir adam getirdiklerini söyledi. Elçi ile birlikte gelen birçok asilzade, bu kralı, krallığa layık görmüyorlar, onun sadece "köpek" diye adlandırdıkları Almanlara karşı beslenen düşmanca duyguların etkisi altında kalınarak ve bazı sınıfsal korporasyonların verdikleri karara tepki olarak öfkeli asilzadeler tarafından seçilmiş olduğunu ileri sürüyorlar. Sınıfsal korporasyonlar da kraldan

hiç memnun değillermiş, çünkü onun yönetiminde geçen bu kısa sürede Tatarlar ülkeye daha öncekinden kat kat büyük zarar vermişler.

Elçinin buraya gelişindeki amacı: 1. Padişahın bundan önceki Lehistan kralı ile olduğu gibi, şimdiki kral ile de barış ilişkileri sürdürmesini, 2. Lehistan'ın dostlarıyla dost, düşmanlarıyla düşman olmasını sağlamak. (İmparatorumuz bu koşulu, yani Türklerin düşmanının düşmanı olmayı kabul etmemişti. Oysa Türkler bütün barış antlaşmalarına kendi taraftarlarını ve barış anlaşması yaptıkları devletleri de katıyorlar, örneğin Erdel, Boğdan, Lehistan, Fransa, Venedik gibi). 3. Padişahın Tatarlar üzerindeki nüfuzunu kullanarak, onların gasp ettikleri bütün insanları ve hayvanları geri vermelerini ve ilerde de böyle saldırılardan vazgeçmelerini, ya da padişahın onların Tatarlara karşı savaşmalarına izin vermesini istemek. 4. Darda kaldıkları zaman padişahın kendilerine yardım göndermesini temin etmek.

Padişah onlara derhal günde 30 meter[23] şarap (onlar 90 veya 100 meter içiyorlar), iki öküz, 10 koyun, 10 tavuk ve 20 kaz vb. gönderilmesini buyurdu.

27 Haziran'da elçi, paşayı ziyarete gitti ve kendisine dört tulum samur kürk armağan etti.

28 Haziran'da padişah kalabalık ve gösterişli bir alayla camiye gitti. Bu vesile ile her taraftan akın eden insanlar kendisine arzuhallerini sundular. Padişah bütün sokakları her köşeyi, bucağı dikkatle gözden geçiriyordu. Duyduğumuza göre, geçen ayın yirmi beşinde "Palatna" [Balat] kapısı dolaylarında atı ile dolaşırken, bir Rumun camcı dükkânında, bir Meryem Ana resmi görmüş. Sarayına döner dönmez hemen dilsiz hizmetkârlarından birini oraya yollamış ve birkaç duka karşılığında o Meryem resmini Rumdan satın aldırmış.

29 Haziran'da paşa kendi konağı yakınlarında bir sarhoşun bir fahişeyi evinden zorla sürükleyip çıkardığını duyunca, kapısının önünde adamın tabanlarına, bacaklarına, karnına, kaba etlerine ve sırtına 400, bazılarının iddiasına göre 700 değnek vurdurmuş.

30 Haziran'da Benedict Majano, saygıdeğer efendimin sofrasında şunları anlattı:

Uluç Ali, donanmasıyla denize açıldıktan sonra Kandiya'ya doğru yönelmiş. Yolda Malta gemilerine rastlamış. Bunlar Rodos'a gidiyorlarmış, fakat Türkleri görünce, kaçarak Girit'e sığınmak istemişler. Bunun üzerine Uluç Ali de Girit'e dümen kırmış ve Malta gemilerinin kendisine teslim edilmesini istemiş. Fakat Maltalılarla dost olan Girit valisi bunu kabul etmemiş ve bu konuyu Venediğe bildirip oradan haber bekleyeceğini söylemiş. Türkler, bunu fırsat bilip, düşmanlarını kendilerine teslim etmedikleri bahanesiyle Girit'e saldıracaklardır. Nitekim bir zamanlar kaçak kölelerini barındırdıklarını bahane ederek Chios [Sakız] adasını işgal etmişlerdi [1566].

Bugün Venedikli bir gemi sahibini ve onun yanında çalışan bir gemiciyi Galata'da, birini bir Türk kadınının, diğerini de bir Rum kadınının yanında yakaladılar. Dördünü de, ikişer ikişer, bir arada yakaladıkları gibi, birbirine bağladılar. Gemi sahibinin ne başında şapkası, ne de ayağında pabuçları vardı; adamı üzerinde sadece keten donu olduğu halde, bütün tüccarların ve dostlarının bulunduğu "Losa"dan geçirerek subaşına götürdüler ve herkese rezil ettiler. Türk kadını ile beraber olan gemi patronuna "yüz eksi üç" değnek vuruldu, diğerine ise patronu tarafından yoldan çıkarıldığı için, tabanlarına sadece birkaç değnek vuruldu. Kadınların elbiselerini çıkarmadan kaba etlerine vurdular, sonra da onları hapishaneye götürdüler. Erkekleri sünnet etmek istedilerse de, sonradan vazgeçtiler. Subaşı bunun yerine onlardan 1.000 taler ödemelerini istedi, fakat tüccarların yalvarmaları üzerine 4-500 taler almaya razı oldu.

Gene bugün Johann Volkard'ın anlattığına göre, Arşidük Ferdinand'ın saray vaizi Zitardus'un Katolik mi yoksa Protestan mı olduğu belli değilmiş. Çünkü hiç çekinmeden "Kutsal Son Yemeğin" iki şekilde sunulmasında bir sakınca olmadığını söylemekteymiş.

Bir keşiş cüppesi giymiş olmasına rağmen, kürsüde vaaz verirken: " Benim cüppem seni yanıltmasın" demiş. İmparatorun ve saraydaki görevlilerin önünde verdiği vaazların çok etkili olduğunu söylüyorlarmış. Günün birinde bir şölene davet edildiğinde, nüktedanlığı ile tanınmış olan yaşlı bir asilzade, Zitard'a, "Tanrı dünyayı yaratmadan önce neredeydi?" diye sorduğunda, ona: "Tanrı yeşil bir

23 Meter. 1-2 litre arası sıvı ölçüsü –ç.n.

ormandaydı ve böyle saçma soruları soran yaşlı soytarılara iyi bir sopa çekilmesi için taze bir dal kesmekle meşguldu," yanıtını vermiş.

Temmuz 1577

1 Temmuz'da Lehistan elçisi padişaha kralının gönderdiği hediyeleri sunmak için saraya gitti. Herkes görsün diye, hediyeleri kentin sokaklarından geçirtti. 1. Alayın başında boyunlarına kolyeler takılmış her tarafı süslü atlara binmiş asilzadeler gidiyordu. 2. İkişer kişi yan yana yürüyerek 15 büyük altın kaplama kupa götürüyorlardı. Kupalar Erdel işçiliğiydi. 3. Gene ikişer kişilik sıra halinde yürüyen bir grup, 40-50 adet samur kürkün bir araya bağlanmasıyla oluşturulmuş 10 kürk tulumu taşıyorlardı. Bunların peşinden sırmalı elbiseler giymiş delikanlılar yürüyor, onların arkasından da elçi geliyordu. Elçinin arkasından İngiliz köpeklerinden biraz büyük 10 köpek yürütüyorlardı. Elçinin refakatçisi her zamanki gibi bir çavuşbaşı değil, sadece bir sipahi kumandanıydı.

Elçi, buradaki Hıristiyanların bundan 12 yıl önce buraya gelen Peter Storofsky'ye gösterdikleri itibarın kendisine gösterilmemesinden ve kimsenin "Hoş geldin" demek için kendisini karşılayıp ziyarete gelmemesinden şikâyet etmiş.

3 Temmuz'da saygıdeğer efendim, Lehistan elçisinin paşaya takdim etmiş olduğu yazının bir kopyasını çıkarmamı istedi. Yazının içeriği şöyle: 1. Türk hükümdarı ile Lehistan kralı arasındaki barışın sürmesi isteniyor. 2. Lehistan kralı Tatarların ve Belgrad'daki Türklerin saldırılarından şikâyetçi olup, onların gaspettikleri insanları ve hayvanları geri istiyor. Padişahın hem onları buna zorlaması, hem de ilerde böyle saldırılarla Lehistan krallığını taciz etmemelerini sağlaması rica ediliyor. 3. Lehistan kralı, padişahın dostlarına dost, düşmanlarına ise düşman olacağını yazıyor ve padişahtan da aynı tutumu beklediğini ifade ediyor. 4. Danzig kentini yeniden Lehistan krallığına kazandırdıktan sonra, gerek kendisinin gerekse Türk hükümdarının düşmanları olan Moskoflara ve Almanlara (Roma imparatorunu küçümsemek için bu ifadeyi kullanıyor) karşı savaş açmaya niyetlendiğini bildiriyor.

Elçi, Konstantinopolis'te ve Galata'da eski kitaplar arattırıyor ve bunları parayla satın almaya hazır olduğunu bildiriyor. Bir adamını patrikhaneye gönderip, bir tarih kitabını istetmiş. Patrik de Zigomala'yı bana yollayarak, orada böyle bir kitap görüp görmediğimi sordurdu.

4 Temmuz'da Bay Volkhardt posta ile Viyana'ya gönderildi.

7 Temmuz'da Lehistan'dan gelen posta ile Danzig'in kral tarafından ele geçirildiğini öğrendik. Halk, şehri muhafaza etmekten vazgeçmiş ve şehrin ileri gelenleri kenti krala teslim etmişler. (Evet, Lehistan kralı, gerçekten böyle olmasını isterdi.)[24]

9 Temmuz'da Jacob Reiner ve Volkhardt'ın hizmetkârı Clement ile birlikte Konstantinopolis'e en yakın dört ada olan Proti [Kınalı], Antigone [Burgaz], Chalci [Heybeli] ve Principe'ye [Büyükada] gittim. Bandırma ve Calomino [?] yönünde iki ada daha var: Plati [Yassıada] ve Oxia [Sivriada]. Ama bunların üstünde hiçbir şey görünmüyor.

Nicomedia [İzmit] yakınlarında da denizin ortasında birkaç güzel ada var. Bundan önceki elçi Bay Carl Rym, iki yaz mevsimini bu adalarda geçirmiş. Her birinde üç kürekçisi olan iki tekne edinmiş ve kürekçilere her gün iki duka ödeyip yiyecek, içecek de vermiş. Böylece Nicomedia'ya ve çevredeki diğer adalara geziler yapma olanağını yaratmış.

10 Temmuz'da padişah, saygıdeğer efendime birçok şikâyet maddesi içeren bir yazı gönderdi. Konu şu: Üç yıldan beri bizimkiler Hırvatistan'da ve Macaristan'da Türklere büyük zararlar vermişler. Bu meseleyi büyütmelerinin belli bir nedeni var. Eğri'dekiler bir Türke ait çok sayıda eşeği yakalayıp el koymuşlar. Bunun üzerine padişah imparatorumuza bir mektup yazıp, eşeklerin iadesini istemiş. İmparator da buna cevap olarak, Türklerin üç yıldır gerek aralarındaki barış antlaşmasına gerekse her türlü hak ve hukuka aykırı olarak birçok köyü talan ettiklerini, yakıp yıktıklarını, çok sayıda kaleyi işgal ettiklerini ve değil birkaç eşeği, binlerce insanı ve hayvanı alıp götürdüklerini sayıp dökerek, padişahtan bütün bunların geri verilmesini istemiş.

16 Temmuz'da patriği ziyaret ettim ve kendisine Tübingen'den gönderilmiş olan kançılar Dr. Andreæ ve Bay Crusius'un mektuplarını teslim ettim, ayrıca da

24 Metnin kenar kısmında Türkiye Günlüğü'nü yayınlayanın bir notu var: "Keşke bu doğru olsaydı! Ama doğru değildi." –ç.n.

yapmak zorunda kaldıkları birçok seyahat yüzünden bu kadar uzun zamandır mektup yazamadıklarından ötürü onların adına özür diledim. Patrik de bu özürleri nezaketle kabul etti.

Patrik bir mektuba imza attı ve bu vesileyle bana el yazısını gösterdi.

Patriğin yanında Berroen metropoliti, Matthaei adında, patriğin öğretmeni sayılan bir hieromonachus, ayrıca Padua'da okumuş ve bilgili bir adam olan ve buraya metropolit olmak için gelen Giritli başka bir hieromonachus vardı. Ben gerek patriğe, gerekse yanında bulunanlara Crusius'un bana yazmış olduğu mektubu gösterdim. Fakat içlerinden hiçbiri onun Grekçe harflerini (*Ductus Graecos*) okuyamadı ve buna çok şaşırdılar.

Patrikle birlikte kiliseye gittim ve orada akşam ayinine katıldım Birkaç mezmur okunduktan sonra patrik bakire Meryem için yazılmış bir methiye şiiri ya da öyküsü okudu.

Bir yandan da mumlar yakıldı; etraf tütsülendi. Âyin bittikten sonra patrik odasına çekildi ve biz kilisenin önünde oturduk.

Metropolit makamına getirilecek olan Giritli hieromonachus çok sayıda mum getirtti. Bu mumların en az birer tanesi önce metropolitlere, sonra patriğin önemli hizmetkârlarına, daha sonra da orada bulunan bütün papazlara ve ruhban olmayan kişilere dağıtıldı. Bana verilen mumu ben Zigomala'ya armağan ettim. Bunun üzerine yeniden kiliseye girdik ve herkes kendi mumunu yaktı. Metropolit olacak hieromonachus başpapazlık giysisi içinde takdim edildi ve patrik adına konuşan birisi onun Philadelphia metropoliti olmak üzere oy birliği ile seçildiğini ilan etti. Metropolit, patriğe ve hazır bulunan ruhanilere kendisini, bu değersiz kişiyi, böyle yüksek bir makama layık gördükleri için teşekkür etti. Bu tören, seçimin girizgâhı sayılıyordu.

Bu vesileyle çok nazik ve sevecen bir adam olan Larissa metropolitini de selamlamak fırsatını buldum. Daha sonra da hasta olan papaz Simeon'u ziyaret ettim. Simeon bana Theodosius adında birinden söz etti ve bu kişinin, memleketi olan Constantini kentinin tarihini yazdığını anlattı.

Bu gece saygıdeğer efendimin bana anlattığına göre, tercümanımız Matthias'ın kaynı olan Aurelius de St. Cruce, paşa tarafından Napoli'ye, oradan İspanya'ya gönderilmiş ve padişahın İspanya kralı ile yapacağı barış ant-

laşmasının şartlarını içeren belge de yanına verilmiş. İspanyollar, Türklerin bir elçi göndermelerinden dolayı kendilerini önemli birileri sanacaklar. Ama Don Martin'in kral adına Türklere gidip barış isteğinde bulunduğundan ve üç yıldır bununla uğraştıklarından hiç söz etmiyorlar. Paşa bu mektubunu gizli tutmaya çalışmakta ve kimseye duyurmamaktadır. Gerçi bu mektupta İspanyollara birtakım barış koşulları bildirseler de, kendilerinin bunları yerine getirip getirmeyeceğini zaman gösterecektir.

Lehler de Türklere her yıl bir armağan göndermeyi vaad etmekle kendilerini zor duruma soktular. Bunun karşılığında Moskova ve diğer düşmanlarına karşı Türklerin kendilerine yardım etmelerini istiyorlar. Onların bu armağanları da bizim gönderdiğimiz hediye gibi bir şey.

17 Temmuz'da Lehistan elçisi görkemli bir alayla konutumuzun önünden geçti, yanında da çok güzel, genç ve gayet süslü giyinmiş yaveri vardı.

Bu gece, akşam yemeğinden sonra çok şiddetli bir deprem yaşadık. Tüm binamız, ayaklarımızın altındaki zemin ve deniz bile öyle sarsıldı ki, gemiler yerlerinde hareket etmeye başladılar ve denizin suyu kaynıyormuş gibi kabardı.

18 Temmuz'da yukarıda sözünü ettiğim Philadelphia metropolitinin patrikhanede görevi için kutsanma törenine tanık oldum. En önemli din adamları, örneğin Evangelion vaizi, Zebur (Mezamiri Davut) vaizi ve başkaları orada toplanmışlardı. Bu din adamlarının çoğu sadece ismen bir görev sahibidirler ama onun gereğini yerine getirmezler, çünkü Evangelium'u anlatmak ve yorumlamak şöyle dursun, doğru dürüst okumayı bile başaramazlar. Ama gene de itibarlı kişilerdir. Tüm bu kişiler patriğin önünden yürüdüler, arkalarından metropolitler ve hieromonachi onları izledi. Patrik kilisenin iç bölmesinin kapısına doğru yürüdü, orada döndü ve cemaate doğru haç işareti yaptı, cemaat da ona doğru eğildi. Daha sonra kilise kapısındaki yüksek koltuğuna oturdu. Metropolitler ve yapacağı "*Sylliturgi*"[25] sırasında kendisine yardımcı olacak din adamları onun yanına gidip elini öptüler, ondan görevlerini yapmak için izin istediler. Ruhban sınıfından olmayanlardan da birçok kişi de gidip patriğin elini öptü. Din adamları ise iç bölme-

25 Sylliturgi. Beraber ayin yapma –ç.n.

ye girerek özel kıyafetlerini giydiler. Üç *diakos* da patriğe sırmalı kumaştan yapılmış ve incilerle, değerli taşlarla işlenmiş özel elbisesini giydirdiler. Bu esnada birçok okuyucu çocuk baş okuyucunun yönetiminde Bakire Meryem'i öven, tüm peygamberlerin kehanetlerinde onu müjdelediklerini ve Eski Ahit'de verilen örneklerin de buna uygun olduklarını anlatan ilahiler söylüyorlardı.

Patrik giyindikten sonra iç bölmenin kapısı önünde duran altın düğmelerle süslenmiş kadife koltuğuna oturdu. Her iki yanında ayrıca üç iskemle vardı.

O sırada iç bölmeden Larissa metropoliti çıktı ve patriğin elini öptü, sonra önünde eğilip patriğin sağına oturdu. Onun arkasından Berrohen metropoliti geldi ve aynı şekilde selam verdikten sonra patriğin soluna oturdu. Bunu müteakip Didimotiku [Dimetoka] metropoliti aynı saygı gösterisinde bulundu ve Larissa metropolitinin yanına oturdu. Son olarak Metropolit Midias ve bir piskopos geldiler ve aynı şekilde patriğin yanına, ötekilerin arasına yerleştiler. Yere, üzerinde çift başlı kartal resmi bulunan bir örtü serilmişti. İki *diakos*, yeni metropoliti iç bölmeden çıkarıp kilisenin ortasına getirdiler. Metropolit, patriğe doğru eğildi, sonra elinde tuttuğu kitabından inancının temel öğretisini okudu ve kendini ismiyle şöyle tanıttı: "Philadelphia metropolitliğine şu anda atanacak ve kutsanacak olan Gabriel'in inancı şu esaslara dayanmaktadır:" Bu girizgâhtan sonra Konstantinopolis'in inanç öğretisini okudu. Bunun dışında yedi genel Synodorumun yani dinî meclisin [Sinod] vardığı kararları kabul ettiğini, hakiki din hocalarının öğretilerini ve kilisenin koyduğu yasaları benimsediğini belirtti. Konstantinopolis patriğine her konuda tabi olacağını ve kendisine karşı bir girişimde bulunmayacağını vb. açıkladı, verdiği söze sadık kalacağına yemin etti. En sonunda da :

"Philadelphia metropoliti bütün bu sözleri imzasıyla onaylamaktadır," dedi. Bunun üzerine de yemin ettikten sonra, en yaşlılardan biri, onun başlığını çekip çıkardı ve başı açık olarak patriğin önüne getirdi, patriğin elini ve yanaklarını öptürdü. Arkasından diğer metropolitlerle de öpüştüler. Bir din adamı onu gene papaz başlığından tutup kilisenin ortasına getirdi ve yüksek sesle: "Tanrı'nın lütfuyla biz aciz kullarının arasın-

dan kutsal Philadelphia kentinin metropoliti olmak üzere seçilmiş bulunuyorsun!" dedi.

Daha sonra metropolitler tekrar kilisenin iç bölmesine doğru yürüdüler. Patrik yalnız başına koltuğunda oturmaya devam etti. O sırada otuz yaşlarında genç bir papaz getirdiler. Papaz patriğin önündeki yeri sonra da patriğin elini öptü. Rahibin üzerine bir havlu örttüler ve ve onu İsa Peygamber'in resmi önüne getirdiler. Papaz resmin önünde yeri ve resmi öptü. Arkasından Meryem'in resmi önüne götürdüler, orada da yeri ve resmi öptü. Sonra gene patriğin önüne götürdüler. Papaz yerlere kadar eğilip tekrar patriğin elini öptü. Oradan gene az önce sözü edilen resimlere gidip aynı seremoniyi yineledi. Bunu müteakip üzerine tuhaf, lekeli bir giysi geçirdiler ve bir kitaptan bir şey okuttular. Patrik adamın kafasından çaprazlama olarak birer tutam saç kesti ve başı üzerine bir dua okudu, beline bir kuşak bağladı ve eline bir leğen verdi. Bu leğenden patriğe biraz su döktü ve üç kez şu sözleri söyledi: "Burada bulunan bütün Hıristiyanlar beni Tanrı'ya hizmet etmeye layık bulduklarına şahit olsunlar." Bundan sonra bütün ayin boyunca, patriğin iki kez gidip ellerini yıkadığı iç bölmenin kapısı önünde beklemek zorunda bırakıldı. Böylece diakos namzedi oldu. Âyinden sonra onu iç bölmenin kapısından geçirdiler, orada sunağın çevresinde üç kez dönerek üç kez patriğin elini, üç kez de sunağı öpmesi, üç kez sunağın önünde eğilmesi gerekiyordu. Patrik mutad duaları etti ve okuyucular ilahi söylediler: "Aksios, Aksios, Aksios! " yani "Layıktır! Layıktır! Layıktır!" Böylece *diakos* olma töreni tamamlandı.

Metropolitliğe ve diakosluğa atama törenleri bittikten sonra, en önemli din adamlarından sekizi özel giysileri içinde geldiler. Bunlardan biri üzerindeki gümüş levhalarda dört Evangelistin resmi olan İncil'i getirdi ve patriğe öptürdü. Diğerleri patriğin oturmakta olduğu kapının önünde başları eğik olarak durdular ve sessizce dua ettiler, sonra patriği kilisenin iç bölmesine götürdüler. Patrik oranın kapısı önünde durarak kilisenin her yönüne doğru kâh eliyle kâh içinde mum bulunan üçlü şamdanla haç işareti yaptı ve herkes ona doğru eğildi. Kilisenin iç bölmesinde, sunağın etrafında ilahiler okuyarak dolaştılar, bankların üzerine çıkıp ilahilerini tamamladılar. Kilisenin içinde ve dışında da şarkılar söy-

leyerek patrik Yeremias'a uzun bir ömür[26] dilediler. Bu arada patrik sunağın önünde oturmaktaydı. Ayin sırasında yeni metropolitin töreni de tamamlandı. Şöyle ki: Patrik sunağın önünde oturmaktayken yeni metropolit diğer metropolitlerle ve din adamlarıyla birlikte geldi ve sunağın çevresinde üç kez dolaştı. Her geçişinde de patriğin elini ve sunağı öptü. Patrik bu yeni metropolitin iyi bir şöhret ve nam sahibi olduğuna ve kilisesine hizmet etmeye layık bulunduğuna dair diğer altı metropolitin ve din adamının tanıklık belgelerini okudu, sonra da sessizce, dışarıdan duyulamayacak bir ses tonuyla şu sözleri söyledi: "Etraflı bir araştırma ve soruşturma sonucunda ve kutsal metropolitlerin, sevgili piskoposların oy birliği ile, hazır bulunanlar arasındaki en değersiz kul olan ben, dindar hieromonachus Gabriel'i en kutsal başkent Philadelphia metropolitliğine atıyorum. Bu vesile ile Tanrı'ya, Kutsal Ruha, bu kuluna yardımcı olma lütfunda bulunması için niyaz ediyoruz." Bu sözlerin üzerine tüm cemaat hep bir ağızdan "Tanrı Efendimiz bize merhamet et" sözlerini içeren bir ilahi okudul ve patrik "Layık bulundu!" anlamında " *Aksios!*" dedikten sonra, diğerleri tekrar üç kez "Layık bulundu!" –"*Aksios! Aksios! Aksios!*" diye seslendiler. Yeni metropolit sunağın önünde diz çöktü, patrik onun üzerine birçok dua okudu ve onu kutsadı. Bu arada ayin de tamamlandı ve küçük bir oğlan kilisenin ortasında yüksek sesle bir havari mektubu okudu. *Başdiakos*, sırmalı kumaştan yapılmış özel bir giysi içinde geldi, kilisenin ortasına bir tabure kondu ve üzerine sırmalı örtü yayıldı. *Diakos* bunun üzerine dört havarinin resmi ile donatılmış olan İncil'i yerleştirdi. Yanında ellerinde mumlar tutan iki okuyucu duruyordu ve diakos Matta Bap 16. 24. bölümünü okudu : "...Bir kimse arkamdan gelmek isterse..." Bunu müteakip din adamları, daha önce de birkaç kez anlattığım gibi, mutad yürüyüşlerini yaptılar. Bu yeni metropolitin görevi için kutsanması töreninde pek çok Kandiyalı hazır bulundu, çünkü metropolitin doğum yeri Monemphasia kentiymiş ve kendisi de uzun süre Girit'te bulunmuş. Kandiyalıların Galata'daki işlerini yürüten yaşlı bir Giritli olan Leoninus'un patriğe rica etmesi üzerine onun metropolit olmasına karar verilmiş. Yoksa böyle bir imkânı olmazmış ve daha önce de hiç Konstantinopolis'te bulunmamış.

Eşi ve çocuğu olmayan bu zengin ihtiyar, bütün tören harcamalarını üstlenmiş. Böyle bir tören çok masrafa mal oluyor. Geçtiğimiz salı günü, daha önce de anlattığım gibi, birkaç yüz mum dağıttı. Metropoliti seçtikleri için, patrikhanenin bütün görevlilerine de bir-iki veya daha fazla duka ödemek, ayrıca metropolitin atanma töreninde yardımcı olanların hepsine de üçer duka vermek gerekiyormuş. Törenden sonraki şölenin harcamaları da gene ona aitmiş. Bu şölene yüzü aşkın kişi katılmaktaymış. Beni de davet ettilerse de, Zigomala şölene katılmak istemedi ve benimle birlikte elçilik konutuna gitmeyi tercih etti. Bana anlattığına göre, şölene katılan konuklar dört-beş saat boyunca sofra başında otururlarmış ve yemek bittikten sonra patrik ayağa kalkar ve içki kadehini eline alarak "beni seven içkisini sonuna kadar içer" dermiş. Bunun üzerine herkes içkisini bitirmek zorunda kalırmış. Bir yıl önce Zigomala bu yüzden hastalanmış.

Zigomala'nın görüşüne göre, bu yeni metropolit asla Philadelphia'ya [Alaşehir] gidemezmiş, çünkü oranın halkı hemen hemen tamamen Türkmüş. O metropolit ya Girit'te ya da Venedik'te kalacakmış. Ve bunun gibi sadece ismen bir yerin metropoliti olup aslında hiç oraya gitmeyen pek çok metropolit varmış. Oysa onların atanması sırasında yapılan harcamalar için, bir veya iki yıllık gelirlerini sarfetmeleri gerekiyormuş. Metropolitler de bazı din görevlilerini belli makamlara atadıkları zaman (diakos, vaiz, piskopos gibi) bunlardan para alıp masraflarını kapatırlarmış. Ama bu ödenen paralar zorunlu ödeme adı altında yapılmaz, hediye veya minnet borcu olarak verilirmiş, çünkü bu işlemler için para kabul etmek kurallara aykırıymış.

23 Temmuz'da Lehistan elçisi padişaha veda ziyaretinde bulundu. Günlerden beri efendilerinden kaçan ve Lehistan elçisinin kaldığı binada saklanan köleler arandı ve bazıları da yakalandı. Bu köleler Lehistan elçisinin alayına sığınarak memleketlerine kavuşmayı ümit ediyorlardı. Bazıları yıllardır tutsak kalmışlardı ve bazıları da sünnet olmuşlardı.

24 Temmuz'da Lehistan elçisinin maiyetinden iki kişi bize yemeğe geldiler ve yemek sırasında kralların-

dan söz ederken ondan hoşnut olmadıklarını küçümseyi-

26 "Aziz Patrik Yeremias'a uzunyıllar"= "Jeremiou Agitatu Patriarhou polla ta eti" –ç.n.

ci ifadeleriyle belli ettiler. Dediklerine göre, eğer imparatorumuz iki-üç bin kişilik bir orduyla Lehistan üzerine yürüseymiş, bütün kapıları açık bulacakmış. Doğuştan Alman olan ziyaretçilerimizden biri, Georg Burck von Ottendorff adındaki Silezyalı asilzadenin anlattığına göre, Litvanya Prensi Christoph Razevil, Katolik mezhebine geçip babasının kilisesini at ahırı yaptığından beri Tanrı'nın gazabına uğramış ve adam sağır olmuş.

Bugün Türk efendisinden kaçıp Lehistan elçisinin yanına sığınan bir köleyi yakaladılar ve bizim konutumuzun önünden geçirdiler. Köle, çizmesi, başlığı, çantası ve ceketiyle tam bir Lehistanlı arabacı kılığına girmişti ve o kılıkta onu paşanın yanına götürdüler. Herhalde ona birkaç yüz değnek vuracaklardır.

Bugün padişah av dönüşü sade bir alayla konutumuzun önünden geçti. Bizim prenslerimizin bile avdan dönüşü daha gösterişli olur.

26 Temmuz'da bu gibi işlerin nasıl yürütüldüğünü iyi bilen vaizin bana anlattığına göre, bir din adamı metropolit olmak isterse, Ahyol'a Kantakuzen'e gider ve ondan yardım istermiş. Buna karşılık da kendisine 500 duka, eğer işinin getirisi iyi olursa, 1.000 duka ödemeyi vaad edermiş. Kantakuzen bunun üzerine patriğe bir mektup yazarmış (zaten patrik onun kulu kölesi olduğundan ona itaat etmek zorundaymış), falancayı, falan veya filan yere metropolit tayin etmesini emredermiş. Patrik de hiç tereddütsüz onun sözünü dinlermiş. Yeni metropolit Kantakuzen'e birkaç yüz duka, din adamlarının her birine de 50-100 duka verirmiş. Kısacası, parası olan ve Kantakuzen'e bol para vaad eden herkes metropolit olabilirmiş –eşeğin teki olsa bile. Bu yüzden her papaz, her hieromonachus günah çıkaranları dinlemek, dua etmek İncil'den bölümler okumak ve ayin yapmak gibi birtakım dinî hizmetlerle para kazanmaya çalışırmış.

Bunun dışında bana bildirdiğine göre, patrik her hafta üç gün, pazartesi, çarşamba ve cuma günleri mahkeme oturumu düzenlermiş. Fakat bir kişinin önemli bir işi olursa, hemen Kantakuzen'e gider ve ona bir miktar para verip yardım istermiş. Kantakuzen de patriğe bir mektup yazarak mahkemede nasıl karar vereceğini bildirirmiş. Patrik onun emrine karşı gelemezmiş. Aslında yargıçlar sadece temsilen orada bulunan birer oyuncu drumun-

daymış (*Judices personati*). Çünkü onlar Kantakuzen'in vermiş olduğu kararın dışında bir yargıya varamazlarmış. Eğer Zigomala onlara bir şey söylerse (ki o, onlara doğruyu söyleyebiliyor) onu deli yerine koyarlarmış.

Bugün Bay Schmeisser ve ben kutsal Paraskeve yortusu kutlamasına Galata dışında, padişahın bahçesinin yakınında bulunan ve bu Azize ile aynı adı taşıyan köye gittik. (Bu yortuya "*Sanctim Venerandam*", yani "Kutsal Saygın Azize" yortusu da diyorlar. Acaba neden sadece "Kutsal Azize" değil ?) Köyün yakınındaki dağda bulunan ayazmaya ulaşmak için bir dehlizden geçerek dağın içine giriliyor. Bu ayazma kutsal sayılmakta ve büyük itibar görmektedir. Konstantinopolis'te bu çeşit kaynaklar pek çoktur. Bazı adamların bütün işi bu kaynakların suyunu uzak mahallelere taşımak ve orada yaşayanlara dağıtmaktır. Bu kaynağın suyunu ya içerler, ya da başlarını yıkarlar, bazen de evlerine taşırlar. Kaynağın bulunduğu mağaranın dışında birçok mum yakılmakta ve duvarlara sırma iplikler asılmaktadır. Ayrıca yakında bulunan bir kulübede ziyaretçiler oturup dinlenebiliyorlar. Buraya binlerce ziyaretçi gelir, aralarında Rumlar da vardır, Türkler de, kadınlar da, erkekler de. Köyün kilisesi de bu azizenin ismini taşır ve içerde azize Paraskeve'nin resmi bulunur, çevresinde çok sayıda mumlar yakılır. Azizenin yakınında keşişler, din adamları dururlar. Ziyaretçiler birer birer onların yanlarına gidip başlarından sarıklarını çıkarırlar ve günahlarını itiraf ederler. Sonra başlarını din adamlarına doğru uzatırlar. Din adamı başına bir kitap koyarak içinden bir şeyler okur ve günahlarının affedilmesi için Tanrıya dua eder. Ziyaretçi, din adamına 6, 10 veya 20 akçe armağan eder. Papazlar böyle bir günde çok para toplarlar. Rum kadınları da kiliseye gelirler, ama onların amacı, kadifeden ve ipekten yapılmış elbiselerini, altın ve gümüş ziynet eşyalarını başkalarına göstermektir. Kilisenin önünde bir sürü dilenci yerlere oturmuş sadaka bekler. Âyinden sonra kilisenin içinde ve dışında yemekler yenir, içkiler içilir.

Konstantinopolis'in genç kızları evleninceye kadar kiliseye girmezler. Yunanistan'ın başka yörelerinde böyle bir gelenek yoktur. Sadece Türklerden çekindikleri yerlerde böyle bir âdet geliştirmişlerdir.

Bugün saygıdeğer efendime Bay Rueber'den bir mektup getirdiler. Mektupta şu haberler veriliyordu: Danzig kentinin sakinleri, karılarını ve

çocuklarını şehirden uzaklaştırmışlar ve artık kentte askerlerden ve erkeklerden başka kimse kalmamış. Danimarka kralı 15 büyük gemi ile yakınlarda beklemedeymiş. Bathory ona orada ne yaptığını sordurmuş. Bunun üzerine kral cevap olarak, eğer orada bulunmasından hoşlanmıyorsa, gelip gemilerini oradan uzaklaştırmayı denemesini söylemiş.

27 Temmuz'da Lehistan elçisi memleketine geri dönmek üzere Konstantinopolis'ten ayrıldı, fakat hiç de keyifli görünmüyordu. Çünkü buraya gönderilmiş olmasındaki amacı gerçekleştirememişti. Yanına aldığı bir çavuşla birlikte buradaki evleri araştırıp Lehistanlı tutsakları saptamak ve kaça satın alındılarsa o parayı ödeyip azat edilmelerini sağlamak istemiş. Tatarların gasp ettikleri insanları, hayvanları ve eşyaları geri vermelerini talep etmiş, fakat bundan da netice alamamış. Çünkü Türkler 20-30 dukaya satın aldıkları köleler için 200 duka istemişler. Tatarlara gelince, onların ne yapması ve ne yapmaması gerektiğini söylemek kimseye düşmezmiş, zira Tatarlar kimsenin tımarı değilmiş, sadece Türklerle aynı inancı paylaşmaktaymışlar ve onların müttefikiymişler. Düşmanlarına karşı yardım talep edebilmek için Türklerin egemenliği altına girmeyi ve onlara ihtiyaçları olsa da olmasa da, her yıl haraç ödemeyi kabul etmişler. Oysa bu gibi sorunlarının karşılığını çok pahalı ve utanç verici bir biçimde ödeyeceklerdir. Gerçekten de Türklerin yardımına ihtiyaç duyarlarsa, vay hallerine!

Venedikli iki denizci yeni serbest bırakıldı. Kadınlarla birlikte olmalarının keyfi onlara yaklaşık 2.000 talere mal oldu, çünkü sadece padişaha ödedikleri para 1.000 taler kadardı. Hiç parası ve malı olmayan denizciyi yoldan çıkaran gemi patronu onun cezasını da üstlenmek zorunda kaldı.

28 Temmuz'da aldığımız habere göre, Eflak voyvodası Alexander vefat etmiş. Voyvoda olmadan önce Konstantinopolis'te bulunmuş olan bu adam, Galata'dan bir kadınla evlenmiş ve ondan çocuk sahibi olmuş. Erkek kardeşi Miloş da memleketinden sürülerek buraya gelmiş ve ömrünü tamamlayıp birkaç ay önce ölmüştü. Geride bıraktığı oğlu padişahtan her gün 40 akçe almaktaymış. Üçüncü erkek kardeşleri Peter, Boğdan voyvodasıymış. Şimdi de Alexander'in oğlu paşaya bol bol rüşvet yedirebilirse, voyvodalığa getirilir, yoksa bu makama atanmaz.

Eflak voyvodası Türklerin hükümdarına her yıl 150.000 kron (bazıları 200.000 krondan söz ediyor) öder. Bu yüzden de tebaası yoksulluk içinde yaşamaktadır. Voyvoda padişahın kâhyası durumundadır ve her yıl padişaha belli bir miktar para sağlamak zorundadır. Bu meblağın dışında tebaasından baskı yoluyla ne koparabilirsa o da kendisine kalıyor. Bu yüzden makamı ve oturduğu konağı da bir çiftlik binasından farksız, birbirine çakılmış tahtalardan yapılma derme çatma bir binadır. Zira Türkler onların bir şato veya korunaklı bir bina yapmalarına izin vermiyorlar. Voyvoda ayrıca Mehmed Paşa'ya da yılda yaklaşık 40-50.000 kron ödemek zorunda. Diğer Türk beylerine de paylarına düşeni veriyor. Padişah bu yüzden oraya bir beylerbeyi atamıyor. Hıristiyan yöneticilerden daha çok yararlanabiliyor. Ülkenin eski aileleleri, voyvoda makamı üzerinde hak iddia ederek, bu yere gelmek için sürekli kavga ediyorlar ve padişaha rüşvet ödemekte birbirleriyle yarışıyorlar.

Nitekim Bekeş ve Bathory, Erdel voyvodalığı için uzun süre mücadele verdiler. Bunun acısı sonradan halktan çıkıyor.

Boğdan'ın 40-50.000 kron ödemesinin nedeni, küçük bir ülke olmasına karşın, daha korunaklı olması. Savaşta bu ülkenin Hıristiyanları, öbür cephedeki Hıristiyanlara kaşı mücadele etmek zorundalar. Üstelik en ön saflarda düşmanın üzerine saldırmak, toprak tabyalar, siperler kazmak ve hendekleri doldurmak gibi işler bunlara yükleniyor.

Erdel ve Ragusa'ya gelince, bunların her biri yılda 10-12 bin kron öder.

Eflak, Boğdan ve Erdel'de voyvodalık makamına gelen kişiye padişah imrahorbaşı aracılığıyla sancak, başlık [kuka] ve giysiler [teşrifat] göndererek makamına atanmasını onayladığını belirtir.

Tüm ülkede ve beylerbeyliklerde vergiyi ve onda bir oranındaki ödemeleri toplayan ve padişaha teslim eden özel görevliler vardır. Henüz Türklerin egemenliği altında olmayan Tolna gibi yerler daha iyi durumdalar, bunlar zenginliklerini ve itibarlarını korumaktadırlar. Bölgelerin çoğunda beylerbeyleri ve sancakbeyleri halktan kendileri için de para çekmektedirler. Birisi halktan ne kadar çok para gaspederse, o kadar zengin olur. Bu herifler üstelik üç-dört yılda bir padişaha ve paşaya bulundukları ülkeden gaspettikleri çocukları, kadınları, atları, paraları da armağan olarak

yollarlar. Sipahilerin ve çavuşların da kendilerine verilmiş köyleri vardır ve bunlardan tımar denilen bir gelir sağlarlar. Tımar sahipleri de zavallı köy halkını o denli sömürürler ki, onlara yiyecek ekmek bile bırakmazlar. Sipahilerden hiçbiri ara sıra köylünün tavuk eti yemesine izin vermez. Tavuklarını, meyvelerini ve paralarını ellerinden alırlar. Konstantinopolis'ten uzak bir yerde yaşıyorlarsa, üstelik kadınlarının, çocuklarının da ırzına geçerler. Zavallı köylüler bütün bunlara sessizce katlanmak zorundadırlar. Ama kente yakın bir yerde yaşıyorlarsa, bu gibi zorbalıklardan şikâyette bulunabilirler. Böylece bazı yöneticiler, eğer paşaya rüşvet vermezlerse, cezalandırılırlar. Çünkü Türkiye'de yargı da akçeye, yani paraya bağlıdır. Armağansız hiçbir iş yürümez.

Şimdiye dek tüm Türk imparatorluğunda çok kötü bir durum hâkim. 10.000 akçe geliri olduğu kitapta kayıtlı olan bir tımar sahibi, bunu 20.000 akçeye yükseltebilmektedir, kitapta 30.000 akçe gelir sahibi olarak kayıtlı olan kişi ise, bunu 50.000 akçeye, hatta iki-üç katına yükseltebilirmiş. Padişahın Manisa'dan getirmiş olduğu Defterdar [Kara Üveys] bu durumun farkına vararak bütün tımar, maaş ve ondabir ödemelerini denetimden geçirip yeniden düzenlemiş ve böylece padişaha yüzbinlerce duka kâr sağlamış. Bu yüzden yüksek makam sahipleri ve saray memurları ona çok kızmışlar ve başkaldırmışlar. Fakat padişah Mehmed Paşa'ya, "Eğer bana sadakatle hizmet etmek istiyorsanız, vergi işleri müdürünü rahat bırakın!" diye haber göndermiş. Aynı şekilde Hasan Bey adında biri, Mohaç sancağına atanmış ve Macaristan'da vergi işleri müdürü olmuş. Orada da bu gibi yenilikler yaparak padişaha binlerce akçe kâr ettirmeye söz vermiş. Şimdiye kadar defterdarlar ya da vergi müdürleri yüksek makamlardaki memurlarla bir olup bu gelirleri kendi ceplerine indiriyorlarmış.

30 Temmuz'da Türklerin bir casusu Napoli'den buraya gelmiş ve paşaya, son gelen İspanyol elçisi Don Martin'in, buradaki esirleri serbest bıraktırmak ve barış görüşmelerinde bulunmak için geldiğini söylemesinin bir aldatmacadan ibaret olduğunu ihbar etmiş. Çünkü elçi tekrar Napoli'ye döndüğünde, orada şu açıklamayı yapmış: Konstantinopolis'e geldiği zaman, onu ihbar etmişler ve beraberindeki iki Arnavut ya da Yunanlı

casusu yakalayarak hapsetmişler. Bunun üzerine yanında getirdiği belgeleri ortaya çıkarmış ve buradaki tutsakların değiştirilmesi için gönderilmiş olduğunu ileri sürmüş. Oysa asıl amacı Türklerin çok büyük bir savaş filosu ile denize açılmayı tasarlayıp tasarlamadıklarını saptamakmış. Nitekim paşanın huzurunda geliş sebeplerini açıklarken, Türklerin İspanya kralının donanmasından daha güçlü bir donanma ile denize açılmadıklarını öğrenmeyi başarmış. Böylece efendisi olan kral da, Fas'taki Mağribilere karşı savaşmaya karar vermiş.

Bu durumdan ötürü Türkler herkesin gözünde gülünç duruma düştüler. Çünkü paşa daha geçenlerde Aurelio adında işleri bozulmuş olan bir tüccarı barış müzakereleri yapmak üzere Napoli'ye ve İspanya'ya göndermiş. Aurelio gidiş ve dönüş yolculuğu için binlerce taler harcamış ve bu parayı kraldan geri alabileceğini ummuş. Türkler bizim imparatorumuza veya diğer hükümdarlara gönderdikleri elçilere ya hiç yol harçlığı vermezler ya da çok az verirler ve Hıristiyanlardan alacakları armağanlara muhtaç bırakırlar. Nitekim bu yüzden imparatorumuz her zaman Viyana'ya gelen bütün Türklere mevkilerine uygun armağanlar vermek zorunda kalmaktadır ve bu da onun için büyük bir maddi yük oluşturur. Budin paşası imparatorumuzla halletmesi gereken en ufak meseleler için bile oraya bir çavuş yollar ve o da yanına birçok refakatçi alır. Bütün bunları armağan almak için yaparlar. Sonuç olarak kısa sürede 1.000-2.000 taler sadece hediyeler için harcanmış olur. Bu sebeple saygıdeğer efendim, padişahın veya paşanın mektuplarını kendi kuryemizle Viyana'ya göndermeyi yeğlemektedir. Eğer bu iş Budin paşasına [Mustafa Paşa] bırakılacak olursa, çok büyük harcamalara mal olur.

Ağustos 1577

1 Ağustos'ta yaşlı Zigomala beni ziyarete geldi ve bana "*Officia Ecclasiastica & politica cum Energiis*"adındaki kitabı kopya etmeyi teklif etti. Fakat bu işin bana bana çok pahalıya geleceğini düşünüyorum, çünkü benden her masaya oturuşu için bir veya iki duka, kâğıt ve mürekkep için bir duka ve çalışması karşılığında da daha büyük bir meblağ istiyor, üstelik çok

yavaş yazıyor, sonuçta bir duka değerinde olan bu eser bana sekiz dukaya mal olacak. Geçtiğimiz Paskalya yortusunda bana Briennio'nun bir tek söylevini kopya etmeyi teklif etmişti, çünkü o kitabı ödünç vermeye izni olmadığını söylüyordu. Bu hizmeti için ona bir duka verdim ama hâlâ bir tek harf yazdığını bile görmedim.

3 Ağustos'ta Zigomala tekrar geldi ve Konstantinopolis'in fethedilmesinden beri gelmiş geçmiş bütün patriklerin yaptıkları işlere dair *"Acta"* yani belgelerden oluşan kitabı bana göstermek üzere yalvara yakara almayı başardığını söyledi. (Konstantinopolis'in alındığı sıradaki Patrik Gennadius'tu). Bu kitapta çok ilginç ve güzel yazılar varmış. Ama onun bütün söyledikleri uydurmadan ibaret. Çünkü o bir sürü yalan ve hileyle kendine çıkar sağlamayı biliyor ve bundan da hiç utanç duymuyor. Örneğin benden bir menfaat umduğu zaman, bana "Balyos"tan, yani Venedik elçisinden ve herkesten daha çok değer verdiğini ileri sürüyor. Bana yaranmak için türlü iltifatlar yağdırdığı, evinin ve bütün kitaplarının benim hizmetimde olduğunu, hatta bana ait olduğunu söylediği zaman, benden kesin bir şey isteyeceğini sezinliyorum. Nitekim hemen arkasından falan, filan kitaba kaç para ödeyeceğimi soruyor. Çünkü ben ona sık sık sitemlerde bulundum, bizden önceki elçiye çok güzel kitaplar temin ettiğini, oysa bize henüz hiç böyle bir hizmette bulunmadığını söyledim. Buna karşılık o hemen çok değerli bir kitap bulduğunu ve o kitap için ne ödemeyi tasarladığını sorar. Ben o kitabı satın almaya yanaşmazsam der ki: "Ben bütün elbiselerimi satıp kitabı 10-15 dukaya satın alacağım, sonra da onu Venediğe götürüp bastıracağım ve bundan 1.000 duka kazanç sağlayacağım." Benimle tıpkı bir Yahudi gibi pazarlık ediyor. Önce kitabı sahibinden, alabileceği en ucuz fiyata satın alıyor, sonra da bana gelip diyor ki: "Falancada şöyle şöyle bir kitap gördüm, onu sana ucuza temin etmek için aracılık yapacağım. Kitap şu veya şu değerde, onun üstüne bir miktar para ilave edip alabilirsin. Benim param olsa, şu fiyata, hatta daha fazlasına satın alırdım." Bana *"Bustarium"*u getirdiğinde böyle sözlerle beni kandırdı ve bu kitaba kendisinin 20 duka vermeye hazır olduğunu söyledi, sonra da bana altı talere bıraktı. Ben ona bu kitabı kimin satmak istediğini defalarca sordumsa da, bana adını vermiyor, çünkü gidip kitabı sahibinden

alacağımdan, kendisinin de kazancından olacağından korkuyor. Burada geçerli olan başka bir yöntem de şu: Ellerinde değerli bir kitap varsa, onu kopya ediyorlar ve bir alıcı bulurlarsa, bir eşi daha basılmamış bir kitap olarak çok yüksek fiyata satıyorlar. Kitabın orijinalini de kendilerine saklıyorlar.

Baba Zigomala ve oğulları arasında büyük geçimsizlik var. Birkaç hafta önce yaşlı Zigomala ile birlikte bir sabah evlerine gittiğimde, oğlu Stamatius orada gümüş teller çekmekteydi. Baba o anda onunla kavga etmeye başladı. Oğul babaya hakaret ederek ona deli, köpek ve şeytan dedi. O da buna karşılık oğluna hakaretlerde bulundu ve bana onun bir katil olduğunu, şimdiye dek pek çok insan öldürdüğünü ve şimdi de eğer ben olmasaydım babasını pencereden dışarı atacağını, ya da kafasını kıracağını söylediğini anlattı. Hizmetimdeki yeniçeriyi çağırıp onu dövdürtmemi istedi. Daha önce de Stamatius babası tarafından azarlanınca ona vurmuş. Bunun üzerine baba, Türklerin birine, böyle bir oğula ne gibi bir ceza verdiklerini sorduğunda, Türk ona:" Biz onun elini keseriz," diye cevap vermiş. Zigomala başnoter olan diğer oğlu ile de iyi geçinemiyor. Adalara gitmek üzere yola çıkmadan önce, oğlu başına bir şarap testisi fırlatmış ve adamın feryatları üzerine komşular yetişmişler. Bunun üzerine de baba uzun süre oğlu ile konuşmamış, hatta benim de ona dargın durmamı tembihlemişti. Bu son kavga, oğulun babasına kadınlarla eğlenmesi için para vermek istememesinden ileri gelmiş. Kulağıma çalınan rivayetlere ve oğlunun da bana anlattığına göre bu adam, kadınlarla oynaşmaya çok düşkünmüş ve eline para geçer geçmez, hemen Galata'ya gider ve orada tanıdığı kadınlarla sevişirmiş, bu aşk oyunlarından bir türlü vazgeçemezmiş. Bütün bu söylenenlerin doğru olduğuna inanmak gerek, çünkü Zigomala iki kez saygıdeğer efendimin sofrasında, genç bir kız görecek olsa, hemen ona sahip olmak istediğini ama bunu gerçekleştirmeye gücü yetmediğini söyledi. Venedik'te bulunduğu sırada pek çok kadınla ilişki kurmuş, türlü çılgınlıklar yapmış, ama hiçbir kadını birlikte olmaya zorlamamış, çünkü zaten onunla birlikte olmaya istekli pek çok kadın buluyormuş ve buna gerek kalmıyormuş. Zigomala bütün hafta evine uğramıyor, bir elçilikten diğer elçiliğe dolaşıp duruyor ve herkesten bir şeyler koparmaya

bakıyor. Onun bu ziyaretlerinden kimse memnun değil. Bazen elçilikte çalışanlardan borç aldığı da oluyor ve borcunu ödemediği için sıkıntı yaratıyor. Bir yandan da Zigomala'nın en küçük oğlu evde vur patlasın, çal oynasın sefahat içinde yaşıyormuş. En kaliteli şarapları, balık, tavuk gibi en iyi yemekleri getirtiyor ve kadınlarla eğleniyormuş. Bütün bunları İtalya'da ve evde, babasından öğrenmiş.

Baba Zigomala bana şimdiye kadar 20 taler harcama yaptırdı. Bu parayı belli zaman aralıklarıyla ödedim, ama karşılığında bana verdikleri üç taler bile etmez. O sözünü verdiği hiçbir şeyi yerine getirmez. Parayı kesesine indirir indirmez verdiği sözleri unutur. Birkaç hafta önce Viyana'ya gidip orada Grekçe öğretmenliği yapacağını söylüyordu. Patriğe de Rumların ve Luther mezhebinden olanların din konusunda birleşmelerini sağlamak için birisini imparatorluğa göndermesini ve buna en uygun kişinin de kendisi olduğunu telkin etmeye çalışıyordu. Aslında onun için önemli olan, eline geçecek paradır. Kâh bizim lehimize konuşuyor, kâh aleyhimize. Özellikle de ona itiraz ettiğim ve kızdığım zamanlar, "sen bir Luther taraftarısın, sen bir kâfirsin!" diye söyleniyor. Şimdi de balyos ile birlikte Venedik'e gidip orada kitap bastırmaktan söz ediyor.

7 Ağustos'ta haber aldığıma göre, Philadelphia ve dolaylarında çok az Hıristiyan varmış ve bunlar da tıpkı Anadolu'da yaşayan Karaman ve Sıvas Hıristiyanları gibi Türkçe konuşuyorlar. Denize yakın olan yerlerde hem Türkçe hem Rumca konuşuluyor. Papazlar Kuddas Âyininde sarfedilen sözleri anlamıyorlar, sadece okumayı biliyorlar. Konstantinopolis'te ve tüm Yunanistan'da çok sayıda böyle papaz var.

9 Ağustos'ta evimizde bulunan küçük bir oğlan, efendimin maymununa taş atıp onu kızdırdığı için, maymun üzerine saldırdı ve nerdeyse çocuğu ısırıklarıyla öldürecekti. Saygıdeğer efendim hemen maymunu öldürttü, çünkü o hayvan daha önce de tanımadığı bazı kimselere zarar vermişti.

10 Ağustos'ta tercümanımız Ali Bey bize bundan önceki padişah Sultan Selim'den söz etti ve onun bütün Türkiye'de keman, arp, flüt ve diğer çalgıları çalabilenleri, atlamak, güreşmek, el çabukluğu gibi tuhaf ve özel marifetleri olanları sarayına getirttiğini ve bunların gösterilerinden büyük zevk aldığını anlattı.

Sultan Murad da aynı meraka sahip, o da hokkabazları, güreşçileri, yüksek atlayanları ve çalgıcıları etrafına toplar ve onların gösterilerini seyretmekten zevk alır.

13 Ağustos'ta Budin'den gelen bir Türk, Gomorra'dakilerin, 35 Türk'ü öldürdüklerini bildirdi. Söz konusu Türkler gemilerinden inip karada bir koyun kurban etmişler ve bu sırada bizimkilerin saldırısına uğramışlar. Bizimkiler de onları kurban etmiş.

15 Ağustos'ta saygıdeğer efendim tercümanımızla konuşurlarken, Mehmed Paşa'nın her gün armağanlar aldığına göre, yılda bir milyon altın biriktirebildiğinden söz ettiler. Bir beylerbeylik, sancakbeylik veya başka bir makam isteyen kişi, maddi imkânlarına göre on-yirmi bin hatta otuz bin taler ödemek zorundaymış. Uluç Ali'nin eski kâhyası Hasan Ağa, Cezayir valisi olabilmek için paşaya 40.000 taler vermiş. Bu adam tıpkı Uluç Ali gibi ne Hıristiyan ne de Türk sayılırmış.

Hasan Ağa adındaki bu adam Cezayir'e giderken, yanında götürdüğü köleleri aralarında anlaşmışlar ve onu ailesiyle birlikte öldürmeye karar vermişler. Bu cinayeti işleyecekleri sabah, Bartolotti adındaki Venedikli tüccarın adamı olan ve şaklabanlıkları ile insanları eğlendiren Carl adında Venedikli bir komedyen, Hasan Ağayı rahatsız eden sinekleri kovmak bahanesiyle onun yanına gitmiş ve komik bir gösteri yaparak kölelerin suikast niyetini haber vermiş, bundan sonra da Müslüman olmuş. Hasan Ağa ona 2.000 duka armağan etmiş. Kölelerin bazılarını kazığa oturtmuş, bazılarını denize attırmış ve bir kısmını da korkunç işkencelerle cezalandırmış.

Bugün yemek esnasında M. Oswald'ın anlattığına göre, Mehmed Paşa'nın konağında her gün yüzlerce kişiye yemek verildiği halde, yağ ve baharat için bizim elçilikteki kadar masraf yapılmıyormuş. Çünkü orada bir adam boyu derinliğindeki bir kazana su doldurup ateşin üzerine asarak kaynatıyorlarmış, sonra içine pirinç ve birkaç avuç tuz atıyorlarmış, sadece bir veya üç kaşık da yağ kattıktan sonra hizmetkârların yemeği hazır oluyormuş. Her biri çanağını alıp gelerek hissesine düşen yemeği alıyormuş.

Büyük efendilerin en çok itibar ettikleri lezzetli yemekler kızarmış tavuk, güvercin, koyun eti (ve biraz da dana eti), balıkların tek tek ayırd edilemeyecekleri şekilde pişirilmiş çorba gibi sulu bir balık yemeği ve yağla pi-

şirilmiş kuru bir pirinç yemeği. Bu yemekleri yerken –vezir paşa da dahil– hemen hemen hiç bıçak kullanmazlar ve nadiren kaşık kullanırlar. İçecekleri bal ve su karışımından veya kaynatılmış armut, ayva ve badem karışımından yapılan şerbettir. Türkler tatlı yemekleri ve içecekleri severler.

Uluç Ali vali olduğu Cezayir'den dönüşünde, beraberinde iki milyon altın getirmiş, bunun dışında da inanılmaz bir geliri varmış, çünkü deniz ulaşımından faydalanılan her şeyden gümrük ya da haraç kesermiş.

Bugün Rumlar üç ayrı yerde "Meryem'in Göğe Çıkışı" yortusunu kutladılar: 1. Heybeli adasındaki Kutsal Meryem Ana manastırında,[27] 2. Aya Stefanos köyü [Yeşilköy] yakınlarında, 3. Karadeniz kıyısında, Castania adındaki yerde. Burada çok sayıda kestane ağacı yetiştiğinden, yöreye bu isim verilmiş. Erkek, kadın, binlerce Rum kutlama için buraya akın ettiler.

Bugün patrik *hierodiakonus* ataması töreni düzenledi. Çünkü onun yönetimi altında *diakos* namzetleri, *diakos* ve *hierodiakonus* konumunda din görevlileri bulunuyor. Ama ben bu törenlere katılmaktan vazgeçtim ve orada kalmadım. Zaten Berrohen [Berroen/Berrhoia, Makedonya] ve Larissa [Yenişehir] metropolitlerinden başka kimse de yoktu.

Bu akşam saygıdeğer efendim bana Hollanda'daki barışın halen devam ettiğini bildirdi. Don Johann, prens ile konuşmak isteğindeymiş ve sınıfsal korporasyonlara karşı dostça bir tavır içindeymiş. Fakat saygıdeğer efendimin dediğine göre, Arşidük Carl'ın kançılarına bir mektup yazıp *"Fraus fibi Edeiinin parvis pax futuritit, ut cum operae piecium est, in arduis magno cum feoe nore fallare poffit"* sözlerini sarfetmiş. Böylece dostça bir aldatmaca, ya da aldatıcı bir dostluk yoluyla küçük sorunlarda sadakat ve inanç gösterecek, fakat ilerde, kendine çıkar sağlayacak bir fırsat yakalayınca, önemli konularda onu kesinlikle aldatacaktır.

16 Ağustos'ta bize anlattıklarına göre, birkaç gün önce bir Hıristiyan ile bir Yahudi kavgaya tutuşmuşlar ve kavga konusu olan çeşitli meseleler yanında İsa Peygamber ile ilgili tartışmalara da girişmişler. Yahudi, İsa Peygamberin bir piç olduğunu, annesinin evlilik dışı bir ilişkiden hamile kaldığını ileri sürmüş. Hıristiyan, bu tartışmalar sırasında orada bulunan bazı Türkleri de tanık göstererek kadıya başvurmuş. Kadı, Yahudiye

ceza olarak 80 değnek vurdurmuş. Ama Hıristiyan bununla da tatmin olmamış ve padişaha bir şikâyetname yazmış.

Padişah da Yahudinin yargılanmasını ve hakkında verilen hükmün yerine getirilmesini buyurmuş. Müftü farklı İslam alimlerinin görüşlerine göre ayrı ayrı hükümlere varmış. Türkler tarafından "Eysa" [İsa] adı ile anılan Hıristiyan Peygamberine sövenlerin, göğsü hizasına kadar toprağa gömülerek taşlanmasına veya yakılmasına, ya da ömür boyu zindana kapatılıp 40 gün boyunca her gün 80 değnek vurulmasına karar vermiş. Bunun üzerine Hıristiyanlar, padişahın Divanına gitmişler ve müftünün vardığı hükmün infaz edilmesini, Yahudinin ya taşlanmasını ya da yakılmasını istemişler. Fakat kazasker denen en üst konumdaki yargıç, padişaha Yahudiyi öldürttüğü takdirde Hıristiyanların batıl inançlarını desteklemiş olacağını ve padişahın Hıristiyanlarla aynı inancı paylaştığı kuşkusunu üzerine çekeceğini açıklayarak, Yahudiyi öldürtmemesini salık vermiş. Çünkü Hıristiyanlar da Yahudiler de kâfir sayılırlarmış. Oysa bu tartışma bir Müslüman ile olsaymış, durum değişirmiş. Sonuç olarak Yahudiyi diğer hükme uygun olarak sadece zindana atmakla yetinmek daha yerinde olurmuş. Nitekim 17 Ağustos günü bu hüküm yerine getirildi.

18 Ağustos'ta yeniden kalabalık bir Hıristiyan grubu Divana gidip paşanın huzuruna çıkmışlar ve Yahudinin öldürülmesi için ısrar etmişler. Paşa, onlara şu yanıtı vermiş: "Ben o Yahudiye sizin reva gördüğünüzden daha ağır bir ceza vereceğim ve ona her gün 80 değnek vurduracağım. Böylece her gün ölümü tadacak. Bir yandan da Yahudiler paşanın evine gidip paşaya ve kazaskere dindaşlarının hayatını bağışlamaları için binlerce duka vaad etmişler. Ayrıca Rüstem Paşa'nın eşi olan yaşlı Sultan Hanıma [Mihrimah] ve Mehmed Paşa'nın eşi olan Sultan Hanıma da [İsmihan] Yahudinin affedilmesini sağlaması için bol miktarda para vaat etmişler. Paşa, Yahudiye yeniden 70 değnek vurdurduğunda adam birkaç kez baygınlık geçirmiş. Fakat Hıristiyanlar gene de tatmin olmamışlar ve ısrarla İslami hükmün uygulanmasını ve öldürülmesini istemişler. Üstelik de Yahudiler onu zindanda zehirlemesinler diye, başında nöbet tutan yeniçerinin yanına dört Hıristiyan nöbetçinin verilmesini istemişler.

27 Heybeli adasındaki "Panayia Pammakaristos" kilisesi –ç.n.

Bugün fahişelerin teftişini yapan görevliler konutumuzun bulunduğu sokağa geldiler. Caminin kapısı önüne gelen bir kadı ve bir emir, yani yeşil sarıklı görevli, oraya oturdular ve camideki imamı ve diğer din adamlarını çağırtıp, kendi bölgelerinde uygunsuz bir yaşam süren kadınların bulunup bulunmadığını bildirmelerini, aksi halde padişahın kendilerini cezalandıracağını söylediler. Böyle bir kadının varlığından haberi olanlar, adını bir kâğıda yazıp kadının önüne koydular. Fakat bilindiği gibi, para birçok sorunu halleder. Bu yüzden evli olmayan, kocasız kadınlar, din adamlarına para yedirerek kendilerini ihbar etmemelerini sağlayabiliyorlar.

Bugün Budin'den bir kurye geldi ve bize yeni haberler getirdi: Bir zamanlar Estergon beyi olan ve bizi orada gösterişli bir şölenle ağırlamış bulunan Ali Bey, Székesfehérvar [Istolni Belgrad] dolaylarında Raablıları yenmiş, yüzlercesini öldürmüş ve aralarında kadife giysili, altın zincirli kişiler de bulunan 160 kişiyi esir almış.

Venedik'ten de haberler geldi:

1. Danzig'de 6.000 Lehistanlı öldürülmüş. 2. İspanyollar Hollanda'dan ayrılmışlar ve Cenova'da 40'dan fazla kadırgaya bindirilmişler. 3. İspanya ve Portekiz kralı İran'a bir elçi yollamış ve Türklere karşı savaşmak konusunda görüşmelere başlamış. 4. Venedikliler, Türklerin onlardan hakları olmadığı halde almış oldukları Sara yakınlarındaki bir adayı, veya benzeri bir yeri geri istiyorlarmış. 5. Don Martin de Kuneo, 13 Mayıs'ta İspanya kralını ziyaret etmiş ve üç saat boyunca kapalı kapılar arkasında ikili bir görüşme yapmış. 6. Uluç Ali Ragusa'ya ait büyük bir gemiyi gasp etmiş.

Türkler dış görünüşleriyle gösteriş yapmaya meraklılar. Kadifeden, ipekli ve sırmalı kumaşlardan yapılmış giysileri, inci ve değerli taşlarla bezenmiş takılarla süslenmeyi seviyorlar. Bazı Türk kadınlarının yalnız boyunlarında ve ellerinde taşıdıkları mücevherlerin değeri iki-üç bin taleri buluyor. Kendilerine incilerle, değerli taşlarla bezenmiş, binlerce taler değerinde kolyeler, bilezikler yaptırıyorlar. Bir adamın parası çoksa, karısının ve çocuklarının gösterişli giyinmelerini istiyor. Bedesten'de cebe gömlekleri iliklemek için 500-1.000 dukaya halkalar satıyorlar. Bizim kapıcımız, kızına 1.300 taler değerinde kolye ve bilezik yaptırıyor.

19 Ağustos'ta tercümanımız Dominic'in anlattığına göre, Bulgaristan'da ve Yunanistan'da inançsız oldukları için kilisenin reddettiği bazı insanların bedenleri öldükten ve gömüldükten sonra çürümüyormuş. Geceleri bu bedenlere şeytan giriyormuş ve ölüler mezarlarından çıkarak insanları korkutuyorlarmış, bazen de onları zehirliyorlarmış. Bu sebeple bu ölüler mezarlarından çıkarılıp yakılıyormuş. Herkes oraya bir veya iki odun parçası götürüp ateşe atıyormuş, din adamları da orada durup tütsüler yakıyor, "Tanrımız, bize merhamet et,! Tanrımız, bize merhamet et! " diye yakarıyorlarmış.

Bugün padişahın nişancıbaşısı Feridun Ağa, Belgrad sancak beyliğine atandı. Aslında beylerbeyi olmak istiyordu, ama başaramadı.

Nişancıbaşının makamı bir kançıların [Reis efendi] makamından daha üstündür. Kançılar bizde sadece bir kâtip *(secretarius)* (başkâtip veya sır kâtibi) görevini yerine getirir, yazılacak tüm mektupları hazırlar ve yerlerine ulaşmalarını sağlar. Niçancıbaşının görevi ise, bütün mektuplara padişahın mühürünü basmaktır [tuğra çekmek]. Eğer mektuplar sayıca çoksa, ona en alt düzeydeki iki vezir Mahmud ve Sinan Paşalar yardımcı olurlar. Padişahın mührü mektupların üstüne basılmaz, sadece mektubu içine yerleştirdikleri sırmalı kumaştan yapılma bohça [kese] mühürlenir. Mektubun üstüne yazılmış olan harfler, mührün içine de işlenmiştir. Birisi bu işareti taklit etmek ve padişahın adına sahte mektuplar yazmak istese, bu sahtekârlık hemen meydana çıkar, çünkü sahte mektup deftere kaydedilmemiştir. Padişahın veya paşanın yazdığı her mektup, her ferman bir deftere kaydedilir ve bu defterden bütün yazışmalar takip edilebilir. Bundan birkaç yıl önce biri padişahın işaretini [tuğrasını] taklit edip kendine bir tımar tahsis etmiş, ama bu kayıt defteri sayesinde hilesi meydana çıkmış ve adam hemen idam edilmiş.

Padişahın en çok güvendiği ve bütün sırlarını paylaştığı kişiler şunlardır:

1. Annesi [Nurbanu], 2. hocası [Sadettin Efendi], 3. sohbet arkadaşı Ahmed Paşa, ya da Türkçe ve Acemce şiirler yazan Şemsi Paşa, 4. Manisa'dan getirdiği defterdar [Kara Üveys]. Bu adam bütün eski tımar ve maaş kayıtlarını gözden geçirip padişahın zarara so-

kulduğunu saptayarak, onun bu yıl iki milyon altından fazla kâr etmesini sağlamış. O dönemde defterde birisinin yılda 10-20.000 akçe gelir sahibi olduğu kayıtlıysa, o kişi bu gelirini 40-50.000 akçeye yükseltir ve tebaasını aşırı bir sefalete sürüklermiş. Örneğin bir çavuş veya sipahiye bir köy verilir ve bu köyün yılda 6.000 akçe gelir getirdiği tahmin edilirse bu bir deftere kaydedilir. (Bütün köyler, mezralar ve kentler bağlı oldukları sancağın defterine kayıtlıdırlar ve her bölge yılda belli bir miktar vergi ödemek zorundadır.) Bazı tımar sahipleri saptanan miktarla yetinmeyip halkın elinden alababilecekleri her şeyi, meyve, sebze, yumurta, tavuk, kaz, koyun vb. ürünlerini alırlar. İnsaflı görünmek isteyenler, ürünün altıda veya yedide birini, diğerleri yarısını kendilerine ayırırlar. Zavallı köylünün iki tavuğu varsa, bunlardan biri sipahinin olur. Akıllı davranmak isteyenler, bu kadar ileri gitmezler ve kendilerine verilen tımarın tamamen iflas etmemesi, verimli olmaya devam etmesi için daha tok gözlü davranırlar. Fakat büyük efendiler, paşalar vb., tımarlarına voyvodalarını ya da kâhyalarını yollarlar ve derler ki: "Falan köyden bana şu kadar gelir getireceksin! (Onlar her köyün ne kadar gelir sağlayabileceğini bilirler.) Kâhya, efendisinin dediğini yapar ve ona örneğin 30.000 akçe toplayıp getirir, ama bu parayı toplarken üstüne kendisi için de 15.000 akçe ekler. Böylece köyler yoksulluğa düşer ve batarlar. Padişaha ait olan ve sipahilere ya da başkalarına verilmeyen tımarlar da vardır. Bu bölgelerden de belli bir miktar vergi toplanır ve bu işi bazı Türkler üstlenir. Onlar da kendilerine pay çıkarmak için zavallı halkı fazlasıyla ezerler. Böyle yerler de mahvolur. Doğrudan doğruya padişahın egemenliği altında olan büyük kentlerde yaşayanlar, hepsinden daha rahattırlar. Onlar kendilerine düşen vergiyi verdikten sonra özgürdürler. Birisi onlardan fazlasını isterse, kadıya giderler. Fakat kadılar da bazen Hıristiyanlara haksız davranırlar ve onları acınacak duruma düşürürler. Gene de kent halkları, kırsalda yaşayanlardan bin kez daha iyi durumdadırlar.

21 Ağustos'ta padişah av dönüşü konutumuzun önünden geçti. Bu sefer çevresinde çok fazla kalabalık yoktu. En büyük gösterişi, kendisine ait olan dokuz atın da alaya katılmış olmasıydı. Padişahın önünden sırmalı kumaşlardan yapılmış giysileri içinde saray hizmetkârları gidiyorlardı: çeşnigirler, solaklar, içoğlanları, arkasından da devamlı sarayda [enderun] muhafaza edilen genç oğlanlar geliyordu. Bunlar çirkin çocuklardı ve güzel de giyinmemişlerdi. Başlarında siyah başlıkları vardı ve her iki yandan uzun bir saç buklesi [zülüf] sarkıyordu. Onları saray cüceleri, dilsizler ve başka aşağı tabaka uşaklar izliyordu.

Padişah gezintiye çıktığında ona sadece üç yaşlı adam eşlik eder: Şemsi Paşa, saraydaki hizmetkârların başı olan hasodabaşı ve atlardan, ahırlardan sorumlu imrahorbaşı.

25 Ağustos'ta Temeşvar paşasını konutumuzun önünden geçerken gördüm. Onunla birlikte gelen yaklaşık yüz kişi, ikişer ikişer tabur olmuş, önünden yürüyorlardı. Arkasından da at üstünde altı kişi geliyordu. Paşanın azledilmiş olduğunu öğrendik.

Altı gün önce gelen bir habere göre, Fas'ta kral öldürülmüş ve binlerce Yahudi kılıçtan geçirilmiş, halk Türklerin kötü yönetiminden kurtulmak ve İspanyollarla dost olmak istiyormuş. Zira Türklerin koruması altına giren ülkelerde Türkler artık her şeye sahip çıkıyor ve her işe karışıyorlar. Tıpkı eskiden beri Erdel'de ve şimdi de Fas krallığında olduğu gibi.

29 Ağustos'ta Ayasofya'nın arkasında, sarayın duvarı dibinde Vaftizci Yahya'nın kuyusunu gördüm. Üstünü bir taşla kapatmışlar ve başına bir Türk'ü nöbetçi dikmişler. Bu adamın maaşını "Mütevelli" (yani Ayasofya'nın gelirlerini toplayan, binanın önemli bakım işlerini yaptıran kişi) ödüyor. Kuyunun nöbetçisi, isteyen herkese yanında bulundurduğu madeni veya toprak kaplarla su veriyor. Yahya'nın idam edilişinin yıldönümü olan bugün, buraya kadın, erkek, birçok Rum geldi, kimi bu sudan içti, kimi elini yüzünü yıkadı, hatta çocuklarını çıplak soyan ve bu su ile yıkayanlar vardı. Sonra duvara tutam tutam saçlar, çaput parçaları astılar, kuyunun önünde durup haç işareti yaptılar. Türkler onları seyrettiler. Türkler de bu kuyuya önem veriyor olmalılar, çünkü kendi adamlarından birini kuyunun başına koymuşlar ve isteyenlere su dağıtmakla görevlendirmişler. Burada

pek çok böyle kuyu bulunuyor, hepsinin başına birer Türk nöbetçi oturtmuşlar ve adamın tek yaptığı iş, su içmek isteyenlere kuyudan su çekip ikram etmek. Bu adamlar da maaşlarını camilerin ve türbelerin vakıflarından alıyorlar. Bazıları da pirinç madeninden yapılma fıçılara veya büyük kabakların içine doldurdukları suyu sokak sokak, mahalle mahalle dolaştırıp halka "Allah rızası için" dağıtıyorlar ve bu hizmetleri karşılığında camilerin gelirlerinden onlara maaş ödeniyor.

Ayasofya'nın geliri, belli bazı köylerden elde ediliyor. Ayrıca da Bedesten'de ve çevresinde bulunan yüzlerce dükkânın kiracısı, her yıl, dükkânın yerine ve büyüklüğüne göre 10-20 duka ödemek zorunda. Zaten o muazzam Bedesten binası, Ayasofya'nın bakımı için gereken parayı sağlamak amacıyla yapılmış. Bedesten'de bir dükkân edinmek isteyen, yerine göre 2.500 duka veya 1.000 taler ödemek zorundaymış. Bu dükkânı ömrü boyunca kullanıp sonradan çocuklarına miras bırakabilir, isterse de satabilirmiş. Aynı şekilde diğer bazı camilere ait olan böyle dükkânlar da var. Bunlardan birini 100-200 taler karşılığında satın alan, daha sonra da o camiye her yıl belli bir miktar akçe ödemek zorunda kalıyor. Kentteki birçok evin kirası da camilere ait. Kervansaraylar da her yıl belli bir oranda bu gelire katkıda bulunuyorlar. Ayasofya'nın ve Sultan Mehmed camiinin gayet büyük bir geliri var. Bu paralar binaların onarımı, bakımı ve sayısı çok olan din adamlarının maaşları, okullar ve camiye bağlı diğer kuruluşlar için harcanıyor. Padişahın ve paşaların yaptırdıkları büyük camilerin her birine bağlı okullar var ve o okullardaki öğretmenlerin her biri günde 50-60 bazıları 70 akçe ve 12-15 öğrencinin her biri de günde üç-dört akçe alıyorlar.

Paşalardan biri bir cami inşa ettirirse, civarına dükkânlar ve evler de yaptırıyor. Bunların getirdiği kira, caminin bakımına ve din adamlarının maaşlarına tahsis ediliyor. Eğer bir kervansaray ya da han inşa ettirirse, orada konaklayanlar, oda başına bir-üç akçe ödemek zorundadır. Binaya ve din adamlarına harcanan paralardan artan gelir, padişaha ya da paşaya aittir. Din adamlarına ödenen paralar çok büyük bir yekûn tutmamaktadır. Bir din adamının aldığı para, konumunun önemine göre günde dört-beş ya da on-yirmi akçe kadardır.

Bugün Mehmed Paşa'nın müteferrikası,[28] evvelce bir saat yapımcısı olan Steiermarcklı M. Oswald Kaeyser'in bize anlattığına göre, Mehmed Paşa yalnız bu şehirde her gün 1.000'den fazla kişiyi besliyormuş. Bunun dışında da Belgrad, Edirne, Halep, Şam, Bengaş [Lüleburgaz] kentlerinde ve kervansaraylarının, camilerinin ve başka binalarının bulunduğu yerlerdeki görevlilerine ve kölelerine de yiyecek ve giysi temin etmek zorundaymış. Divan-ı Hümayûna gittiği zamanlar, önünden 200 kadar kırmızı başlıklı, altın sorguçlu hizmetkâr gidermiş. Paşanın 50'den fazla aşçısı ve 30 fırıncısı varmış. Aşağı hizmetleri görenlere verilen yemek basit bir pirinç çorbasından ibaretmiş. Aşçılara her hafta, pirinç, tuz, yağ ve baharat gönderilirmiş, ama eli erebilen bundan çalıp götürürmüş. İyi yemek çıkarıldığı günlerde, sebze ve pirinçten yapılma çeşitli çorbalar ve bazen de et verildiği olurmuş. Yazın sadece karpuz, kavun, elma ve armut yerlermiş. Büyük efendiler ise beyaz, sarı veya sarımtrak beyaz renkte kuru veya yumuşak pişmiş üç-dört çeşit pirinç yemeği yerlermiş. Hizmetkârlara ekmek bol verirlermiş suyu da istedikleri çeşmeden içebilirlermiş.

M.Oswald'ın dediğine göre, doğuştan Müslüman olan pek çok Türk varmış ki, İslam dinini hiç de beğenmiyor ve Arapça yazılı İncil'i okuyorlarmış. Ama bunu kimseye belli etmemek için herkes gibi abdest alıp namaz kılıyorlarmış. Padişahın sarayında ve büyük beylerin konaklarında bulunan pek çok sünnetli, bir Hıristiyan görseler, mümkün olsa ellerini ayaklarını öpmek isterler, ne yapacaklarını şaşırırlarmış. Ama böyle bir şey yaparlarsa, çok zor duruma düşeceklerinden, kendilerini tutuyorlarmış.

Bunun dışında öğrendiğimize göre, padişahın eski Nişancısı Feridun Ağa'nın yanında bulunan Schilling adındaki Silezyalı bir asilzade, dostluk kurduğu M. Oswald'a anlattığına göre, şimdiye dek yedi kez kaçıp Hıristiyan dünyasına kavuşmak istemişse de, bir türlü başaramamış. Caspar Minkwitz, saygıdeğer efendime padişaha sunulacak armağanları getirdiğinde, arabacılardan biri onu bizim konutumuza gizlice sokmuş ve at gübrelerinin altına inşa ettiği tahta bir barakada altı hafta boyunca saklamış. Gündüzleri orada yatar, geceleri ortaya çıkarmış. Geri dönüş yolculuğunda onu arabalardan birinin arkasına çaprazlama yatırmış ve üstüne başka

28 Müteferrika. Osmanlı sarayında çeşitli işlere bakan hademe –ç.n.

yolcuları oturtmuş veya yatırmış. Kentin dışına çıkıp ilk hana uğradıklarında, onu ortaya çıkarmış ve meseleyi Minkwitz ile birlikte gelmiş olan başka bir Silezyalı asilzadeye açıklamış ve o da başka bazı kişilerle birlikte Minkwitz'e başvurup, bu kaçağı beraberlerinde Almanya'ya götürmeye razı olması için ricada bulunmuşlar. Fakat Minkwitz : "Sonra bu olayın hesabını efendimizden sorarlar ve başına iş açarlar" diye bu teklifi kabul etmemiş ve kaçağın geldiği yere geri dönmesini istemiş. Bu yüzden adamcağız tekrar yolculardan ayrılmış efendisinin şehir dışındaki bahçesinin önüne gelmiş. Burada deli taklidi yaparak aklı başında değilmiş gibi davranmış. Konağın hizmetkârları onu hemen tanımışlar ve içeri almışlar, ama o, saçma konuşmalarını sürdürmüş ve onu deli sanıp zincire vurmuşlar ve efendilerine haber vermişler. Efendileri onu kente götürüp ilaçlar verdirmiş. Böylece deli taklidi yaparak dayak yemekten kurtulmuş. Çünkü efendisi onun aklını kaçırmış olarak dağ, bayır dolaştığını, sonra da kendiliğinden yolunu bulup geri döndüğünü sanmış. Zamanla efendisinin gözüne girmeyi de başarmış ve tımar arazisinden gelirleri toplamakla görevlendirilmiş.

Schilling, eline bir fırsat geçerse, yeniden kaçmayı deneyeceğini söylüyor. Nitekim, hem o, hem M. Oswald ve Ulm yakınlarındaki Echingen kazasından gelme olan Federschmücker, daha başkaları ile birlikte Lehistan elçisi Terrenofsky[29] yurduna döneceği zaman onun kafilesine katılarak ülkeden kaçmak istemişler, fakat aralarından birisi onları ele vermiş. Federschmücker, Hıristiyan giysisi içinde yakalanmış, saatçi Oswald ve bu sözü edilen Schilling ise geceleyin duvardan atlayarak tekrar efendilerinin yanına dönmüşler ve bulundukları yeri açıklamamışlar. Daha ertesi gün elçinin kafilesinde bir araştırma yapılmış ve diğer kaçaklar yakalanmış. Elçi ise, evinin herkese açık olduğunu ve isteyenin girip çıkabileceğini, kimseye gelmeyi yasaklayamayacağını söylemiş.

Elçi, üstü örtülü bir arabanın içinde bir Afrikalıyı beraberinde götürmek istemiş, fakat Edirnekapı dolaylarına geldiklerinde Afrikalı elini arabadan dışarı çıkarıp bağırmaya başlamış ve böylece hem kendisini hem de diğerlerini ele vermiş.

Bakenenli Hans Ferber ve Kanstadtlı Hans Bek geceleyin Türklerin sarıklarını aşırmışlar ve bu kıyafette kaçmayı başarmışlar.

Bu şekilde birçok Hıristiyan, sünnet edilmiş olsalar bile kaçmayı deniyorlar. Eğer yakalanırlarsa, fena halde dayak yiyorlar. Birkaç kez başarısızlığa uğrarlarsa, sonunda dinlerinden vazgeçmeyi kabul edip kaderlerine katlanıyorlar, azat edilmek umudunu da yitiriyorlar ve canları ne isterse onu yapıyorlar.

Rumların Müslüman olması daha kolay. Aralarında çok iyi taş ustaları var ve gayet güzel camiler, kervansaraylar inşa ediyorlar. Bizim konutumuzda da Atina'dan gelme ustalar var, bunlar fildişi kakma koltuklar, sandıklar ve başka eşya yapıyorlar, ama sadece dal ve yaprak motifleri işliyorlar.

Kentin içinde kapı kapı dolaşıp sahip oldukları gereçleri ve becerileri sayesinde geçimlerini sağlamaya çalışan çok sayıda berber var. Türklerin yasalarına göre, her Türkün üç günde bir sakalını düzelttirmesi gerek. Ama bu kurala pek uyulmuyor, Türklerin çoğu birkaç haftada bir berbere gidiyorlar.

Türk padişahının Divan-ı Hümayûnunda sürekli çalışmakta olan 44 kâtip zengin olmanın yolunu bulmuşlar. Bir kâtip, yazdığı en küçük belge için bile bir duka alıyor ve bundan günde 30 tane yazabiliyor. Başka büyük beylere, örneğin sancakbeyine ait bir mektup yazarsa, ondan 100 duka alıyor. Aslında yazdıkları metinler doğru dürüst anlaşılmıyor, ifadeleri çok karmaşık, bazen aynı sözleri üç-dört kez yineliyorlar ve gene de ne demek istedikleri tamamen açık değil. Türkler mektup yazarken belli bazı kalıplara uymaları gerekiyor.

Bugün saygıdeğer efendime, padişahın ve paşanın imparatorumuza hitaben Divan kâtibine yazdırmış oldukları bir mektup teslim edildi. Mektupta, Zeng dolaylarında bulunan ve yıllardır terkedilmiş olan eski bir kuleye bizimkiler tarafından asker yerleştirilmiş olduğu ve padişahın bu kulenin boşaltılıp yıktırılmasını, kumandanının da uzaklaştırılmasını istediği yazılı. Eğer bunu yapmazlarsa, kuleyi padişah yıktıracakmış. Çünkü vaktiyle bir Bosna beyi tarafından tahrip edilmiş ve bu kadar zaman boş bırakılmış olan bir kulenin yeniden tahkim edilmesi barış koşullarına aykırıymış. Mabeyin kâtibi olacak herif mektuba şu sözleri ilave etmek küstahlığında bulunuyor: "Padişahımızın bu buyruğu sana

29 Andrzej Tarranowski –ed.n.

ulaşır ulaşmaz, kuleyi yıktıracaksın ve kumandanını da görevinden alacaksın!" saygıdeğer efendim mektubu derhal geri gönderdi ve şu sözlerini iletmelerini tembihledi: "Siz benim imparatoruma emredemezsiniz. Zira sizlerin her yıl üç-dört şatoyu işgal ya da inşa etmeniz barış koşullarına aykırı sayılmıyor. Köyleri yakıp yıkmanız, barış koşullarına aykırı sayılmıyor. Binlerce kişiyi tutsak alıp götürmeniz de barış koşullarına aykırı sayılmıyor. Paşanın dediğine göre, bizimkiler onları kışkırtmış oluyorlar ve bundan söz edildiğinde, yıllarca evvel Eğri'dekilerin Türklerden birkaç koyun ve eşek aldıkları gündeme getiriliyor."

Gomorralılar, Türklere ait bir nassada teknesinin gemicilerini boğmuşlar ve tekneye el koymuşlar. Paşa da saygıdeğer efendime, bu tekne iade edilmezse, dağ kentlerine saldıracağını haber vermiş ve üstelik bundan sonraki armağanlar gelmeden buradan gitmesine izin vermeyeceğini söyleyerek tehdit etmiş. Kısacası, onlar her konuda bize emretmek gücünü kendilerinde görüyorlar ve dilediklerini yapıyorlar.

Eylül 1577

Bu ay istridyeler irileşir ve lezzetli olur, Nisan ayının sonlarına doğru da zamanları geçer. Mayıs ayında içlerinde süt oluşur. O zaman istiridyeleri tas içinde kırıp adeta tohum ekermiş gibi denize serpiyorlar. Bunu Peralılardan öğrendim. Bütün Marmara bölgesindeki balıkçılığı elinde tutan, tercümanımız Matthias'ın kaynı Petrus Gyllius da bu işlemin Mayıs ayında yapılması gerektiğini tasdik ediyor.

5 Eylül'de Bonaventura Meris denilen Beyaz Kule'den gelme biri padişahın ve paşanın mektuplarını imparatorumuza götürmek üzere yola çıktı. Fakat saygıdeğer efendim, tercümanımız Matthias vasıtasıyla, paşanın Divan-ı Hümayûnuna, imparatorumuzun bu mektuplara cevabının ne olacağını bildiğini açıkladı. Türkler bir şatoyu işgal edip de onu geri vermeleri istendiğinde, nasıl bir bahane ileri sürüyorlarsa, imparator da aynı bahaneyi ileri sürecektir ve diyecektir ki: "Biz artık orada Tanrıya dua ettik ve kuleyi kutsadık, bu nedenle oradan ayrılamayız." Türkler bizim şatolarımızın birini işgal ettiklerinde, orada namaz kılmış olmaları, şatoyu terketme-

meleri için bir sebep teşkil ediyorsa, aynı durum Hıristiyanlar için de geçerlidir ve vaktiyle zaten kendilerinin olan bu kuleyi ellerinde tutmaları doğal karşılanmalıdır.

Saygıdeğer efendim bu kuryeyi yollarken imparatorumuza Danzig kentini Lehistan'a bırakmamasını tavsiye etti. Çünkü ilerde Bathory, imparatorun Moskova ile arasındaki ulaşımı sağlayan yolu kesebilir ve oradaki hükümdar ile herhangi bir konunun müzakere edilmesini önleyebilir.

Efendim, Salzburg piskoposuna da bir mektup gönderdi ve İznik çinilerine 1.000 taler yatırmasını salık verdi. Paşaların bu çinilerle salonlarının duvarlarını kaplattıklarını anlattı. Tebeşir gibi beyaz bir zemin üzerine çok güzel dal ve çiçek motifleri resmedilmiş olan bu malzemeden tabaklar, çanaklar, kupalar ve evde kullanılan çeşitli eşyalar yapıyorlar. İtalyanlar bu malzemeye "Majolika" diyorlar. Saygıdeğer efendim de 100 duka karşılığında bu çini malzemeden satın aldı ve Venedik'e yolladı.

Bugün Tatar hanının oğullarından biri buraya geldi ve padişahın hizmetine girdi. Genç Tatar, Divanda paşaların elini öptü ve karşılığında kendisine sırmalı bir kumaş armağan edildi. Burada her zaman Tatar hanının oğullarından biri kalıyor, fakat fazla gösterişli bir yaşam sürmüyor.

Saygıdeğer efendimin anlattığına göre, ayın ikisinde Erdel'den buraya gayet önemli bir görevli (*"practicus"*) gelmiş. Bu adam vaktiyle Bathory'nin Lehistan'daki işlerini yürütmüş. Efendim derhal casuslarına haber verdi ve gözlerini, kulaklarını açık tutup buraya gelişindeki amacını araştırmalarını tembihledi. Ayrıca Galata'daki Fransıza da bir adam yollayıp tavuk ve beyaz ekmek satın aldırdı ve yeni gelen *"Practicus"*a armağan olarak göderdi, maksadı, bu vesile ile ondan veya adamlarından bir şeyler öğrenmekti. Max Bender'e bu konuda emirler verdi ve genç Macar tercümanı da bilgi toplamakla görevlendirdiği gibi, Dr. Salomon aracılığıyla yaşlı Macara da haber saldı. Efendim, bu adamın Danzig kenti konusunu görüşmek için buraya geldiğini tahmin ediyor.

Padişah, üç gün üstüste bütün kentte tellallar aracılığıyla halka şu haberi saldı: Bundan böyle padişahın tebaasından olan Hıristiyanlar ve Yahudiler (yabancılar ve tüccarlar dışında) ipekli ya da ince dokumalardan yapılma elbiseler giymeyecekler, kaba kumaşlardan yapılma kıyafetler edine-

cekler, zarif ayakkabılar yerine yarım taler değerinde kaba ayakkabılar giyecekler, zarif, düzgün sarıklar yerine kaba sarıklar takacaklar, üstelik uzun pantolon yerine sadece çorap giyecek ve tozluk takacaklar. Eğer kolluk kuvvetleri ipek kuşak takmış bir Hıristiyan ya da Yahudi yakalarlarsa, o kuşağı çekip alacak ve suçluyu yargıcın önüne çıkarıp falakaya yatıracaklar. İpekli kumaştan elbise giyme suçunun cezası olarak, hem o elbise sahibinin elinden alınacak, hem onu giyen falakaya yatırılacak ve belli bir miktar para ödemek zorunda kalacaktır. Böyle bir emir vaktiyle Sultan Selim ve Sultan Süleyman zamanında da çıkarılmıştı. Şimdiki emrin sebebi, iki hafta önce 40.000 duka değerinde mücevherlerini boynuna takarak sokağa çıkan bir Yahudi kadınmış. Yahudi erkekleri de kadife ve ipek giysileriyle sokaklarda dolaşarak göze batıyorlarmış.

3 Eylül'de Bay Schmeisser bana Viyana'da çok gösterişli elbiseler giyildiğinden ve bazı kimselerin terzilerine bir pantolon diktirmek için yüzlerce kron ödediklerinden söz etti. Dr. Weber, bir gün bazı beyefendilere bir ziyafet vermiş ve sofraya en son gelecek yemek yerine, savaş harcamalarından sorumlu olan Hieronymus Pretler'in terzisine 300 florine diktirdiği ve kançıların gizlice terziden aldırtıp getirttiği pantolonu, kapaklı bir servis tabağı içinde sofraya koydurmuş, sonra da konuklarına bu yemekten tadmalarını tavsiye etmiş. Servis tabağının kapağı kaldırılınca, herkes içinden çıkan pantolonu şaşkın bakışlarla gözden geçirmiş, kimi onun falanca konta, kimi ise filanca barona ait olabileceğine dair tahminler yürütmüş, nihayet Dr. Weber bu pantolonun maliye bakanına ait olduğunu açıklamış.

Bir zamanlar İsa Peygamber'e sövmüş olan Yahudi hâlâ hapisteymiş, ama artık dayak yemiyormuş. Yahudiler bu adamın hayatını kurtarmak için padişahın eşi Haseki Sultana [Safiye] ve paşanın eşi olan Sultan Hanıma [İsmihan] binlerce duka rüşvet vermişler. Zira neredeyse bir hekim kadar sağlık konularında bilgili ve deneyimli olan Yahudi kadınları, saraya ve sultanların yanına sık sık girip çıkıyorlar ve onlarla iyi ilişkiler yürütüyorlar, bu sayede de bazı olanaklara sahip oluyorlar.

Paşanın karısı patriğe bir haber göndermiş ve Yahudinin işlediği suçun üzerinde fazla durmamasını, bu meseleyi daha ileri götürmemesini

istemiş. O zamandan beri bu konuda bir daha kimsenin sesi soluğu duyulmamış. Zira Hıristiyanlar Türkiye'de sözle anlatılamayacak kadar büyük bir huzursuzluk içinde yaşıyorlar, her an kellelerinin uçurulmasından korkuyorlar. Patrik, paşanın çavuşlarından birini gördüğü anda eli ayağı tutmaz hale geliyor. Bundan birkaç yıl önce Venedik balyosu daha önce bir işinde yardım etmiş olduğu patrikten bir ricada bulunmuş: Vergi toplamak için Yunanistan'a yolladığı adamlarının yanında kendi hizmetkârlarından birinin de gitmesine izin vermesini istemiş. Patrik bu istek üzerine "benim kellemi istiyor" diye büyük bir telaşa kapılmış. Demek ki ben de geçenlerde Theodosio ile birlikte yolculuk yapmak isteseydim, Türklerden korkusu yüzünden bana izin vermeyecekti.

Erdel elçisinin buraya geliş nedeni, papanın aforoz ettiği Blandrata hakkında paşanın Venedik balyosu ile konuşmasını ve 5.000 taler veya duka ödeyerek onu göz altında bulundurmasını sağlamakmış.

Elçi ile birlikte Erdel'den bir de kuyumcu geldi. Onun dediğine göre Bathory, Danzig'i ele geçiremezse, Lehistan kralı olmaktan vazgeçeceğine yemin etmiş. Bu amacını yerine getirmek için Erdel'den binlerce asker istemiş. Ayrıca Pomeranyalı zengin bir tüccar da vaktiyle eski kral Sigismondo'ya birkaç yüz bin florin borç verdiği gibi, Bathory'ye yardım edeceğini söylemiş ve Danzig'e gemi köprüsü kurarak kenti ele geçirme yollarını öğretmiş. Bathory de ona, eğer kendisine yol gösterir, yardım ederse, eski borçlarla birlikte şimdi hakettiği parayı da ödeyeceğine söz vermiş. Lehistan konusu açılmışken, şunu da öğrendim ki, Lehistan halkı krallarından hiç memnun değilmiş, çünkü Tatarların Rusya'yı tahrib etmelerine yardım etmiş

Bugün Fillachlı Hans Flattacher'in bana söylediğine göre, her yıl Napoli'den, İspanya'dan ve İtalya'dan buraya birçok casus gönderiliyormuş ve bunlar İspanya kralından maaş alıyorlarmış, birkaç dil biliyorlar ve Galata'da bir süre kalıp, bulabildikleri kadar köleyi topluyorlarmış. Böyle biri buraya vardığı zaman, kiminle anlaşacağını biliyormuş. O zaman köleler efendilerinden kaçıp iki-üç ay izbe bir yerde gizleniyor ve sakallarının uzamasını bekliyorlarmış, sonra da Arnavut kıyafetine giriyorlarmış. Casus, böyle 15-20 kişiyi bir araya getirdiğinde, onlarla geceleyin yola çıkıp bura-

dan kaçırıyormuş. Bir köle, 15-20 duka biriktirebildiyse, bu adamla kaçması mümkün oluyormuş. Çünkü beş-sekiz duka karşılığında ona Arnavut kıyafeti temin ediyor, gerisini de ona vereceği yiyecek, içecek ve kaçırma parası karşılığı olarak alıyormuş. Bu kaçak köleleri Hıristiyan ülkelerine getirdiği zaman, kral her biri için ona 12 duka veriyormuş ve kaçak kölenin kendisi de, eğer memleketinde parası varsa, ayrıca bir ödemede bulunuyormuş. Böyle casuslarla anlaşanlar, çoğunlukla buradan kaçabiliyorlarmış ve nadiren ihbar ediliyorlarmış. Çünkü onları kaçıran kişi, yolda geçtiği ülkelerin dilini konuşuyor ve yolunu geceleyin bile bulabiliyormuş. Geceleri yolculuk ettikleri için de kimseye yakalanmıyorlarmış, çünkü Türkler geceleyin dışarı çıkmıyorlarmış. Fakat iki yıl önce böyle bir casus başarısızlığa uğramış: 18 kaçak köle topladıktan sonra onlarla yola çıkacağı sırada, grupta bulunan dönmenin biri kaçmış ve onu paşaya ihbar etmiş. Bunun üzerine casusu kancaya asmışlar ve köleler de gardiyanlarını öldürdükleri için cezalandırılmışlar. Nitekim köleler birlikte kaçmaya karar verdiklerinde, onları zapt etmekle görevli olan gardiyanlarını ve kaçarken önlerine çıkanları, eğer onunla başka türlü baş edemezlerse mutlaka öldürürler.

5 Eylül'de berber M. Jansen'in çırağı, tersanede gardiyan olan yeğeni tarafından kandırıldı ve Müslüman oldu. Ustasına da Müslüman olduğuna dair haber gönderdi. Annesinde kendisine ait para varmış, şimdi o parayı göndermesini istiyormuş. Erkek kardeşleri ipekli giysiler içinde gezerlerken, kendisi basit mavi bir giysi ile yetinmek zorunda kalıyormuş. Onu padişahın sarayına götürmek istemişlerse de, o kabul etmemiş ve Mustafa Paşa'nın yanında kalmayı tercih etmiş. Saygıdeğer efendim bu haberi alınca çok endişelendi, çünkü bu genç, daima efendimle ustası arasında mektuplar götürüp getirirdi. Bu nedenle şimdi onların bu ilişkilerini ihbar etmesinden korkmaktaydı. Bu genç Rumca, Türkçe ve İtalyanca biliyor.

Saygıdeğer efendimin üç seyisi bir yıl önce Müslüman olmayı kabul etmişlerdi, ama şimdi çok kötü durumdalar. Üstleri başları perişan bir halde dolaşıyorlar, para kazanamıyorlar ve yiyecek içecek bulamıyorlar. Sadece Benedict adındaki adam, beylerbeyi olan paşanın yanında kaldığı için daha iyi durumda. Bu adamlar güçlü, kuvvetli, boylu, poslu yakışıklı kişiler. Böyle olacağını bilselermiş, saygıdeğer efendimin yanında kalabilmek

için her şeyi göze alırlarmış. Georg adında olanı, bir aracı vasıtasıyla efendimden ruhunu kurtarması için yardım istedi ve onu bir tavsiye mektubu ile memleketine yollamasını, orada Müslüman olmayı kabul ettiği için kendisine ceza verilmemesini sağlamasını rica etti.

Bugün saygıdeğer efendim, Türk hükümdarlarının artık eskisi kadar hırslı, zalim ve vahşi olmadıklarını ileri sürdü. Bundan önceki padişahlar, uzun süre evlerinde kalmazlar, hemen hemen sürekli savaşa giderlerdi. Oysa şimdiki padişah, tıpkı babası Sultan Selim gibi, savaş alanında çadırda kalmaktansa, harem dairesinde hoşca vakit geçirmeyi tercih ediyor. Sultan Murad, müzik dinlemeyi, çeşitli gösterileri izlemeyi seviyor. Hemen hemen her gün sarayına çalgı çalmakta usta olan Yahudiler, çeşitli becerileri olan cambazlar, hünerbazlar bulup getirmelerini istiyor ve onlar gösterilerini sergilerken, padişahın eşi olan [Safiye] Sultan da çocukları ile birlikte bir kafes veya delikli bir perde arkasından gösteriyi seyrediyor.

Padişahın karısı olan sultan, şehzade henüz Manisa'da bulunduğu sıralarda kendisine Ferhad Paşa tarafından armağan edilen Bosnalı bir cariyeymiş. Gerek sultan hanım, gerekse saraydaki diğer kadınlar, halktan olan Türk kadınları gibi giyiniyorlar, tek farkları, boyunlarında, kollarında, parmaklarında daha çok mücevher taşımaları. Başlarına da kendi tarzlarına göre bir taç takıyorlar.

Mehmed Paşa'nın maaş vermek zorunda olduğu binlerce kişi varmış. Kölelerin her birine günde belli bir miktar para, (kimine az, kimine çok) bir somun ekmek, yılda bir veya iki kat ipekli veya daha adi bir kumaştan yapılmış elbise, bir veya iki at ve hayvanın eyer takımı ile tüketeceği yemi verirmiş. Cariyelerinin de her birine belli bir gündelik ödermiş. Saraydaki kız ve oğlanların her birine günde iki-üç akçe verilirmiş. Saraydaki kadınlar evlendirildiklerinde, oradan ayrılırken, elbise ve para verildiği gibi, maaş da bağlanırmış. Paşanın uşaklarından birine evlenme izni verildiği zaman bile, isterse her gün paşanın konağında çorbasını içebilirmiş.

Paşanın müteferrikası olan M.Oswald'ın bana anlattığına göre, paşa genelde yalnız başına yemek yermiş ve yanında konuşacağı kimse bulundurmazmış. Sadece ara sıra bazı yaşlı insanları yanında oturmaya davet edermiş.

Hıristiyan ülkelerindeki beylerde alışılageldiği gibi, vezir paşalardan hiçbiri Mehmed Paşa'ya duydukları sevgi ve dostluklarından ötürü onu ziyarete gelmezlermiş. Zaten vezir paşaların birbirlerini evlerinde ziyaret etmeleri, birbirlerine ziyafet vermeleri ve bir arada hoşça vakit geçirmeleri, aralarında padişaha karşı bir komplo kurdukları kuşkusu uyandıracağından, hoş karşılanmazmış. Bu sebeple paşa yalnız başına yemek yer, ya da haremine gidip karısı ile birlikte sofraya otururmuş. Paşanın, karısının kulu kölesi olduğunu, o ne derse yapmak zorunda kaldığını, kesinlikle bir şeye itiraz edemediğini söylüyorlar. Paşa yatağına yatmış olsa bile, karısı onu yanına çağıracağı zaman, ona bir harem ağasını yollar ve o bir tek kelime söylemeden sadece paşanın ayakkabılarını yatağının önüne koyarmış. Bu : "Karın seni yanına çağırıyor" anlamına gelirmiş ve paşa hemen yatağından kalkıp harem ağasının peşinden gidermiş. Paşa hareme girer girmez, elini alnına götürüp gözlerini örter ve sadece önüne bakarmış, zira hiçbir cariyeyi görmesine izin yokmuş. Eğer cariyelerden birine gözünü dikecek olur ve sultan hanım bunun farkına varırsa, cariyeyi daha o gece ya boğdurtur, ya da denize attırırmış. Bu zavallı cariyelerden pek çoğunun, hanımlarının onları kocalarından kıskanması yüzünden öldürüldüğünü söylüyorlar. Tercümanımız Ali Beyin anlattığına göre, konutumuzun yakınlarında oturan bir dul kadının kocası bir zamanlar Şam beylerbeyiymiş. Kadın ise bir vezir paşanın kızıymış. Beylerbeyi, Şam'da olduğu sırada karısının yanında sofrada otururken, güzel bir cariye onlara ellerini yıkamaları için leğen ve ibrikle su getirmiş. Adam parmaklarını leğene daldırıp cariyenin üstüne biraz su püskürtmüş. Karısı bunu kocasının cariyeyi beğendiğine dair bir işaret olarak yorumlamış ve kocasına: "Onu beğendin mi?" diye sormuş. Daha o gün kadın zavallı cariyeyi konağındaki büyük ocağa attırıp, diri diri yaktırmış. Ertesi günü cariyenin cesedini Türklerin sofralarına getirdikleri büyük sahanlardan birinin içine yerleştirtip kızartılmış olarak kocasının önüne koydurmuş ve demiş ki: "İşte sana o çok beğendiğin eti ikram ediyorum!" Ama beylerbeyi bunun üzerine hemen karısını boşamış. Bu sebepten ötürü, kadın güzel ve zengin olmasına rağmen bir daha kendisiyle evlenecek adam bulamıyormuş.

M. Oswald'ın dediğine göre, Mehmed Paşa'nın karısı bu tür sorunları daha iyi bir biçimde çözümlüyormuş. Bir zamanlar Kıbrıs'tan kendisine getirilmiş olan genç ve güzel bir cariyesi varmış. Paşanın cariyelere bakmasına olanak tanımamasına rağmen, belki onu görüp âşık olabileceği endişesiyle, kızı hemen evlendirmiş ve çeyizi ile birlikte yanına hizmetçi olarak sekiz cariye vermiş. Zaman zaman harem dairesinden bir cariyeyi evlendirdikleri olur. Fakat kimse böyle bir kadınla evlenmeyi tercih etmez, çünkü erkekler bu kadınlara biraz ters davrandıklarında, onlar hemen eski hanımlarına gidip kocalarını şikâyet ederler. Bu kadınlara gayet zengin bir çeyiz verirler. Eğer bir çavuş, sipahi veya başka biri padişahın veya paşaların harem dairesinden bir kadınla evlenirse, kadına 1.000-2.000 taler, birkaç kat güzel elbise, yatak takımları ve çeşitli ev eşyasından ibaret bir çeyiz verilmesi dışında gündelik birkaç akçe tutarında maaş da bağlanır. Ama bu tür kadınlar ilerde kocalarına hükmetmeye kalkarlar. Bu yüzden haremdeki kadınların bazıları evlenemeden yaşlanırlar.

Paşalardan veya yüksek makamlardaki beylerden birine evlenmesi için padişahın soyundan bir sultan teklif edilirse, onu reddedemez, mutlaka onunla evlenmesi gerekir. Fakat evleneceği kızı önceden görmesi mümkün değildir. Karısı olacak kızı ancak gelin odasında görebilir.

Türkler, dinlerinin kutsal saydığı Kuran'ı bazen büyü niyetine de kullanırlar. (Tıpkı Katoliklerin Aziz Yahya'nın İncil'ini de bu amaçla kullandıkları gibi.) Kuran'daki bazı sureleri ve ayetleri sık sık okurlar ve tekrarlarlar, kâğıt parçalarının üstüne yazarlar ve ateşli hastalıklara, ağrılara, sızılara karşı korunmak için boyunlarına asarlar. İddialarına göre Kuran'da bir yazı varmış (tıpkı Katoliklerin 100. mezmurunda olduğu gibi), bu ayetler belli bir zamanda bir insanın üzerine okunduğunda, o insan o ayetleri her gün okumaz ya da okutmazsa, bir ay içinde ölürmüş. Rivayete göre, padişah bu nedenle yüzlerce kişiye maaş bağlayıp, kendisi için her gün bu ayetleri okuturmuş ve bu adamlar başka hiçbir iş yapmazlarmış. Böylece padişaha karşı kötü niyet besleyip bu ayetleri onu mahvetmek için okuyanlardan kendisine bir zarar gelmesini önlermiş. Paşanın da böyle adamlar tuttuğunu söylüyorlar.

11 Eylül'de saygıdeğer efendimin kahvaltı sofrasında bir konuğu vardı. Aslen Fransız olan ve bir zamanlar Oranj prensinin hizmetinde çalıştığını söyleyen bu dönme, şimdi Budin paşasının tercümanlığını yapıyor, ama aslında Hıristiyanların tarafını tutuyor. Kahvaltı sırsında saygıdeğer efendime anlattığına göre, imparatorumuzun padişaha gönderdiği armağanlar Budin'den geçer geçmez, efendisi bütün askerleriyle birlikte dağ kentlerine saldırmayı tasarlıyormuş. Bunu söylediğinde kendisi de oradaymış. Bu sebeple imparatorumuz armağanları ne kadar geç gönderirse, o kadar iyi olurmuş. Bu arada Raablılar Türkler tarafından yenilgiye uğratılıp birçokları esir alındığından, belki biraz yumuşamış olması ihtimali varmış ve tasarladığı bu saldırıyı biraz erteleyebilirmiş. Zaten bu saldırıya niyetlenmesinin sebebi, bizimkilerin bir nassada teknesine el koyup teknedeki Türkleri boğmuş olmalarıymış.

12 Eylül'de Abraham Kaim'in erkek kardeşinin evinde yapılan bir sünnet töreninde bulundum. Erkek çocuğun organının ön derisini (*prepisium*) tamamen kesip aldıktan sonra üst deriyi organının üzerinden geriye doğru sıyırıyorlar. Söylediklerine göre Yahudilerin sünneti bu bakımdan Müslümanların sünnetinden farklıymış, çünkü Müslümanlar sadece ön deriyi kesip çıkartırlarmış. Sünnet işlemi tamamlandıktan sonra akan kanı temizlediler, yaranın üzerine kırmızı bir toz ektiler ve sardılar, aynı anda çocuğun ağlaması da kesildi. Sünnet esnasında çocuğa adını verdiler. Evin içinde ve dışında toplanmış olan birçok Yahudi, Tanrı'nın emri olduğunu varsaydıkları bu törene katıldılar. Bir yandan da hafif bir müzik çalıyordu. Rumların müziğine kıyasla bunu daha hoş buldum.

Gündüz ve gecenin eşit olduğu bugün, Yahudiler ibadet evlerinde bir boru öttürdüler.

Son zamanlarda yapılan teftiş sonucunda, bugün 250 kadının ahlak dışı bir hayat sürdükleri ve evli olmadıkları anlaşıldı. Fakat bazı kadınların haksız yere iftiraya uğradıkları iddia ediliyor. Mahallenin camiinde namaz kıldıran ve vaaz veren imamların ve yardımcılarının bazen kıskançlık yüzünden böyle durumlar yarattıkları oluyormuş. Bayramlarda ve Ramazanda onlara pilav veya başka yemekler, giysiler göndermeyenlerden bunun acısını çıkarttıkları olağan bir durummuş. Zira Türklerin geleneğine göre,

imamlara Ramazan ve Bayram vesilesiyle yeni giysiler ve güzel yemekler gönderilirmiş. Bu araştırma sırasında imamlara para gönderen evlenmemiş kadınlar ihbar edilmemiş. Bu nedenle herhangi bir haksızlığın olmaması için, Sinan Paşa'nın yeniden bir teftiş yapacağını söylüyorlar.

13 Eylül'de Zigetvar beyinin göndermiş olduğu bir Türk heyeti paşayı ziyarete gitti ve bize ait 180 köyün yakılmak ve talan edilmek korkusundan Türklerin egemenliği altına girmeye hazır olduklarını bildirdi. Zigetvar beyi bunların arasında yaklaşık kırk çok güzel ve verimli köy bulunduğunu bildiriyor ve padişahın bunları kendi yönetimi altına almasını tavsiye ediyormuş. Fakat paşa buna karşılık, şu sıralarda Viyana'daki imparatorun tebaasını silah tehdidiyle haraca bağlamanın zamanı olmadığını, ama eğer bu işi hile ve kurnazlıkla halletmenin yolu varsa, buna itirazı olmayacağını söylemiş.

15 Eylül'de konutumuza atlı bir Hintli geldi. Elinin üstüne ve atının başına birer kartal konmuştu, önünden ikişer ikişer altı büyük köpek koşturuyordu ve atına binip inerken üzengisini tutan küçük bir ayısı da vardı. Efendim ona bir taler armağan etti.

Bugün gelen bir Fransız gemisinin getirdiği haberlere göre, Hollandalılar Don Johann de Austria'yı tutuklamışlar. Lehistan ile Boğdan arasında da savaş çıkmış. Bunun üzerine Türkler, derhal Tatarlara haber salıp, Boğdan'a yardım etmelerini emrettiler.

19 Eylül sabahı, erken saatlerde 95 Hıristiyan esir zincirlere vurulmuş olarak kente getirildi. Bunların arasında 11 Alman vardı. Aralarından biri Augsburg kentinde güzel yazı ustasıymış. Diğer tutsakların çoğu Macardı ve aralarında birkaç Hırvat da vardı. Tutsaklardan Damosch adında yaşlı, görmüş geçirmiş bir adam, Raab'daki askerlere rehberlik yapmıştı. Esirlerin kente girişi şöyle oldu: 1.Önden çok sayıda Türk atlısı gidiyordu. 2. Bunların peşinden zincirlere vurulmuş olan esirler yürüyordu ve her iki yanlarında da, alayın dışındaki Hıristiyanlarla konuşamasınlar diye ellerinde gürz olan Türk muhafızlar vardı. 3. Birkaç araba içinde yaralılar ve çocuklar yatıyor veya oturuyordu. Diğerleriyle birlikte esir alınmış olan bir ordu davulcusu, at üstünde şehrin sokaklarında dolaşıp davul çalmak zorundaydı. Aslında Türklerde davulcunun ata binmesi âdet değildir. Onun ar-

kasından gelen esirler dört-beş bayrak ve diğer 70 esir, öldürülen Hıristiyan savaşçılarının içi samanla doldurulmuş kafalarını taşıyorlardı. Bu kafalar paşalara gösterildikten sonra, kapıların önünde efendilerinin atlarını tutan uşaklara top oynasınlar diye verilir ve nihayet derin bir kuyuya atılır. Bu kuyu binlerce Hıristiyanın kafasına mezar olmuştur. Alman esirler arasında soylu bir aileden gelme olduğu izlenimi uyandıran ve kırmızı Şam kumaşından bir elbise giymiş olan güzel bir çocuk vardı.

Tutsakların anlattığına göre, Türkler 4 Ağustos'ta, yani bundan yedi hafta önce 700 kişilik bir birlikle Raab yakınlarında üç mevziyi aşmış ve bir pazar günü kilisede vaaz verildiği sıralarda kalenin önüne bir sürü at götürerek orada gürültü çıkarmışlar. Bunu duyan bizimkiler, derhal teker teker kalenin dışına fırlamışlar (çünkü böyle durumlarda düşmana karşı koymak heyecanı içinde kimse diğerlerini beklemez ve herkes düşmana ilk saldıran olmak hevesindedir). Böylece 180 kişi kılıçtan geçirilmiş ve 160 kişi de esir alınmış. Bunlardan 95 esiri buraya yollamışlar, aralarında asilzadelerin de bulunduğu önemli kişileri ise orada alıkoymuşlar. Geride kalan esirleri ayaklarından bağlayıp asıyorlar ve döverek, ya da uzuvlarını gererek çeşitli işkenceler yapıyorlar, azat edilmeleri için sahip oldukları servetten olabildiğince yüksek bir meblağ ödemeye söz verinceye kadar onlara eziyet ediyorlar.

20 Eylül'de bu esirleri paşanın huzuruna çıkardılar. Türklerin bir geleneğine göre, esirlere özgürlüklerini verdiklerinde, azat edilenler, yolda rastladıkları veya onları seyretmeye gelmiş olan ve orada duran Türklerden ne aşırabilirlerse, sarıklarını veya herhangi başka bir şeylerini çekip alabiliyorlar. Diğer tutsaklar da kentin içinden geçerek işlerinin başına giderlerken, yolda fırınların önünden geçtikleri sırada, istedikleri kadar ekmek veya diğer satıcıların tezgâhlarından üzüm, armut ve başka yiyecekler alıp götürebiliyorlar ve bundan dolayı da cezalandırılmıyorlar. Bu yüzden fırıncılar ve yiyecek satan diğer esnaf, kölelerin geldiğini daha uzaktan gördüklerinde, hemen mallarını toparlayıp oradan kaçırıyorlar.

Paşa, akşama doğru esirlerin arasından iki kişiyi, bir Macarı ve yukarıda sözünü ettiğim, 11 yıldan beri Raab kumandanı Carle von Zeltingen'in yanında kalmış olan genç oğlanı saygıdeğer efendime yolladı ve

şu ifadeyi vermelerini istedi: Sözde von Zeltingen, askerleriyle Belgrad önlerine kadar ilerlemiş ve orada Ali Bey tarafından yenilgiye uğratılmış.

Oysa saygıdeğer efendim olayın gerçeklerini öğrenince, esirlerle birlikte gelen Türklerin yalancı ve sahtekâr olduklarını ortaya çıkardı ve kırmızı Şam kumaşından elbisesi olan delikanlıya bir asilzade olup olmadığını sordu. Delikanlı ona "Ben nerden asilzade olacakmışım? Ben basit bir Bavyeralıyım, " diye cevap verdi. Delikanlı gerçek ismini bile bilmiyordu. Çok küçük yaşta ailesinden ayrıldığını, efendisinin bu çarpışma sırasında canını güçlükle kurtardığını anlattı.

21 Eylül'de tutsaklar padişahın Divanında paşaların önüne çıkarıldılar. Oraya götürülürlerken davulcu gene davul çalarak önlerinden gitmekteydi. Diğer tutsaklar öldürülen Hıristiyanların kafalarını değneklerin ucuna takılı olarak taşımak zorundaydılar.

Oradan eski saraya, padişahın huzuruna çıkarıldılar. Padişah, kumandan von Zeltingen'in uşağı olan delikanlıyı kendi yanında alıkoydu. Onu ilerde büyük adam yapacakmış. Delikanlının kumandan tarafından yetiştirilmekte olmasından ötürü, Türkler onu kumandanın oğlu sanıyorlar. Paşa, çocuğu padişahın huzuruna çıkmadan önce bu karşılaşma için hazırlamış ve ona Hıristiyanların Belgrad önlerine kadar ilerlediklerini, bunun üzerine Ali Beyin de kalesinden çıkıp onlara karşı savaşarak onları yendiğini söylemesini tembih etmiş. Padişahın huzuruna çıkanların yanında saraya giden tercüman Ali Bey'e de, eğer o delikanlı Türklerin aleyhinde bir şey söyleyecek olursa, tercüme ederken daima olayları Hıristiyanların aleyhinde ve Türklerin lehinde olacak şekilde aktarmasını emretmiş. Delikanlı ülkenin önemli adamlarının yetiştirildiği, mezunlarının yeniçeri ağası, kapıcıbaşı vb. makamlara getirildiği kuruluşa yerleştirilecekmiş. Padişah tercüman aracılığıyla onunla bizzat konuşmuş ve ona sarayda kalacağını ve Müslüman olacağını söylemiş.

İşte böyle genç delikanlılara sırmalı elbiseler gösteriyorlar, hatta giydiriyorlar ve yüksek makamlar vaat ediyorlar. Öte yandan da eğer Müslüman olmazlarsa onları döveceklerini, hırpalayacaklarını, taş nakleden kadırgalara zincirleyeceklerini ve daha bir sürü işkenceler yapacaklarını söyleyerek, çeşitli tehditlerle Müslüman olmaya ikna ediyorlar.

İşte padişahın Divanında tutsaklarla sürekli oynanan bu oyun karşısında saygıdeğer efendim dayanamayıp vezirlerin hepsine birden hitap eden bir mektup hazırladı ve onları haksızlıklar işlemekle, verdikleri sözlerde durmamakla ve barışı bozacak girişimlerde bulunmakla itham etti. Bu tutumlarını sürdürürlerse, imparator hazretlerinin bundan böyle armağanları yollamaktan vazgeçeceğini, üstelik kılıcını eline alıp bu sorunları halletmeyi en adil yargıç olan Tanrı'ya bırakmaya mecbur kalacağını bildirdi.

Ayrıca Mehmed Paşa'ya da gayet sert bir mektup gönderdi ve tutsakları serbest bırakmasını, onlara büyük bir haksızlık ve zorbalık yapılmakta olduğunu vicdanında hissettiğini, hem imparatora verdiği sözün, hem de hak ve hukukun gereği olarak bu tutsakları iade etmek zorunda olduğunu, çünkü onları Raab'dan yarım mil mesafede, Hıristiyan topraklarında esir aldığını belirtti. Her ne kadar güce karşı güç kullanmak olanağına sahip değilse de, bu meseleyi adil bir yargıç olan Tanrı'ya havale ettiğini, Tanrı işlenen suçların cezasını belki biraz geç verse de, ilerde öfkesinin daha da büyük olacağını ve her iki taraf arasında bir yargıya varıp hakkı yerine getireceğini açıkladı. Buna karşılık paşanın verdiği cevap, tutsakların padişahın topraklarında yakalanmış olduğu iddiasından ibaretti. Saygıdeğer efendim de: "Görüyorum ki, sizce Raab da artık Türklerin topraklarından sayılıyor! Oysa oraya varmak için çok uzun bir mesafe aşmak gerek!" dedi. Ama Türkler yalan söylemekten kesinlikle utanmıyorlar.

Uluç Ali de buna benzer tutarsız bir davranışta bulundu. Olay şu: Oldukça büyük –nerdeyse şato kadar büyük– bir Ragusa gemisi Napoli'ye doğru yol alıyormuş. Geceleyin Calabria yakınlarında tek bir kadırga ile denize açılmış olan Uluç Ali'ye rastlamış. Denizcilik kurallarına uygun olarak gemi kaptanının iki fener yaktırması gerekirken, gemide tek bir fenerin bile yakılmamış olduğunu farkeden Ragusalılar, bunu bir korsan gemisi sanarak ateş açmışlar ve Uluç Ali'nin arkasında durmakta olan gemi sahibini vurmuşlar. Bunun üzerine Uluç Ali, kendisinin gemide bulunduğunu bildirmiş ve Ragusa gemisindekiler hemen yelkenlerini indirip özür dilemişler, kadırgada Uluç Ali'nin bulunduğunu bilmediklerini, bunun bir korsan gemisi olduğunu ve sık sık başlarına geldiği gibi, saldırıya uğrayacaklarını sandıklarını açıklamışlar. Nitekim isteselermiş, Uluç Ali'yi ve beraberindekileri denize dökebilirler-

miş, zira iki-üç kadırga böyle büyük bir gemiyle başa çıkamazmış, üstelik rüzgâr da çok uygunmuş. Fakat Uluç Ali gene de gemiye el koymuş ve padişaha gönderdiği mektupta, o gemiye sabahın saat üçünde rastladığını, gemideki isyancıların, kadırgada kendisinin bulunduğunu bildikleri halde ateş açtıklarını iddia etmiş. Oysa aslında Uluç Ali tıpkı gerçek bir korsan gibi, gece vakti fener yakmadan denizde dolaşmaktaymış. Ama Türkler daima haklı, karşı taraf ise haksızdır ve suçundan dolayı af dilemek zorunda kalır. Sonuç olarak Uluç Ali bu inanılmaz büyüklükteki ve buralarda uzun zamandır görülmemiş boyutlardaki gemiye el koyup, sanki doğal hakkıymış gibi buraya gönderdi.

21 Eylül günü, yani bugün, sabahın erken saatlerinde dört kadırganın çektiği gemi limana girdi.

22 Eylül'de patrik bir adamını şarap istemek üzere saygıdeğer efendime gönderdi. Biraz rahatsız olduğunu bildirdikleri için, ona bir şişe ve büyük bir cam kavanoz dolusu şarap gönderildi.

Daha sonra Stamatius Zigomala'nın bana açıkladığına göre, patrik bu şarabı kendisi için değil, rahatsız olan Kantakuzen için istetmiş.

Bu arada, Paleologos'un bundan birkaç yıl önce Türklerin hizmetinde görev aldığını, fakat çok güzel bir ev yaptırdığı için Kantakuzen tarafından iftiraya uğrayarak paşaya şikâyet edildiğini, bunun üzerine başına bir felaket geleceği korkusuyla ülkeden kaçıp Tatar hanına sığındığını, şimdi de orada büyük itibar kazandığını, Tatar hanının ona danışmadan hiçbir iş yapmadığını, hatta mektuplarını bile ona mühürlettiğini anlattı. Paleologos oradan karısına ve dört çocuğuna geçinebilmeleri için düzenli olarak para göndermekteymiş.

Bugün gelen haberlere göre Don Johann, Hollanda'dan Bavyera'ya kaçmış.

25 Eylül'de Budin'den gelen bir haberci, Raablıların üç kez Belgrad dolaylarına kadar geldiklerini, fakat Türklerin dışarı çıkmadıklarını bildirdi. Budin paşası da bizzat Mehmed Paşa'ya yazdığı bir mektupta, Alman imparatorunun, askerlerinin etrafa saldırmalarına ve talan etmelerine, yağmalamalarına izin verdiğini, sadece büyük topları kullanmalarını yasakladığını bildirmiş.

Ayrıca aldığımız bir habere göre, Tokay'dan 60 Hıristiyan esir ve 20 ölü kafası buraya getirilmekteymiş. Oradaki Carl Rueber adlı kumandan,

Tanrı tanımazın biriymiş, sihir, büyü meraklısıymış ve bir elmas yüzüğün içinde yedi tane şeytanı saklamaktaymış. (Oysa Kaşa'daki erkek kardeşi, General Hans Rueber, hem kahraman bir asker hem de akıllı bir adam olarak tanınıyormuş. Onun yerine atanan Bay von Tieffenbach, daha önce Sakmar veya Zackmar denilen yerde bulunmuş). Birçok kimsenin söylediğine göre, Carl Rueber artık bu şeytanları kendisinden uzaklaştırmış. Onun Rohrer adıyla bilinen babasının yanında da beş şeytan varmış. Ama Paskalyadan önceki hafta Cizvitlere gidip günah çıkarttığında ve onlar tarafından akşam yemeğine davet edildiğinde, o şeytanlarını geride bırakırmış. Bu şeytanlar kendisinden öfkeyle ayrılırlar ve üç gün içinde tekrar geri gelirlermiş. Viyana'daki saray mensupları tarafından çok sevilen Scotus adındaki bir İtalyan da kulağındaki küpede sekiz cin saklamaktaymış. Bu adam imparatorun sofra hizmetkârlarına (*Dapiferis*) ve içki sunucularına bir ziyafet vermiş. Bu ziyafet sırasında hizmet etmek üzere 12 güzel genç kız getirtmiş. Bunların hepsi sofranın önünde eğilmişler, kimi yemekleri getirmiş, kimi ellerini yıkayacaklara su dökmüş, kimi kurulanacak havluyu tutmuş, yemek sırasında hepsi konuklara hizmet etmişler ve sonunda masanın üzerindeki tabakları, çanakları toplayıp götürmüşler.

Onlardan sonra 12 güzel genç oğlan gelmiş, onlar da masanın önünde eğilip bir iki yemek getirmişler ve yemek sırasında hizmet etmişler. Scotus, onlara bir işaret verince, yemek kaplarını toplayıp götürmüşler. Son olarak da 12 yaşlı adam gelmiş ve her biri üstü kapaklı üç çanak getirmiş. Fakat kapaklarını açınca çanakların boş olduğu görülmüş. Bunun üzerine Scotus, sanki kızmış gibi yapıp, adamlara çanakları alıp götürmelerini emretmiş. Yaşlı adamlar bunu yaptıktan sonra el yıkama leğenini getirip konuklara ellerini yıkatmışlar ve oradan uzaklaşmışlar. Bütün bu hizmetler sırasında konukların konuşmasına izin verilmemiş. Ziyafete katılanlar, ikram edilen yemekleri yemeye doyamadıklarını söylüyorlarmış. Rivayete göre gerek bu yemekler, gerekse şarap, yabancı ülkelerden birinden önemli bir kişinin mutfağından ve şarap mahzeninden getirtilmiş.

29 Eylül'de bir Türk çocuğunu Hıristiyan yapmak isteyen yaşlı bir Ruma padişahın Divanında 200 değnek vuruldu.

Ekim 1577

1 Ekim'de patrikhaneye gittim ve baş okuyucu Atinalı Karkeus'a İsa'nın mesajındaki iki tür varlığın özellikleri konusundaki savlarımızı, özgür irade, suçunu itiraf, sevap işleme, azizlerden şefaat dileme ve ruhların mekânı meseleleri hakkında, üzerinde durduğumuz noktaları açıkladım.

Bunun üzerine Selanik metropoliti Arsenius'un öğrencisi olan keşiş Hierotheus şiddetle bana karşı çıktı ve İsa'nın insan kişiliği ile "her şeye kadir, her şeyi bilen, her yerde hazır ve nazır vb" olmadığını, bunun "*Antropolitarium*" görüşü olduğunu ileri sürdü. Onun iddiasına göre, İsa Peygamber'e insan olarak diğer insanlardan daha üstün nitelikler bahşedilmiş. O, İsa Peygamber'in "Matth. 28/18"de kayıtlı olan "Gökte ve yeryüzünde bütün hakimiyet bana verildi" ifadesini de, İsa'nın Tanrısal niteliği olarak yorumluyor. *Theophylactus* bu sözleri o şekilde açıklamaktaymış ve *Cyrillus* da ona katılmaktaymış. Ben ona şunu sordum: "Tanrı bu güce ne zaman sahip oldu ?" O da şöyle yanıtladı: "O henüz bu güce sahip değilken." Ben yeniden sordum: " Bu güce ne zaman sahip değildi?" Bunu yanıtlayamayıp sustu.

Geçen gün aslen Sakızlı olan hekim Frantz'ı da ziyaret ettim. Dört gün önce buraya gelmiş ve Boğdan'a giderek oradaki voyvodayı tedavi edecekmiş. Bana Padua'da üniversiteye gittiğini ve genç Fuchs ile aynı odada kaldığını anlattı.

Patrik atına binip Kantakuzen'i ziyarete gitti. Başındaki büyük, geniş şapkanın üzerinde bütün şapkayı kaplayan iri bir haç işareti vardı. Önü sıra at üstünde yaşlı bir adam gidiyor ve onun yanında bir yeniçeri yürüyordu. Ayrıca önünden ve arkasından giden 6-8 hizmetkâr ona eşlik ediyordu.

4 Ekim günü öğleden sonra Raab'da güzel yazı ustası olan ve geçenlerde orada esir düşüp diğer tutsaklarla birlikte buraya getirilen Georg, padişah tarafından bir Türk'e armağan edilmiş, şimdi de yeni efendisi ile birlikte Budin'e gitmek üzere yola çıkmış. Yeni efendisi onu Raab'da esir alınan kendi erkek kardeşi ile değiştirmek niyetindeymiş.

6 Ekim'de Türk hükümdarının öldüğüne dair bir dedikodu kulağımıza geldi.

7 Ekim'de saygıdeğer efendim, tercümanımız Matthias'ı, Bay Schmeisser'i, Yeremias'ı, Jacob Reiner'i ve Johann Christoph Wohlzogen'i padişahın Divanına yolladı.

Orada altı vezir paşa, iki kazasker, üç defterdar, nişancıbaşı ve mabeyincinin huzurunda (efendim adına) Mohaç sancakbeyi ve Macaristan defterdarı Hasan Bey hakkında şikâyette bulundular ve Kanije'ye yeni bir sancakbeyi atamalarını veya padişaha, oraya başka bir sancakbeyi atamasını önermelerini istediler. Zigetvar sancakbeyi, o çevredeki güzel ve verimli arazideki zengin köylerden yararlanabilmek için, geçenlerde köylüleri haraca bağlamış. Türkler, zavallı köylülere, eğer kendi egemenlikleri altına girerlerse, artık saldırıya uğramayacaklarını, talan edilip yakılmayacaklarını söyleyerek onları kandırıyor, onlar da imparatorumuzun rızası dışında ona ait olan toprakları Türklere teslim ediyor ve haraç ödemeyi kabul ediyorlar. Türkler de, hemen bu topraklar üzerinde egemenlik kuruyor, hak iddia ediyorlar. Çünkü köylüler, imparatorumuzun haberi olmaksızın, zorbalıklara karşı korunmak ve güvencede olmak için, kendilerini Türklerin kitabına kaydettiriyorlar. İşte Zigetvar savaşının öncesinde ve sonrasında cereyan eden olaylar bundan ibarettir. Pek çok köylü, korkuları nedeniyle, imparatorumuza sormadan Türklere sığınmışlardır. Şimdi de Türkler, aslında hiçbir zaman kendilerine ait olmayan o bölgeleri "biat etmiş köyler" olarak kabul etmekte ve bizimkilere ait olmalarına karşın, tamamen kendilerine mal etmek istemektedirler. Oysa Türkler bu köylere gelince, köylüler onlara yiyecek ve atları için yem temin etmek zorunda kalıyorlar, Hıristiyanlar gelince de aynı hizmeti onlara vermek mecburiyetindeler. Bu köylüler, bizim askerlerimiz köylerine uğradıkları zaman, onlar hakkında Türklere bilgi verirler, kaç kişi olduklarını, nereye gittiklerini vb. ihbar ederler. Bazen de Türkler ve Hıristiyanlar bu köylerden birine aynı zamanda gelirler. O zaman da hangi taraf daha güçlüyse, ötekini oradan kovar. Eğer Kanije bir sancak olacaksa, bunun imparatorumuza büyük zararı dokunacaktır, çünkü maaşlı olmayan ve sadece yağmalarden elde ettikleriyle geçinmek zorunda olan askerler, her gün Hıristiyan köylerine saldıracaklardır. Bunun önünü almak için saygıdeğer efendim, Bay Schmeisser ve tercümanımız aracılığıyla paşaya başvurdu ve imparatorun

böyle durumlara katlanmaktansa, barışın bozulmasına hazır olduğunu, Zigetvar beyinin imparatora ait çok sayıda köyü kendisine biat etmeye zorlamasının, barış koşullarına aykırı bir davranış sayıldığını açıkladı. Bunun üzerine paşa kızdı ve tercümanımızı üçüncü kez yanından kovup dedi ki: "Sen elçiye söyle, bir an önce armağanları getirtmeye baksın!" Tercüman buna karşılık şöyle cevap verdi: "Türkler nasıl olsa her gün barışı bozuyorlar, köyleri yağmalayıp biat etmeye zorluyorlar, köylüleri ya öldürüyor, ya da tutsak alıp götürüyorlar! Nitekim geçenlerde Raab dolaylarında böyle bir olay yaşanmış. Armağan göndermekle barış sağlanamadığına göre, imparator neden armağan yollasın?" Paşa ise, bizimkilerin Türklere ait iki mevziye saldırıp Belgrad önlerine kadar geldiklerini ve burada hezimete uğratıldıklarını ileri sürdü. (Budin paşası da saygıdeğer efendime gönderdiği mektupta aynı şeyleri yazmıştı. Oysa biz bunun yalan olduğunu biliyoruz. Büyük beyler de artık yalan söylemeye utanmıyorlar, yalanları ortaya çıktığı zaman, bunu hiç umursamıyorlar.) Tercüman bunu bildiği için, hiç çekinmeden paşaya itiraz etmiş, olayın söylediği şekilde cereyan etmediğini, Türklerin pazar günü Raab yakınlarına kadar geldiklerini açıklamış. Bunun üzerine paşa gene öfkelenir gibi yaparak tercümanı yanından kovmuş. Tercüman ise hiç istifini bozmadan yüreklilikle ona karşı savunusuna devam etmiş. Konuşmalarında bu kadar rahat olmasının sebebi de, aslında paşanın diğer paşaların önünde rol yaptığının ve durumu ciddiye alırmış gibi davrandığının farkında olmasıymış. Çünkü onların gerek Mehmed Paşa'nın, gerekse onu yeğeni olan Budin paşasının ve Mohaç sancakbeyi Mahmud Beyin can düşmanı olduklarını biliyormuş. Fakat Mahmud Beyin padişah tarafından oraya atanmasının nedeni, Budin paşasını da kollamakla görevlendirilmesi olduğundan, paşa onu makamından azledememektedir. Bu yüzden de saygıdeğer efendimin amacı, sözkonusu beyin oralarda neler yaptığını, zavallı köylüleri nasıl kandırdığını bilmesini ve padişahın genel meclisinde bu şikâyetlerini dile getirerek sancakbeyinin azledilmesini istemesidir. Orada hazır bulunan diğer paşalar ve beyler, efendimin padişahın Divan toplantısına dört hizmetkâr, üç yeniçeri, bir tercüman ve dört uşaktan ibaret bir heyet göndermesine çok şaşırdılar. Çünkü daha önce hiç böyle bir şey olmamış.

Bugün Boğdan'dan bir çavuş gelip dedi ki: "Bathory'nin kendi ensesini görebilmesi ne kadar olanaksızsa, Danzig'i alması da o kadar olanaksızdır."

9 Ekim'de saygıdeğer efendim bana Bathory'nin iki kez Danzig yakınlarında yenilgiye uğradıktan sonra geri çekildiğini anlattı.

Arşidük Ernst, Macaristan'a genel yönetici olarak atanmış ve Macarların başında bir yöneticinin bulunması için Kaşa veya Bratislava'ya yerleşmiş.

Hollanda'da barış bozulmuş, çünkü Don Johann, Antorff kalesini hile yoluyla ele geçirmek istemiş. Fakat bu niyeti sınıfsal korporasyonlara [Stände] ihbar edilince, Almanları ülkeden kovmuşlar.

11 Ekim'de saygıdeğer efendim, tercümanımız Matthias'ın aracılığıyla, bu yıl buradan ayrılabilmesi olasılığının bulunup bulunmadığı konusunda kendisini bilgilendirmesini paşadan rica etti. Paşa buna cevap olarak: "Nereye gidecekmiş? Diğer armağanlar gelmeden burada kalması padişah tarafından kararlaştırılmış bulunuyor. Eğer hediyeler kısa zamanda gelmezse, yakında Yedikule'de veya Kara Kule'de yatmak zorunda olacağını bilsin. Herhalde bunu istemeyecektir. O halde armağanların baharda buraya gönderilmesini mektupla bildirsin!" demiş.

13 Ekim'de, üç ay önce ölen Tatar hanının oğlunu ve şimdi Tatar hanının erkek kardeşini gördüm. Artık devamlı burada oturuyor ve padişahtan maaş alan bir müteferrika olmuş. Yanında dört uşağı vardı ve yüzünden çok şişmanlamış olduğu anlaşılıyordu. Başına kürkle astarlanmış güzel bir başlık geçirmişti. Bunun dışında kıyafeti Türklerinki gibi kırmızı atlastandı.

Bugün Ulm kenti yakınlarındaki Ehingen'den gelme Martin'in anlattığına göre, Ragusalı bir kadınla birlikte gemiye binmiş Zara'ya [Zarda] giderken, yolda Türkler tarafından takibe uğramışlar, kadın vurulmuş, kendisinin azat belgesini de yırtıp atmışlar ve yeniden esir pazarına götürüp satmışlar. Bu onun yedinci kez esir alınıp satılmasıymış. Onu geçen sefer buraya getiren efendisi, patronunun burada olduğunu öğrenince, ellerini bir tahta parçasına bağlayıp 50 değnek vurdurmuş, daha sonra da ayaklarını bağlatıp yukarı doğru kaldırtarak 50 değnek de tabanlarına vurdurmuş. Gece olunca köleleri birbirine zincirliyormuş. Her kölenin boy-

nunda demir bir halka varmış, bu halkadan geçirilen bir zincirle tüm köleler birbirine bağlanıyormuş. Küçük oğlanları ise güzel giydirip esir pazarına götürüyormuş.

14 Ekim'de azledilmiş olan Halep[30] beylerbeyini yolda yürürken gördüm. Bu yaşlı adamın önünden ikişer ikişer tabur olmuş 60 kişi yürümekteydi.

Bugün padişah, Beyazıt'taki eski saraydan yeni saraya taşındı. Birkaç gün önce padişahın öldüğüne dair bir rivayet duyulmuş ve Yahudiler bunun üzerine değerli eşyalarını yeraltındaki mahzenlerine gizlemişlerdi. Şimdi de vebaya yakalandığını söylüyorlar.

Bugün padişahın annesi ve eşi olan sultanlar cariyeleri ile birlikte 40 araba içinde konutumuzun önünden geçtiler. Arabalar kırmızı kumaşla kaplanmıştı ve her birinin yanı sıra ata binmiş gösterişli giysiler içinde iki zenci haremağası onlara refakat ediyordu. Padişahın eşi olan sultanın arabasının ortasındaki girip çıkılan yerde kırmızı ipek kumaştan bir perde asılıydı. Yanında oturmakta olan oğlu bu perdeden dışarısını görebiliyor, fakat kimse arabanın içini göremiyordu. Arabanın önüsıra giden bir atın üstünde sırmalı giysiler içinde, yeşil başlıklı Mahmud adında bir çocuk ilerliyordu. Bu çocuk padişahın oğlu ile beraber büyüyormuş ve 200 akçe gündelik alıyormuş. Ayrıca kendisine ait olan tımardan da yılda 200.000 akçe geliri varmış.

16 Ekim'de müftünün cenazesini kaldırdılar.[31] Ben, Bay Schmeisser ve Wohlzogen, sabah erkenden müftünün evine gittik ve orada rastladığımız yeşil sarıklı bir emire, Müslümanların papası sayılan bu din adamının defin töreninin ne zaman yapılacağını sorduk. Wohlzogen bu din adamıyla konuşurken, bildiği bütün saygı dolu hitap biçimlerini kullanarak cenaze töreninin yerini ve saatini öğrenebileceğini sandı. Fakat adam bizi fena halde azarlamaya başladı, bizim gibi kâfir köpeklerin onların cenaze törenlerini görmek hakkına sahip olmadığını, derhal oradan uzaklaşmamızı söyledi. Bunun üzerine biz de oradan ayrıldık, gene de adam bizi görebildiği sürece arkamızdan ağır küfürler savurmaya devam etti. Biz yolda karşılaştığımız bir tercümana saygı dolu sözlerle durumu açıklamayı denedikse

30 Metinde Babil=Bağdat –ed.n.

31 Konyalı Hâmid Mahmud Efendi, 1574-16 Ekim 1577 –ed.n.

de, o daha da ileri gitti ve gerek bana, gerekse Wohlzogen'e tokat atmaya kalkıştı. Bunun üzerine Wohlzogen ona : "Terbiyeli ve itibarlı bir kişi olarak yabancılara, üstelik de imparatorun elçilik görevlilerine karşı sokak ortasında böyle serseriler gibi davranmaya, küfür edip el kaldırmaya utanmıyor musun? Senin peygamberin olan Muhammed herhalde sana bunu emretmemiştir." dedi. Adam bize şu yanıtı verdi: "Peygamberimiz sizin gibi gavur itlerini (bununla Hıristiyanları kasdediyor) öldürmemizi yeğlerdi!" Wohlzogen: "Peygamberiniz diyor ki, kâfir olsa bile, suçsuz bir insana hakaret eden, cehennemin dibini boylamayı hakeder," dedi. Adam, etrafta biriken Türkleri görünce "İt oğlu it, defol git buradan!"diye bağırmaya başladı ve biz de hemen oradan kaçtık, çünkü aksi halde başımıza iş açılacak, belki de kadının karşısına çıkarılıp yalan yere suçlanacak ve sonuç olarak falakaya yatırılmaktan bizi kimse kurtaramayacaktı. Gene de şunları görebildik. Öğle vakti saat 12'den önce vezir paşalar müftünün evine atlarıyla geldiler. Orada müftünün cenazesine sanki kutsal bir varlıkmış gibi ellerini sürüp o kutsallığı kendilerine bulaştırmak istermişcesine yüzlerini sıvazladılar. Bunu müteakip cenaze Sultan Mehmed'in camiine götürüldü ve orada namaz kılındı. (Bize anlattıklarına göre, önce paşalar tabutu kaldırırlarmış, sonra başkalarına devrederlermiş, fakat müftünün tabutu herhangi birinin cenazesi gibi taşınmazmış, 16-20 kişi, ya da bulunabildiği kadar çok sayıda insan tabutu elleriyle yukarı kaldırırlar, parmaklarının ucunda taşırlarmış. Cenazenin önünden ve arkasından çok sayıda Türk din adamı yüksek sesle dualar okuyup ilahiler söyleyerek yürüdüler. Arkalarından vezirler, Rumeli beylerbeyi, yeniçeri ağası cenazeyi takip ederek kutsal Eyüp mezarlığına kadar gittiler. Geri dönerken bizi Sakızlı Dr. Frantz patrikhanede bir içki içmeye davet etti ve bize Attika yarımadasından getirtilmiş çok lezzetli bir bal, Sakız adasından gelme nar ve badem, Terebinthus fıstığı, çilek boyunda küçük meyveler ikram etti. Patrikhanede bulunanların arasında bir manastırın *archimandrit*'i, bir tıp öğrencisi ve başka kişiler vardı. Yolda bir metropoliti ve Mihail Kantakuzen'i de gördük. Yaşlı ve yakışıklı bir adam olan Kantakuzen'in yanında beş-altı hizmetkârı vardı ve atının üstüne siyah kadifeden bir örtü yayılmıştı.

Bayezid camiinin önündeki meydanda çeşitli eğlenceler düzenlenmişti. Kimileri maymunları, kimileri köpekleri oynatıyorlardı. Bazıları saz çalıyor, bazıları şarkı söylüyordu. Halka çeşitli gösteriler sunulmaktaydı ve yüzlerce seyirci bu gösterileri izlemekteydi. Her gün bu meydanda ikindi vakti, yani saat üç-dört arasında böyle gösteriler yapılıyor. Bir köşede fal bakan, geleceği haber veren kadınlar, erkekler de oturuyorlar. Bazıları küçük taşları, bazıları bakla tanelerini, bazıları ise altı-sekiz zarı önlerine atarak kendilerine sorulan soruları yanıtlıyorlar. Yanıbaşlarında küçük bir kitabı olanlar da var. Bunlara bakarak kendilerine başvurana iyi ya da kötü kaderi hakkında bilgi veriyorlar. Elbette ki bütün bunlar aldatmacadan ibaret. Bizim konutumuzdaki yeniçeriler ve çavuşlar da o falcılara başvurup armağanların ve kuryelerin ne zaman geleceğini öğrenmek istediler. Falcı her seferinde, sen değerli bir armağan hakkında bilgi edinmek istiyorsun dediyse de bu armağanın ne zaman geleceğini bilemedi ve hep yanlış şeyler söyledi.

19 Ekim'de yaşlı Zigomala, oğlu Theodosius'un patriğe ödenen bağışları toplamak için çıktığı yolculuktan iki gün önce geri döndüğünü ve beraberinde "dünyadan yüz çevirme" konusunda yazılmış bir kitap getirdiğini haber verdi. Yardımcılarıyla birlikte yaptığı iş, bütün adalara uğrayıp oradaki metropolitlere ve piskoposlara atla giderek vergi toplamaktı. Metropolitler ve piskoposlar da her evden, ailenin maddi durumuna göre 20-30 akçe alıyorlar ve bu vergiyi topladıktan sonra, parayı almaya gelene ayrıca adanın zenginlik durumuna veya toplanan vergilerin miktarına göre 10-12 duka armağan ediyorlar. Metropolitler bu arada kendilerine de bir pay ayırmayı unutmuyorlar. Şu sıralarda patrik, kendisinden önce patriklik makamını işgal eden rakibi metrophanes ile mücadelesi yüzünden büyük masraflara girmiş olduğundan, kiliseleri ziyaret ederek olası kavga ve anlaşmazlıkları halletmekte, metropolit, piskopos, papaz gibi din görevlilerini atamaktadır. Bütün bu işlemler de ona para getirmektedir. Bundan sonra Eflak ve Boğdan'a gitmeye ve oradan da bağış toplamaya niyetleniyor.

Bugün duyduğumuz bir habere göre, Türkler Kanije yakınlarında albay Kielmann'ı yenmişler ve yaklaşık 600 askerini kılıçtan geçirmişler.

Bugün patrikhanenin baş okuyucusu (*anagnostis*) olan Carickeus konutumuzun kapısı önünden geçti. Kendisine bu ayın birinde, tartışmalı bazı makaleleri okuması ve bana yanıtlaması için vermiştim. Bu konuyu ona hatırlattığımda, okumaya vakit bulamadığını, bir başkasına da okuması için vermek istemediğini söyledi.

22 Ekim'de, vefat eden vezir [Zal] Mahmud Paşa'nın cenazesi kaldırıldı. Tabut, tıpkı türbelerdeki gibi renkli bir örtü ile kaplanmış ve baş kısmına bir sarık yerleştirilmişti. Önden kalabalık bir grup asker yürüyor, din adamları dualar okuyor, bazıları (kulakları tırmalayan sesleriyle) ilahiler söylüyorlardı. Tabutun hemen önünde, ölen vezirin kâhyası, bir kapıcıbaşı ve Türk eşrafından bazı kişiler yürüyorlardı. Sürekli gözyaşı döken hizmetkârları, tabutun yanı sıra ve arkasından yürümekteydiler. Ölenin oğlu, sarığının üstüne siyah bir mendil örtmüş, atı üzerinde onları takip ediyordu. Türkler matemde olduklarını sarıklarına siyah bir mendil yerleştirerek gösteriyorlar. Mehmed, Ahmed ve Sinan Paşalar, beylerbeyi ve yeniçeri ağası da sade birer kavuk takmış ve siyah elbiseler giymişlerdi. Cenaze alayında belli bir düzen gözetilmemekteydi. Halk tabutun önünden, arkasından rastgele yürüyerek cenazeye katılıyordu. Cenaze Eyüp mezarlığına götürüldü ve orada defnedildi. Ölen vezirin dul karısı Sultan Selim'in kızıdır [Şah Sultan] ve babası ona Atmeydanı'nda güzel bir konak armağan etmiştir.

Bu cenaze töreni sırasında Rüstem Paşa'nın kâhyasının oğlu olan Mehmed Çelebi'nin bana anlattığına göre, ebedi hayata kavuşan her Müslümanın yanında daima iki güzel oğlan bulunacak, onları istediği kadar öpebilecek, çevresinde 20-30 hatta 40 cariye ona daima hizmete hazır olacak, canı neyi çekerse, kızarmış tavuk, pilav ve başka leziz yemekler sunacaklarmış. Peygamberleri Muhammed de oraya geldiğinde dört kadın alacakmış: İsa Peygamber'in anası Meryem'i, Firavun'un kızını ve dünyanın en itibarlı kadınlarından ikisini eş edinecekmiş.

Bugün saygıdeğer efendim, Erdel'den altı gün önce gelen Peter'den burada halledilmesi gereken işler hakkında bilgi aldı. Öğrendiğimize göre, imparatorumuzun aleyhine olan bir durum söz konusuydu. Şöyle ki: Şayet Roma-Germen imparatoru, büyük beylere (yani Macar beylerine) kızar ve kendisine başkaldırdıkları için onları cezalandırmaya kalkışırsa, Erdelliler

padişahın iznini alarak Macarlara yardım edecekler ve Germen imparatoruna karşı koruyacaklar. Saygıdeğer efendim, bu haber için Fransıza 25 duka verdi. Ayrıca bu meseleyi bildirmek üzere imparatorluğa göndereceği mektubu gizlice götürecek olan Türke de iki duka armağan etti.

Dün paşa, saygıdeğer efendime iki Türk esirini göndererek azat edilmeleri meselesini halletmesini istedi. Bunların biri Osman adında bir yeniçeri. İmparatorumuz Maximilian, Osman'ın serbest bırakılmasını çok isteyen paşaya bir dostluk işareti olarak, kendisini esir almış olan efendisine 4.000 taler ödeyerek onu satın almıştı. Diğer tutsağın değeri de 4.000 taler olarak belirlenmişti, fakat bu adam padişaha ait topraklarda tutsak alındığı için, karşılıksız olarak serbest bırakılacağını sanmaktaydı. Saygıdeğer efendim ona: "Sen hele 4.000 taleri toparla da, serbest kalman ancak o zaman mümkün olacaktır" dedi. O zaman çavuş, " İmparatorun ülkesinde insanlar böyle esir alınıyorsa, barış nasıl sürdürülecek?" diye sordu. Efendim de ona şu yanıtı verdi: "Ya sizinkiler bizim üç-dört bin insanımızı kendi ülkemizde öldürürlerse veya geçenlerde Raab önlerinde olduğu gibi tutsak alıp buraya getirirlerse barış nasıl sürdürülecek? Siz de o tutsaklardan hiçbirini iade etmek istemediniz." Çavuş da : "Bu olay Belgrad dolaylarında oldu ve kont adamlarıyla oraya gitti," dedi. Efendim ise bunun bir yalan olduğunu açıkladı.

Paşa da dahil olmak üzere bütün Türklerin bir âdeti var: Biz önemli bir kişiyi esir alırsak, bunun barış koşullarına aykırı olduğunu ileri sürüyorlar ve onu geri istiyorlar. Onu hemen iade etmezsek, imparatora mektuplar yazıyorlar ve tutsak serbest bırakılana dek ısrar ediyorlar. Hatta barış bozuldu, bunun acısı çıkartılacaktır, diye tehditler de savurdukları oluyor. Buna karşılık bizden 100 kişiyi esir alıyorlar ve bir tek esiri bile iade etmiyorlar. Fakat efendim bu konularda çok başarılı oluyor. Türkler böyle haksız davranışlarda bulunduğu zaman, hiç çekinmeden ağzını açıyor ve fikrini söylüyor, paşaya karşı bile gayet sert ifadeler kullanıyor. Fakat bunlar şerefsiz insanlar, namus nedir bilmiyorlar ve yalanlarının ortaya çıkmasını umursamıyorlar, yalancılıkla, sadakatsizlikle, sözlerinde durmamakla itham edildikleri zaman bundan utanç duymuyorlar.

24 Ekim'de saygıdeğer efendim, Fransa kralının, Hugenotların elindeki bütün kentleri birer birer geri aldığını haber verdi. Hollanda'da

Don Johann'ın ihtiyatsız davranışları yüzünden barış bozulmuş. İtalya'nın meclis üyeleri İspanya kralına, Hollanda'yı ve sınıfsal korporasyonları boyun eğmeye zorlamasını önermişler ve onlarla savaşmak için dört milyon altın temin etmeye çalışmasını, bununla 10.000 İspanyol, 10.000 İtalyan, 10.000 Vallon, 8.000 Alman ve başka milletlerden asker almasını teklif etmişler. Fakat Ren bölgesindeki dört elektör-dük, Metz'de bir toplantı düzenleyip barışın korunmasına yardımcı olmaya karar vermişler. Ama Don Johann'ın ihtiyatsız davranışları yüzünden barış bozulursa ve kral savaşmaya niyetlenirse, korporasyonlara destek vereceklermiş.

Lehistan kralı Stephanus Bathory, Erdel'deki erkek kardeşi Christoph'a yazdığı mektupta Danzig'deki durumun iyi gitmediğini ve geri çekilmek zorunda kalabileceğini, Lehistan halkının da ürünlerini satamamaktan şikâyetçi olduklarını bildirmiş.

Yaşlı Zigomala, patriğin adeta Kantakuzen'in kölesiymiş gibi davrandığını anlatıyor. Daima ahırında üç-dört at bulundurduğunu, en az haftada bir kez Kantakuzen'in konağına gittiğini, sanki o bir kralmış gibi önünde eğildiğini söylüyor. Kantakuzen, patrikhane kilisesinin bu kadar yakınında oturmasına rağmen, en önemli yortularda bile kiliseye gelmez, Kuddas Âyinini evindeki din adamına yaptırırmış, vaktiyle bütün Rum eşrafında olduğu gibi, onun da evinde özel bir ibadethanesi varmış ve onlar da sadece en büyük yortularda Ayasofya kilisesine giderlermiş. Tıpkı o zamanlarda olduğu gibi, gerek patrik gerekse patrikhane hizmetkârları, sanki Kantakuzen'in kullarıymış gibi onu ziyaret ederler, onu bir kral gibi sayarlar hatta ona yüksek bir unvan olan "*Arhondas*" diye hitab ederlermiş. Bundan iki yıl önce kendi bölgesinde yaşamakta olan Türkler bile bir davaları olduğunda onun konağına giderlermiş ve evine gelip gidenler –Mehmed Paşa müstesna– tüm vezirlerinkinden daha çokmuş. Çünkü bütün tuz ticareti onun elindeymiş ve Eflak, Boğdan tamamen onun nüfuzu altındaymış, Achilo' da sadece onun sözü geçmekteymiş. Bu durum padişahın kulağına gitmiş ve bu yüzden soruşturma açmış. Bu vesileyle padişaha borçlu olduğu yüksek miktarda parayı ödemediği ortaya çıkmış ve padişah ceza olarak onu boğdurmaya karar vermiş. Ancak Kantakuzen'in iyi dostu olan paşa, padişahı bu kararından vazgeçirmiş ve demiş ki: "Onu öldürmek

bir pireyi öldümek kadar basittir. Oysa yaşarsa ona borcunu ödettirebiliriz." Nitekim daha beş gün önce 55.000 duka ödemek zorunda bırakılmış. Bu sebeple sanki patrikhane için para gerekiyormuş gibi patriği, bütün Yunanistan'ı dolaşarak halkı sıkıştırp bağış toplamaya yollayacakmış. Halbuki patrik yerinden hiç de ayrılmak istemiyormuş, çünkü rakibi olan eski patrik Metrophanes'in, iyi dost olduğu paşaları ikna ederek yerine geçeceğinden korkmaktaymış. Bu nedenle Kantakuzen, yaşlı, ciddi, akıllı ve kurnaz bir adam olan Selanik metropolitini yanına getirtti ve onu, patrikhane için para gerektiği bahanesiyle kiliseleri soymakla görevlendirdi. Böylece padişaha olan borcunu ödeyebilecekti. Kantakuzen bütün Yunanistan'da, kendi arzularına boyun eğmeyen patrik ve metropolitleri azletmek ve yerlerine başkalarını atamak yetkisine sahip bir kişi olarak tanınıyor. Bu yüzden onun dediklerini yapmak zorundalar. Yukarda sözünü ettiğim metropolit, para toplamaya çıktığında, zavallı insanlar ellerinde avuçlarında ne varsa vermek zorunda kalacaklardır.

Şu sıralarda patrik ile Piyale Paşa arasında bir gerginlik hüküm sürmekte. Piyale Paşa, Mehmed Paşa'dan sonra en yüksek mevkide bulunuyor. Bir süre önce patriğe bir çavuş göndererek, belli bir kişiyi, belki de paşaya 100 duka vaad ettiği için, metropolit yapmasını istemiş. Patrik de cevap olarak, yönetimi altındaki ruhanilerin (*Clerici*) buna razı olmadıklarını bildirmiş. Paşa bunun üzerine çavuşunu yollayarak, patriğin tek başına bu teklifi kabul etmesini ve muhalif olan din adamlarını kendisine yollamasını, onları razı etmeyi başaracağını söylemiş. İşte böyle, birtakım açıkgöz papazlar paşalara gidip birkaç yüz duka rüşvet vererek, patriğin onları metropolit veya piskopos yapması için ona baskı uygulamalarını istiyorlar. Aynı durum kırsal bölgeler için de geçerli. Sancak beyine veya itibarlı bir konumda olan Türk beyine, okuma yazması bile olmayan bir Rum gidiyor, ona armağanlar veriyor ve metropolite ya da piskoposa bir mektup gönderip kendisini belli bir kiliseye vaiz veya *diakos* yapmasını istiyor. O da bunu yapmak zorunda kalıyor. Bu sebeple papazlar bol bol para toplamaya gayret ediyorlar. Böylece Türklere veya patrikhanede görevli olan din adamlarına para yedirerek istedikleri makamlara getirtilmeyi sağlıyorlar. Bol parası olanlar ve Türklerle ya da patrikhanedeki görevlilerle iyi ilişkiler kurabi-

lenler, onlara birtakım vaatlerde bulunuyorlar ve gerektiğinde bir başkasını yerinden etmek pahasına olsa bile iyi bir makama gelebiliyorlar. Oysa bunların çoğu okumayı bile doğru dürüst başaramıyor ve kendilerini yetiştirmek için de çaba sarfetmiyorlar. Akılları fikirleri para sahibi olmakta.

Buna karşın bizleri küçümsüyorlar, gereksiz sorular ortaya atmaktan başka işleri olmayan birer zındık olarak görüyorlar. Onların kanısına göre, din büyüklerinin düzenledikleri konsillerde, din ile ilgili bütün konular tartışılmış ve birtakım sonuçlara varılmış, artık bunların yeniden gündeme getirilmesi gerekmezmiş. Bu nedenle de onlar verdiğimiz yazıları okumuyorlar. Patrik bu yazıları din bilimcilerine havale ediyor ve kendisi sadece dünya işleriyle uğraşıyor.

Kudüs'teki Sina Dağında bulunan manastırın Rum ve Latin ya da İtalyan keşişleri bütün dünyayı dolaşıyorlar, özellikle de kentleri ziyaret ediyorlar. İtalyanlar, İskenderiye, Kahire ve Trablus gibi İtalyan tacirlerinin bulunduğu kentlere uğruyorlar, oradakilere günah çıkartma işlemi uygulayıp Kuddas Âyini düzenliyorlar. Rumlar ise bütün Türkiye, Eflak, Boğdan, Moskova, Lehistan, İspanya, İtalya gibi yerlere gidiyorlar. Ben bütün bu ülkeleri görmüş, gezmiş olan bazı rahiplere rastladım. İtalyanca öğrenirlerse, bütün bu ülkelerdeki işlerini yürütebiliyorlar.

Zigomala, Hıristiyanların ödedikleri haraç hakkında şunları anlattı: Bütün köylerde, mezralarda ve kentlerde Türk beylerinin temsilcisi olan bir sipahi, kadı veya çavuş bulunuyor ve orada onun sözü geçiyor. Veya oraya gelen görevli, yanına o yörenin kadısını alıyor (zira her köyün kadısı yoktur, sadece büyük ve önemli köylerde bir kadı bulunur ve diğer köylerde kadıya işi düşenler oraya gitmek zorundadırlar) ve haraç toplama işini ona yaptırıyor. Bir yörede yaşayan tüm insanlar bir deftere kayıtlıdır ve bunlar, zenginler-orta halliler-fakirler diye üç sınıfa ayrılmışlardır. Zenginler dörtbeş duka, orta halli aileler 80-100 akçe, fakirler ise 30-40 akçe ödemek zorundadırlar ve bu para her yıl toplanmaktadır. Verecek parası olmayanın ya elbisesi ya da evindeki eşyası alınır. Haraç toplamaya gelen gaddar adam, hizmetkârlarıyla birlikte tüm paraları toplayana dek o yerde 10-14 gün kalır. Köy halkı bu zaman süresince onun ve beraberindekilerin tüm gereksinimlerini karşılamak zorundadır. Sonunda da ayrıca bir para armağanı ya-

pılması gerekir. Padişaha ödenen haraçtan sonra, sıra patriğe ödenecek haraca gelir ve o da gene padişaha ödeme yapmak zorundadır. Böylece sonunda insanların elinde avucunda hiçbir şey kalmaz.

12 Ekim'de paşa, saygıdeğer efendime bir haberci yollayarak, bir daha imparatora mektup yazarken, şifre kullanmamasını tembih etti. Böyle bir şey istemesine, tercümanımız Frankfurtlu Ali Bey sebep oldu. Efendime karşı duyduğu haset yüzünden onu zor duruma düşürmeye niyetlendi, ama sonunda kendisi ziyanlı çıktı. Çünkü saygıdeğer efendim, paşaya bir mektup yazarak, tıpkı paşanın padişahın mühürünü kalbinin üzerinde muhafaza ettiği gibi, efendimin de imparatorumuzun kendisine verdiği şifreyi büyük bir ihtimamla koruduğunu, onu elinden almak isteyenin, şifreyi geçersiz hale getirmesinin bedelini kendi kanıyla ödeyeceğini açıkladı. Eğer şifresiz mektup yazmasını istiyorsa, bunun sonucunun pek de iyi olmayacağını, çünkü paşanın kendisine Hasan Beyin ne gibi oyunlar çevirdiğine dair anlattıklarını ve hatta elçiyi bile onu Divanda şikâyet etmeye kışkırttığını açıkça yazacağını belirtti. Bütün bunları şifre kullanmadan yazarsa ve bunlar her zaman âdet olduğu üzere padişahın Divanında herkesin önünde okunursa, herhalde durumun pek de hoş olmayacağını hatırlattı. Saygıdeğer efendim ayrıca paşanın Ali Beye gizli kalmak üzere anlattığı birçok şeyi de onun naklettiğini, bütün bunları şifresiz olarak yazarsa, her ikisi için kötü olacağını, bu yüzden de paşanın bütün bu durumları göz önünde bulundurarak bir daha kendisinden şifresiz mektup göndermesini istemeyeceğini umduğunu sözlerine ekledi.

26 Ekim'de Sakızlı eczacı Dr. Franciscus Domesticus, Boğdan voyvodasının yanına gitmek üzere yola çıktı. Orada yılda 200 kron maaş alacak, ayrıca hazırlayacağı ilaçlar sayesinde de para kazanacak, yiyecek, içecek ve giyim ihtiyaçları da karşılanacak. Bu çok nazik ve bilgili adam buradan ayrılmadan önce saygıdeğer efendimi ziyaret etti.

Burada Sakız adasından gelme bilgili bir hekim daha var. Buralı Rumlar eğer onun Konstantinopolis'te kalmasını isterlerse, ona yılda 300 duka maaş ödemelerini şart koşuyor.

Bugün Rumlar Aziz Demetrius yortusunu kutluyorlar. Bütün Rumlar bu azizin adını taşıyan yere akın ediyorlar ve içki içip sarhoş olmayan, ken-

dini coşkuya kaptırmayan kişiye yabancı gözüyle bakıyorlar. Rumlar bütün yortularını böyle kutluyorlar: Erkekler içki içerek, kadınlar da giyinip süslenerek ve anlamadıkları duaları okuyup ayin yaparak...

Bugün M. Oswald'ın bana anlattığına göre, ölen Mahmud Paşa'nın hizmetkârlarından 50 genç oğlanı ve yirmi yaşlarında 30 delikanlıyı padişahın sarayına götürmüşler. Ölenin dul eşi eğer isterse, diğer hizmetkârları, tutsakları ve köleleri, Müslüman olsalar dahi, azat belgeleri olmaması halinde, esir pazarına gönderip sattırma yetkisine sahipmiş. Diğer paşaların da, Hıristiyan olup sonradan Müslümanlığı kabul eden bazı kölelerine azat belgeleri verilmiş olmasına rağmen, Hıristiyan ülkelerine gitmeleri yasaklanıyor. Bunlar Türkiye'de kalıp başka işlerde çalıştırılıyorlar. Paşaların yanında çok sayıda oğlan çocuğu da bulunuyor. Bunları ayrı bir odada tutuyorlar ve yıllarca dışarı çıkarmıyorlar. Ancak 30 yaşına gelince serbest oluyorlar. Bu zaman zarfında onlara okuma, yazma, lavta, arp, zurna, ya da hoşlarına giden herhangi bir çalgı öğretiliyor. Eğer sakalları çıkarsa uzatılmasına izin vermeyip traş ediyorlar. Padişahın sarayında da aynı durumlar söz konusu. Rivayete göre Mehmed Paşa'nın 800 böyle genç oğlanı varmış.

Bugün sofrada Piyale Paşa'dan söz açıldı. Şimdi ikinci vezir olan bu paşa, daha önce amiralken Sakız adasını fethetmiş ve Malta önlerine kadar gitmiş. Piyale Paşa'da idrar yolları hastalığı varmış (*Stranguria*) ve uyuyabilmek için çeşitli çalgılar çaldırtıyormuş. Vaktiyle Sultan Selim de içkili olduğu zaman uyuyana dek çalgı çaldırtırmış.

Mehmed Paşa'nın, altın ve mücevherden ibaret inanılmaz bir serveti olduğunu söylüyorlar. Daha önce de söz ettiğim gibi, evine gelenler sürekli bir şeyler getiriyorlarmış. Bir yere atanmak isteyen, ya birkaç yüz duka, ya da bir at veya bir oğlan çocuğu armağan etmek zorundaymış. Eğer bir yıl içinde azledilirse, gene paşaya gelir, bu yıl zarfında zavallı halkın sırtından topladığı paraları paşaya armağan ederek başka bir yere atanmasını sağlarmış. Eflaklılar ona her yıl resmen 12.000 taler, el altından da 12.000 taler olmak üzere, toplam 24.000 taler veriyorlarmış. Ayrıca padişaha da her yıl binlerce taler ödüyorlarmış bu yüzden Eflak halkı zavallı, fakir, kansız cansız insanlardan oluşuyormuş. Paşaya dünyanın çeşitli ülkelerinden hediyeler geldiği için, eşi olan sultan da çok miktarda değerli mücevhere sahipmiş.

Büyük paşaların eşleri, özellikle de padişahın ailesine mensup kadınlar, tıpkı erkek hizmetkârlarda olduğu gibi, cariyeler arasında da bir görev bölüştürmesi yapmaktadırlar. Cariyelerin her birine, yaptıkları işe göre günde dört-beş akçe ödenir. Sultan hanımlar da tıpkı sipahiler gibi kuşaklarında bir hançer bulundururlar. Piyale Paşa'nın eşi, kocasının cariyelerden birinin boynuna dokunduğunu aynadan gördüğünde, hemen arkasını dönüp onu hançeriyle öldürmüş.

Bugün Halep beylerbeyini tutuklu olarak getirdiler ve Yedikuleye kapattılar. Oysa bundan kısa süre önce padişaha 40.000 duka ve paşaya da değerli taşlardan oluşan inanılmaz bir hazine armağan etmişti.

17 Ekim'de saygıdeğer efendimin anlattığına göre, Fransa kralı Carl veya Franciscus (hangisinin olduğunu unuttum) henüz on yaşındayken taç giyme töreni yapılmış ve kral ilan edilmiş. Genç kral, kendi yaşıtları ile şakalaşırken, aralarından birinin şapkasını kapıp pencereden dışarıya, bahçeye fırlatmış. Eğitmeni bunu görünce, kralın arkadaşı olan genç, pencerenin önünde durmakta olan genç kralın da beresini bahçeye atmasını söylemiş. Delikanlı söyleneni yapmış, ama genç kral buna çok kızmış. Bunun üzerine eğitmeni ona demiş ki: "Siz bir kral olarak o gençlerin düzeyine inmeseydiniz, o delikanlı böyle bir davranışa cesaret edemezdi." Genç kral bu sözleri duyunca haksız olduğunu anlamış ve bundan böyle başkalarına karşı daha mesafeli davranmaya özen göstermiş. Bunu bizzat kendi gözleriyle gören saygıdeğer efendim, düzeyleri yüksek olan beyefendilerin genç prensleri onurlu ve erdemli kişiler olarak yetiştirmek için dayak gibi sert yöntemlere başvurmaktansa, değerli öğütler vermek (*Stimulis*)ve üzerinde düşünülecek derin anlamlı sözler söylemek suretiyle eğittiklerini anlattı.

Türk hükümdarlarından birine Hıristiyanların yetenekleri ve becerikliliklerinden övgü ile söz edildiğinde, hükümdar: "Bizimkiler bir Hıristiyandan on kat üstündür," demiş.

28 Ekim'de tercümanımız Matthias'ın anlattığına göre, günün birinde son Sultan Selim'in büyükbabası olan [Yavuz] Sultan Selim'e bir kuyumcu çok değerli bir mücevher getirmiş ve büyük övgülerle onu padişaha satmak istemiş. Padişahın hekimleri de bu mücevheri çok beğenmişler ve binlerce duka

değerinde olduğunu, padişahın hazinesinde mutlaka böyle bir mücevherin bulunması gerektiğini söylemişler. O sırada padişah mücevheri elinden yerdeki taşların üstüne düşürmüş ve mücevher cam gibi binlerce parçaya bölünmüş. Bunun üzerine padişah: "Şimdi bunun değeri nedir?" diye sormuş. "Hiç" diye cevap vermişler. Padişah hizmetkârlarına bir parça altın getirmelerini buyurmuş ve altını eline alır almaz zemin taşlarının üstüne atmış. Altın parçalanmayınca gene değerinin ne olduğunu sormuş. Çevresindekiler altının değerini söyleyince demiş ki: "İşte benim hazineme bu yakışır, öbür taşlar değil!"

Bu sohbet esnasında İmparator Ferdinand'ın saray cücesinden de söz edildi. Bir kış günü İmparator Ferdinand, donmuş olan Tuna nehrinin üzerinden karşı yakaya geçeceği zaman, saray cücesini de beraberinde götürmek istemiş. Fakat kimse cüceyi buzun üzerinden geçmeye ikna edememiş. Sonunda imparator ona : "Görmüyor musun, koskoca öküzler bile buzun üstünden rahatça geçiyorlar!" demiş. Bunun üzerine cüce ona şu yanıtı vermiş: "Ama o öküzlerin benim kadar çok günahı yok!" Demek ki cücenin günahları tüm bu öküzlerden daha ağırmış.

Saray kâhyası Trautson'un da bir cücesi varmış. Bir cuma günü efendisine ait eşeğin yattığı yerde kemikler bulmuş, besbelli hizmetkârlar bunları oraya saklamışlar. Cüce hemen efendisine koşup demiş ki: "Sizin eşeği ateşe atıp yakmak gerek, çünkü bugün Cuma olmasına rağmen et yediğine göre, Luther taraftarı olmalı..."

29 Ekim'de bizim Viyanalılar, bir Cizvit papazının Viyana'daki St. Stephan kilisesinde Dr. Luther ve rahibeleri hakkında vaaz verdiğini anlattılar. Papaz demiş ki : "Hayvanların yedikleri yem, cinslerine göre değişir." Dinleyiciler arasından biri de: "Ben bir eşeği diken yerken gördüm," demiş. Gel de bu sözlerden bir anlam çıkar!

Graz kentinde de bir Cizvit demiş ki, savaşçıların yedi kutsal nesne üzerine yemin etmesinin herhalde bir nedeni vardır, bunu kendileri uydurmuş olamazlar.

Graz kentindeki Arşidük Carl'ın Hannibal adında İtalyan bir orkestra şefi varmış, sanatı bakımından Orland'dan çok daha üstünmüş, ama Tanrı tanımaz, küfürbaz adamın tekiymiş. Keyfi bozuk olduğu zaman denizdeki balıklara bile küfredermiş ve: "İsa'yı taşıyarak denizden geçiren

Büyük Christophel'in keşke ayaklarını ısırıp koparsaydınız da denizde boğulsaydı!" dermiş. Bu adamın karısından başka iki-üç metresi de varmış ve saray kâhyası bundan dolayı onu kınadığında, bu kadınların masraflarını kendi kesesinden gördüğünü, ara sıra değişikliğe ihtiyacı olduğunu söylemiş. Bu adam üç yıl önce ölmüş.

İmparator V.Carl'ı kendi istencine göre yönlendiren kardinal Granvellanus'un armasında domuz kafalı bir kartal görülüyormuş ve üzerinde de şu vecize yazılıymuş:

"Sic placuit Superis."

Cornelius Agrippa, domuzun kardinali ve kartalın da imparatoru temsil ettiğini varsayarak ve kardinalin imparatoru etkisi altına aldığını ima ederek, bu yarım dizeyi şöyle tamamlamış:

"Aquilam lubjicere porcis."
Demek ki ilahlar böyle olsun istediler:

Granwell domuzuna, kartalı yönettirdiler.

30 Ekim'de Türklerin çoğunlukla dirsekleri hizasına kadar gelen kısa ve geniş kollu ceket giymelerinin nedenini anlattılar. Muhammed uzun ve geniş kollu elbise giyermiş. Günün birinde uyurken, kedinin biri elbisesinin geniş kolundan içeri girip orada uyuyakalmış. Muhammed uyandığında, kolunun yeninde uyuyan kediyi farketmiş, ama onu uyandırmaya kıyamamış ve elbisesinin kolunun dirseğine kadar olan kısmını kesmiş. Bu yüzden Türkler de hep yarım kollu elbiseler giyerler ve kedilere, köpeklere çok iyi davranırlar, onlara yedikleri etten pay ayırırlar. Bazı adamlar kentin sokaklarında dolaşarak demir bir şişe geçirdikleri kızarmış et parçaları satarlar ve bunların peşinden bir sürü kedi köpek gelir. Kent halkı bu etlerden satın alıp hayvanları besler. Bazı kimseler de bir akçe veya birkaç mangır karşılığında et ya da iç organları satın alırlar ve damlarında gezen kedilerin, sokak köpeklerinin önüne atarlar, hatta havadaki kuşları bile beslerler. Bunları hep "Allah rızası için" yaparlar. Kentin içinden 20-30 atlı

geçtiği zaman, sokaklardaki köpekler bir kenara çekilip onlara yol verirler. Pek çok kişi yırtıcı kuşlar, güvercinler satın alıp sonra salıverirler. Kentin içinde pek çok güvercin vardır. Bazıları balık satın alırlar ve tekrar denize atarlar. Tuna kıyısında buna bizzat tanık olduk. Türkler bu davranışın bir ibadet yerine geçtiğine ve sevap sayıldığına inanırlar.

Bugün Bay Schmeisser bir zamanlar Viyana'da verilen büyük bir şölenden söz etti. Bu şölene birçok asilzade ile birlikte bir manastırın başrahibi de davet edilmiş. Yemeğin sonunda başrahibin Latince bir konuşma yaparak şölen için teşekkür etmesi gerekiyormuş. Rahibin cahilliğini bilen birisi ona, bu teklifi reddederse büyük bir kabalık etmiş olacağını söylemiş ve kendisine yardım edeceğine dair söz vermiş. Başrahip bunu nasıl yapacağını sorunca: "Ben yemekten sonra salonun dışına çıkacağım, siz de ayağa kalkıp birkaç kez öksürerek sesinizi düzeltin ve "Quanquam..."[32] diye söze başlayın. O sırada ben kapıdan içeri gireceğim ve bir sürü gülünç hikâye anlatacağım. Bütün konuklar beni dinleyip sizin teşekkür konuşmanızı unutacaklardır." Başrahip bu teklifi memnuniyetle kabul etmiş ve yerine oturup içi rahat olarak hoşça vakit geçirmiş. Şölen bitince kendisine yardım teklif eden adam salondan dışarı çıkmış. Başrahip de konuşma zamanının geldiğini anlayarak yerinden kalkmış, birkaç kez öksürüp sesini düzeltmiş ve " Quanquam...diye söze başlamış. Fakat bu sözü birkaç kez tekrarlamasına rağmen, gülünç öyküler anlatacak olan adam bir türlü salona girmemiş. Nihayet başrahip kapıya gidip ardına kadar açmış ve dışarıya : "Hey, yüzünü şeytan göresi, nerde kaldın, içeri gelsene!" diye seslenmiş. Bunun üzerine salonda büyük bir kahkaha kopmuş ve ziyafetle birlikte teşekkür konuşması da sona ermiş.

Önemli kişilerden biri aynı başrahibe uşağını gönderip bir haber ulaştırmak istemiş ve uşağına, başrahibe Latince hitab etmesini tembih etmiş. Uşak konuşmaya başlar başlamaz, başrahip sözünü kesmiş ve demiş ki: "Dur hele, efendinin ne istediğini biliyorum, bana daha önce söylemişti. Kilercibaşı, bu adama en iyi kırmızı şaraptan iki testi doldur!." Fakat uşak hâlâ konuşmasına devam ettiğinden, bu Latince konuşan adamdan kurtulmak için kilercibaşının arkasından seslenmiş: "Sen en iyisi bütün fıçıyı ver de alıp gitsin."

İhtiyar kont Hardeck, bu başrahibin Latince bilmediğini imparatora ihbar edeceğini söyledikçe, başrahip ona sus payı olarak en güzel şarabından fıçılar dolusu gönderirmiş.

Şimdiki başrahip ve kont Bernhard von Hardeck, birlikte şarap içerek aralarında dostluk ve kardeşlik ilişkisi şerefine kadeh tokuşturmuşlar. Kont, başrahibin dörtköşe takkesini alıp kendi kafasına geçirmiş, buna karşılık kendi Braunschweig geleneğine uygun kocaman şapkasını onun kafasına oturtmuş ve manastıra bu kıyafette dönmüşler. Oraya varınca, kont başrahibe takkesini geri vermiş.

31 Ekim'de padişah av dönüşü konutumuzun önünden geçti. Padişahın erkek kardeşlerini boğan dilsiz hizmetkâr da tek başına önden gitmekteydi. Kapımızın hizasına geldiklerinde, dilsiz kapımızdaki çavuşa bizi gösterip arkasından da kılıcının üstüne vurdu ve bu hareketiyle bizi öldürmek gerektiğini ima etmek istedi. Padişah bunu farkedince güldü ve dilsizin arkasından bizim konutun önüne geldiğinde, bize ters ters baktı.

Padişah avdan dönerken, belli bir düzen içinde sarayına gider. En önde sarayın en alt kademe uşakları ve avcılar ilerler. Bunları padişahın dokuz atı, has ahırlardan sorumlu olan imrahorbaşı ve iki yaşlı adam izler. Bu adamlardan biri eski hükümdarların soyundan gelmekte olan yaşlı bir şairdir.[33] Daha sonra yukarda sözünü ettiğim dilsiz, onun arkasından da padişahın özel uşakları ve daima padişahın çevresinde bulunan silahlı gençler bir ormanın ağaçları gibi birbirlerine yakın yürürler. Onların arkasından padişah gelir, sarığına çok sayıda siyah balıkçıl kuşu tüyünden ibaret bir sorguç takmıştır. Hemen onun peşi sıra en önemli görevleri üstlenmiş olan üç içoğlanı onu izler, biri padişahın yağmurluğunu, ikincisi padişahın oklarını ve yayını, üçüncüsü herhangi başka bir eşyasını taşır, biri padişahın soyunmasına, diğeri giyinmesine yardım eder, elbiselerini düzenler ve saklar. Bunları Hıristiyan ailelerden toplanarak sarayda eğitilmekte olan çocuklar izler, ata binmiş olarak kollarının üstünde doğan ve atmaca kuşları taşırlar. En arkadan da bir sürü başıboş uşak gelir.

32 Mamafih, bununla beraber anlamındadır –ed.n.

33 Kastedilen daha önce de kendisinden bahsedilen İsfendiyaroğullarından Kızıl Ahmedli Şemsi Ahmed Paşa'dır –ed.n.

Kasım 1577

1 Kasım'da Halep beyi hakkında başlatılacak olan soruşturma için Yedikule'ye çok sayıda kadı ve çavuş gitti. Halep beylerbeyinin İran şahı ile anlaştığından kuşkulanılıyor. Buraya geldiğinde, etrafındaki kalabalık hizmetkâr ordusuyla çok görkemli bir gösteri sunmuş, paşaya da değerli armağanlar getirmişti. Beylerbeyi daha paşanın huzurundan ayrılmadan, padişahtan bir ferman gelmiş ve bunun üzerine onu Yedikule'ye kapatmışlar.

Bir zamanlar Bay Carl Rym ve saygıdeğer efendim vezir paşalarla barış müzakerelerini yürütürlerken ve başlangıçta bir türlü istenilen anlaşmaya varamazken, bizim eski tercümanımız Mahmud Bey bize şöyle demişti: "Sizin bu müzakereler sırasında göstermekte olduğunuz aşırı dürüstlük Türkler ile ilişkinizde bir işe yaramaz. Onlarla çok konuşup çok vaatlerde bulunmalısınız, hatta yerine getiremeyeceğiniz vaatlerde bulunmaktan da çekinmemelisiniz. Çünkü Türkler de böyle davranırlar, birçok şey vaat ederler, oysa bu vaatlerini tutmaya hiç de niyetleri yoktur." O zaman bir armağan söz konusu olmuştu, paşa, barış antlaşmasının yapılmasına yardımcı olmak için elçilerden bir armağan istemişti ve elçilerin bunu vereceklerini vaat etmelerini istiyordu. Oysa elçiler belki imparatoru bu armağanı vermeye razı edemeyecekleri endişesiyle, paşaya mahçup olmamak için, söz vermeye çekiniyorlardı. Bu tutumları karşısında Mahmud, onların fazlasıyla dürüst ve açık yürekli davrandıklarını söyleyerek, "Siz de Türkler gibi yapın, bir sürü vaatte bulunun ve sonra da vaadinizi tutmayın!" dedi.

Bugün Sina Dağından gelmiş olan ve çok iyi Grekçe konuşan bir Rum keşişi kapımıza geldi ve bana başvurarak, Almanya, Lehistan ve Moskova'ya gitmek niyetinde olduğunu, efendimin kendisine bir pasaport ya da onaylı yolculuk belgesi vermesini istedi.

Daha önce İspanya, İtalya ve tüm Asya ülkelerini gezmiş olduğunu söyledi ve Sina Dağında 100 keşiş bulunduğunu anlattı.

2 Kasım'da akşam yemeği sırasında İspanya kralının, bahçesi için her yıl 25.000 duka sarfettiğini anlattılar. O bahçedeki fidanlar, fil, aslan, ayı gibi çeşitli hayvanlar şeklinde kesiliyor ve öyle yetiştiriliyorlarmış.

Mantua'daki bir salonun her bir köşesine birer adam yerleştirildiğinde, köşelerden birinde bulunan adam çok alçak sesle fısıldasa bile, diğeri onu işitebilir, ortada duran ise tek kelime duyamazmış.

Arşidük Ferdinand, Tirol'da bulunan ve bir zamanlar kendisine ait olan Trient kentini elinden almış olan ve iade etmek istemeyen Kardinale karşı başkumandanını yollayarak kenti zaptettirmiş. Kardinal da papaya başvurup Ferdinand'ı aforoz ettirmiş. Bunun üzerine Ferdinand büyük bir kadehe şarap doldurtup onu başına dikmiş ve demiş ki: "Aforoz olsam da olmasam da, bu şaraptan aynı tadı alıyorum. Papa beni aforoz ettiyse de, benim gözümde bir bezelye tarlasından fazla değeri yoktur."

Trient Kardinali Roma'da üç ilginç şeye sahipmiş: 1. Bir at gibi üzerine semer ve koşum takımı konabilen ve binip etrafta gezilebilen bir inek. 2. Çok bilgili kör bir hekim. 3. İnsanın hayatta dinleyebileceği en usta kemancı.

Katoliklerin iddia ettiğine göre, İtalya'da St. Laureto'daki Azize Meryem şapelinin, Cebrail'in Meryem'e göründüğü yer olduğuna inanılıyormuş. Meryem mucizevi bir biçimde Yahudilerin ülkesinden Arnavutların ülkesine getirilmiş, fakat Arnavutlar kendisine gereken saygıyı göstermeyince, kutsal melekler Meryem'in tasviri ile birlikte şapeli de İtalya'da Laureto'ya taşımışlar. Buna inandırmak için, heykelin çok eski ve paslanmış olduğunu, sadece çevresinde süslemelerin bulunduğunu, yerinden sökülemediğini söylüyorlar. İtalya'da bir kilise inşa edileceği zaman, o yerin kardinali veya piskoposu St. Laureto şapelinden bir taş alıp yapılacak olan kilisenin temeline yerleştirirmiş. Bu taşlar her yeni kiliseyi kutsamak yerine geçermiş.

3 Kasım: M. Oswald'ın dediğine göre, Mehmed Paşa, Sırbistanlı Peter aracılığıyla Erdel voyvodasına iki küçük gümüş kutu içinde "Tiryak" ve "Mitridat"[34] ve takriben altı parça mühürlenmiş toprak göndermekteymiş. Bunların hepsi toplam altı duka değerindeymiş. Buna karşılık voyvoda ona her yıl 1.000 taler göndermek zorundaymış.

Bugün saygıdeğer efendim İtalyan kontu Vinzenz Benedict Gajan ve oğlu Eduard'ı, Ragusalı Niclaus Prodonelli'yi, Venedikli Christoph Bartolotti ve Ali Beyi yemeğe davet etti. Beş Yahudi çalgıcı da çağırdı. Bunlardan birinin çalgısı

34 Tiryak ve Mitridat. Bazı hastalıkların tedavisinde ve panzehir olarak kullanılan ilaçlar –ç.n.

tıpkı et doğrama tahtasına benziyordu ve bunu parmaklarıyla çalıyordu, ikincisi kemancıydı, üçüncüsü lavtacı Kaini idi, dördüncünün kopuzu vardı ve beşinci davul çalıyordu. Bu davul bir kevgir büyüklüğünde olup üzerine saydam bir deri gerilmişti ve sesi kaba bir homurtuya benziyordu. Çalgıcılar bir sürü Türkçe şarkı çaldılar ve söylediler, fakat bu gayet kaba bir köylü müziğini andırıyordu. Sadece kemancının çaldıkları biraz daha hoştu. Aralarından biri atlayıp zıplayarak bazı marifetler gösterdi, daha sonra güldürücü oyunlar sergiledi. Saygıdeğer efendim onlara beş taler ödedi. Bu çalgıcılar şimdiye dek 22 kez padişahın önünde gösteri yapmışlar ve her seferinde onlara 60 duka verilmiş. Göstericilerden birinin erkek kardeşi, atlama becerisiyle padişahın takdirini kazanmış ve padişah ona Müslüman olmasını teklif etmiş, adam da buna hemen razı olmuş. Padişah ona armağan olarak iki giysi, bir at ve birkaç bin akçe vermelerini buyurmuş, ayrıca da 20 akçe gündelik bağlandığını onaylayan bir belge düzenlettirmiş. İşte padişahın çalabildiği en güzel çalgı da budur.

Bugün saat 12'de [Zal] Mahmud Paşa ile evlendirilmiş olan Sultan Selim'in kızı [Şah Sultan] için düzenlenen cenaze törenine tanık olduk.[35] Başkalarına kıyasla gösterişsiz bir törendi. Tabutun baş kısmında kadınların taktıkları altın ve mücevherlerle süslü bir başlık, orta kısmında da dört parmak genişliğinde altın ve mücevherli bir kuşak vardı, her ikisi toplam birkaç bin duka değerindeydi. Tabutun her iki yanından ve arkasından kalabalık bir insan topluluğu yürüyordu. En arkadan Mehmed Paşa, yanında Rumeli kazaskeri olduğu halde, onun arkasından da Mustafa Paşa, Ahmed Paşa, Sinan Paşa, Anadolu kazaskeri, Rumeli beylerbeyi, yeniçeri ağası, at üstünde ve siyah giysiler içinde cenazeyi takip ediyorlardı. Yeniçeriler her zamanki başlıklarının yerine başlarına sarık takmışlardı.

Bugün Boğdan voyvodasının "Kapı"ya bildirdiğine göre Bathory, Danzig önünden ordularını geri çekmiş. Buna çok sevindik.

Birçok Türk kadının inancına göre, bir Müslüman bir Hıristiyanı görürse, uğur getirirmiş.

5 Kasım'da Theodosius Zigomala beni ziyarete geldi ve saygıdeğer efendime hediye olarak güzel gümüş bir kab içinde mühürlenmiş toprak

getirdi, ayrıca da 40 parça mühürlenmiş toprak verdi. Bunları Limnos adasından getirmiş ve bu mühürlenmiş toprağın kazılarak çıkarılmakta olduğu dağa bizzat gitmiş. Anlattığına göre, bu dağın içinde üç damar varmış, birinden kızılımtrak renkte, birinden gri renkte birinden de beyaz renkte toprak çıkarılmaktaymış. Bu topraktan izinsiz almak yasakmış ve cezası büyükmüş, çünkü toprak padişaha aitmiş, ama kimse bunu umursamıyormuş.

Adada yaklaşık 70 köy varmış, tek şehir Limnos'muş. Theodosius Zigomala, padişaha ödenecek olan 5.000 duka tutarındaki haracı adalardan toplarmış. Her adanın ödemek zorunda olduğu haraç belliymiş. Bu ödemenin dışında patrik için ayrıca bir para verilirmiş ve nihayet parayı toplayana da emekleri karşılığında 10-12 duka armağan edilirmiş. Metropolit kendine düşen payı aldıktan sonra patrikhanedeki diğer görevlilere de (*magno Logathetæ, Chartophylaci vs.*) armağanlar gönderilirmiş.

Theodosius, Antalya/Attalia'dan getirdiği bir halıyı saygıdeğer efendime dokuz dukaya satmak istedi. Anlattığına göre, patrik önceleri bu makamı işgal etmiş olan rakibi Metrophanes'e, buradan ayrılıp başka bir yere taşınırsa, her yıl 300 duka ödemeyi vaad etmiş. Çünkü kendisi kentten ayrılmak zorunda olduğunda, onun gelip boşalan patriklik koltuğuna oturacağından korkuyormuş. (Nitekim kendisinin şu sıralarda Yunanistan'a gitmesi gerekmekteymiş.) Fakat Metrophanes yerinden kımıldamaya niyetli görünmüyormuş.

Ben Theodosius'a, eğer paşadan izin alabilirsem, patrik ve maiyeti ile birlikte Yunanistan'a ve adalara gitmemi kabul edip etmeyeceğini sordum. O, patriğin rakiplerinin ve hasımlarının eline koz vermemek için bir Almanla ve üstelik de kendilerine ters düşen mezhepten olan birisi ile beraber bu yerleri ziyaret etmek istemeyeceğini söyledi.

7 Kasım'da mahalleleri dolaşan bir tellal, sokakta bir mektup bulanın onu sahibine getirmesini, bunun karşılığında dolgun bir bahşiş alacağını halka ilan etti. Zira Paşa, Erdel temsilcisi Sırbistanlı Peter'e, efendisine götürmek üzere önemli mektuplar teslim etmiş ve o da bunları kaybetmiş. Voyvoda, imparatorumuzun is-

35 Zal Mahmud Paşa ve Şah Sultan'ın ölüm tarihini 1580 olarak veren Çağatay Uluçay (Padişahların Kadınları ve Kızları, Ankara 1980, s. 41), Gerlach'taki bu kayıt doğrultusunda düzeltilmelidir –ed.n.

yancı Macarları cezalandırmaya karar vermesi durumunda, Macarlara yardım etmesi için izin istiyor. Üstelik imparatorumuz 100 - 200 askerle harekete geçtiği anda, Budin ve Temeşvar beylerinin de hemen ona karşı çıkmalarını bekliyor. Kısacası Erdelliler ya da Erdel voyvodası imparatorumuza karşı girişimde bulunmayı tasarlıyor.

Erdel voyvodasının temsilcisi işte bu mektubun yanıtını kaybetmiş, kırmızı atlastan bir kese içine yerleştirilmiş olan cevap yazısını, mazul beylerbeyinin hizmetkârı bulmuş ve sahibine teslim ederek vaadedilen 50 taleri almış. Yaşlı Fransız, mektubun içinde yazılı olanları hemen efendime bildirdi: Ulu Hakan, voyvodanın gönderdiği haracı aldığını haber veriyor ve voyvodaya tüm düşmanlarına karşı yardım göndereceğini vaat ediyor. Eğer Alman imparatoru (imparatorumuzdan böyle söz ediyorlar) Erdel'e karşı harekete geçecek olursa, hemen buraya haber yollamasını ve buradan derhal yardım gönderileceğini bildiriyor. Nitekim daha şimdiden Budin ve Temeşvar beylerine, ayrıca komşu beylere de talimat verdiğini ve Almanların Erdel'e karşı bir girişimde bulunduğu fark edilir edilmez, derhal bütün güçlerini toplayarak Erdel'e yardıma koşmalarını tembih ettiğini açıklıyor.

Bu durumda saygıdeğer efendimin bütün korkusu, bu tür emirlerin kötüye kullanılması ve imparatorumuzun Macaristan'daki isyancıları cezalandırma girişiminde bulunduğu anda, Erdellilerin ve Türklerin bu asilere yardım etmek bahanesiyle genel bir savaş çıkarmaları, ya da en azından birçok şatoyu ve köyü basarak harap etmeleridir. Bu sebeple efendim, bütün bu olasılıkları imparatorumuza bildirdi, özellikle de Erdellilerin, kendilerinden medet uman Macar dostlarına arka çıkmak için Alman imparatoru ile savaşmak zorunda kalacaklarını açıkça ilan ettiklerini belirtti. İmparatorumuz onlara karşı bir girişimde bulunduğunda, Türklerin de üçüncü güç olarak işe karışacakları ve Macarlarla Erdellilere yardım edecekleri kuşku götürmemektedir. Nitekim bir zamanlar Ziget ve Jula savaşları da Erdelliler tarafından başlatılmıştır. Paşa, Erdel voyvodasına hitaben yazdığı bu mektupta, padişahın gelecek yıl donanmasını Trablus'a sefere yollayacağı ve oradan Malta'ya geçmeye niyetlendiği de bildirilmekteydi. Gelecekte bizi bekleyen olaylar ortada!

Bugün saygıdeğer efendim, Bosna'da halen tutuklu olan Bay von Auersberg'den, bir mektup aldı. Türklerin haksız davranışlarından yakınıyor. Ferhad Bey, Türk esirlerin serbest bırakılmaları dışında ayrıca 30.000 duka fidye ödenmesini istiyormuş. Bu para ödenmediği takdirde kellesini kestirecekmiş. Bay Auersberg Konstantinopolis'e götürüldüğünde, Ferhad Bey, ona 30.000 duka değer biçtiğini paşalara söylemesini yasakladığı gibi, ona herhangi bir söz vermediğini bildirmesini tembihlemiş. Böylece, Divan toplantısında kendisinin serbest bırakılması karşılığında birçok tutsak Türkün azat edilmesi kararlaştırılmış. Şimdi de Ferhad Bey buna ilaveten kendi saptadığı fidye parasının ödenmesini istiyormuş, ama onun bunu ödeyecek parası yokmuş. Bu durumda kendisinin Konstantinopolis'e gönderilmesine dair emir gelmeden önce 20.000 taler değerinde ipek, kadife ve sırmalı kumaşları Bosna'daki Laybach kentinden getirtip beyi tatmin etmesi gerekiyormuş. İşte Türkiye'de işlerin nasıl yürütüldüğünü bilmeyenler durumu öğrensinler.

Bugünlerde İspanya kralının hizmetkârı Fabion Romans buradan ayrıldı ve paşanın, geçenlerde İspanya kralı adına barış müzakereleri yapmaya gelmiş olan Don Martin'e yazdığı iki mektubu da beraberinde götürdü. Her iki mektubu da paşanın ağzından Hürrem Bey adındaki Türk tercümanı yazdı. Birinci mektupta paşa, İspanya kralına yazmış olduğu mektupların cevaplandırılmamış olmasına canının sıkıldığını belirtiyor ve paşaya karşı gösterilen bu umursamazlığın pişman olacağı olaylara yol açabileceğini hatırlatıyor. Paşa, Don Martin aracılığıyla İspanya kralına gönderdiği mektupta, Ulu Hakanın herkese kapılarını açık tuttuğunu, kendisine yaklaşanların dost veya düşman oluşlarına göre davrandığını belirtmişti. İspanya kralının yaklaşımından anladığı kadarıyla, Ulu Hakanın dostu olmak istediğine göre, itibar sahibi bir elçi aracılığıyla kendisine bir armağan gönderdiği takdirde, bunun gerektiği biçimde saygıyla karşılanacağını açıklamıştı. Buna karşılık Don Martin şu yanıtı vermişti: İki devlet arasındaki eşitliği korumak amacıyla, önce padişah İspanya kralına bir armağan göndermeliymiş ve bunun karşılığı olarak da kral padişaha bir armağan gönderecekmiş. İspanya'daki Don Martin'e yazılan diğer mektupta ise paşa, gayet nazik bir ifade ile İspanya'dan gelecek olan elçilik heyetini beklemek-

te olduklarını ifade etmişti. Hürrem Bey, Fabion'a, İspanya kralını öfkelendirmemek için Don Martin'in, birinci mektubu değil de sadece son mektubu krala göstermesini tavsiye etti. Fabion, değerli efendimle konuşurken, Ragusa'ya vardığında, İspanya elçisinin Cenova'ya varıp varmadığını haber vereceğini söyledi. Fakat saygıdeğer efendimin bu habere inanmamasını da ilave etti. İşte İspanyollar da paşayı ve padişahı böyle kandırmacalarla oyalıyorlar, krallarının barış istediğini ileri sürerek Türklerin donanmalarını üzerlerine göndermelerini önlemeye çalışıyorlar.

8 Kasım'da, geceye bir saat kala Hans Christoph Wohlzogen, Hans Schlesinger ve Sinan adındaki çavuş posta ile Viyana'ya doğru yola çıktılar. Bay Ambrosius Schmeisser bana paşanın imparatorumuza gayet küstah bir mektup yazdığını ve Eğrililerin Solnock beyinden gaspettikleri eşeklerin iadesini, ayrıca da Zigetvar çarpışmasında barış anlaşmasına aykırı olarak tutsak alınan yeniçeri Osman'ın da geri gönderilmesini istediğini anlattı.

İşte bu da gene hep eski terane: Ne zaman saygıdeğer efendim onları Raab dolaylarında saldırıya uğrayan 300 kişi yüzünden itham ederse, utanmadan her türlü yalanı söylüyorlar ve olayın Belgrad yakınlarında geçtiğini iddia ediyorlar. Oysa bütün dünya, hatta Türkler bile, saldırının Raab civarında olduğunu biliyor.

Konstantinopolis'te "saka" denilen ve manda derisinden yapılma tulumlar içine su doldurup sokak sokak dolaştıran pek çok satıcı var. Dört kova dolusu suyu bir akçe karşılığında satıyorlar. Bu adamlar yangın çıktığında da alevleri söndürmek için su getirirler. Biz de gereksinimimiz olan suyu böyle bir sakadan alıyoruz. Saka, manda derisinden yapılma iki tulumu su kulelerinden doldurup atının iki yanına asıyor ve kapımıza getiriyor.

10 Kasım'da Bay Schmeisser ve ben, padişahın mesajlarını bize getirmekle görevli olan Sinan'ın düzenlediği vaftiz törenine katıldık. Çocuğun büyükbabası olan papaz, gündelik kıyafetini giymiş ve boynuna kırmızı bir atkı takmış, kilisenin kapısı önünde durmaktaydı. Yanında duran yaşlı bir kadın çocuğu taşıyordu. Onun dışında başka kadın yoktu, çocuğun babası da orda değildi. Papaz çocuğun üzerine doğru bazı dualar okudu, sonunda çocuğun üzerindeki örtüyü kaldırdı ve sanki çocuğun üstündeki şeytanı nefesiyle silip süpürecekmiş gibi yüzüne doğru üfledi. Arka-

sından bazı sözler söyleyerek bunları üç kez tekrarladı. Bunun üzerine çocuğu kilisenin içine götürdüler, ama özel bölmeye kadar ilerlemediler, hemen kapının arkasındaki karanlık bir yerde bulunan vaftiz taşının bulunduğu yere geldiler. Çocuğu, vaftiz babası olan genç ve zengin bir adamın kollarına teslim ettiler. O sırada birçok kandil ve mum yakıldı. Bizim elimize de birer mum vermek istedilerse de, biz teşekkür edip almadık. Papaz yeniden bazı dualar okudu ve bir başka papaz "Bizim cennetteki Babamız..."duasını söyledi. Öbür papaz vaftiz kurnasının içine su doldurup kutsadı, bazı dualar okuyarak üzerine parmaklarıyla üç kez haç işareti yaptı, sonra bazı sözler söyledi. Suyun içine haç işareti yapmadan önce her seferinde bir kez üzerine üfledi. Ayrıca suya yağ da ilave etti ve onun üzerine de üç kez bazı sözler söyleyerek haç işareti yaptı. Vaftiz suyu böylece hazırlandıktan, yani üç kez üzerine üfleyip, üç kez parmakla haç işareti yaptıktan ve içine üç kez haç biçiminde çaprazlama yağ akıtılıp bazı sözler söylendikten sonra, papaz 20 günlük çocuğu çıplak olarak hemen hemen karın hizasına kadar üç kez suya daldırdı ve daha vaftiz kurnasının içindeyken başına da üç kez su döktü ve şu sözleri söyledi: "İsa'nın bu hizmetkârını Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz ediyor ve Saphira adını veriyorum." Bunun üzerine çocuğu sudan çıkardı ve alnına, her iki yanağına, çenesinin altına yağ sürerek haç işareti yaptı bir yandan da bazı sözler söyledi. Sonra üzerine Chrisam'ı sürdü ve üstünde Chrisam bulunan bir tahta çubukla çocuğun alnına, yanaklarına, dudaklarına, karnına, el ve ayaklarına birer haç işareti yaptı. Artık vaftiz işlemi sona erdiğinden çocuğun üstünü örttüler. Papaz çocuğun vaftiz babasının boynuna geniş kırmızı bir atkı bağladı ve bunun altına da beyaz bir önlük taktı, bir yastığa yatırılmış olan çocuğu vaftiz babasının boynuna astılar ve kırmızı atkıyı da üstüne örttüler. Adamın her iki eline birer büyük mum verdiler. Çocuğun üstüne sırmalı kumaştan iki çocuk giysisi ve aynı kumaştan bir başlık koydular. Her üç parçanın değeri 16 dukadan fazlaydı. Daha sonra papaz çocuğu üç kez çaprazlama hareketlerle tütsüledi ve çocuğun vaftiz babası çocukla beraber her dört yöne doğru üçer kez döndü ve papaz her seferinde de bazı sözler söyledi. Sonunda birisi çocukla birlikte vaftiz babasını havaya kaldırdı ve diğerleri bağırarak onlara şerbet ya da su ikram etmesini is-

tediler. Bu tören sırasında rahibin her dua okuyuşunda ve kilisenin iç bölmesine doğru eğilişinde, kilisenin içindeki cemaat, erkekler ve oğlan çocukları "Tanrım bizlere merhamet et !"diye yüksek sesle yakardılar. Çocuğun vaftiz babası başka bir şey söylemedi. Bu vaftiz töreni Aziz Georgius kilisesinde yapıldı. Bu kilisede İsa Efendimiz'in, Vaftizci Jahya'nın, Meryem'in ve Theodori'nin birçok tasvirleri bulunuyor. Gerek iç bölmenin önünde gerekse dış kapının yanında Büyük Konstantin'in, annesi Helena'nın, Aziz Athan'ın vb. tasvirlerini, şimdi Türklerin elinde bulunan St. Constantin kilisesinden alıp buraya getirmişler. Yukarda sözünü ettiğim Aziz Georgius kilisesinde her yıl Constantin'in kemiklerini, ona adanmış olan günde, kutsal bir emanet olarak halka teşhir ediyorlar ve bu tören sırasında herkes büyük bir vecde kapılıp adeta kendinden geçiyor.

Bu kilisenin yakınında büyük, güzel, görkemli sütunları olan Aziz Theodoro kilisesi var. Yolumuzun üstünde Yedikule yakınlarında bulunan Zafer Kapısını (*portus triumphale*?) gördük. Bu eskiden kalma yapıtın mermerleri üzerine Hercules'in başarılarını anlatan yazılar ve bir kartal figürü işlenmiş.

Vaftiz töreninden sonra davet sahibinin evine gittiğimizde, bizi geniş bir odaya aldılar. Duvarlar boyunca çepeçevre alçak ve dar masalar yerleştirilmişti ve üç din adamıyla konuklar bu masaların başına oturmuşlardı. Ayrıca üç çalgıcı da getirtilmişti, biri arp, ikincisi keman ve bir oğlan çocuğu da kevgire benzer bir alet çalıyordu, bir yandan da şarkı söylüyorlardı. Bize sebze, et ve hem beyaz hem sarı renkte pirinç yemeği getirdiler, ayrıca sofrada kızarmış sucuk, yumurta ile doldurulmuş lahana, kızarmış ve haşlanmış tavuk, nar, elma, kestane ve peynir de vardı. Yanında kırmızı ve beyaz şarap içiliyordu.

Tatlılar içeri getirildiğinde çocuğun büyükbabası olan din adamı ve yanındaki iki adam ayağa kalktılar ve onlarla birlikte ayağa kalkmış olan üç ayrı kişiye tatlı ikram ettiler, ayrıca altın kaplama bir kupa ile şarap sundular, hepsi birbirinin elini sıktı ve papaz her birini iki yanağından öptü. Daha sonra odada bulunan herkese şarap ikram edildi. Papaz sırayla konukların önüne gitti. Onlar üçer üçer ayağa kalkıp rahibe ellerini uzattılar, o da onları yanaklarından öptü. Bunun üzerine herkes yeni vaftiz edilmiş olan

çocuğun sağlığı ve uzun ömürlü olması şerefine kadeh kaldırdı. Bu kadeh kaldırma sık sık tekrarlandı ve ziyafet sabaha kadar sürdü, ancak ortalık ağarınca yatmaya gidildi. Fakat biz oradan daha erken ayrıldık.

Konuklar arasında yaşlı din adamının kızı ve vaftiz edilen bebeğin annesinin kardeşi olan genç kızla evlenecek olan damat namzedi de vardı. Genç adam nişanlısına gümüş bir leğen ve ibrik takımı armağan etti, karşılığında kız ona güzel bir gömlek ve daha başka şeyler verdi. Damat adayı bunları alınca ayağa kalkıp orada bulunan başka bir din adamının önüne gitti ve nişanlısının armağanlarını ona doğru uzattı, o da bazı dualar okudu. Bunu, üzerine yeniden kadeh kaldırıldı. Damat adayı nişanlısının onuruna getirttiği sepetler dolusu mumları yaktırdı. Nerdeyse yüz adet büyük mum vardı. Çalgıcılar üç-dört kez odayı dolaştılar ve para topladılar. Oğlan çocuğu birçok hünerler gösterdi, elindeki kevgir biçimindeki çalgıyla 20 - 30 kere kendi etrafında fırıldak gibi döndü, başına yassı bir tabak koymuştu ve ellerinde tuttuğu dört küçük değnekle o tabağa vuruyor, bir yandan da dans ediyordu. Bu vaftiz töreni her birimize bir talere mal oldu. Çalgıcılara yarım taler, yeniçeriye 10 akçe, çocuğun babası olan Sinan'a da yatacak yer için bir taler verdik. Saygıdeğer efendimin uşağı olan Augerius tercümanlığımızı yaptı.

Çocukların vaftiz kutlamaları üç gün, düğünler ise çoğunlukla sekiz gün sürüyor, çünkü akşamları bir araya gelip eğleniyorlar. Bu sırada Türkler tarafından kendilerine baskı yapılmasın diye, yeniçeri ağasına gidip, bir yeniçeriyi kendilerini korumakla (*salva Guardi*) görevlendirmesini rica ediyorlar. Patrik ve Kantakuzen de koruma olarak bir yeniçeri talep ediyorlar. Prodonelli, eczacı vb. kişilerin korunmalarını ise bir acemioğlan sağlıyor.

Çavuşbaşı takriben on yılda bir kez zengin Rumlara bir adam gönderir ve her birinin padişahın adına Eflak'a gidip orada belli miktarda sığır ve öküz satın almalarını, parasını ödeyerek buraya getirmelerini ve burada kıymet biçildikten sonra satmalarını buyurur. Bu yüzden pek çok Rum fakir düşer. Geçenlerde bu görevi yerine getirmek sırası bizim Sinan'a geldi ve bize buradan ayrılmak zorunda olduğunu bildirdi. Fakat saygıdeğer efendim çavuşbaşına onun sanıldığı kadar zengin olmadığını ve genelde iyi bir adam olduğunu, Türklere ve Hıristiyanlara büyük faydası dokundu-

ğunu anlattı. Sonuçta Sinan, efendimin hatırı için bu ağır görevden muaf tutuldu. Oysa o da aynı sokakta oturan diğer Rumlar kadar zengindir.

Bu gece Türkler camilerinin minarelerindeki kandilleri yakarak oruç dönemini başlattılar.

11 Kasım'da sabah erkenden Bay Schmeisser ile birlikte Yedikule'de deniz kıyısına gittik ve oradan karşı kıyıya geçtik. Her iki kıyı arasındaki mesafe bir büyük Alman mili kadar. Yeni Venedik elçisi "Balyos Barbarigo" öğleden önce saat dokuzda Galata'ya geldiğinde, her zamanki gibi çavuşlar ve buradaki tüccarlar tarafından karşılandı. Balyos da âdet olduğu üzere, 1.000 dukaya mal olan görkemli bir şölen verdi. Bunun masrafı efendileri tarafından karşılanıyor. Evindeki salona çepeçevre masalar koymuşlar, onların üzerine de yemekler, kızartmalar, tatlılar, kurabiyeler doldurmuşlardı. Elçiyi karşılamaya giden Türkler ve onların hizmetkârları masaların yanına gidip beğendikleri yiyeceklerden mendillerine doldurdular. Galata'nın eşrafı ve tüccarlar elçi ile birlikte yemek yediler.

Elçi, kendisini emrindeki çavuşlarla birlikte karşılamaya gelen çavuşbaşıya kadifeden yapılma bir giysi armağan etti.

11 Kasım gecesi gökte ilk kez bir kuyruklu yıldız gördük. Çok büyük, uzun ve geniş olan kuyruğu doğu ufkuna kadar uzanmaktaydı.

Bugün Stamatius Zigomala bana az önce patrik adına eski patrik Metrophanes aleyhine padişahın Divanına bir arzuhal gönderdiklerini anlattı. Metrophanes şimdiki patrikten 1.500 duka ödemesini istiyormuş ve onu bu yüzden paşaya şikâyet etmiş. Çünkü kendisi patriklik makamından ayrıldığında, şimdiki patrik ona yılda 300 duka ödemeyi vaat etmiş. Fakat Metrophanes dost olduğu paşalar sayesinde hâlâ patrik olabilme umudunu kaybetmediğinden ve gece gündüz bu makama gelebilmek için gayret sarfettiğinden, Yeremias da o makamda kalabilmek için çok harcamalar yapmak zorunda kalmış. Bu yüzden de Yeremias ona bu parayı vermek istemiyormuş. Ama eğer şehri terkederek Sakız'a Midilli'ye, ya da başka bir yere gidip Yeremias'a burada rahat verecek olursa, kendisine söz vermiş olduğu gibi, sonradan yılda 300 duka ödeme yapmaya hazırmış. Oysa Metrophanes burada kalmak ve üstelik yılda 300 dukadan birikmiş olan 1.500 dukayı da almak istiyormuş.

Burada herkesin desteğine güvendiği bir paşası var. Biri filan paşaya, diğeri falan paşaya yaslanır ve biri diğerine karşı şikâyetnamesini Divana gönderir. Paşalara gelince, onlar söz konusu dava ile ilgili hükümlerini vermeyi mümkün olduğu kadar geciktirirler ve herhangi birine hak vermeye de niyetli görünmezler, bu arada her iki tarafı da büyük bir ustalıkla yolarlar. Metrophanes bir zamanlar zengin bir adamdı, ama o kadar çok rüşvet verdi ki, nerdeyse yoksul bir adam oldu. Paşalar da aralarında anlaşarak onun meselesini uzattıkça uzatıyorlar ve her iki taraftan da para alıyorlar. Bu arada zavallı Rumlar, patriğin vergi toplamak üzere gönderdiği tahsildarlara para yetiştirmek için ter döküyorlar.

13 Kasım'da Uluç Ali yaklaşık 30 kadırgayla geri döndü. Gemileri kırmızılı beyazlı bayraklarla çok güzel süslemişlerdi. Kâhyasının kadırgasında yeşil bir bayrak vardı, kendi kadırgası ise sırma işlemeli üç-dört bayrakla süslenmiş, kıç tarafına altın kaplama üç fener asılmıştı, kadırganın kıç tarafı tamamen yaldızla boyanmıştı. Sarayın önünden geçerken bütün gemiler toplarını ateşlediler.

Bugün saygıdeğer efendim, paşayı ziyarete gitti. Konuşulan konuların arasında ona imparatorumuzun kendisine başkaldıran tebaasını (isyankâr Macar beylerini kasdediyordu) cezalandırmasının uygun olup olmadığını sordu. Paşa: "Neden cezalandırmasın? Ona kim engel olabilir?" dedi. Ama onları cezalandırırken gizli, hileli yöntemler kullanmalıymış, onları tuzağa düşürüp, sonra kellelerini uçurmalıymış. Çünkü Almanlar ve Macarlar zaten hiçbir zaman uyuşamazlarmış, ikisini birden bir kazana koyup pişirseler, yağları bile birleşmezmiş. Saygıdeğer efendim, paşa ile daha birçok şeyler konuşmaya niyetliydi, ama o sırada Uluç Ali araya girdiğinden ve zaten de gelişinde Türklerin aksi davranışı yüzünden çeyrek saat dışarda bekletildiğinden, veda edip ayrılmak zorunda kaldı.

Sultan Murad, Kahire'den bir yıldız araştırmacısı (müneccim) getirtti.[36] Bu adam Galata dışındaki bir tepeye, Venedikli Andrea Gritti'nin evinin olduğu yere bir kule inşa ettirecekmiş ve bu kulenin temeli yerin birçok kulaç dibine inecek, yeraltındaki bölümü de birçok kulaç genişliğinde olacakmış, böylece gündüzleri de gökteki yıldızları görebilecekmiş. Ayrıca sütunlar üstünde duran büyük bir

36 Kastedilen İstanbul'da bir rasathane kuran Takiyüddin'dir –ed.n.

ölçüm dairesi yaptırmış ve yedi yıl içinde tamamlayacağı eseri sayesinde padişahın geleceğini, kaderini, bahtını ya da bahtsızlığını, dostunu ve düşmanını, gökteki yıldızların durumuna göre saptayabilecekmiş. Bu adama yılda 3.000 duka maaş ödeniyor, ayrıca da bütün masrafları karşılanıyor. Eseri tamamlandığı zaman kendisine 6.000 duka ödenecekmiş.

Padişah, Selanik kentinden de yıldızları okuyan bir Yahudi getirtti. Bu adam bir zamanlar İran şahına yardımcı olmuş, şimdi de padişahın hocasının oğluna yıldızları okuma sanatını öğretmekteymiş; kuyruklu yıldızın Berberistan'a felaket getireceğini söylüyormuş.

Bugün öğrendiğimize göre, Johann Hünefelder, Frankfurt'tan firar edip Selanik'e gelmiş ve oradan da Ragusa'ya kaçmış.

14 Kasım'da Bay Schmeisser'in anlattığına göre, imparatorumuzun Peter adındaki saray cücesini bir ziyafet sırasında bir yemeğin içine gizlemişler ve sofranın ortasına getirmişler. Yemeği bıçakla bölecekleri sırada cüce kâğıttan yapılma boyalı bir zırh ve bir mızrakla yemeğin içinden çıkmış ve ortaya fırlamış.

Günün birinde İmparator Ferdinand ava gitmek istediğinde, kilisesinin papazına avcılıkla ilgili bir dua okumasını, ama duayı kısa kesmesini emretmiş. Papaz dua kitabını eline alıp sayfaları ileri geri çevirmiş ve okuyacağı bir dua bulamamış. Bunun üzerine imparator sabırsızlanmış ve neden hâlâ duaya başlamadığını sormuş. Papaz dua kitabında avcılıkla ilgili bir dua bulamadığını söyleyince, imparator sinirlenmiş ve lanet okuyarak: "Öyleyse başka bir dua oku, olsun, bitsin," demiş.

Viyana'daki Bay Ebersdorff'un sahip olduğu bir müzik aleti 36 çeşit ses çıkartabiliyor, lavta, boru, flüt, trompet, keman vb. çalgılar yerine geçebiliyormuş.

15 Kasım'da ikindiden sonra eski ve yeni Venedik elçileri hizmetkârlarıyla birlikte at üstünde kapımızın önünden geçtiler. Her iki elçi de başlarına kırmızı kadifeden şapka takmışlar, kırmızı kadifeden iç gömlek ve Şam kumaşından büyük, geniş kollu üst ceket giymişlerdi.

Bugün güneşin yakınlığı sebebiyle kuyruklu yıldızın ışığı biraz daha sönüktü. M. Oswald'ın bana anlattığına göre, bir süre önce bir Arap,[37] padişaha bu kuyruklu yıldızın tam bu tarihte görüneceğini haber

vermiş ve kısa süre içinde gökte daha evvel bilinmeyen iki yıldızın daha belireceğini, onlar göründüğü zaman da ne anlama geldiklerini açıklayacağını söylemiş.

Venedik elçisi bugün saygıdeğer efendime getirdiği haberleri iletti:

1. Hollanda'daki sınıfsal korporasyonlar Antorff kalesini yıkmışlar ve hendekleri doldurmuşlar. İspanya kralını artık hükümdarları olarak kabul etmek istemeyişlerinin ve onun yerine Dük Ernst'i tercih etmelerinin nedenlerini imparatora açıklamışlar. Saygıdeğer efendim bunun bir isyan olduğunu söyledi. Çünkü öğretmenlerimiz der ki: Gerekirse uygun olmayan ve tutumu yadırganan bir hükümdara bile boyun eğmelidir. (Evet "*utque at ad aras,*" ama insanın vicdanı bunu kabul etmezse de karşı gelmemeli mi?) İmparatorun danışmanları bunu onaylamayı tavsiye etmeyeceklerdir. Olsa olsa Arşidük Ernst'in orada vali olarak bulunmasını kabul etmesini salık vereceklerdir.
2. İmparatorumuzun İspanya kralının kızı ile evlenmesi tasarlanıyor.
3. İspanya kralı, kraliçenin odasında bulunduğu sırada odaya yıldırım düşmüş. Penceresinin altında da siyah bir köpek ulumuş ve bir müneccim, kralın yakında öleceğini haber vermiş. Bunun üzerine kral büyük bir endişeye kapılarak vasiyetnemesini hazırlamış.
4. Fransa kralı Hugenotlara karşı mücadelesinde galip gelmiş.
5. Lehistan kralı Danzig önünden geri çekilmiş.
6. Mechelnburg dükü Prusya'yı kendi egemenliği altına almaya çalışıyormuş, çünkü Prusya'daki dük aklını kaybetmiş.

Zengin Türkler oğullarını sünnet ettirecekleri zaman, önce onlara sırmalı veya süslü elbiseler giydirirler, başlarına üstünde balıkçıl kuşlarının tüyleri ve altın tellerle süslenmiş tuğlar bulunan sarıklar takarlar ve kentin önemli sokaklarında dolaştırırlar. Bazen böyle süslü elbiseler içinde iki-üç oğlanı bir arada atların üstünde ellerinde siyah, beyaz, mavi işlemeli, her biri altı-yedi duka değerinde mendil-

37 Takiyüddin Efendi –ed.n.

lerle birbirlerinin ellerini tutarak şehrin sokaklarında gezdikleri görülür. Altın işlemeli kuşaklarının arasına da böyle bir mendil soktukları olur. Sırmalı giysiler içinde birçok kişi de onlara eşlik eder. Tıpkı düğünlerde olduğu gibi yeşil, kırmızı, sarı renkte mumdan yapılmış süsler [nahıl] alayın önünden gider, arkalarından da çalgıcılar gelir. Bir yandan da görkemli bir şölen hazırlanır. Çocuklara giysiler, mendiller, hatta at ve para armağan edilir. Sonra çocuklar yatağa yatırılır ve bir berber tarafından sünnet edilirler. Bu törene din adamları katılmaz ve bir söylev de verilmez, sadece orada bulunanlar "Allah, Allah, Allah!" diye bağırırlar. Konuklar bazı oyunlarla, eğlencelerle çocukları oyalamaya çalışırlar.

Türklerde ve Macarlarda en yaygın oyun satrançtır. Türkler başka bir oyun oynamazlar, çünkü başka oyunlar yasaktır. Macarlar çocuklarına küçük yaşta satrancı öğretiyorlar ve savaş düzenini nasıl kurmak gerektiğini öğrenirlerse, ilerde iyi savaşçı olacaklarına inanıyorlar. Oysa gene de onlarda düzen oldukça bozuk.

Bir Rum öldüğü zaman, yakınlarını kaybetmiş olanların acısına katılmak ve teselli etmek için komşuları, dostları ölenin evine giderler. Hep bir arada bağırıp çağırarak ağlarlar, saçlarını yolarlar, yüzlerini tırmalarlar, göğüslerini, bağırlarını yumruklarlar. Bazen de bu acı gösterisini yapacak olan Yahudi kadınlarını veya ölene ağıtlar söyleyerek onun meziyetlerini övecek, tüm yaşam öyküsünü anlatacak olan başka kadınları getirtirler. Zengin Rumlar evlerinin kapısı dışına atlas yaygılar, ipekli ve kadife kumaşlardan yapılma yastıklar, sırma işlemeli kumaşlarla bir yatak hazırlarlar ve ölüyü onun üzerine yatırırlar. Evin önünden geçenler ölüye acılarını gösterip ağlarlar. Sonra ölü tabuta konur, Türklerin de yaptıkları gibi dualar okunarak kutsanır. Tabutun kapağı açık tutularak herkesin ölüyü görmesi sağlanır. Eğer ölen erkekse, başına sırma tellerle, zincirlerle, değerli taşlarla süslü güzel bir sarık konur, tabutun üstüne ölenin güzel elbiseleri yerleştirilir. Ölen eğer kadınsa, başına inciler, boncuklarla işlenmiş bir başlık giydirilerek süslenir, yüzü canlı olduğu hissini verecek biçimde boyanır. Tabutun üstüne güzel elbiseleri konur ve başının altına kadife üzerine sırma işlemeli bir yastık yerleştirilir. Zenginler ölünün her iki eli arasına gül suyu doldurulmuş gümüş bir şişe ve yanına da bir mum

koyarlar. Tabutun arkasından yürüyecek olan ölenin eşi ve onun arkadaşları kadifeden ve atlastan yapılma en güzel elbiselerini giyerler, başlarına incilerle işlenmiş başlıklarını geçirirler, ellerine de altın yüzüklerini takarlar, ağlayarak, feryat ederek, göğüslerini döverek tabutun arkasından ilerlerler. Ölüye ağıt söylemek üzere tutulan kadınlar, onların peşinden giderler, ağıtlarla, feryatlarla döğünerek, saçlarını yolarak acılarını gösterirler. Mezarlığa varıldığında, kadınlar uzakta otururlar, erkekler daha yakına giderler ve onlar da, din adamları duaya başlayıp cenaze törenini yapıncaya kadar ağlayıp feryat ederler.

Ölü gömüldükten sonra cenazeye katılanlar mezarın üzerine kapanırlar ve feryat etmeye devam ederler.

Yahudiler de, bir cenazeleri olduğu zaman, tabutun arkasından ağlayarak, ağıtlar düzerek yürüyecek olan kadınlar tutarlar. Bunlar ölüye : "Neden öldün? Yeterince paran vardı, gençtin, güzeldin, daha nice yıllar yaşayabilirdin," diye sitem ederler.

Yahudiler her yıl ölen yakınlarının kemiklerini Kudüs'e taşırlar ve orada gömerler, çünkü orada gömülü olanların bedeninin çürümediğine, kurtlar tarafından yenmediğine inanırlar.

Türkler eşlerinden söz ederlerken "benim karım" ya da "senin karın" diye konuşmayı ayıp sayarlar ve daima çoğul şekli ile (*in plurali numero*), yani sanki sayıları çokmuş gibi konuşurlar. Hatta kendilerinden söz ederken bile "*pluralis numerum*" şeklini kullanırlar, yani örneğin: "Biz şunu yapalım, falan yere gidelim" derler. Tekil, yani "*singularis*" şeklini kullanma hakkı sadece padişaha mahsustur.

Konstantinopolis'te kimse nikris [gut] hastalığı, felç, inme nedir bilmez. Etrafta cüzzamlı, uyuz veya kel insan da görmedim, bu hastalıklara tutulmuş çocuklar da yok, sadece su çiçeği hastalığı var. Bu sebeple sokaklarda bacağını sürüyen, topallayan, sakat ve cılız insana, sıtmalılara da nadiren rastlanıyor. Oysa burada bizdeki kadar bilgili ve deneyimli berberler de yok. Bütün kentin berberlerini bir araya getirseler, bizdeki en adi makasçı kadar bilgisi ve becerisi yoktur. Kentin dışındaki yerlerde ise, bu işlerden biraz olsun anlayan kimse bulunmaz bile. En önemli marifetleri saç kesmek ve gerektiğinde diş çekmek.

İtalyanın biri, şeytanı arkasına alarak çarmıha gerili İsa'nın resmi önüne dikilip demiş ki: "Sen beni istemezsen, bu beni seve seve alır."

Konstantinopolis'te Türkler şarap satmazlar. Sadece Hıristiyanların ve Yahudilerin işlettikleri yerlerde şarap içilebilir. Türkler de şarap içmek için buralara gelirler. Özellikle sarayda çalışanlar şarap içtiklerinde çok şamata koparırlar, bağırıp çağırırlar, nara atarlar.

Padişahın çeşnigirleri bile (ki bunlar bir taler gündelik alırlar) meyhanelere gitmekten çekinmezler. Çavuşların ve hatta müteferrikaların oğulları da (bunlar bizdeki baron düzeyindedirler) yanlarında üç-dört hizmetkâr olduğu halde meyhaneye giderler.

Muhammed'in Türklere şarabı yasak etmiş olmasının sebebini şöyle açıklıyorlar: Muhammed günün birinde bir meyhanenin önünden geçiyormuş. İçerdeki insanların neşeli, keyifli bir biçimde sohbet etmekte olduklarını görmüş. Bir süre sonra geri döndüğünde, aynı meyhanenin önünden geçerken, o insanların birbirleriyle kavga ettiklerine, dövüştüklerine birbirlerini yaraladıklarına, hatta öldürdüklerine tanık olmuş. İnsanlarda kısa sürede oluşan bu değişikliğin nedenini sorunca, onların şarabı fazla kaçırdıklarını söylemişler. Bunun üzerine Muhammed, kendisine inananlara şarap içmeyi yasaklamış. Fakat şarap içmekten hoşlanan din bilimcileri bu yasayı biraz gevşetmişler ve şarabı kimin, nasıl ve hangi koşullarda içemeyeceğini belirlemişler. Gene de yüksek konumlardaki kişiler şarabı herkese açık yerlerde içemezler, gizlice içmek zorundadırlar. Şarap içmeyi seven bir kişi, yüksek bir makama getirilmeyi isterse, başkalarının önünde şarap içmekten sakınır. Bizim tercümanlarımız da, eğer paşanın huzuruna çıkacaklarsa, ağızlarının şarap kokmamasına dikkat ederler. Murad Bey [Divan tercümanı] bu yüzden itibarını yitirdi.

Sultan Süleyman zamanında Türklerin şarap içmesi ve kente açıkça şarap getirtilmesi ya da satılması yasaklanmıştı. Fakat Sultan Selim, hizmetindeki dilsizlerle birlikte her gün şarap içtiğinden, başkalarına da izin vermek zorunda kalmış ve şarap içmek sadece Ramazan süresince yasaklanmış.

Türk hükümdarlarının saraylarında en gözde kişiler, kadınlar, hadımlar ve dilsizlerdir.

Sultan Selim bunlarla zamanını geçirir ve sarhoş olana dek içki içermiş.

Padişahın ve paşaların zindanlarında kalan tutsakların da kendilerine özel meyhaneleri var. Bazı tutsaklar gardiyanbaşından izin alıp, şarap, balık, et ve ekmek satın alıyorlar. Bunun karşılığında da her ay birkaç duka rüşvet ödüyorlar. Kısacası, parası olan, tutsaklıkta da her istediğini alabiliyor.

Bundan birkaç yıl önce tutsaklar padişahın zindanının altını kazmışlar, fakat oradan kaçamadan birisi onları ele vermiş. Gene de bazıları kaçmayı başarmış. Böylece her yıl bazı tutsaklar deniz yoluyla kaçıyorlar. Bunlar günlerce evvelinden denizde hızlı yol alabilen bir kayık ayarlıyorlar, sonra zincirlerinden, kelepçelerinden kurtulup geceleyin kayıkla kaçıyorlar. Bazen de bir kadırgada bulunan Türklerin sayısı az olursa, onları tepeleyip boğarak kadırgayla firar ediyorlar. Bundan birkaç yıl önce taş nakleden bir kadırga bu şekilde kaçırıldı. Kadırgadaki Türkler, herhangi bir terslik çıkacağını ummaksızın, gemide az sayıda köle bırakıp karaya çıktıklarında, köleler gemiyi ele geçirmişler ve kaçmışlar. Bazen de tutsaklar gardiyanlarını öldürüp firar ediyorlar. Birçokları da daha özgür olabilmek için Müslüman oluyorlar ve sonra bir fırsatını yakalayınca kaçıyorlar. Bir ay önce üç Macar, bir kapı nöbetçisini öldürüp kaçtılar, ama yakalandılar ve Sultan Bayezidt camiinin önünde idam edildiler.

19 Kasım'da yeni Venedik elçisi maiyetiyle birlikte padişahın huzuruna çıkıp eteğini öptü. Armağan olarak en iyi kalite kadife, sırmalı dokumalar ve Türkiye'de bulunmayıp Venedik'te her zaman satın alınabilen güzel kumaşlar sundu. Gemi ile buraya gelirlerken, yolda bu kumaşları padişah için satın almışlar. Elçi, beraberinde Nicolaus adında Holsteinli bir kuyumcu da getirdi.

Bay von Zeltingen'in uşağı, saraydan tercüman Ali Bey'e bir mektup yazarak onu oraya getirdiği için teşekkür etmiş. Burada rahatının yerinde olduğunu, adını Mustafa koyduklarını ve her gün ders çalışması gerektiğini (Elhamdulullah), Kuran'ı okuyabilmesi için, yazıları Almanca harflerle kopya etmesi gerektiğini anlatmış. Türklerin çocuklara ilk öğrettikleri, kendi harfleriyle yazılı Kuran'ı okumayı ve şarkı gibi söylemeyi başarmalarıdır.

Ragusalılar, Uluç Ali'nin zaptetmiş olduğu gemilerini, içindeki mallarla birlikte burada bırakmak zorundalar. Gemilerde 2.000 kron değerinde balmumu, meyve ve deri bulunmaktaymış, gemilerin değeri de bir o kadarmış. Gerçi Ragusalılar padişahın kendilerine özgürlük tanımış olduğunu ileri sürüp buna itiraz etmişler ve ayrıca da sadece üç kürekli[38] bir kadırgada Uluç Ali'nin bulunduğunu tahmin etmediklerini söylemişler. Ama bu savunmaları hiçbir işe yaramamış. Çünkü Uluç Ali, İspanya kralının, onu öldürene 50.000 duka ödül vermeyi vaad ettiğini, Ragusalıların da bunu bildiklerini ve bu yüzden gemisine ateş ettiklerini açıklamış (Oysa bu doğru değil). Ragusa gemilerinde bulunan 130 kişi ve geminin sahibi ile üç oğlu Losa'daki [esir pazarında] satılacak.

Konstantinopolis'teki Hıristiyanların, tıpkı bizde de olduğu gibi kendilerine ait evleri, bağları, bahçeleri var ve bunlar çocuklarına ya da yakın akrabalarına miras yoluyla geçebiliyor. Sadece her yıl emlak vergisi ve ayrıca da padişaha belli bir haraç ödemek zorundalar.

Kadısı ve subaşısı bulunan yerlerde yaşayan Hıristiyanlar ve Yahudiler, oralardaki Türklerin keyfi müdahalelerine maruz kalmadıkları için hayatlarından gayet memnunlar. Hatta Hıristiyanların yönetiminde olmaktansa, Türkleri tercih ediyorlar. Her yıl üzerlerine düşen haracı ödedikten sonra, kendilerini özgür hissediyorlar. Oysa Hıristiyan ülkelerinde ödemeler hiç bitmiyor. Buna karşılık şöyle bir sakıncalı durum var. Eğer bir Türk bir Hıristiyan hakkında şikâyette bulunur ve 10-20 yalancı şahit gösterirse, şahitlerin konu hakkında hiç bilgisi olmamasına karşın, Hıristiyanı haksız çıkarırlar ve yıllar boyu biriktirdiklerini elinden alırlar. Çünkü bir Türk'ün karşısında bir Hıristiyanın tanıklığı ve haklı davası hiçbir değer taşımaz.

Türklerin din öğretisine göre, melekler ve insanların ruhları kıyamet gününden önce öleceklermiş ve 40 gün içinde Tanrı'dan başka yaşayan varlık kalmayacakmış. Ayrıca insanların meleklerden daha üstün ve daha değerli oldukları, meleklerin insanların hizmetkârı ve sadece birer ruh olduğu, insanların ise hem ruh hem bedenden ibaret olduğu öğretiliyor. Üstelik insanlar günaha ve şeytana karşı savaşmak zorundaymış, oysa meleklerin böyle bir savaş verme zorunluğu yokmuş, sadece şeytana karşı bize destek verirlermiş.

Türklerin camilerinin ve mescitlerinin bakım ve onarımı için gereken para bu dinî kuruluşlara bağlı evlerin ve dükkânların kira gelirlerinden karşılanır. Ayasofya'nın masrafları için tüm Bedesten'in ve onun çevresinde bulunan yüzlerce, hatta bini aşkın iş yerinin geliri tahsis edilmiştir. Bedesten'in içinde Rumların, Türklerin ve Yahudilerin işlettikleri yüzlerce dükkân vardır ve bunların her biri yılda belli bir miktar duka kira ödemek zorundadır. Bunların dışında da özel kişilere ait olmayan ve camilere tahsis edilen iş yerlerinden de para alınır. Kervansaraylar ve hanlar birer vakıftır. Bunlardan başka bazı evler de birer vakıftır, örneğin Galata'daki Antoni'nin eczanesi Ayasofya'ya aittir vb.

Vakıflardan paraları toplayan görevliye mütevelli denir. Her camiye ait böyle bir mütevelli bulunur. Bizim konutumuzun yakınındaki caminin yıllık geliri 12.000 talerdir. Bu paradan camilerde görev yapan imamlara ve minareye çıkıp yüksek sesle bağırarak namaz vaktini ilan eden [ezan okuyan] müezzinlere, ilahi okuyanlara maaşları verilir. Geri kalan para, padişahın Yedikule'de saklanmakta olan hazinesine devredilir. Bundan altı ay önce mütevellilerden birinin, zimmetine para geçirdiği saptanınca, padişah onu Rodos adasına sürmüş. Sonradan bu adamın oradaki bir yargıcın yanında kaldığını öğrenince, her ikisini de denize atmalarını emretmiş. Fakat af dilemeleri üzerine onları Yedikule zindanına kapattırmış.

Rumların kiliselerinin gelirlerine de el konmaktadır, ama onlar din adamlarının geçimini sağlamak için aralarında bağış toplarlar.

Buradaki Ermeniler ve Bursa'daki Rumlar daha çok sayıda kilise inşa edilmesini istiyorlarsa da, Türkler buna izin vermiyorlar.

Türk kadınları aylık rahatsızlıkları sırasında ve (genelde 40 gün süren) loğusalık dönemlerinde namaz kılmazlar, çünkü o dönemlerde temiz sayılmazlar.

Konutumuzun yakınlarında bulunan bir handa veya kervansarayda çoğu kez 800 ya da 1.000 kişiyi bulan kadın ve çocuk tutsaklar barındırılıyor. Köle satın almak isteyenler oraya gidip tutsakları gözden geçiriyorlar. Bazıları güzel bir oğlan veya kadın için 600 kron ödüyor ve paralarını esirgemiyorlar.

38 Üç kürekli (Deriruder=Trireme=Triere) kademeli olarak üstüste oturmuş üç kürekçi tarafından çekilen küreklerle yol alan kadırga tipidir. Ancak bu gemiler bu dönemde artık kullanılmamaktadır. Dolayısıyla kast edilen üç veya daha fazla oturaklı çekdiri kadırgalar olmalıdır –ed.n.

Karaman veya Kilikya denilen bölgede bulunan İconium kentinin [Konya] hâlâ surlarla çevrili büyük bir şehir olduğunu, Seleucia [Silifke] kentinden geriye sadece surların, suyollarının ve bazı bina yıkıntılarının kaldığını söylüyorlar.

Zengin bir Türk kızı veya delikanlısı ölürse, tabutunun önünden yürüyen iki kişi, körpe zeytin fidanlarından ya da başka değerli ağaçlardan kesilmiş büyük dallar taşırlar, bu dallara kırmızı (belki de mumdan yapılma) elmalar asarlar. Bunların arkasından ilahi söyleyenler ilerler ve daha sonra da 8-10 kişi tabutu taşır. Tabutun ön kısmına Türk çocuklarının giydikleri tarzda ipekli kumaştan yapılma, sırma işlemeli ve değerli siyah balıkçıl kuşlarının tüylerinden yapılma sorguçla süslü bir başlık koyarlar, tabutun üstüne sırmalı veya ipekli bir örtü yayarlar (sıradan insanlarda bu örtü mavi veya siyah kumaştandır). Tabutun ortasında, göğüs hizasına gelen yerde küçük bir ekmek somunu boyunda firuzelerle, yakutlarla bezenmiş güzel bir takı bulunur, onun altına kırmızı kadifeden, geniş, uzun, büyük altın tokalı bir kuşak serilidir. Tabutun arkasından ölenin komşuları yürürler, fakat aralarında kadınlar bulunmaz. En yakın camide cenaze alayı durur, herkes ayakkabılarını çıkartır ve ayakta durarak durarak ölen için dua ederler, bir yandan da sağ ellerini tabutun üstüne koyarlar. O sırada yoldan geçenler de gelir ve duaya katılır, düzgün bir sıra halinde tabutun etrafına dizilirler. Fakat dua edecek olanların önce yıkanmaları gerekir, yoksa cezalandırılırlar. Eğer ölen kişi okumuş biriyse, tabutun önünden yürüyen bir oğlan, başına koyduğu, okullarda kullanılana benzer bir taburenin [rahle] üstünde kırmızı bir bohçaya sarılı Kuran'ı taşır. Mezarın üzerine bir tente gerilir ve bunun altında din adamları 10-15 gün boyunca ilahiler söyleyerek, dualar okuyarak nöbet tutarlar.

Mezarın çevresine ölenin ruhuna adanmak üzere, yoksullar ve gökte uçan kuşlar için yiyecek ve içecek konur. Ruhun, öleceği güne kadar mezarın çevresinde uçarak dolandığına inanırlar. Bir delikanlı hastalandığında, annesi ve dostları ona ölmemesi için yalvarırlar ve ona en sevdiği yemekleri yedirmeyi, ya da sahip olmak istediği en güzel atı, altın eyer takımlarıyla birlikte satın almayı vaat ederler, veya ona, ölmeyip yanlarında kalırsa, canı ne isterse vereceklerini söylerler. Öldükten ve gömüldükten sonra

da kadınlar mezarına gider ve ona sorarlar: "Neyin eksikti de bizi terkettin? Güzel elbiselerin, sarığına takacak gösterişli bir sorgucun yok muydu? Sana binip gezesin diye yaldızlı eyer takımları olan bir at alınmadı mı? Sahip oldukların sana yetmedi mi? Neden bizi bırakıp gittin de yüreğimizi dağladın ?" Ölümünün yedinci ve kırkıncı gününde de uyguladıkları tuhaf gelenekleri vardır. Zenginler o günlerde evlerine birçok önemli din adamını davet ederler ve "La ilahe il Allah" diye dualar okuturlar, ilahiler söyletirler. Bunun karşılığında onlara yemek vs. verirler.

Türk devletinin yönetimi, padişahtan sonra Hırvatistan'dan ya da Dalmaçya'dan gelmiş olan Mehmed Paşa'nın elindedir. O, memleketi tamamen kendi keyfine göre idare eder. Onun rütbesinin altında olan altı paşadan biri ölürse, beylerbeylerinden biri veya ölenin yerine geçmek isteyen başka bir yönetici, ona erli-altmış bin duka armağan eder ve böylece ölen paşanın yerine atanır. Bu kişiden boşalan yere atanmak isteyen de gene on-yirmi bin duka ödeyerek o yere geçer ve böylece ödemeler devam edip gider. Kısacası, birisi öldüğü zaman, altı-yedi kez atama yapılır. Paşaların konumları birbirinden farklıdır, biri diğerinden üstün durumdadır. Paşalar nasıl birbirinin yerine atanırlarsa, beyler ve diğer görevliler de birbirlerinin yerine atanırlar ve her biri Mehmed Paşa'ya birkaç bin duka armağan ederek bir üst konuma geçer. Böylece Mehmed Paşa'nın yıllık geliri, maaşının dışında kendisine verilen bu armağanlarla birlikte 10 kere yüz bin dukayı bulur.

Ayrıca sayısı yedi olan vezir ve paşalara düzenli olarak 20.000 duka maaş ödenir ve bir o kadar da sahip oldukları çiftliklerden alırlar.

Bir yunusun boyu yaklaşık dört arşın kadardır, kuyruğu ince, başı kalındır ve ağız kısmı domuza benzer. Konutumuzun pencerelerinden baktığımızda, bazen iki-üç yüz yunusu bir arada yüzerken, havaya sıçrayıp tekerlek gibi kendi etraflarında dönerken seyredebiliyoruz. Yunusların etini yemiyorlar. Ama Karadeniz'de, Trabzon ve diğer kıyı kentlerinde yakalayıp, yağını kandillerde yakmak için kullanıyorlar. Yunusları gemicilerin peygamberleri sayıyorlar ve huzursuzluk belirtileri gösterdikleri zaman, havanın bozacağına, fırtına kopacağına hükmediyorlar. Açık denizde çok sayıda Yunus göründüğü zaman, karaya yaklaştıklarını anlıyorlar.

Türkler sık sık konutumuza gelip bizden domuz yağı, domuz ödü ve ciğeri, hatta (bağışlayın) domuz gübresi istiyorlar ve bunları akıl hastalarına ve doğuran kadınlara tütsü yapmakta kullandıklarını söylüyorlar. Türkler domuz eti yemezler, en çok yedikleri et koyun etidir, yemek pişirmesini de pek beceremezler, bir koyunun yarısını kızartıp yanına koca tencereler dolusu pirinç veya lapa pişirirler. En çok sevdikleri ve yedikleri yemek budur. Yemek yeme tarzları kaba ve nahoştur. Fakat yemek pişirmede çok titizdirler, evlerini de gayet temiz tutarlar, her yeri halılarla kaplarlar.

Türkler çoğunlukla başlarına çeşitli renkte ve güzel bir malzemeden yapılmış iki küçük başlığı üstüste takarlar ve bunun üzerine beyaz bir bez sararlar, bazen bu sarık da ayrıca bir başlık üzerine sarılmış olur. Bu sarıkların çoğu bir kazan kadar büyüktür. Bazılarının, örneğin çavuşların ya da paşaların hizmetkârlarının başlarına taktıkları sarığın ortasında kadifeden boz renkli ve katlanmış bir tepecik yükselir.

Şehir halkının çoğu, özellikle de önemli kişiler (basit halkın dışındakiler) üzerlerine ayak bileklerine kadar uzanan iki elbise giyerler. Bunlardan içe giyilen, bizim üzerine silah kuşandığımız giysilerimiz gibi dardır ve genelde Şam kumaşından veya başka değerli güzel ipekliden yapılır, sarı, mavi, beyaz-kırmızı-gümüşi, boz, siyah, pembe veya altın renginde olabilir. Bunun üzerine, bedenlerinin ortasına güzel, çeşitli renkte ve sırma ipliklerle dokunmuş bir kuşak sararlar. Üst giysi ise geniştir, fakat sadece üç bükümü vardır. Kentlilerde bu giysi renk renk değerli kumaşlardan yapılmıştır. Büyük beyler ise sırma ipliklerle dokunmuş kumaşlardan olanları tercih ederler. Kadifeden, ipekliden, Şam kumaşından yapılmış olanları giyenlere pek sık rastlanmaz. Bu giysilerin omuz kısmı çok geniş kesilmiştir ve bütün boyun bölgesini açıkta bırakır. Her iki giysinin de ön kısmında ipekten yapılma düğmeleri ve ilmekleri vardır, fakat sadece içe giyilenin önü iliklenir, dıştaki giysi çoğunlukla açık bırakılır. İç giysinin uzun, büzgülü kolları vardır, üst giysinin kolları keşiş cüppelerindeki gibi geniştir ve sadece dirseğe kadardır. Bazı kıyafetlerde kollar yerlere kadar uzanır. Genç savaşçılar içlerine, üzerine silahlarını kuşandıkları, baldırlarına kadar gelen, boyunlarını örten dik yakalı, dar ve uzun kollu bir gömlek giyerler, Macarlarda olduğu gibi, kollarının ön kısmı sivridir ve eğer geriye doğru

kıvrılmazsa ellerinin üstünü örterek parmaklarının ucuna kadar uzanır. Dış giysileri ise, daha önce de anlattığım gibi, ayak bileklerine kadar uzanır ve geniştir, bazılarının küçük bir masa kadar büyük ve geniş yakaları vardır ve kolları eteklerinin uzunluğundadır. Yolda yürürken, adım atmalarını engellemesin diye eteklerinin alt kısmını kıvırıp, ön tarafta kuşaklarının arasına sıkıştırırlar. Şalvarları geniş ve şekilsizdir, iliklenmesi için bir tertibatı da yoktur, onun yerine üst kısmının içinden ipekli veya sırmalı bir kordon geçirip bedenlerinin yumuşak yerine sıkıca sarar ve bağlarlar, böylece rahatça yürüyebilirler. Bu ipek kordon [uçkur] dışında şalvarlarında hiçbir süs bulunmaz. Bazıları da ayaklarından dizlerine kadar gelen kısmı dar olan bir pantolon veya topuklarından baldırlarına kadar gelen çoraplar giyerler, bunlar baldırlarının arka kısmında bağcıklarla tutturularak bacağı sımsıkı sarar. Bu giysiler sınırları bekleyen savaşçılara mahsustur. At binecekleri zaman bu gündelik pantolonun üstüne çuval gibi geniş ve bol şalvarlar çekerler.

Ayakkabıları çeşit çeşittir. Bazılarının arkası yüksektir ve altına demir çakılıdır. Bu tür ayakkabıları giyenler adeta parmak uçlarında yürümek zorunda kalırlar. Bunların rengi sarıdır. Bu tarz ayakkabıların içine ayak bileklerine kadar gelen ve ayağı sımsıkı saran sarı renkte deri çoraplar giyerler [mes]. Başka ayakkabıların içine de bu tarzda kırmızı, mavi, siyah çoraplar giyerler ve camiye ya da evlerindeki temiz odalarına da bu çoraplarla ya da yalınayak girerler. Evlerde yerler hep halılarla kaplıdır. Padişahın sarayında, din adamlarının ve yüksek mevkilerdeki beylerin evlerinde yerler sırmalı kumaşlarla döşelidir. Bazılarının giydikleri pabuçların önü sivri ve geriye doğru kıvrıktır, arkasına küçük yuvarlak bir demir ve ön kısmının tabanına madeni çiviler çakılmıştır. Bazı pabuçlar ayak bileklerine kadar gelir, bazılarının ise topuk kısmı alçaktır ve ayak topuğunun yarısından ileri geçmezler, bizdeki yaşlıların giydikleri açık ayakkabılar gibi. Bu ayakkabıların içine kimileri deri çoraplar giyerler, kimileri ise bunları çıplak ayaklarına geçirirler. Ayaklarında tahtadan takunyalarla dolaşanlar da vardır. Bu takunyaların ayaktan çıkmaması için üst kısmında geniş deri bir kayış vardır, altında ise iki yüksek destek bulunur ve böylece onları giyenin ayağı yerden oldukça yükselmiş olur. Biniciler çizme giymezler, onun yerine ar-

kasına demir çakılı ve ayrıca da mahmuz takılı yüksek ayakkabılar giyerler. Böylece ayakkabı ve mahmuz daima bir aradadır. Ayakkabının içinde gene mesleri vardır. Öyle ki, attan indiklerinde, hemen o yukarıda tarif ettiğim geniş pantolonlarını, ayakkabılarını ve mahmuzlarını üzerlerinden sıyırıp atabilirler. Bazı kimseler at binerken de, yürürken de dizlerine kadar gelen çizmeler giyerler.

23 Kasım'da [Tercüman] Mahmud Bey bize padişahın iki firuzeden yapılma bir kupası olduğundan söz etti. Bu firuzelerin her biri iki el [2 x 4 parmak] yüksekliğinde ve bir el [4 parmak] genişliğindeymiş. Bir de rengi ve değeri bakımından yakuta benzeyen kırmızı bir taştan yapılma kupası varmış ki, o da bir elden biraz daha yüksek ve bir el genişliğindeymiş.

24 Kasım'da Budin'den bir çavuş geldi ve armağanlarımızın hazırlanmış olduğunu, paşanın kafileyi oradan yola çıkardığını, fakat Macaristan defterdarı Hasan Bey ve adamları, imparatorumuza ait birkaç köyü basıp talan ettiklerinden, verilen zarar tazmin edilinceye kadar kafileyi durdurduklarını haber verdi. Budin paşası, Mehmed Paşa'ya olanları bildirmesi için bu çavuşu göndermiş. Fakat bunu barış uğruna, ya da bizim imparatorumuza olan sevgisi yüzünden değil, defterdara karşı öfkesinden yapıyor, çünkü defterdar onun bütün işlemlerini sıkı sıkı denetliyor ve padişahın çıkarını koruyor, oysa Budin paşası sadece kendi çıkarını gözetiyor. Bu zarar ziyanı "Kapı"ya haber vermek için, Viyana'dan kurye gönderilmiş, fakat Budin paşası onu yolundan alıkoymuş ve padişahtan emir aldığını, armağanlar yerine ulaşmadan kimseye yol izni vermeyeceğini söylemiş. İmparatorumuz istediği kadar şikâyette bulunsun, paşanın umurunda değil, çünkü kendi sözünün geçerli olduğunu ve bize hiçbir şeyin iade edilmeyeceğini biliyor. Eğer saygıdeğer efendimin imkânı olsa ve bundan ötürü kötü olaylara sebebiyet vereceğinden korkmasa, padişahın Divanına bir mektup yollayacak veya padişah konutumuzun önünden geçtiğinde ona bir arzuhal verecek ve gerek Budin paşasının gerekse Bosna'daki Ferhad Beyin ve Belgrad'daki Ali Bey'in, Solnack ve Zigetvar beylerinin haksız davranışlarını gözler önüne serecek, armağanların gecikmesine onların tutumlarının neden olduğunu açıklayacak, ayrıca da Budin paşasının, Hasan Bey'e karşı düşmanlığı yüzünden ona suç yükleyerek azledilmesini sağlamak istediğini bildirecek.

25 Kasım'da Görg von der Grien adında biri konutumuza gelip beni ziyaret etti. Memleketi Württemberg dükalığında bulunan Teck dolaylarındaki Kirchheim olan bu adamın annesinin erkek kardeşi Conrad usta, Schonbuch yöresindeki Weil kentinde pantolon terzisiymiş. Venedikli Constantin'in gemisinde Augsburglu David Scheffler ve Frankfurtlu Johann Hienfelder ile birlikte esir alınmış. Bana anlattığına göre, adı geçen Hienfelder, efendisi Sakız adasına gittiğinde onun atını alıp firar etmiş. Görg von der Grien'in efendisi İskenderiye sancakbeyi imiş. Efendisi Kahire'ye gittiğinde, geride bıraktığı 300'den fazla tutsağı, gardiyanlarını öldürüp bir kadırgayla Kandiya'ya firar etmişler. Bu yüzden efendisi diğer tutsaklarına karşı çok gaddar davranıyormuş, her birine yiyecek olarak günde sadece 100 Lot[39] peksimet veriyormuş ve giyecek vermiyormuş. Bu yüzden kendisi de kaçmaya kararlıymış.

26 Kasım'da saygıdeğer efendim, paşaya bir mektup gönderip görüşme isteğinde bulundu. Sebebini sormamasını, çünkü zaten konuyu bildiğini ve vicdanını yoklarsa, sorunun ne olduğunu anlayacağını bildirdi. Eğer paşa kendisini huzura kabul etmezse, başka bir vezire başvurmak zorunda kalacağını veya ilk fırsatta padişaha bir arzuhal verip derdini anlatacağını açıkladı.

27 Kasım'da saygıdeğer efendim atına atlayıp paşanın konağına gitti. Huzura kabul edildiğinde, Budin paşasının, imparatorun kuryesine yoluna devam izni vermeyip Budin'de alıkoyduğunu öğrendiğini, oysa Mehmed Paşa'nın daha önce Budin paşasına böyle davranmayı yasaklamış olduğunu ileri sürdüğünü hatırlattı. Bunun üzerine Mehmed Paşa şu cevabı verdi: Evet, armağanlar hakkında iyi bir haber veya mektup getirmeyen kuryelere geçiş hakkı tanınmaması emrini vermiş. Nitekim birbiri arkasından iki kurye Budin'e gelmişse de, yanlarında padişaha veya paşaya gönderilen bir mektup yokmuş. Bu sebeple saygıdeğer efendimin, Viyana'ya gönderdiği mektubuna cevap yazılmaması için talimat vermiş olduğunu tahmin etmiş. Buna karşılık saygıdeğer efendim, imparatorun mektup taşımayan bir kurye gönderdiğinin hiç vaki olmadığını ileri sürdü. Zaten posta iletmeyecek olduktan sonra, neden kurye göndersindi ki! Bu kuryenin yanında hiçbir mek-

39 Lot. Bir ağırlık ölçüsü. 1 Lot = 16 gram –ç.n.

tup taşımadığı iddiası, uydurma bir bahaneden başka bir şey olamazdı. Ayrıca Budin paşası, imparatora mektup götürecek olan Hans Auer ve Wolf Weissen'i de alıkoyarak yola devam etmelerini engellemişti. Acaba kendisi padişahın Macaristan'daki valisi olsa, imparatorun mektup götüren kuryesini yolundan alıkoyar mıydı? Saygıdeğer efendim, bu açıklamalarıyla, ortada dönen karmaşık olayları dili döndüğü kadar paşanın önüne sermekle, belki de onun canını sıktı, ama gene de bir saat boyunca paşa ile görüşebildi. Konuşmaları sırasında Ferhad Bey'in gene bir kaleyi zaptettiğinden ve bazı haksızlıklar yaptığından şikâyet etti. Saygıdeğer efendim, paşa ile yaptığı bu görüşmeyi hemen Venedik üzerinden imparator hazretlerine bildirdi.

Bugün Ragusa gemisinin sahibi, kazaskerin karşısına çıkarıldı ve kendisine olayın nasıl geliştiği anlattırıldı. Uluç Ali'nin gemisinde fenerler yakılmadığından ve tek başına seyrediyor olmasından ötürü kazasker ve müftü, Ragusa gemisinin sahibine hak vermiş ve gemisini iade etme kararı almışlardı. Fakat Türkler, Ragusalıyı kandırdılar ve kazaskerin önünde Uluç Ali'nin üç fener yakmış olduğunu söylerse, sorunun halledileceğine onu ikna ettiler. Kazasker ve müftü, gemi sahibine Uluç Ali'nin gemisinde bir fener mi bulunduğunu sorunca, o "Hayır, üç fener vardı," diye cevap verdi. Bunun üzerine kazasker "Tamam, öyleyse gidebilirsin!" dedi. Böylece Ragusalının gemisi Uluç Ali'ye kaldı ve içindeki mallar da hiç hakkı olmadığı halde onun üzerine geçti. Aynı şekilde genç Bay Auersberg, Ferhad Bey'in kapıcısı İdris Ağa'nın ve başka Türklerin tavsiyesine uyarak, Ferhad Bey'in kendisine değer biçmemiş olduğunu söylemişti. Oysa Ferhad Bey ona bir değer biçmişti ve böylece Auersberg'in özgürlüğüne karşılık hem belli bir sayıda esir serbest bırakılacak hem de Ferhad Beyin biçtiği değer kadar para ödenmesi gerekecek. Eğer Bay v. Auersberg saygıdeğer efendimin sözünü dinleseydi ve onlara güvenmeseydi, daha önce özgürlüğe kavuşur ve birkaç bin taler de cebinde kalırdı. Ama yüksek makamlardaki paşalar da dahil olmak üzere, Türklerin en büyük marifeti yalan uydurmaktır.

Bugün bizim çavuş saygıdeğer efendime, bu kuyruklu yıldızın dünya kurulalı beri üç kez göründüğünü anlattı. İlk göründüğünde Sodom ve

Gomorra gökten inen alevlerlerle yanıp kül olmuş. İkincisinde Firavun, Kızıldeniz'de boğulmuş. Şimdi de yıldız üçüncü kez görünmüş.

Sultan Süleyman'ın eşi [Hürrem Sultan/Roxalane] olarak sarayda önemli bir konuma gelen eski cariyenin adı, tarihçilerin yazdıkları gibi "Rosa" değil "Russa" imiş, çünkü Rus asıllıymış ya da Rusya'da esir alındığı için kendisine bu ad verilmiş. Bu kadın güzelliği ile Sultan Süleyman'ı o kadar etkilemiş ki, padişah onun dediğinden dışarı çıkamaz olmuş. Örneğin ilk olarak kendisini azat ettirmeyi başarmış, sonra da hükümdarın karısı olarak tanınmadıkça, onunla yatmayı kabul etmeyeceğini söylemiş. Daha sonra Sultan Süleyman karısının hatırı için, ondan olan oğlu Selim padişah olabilsin diye en büyük oğlu Mustafa'yı boğdurtmuş. Mustafa'nın öz kardeşi olan diğer oğlu [Cihangir] ise kamburmuş ve daima babasıyla birlikte savaşa ve ava gitmeye zorlanırmış. Ağabeyinin ölüm haberini alınca, kendini öldürmüş. Babası ona Tophane'de bir cami ve bir türbe [Cihangir Camii] yaptırmış. Mustafa ise Bursa'da gömülüdür. Russa'nın Üsküdar'da, deniz kenarında yaptırmış olduğu caminin ve kervansarayın kubbeleri kurşunla kaplıdır.

30 Kasım'da öğle üzeri Bohemyalı bir asilzade olan Bay Budowitz ve Bay Hans Wolckard Widner Viyana'dan posta ile buraya geldiler ve armağanların 12 gün içinde Budin'den buraya getirileceğini haber verdiler. Bunun dışında aldığımız haberler şunlar: Livonya'da Ruslar halka korkunç eziyet etmekte, erkekleri kılıçtan geçirip kazığa oturtmakta, kadınları, kızları alıp götürmekteymiş ve kimse onlara yardım etmiyormuş. Bütün bunlar geçen Temmuz ve Ağustos aylarında Lehistan kralı Bathory'nin Danzig kentini kuşattığı ve 4.000 kişiyi kaybettiği sıralarda olmuş.

1 Ekim'de Roma imparatoru Viyana'nın St. Stephan kilisesinde sınıfsal korporasyonların önünde and içmiş ve daha sonra da sınıfsal korporasyonlar şatoda imparatora sadakat yemini etmişler.

3 Ekim'de Arşidük Matthias, imparatorun haberi olmadan, geceleyin, gizlice mabeyincisi Silezyalı Bay Caspar von Donawitz ve bir özel uşağı ile birlikte posta arabasıyla Hollanda'ya gitmiş ve orada sınıfsal korporasyonlar tarafından büyük iltifatlarla karşılanmış. Ona bunu yapmayı Hans Rueber ve Lazarus von der Schwend önermişler ve gerçekleştirmekte de

yardım etmişler. İmparator, arkalarından bir haberci göndermişse de, bu adam Bay Rueber'e uğradığında, Rueber arşidükün yanına para ve giyecek eşya vererek, onu hemen oradan uzaklaştırmış. Onu aramaya gelmiş olan haberci ise bu arada sarhoş olmuş ve arşidükün gittiği yoldan farklı bir yola saparak yanlış yönde sekiz mil ilerlemiş.

Arşidük Ferdinand, Hollandalı asilzade sınıflarından, kendi oğlunu hükümdar olarak seçmelerini istemiş, onu yasal oğlu ilan edeceğini ve şerefli bir isme kavuşturacağını söylemiş, fakat bu dileği reddedilince, onlara düşman olduğunu açıklamış.

Augsburg'dan aldığımız haberlere göre, imparatorluk elçilerinin gayretleri sayesinde Hollanda barışa kavuşturulduktan sonra, Don Johann, İspanya kralına bir kurye ile yolladığı mektupta, bu barış koşullarına riayet etmemesini, sınıfsal korporasyonları hakettikleri biçimde cezalandırmasını salık vermiş. Bu kurye Fransa'dan geçerken, Navarra kralına yakalanmış, elindeki mektup alınıp Oranj prensine teslim edilmiş, o da bunu Brüksel'deki sınıfsal korporasyonlara göndermiş. Fakat bunların arasında bulunan hain bir işbirlikçi, durumu Don Johann'a bildirmiş ve onu uyarmış, sınıfsal korporasyonların onu kıskıvrak yakalayamamaları için tedbir almasını önermiş. Bunun üzerine Don Johann, Namur'a kaçmış. Gerçi Antorff kalesini ele geçirmeyi ümid etmişse de, bu niyeti de ihbar edilince, kaledeki askeri birliği oradan çekilmek zorunda kalmış. Georg Fronsberger, yakınlarıyla birlikte şehirden kaçmış ve Don Johann'ın yanına gelmiş, aynı şekilde Bay von Polweil de ona katılmış. Fakat Carl Fucker sınıfsal korporasyonlar tarafından yakalanmış ve Antorff kalesi ağustos ayının 23'ünde yıktırılmış. Yeni bir kale yaptırılması için oldukça büyük bir gürültü koparılıyormuş. Don Johann, Hollanda'yı efendisinin boyunduruğu altına girmeye mecbur edeceğine yemin etmiş.

Bay Budewitz'in bana anlattığına göre, Picardi rahipleri Moravya'daki Ewanschitz'de bir araya gelerek bir okul (*Collegium*) kurmuşlar ve orada hem edebiyat (*bonas literas*) hem peygamberler hakkında ders veriyorlarmış. Württenberg'den diğerleri ile birlikte kovulan Esram da, orada eskisinden çok daha iyi bir duruma gelmiş, okulun Grek dili öğretmeni olmuş.

Aralık 1577

2 Aralık'ta Bay Bodewitz bana Fransa'daki din reformundan söz etti ve yeni mezhebe intisab edenlerin, içinde yaşadıkları huzursuz ortamı, kendilerine karşı savaşılmasına rağmen, her gece toplantılar düzenlediklerini, canlarını, mal ve mülklerini kaybetmekten korkmaksızın vaaz verdiklerini, mezmur okuduklarını anlattı. Bu olayların üstünde en çok durulan yerin Paris olması yüzünden, buna tepki olarak açıkça toplantılar yapıp yüksek sesle vaaz vermişler. Bunun üzerine din özgürlüğü Paris'te yasaklanıp ancak bir mil ötesinde serbest bırakılınca, Katolikler bundan böyle reform hareketine katılanların sesinin kesileceğini ve hiçbirinin açıkça kendini gösterip sesini yükseltemeyeceğini sanmışlar. O zaman reformcular sürüler halinde atla, arabalarla, ya da yaya olarak kentin dışına çıkmışlar ve orada yağmur, kar demeden ibadetlerini açıkta yapmışlar, en kötü hava koşullarında bile yılmadan, yüksünmeden vaaz verip ilahiler söylemişler. İbadetlerini göz yaşlarıyla başlatıp göz yaşlarıyla bitirirlermiş, ağlayarak bir araya gelip, ağlayarak ayrılırlarmış. Gerek soylu ailelerden olanlar, gerekse eğitimi kısıtlı kişiler, vaizlik yaparak dinî görevlerini büyük bir imanla yerine getirirlermiş. Kendi anadillerini çok iyi konuştukları gibi, bütün din hocalarını, tarih yazarlarını, özgür sanatçıların yazılarını vb. kendi dillerinde okurlarmış. Doğuştan gayet zeki insanlar olduklarından, çok eser okuyarak yükseköğrenim görmüş insanlarla bile baş edecek hale gelmişler. Herkes mezmuru rastgele yerinden söylerken, onlar başından başlayıp sonuna kadar okuyabilirlermiş. Oralarda hiç dünyevi şarkılar duyulmazmış, bütün el sanatçıları ve sokaklarda oynayan çocukları bile Mezmur söylermiş. Herkes Kutsal Kitabı okur ve üzerinde tartışırmış. Hiç kimsenin küfür ettiği duyulmaz, kimse kumar oynamaz, kimse dans etmezmiş, gene de hepsi gayet neşeli, dost canlısı insanlarmış. Yakında Beza'nın[40] Mezamir-i Davut'u manzum ve şarkı şeklinde basılacak ve yayınlanacakmış. Bütün bunlar, şimdi Hamburg'da olan Bay Moller'e anlatıldığı zaman, o demiş ki: "*Ecclesiæ Gallicæ jam sunt in flore, quia sunt sub cruce*" (Fransız kiliseleri kendilerini ezen haçın altında büyüyüp yeşeriyorlar).

40 Beza. Theodor Béze. Fransız şair ve hukukçu. Protestan olduktan sonra İsviçre'ye geçip mezmuru tercüme etti –ç.n.

Wittenberg'deki yüksekokul daha önce çok ünlü olup üç-dört bin öğrencisi varken, şimdi öğrencileri azalmış ve okul adeta ıssız kalmış. Jacob Andreæ şu sıralarda orada patrik konumuna gelmiş ve ülkede kilisenin en yüksek kademedeki yöneticisi durumunda olup, yılda 1.000 taler maaş alıyormuş. Phillip'i [Melanchton] küçük düşürücü sözler söyleyip onunla alay ediyormuş ve onun sadece bir filozof olduğunu iddia ediyormuş. Wittenbergliler de bundan hiç hoşnut değillermiş. Artık Phillip'in yazılarını kimse beğenmiyormuş ve sadece Aristoteles'i okuyorlarmış. Herkes ülkede karmaşa çıkardığı için onu kınıyormuş. (Ama Bay Bodewitz'in Dr. Andreæ'dan böyle kötü biçimde söz etmesine hiç şaşmamalı, çünkü o da bir zamanlar Kalvinistti.)

Wittenberg'deki o dönemin din hocaları hakkında Peutzer'in yargısı şöyle: Moller çok bilgili, Crutziger çok zeki ve Petzel çok usta bir konuşmacı.

3 Aralık'ta saygıdeğer efendimin bildirdiğine göre, Tataristan'a [Kırım] bir çavuş gönderilmiş ve Tatarların Lehistan topraklarına girip oraları talan etmelerine, yakıp yıkmalarına izin verilmiş. Çünkü Lehlerin yüzünden Boğdan voyvodası, Eflak'taki erkek kardeşinin yanına kaçmak zorunda kalmış. Eğer onu ülkeden kaçıranlar yakın zamanda buraya bir armağan gönderirlerse ve halk da onun geri dönmesini isterse, Tatarların saldırısı durdurulabilirmiş. Boğdan, Eflak ve Erdel'den hangisi güçlüyse ve daha çok haraç öderse, Türkler ona yardım ediyorlar. Eğer bu ülkelerden birinin yöneticisi diğer ülkedekini yerinden eder ve yerine geçip Türklere bir armağan gönderirse, orada kalmasına göz yumulur, yoksa orayı terketmek zorunda kalır.

5 Aralık'ta saygıdeğer efendim, paşa ile görüşmeye gitti. Paşa ona, Roma imparatorunun Matthias adındaki erkek kardeşinin Hollanda'ya yerleştiğini duyduğunu söylemiş ve bunun doğru olup olmadığını sormuş. Saygıdeğer efendim bu haberi doğrulayınca, paşa: "İyi etmiş, halk da zaten onu istiyordu. Bu Tanrı'nın işidir," demiş. Bunun üzerine saygıdeğer efendim cesaret bularak, şayet İspanya kralı, Hollanda konusunda padişahla anlaşıp onu imparatorumuza karşı kışkırtırsa, paşanın onun sözlerine kapılıp kapılmayacağını sormuş. Paşa karşılık olarak: "Hayır, aramızdaki eski dostluk devam edecektir. Bizler eski dostuz, oysa İspanya ile bir süre barış devam etse de, bu pek istikrarlı olmayacaktır," diye cevap vermiş.

Geçen 17 Nisan'da 2.000 Danziglinin öldürülmesi olayına sebep olarak, kentlilerin ve köylülerin Danzig ordugâhına korkulu haberler salmış olmaları öne sürülüyor. Sözde Derschau'da krala 300'den fazla tutsak götürülmüş, çünkü Danzigliler birkaç süvari ve keskin nişancı birliği ile Lehlere ziyan vermek için onların üzerine saldırmışlar, fakat onlar karşı koyarak saldırganların elinden toplarını almışlar. Gayet iyi silahlanmış beş birlikten savaş alanında kalan kentlilerin dışında sadece iki birlik geri dönebilmiş. Dokuz bayraktan sadece üçünü kente geri getirebilmişler. Birçokları kaçarken köprü üzerinden geçtikleri sırada, kalabalık yüzünden yıkılan köprüden düşüp boğulmuşlar (Not: Oysa Derschau ile Danzig arasında üzerinden geçilecek bir köprü yok.) Sözde Danzig komutanı Johann von Cöllen, atı ile bir göle dalmış ve atın kuyruğuna tutunarak gölü geçmiş (Not: Derschau ve Danzig arasında böyle bir göl yok.) Askerlerin çoğu çıplak bir halde canlarını kurtarmışlar. Lehlerden de, aralarında pek çok asilzade bulunan binlerce kişi savaş alanında kalmış. Bunun üzerine Sporoffski kente bir mektup göndermiş ve Tanrı'nın onları cezalandırdığını görerek krala teslim olmalarını teklif etmiş, kralın onlara karşı insaflı davranmasını sağlayacağına dair söz vermiş. Bu arada Danimarka kralı onlara denizde ve karada yardım etmeyi vaat etmiş. Ayrıca İsveç kralına da mektup yazarak, Bathory'ye yardım ederse, aralarındaki barışın bozulacağını, karada ve denizde kendisini karşısında bulacağını bildirmiş. İsveç kralı da ona cevap olarak, asla böyle bir şeye niyeti olmadığını, aralarındaki dostluğun devam etmesini arzuladığını açıklamış. Bunun üzerine Danzigliler Sporoffski'ye bir mektup göndererek, eğer kendilerine bazı özgürlükler tanınır ve tüm sıkıntılarından kurtarılırlarsa, Lehistan krallığından ayrılmayacaklarını bildirmişler. Böylece Lehistan'a bir zafer kazandırmış olmakla beraber, Tanrı'nın onları terkedebileceğini de her zaman göz önünde bulundurmaları gerektiğini hatırlatmışlar. Özgürlük haklarını kısıtlattırmaktansa, canlarını ve mallarını feda etmeye hazır olduklarını, yedek olarak yeterince tahıl ve un biriktirdiklerini, Königsberg'den gerektiği kadar içme suyu, et ve bira gönderildiğini de açıklamışlar. Gene de beş yıl zarfında majestelerine 250.000 florin ve her yıl da öncüllerine verdikleri kadar yiyecek sağlamayı kabul ettiklerini, krala yazılı olarak teyid edeceklerini, buna kar-

şılık tek koşul olarak, kendilerine özgürlük haklarının tanındığını onaylamalarını istemişler. Fakat bu tekliflerinden sonuç alamamışlar. Çünkü kaba saba bir Macar olan Bathory, yasalara uygun olarak seçilmemiş olmasına karşın, sorunu ince bir zekâ ile ele almayıp, daha yönetiminin ilk günlerinde şiddet uygulamak, özgürlükleri kısıtlamak ve yüksek vergiler koymakla işe başladı. Danzigliler de buna katlanmadılar. Böylece Bathory geçen eylülde Danzig önünden çekilmek zorunda kaldı ve Danziglilere barış teklifinde bulunarak bir süredir tutuklu olarak yanında alıkoyduğu Bay Ferber'i ve Bay Rosenberger'i serbest bıraktı. Baştan akıllıca davransaydı, barışı kolaylıkla sağlayabilecekti. Oysa bu hoyrat tutumu yüzünden, sonucu rezil olarak ve tavizler vererek kabul etmek zorunda kaldı.

4 Aralık'ta Uluç Ali, Venedik balyosunun arkasından yola çıkan Christoph Bartolotti'yi evinden itibaren Silivri'ye kadar takip ettirmiş ve orada yakalattırıp geri getirterek hapse attırmış. Bunun sebebi: Bartolotti yola çıkmadan önce bir Yahudiyi tokatlamış, Yahudi de onu –gereksiz yere– Uluç Ali'ye şikâyet etmiş. Oysa Uluç Ali de hem bir korsan hem de katil. Vaktiyle bir deniz savaşı sırasında firar etmişti ve daha bu yıl Sicilya'yı bir eşkıya gibi talan ettiğinden başka, kısa süre önce Ragusa gemisine el koyup haksız yere zimmetine geçirmişti. Yeni Venedik elçisi geldiğinde, Uluç Ali'ye mutad armağanları sunarak hapisteki tutsağı zorlukla kurtardı ve üstelik 200 duka ödedi.

Ragusa gemisi tüm içindeki mallarla birlikte Uluç Ali'nin üstüne kaldı. Bu gemi 10.000 dukaya satıldı. Böyle bir geminin yaptırılması en az 20.000 dukaya mal olur. Geminin sahibi, iki oğlu ve tüm Hıristiyan mürettebatı ile birlikte esir pazarında satıldı. Gel de Türklere güven!

9 Haziran'da Budowitz bana Saksonya'da çıkan huzursuzluğa Dr. Selneccer'in sebep olduğunu söyledi. Zira Saksonyalı din hocaları Beza ile gayet dostça bir mektuplaşma başlatınca, Selneccer elektör- düke bu durumu ihbar etmiş ve kiliselerine Calvin mezhebinin sızmaması için sıkı bir denetim uygulamasını, din adamlarının, inançları hakkında hesap vermelerini istemesini önermiş. Selneccer, Beza'ya şiddetli lanetlemelerle saldırmış. Andreæ de, Wittenbergli din hocalarına: "Siz gerçek dine ihanet eden ve Luther'in öğretisini kirleten pis köpeklersiniz!" diyerek, onlara hakaret

etmiş. Oysa Fransız kiliseleri Dr. Luther'in dürüstlüğünü övmekte ve onu Huss ve Calvin ile birlikte Tanrı'nın seçkin savunucularından sayıp bir aziz kadar yüceltmektedirler.

Budowitz, Picard keşişlerinden de söz etti. Onların birçok konularda (Son Yemek, Tanrısal niteliklerin aktarılması, göğe yükseliş, İsa Peygamber'in Tanrı'nın sağında oturması gibi) din reformcuları ile aynı fikirde olduklarını söyledi. Onların inancalarının metni, bir yıl önce Luther'in onaylayıcı bir önsözü ile birlikte basılı olarak yayınlanmış.

11 Haziran'da Türklerin oruç tuttukları ay sona erdi ve Büyük Bayram başladı. Geleneğe göre bugünlerde şarap içmek yasaktır ve kadınlar üç gün boyunca sokağa çıkmazlar.

Bayramda insanlar birbirlerine gayet nazik ve dostça davranırlar. Tanıdıklar birbirlerine rastladıklarında, gençler yaşlıların ve astlar üstlerinin elini öperler, eşit olanlar ise birbirlerinin elini sıkar ve karşılıklı iyi dileklerde bulunurlar. Bugün padişah, saray erkânı ile birlikte Ayasofya camiine gitti ve namazdan sonra tekrar hep birlikte saraya döndüler. Genelde cami dönüşü padişah arz odasının önüne oturur ve paşalar, yüksek makamlardaki görevliler gelip eteğini öperler. Bundan sonra paşalar ve diğer saray görevlileri atlarına binip paşaların en büyüğüne giderler. O da ayakta durarak gelenlere elini öptürür. Daha sonra oturarak kendi hizmetkârlarının önem derecelerine göre sıraya girerek eteğini öpmesini bekler. Önce kâhyası gelir, onu özel hizmetkârları, yani müteferrika adı verilen ağalar, hadım ağaları, çeşnigirler, sipahiler, çadırları kuranlar ve savaşta onların bakımını yapanlar, halıları temizleyenler, savaşta paşanın sayısı sekseni bulan yedek atlarına bakan seyisler, silahdarlar, kalkan yapanlar, aşçılar, fırıncılar ve tüm diğer hizmetkârlar izler. Paşanın oğlu da yanında yer alır ve tebrike gelenler onun da eteğini öperler. Paşanın ölmüş olan sipahilerinin, çavuşlarının ve diğer hizmetkârlarının oğullarını da el öpmeye getirirler ve paşa onların her birine birkaç akçe harçlık verir.

Bu üç gün boyunca, eğer önemli bir iş yoksa, tutsaklar da tatil yaparlar.

Kadı, sokaklarda tellallar dolaştırarak insanları her yıl olduğu gibi fazla itiş kakış yapmamaları, gürültü çıkarmamaları konusunda uyardı.

Acemioğlanlar da bu yüzden padişaha şikâyette bulundular, bütün yıl boyunca sadece bu üç gün eğlenebildiklerini ileri sürerek kadının kendilerini bu eski gelenekten mahrum etmeye kalkışmasını kınadılar. Bunun üzerine onlara tekrar serbestçe eğlenmeleri izni verildi.

Rumların bir yıl içinde dört önemli perhiz dönemi vardır. Birincisi İsa Peygamber'in doğumu vesilesiyle tuttukları perhizdir ki 40 gün sürer; bazıları da sadece 20 gün perhiz yaparlar. İkincisi Katoliklerin perhiz dönemine rastlar ve daha sıkı bir perhizdir. Üçüncüsü havarilere, dördüncüsü ise Bakire Meryem'e adanır.

12 Haziran'da zincire vurulmuş yaklaşık 20 tutsağı konutumuzun önünden geçirdiler.

Kafilenin önünde yürüyen bir Alman, borazan çalmak zorundaydı, arkalarından da beş araba dolusu tutsak getiriliyordu, aralarında çok sayıda Alman vardı. Bu tutsaklar Tokay'dan getirilmekteydi.

Türkler, aralarından birinin Hıristiyanlara karşı savaşırken öldüğünü anlatırken, onun kendini dini uğruna feda ettiğini [şehit olduğunu] söylerler.

15 Aralık'ta ilk kez kar yağdı.

Türklerin kötü ve haksız uygulamalarından biri, çavuş, yeniçeri ve sipahilerin, padişahın emri üzerine görevli olarak yola çıktıklarında, rastladıkları yabancıların, tüccarların veya herhangi bir nedenle yola çıkmış olan kimselerin atlarına el koymalarıdır. Böyle bir durumda yolcu yükünü hayvanın üstünden boşaltmak zorunda kalır, o yapmazsa, padişahın adamları boşaltırlar ve ata atlayıp kendi gidecekleri yere giderler. Yaya kalan zavallı yolcu da, üç-dört mil atının peşinden gitmek zorunda kalır, çünkü ata el koyan çavuş veya her kimse, hayvan yorulduğu zaman, onu olduğu yerde bırakır ve karşısına çıkan başka bir yolcunun atını alır. Böyle davranma özgürlüğünün bahanesi de, padişahın verdiği bir görevi yerine getirmek zorunda olması ve yol üstünde hayvanını değiştirebileceği yerlere çok az rastlanılmasıdır. Eğer yolda hayvanını alabilecekleri bir kimseye rastlamazlarsa, uğradıkları ilk köydeki kadı veya protopapas, nereden olursa olsun, görevliye bir at temin etmek zorundadır. Bunu derhal yapmazsa, çavuş onu yere yıkar ve tabanlarına 50 veya daha fazla sopa vurur. Lehistan elçisi bile

bu uygulamadan yakınmıştır, çünkü Lehistanlı tüccarların atları da, saptanan barış koşullarına karşın, böyle kişiler tarafından gasp edilmektedir.

18 Aralık'ta tercüman Dominicus, Augerius ve ben Heybeli adasına gitmek istedik, fakat padişahın sarayı hizasına kadar geldiğimizde, dalgalar o kadar arttı ki, geri dönmek zorunda kaldık. Bindiğimiz tekne dalgaların üstünde kâh göklere yükseliyor, kâh derin uçurumlara iniyordu. Sarayın duvarları dibinde çok sayıda inanılmaz büyüklükte top gördük; bazıları tekerleklerin, bazıları setlerin veya çarkların üstüne yerleştirilmişti, bazıları da otların arasına gömülmüştü ve hepsi de paslanmıştı.

19 Aralık'ta sofra hizmetiyle görevli olan Jacob'un anlattığına göre, Bavyera'nın Freisingen kentinden olan Sigmund Herman, efendisi tarafından zorla sünnet ettirilmiş. Bundan haftalar evvel efendisi ona azat belgesini vermiş ve nereye isterse gidebileceğini söylemiş. Bu nedenle Sigmund Herman bir süreden beri bir Alman kadının yanında kalıyormuş, azat belgesini de arkadaşlarından birine emanet etmiş. Yeni elçi Bay von Sintzendorff gelince, onun refakatindeki adamlarla birlikte Almanya'ya dönmeyi planlıyormuş. Fakat azat belgesini, emanet etmiş olduğu dostundan geri almak istediğinde, o adam eski efendisine o kadar etki yapmış ki, efendisi onu tekrar zorla hizmetine almış ve sünnet ettirmiş. Şimdi zavallı adam, eskisinden daha büyük bir sıkıntıya düşmüş. Bu durum pek çok tutsağın başına geliyor. Efendilerine 14-15 yıl hizmet ettikten sonra azat ediliyorlar. Bazı tutsaklar ölümün eşiğine geldiklerinde, efendileri onları kendi ruh selametleri için azat ediyorlar. Bu sefer de başkaları onlara el koyuyor, azat mektuplarını yırtıp atıyor ve zavallıları yeniden satıyorlar.

22 Aralık'ta Fransa elçisi [Gilles de Noailles] padişahın eteğini öptü ve veda etti. Adet olduğu üzere, elçi onuruna sarayda bir veda ziyafeti verildi.

Bugün Eflak elçisi armağanları getirdi: Buranın tarzına uygun biçimde dikilmiş, çeşitli ipekli, sırmalı ve kadife kumaştan yapılma 144 adet giysi ve 12 adet Erdel işi altın kaplama büyük kupa.

23 Aralık'ta İran hükümdarı Şah İsmail'in öldüğü haberi geldi. Küçük yaştaki oğlunu şahın erkek kardeşleri öldürmüşler.

Bugün saygıdeğer efendim, Bavyera prensinin kendisine 500 taler gönderdiğini ve bu parayla neleri satın almasını istediğini bir liste halinde

bildirdiğini söyledi. Listede Türk el yapımı at tarağı, fırça gibi gereçler, balmumu vs. vardı. Arşidük Carl'ın eşi olan saygıdeğer hanıma da, Türk el yapımı ayakkabılar, kadınların giydikleri ipekli tozluklar, mendil, yazı takımı ve buna benzer eşya ısmarlamaktaydı.

24 Aralık'ta Bay von Sintzendorff, Bay Budowitz'e yazdığı bir mektupta bana ve Bay Schmeisser'e selam göndermek lütfunda bulunmuşlar.

Bay Budowitz'in anlattığına göre, tüm Fransa'da ve özellikle de çeşitli yabancı öğrencilerin bir arada yaşadıkları, ya da bir araya toplandıkları Paris kentindeki Katolikler, kimin Katolik ve kimin Hugenot olduğunu ayırt edebilmek için, onun nasıl yaşadığına dikkat ederlermiş ve birlikte fahişelere gitmeyi önerirlermiş. Eğer bir öğrenci fahişeye gitmeyi kabul etmezse, onun Hugenot olduğunu anlarlarmış.

Bugün sofrada şunu anlattılar: Bundan yedi yıl önce, İmparator Maximilian, Prag'dan Speyer kentine giderken, Arşidük Carl posta arabasıyla onun arkasından yetişip, gecelediği yerde, sabahın erken bir saatinde, henüz yataktayken onu ziyaret etmek istemiş. Arşidük, Prag'a iki mil uzaklıkta küçük bir köyde gecelemek zorunda kalmış. Bu köyün yakınlarında bir asilzadenin malikânesi varmış ve arşidük beraberindeki yaveri Bay Simmich'i önceden bu asilzadeye gönderip, bu gece kendisini evinde misafir etmesi için ricada bulunmasını istemiş. Fakat asilzade buna yanaşmamış ve evin arşidüke değil, kendisine ait olduğunu söylemiş. Bunun üzerine Bay Simmich asilzadeye, herhalde arşidükün kim olduğunu bilmediği için böyle konuştuğunu söyleyince, asilzade, "elbette biliyorum, ama o beni hiç ilgilendirmez, benim efendim imparatordur," demiş. Kısa süre sonra arşidük, asilzadenin kaba cevabını ve kendisini misafir etmeyi reddettiğini öğrenince, asilzadeye iki itibarlı kişiyi gönderip ricasını tekrarlamış, fakat asilzade onların da suratlarına kapıyı kapatmış. Bu kaba davranış karşısında arşidükün yanındakiler asilzadenin evine saldırmayı teklif etmişler, fakat arşidük buna razı olmamış, o geceyi bir köylünün mütevazı evinde geçirmeyi yeğlemiş. Ertesi gün Prag'a varınca, imparator gece olanların haberini almış ve asilzadeyi cezalandırmak için soylulara verilen bütün haklardan yoksun bırakmak, basit bir köylü durumuna düşürmek istemişse de, arşidük buna razı olmamış ve asilzadeyi affetmesini rica etmiş.

25 Aralık'ta bana padişahın ve paşaların hapishanelerinde bulunan tutsakların Tanrı'ya karşı görevlerini, dinlerinin vecibelerini nasıl yerine getirdikleri hakkında bilgi verdiler. Hıristiyanların yortu günlerinde, yani İsa Papeygamberimizin doğum gününe ve Paskalyaya denk gelen günlerde onlara tatil veriyorlar ve çalıştırmıyorlar. Tıpkı Türklerin de senede iki kez Bayram günlerinde çalışmayıp tatil yaptıkları gibi, esirlerin de sadece iki kez tatil yapmalarına izin veriliyor, bunun dışında onlara ayrıca bir ikramda bulunulmuyor. Kimin parası varsa, kendine yiyecek, içecek temin edip keyfine bakabiliyor. Daha önce de anlattığım gibi, hapishanelerde her şey satın alınabiliyor. Tutsaklara, dokuma, örgü gibi işler yapmasalar bile, her gün bir akçe ödeniyor. Fakirler ve tutsaklar para temin etmekte gayet becerikli oluyorlar. İtalyanlar, tutsak rahiplerden biri için gardiyanbaşıdan izin isteyip, onun çalışmaya gönderilmemesini sağlıyorlar ve bu rahip her sabah hapishanenin kapıları açılıp tutsaklar işlerinin başına götürülmeden önce veya en azından pazar ve yortu günlerinde onlara İncil'den bölümler okuyor. İtalyanlar ve İspanyollar bu dinî ayinlere katılıyorlar. Âyin yapılacağı zaman rahip, mutad tutsak kıyafetinin üzerine ipekli bir rahip cüppesi geçirir, hatta altın kaplama bir kadeh de kullanılır ve büyük, kalın mumlar yakılır. Pazar günleri bağışta bulunanlar bile olur. Rahip, ayin için hazırladığı kaşeleri koyduğu tepsiyi cemaate sunup öptürür ve tepsinin yanında uzatılan çanağa herkes olanaklarına göre biraz para atar. Rahip tutsaklara yortu ve perhiz günlerini de bildirir. İtalyanlar ve İspanyollar, daha doğrusu Katolik olan tutsaklar, Alman ve Macar tutsaklarla sürekli kavga halindedirler, çünkü onların cuma ve perhiz günlerinde et yemelerini kınarlar. Katolikler cuma günleri sadece bir kez yemek yerler, matem haftasında[41] kendilerine işkenceler uygularlar, İsa Peygamberin doğum gecesinde rahip tütsüler yakar, ilahiler okur. İsa Peygamberimizin doğum gününde ve Paskalyada İncil'den iki-üç bölüm okur. Hapishanede iki-üç rahip bulunuyorsa, bunlar bir araya gelip birbirlerine yardım ederler ve birlikte ilahiler okurlar. Ayrıca orada bulunan İtalyanlardan şarkı söylemeyi becerebilenler de ilahilere katılırlar. Mehmed Paşa'nın hapishanesinde bulunan bir Macar, İtalyanlarla din ko-

41 Matem haftası. İsa Peygamber'in ölümü ile göğe çıkışı arasındaki günler, yani Paskalya öncesindeki hafta –ç.n.

nusunda tartışarak onların inançlarının sağlam temellere dayanmadığı iddiasıyla gergin bir hava yaratırmış. Bu yüzden hapishane kâtibi bu Macarın kendi soydaşlarıyla bile tartışmasını yasaklamış. Macar, tartışmaya başladığında, Macarlarda âdet olduğu üzere Latince konuşurmuş, fakat rahipler ve İtalyanlar çok iyi Latince bilmediklerinden, ona yanıt veremezlermiş. Sonunda Katolik mezhebinden olan kâtip onun bir kâfir olduğunu ileri sürerek hapishaneden uzaklaştırmak istemiş ve denizaşırı bir yere gönderilmesini sağlamış.

Aslında kendisi de bir köle olan hapishane kâtibi diğer tutsaklara egemen durumdadır. Türklerin güvenini kazanmış bir adam olduğundan, ona bazı serbestlikler tanırlar ve diğer tutsakları gözetmekle görevlendirirler. Tutsaklardan hiçbiri onun izni olmaksızın bir yerlere gidemez. Tutsaklar işe gidecekleri zaman, kâtip onları sayar ve kimin geride kalıp işe gitmediğini tespit eder. Gece de koğuşları gezer ve bütün tutsakların yerlerinde olup olmadıklarını denetler. Bu hapishane kâtipleri bol para kazanırlar, çünkü kölelerden birinin elinden bir zanaat geliyorsa veya başka bir iş yaparak para kazanmak istiyorsa, kâtibin eline birkaç duka sıkıştırıp, diğer kölelerle işe yollamamasını, hapishanede kalmasına izin vermesini ister. Kâtip bunu gardiyanbaşıya bildirir ve ona da birkaç akçe rüşvet verir. Böylece söz konusu köle hapishanede kalır ve kendisine kazanç sağlayacak işini yapabilir. Tutsaklar hapishanede sarfedilmek üzere şarap ve başka şeyler aldıkları zaman da kâtibe bir miktar para verirler. Böylece kâtip zamanla bolca para biriktirerek azat bedelini ödeyebilir ve özgürlüğe kavuşur.

28 Aralık'ta tercümanımız Dominic ile birlikte bundan önceki patrik Metrophanes'i ziyarete gittik. Bizi büyük bir nezaketle karşıladı ve leziz bir Misket şarabı ile birlikte şekerli, ballı tatlılar ikram etti. Çevresinde bir sürü hizmetkâr ve üç-dört papaz vardı. Onlarla birlikte geniş bir konutta oturmaktaydı. Daha önceki elçilerden Bay Augerio ve Bay Albert zamanında sık sık bizim konutumuza geldiğini, fakat Kantakuzen onu elçilere bilgi aktardığı iddiasıyla paşaya şikâyet edince, düşmanlarının eline koz vermemek için bizim konutumuzdan uzak durduğunu anlattı. Gene de kütüphanesindeki bütün kitapları saygıdeğer efendimin tetkikine sunmaya hazır olduğunu bildirdi. Konuşmalarımız sırasında patrik Yeremias'tan da söz etti,

kendisi burada olduğu sürece geceleri Yeremias'ın gözüne uyku girmediğini, çünkü makamını elinden alacağından endişe ettiğini anlattı. Hele bizim kendisini ziyaret ettiğimizi duyarsa, Yeremias'ın daha da huzursuz olacağını ve Metrophanes'in, imparatorun elçisini aracı olarak kullanıp eski makamının iadesini sağlamak istediğini sanacağını ileri sürdü. Metrophanes ayrıca önceki elçilerden Albert von Wysse Grekçe kitaplarından birkaçını kopya çekmesi için verdiğini, (örneğin *de argumento, "tis megalis bibliothikis tu Fotiu Patriarhu"* =Patrik Fotios'un büyük kütüphanesi, de *Manasse Chronographo*) fakat geri alamadığını, aynı şekilde çok güzel bir kitap olan *Damasceni ve Thesaurus*, ayrıca *Syngrammata Cyrilli* gibi kitapların artık bulunamadığını, çünkü Fransızların ve İtalyanların en güzel kitapları bol para ödeyerek satın alıp yurtdışına çıkardıklarını anlattı. Ben eski patrikle konuşurken, papazlar da hizmetkârımız Augerio'ya Metrophanes'in patriklik makamından uzaklaştırıldıktan sonra çok masraf etmek zorunda kaldığını ve elindeki gümüş eşyayı bile satarak fakir düştüğünü açıkladılar.

Biz Metrophanes'i ziyarete gitmek üzere karşı sahile geçerken, tersanenin önünde sıra halinde bekleyen yüzlerce kadırga [*Triremes*] gördük, üzerleri kısmen çadır bezi, kısmen de tahtalarla kapatılmıştı. Padişah da tersanenin ötesindeki hasbahçesindeydi. Padişahı götüren kayığın burun kısmında tümüyle altın varakla kaplanmış bir ejderha başı vardı ve burnu da tamamen yaldızla boyanmıştı. Kayığın kıç tarafı yuvarlaktı ve altın kaplama bir parmaklıkla çevriliydi, bunların üzerine güzel kırmızı kumaştan bir perde gerilmiş ve altın bir kadehe benzeyen bir tepelik yerleştirilmişti. Kayığın kürekçileri birörnek giyinmişlerdi. Başlarına kırmızı külah, ayaklarına beyaz şalvar ve üzerlerine de mintan giymişlerdi. Diğer kayıkta padişahın beraberinde götürmek istediği kapıcıbaşılar vardı.

Karşı kıyıya geçtiğimiz sırada Dominic bana Don Josef [Nassi] adındaki zengin Yahudiden söz etti. Bu adam erkek kardeşi ile birlikte Sultan Süleyman zamanında buraya gelmiş. Bu iki erkek kardeş, iki kız kardeşlerini, 300.000 duka altını ve ayrıca da inciler, değerli taşlar ve mücevherlerden ibaret servetlerini de beraberlerinde getirmişler. Sultan Selim Anadolu'daki Kütahya kentinde sancakbeyi iken, Don Josef sık sık onu ziyarete gidermiş ve ona borç para verirmiş, ayrıca da mücevherler ve başka

değerli eşya armağan edermiş. Sultan Selim devletin başına geçtiğinde, ona bütün bunları ödeyeceğine söz vermiş ve daha Sultan Süleyman ölmeden onu müteferrika yaparak günde iki duka maaş bağlatmış. Sultan Selim tahta geçince, Don Josef'e Ege denizinde Paro, Nakşa, Andrum, Aziz Georgius ve diğer Cyclad adalarından oluşan 12 ada armağan etmiş. [Nakşa Dükü] Don Josef bu adalardan haraç almaktaymış. Bunun dışında şaraptan da % 10 tahsil etmekteymiş, bu gelir yılda 15.000 Scudi veya kron tutmaktaymış ve bundan padişaha sadece 2.000 duka ödemek zorundaymış. Adaların gelirinden padişaha 14.000 duka veriyor, gerisi kendine kalıyormuş. Bu paradan paşalara ve önemli kişilere değerli armağanlar vermek ve çok sayıda yeniçeri ile hizmetkâr beslemek zorundaymış. Yeni defterdar [Kara Üveys] padişaha, çok büyük bir yekûn tutan şarap yüzdelerini tahsil etmek hakkını onun elinden almayı teklif etmişse de, padişah bunu kabul etmemiş, babasının vasiyetine göre bu paranın Don Josef'e ömür boyu bağışlanması gerektiğini ve kendisinin de babasının vasiyetini yerine getirmeye kararlı olduğunu bildirmiş. Don Josef çocuksuzmuş ve gayet nazik, sevecen tavırlı, iyi yaşamasını bilen bir insanmış.

Rumeli beylerbeyliğinin yönetimi altında üç-dört sancakbeylik var, bunlardan biri de vaktiyle krallık olan Bosna'dır. Budin'in 18-19 sancakbeyliği, Temeşvar'ın sekiz-dokuz sancakbeyliği var. Belgrad sancakbeyliği Niş'e kadar uzanmaktadır.

29 Aralık'ta saygıdeğer efendim beni tercümanımız Dominic, sofra sorumlusu Jacob Reiner ve M. Sebald ile birlikte Konstantinopolis'e yeni gelmekte olan elçi Bay von Sintzendorff'u karşılamaya gönderdi. Kendisine ve maiyetindekilere hem efendimin selamlarını götürdüm, hem de Tanrı'nın yardımıyla yolculuğunun hedefine sağlıkla ulaşmış olmasından ötürü memnuniyetlerini belirterek buradaki işini sağlık, esenlik ve imparatorumuzun memnun olacağı biçimde başardıktan sonra tekrar memleketine kavuşmasını temenni ettim. Saygıdeğer efendimin, Sayın elçiyi bizzat karşılamak istediğini, fakat işlerinin yoğunluğu ve yola çıkacak olan kuryeye teslim edilecek olan belgelerin hazırlanması nedeniyle bu şereften mahrum olduğunu, ama iyi niyetinin bir belirtisi olarak yolculara burada bulabildiği yiyecek ve içeceklerden sunmayı bir borç bildiğini, bu ikramıyla ko-

nuklarını hoşnut etmeyi umduğunu, bundan böyle de iyi niyet ve sadakatle emirlerinde olacağını bildirdim. Sonra da sayın elçiye efendimin kendi eliyle yazmış olduğu mektubu verdim. Sayın elçi nazik sözlerle saygıdeğer efendime teşekkürlerini ifade etti, bana karşı da gayet alçak gönüllü ve sevecen davrandı.

Saygıdeğer elçi ile birlikte gelen heyette bulunanlar:

1. Bay Joachim von Sintzendorff zu Feueregg, majesteleri Roma imparatorunun devlet işleri danışmanı ve Osmanlı Devleti "Bab-ı Hümayun"undaki elçisi.
2. Johann Auer, saray kâhyası.
3. Johann Bartholomeus Betz, hukuk doktoru ve sekreter.
4. Dionysius, onun hizmetkârı,
5. Salomon Schweigger,[42] saray vaizi. Doğum yeri: Württemberg dükalığında Neckar ırmağı kıyısındaki Sultz kenti. Dük hazretlerinin bursu ile din bilimi okuyup Gratz kentinde mesleğine başlamak üzere kutsanmış, bir süre Viyana yakınlarındaki Herrenals'da Bay Ziegler'in yanında görev yapmıştır.
6. Wenzelaus Budewitz, soylu bir Romalı ve geleceğin saray kâhyası.
7. Hans Christoph Fieringer, Viyanalı, özel hizmetkâr.
8. Helmhard Heyden,
9. Gregorius Hok,
10. Hans Ferenberger, Sayın elçinin soylu ailelerden gelme genç yardımcılarından.
11. Philipp Hannibal, Silezyalı.
12. Jacob Kober, kâtip,
13. Veit Kasslisch, Avusturyalı seyisbaşı,
14. Joachim Haintz, Silezyalı,
15. Philipp Kolbeck, Viyanalı,
16. Jacob Kohrherr, Viyanalı,
17. Tobias Danck,
18. Adam Hochreiter,
19. Ambrosius Eissler, Viyanalı,

42 Seyahatnamesi yayınlandı. Sultanlar Kentine Yolculuk, 1578-1581, İstanbul 2004, Kitap Yayınevi –ed.n.

20. David Meme, Lübeckli berber,
21. Wilhelm Neuhauss, Hollandalı aşçı,
22. Niclaus Lessler, kuyumcu,
23. Georg Klug, saatçi,
24. Michael Amas,
25. Stefan Maser, seyisler,
26. Kaspar Malik, vekilharç,
27. Nicolaus Uberkobitz, terzi,
28. Nicolaus Gleinitz, arabacı,
29. Matthias Heinrich, kafile öncüsü,
30. Andreas Seinack (ordu arabacısı),
31. Andreas Primos, kafile öncüsü

Sayın elçi ile birlikte gelen yabancı beyler ve hizmetkârları:

1. Wolff von Hofkirchen, Baron,
2. Johann Septimius, Liechtenstein Baronu,
3. Hans von Seidlitz,
4. Christoph Vitztum,
5. Hans Scharnberger,
6. Georg Caspar von Neuhausen ob der Entz, Arşidük Ernst'in sofra görevlisi,
7. Bernhard Bartenhaeuser, Bavyeralı,
8. Romanus ya da Hermann von Prang, Steyerli,
9. Sigmund Steger ve bu kişilerin hizmetkârlarıyla birlikte sekiz kupa arabası. Toplam 48 kişi.

Bugün Van, Bağdat ve Şehrizor kentlerindeki beylerbeylerinden, (bunların üçü de İran hududunda bulunuyor) İran hükümdarı Şah İsmail'in öldüğü ve tebaasının, bundan sonra tahta geçecek olan hükümdar konusunda farklı fikirlerde olduğu haberi geldi. Bir kısmı varissiz ölen Şah İsmail'in erkek kardeşinin oğlu olan Sultan Mehmed Hüdabende'nin[43] (*Servo di dio*) tahta geçmesini istiyorlarmış, (oysa ölen Şah'ın iki yaşında bir oğlu varmış [İsmail Şüca] ve halen onun annesi devletin yönetimini eline almış). Bazıları ise Semerkand'daki Elkas soyundan gelen birini istiyorlarmış. Ayrıca Tgiurt Beg (?) adında biri

de birkaç bin yandaşıyla birlikte İran'dan Türklerin tarafına geçmiş.[44] Bu durumda Türkler şimdi İran'ı ele geçirmenin çok kolay olacağı kanaatindeler.

30 Aralık'ta gene İran'dan haberler geldi. Ölen Şah İsmail'in kız kardeşi yönetimi ele almış ve 1576 yılında buraya elçi olarak gönderilmiş olan Tokmak Sultan, Türklerin mezhebine yakınlık duyan Hüdabende'nin 15 yaşındaki oğlu tarafına geçmiş.

31 Aralık'ta yeni gelen elçi bana çeşitli kişilerden haberler getirdi: Tübingen'den Bay Dr. Heerbrand, Bay Dr. Osiander, Bay Hailand ve Bay Crusius, Wittenberg'den Bay Hirsch, Bay Dr. Ursinus, Viyana'dan Bay Wohlzogen bana mektup yazmışlar. Dr. Heerbrand'ın mektubu ile birlikte Bay Crusius'un Grekçe'ye çevirmiş olduğu Luther'in öğretisinin kısa bir özeti de elime geçti. Ayrıca Bay Dr. Heerbrand ve Dr. Crusius'un buradaki patriğe hitaben yazdıkları mektuplar ve patriğin Augsburg İnancası hakkındaki mektubuna Bay Dr. Andreæ adına Bay Dr. Osiander'in cevabı da, gelen belgelerin arasındaydı. Bunların dışında kançılar Dr. Andreæ'nın ve saygıdeğer Würtemberg Dükü Ludwig cenaplarının adına Bay Crusius'un satın almış olduğu üç güzel çalar saat de armağan olarak gönderilmişti. Bu saatlerden 40 taler değerinde olanı patriğe, 21 taler değerinde olanı Bay Johann Zigomala'ya ve 20 taler değerinde olanı da onun oğlu Bay Theodosius'a verilecek. Ayrıca Bay Crusius baba ve oğul Zigomala'ya ve patrikhanedeki diakos Bay Simeon'a yazdığı mektuplar ve Rostocklu Dr. Chytrai'nin mektupları, bir de patriğe gönderilen, Grekçe dizeler halinde yazılmış İncil'den bölümler ona ve ait oldukları kişilere sunulacaktı.

Saygıdeğer Dük Ludwig cenapları, Grek dilinde yazılmış kitaplar satın alabilmem için bana 100 Ren guldeni göndermiş.

Türklerin barış antlaşmasına aykırı olarak Roma imparatorunun ülkesine 1577 yılının iki ayı içinde verdikleri zararlar:

20 Mart tarihinde Türkler Novograd ve Dregel'den kalabalık bir grup halinde Schemnitz'e bağlı bölgeye girip bir kadını ve bir kız çocuğunu kaçırdılar.

Ayın 21'inde akşama doğru Kanije'de barutun saklanmakta olduğu kuleye yıldırım düştü ve bütün ku-

43 Hüdabende (Servo di Dio=Tanrı'nın hizmetkârı). Gözleri iyi görmediğinden "Kör" olarak da anılır. Aralık 1578'de Şah oldu –ed.n.

44 Bu Osmanlı tarafına sığınan İran'ın Lûristan valisi Rüstem Bey olmalı. İyi bir şekilde karşılanarak kendisine sancak ve hil'at gönderilmiştir –ed.n.

le, yakınlarda bulunan binalarla birlikte yıkıldı. Bu olay çok sayıda insanın ölümüne, ayrıca da erzak ve silah bakımından büyük zarara neden oldu. O kulenin Ungar adındaki değerli kumandanı da yaşamını yitirdi. Türkler bu haberi alınca, Zigetvar, Mohaç, Beş Kilise ve Peçuy/Peç ve Pojega beyleri binlerce kişiden oluşan, çeşitli ateşli silahlarla donatılmış olan 18 yaya ve atlı birlikle buraya düşmanca niyetlerle yaklaştılar, dış çitleri aşarak içeri daldılar ve üç kez saldırıya geçtiler. Onlara karşı direnen askerler, Tanrı'nın yardımı sayesinde saldırganları püskürtmeselerdi, Türkler, şimdiye dek bütün sınır bölgesini egemenlikleri altına almış olacaklardı. Bu çatışmada çok sayıda Türk öldü, bizimkilerden de yaralananlar ve yaşamını yitirenler oldu.

Bundan önce ayın 28'inde Bersentz ve dolaylarında Türkler kalabalık birlikler halinde imparatorumuzun topraklarına girip Comar ve Capornak arasındaki köyleri yağmalamaya kalkıştılar, fakat imparatorun askerleri onları kovalayarak bozguna uğrattılar ve çok sayıda esir aldılar. Bunlardan öğrendiğimize göre, Türkler, imparatorun topraklarına saldırmakta ve oraları yağmalamakta serbestmişler, üstelik buralara gelmelerindeki amaçları, şatoları ve kaleleri ele geçirmekmiş.

2 Nisan'da bu iki yerleşimden hareket ederek imparatorun egemenliği altındaki Pukantz'a saldırdılar ve oradaki halktan birini yakalayıp götürdüler.

Ayın dördünde Solnack beyi, komşusu Füllek ve diğerleri ile birlikte 2.000 kişiyi aşan bir kuvvetle Satmar ve Byhor prensliklerine saldırdılar ve o güne kadar haraca bağlamamış oldukları Kessereo, Wasad, Myhalfalwa, Kertweyes ve Zemyen adlarındaki beş zengin köyü yağmaladılar, 1.000 kişiyi aşkın esir alarak beraberlerinde götürdüler.

Ayın altısında yeniden seksen kadar atlı Dregel'den Pukantz'a doğru yola çıktılar, orada pusuya yatıp aralarından yedi kişiyi köye göndererek oradakileri kışkırtıp dışarı çıkarmakla görevlendirdiler. Fakat Levetz'dekiler Türklerin akınlarından haberdar olunca, hemen yardıma geldiler ve oradakilerin aralarına karışıp Türklerle yapılan şiddetli bir çarpışmadan sonra Türkleri geri püskürttüler, birçoklarını da esir aldılar.

Ayın 12'sinde Estergon veya Belgrad'dan yola çıkan kalabalık bir grup, yağmalamak amacıyla Raab yakınlarındaki St. Martinsberg (St. Mar-

tin dağı) dolaylarına kadar akın ettiler. Şatonun yakınlarında Pappa'dan işleri gereği Raab'a gitmekte olan 15 kişiye saldırdılar, aralarından dört kişiyi esir aldılar ve diğerlerini öldürdüler.

Bu konuda başka kayıt bulunamadı.

[Stefan Gerlach'ın "Türkiye Güncesi"ni yayınlayan yazarın torunu Samuel Gerlach'ın notu.]

(Latince metinler)

Lehistan halkının durumu da bizimkine benziyor. Türkler onlara da, bize de telafi edilemeyecek zararlar veriyorlar ve gene de bizi, barışı bozmakla ve haksızlıkla suçluyorlar. Üstelik Türkler şöyle bir yöntem uyguluyorlar: Barış zamanında gerek anlaşmalara gerekse hakça davranışlara aykırı olarak bize ne kadar çok zarar verirlerse, o kadar bağırıp çağırıyorlar ve sanki barışı bizimkiler bozmuş gibi şikâyette bulunuyorlar. Günümüz koşullarında bir tek Türkün söyledikleri 20 Hıristiyanın sözlerinden daha geçerli sayılıyor, çünkü onlara göre : Bir Türk veya Müslüman yalan söylemez!

(Latince metinler)

Lehistan elçisi (*Legatus polonicus*) Johannes de Sienno'na verilen talimatnamede Türk hükümdarıyla görüşülecek konular arasında, özellikle barış antlaşması (Ahidname=kapitülasyon) koşullarının, daha önce Krakova voyvodası Peter Sborofski'nin [Sobieski] hazırladığı şartnamedeki metnin aynı olması üzerinde duruluyor. (Sözü edilen kişi, Lehistan'da sınıflar arasındaki fikir ayrılığına ve İmparator Maximilian'ın reddedilmesine sebeb olan kişilerin başında gelmektedir.) Sborofski Kral Sigismund Augustus zamanında Türkiye'ye büyükelçi olarak gönderilmişti. Padişahın bu öneriye karşı çıkmayacağı sanılıyor, çünkü padişah yakın zamanlarda Lehistan'da yapılan seçimler sırasında Lehistan'daki sınıfsal korporasyonlara bir yazı göndererek, kendisine düşman olan birini kral olarak seçmezlerse eskiden beri süregelen dostluklarının daha da pekiştirileceğini bildirmiş. Nitekim Tanrı'nın lütfuyla seçilen kral da hem padi-

şaha düşman olmayan, hem de cesareti bakımından onun takdirini kazanmış bir kişi olduğundan, ilişkilerde bir sorun çıkmıyor. Gene de eski anlaşma metninin iki yerinde bazı biçimsel düzeltmelerin yapılması öneriliyor. Şöyle ki, maddelerin birinde, Lehistan kralına ait olan şatoların, kentlerin ve köylerin padişah ile yapılan barış antlaşmaları kapsamı içinde olduğu ifade edilmektedir. Buna şöyle bir ek yapılması istenilmektedir: "Gelecekte Lehistan kralının mülkiyetine geçecek olan şatolar, kentler köyler ve pazar yerleri de barış antlaşmasının kapsamına dahildir. Zira bundan böyle gerek padişah hazretlerinin, gerekse Lehistan'ın yani her iki devletin düşmanlarına (bununla imparatorumuz ve Almanlar kasdediliyor), özellikle de Moskova'daki hükümdara savaş açılmasına karar verilmiştir. Bu nedenle kılıç gücüyle kazanılan toprakların barış antlaşmasına dahil olması hakkın gereğidir." Diğer düzeltme, Tatarlarla olan ilişkiler konusundadır ve bu sorun Tatar Hanına Tranowski'nin yazdığı bir mektupla bildirilmiştir.

Lehistanlıların durumu tıpkı İsrailloğullarınınkine benziyor. Tanrı onlara şöyle buyurur (Hezekiel: Bap 16/ 37): "Güvenip kendini ellerine teslim ettiğin sevgililerin ve can dostların seni cezalandıracaklar" Nitekim onların güvendikleri kişiler onları cezalandırıyorlar. Bathory de, Tanrı'nın onaylamadığı Türklerle ve Tatarlarla, Hıristiyanlara karşı anlaşıyor, ama ona en büyük düşmanlığı da bu işbirliği içinde olduğu insanlar yapıyorlar. Tatarlar 1577 yılında Rusya topraklarına 70 Alman mili kadar girerek talan edip yağmaladılar, insanları, hayvanları, her şeyi gaspederek götürdüler ve böyle saldırıları sık sık tekrarladılar. Bathory, bizzat Johann von Sienno'ya verilen talimatnamede bu konudan söz etmiş ve Lehistan hududuna yakın olan Bialograd [Akkerman], Okziokow [Özü/Oçakov] ve Dobruz [Dobruca] gibi yerleşimlerdeki Türkler, Tatarları kışkırtmasalardı, zaten evvelden beri Lehistan'a saldırmaya niyetli olan Tatarların Lehistan krallığına bu kadar ziyan vermeyeceklerini ileri sürmüştür.

Tataristan, Rusya ve Lehistan hudutlarının dayandığı Beristhe[45] ya da Neper ırmağı [Dnyeper/Özü Suyu] dolaylarında Rusya, Litvanya ve Eflak'tan gelme çok sayıda eşkıya ve yol kesen olarak çete kurmuşlar ve bunlara geçenlerde Tatarlar tarafından her şeyleri alınan kişiler de katılmış.

Şimdi bunlar hep bir arada etrafa saldırıp yağmacılık yapıyorlar, oradan geçen tacirlerin mallarını ellerinden alıyorlar ve geçimlerini böyle sağlıyorlar. Bu durum Türklere şikâyet edilince, Mehmed Paşa, Bathory'ye bir mektup yazıp suçluların yakalanmasını ve cezalandırılmasını emrettiyse de, Bathory bu bölgenin ıssız bir bataklık olması nedeniyle eşkıyaları yakalatamayacağını, fakat kendi sınırları dahilinde zarar verici bir olay çıkarsa, haydutların yakalanması için kumandanlarına emir verdiğini bildirdi.

Mehmed Paşa eşkıyalarla mücadele edebilmek için Lehistan hududuna iki kale yaptırmaya girişti. Bu vesile ile Lehistan topraklarına da ayağını atmış olacak. Türkler bir kere oraya girdiler ve kalmaya devam ettiler mi, artık onları oradan çıkartmak mümkün olmaz, üstelik de Tatarlarla elbirliği yaparak, Lehistan'ı her gün huzursuz ederler. Bu sebeple Lehler bu kalelerin yapılmasını engellemeye çalışıyorlar, fakat duyduğuma göre, inşaata gene de devam ediliyor. İki-üç sancakbeyi, askerleriyle inşaatın ilerlemesini destekliyorlar ve Lehlerin bunu engellememeleri için tedbir alıyorlar.

Lehistan sefiri, Silistre ve Bialograd [Akkerman] sancakbeylerine, barış antlaşmasının şartları uyarınca tüccar, kurye ve elçilik heyetleri dışında kimsenin Neper nehrini [Dnyeper/Özü Suyu] aşmasına izin vermemelerinin sıkı sıkı tembihlenmesini istedi. Bu isteği de sancak beylerine bildirildi. Fakat bu emir bazı kimselere karşı uygulanmıyor, üstelik de Tatarların nehri geçmesine yardım ediyorlar ve Rusya'ya büyük ziyan veriyorlar.

Elçi isteklerinin yerine getirilmemesi üzerine, yeğeni Andreas Kzikokzi'yi paşaya yollayıp, buraya boşuna geldiği kanaatine ulaştığını söyletip sitem ettirmiş. Efendisinin hiçbir arzusunun yerine getirilmediğini, tutsakların, kölelerin azat edilmesi isteğinin bile gerçekleşmediğini, 20 florine satın alınan bir köle için 200 florin istediklerini, bu aşırı fiyatların indirilmesini rica ettiği halde, bunun da yerine getirilmediğini söylemiş ve bundan başka konularda bir sonuç almasının da hiçbir işe yaramayacağını bildirmiş. Buna cevap olarak paşa, Sboroffski[46] zamanında yapılan barış antlaşması nasıl düzenlenmişse, durumun aynen öyle kalacağını ve hiçbir değişiklik yapılmayacağını açıklamış. Sonra da bir an önce adamlarını toplayıp ülkesine dönmelerinin iyi

45 Beristhe Dnyeper'in eski isimlerinden=Borysthenes/Danapris. Türkler Özü Suyu veya Ekşisu diyor –ed.n.

46 Peter Zbrowaki, 1567-68'de İstanbul'daki Polonya elçisi –ed.n.

olacağını, çünkü bu kölelerin Türklerle aralarında kavga ve dövüş çıkmasına sebep olabileceklerini, onların kaçan kölelerini arayıp bulacaklarını ve karşılığında para isteyebileceklerini söylemiş. Böylece de elçiyi maiyetiyle birlikte ülkesine göndermiş.

(Latince metin)

Bu satırları okuyan da, Türklerin ciddi olarak barış istediklerini sanır. Oysa onlar gece gündüz barışı bozmak için fırsat kollamaktan başka bir şey düşünmüyorlar. Sonra da barışın bozulmasına bizim neden olduğumuzu ileri sürüyorlar.

(Latince metin)

Bu mektuplardan sonra uzun süre bir haber gelmedi. Sadece Mehmed Paşa'nın, eğer Lehistan kralı, Tatarlarla barış anlaşması yapmak istiyorsa, kral Augustin'in ölümünden beri gecikmiş olan armağanları göndermesi üzerinde ısrarla durduğunu öğrendik.

(Latince metin)

Türkiye Günlüğü
1578 yılı

Ocak 1578

1 Ocak'ta yeni elçi Bay Joachim von Sintzendorf, sabah erkenden, rüzgâr, yağmur ve kar altında Konstantinopolis'e vardı ve saygıdeğer efendim kendisini kentin dışında karşılamaya gitti.

Bu elçilik kafilesiyle birlikte saygıdeğer efendim Viyana'dan üç büyük İngiliz tazısı, küçük fakat güzel ve atak bir at, birkaç değerli saat ve gerektiğinde armağan olarak verilebilecek veya eski eserlerle değiştokuşa yarayabilecek diğer bazı ufak tefek eşyayı özel olarak getirtti.

2 Ocak'ta yaşlı Zigomala beni görmeye geldi ve patriğin bu sabah yanına Rum papazlarını alarak Rum kiliselerini ziyaret etmeye gittiğini haber verdi. Ben de öğle yemeğinden hemen sonra saygıdeğer efendimden bana bir kupa arabası tahsis etmesini rica ettim, buna Bay Zigomala ve Bay Salomon Schweigger ile birlikte binerek patriğin arkasından kiliseleri gezmek üzere yola koyulduk. Fakat gece bastırınca havanın soğuması yüzünden yola devam edemeyerek Skepasto adı ile bilinen bir köyde, yaşlı bir Rumun evine konuk olduk. Rum bizi evine almakta pek istekli davranmadı. Ben ona bir taler, Bay Schweigger ise 1.5 ödeyince, bizi kabul etti.

Ertesi sabah, yani ayın üçünde Küçükçekmece dolaylarından geri dönmek zorunda kaldık, çünkü arabacımız, kendisine bizi sadece oraya kadar götürmesi emredildiğini söyledi. Daha sonra *protonotarius* Theodosius beni ziyarete geldi. Ona kendisine armağan olarak gönderilen saati ve Bay Crusius'un mektubunu verdim, ayrıca da Bay Crusius'un patriğe hitaben yazmış olduğu cevap yazısını gösterdim. Bu yazıyı patriğe teslim etmeden önce kopyalamak istedi, fakat bu işi başaramadı, sanatkârane bir biçimde yapılmış olan saat de onu çok hayrete düşürdü.

4 Ocak'ta Sadrazam Mehmed Paşa'nın küçük oğlu defnedildi. Cenaze alayının önünden Mehmed Paşa'nın köleleri yürüyordu. Üzerlerindeki giysiler çok kötüydü. Sekiz köle kollarını birbirlerinin omuzları üzerine atmış bir sıra oluşturmuşlardı, onların önünden dört köle, arkalarından da dört köle yürümekteydi ve hep bir ağızdan "La ilahe illallah!" diye bağırıyorlardı. En önde giden bir Türk din adamı da aynı şekilde "La ilahe illallah!" sözlerini bir nağme halinde tekrarlıyordu. Tabut çok gösterişliydi. Baş

tarafına siyah balıkçıl kuşu tüyleri takılı sorgucu olan altın zincirler dolanmış bir sarık yerleştirilmişti. Ölen çocuğun sırmalı giysileri, takıları ve başka eşyaları tabutun geri kalan kısmını örtmekteydi. Çocuğun babası siyah bir giysi içinde atı üstünde tabutun arkasından ilerlemekteydi, onu diğer paşalar ve saraydaki görevliler izliyorlardı.

6 Ocak'ta Bay Sintzendorff ile birlikte yemek yerken, tercümanımız Ali Bey şunları anlattı: Bay Carl von Zeltingen, genç hizmetkârı ile birlikte padişahın huzuruna çıktığında, padişah baştercüman Ali Bey'in aracılığıyla çocuğa, Müslüman olmak isteyip istemediğini sormuş; çocuk "Hayır" diye yanıt verdiği halde, tercüman onun adına padişaha "evet" demiş. Padişah sorularına devam ederek çocuğun nerede esir alındığını öğrenmek istemiş. Çocuk "Raab'da" diye yanıtlamış, fakat tercüman "Belgrad dolaylarında" diye aktarmış, çünkü Mehmed Paşa önceden kendisine çocuğun söylediklerinin tersini aktarmasını emretmiş. Bu yüzden de padişah çocuğun sarayda alıkonmasını ve Müslüman olması için sünnet edilmesini emretmiş.

8 Ocak'ta şu sıralarda patriğe vekâlet etmekte olan Berroen[1] metropoliti Metrophanes'i ziyaret ettim ve kendisine patriğe verilecek olan belgeleri ve Tübingen'den gönderilmiş olan emanetleri, ayrıca da benim patriğe ayrıntılı açıklamalarımı içeren mektubumu teslim ettim. Patriğin vekili bilgili ve gösterişli bir adam. Bana hemen şekerli, şuruplu bir tatlı ve güzel bir kırmızı şarap getirtip ikram etti. Sohbetimiz sırasında bana çeşitli sorular yöneltti. Kançılar Dr. Andreæ'ın şu sıralarda nerede bulunduğu ve imparatorumuz hakkında bilgi istedi. İmparatorun mu yoksa İspanya kralının mı daha güçlü olduğunu, İmparator V. Karl'ın oğlu olan İspanya kralının [II. Felipe] neden imparator olmadığını öğrenmek istedi vb. O da armağan edilen saati çok beğendi.

10 Ocak'ta *protonotarius* ile yaptığım bir görüşmede bana şunları söyledi: Bu sözünü ettiğim Metrophanes Dr. Heerbrand'ın "Compendium" ya da "Hıristiyanlık öğretisinin özeti" adlı yazısını okuyup oldukça beğenmiş ve içindeki pek çok ifadenin Thomas von Aquino'dan alınmış olduğunu ileri sürmüş. Patriğin "Augsburg İnancası" hakkındaki düşünceleriyle ilgili olarak kançılarımızın verdiği yanıt konusunda da protonotarius şu görüşü açıkladı: Aslında biz Rumlarla sorunların çoğunda aynı fikirde ol-

sak da, Kutsal Ruhun intişarı ve geleneklerin (*Traditionibus*) yani geçmişteki din büyüklerinin, örneğin *Clemente, Dionysio Aeropagita* ve diğerlerinin koyduğu kuralların uygulanması konusunda birbirimizden ayrılıyormuşuz. Bunların geçerliliğinden de kuşku duymamak gerekirmiş, özellikle de yazılı kuralların havariler tarafından konmuş olduğu ve uygulanması gerektiği kesinmiş. Bunu kabul etmemek, Kutsal Kitaptan da kuşku duymak demek olurmuş. Havariler bütün törensel uygulamaları ve kilise geleneklerini yazılı olarak saptamamış olsalar da, çoğunu müridlerine sözlü olarak, sonraki kuşaklara aktarmak üzere emanet etmişler. Öyle anlaşılıyor ki, onun görüşüne göre, İsa Peygamber sadece atalarımızdan devraldığımız günahın kefaretini ödemiş, gerçek günahın kefaretini ise bizlerin nedamet getirerek ve sevaplar işleyerek ödememiz gerekiyor.

11 Ocak'ta Divanda alınan bir karara göre her iki vezir, Mustafa Paşa ve Sinan Paşa ordu ile birlikte İran'a doğru sefere çıkacaklar ve her biri Anadolu'daki beylerbeylerini de yanlarına katacaklar. Bu durumda İran hududuna varıncaya kadar tam iki ay yolculuk yapacaklar. Savaşçılar oraya çok isteksiz gidiyorlar, çünkü güzergâhları uçsuz bucaksız çöllerden geçiyor ve yolda su, arpa ve ekmek kıtlığı onları bekliyor. İranlılar, Türklerin karşısında güçsüz olacaklarını anlayınca, kendi köylerini yakıp her şeyi yok ediyorlar ve dağlara kaçıyorlar.

Bugün yeni gelen elçi beni sofrasına davet ettiğinde Türk öğrencilerinin sokaklardan geçerek sadaka topladıklarını duyduk. Türklerde şöyle bir gelenek var. Öğrencilerden biri Kuran'ı sonuna kadar okuyup bitirince, kitabı okulda kullandığı küçük masasına [rahle] koyarak üzerine kırmızı bir örtü yayar ve başına yerleştirir, birisi önden yürür, diğerleri onu izlerler, aralarından biri şarkı söyleyerek sadaka verilmesini ister ve sadaka verenler için hayır duası eder. Diğerleri de onun sözlerine "Amin" diyerek katılırlar [Amin Alayı].

15 Ocak'ta her iki elçi, vezir paşalara armağanları götürdüler. Önce içeri girip en büyük paşanın [vezir-i azam] önünde eğildiler. Alçak bir sedirde oturmakta olan paşa da ayağa kalkıp onların önünde eğildi. Elçiler, imparatorumuzun selamlarını iletip mektubunu takdim ettiler ve Roma imparatorunun, iyi dostluk ve kom-

1 Berrhoia Makedonya'dadır –ed.n.

şuluk ilişkilerini sürdürmek arzularını belirtmek üzere bazı armağanlar gönderdiğini bildirdiler. Armağanlar şunlardı: 9.000 taler, çok güzel işlenmiş kupalar, leğenler, ibrikler ve saatler. Bunlar içeri taşınıp paşanın önüne bırakıldıktan sonra elçilerden biri, dışarıda bekleyen genç asilzadelerin paşaya saygılarını sunmak için izin istediklerini bildirdi. Paşa onları da içeri aldırdı ve genç asilzadeler gelip paşanın elini öptüler. Paşa da iki eliyle onların elini tuttu ve Türklerin usulüne göre bir parmağını dudaklarına götürdü. Onların giriş ve çıkışları sırasında da paşa gene ayağa kalktı. Bay v. Sintzendorff'a yolculuğunun nasıl geçtiği, hava koşullarının uygun olup olmadığı, imparator hazretlerinin sağlığı hakkında sorular sordu.

Daha sonra Ahmed Paşa'yı ziyarete gittik. O da hepimizi ayakta karşıladı ve çok nazik davrandı. Kendisine de 1.000 taler, kupalar ve saatler verildi. Diğer paşalara da aynı şekilde armağanlar sunuldu. İkinci vezir Piyale Paşa'ya 2.000 taler verilecekti, ama hasta olduğu için ziyaretine gidilmedi. Sinan Paşa da bu ziyaret sırasında çok nazik davrandı ve yeni elçiye beraberinde neden böyle gençleri getirdiğini sordu. Elçi de, yaşını başını almış kişilerin, eşleri onları yollamak istemedikleri için kendisi ile birlikte gelemediklerini açıkladı. Bunun üzerine paşa: "Bu söylediklerinizi doğru ve ucu bize dokunuyor. Biz istesek de istemesek de evimizden ayrılmak zorundayız!" dedi. Dördüncü vezir olan Mustafa Paşa âdeti üzere bize şerbet ikram ettirdi ve o da çok nazik davrandı. Sayın elçi, paşayı selamlamak için izin isteyen asilzadelerin dışarıda beklediklerini söyleyince, paşa: "Bırakın girsinler, onlar bizim dostlarımız. İnsan dostlarından çekinmemeli," dedi.

18 Ocak'ta efendim, Türklerde "kurt avını yakaladı mı bırakmaz " diye bir atasözü olduğunu söyledi ve konuyu Uluç Ali'nin Ragusalılardan gaspettiği gemiye getirdi. Onun görüşüne göre, geminin ve mürettebatının satılması, geminin sahibi ve iki oğlu için 2.000 dukadan fazla fidye istenmesi, üstelik bir kere alındıktan sonra tekrar istenmesi, Uluç Ali'nin sahtekârlık yapması gibi olaylarla geminin sahibine haksızlık yapıldığını ve zorbalık uygulandığını Türkler pekâlâ biliyorlar. Fakat tıpkı avladıklarını bırakmayan kurtlar gibi, onlar da ellerine geçirdiklerini geri vermek istemiyorlar.

19 Ocak'ta iki elçi, Türk padişahına armağanları sunmaya gittiler. Sabahleyin çavuşbaşı, bir sipahi ağası ve çok sayıda çavuş ile birlikte ko-

nutumuzun kapısına geldi, elçileri selamlayarak onlara saraya kadar refakat etmekle görevlendirildiğini söyledi. Saraya girer girmez, halıların üzerinde yemek sofralarının kurulmuş olduğunu gördük. Sayın elçiler paşalarla birlikte Divanın özel bir bölümünde ve biz de ayrı bir yerde hemen yemeğe oturduk.

Sofrada çeşitli pirinç yemekleri vardı. Beyaz ve sarı renkte, kuru, yumuşak ve sulu olarak pişirilmiş pirinç ve yanında kızarmış tavuk, haşlanmış et ve başka yemekler güzel, beyaz uzunca kaplar içinde sunuldu, ayrıca esmer ekmek ve gül suyu ile şekerden yapılma tatlı bir içecek de vardı.

Yemeğimizi yedikten sonra armağanlar avlunun hemen hemen orta yerine kadar getirildi. Armağanları taşıyanlar orada durdular. Çünkü Divanın bulunduğu mekânın üstünde çatısı kurşunla kaplanmış bir kule var ve bize anlattıklarına göre, o kuleden padişahın eşi yeni gelen konukları ve armağanları görmek için beklermiş. Sağ tarafta caminin yanında yüzlerce ve belki de bin kadar yeniçeri, solak ve yaya sıralanmıştı. Beyler yemek yedikten sonra elçiler paşalardan ayrıldılar ve padişahın daire kapısının yakınında bir yere oturdular. Padişahın eteğini öpmek için gelmiş olan genç asilzadeler de bizim yanımızdan alınarak onların yanına götürüldüler. Padişah dairesinin kapısının her iki yanında sırmalı elbiseler giymiş çeşnigirler oturuyorlar, onların yanında da altı kapıcıbaşı duruyordu. Kapıcıbaşılardan her biri elinde altın bir değnek tutmaktaydı. Önce yeniçeri ağası padişahın dairesine girdi, o çıktıktan sonra iki kazasker huzura kabul edildi, geri döndüklerinde üçüncü kapının önüne oturdular. Bu sefer huzura çıkma sırası vezir paşalara geldi. Onları içeri götürecek olan ve elinde gümüş bir asa tutan çavuşbaşı, vezirlerin önünde eğildi, bütün saray erkânı da vezirlerin önünde eğildiler. Paşalardan hemen sonra her iki elçi ve genç asilzadeler daha önce de anlatıldığı biçimde padişahın huzuruna çıkarıldılar. Genç asilzadeler de sırayla padişahın eteğini öptükten sonra, saygıdeğer elçiler her zamanki gibi söyleyeceklerini padişaha aktardılar. Bunun üzerine armağanlar üçüncü kapının önüne, padişahın görebileceği bir yere kadar getirildi. Para bir terazide tartıldı ve biner taler olarak bölünüp keselere yerleştirildi. Diğer armağanlar, büyük güzel altın kaplama kupalar, leğenler, ibrikler, abanoz ya-

zı takımları, en başta güzel bir saat olmak üzere çeşit çeşit değişik saatlerden ibaretti.

20 Ocak'ta *protonotarius* Theodosius beni ziyarete geldi ve beş gün önce bütün mektupların ve cevap yazısının Dr. Heerbrand'ın Hıristiyanlık öğretisinin özeti ile birlikte patriğe gönderilmiş olduğunu bildirdi. Metrophanes, bu belgeleri, Ephesos metropolitinin öldüğünü ve onun yerine geçmek istediğini bildirmek üzere buraya gelmiş olan Stephanus adındaki bir rahibe teslim ederek patriğin arkasından göndermiş. Theodosius, cevap yazısının ve Hıristiyan öğretisi özetinin bir kopyasının bende olup olmadığını da sordu ve pek çok kişinin bunları okumak istediğini söyledi. "Augsburg İnancası"nı güzel bir biçimde ciltlenmiş olarak benim kütüphanemde görünce, bunun bir nüshasını Mihail Kantakuzen'e vermek istediğini, bir tane de kendi için arzuladığını belirtti. Ben de güzel bir biçimde ciltlenmiş olanı kendisine verdim.

Theodosius, evinde *Aristide, Orationes Gregorii cum expositione, Sermones Chrysostom*i gibi birçok eski kitabı olduğunu açıkladı.

Bugün Metrophanes'i görmeye gittim. Bana Kutsal Dağ denilen Atos'da 20 önemli manastır bulunduğunu, hepsinin de duvarlarla çevrili olduğunu ve dağda 2.500 keşişin yaşadığını, ayrıca da sadece su ve bitki kökleriyle beslenen birçok münzevinin de burada barındığını anlattı. Fakat bunlardan sadece iki keşiş okumuş ve bilge kişilermiş.

21 Ocak'ta Malarus adında yaşlı bir Rumu görmeye gittim. Konstantinopolis'in fethinden sonraki patrikler hakkındaki tarihi kayıtları benim için kopya edecek.

Bugün ikinci vezir Piyale Paşa vefat etti. Paşanın 100.000 duka değerindeki tımarı padişaha geri döndü. Fakat satın almış olduğu taşınmaz malları ve menkul serveti eşine ve çocuklarına kaldı. Nakit para olarak bıraktığı servetin nasıl değerlendirileceği ilerde görülecektir.

22 Ocak'ta saygıdeğer elçiler paşayı ziyaret ettiler ve gerek Kudüs'e gitmek isteyen Bay Hofkirchen, Bay Lichtenstein ve Bay Vitzthum için, gerekse deniz yoluyla Venedik kentine gitmek isteyen diğer beyler için izin ve pasaport vermesini rica ettiler. Paşa, isteklerini memnuniyetle yerine getirdi. Eğer bir Hıristiyan grubu Türkiye içinde seyahat etmek isterse, paşa

gruptaki kişilerin sayılarını ve adlarını içeren bir pasaport verir. Bu belgeyi gerektiğinde gösterirler. Eğer deniz yoluyla seyahat edeceklerse, bineceklerı geminin sahibiyle yol ve yiyecek masrafı konusunda pazarlık edip anlaşırlar. Kara yoluyla seyahat edeceklerse, yanlarına güvenlikleri için bir yeniçeri, anlaşabilmeleri için bir tercüman ve bir de aşçı almaları gerekir.

25 Ocak'ta Ahmed Paşa'nın kayınvalidesi olan Rüstem Paşa'nın dul eşi [Mihrimah Sultan] vefat etti.[2] Ölenin günde 2.000 duka geliri varmış ve her hafta damadı Ahmed Paşa'ya ve kızına 2.000 duka para gönderirmiş. Ayrıca altın ve mücevherden oluşan paha biçilmez bir servetin sahibiymiş ve bu değerli eşya Bedesten'de satılıp paraya dönüştürülecekmiş. Padişah bunu üçe ayıracakmış. Rüstem Paşa'nın eşi, Sultan Süleyman'ın kızı ve Sultan Selim'in kız kardeşi olduğu için, miras bıraktığı servetin üçte ikisi padişaha, geri kalan üçte biri ise Ahmed Paşa ile evli olan kızına kalıyormuş. Padişah soyundan bir kadınla evli olan diğer önemli kişilerden biri öldüğü zaman mirasının tümü eşine kalmaktadır. Kadın da ölünce, gene miras üçe bölünüyor ve üçte ikisi padişaha, üçte biri ölenin çocuklarına veriliyor. Eğer ölenin kızı ve oğlu varsa, babadan intikal eden ve büyük bir titizlikle kayda geçirilmiş olan servet üçe bölünüyor ve üçte biri –eğer birkaç oğul varsa– oğullara veriliyor. Annenin mirası da üçe bölünüyor ve kız evlatlar üçte birini alıyor. Padişah soyundan gelen bir kadınla evli olmayan büyük beylerden biri çocuksuz olarak ölürse, padişah bütün servetine el koyar. Çocukları varsa, padişah sadece tımarı alır, erkek evlatlar mirasın üçte ikisine, kızlar ise üçte birine sahip olurlar.

Mehmed Paşa'dan önceki büyük vezir [Sadrazam Semiz Ali Paşa, 27 Haziran 1565'te öldü] sekiz milyon değerinde altın bırakmış. Şimdiki büyük vezir Mehmed Paşa ise ondan çok daha zenginmiş ve günde 5.000 taler geliri varmış.

26 Ocak'ta Bay von Sintzendorff, Galatalıları yemeğe davet etti. Yemekten sonra Yahudi çalgıcılar bize bir dinleti sundular. Çalgıları şunlardı: Bir kopuz, küçük bir keman [kemençe], kevgire benzer bir alet, üzerinde teller gerili yatay bir tahta [kanun] ve bir arp. Göstericilerden biri havaya tabaklar atarak onları tek parmağı ile yakalıyor ve fırıldak gibi döndürü-

2 Ölüm tarihi ile ilgili ihtilafı ortadan kaldıran önemli bir kayıttır. Krş. İ.H. Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, III, İst. 1972, 2.12-13 –ed.n.

yordu, bazen de bu marifeti üst üste birkaç tabakla yapıyordu. Bir kez de üzerinde yemek yenen büyük bir siniyi havaya fırlatıp yumruğu ile yakalayarak fırıl fırıl döndürdü ve bunun gibi daha pek çok hünerler gösterdi.

Bu yemek davetine Zigomala'nın iki oğlu –*protonotarius* olan Theodosius ve diğer oğlu Stamatius– da katıldılar. Saygıdeğer efendime 19 duka değerinde iki halı getirdiler. Sohbetimiz sırasında oturmakta oldukları sokakta bir Türkün öldürüldüğünü ve eğer katil bulunmazsa, bütün mahalleden ev başına 15-16 duka ya da daha fazla para toplanacağını, katil bulunursa her evin sadece bir duka vereceğini, öldürülen kişi için toplam 600 duka istendiğini anlattılar.

27 Ocak'ta her iki elçi, Budinli çavuş aracılığıyla, padişaha sınır bölgelerinde yaşayan Türklerin Roma imparatorunun topraklarına verdikleri zararlar hakkında yıl sonunda hazırlanan ve bu zararların dökümünü içeren bir belgeyi, buna paşanın yanıtını ve elçilerin karşı yanıtını sundular.

Bugün Piyale Paşa'nın atları, kürkleri, astarlıkları ve çeşitli değerli eşyaları Bedesten'de satılacak.

Şubat 1578

1 Şubat'ta saygıdeğer efendim öğle yemeği sırasında büyük vezirin gücü ve kudreti karşısında tüm büyük hükümdarların ona saygı göstermek, önünde eğilmek, armağanlar vermek zorunda olduklarından söz etti. Büyük vezir padişahın yerine tüm imparatorluğu yönetmekte ve bütün önemli sorunlar ona danışılmaktadır. Kendisine bir meseleden söz edildiği zaman, verdiği yanıtlar duruma göre iki türlü oluyor. 1. Eğer olumlu yanıt verecekse "ola," 2. olumsuz yanıt verecekse "yok" diyor. Böylece dilekte bulunan kişinin sorunu hemen karara bağlanmış oluyor, bu karara itiraz edemiyor ve başka bir merciye de başvurma olanağı kalmıyor. 3. Meselenin konusuna göre, paşa dilekçe sahibini kadıya gönderiyor ve olayı onun kararına bırakıyor. 4. Bir başka yol da, dilekçe sahibinin padişahın Divanı önünde sorununu dile getirmesidir. Burada tüm vezirler, iki kazasker ve üç defterdar bir arada bulunurlar ve eğer sorun onlardan birini ilgilendiriyorsa, onların görüşüne başvurulur. Diğer vezirler de konuşulanlara tanık-

lık ederler, fakat son kararı gene Mehmed Paşa verir, diğerleri de onun yargısını kabul ederler (çünkü hepsi "evet" anlamında kavuk sallayıcıdır). Divan toplantısından sonra Mehmed Paşa, padişahın huzuruna çıkar ve Divan'da konuşulan meseleleri, defterdarların ve kazaskerlerin yaptıkları işleri kendisine aktarır. 5. Eğer elçi, beylerbeyi vb gibi yüksek makamlardaki görevlilerle halledilmesi gereken sorunlar söz konusu ise, paşa bu konuları padişah ile konuşacağını ve onun kararına bırakacağını, padişahın buyruklarını uygulamak zorunda olduğunu söyler. Elçilere söz verdiği bir meselede sonradan fikrini değiştirirse: "Gerçi ben size şöyle şöyle dedim ama, padişah kabul etmedi. Onun sözünden dışarı çıkarsam, kellemi uçurur. Benim hayatım padişahın elindedir" diyerek işin içinden sıyrılır. Tercümanımız Matthias, Mehmed Paşa'nın, tüm Türkiye'de yaşayan tebaanın sefalet çekmesine ve sömürülmesine neden olduğunu söylüyor. Çünkü iyi gelir getiren bir tımar ya da zeamet sahibi olmak isteyen bütün o büyük beyler, beylerbeyleri, sancakbeyleri vb önce Mehmed Paşa'ya yirmi-otuz bin duka ödemek zorundalar. Bu armağanları ödeyip istedikleri yere sahip olduktan sonra da onu tekrar kaybetmek korkusu içinde olduklarından, armağan [rüşvet] olarak verdikleri parayı tebaalarının sırtından çıkarmak için, halkı alabildiğine sömürmekte, ellerinde avuçlarında ne varsa almaktadırlar. İki-üç yıl sonra görevlerinden alınırlarsa, yani "mazul" olurlarsa, artık hiçbir gelirleri olmadığından, daha önce biriktirdikleri ile geçinmek zorunda kalıyorlar ve yeniden iyi bir yere getirilmek için, tebaalarından sömürdükleri paralarla paşaya yüklü bir armağan veriyorlar. Yeni göreve atandıklarında, halkı sıkıştırma ve sömürme işlemleri yeniden başlıyor ve sonuç olarak halk giderek yoksullaşıyor.

Saygıdeğer efendimin anlattığına göre, padişah kendisine armağan vermeyen hiçbir elçiyi huzura kabul etmezmiş. Sultan Murad tahta çıktığı zaman Fransa elçisi onu tebrik etmeye gelmek istediğinde, hediye getirmediği için kabul edilmedi. Bunun üzerine Fransa elçisi, bunun kralı için onur kırıcı bir durum olduğunu, aslında kralının ve padişahın kardeş sayıldıklarını ve bu barış ortamında birbirleriyle aynı seviyede olduklarını söyleyerek huzura kabul edilmekte ısrar etti. Nihayet paşa, elçinin padişahın yanına girmesine izin verdi, fakat mutad olan yemek daveti yapılmadı ve

zaten elçi de gelmek istemedi. Buna karşın Roma imparatorunun, Venedik'in ve Lehistan'ın elçileri yemeğe davet edildi, çünkü onlar bu ziyafetin karşılığını pahalı armağanlarla ödüyorlar.

Bugün Zigetvar'dan getirilen 20 tutsak Divana götürüldü. Esirlerden 15'i hemen Müslüman olmayı kabul etti. Buna rağmen onları çalışmaları için tersaneye gönderdiler. Dinlerini inkâr etmenin karşılığı bu oldu.

Bugün Türk hükümdarının vaktiyle seçimler sırasında Lehistan'a yolladığı ve Bathory'yi kral olarak seçmelerini önermek hatta buyurmakla görevlendirdiği Mustafa çavuş, her iki elçiye Arabistan'a yaptığı yolculuğu anlattı. Söylediğine göre, orada her yer kumla kaplıymış, çok az buğday ve meyve yetişiyormuş. Buna karşın darı bolmuş. Özellikle baharat, altın ve değerli taşlar bakımından çok zenginmiş. Çavuş bu bölgede bir "*Scala Mercantorum*"[3] (ticari kazançlara vergi basamakları) ihdas ettiğini söyledi. Bu uygulama padişaha yılda otuz bin duka kazandırıyormuş ve kendisine de on bin dukalık bir gelir sağlıyormuş. Çavuş, Aden'e kadar gitmiş. Anlattığına göre, Arabistandakiler gece karanlığında altın tanelerinin diğer kum tanelerinden ayırt edilebildiği bol kumlu yerlere gidiyorlarmış. Buraları belirlemek için kül döküp bütün gece etrafta dolaşıyorlarmış. Ertesi gün üzerine kül dökülmüş olan kumu topluyorlar ve temizliyorlarmış. Ayrıca o ülkelerin bir ürünü olan balsam konusunda da bize bilgi verdi. Balsam bir bardağa veya başka bir kaba akıtılınca o kadar koyulaşıyormuş ki, artık onu çıkarmak için bardağı veya çanağı kırmaktan başka çare kalmıyormuş. Bu nedenle balsamı orada yetişen bir bitkinin yağı ile yumuşatmak gerekiyormuş.

Bugün *protonotarius* Theodosius bana çok yetenekli bir sanatçının yapmış olduğu bir Meryem portresi getirdi. Sağında da ilk manastırı kuran ve keşişleri eğitip düzene sokan Theodosius'un resmi vardı. Bu resim vesilesiyle protonotarius ile azizlerden şefaat dileme konusu hakkında konuşmaya başladığımda o, bu resimleri sadece bir anı olarak muhafaza ettiklerini söyledi. Şimdiye kadar o ve babası hiç böyle konuşmamışlardı. Herhalde bizim yazılarımızı okudukça giderek gözleri açılıyor. *Protonotarius*, Tübingen'deki kançılara selamlarıyla birlikte armağan olarak yollamam için "*Nyssenum*"u ("*is to asma asmaton*" = "İlahilerin İlahisi) ya da "Süleyman'ın Gazeliyyat"ının yorumunu verdi. Bana da 12 talere "*Lermones Gregori*"yi ve

üç talere "*Aristid*"i sattı. Ona Mihail Kantakuzen'e armağan etmesi için vermiş olduğum "Augsburg İnancası" nın çok makbule geçtiğini, Kantakuzen'in onu hemen kırmızı deri ile ciltlettiğini, Theodosius'a en önemli bölümlerini Rumların konuştuğu halk diline çevirttiğini anlattı. Şimdi de patriğin "Augsburg İnancası," Dr. Heerbrand'ın yazdığı özet ve başka konular hakkındaki tereddütlerine karşılık nasıl bir yanıt vereceğimizi merak etmekteymiş, benim kendisini bizzat ziyaret etmemi çok istermiş, ama Theodosius'un anlattığına göre, geçen ayın sonunda Ahyolu'ndaki evine taşınmış. Theodosius ayrıca havarilerin Grekçe yazılmış mektuplarının Rumların güncel diline yaptığı çevirilerini de gösterdi ve bunları Bay Crusius'a göndermek istediğini belirtti.

3 ya da 4 Şubat'ta Lehistan'dan bir elçi [Marek Sobieski/Marcus Zobiefsky] beş hizmetkârı ile birlikte Konstantinopolis'e geldi ve Danziglilerle barış anlaşması yapıldığını bildirerek Türk hükümdarından Lehistan'a karşı savaş hazırlığı içinde olan Tatarlara bir çavuş yollayarak onlara barış anlaşmalarını hatırlatmasını, savaştan vazgeçirmesini istiyor. Eğer vazgeçmezlerse, Lehistan da kendini savunmak zorunda kalacak. Oysa Lehistan kralı, padişahın dostuna karşı asla düşmanca bir girişimde bulunmak niyetinde olmadığını, ama her ikisinin düşmanlarına karşı savaşmaya hazır olduğunu açıklıyor.

5 Şubat'ta, evvelce Müslüman olup sonradan dininden dönerek Hıristiyanlığı kabul eden birini kancaya astılar. Bu adam Hıristiyan olduktan sonra genç Serin kontunun hizmetine girmiş ve kahraman bir asker olarak sınır boylarında savaşmış, Türklere büyük zarar vermiş, sonra da yukarda sözü edilen tutsaklarla birlikte buraya getirilmiş, ancak tutsaklardan 15 serseri gibi Müslüman olmayı kabul etmemiş. Bu yüzden bir katil ile birlikte onu da kancaya asmışlar. O bu korkunç işkenceyi çekmekteyken diğer Türkler ona Müslüman olmayı kabul etmesini, böylece kafası kesilerek idam edileceğini ve bu azaptan kurtulacağını söylemişler. Sonunda acılarına dayanamayarak onların önerisini kabul etmiş.

6 Şubat'ta, daha gün doğmadan Mehmed Paşa, imparatorumuza gönderilmek üzere iki büyük İran halısını konutumuza yolladı. İmparatorumuza şimdiye

3 "Scala mercantorum." Bölgedeki ticari faaliyetlerden alınacak vergilerin oranlarını gösteren liste –ç.n.

dek böyle güzel halılar armağan edilmemişti. Halıların her birine 600 duka değer biçiliyor. Bunlardan başka iki küçük halı, kırmızı bir kılıf içinde iki büyük demet siyah balıkçıl kuşu tüyü, (demetlerin her birinde 200-300 tüy var), saygıdeğer efendime de iki küçük İran halısı ve bir demet balıkçıl kuşu tüyü geldi. Bu armağanların karşılığını bol bol aldılar, çünkü imparator bu yıl padişaha her zamanki gibi 9.000 değil, 18.000 taler yolladı.

7 Şubat günü, öğleden sonra, yani "ikindi vakti" buraya Sırbistanlı 21 tutsak getirdiler ve paşanın karşısına çıkardılar. Kumandanları serbestçe en önde yürümekteydi ve şapkasına beyaz bir turna tüyü takmıştı, kafiledekilerden biri orduda kullanılan biçimdeki davula vuruyor, biri borazan çalıyor, bir başkası da sarı ve kırmızı renkte bir bayrak taşıyordu.

8 Şubat'ta, iki-üç kişi dışında tüm bu tutsaklar Müslüman oldular. Fakat onların sadece özgürlüklerine kavuşabilmek için Müslüman olduklarını ve sonradan ilk fırsatta kaçıp gideceklerini düşündüklerinden, şimdilik onları gözlem altında tutabilmek için, diğer tutsaklarla beraber çalıştırılmak üzere tersaneye yolladılar.

10 Şubat'ta armağanları getirmiş olan arabalar tekrar geri dönmek üzere yola çıktılar ve onlarla birlikte Bay von Neuhausen, Bay von Seidlitz, Bay von Brang ve Bay Steger de buradan ayrıldılar. Saygıdeğer efendim ayrıca altı tutsağı onlarla birlikte yolladı. Bunlar, efendimin ikinci kez azat ettirdiği, Ulm kenti yakınlarındaki Ehingenli Martin, bir yıldan fazla yiyeceklerin hazırlandığı odada gizlenmekte olan Hanns Segediner, daha dün bize gelen Bohemyalı Veltin, Dopeiner ve atla gelen iki Macardı. Bu vesileyle ben de, Türkiye'de kullanılan cinsten iki sepete kendime ait bazı eşyaları, bir Kuran'ı, *Calepinum*'u, *Concordantias*'ı ve bir kürkü yerleştirerek efendimin yükleri arasına kattım ve memlekete götürülmek üzere yola çıkardım. Ayrıca bizim Yeremias, Bavyera düküne de birçok eşya yolladı: Üzerine şamdanların konmasına yarayan, birkaç tane deri kaplı, güzel dal ve yaprak motifleriyle süslü yuvarlak sehpa, 12 duka değerinde, küçük ve büyük Türk yapımı kilitler, çeşitli renkte ipekliler, işlemeli örtüler ve daha birçok eşya arasında 50 duka değerinde Hindistan'dan gelme beyaz bir inek kuyruğu. Bu kuyruklar bazen 60-80 hatta 100 dukaya da satılıyor ve atların boynuna süs olarak takılıyor. Macaristan'da bu tarz süslemelere çok rastlanıyor.

Bugün yemek esnasında tercüman Matthias, Sadrazam Ahmed Paşa'nın nasıl boğdurulduğunu anlattı. Vaktiyle Sultan Süleyman, (Şehzade Mustafa'nın boğdurulmasına sebep olmasından dolayı halkın düşmanlık duyduğu) Sadrazam Rüstem Paşa'yı azledip yerine Ahmed Paşa'yı atamış; (aslında karısının [Mihrimah] ve padişahın birlikte yaşamakta olduğu Rus kadınının [Hürrem Sultan] etkisi altında kalarak Şehzade Mustafa'nın boğdurulmasını gerçekten de Rüstem Paşa tezgâhlamıştır). Ahmed Paşa açıkça, kadınların (Rus kadınını kasdediyordu) egemenliği altına giremeyeceğini söyleyerek sadrazam olmayı red etmiş fakat sonunda bu teklifi kabul etmek zorunda kalmış ve padişah onun boynuna mührünü asmış. Buradaki âdete göre, sadrazam, padişahın mührünü sırmalı bir kese içinde sürekli boynunda taşır. Sultan Süleyman Asya yolculuğundan geri döndüğünde, iki saraylı kadın, yani Rüstem Paşa ile evli olan padişahın kızı ve padişahın yatağını paylaştığı Rus karısı, Ahmed Paşa'ya iftiralar atarak onu kötülemişler. Bunun üzerine günün birinde tüm vezirler mutad olduğu üzere Divan toplantısında yapılan görüşmeleri padişaha bildirmek üzere huzura çıktıktan sonra geri dönecekleri zaman, bir ağa Ahmed Paşa'nın yanına yaklaşmış ve onu kolundan tutarak, padişahın ona henüz gitmeyip orada kalmasını buyurduğunu söylemiş. Ahmed Paşa o anda başına gelecekleri anlamış. Diğer vezirler dışarı çıktıktan sonra, padişah dairesinin kapı aralığında Ahmed Paşa'yı boğup, mührü boynundan almışlar.[4]

Tercümanımız ayrıca şunları da anlattı: Konstantinopolis'te Türkiye'nin başka yerlerinde iş yapmak isteyen İranlı tacirler önce inançlarını değiştirmek ve Türklerin mezhebine geçmek zorundaymışlar, yoksa onların işlerini yapmalarına, hatta camiye girmelerine bile izin verilmezmiş.

Türklerin inancına göre, tüm dünya büyük bir sütunun üzerinde duruyormuş ve bu sütun da iki öküze dayanıyormuş. Öküzler kımıldadıkları zaman, sütünla birlikte dünya da sarsılıyor ve deprem oluyormuş. Fakat öküzlerin neyin üstünde durduğu sorulduğunda, Tanrı'nın eline ya da gücüne dayandıklarını söylüyorlarmış.

Bugün saygıdeğer efendim dedi ki: "Birisinin paşaya işi düşerse, onun bunu hakkıyla ele alacağına hiç

4 Sözü edilen Sadrazam Kara Ahmed Paşa'dır. 29 Eylül 1555'te idam edilmiştir –ed.n.

güvenmemeli, sadece uygun zamanına denk getirmeye çalışmalı. Eğer paşanın keyfi yerindeyse, istenilen zor bir şey de olsa yerine getirir. Paşanın keyfi yoksa, gayet basit bir şey için ricada bulunulsa bile, reddeder."

Viyana'da "Zum Schotten" adıyla tanınan manastırın Latince bilmeyen başrahibine (kendisinden geçen yıl da söz etmiştim) Steyermarck'taki beylerden biri her yıl gelirinin yüzde onunu ödemek zorundaymış ve bu vergiden kurtulmak istiyormuş. Bu yüzden günün birinde başrahibe gelip demiş ki: "Benden bu vergiyi almaktan vazgeçmezseniz, imparatorun bizlere vereceği ve sizin de davet edileceğiniz şölende imparatorun huzurunda sizinle Latince konuşmaya başlayacağım. O zaman benden alacağınız vergiye kıyasla çok daha büyük bir zarara uğrayacaksınız." Başrahip de imparatorun karşısında rezil olmaktansa, alacağı vergiden vazgeçmiş.

Bugün saygıdeğer efendimin mutfak harcamalarını gördüm. Yılda 400 taler tutarında odun masrafımız varmış ve bunun yarısını Türk hükümdarı karşılıyormuş.

Perhiz döneminden iki pazar öncesinden itibaren (bu yıl 14 Şubat'a denk geliyor) Rumlar haftanın her günü et yemeye başlarlar, çünkü ilerde çarşamba ve cuma günleri et yerlerse, büyük bir günah işlemiş sayılırlar. Örneğin bugünlerde bizim eve konuk olarak geldiklerinde, onlara balık ikram edilirse, kesinlikle yemezler. Nasıl diğer zamanlarda çarşamba ve cuma günleri et yemek günah sayılıyorsa, bu sefer de balık yemek yanlış kabul ediliyor. Nihayet perhiz döneminin son pazarında Rumların hiçbiri boş mideyle dolaşmaz, önlerindeki perhiz günlerine hazırlık olarak Paskalyadan önce son kez et yerler, hem de tıka basa! Sofraya çeşit çeşit tavuk ve et yemekleri getirirler ve sabahtan itibaren yemeye başlarlar. Bütün hafta boyunca, ertesi pazartesiye kadar durmadan balık yumurta, peynir tereyağı vb yiyecekler yerler. Fakat pazartesiden itibaren bütün perhiz dönemi boyunca kan içeren hiçbir şeyi ağızlarına koymazlar.

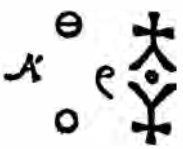
Ayın 11'inde *protonotarius* ve ben Heybeli ve Niseni [Kaşık] adasına gitmek istedik, fakat rüzgârın şiddeti yüzünden vazgeçtik. Bunu üzerine protonotarius beni kızkardeşinin kocası olan Anchialus'un deniz kenarındaki evine götürdü. Önceleri burada tuz ticareti yapmaktaydı.

Şimdi ise yanında çalıştırdığı adamlara şarap ve yemek sattırıyor (yani lokantacılık yapıyor). Özellikle deniz kenarında bunun gibi sayısız lokanta var; Türkler ve Hıristiyanlar buralara gelip yemek yiyorlar ve içki içiyorlar. Birçok dar masanın iki tarafına banklar yerleştirmişler, konukların yemeklerini küçük çanaklar içinde masaya koyuyorlar. Anchialus, Girit, Bandırma ve Tekirdağ gibi çeşitli yerlerden şarap getirtiyor. Tekirdağ şarabının koyu ve yoğun olduğunu söylüyorlar. Lokantanın müşterileri gece burayı terketmek ve yatmak için başka bir yer aramak zorundalar. Balık pazarında çok miktarda istiridye gördüm, bunları Rumlar perhiz döneminde yerler. Sekiz-dokuz küçük balığı bir akçeye satıyorlardı. Pazarda büyük deniz örümcekleri [ıstakoz], büyük yassı balıklar [kalkan], çeşit çeşit kabuklu deniz canlıları vb vardı. Balık Pazarında nöbetçi olan yeniçeriler burada bir tezgâhtan ötekine giderler ve her balıkçıdan hediye olarak bir miktar balık alırlar. Pazar içindeki bir kulübede padişahtan balık ticaretinin imtiyazını satın almış olan Türkler veya Yahudiler oturur ve balık gümrüğünü tahsil ederler. Balık pazarının yakınlarında bulunan yüksek ve geniş bir kulenin dibinde bulunan kulübeden tüm şehrin tuzu pazarlanır. Mihail bundan önce tuz satışından sorumlu olan kişiydi, fakat defterdar onun hile yaptığını saptadı ve bu görevi elinden alıp bir Türke verdi. Şimdi bu Türk, padişaha her yıl birkaç bin duka ödüyor. Kantakuzen'in dayanağı olan Mehmed Paşa ona padişahın kürk imalatçılığı işini verdi. Bu işten yılda 60.000 duka gelir elde etmektedir. Kantakuzen Moskova'dan çeşit çeşit değerli kürkler getirtiyor. Bunlar daha sonra padişaha, vezirlere, beylerbeylerine ve diğer yüksek görevlilere, harem dairesindeki saraylılara ve sultanlara verilmektedir. Kürk tüccarı gümrükten muaf tutuluyor ve kendisine bir taler gündelik ödeniyor. Ayrıca demir, kurşun ve bakır ticareti de yapıyor. Yukarıda sözü edilen tuz kulesinin yakınında tutsakların bulundurulduğu başka bir kule daha var ve kentin aynı bölgesinde bulunan hemen hemen bütün diğer kuleler gibi üzerinde şu sözler yazılı: "Theofili kulesi İsa'nın sayesinde sağlam duruyor." Kentin Galata'ya bakan, yani kuzey yönünde 12 kapısı var. 1. Bizans, ya da Konstantinopolis kentinin kraliyet kapısı. 2. Görkemli kapı, ya da şimdiki adıyla Yahudi kapısı. 3. Balık Pazarı kapısı. Burada deniz kıyısında bir darağacı bulunu-

yor, 4. Nöbetçi ya da Zindan kapısı. Tutsaklar burada kalıyorlar. 5. Kadı kapısı. Bu kapının eşiğinde, içerde ve dışarda, giren çıkan herkesin okuyabileceği bir yerde şu sözler yazılı: "Ölüm düşüncesi, yaşamak için gereklidir." 6. Küçük kapı, bunu Türkler daha uygun bir yerde yeni açtırdılar; eskisi daha ötede bir yerdeydi, onu taşlarla örerek kapattılar. Bu kapının eşiği mermerdendir. 7. "*Ksupili*" [aslında anlam olarak *Eksopili* olmalı] Türkçe olarak da... Rumca fakat...[devamı yazılmamış]... 8. Aya Theodosia'nın kapısı, mermer sütunları ve kemerleri olan yüksek ve görkemli bir kapıdır. Böyle adlandırılmasının sebebi, çok yakında aynı adı taşıyan ve şimdi Türklerin cami olarak kullandıkları bir kilisenin bulunmasıdır. Kentin Türkler tarafından fethedilmesi sırasında bu kilisede ayin yapılmaktaydı ve Türk ordusunun büyük bir bölümü bu kapıdan kente girmişti. Kapının dışında bulunan büyük bir binada kent halkına meyva satışı yapılıyor. 9. Çifte surlar kapısı, 10. Fener kapısı, 11. Avcı kapısı, burada avcıların öteberisi muhafaza ediliyor. Çünkü patrikhanenin aşağısında, denize doğru olan alanda bulunan çalılıklardan ve bodur ağaçlardan oluşan ormanda tavşan ve geyik avlanabiliyordu. Bu kapının yakınlarında, şehir surlarının yukarısında İmparator Constantinus'un sarayı bulunuyor. 12. "*Vlakernon*" Bu kapının önünde cam fırınları vardır. İç tarafında eskiden kalma üç okul binası bulunuyor. Evvelce genç öğrenciler bilge hocalar tarafından burada bilim ve güzel sanatlar konusunda eğitilmekteydi ve bilim adamları da önemli konuları burada tartışırlardı. Günümüzde bu binalar at ahırı olarak kullanılmaktadır. Bu kapıdan Konstantin'in sarayına kadar olan alanda üstü kapalı nice mekânların, birbirlerine eklenen geçitlerin ve kiliselerin bulunduğunu bugün bile hatırlayanlar var. Bunlardan birinin adı "En Kutsal Olan" anlamında "*Panagias*" imiş. Fakat Türkler bu kiliseyi yıkmışlar, mermerlerini ve diğer büyük taşlarını alıp başka binalarda kullanmışlar. Bu geniş ve muhteşem alan o zamanlar tam krallara layık bir yerdi, üzerinde saraya ait binalar vardı ve imparator saraydan çıkıp bu geçitlerden kimse tarafından görülmeden denize kadar gidebilirdi. O dolaylarda öğretmenlerin ve öğrencilerin kaldığı ve harcamalarını imparatorun yaptığı binalar da vardı. Günümüzde surlara kadar uzanan bütün bu bölgede hemen hemen sadece Rumlar, Yahudiler yaşıyor, aralarında az sayı-

da İtalyan da var. Kapalı bir alanda da çingeneler yerleşmiş. Bu alanın gerisinde yerin altındaki bir mahzende bir ayazma var. Ateşli hastalıklardan birine yakalanan, ya da başka bir derdi olan Rumlar ve Türkler buraya geliyorlar ve bu sudan şifa bulmayı umuyorlar. Konstantinopolis'te pek çok böyle şifalı su var. Buradan ayrıldıktan sonra Vaftizci Yahya manastırına gittik. Bir zamanlar bu manastır "kaya" anlamına gelen "*İpetra*" adını taşımaktaymış. Eskiden çok güzel, geniş bir bina olduğu anlaşılıyor, etrafı büyük kesme taşlardan örülmüş bir duvarla çevrili. Yüksek kapısı ve onunla birleşen üstü örtülü revaklı geçit (*porticus*) azizlerin, Basilij Chrisostomi'nin, İsa Peygamber'in öncüsü Yahya'nın, birçok çilekeş münzevinin ve başka din adamlarının tasvirleriyle süslenmiş. Aziz Johannis kilisesi de buraya çok yakın olmakla beraber, bu civarda Türklerin de ibadet evleri bulunduğu için şimdi kapatılmış. Manastırın ön avlusunda, *propilion* veya *Vestibulum*'un bulunduğu yerde, Rum rahibelerin hücreleri var ve burası aynı zamanda bir yoksullar hastahanesi olup, masrafları zengin Rumlar tarafından karşılanıyor. Yönetimi, bir gözetmen durumunda olan başrahibenin elinde. Ayrıca duaların ilahilerin okunması sırasında, ayinlerde rahibelere rehberlik eden bir de papaz var. Bu civarda çok güzel bir kilise daha var. Eskiden burası içerisinde öğrencilerin ve öğretmenlerin yaşadığı bir manastırmış. Artık bu manastırdan eser yok, sadece yıkık duvarlar, çok güzel bir kapı ve Yahudilerin ipek işlemek, iplik bükmek ve eğirmek için işlik olarak kullandıkları (*terica nectunt fila*) suyu çekilmiş bir sarnıç görülüyor. Kilisenin önündeki geniş avlunun etrafı üstü kapalı, revaklı bir geçitle (*porticus*) çevrili. Bu geçit çok güzel dört köşeli altın yaldızlı cam levhalar üzerine sanatkârane biçimde resmedilmiş olan Eski ve Yeni Ahit'ten figürlerle ve Grekçe alt yazılarla süslenmiş, fakat bütün tasvirlerin yüzleri tahrip edilmiş. Geçitin duvarları renk renk mermerle kaplı. Ayrıca geçitte üzerlerinde peygamberlerin, havarilerin ve İsa'nın altın heykelleri yerleştirilmiş olan üç veya dört yüksek *Crepidines* ya da kaide var. Binayı inşa eden ya da yaptıran kişinin *(Ktitor)* ve eşinin portresi de burada görülüyor. Üzerlerindeki giysiler hemen hemen günümüz giysilerinden farksız olmakla beraber başlıkları (*Capellitij genere*) yabancısı olduğumuz bir tarzda süslenmiş. Bundan dolayı sözkonusu kişinin imparato-

run en önemli yardımcılarından biri olduğu akla geliyor, çünkü bu süsleme tarzı bir dükün başlığını anımsatıyor: İpek ve kürkten yapılmış ve etrafına renk renk şeritler sarılmış (*cinctura*). Günümüzde Ermeniler ve Yahudiler de beyaz ve mavi renklerin karışımından oluşan sarıklar takıyorlar. Kadın, Rum kadınlarınınkine benzeyen bir "*Peplum*"[5] giymiş. Kilise ve üstü örtülü revaklı geçit, birbirine bağlı tek bir yapı halinde olup iki büyük kapıdan geçilerek, dört bölümden oluşan kiliseye giriliyor. Ya da kilisenin dört bölüme ayrılmış olduğunu söylemek de mümkün. 1. Üstü örtülü galeri: Duvarları yarıya kadar mermerle kaplı. Onun üzerinde kemerlerin başladığı bölüme ve kemerlere portreler çizilmiş. Kadınlar bu galeride veya holde dururlar ve kiliseye girmezler, başka kiliselere de girmezler, sadece "Son Yemek" ayinine giderler. 2. Kilise Türk halılarıyla kaplı ve sadece bir tek kapısı var. Yüksek kubbesi ve diğer iki kubbesi de tamamen altın varakla ve resimlerle bezenmiş. Duvarları da zeminden kemerlerin başladığı yere kadar en güzel mermerlerle kaplanmış. 3. Alçak bir *Crepidinem*'den kilisenin üçüncü bölmesine geçiliyor. Burada da kiliseyi inşa ettiren kişinin portresi ve altın varakla süslü başka güzel resimler var. Öncekinden daha alçak kemerli bir geçitten 4. bölüme giriliyor. Burası da tavanı kubbeli ve resimli olmakla beraber daha karanlık ve birçok küçük penceresi olan bir mekân. Kilisenin dış duvarlarında şu yazı görülüyor.

Theodosius bana bu kilisenin ön avlusunda son Hıristiyan İmparatoru Constantinus'un Türklerin kenti işgali sırasında firar ederken attan düşüp öldüğü rivayet edilen yeri gösterdi.

Oradan ayrılıp yolumuza devam ettik ve Rum eşrafından Raul adındaki adamın evini gördük. Bu adam 60 yıl önce tüm serveti ile birlikte buradan ayrılıp Rusya'ya göçmüş ve orada ölmüş. Raul'un oğlu, evi Kantakuzen'e satmış, o ise Boğdan voyvodasına armağan etmiş. Şimdi bu evde onun Konstantinopolis'te yaşamakta olan hizmetkârları oturmaktadır.

Gezintimiz sırasında Theodosius bana Sultan Selim camiinin karşısında patrikhanenin yakınında bulunan Trulli sarayını gösterdi. Burası evvelce geniş bir meydanmış, ama şimdi yuvarlak, ahşap kaplama, kiliseye benzeyen küçük bir binadan başka bir şey yok.

Theodosius'un anlattığına göre, oturduğu sokakta bir adamın öldürülmesi ve katilinin kaçması yüzünden 20 gün evinde kalmayacakmış. Çünkü Türkler civardaki Hıristiyanlara sataşıyorlarmış ve katil bulunmazsa sık sık da zorbalık ediyorlarmış, üstelik adamın öldürüldüğü sokakta oturanlardan 1.000 taler isteniyormuş ve adam başına 20-30 ve hatta 100 taler düşüyormuş.

Theodosius, babası ihtiyar Zigomala'nın uygunsuz davranışlarından ve aşırılıklarından da yakındı. Adam evi satmak istiyormuş, oysa ev artık ona ait değilmiş, çünkü Theodosius annesinin adına babasına ve erkek kardeşi Stamatio'ya sadece arsası ve çıplak binası için 500 duka ödemiş, üstelik de eve 1.000 duka masraf etmiş. Buna rağmen babası evi satmakta ısrarlıymış, çünkü evin kendine ait olduğunu ve ayrıca da oğullarının sahip oldukları her şeyin de kendi malı olduğunu, hepsini satabileceğini iddia ediyormuş. Oysa patrik, Fransa elçisi ve Venedik balyosu bunun doğru olmadığını ve evin Theodosius'a ait olması gerektiğini, Theodosius'un yıllardır patrikhanenin bir çalışanı olarak, babasının egemenliğinden kurtulduğunu söylüyorlarmış. Nişanlısına yüzük takalı üç yıl olmasına karşın, onunla evlenip evine getiremiyormuş, çünkü babası ona hiç huzur vermiyormuş, bütün gece evin içinde dolaşarak bağırıp çağırıyor, herkese hakaretler yağdırıyormuş. Üstelik babası bu üç yıl zarfında kendine ait birikmiş parasından 400 duka sarfetmiş ve Theodosius'dan 100 duka, patrik'ten de 100 dukadan fazla borç almış. Zigomala gençliğinde çok tutumlu bir adamken, şimdi tam bir batakçı olmuş ve cebinde parası olsa, günde on duka bile harcarmış. Theodosius ona evde kalmasını, kendisine yemek içmek temin edeceğini söylese de, onu dinlemiyor, sürekli evin dışında, orada burada dolaşıp, eve döndüğünde çılgınlar gibi etrafa saldırıyormuş. Böyle olunca, Theodosius bir yere saklanıp onun yoluna çıkmamaya çalışıyormuş.

Theodosius perhiz dönemi hakkında şu bilgiyi verdi: Bütün perhiz dönemi boyunca günde sadece bir

5 "Peplum:" "Peplon," Eski Yunan kadınlarının giydikleri, bedenlerini saran elbise –ç.n.

kez ve sadece ekmekle biraz katık yerlermiş ve çok az içki içerlermiş. Cumartesi ve pazar günleri biraz daha iyi yemekler yeseler de, sadece et ve balık dışındaki yiyeceklere izin varmış, örneğin baklagiller, ot cinsinden sebzeler, kuru üzüm, badem, güneşte kurutulmuş ve tuzlanmış balıklar veya tuzlanmış balık yumurtası *(havyarion)* çiğ ve pişmiş istiridye, bazı midyeler ve kanı olmayan balıklar.

Boğdan'da, Eflak'da ve Moskova'da cumartesi ve pazar günleri havarilerin kurallarına uygun olarak et yiyorlar. Bu kurala göre cumartesi ve pazar günü perhize devam etmeye gerek yok, çünkü deniz kenarında yaşayan Rumlar istiridye ve midye gibi deniz ürünleriyle beslenebilirken, denizden uzak yörelerde yaşayanlar böyle bir besin bulamıyorlar. İşçiler ve zanaatkârlar perhiz döneminde de günde üç öğün yemek yiyorlar, ama et, balık, yumurta, peynir gibi yiyeceklerden kaçınıyorlar. Perhiz dönemindeki ilk pazar gününe "*Apokria,*" ikincisine "*İktiofaia*" ve üçüncüsüne "*Teserakosti*" diyorlar. Genel perhiz dönemi dışında bütün yıl boyunca cumartesi ve pazar günü perhiz yapmıyorlar. İsa Peygamber'in Yudas'ın ihanetine uğraması anısına çarşamba günleri ve İsa'nın çektiği acılar anısına cuma günleri onlar da perhiz yapıyorlar. Keşişler ise pazartesi günleri et ve etle ilgili her şeyden kendilerini yoksun bırakıyorlar.

Kutsal haftalarda (bu matem haftası olsa gerek) basit halktan olanlar "Son Yemek" ayinine katılır, fakat daha önce herkes papaza gidip günah çıkarmak zorundadır. Eğer birisi zina işlemiş, fahişelere gitmiş, hırsızlık yapmış veya adam öldürmüşse ve bu günahını itiraf ederse, papaz ona "bundan böyle zina işleme, hırsızlık yapma, fahişelere gitme" der ve onu günahlarından arındırır, günahlarından kurtulması için belli bir kefarette bulunmasını önerir, örneğin bir veya iki yıl boyunca et yemesini yasaklar veya başka bir öneride bulunur. Bu konuda çok katı kurallar vardır. Papazlardan biri günah çıkartanların sırrını açıklarsa, dilini koparırlar veya gözlerini oyarlar. Din adamları sabahleyin ayin yapacaklarsa, o gece kadınlarından uzak dururlar.

Ruhani olmayanlar, işledikleri bir günahtan ötürü huzursuzluk duyarlarsa, rahibe başvurup kendisi için bir Kuddas Âyini yaptırmasını rica ederler ve bu da daha çok pazar ve yortu günlerinde yapılır. Böyle durum-

larda ayin için rahibe iki ekmek, iki mum ve biraz şarap gönderilir. Bunun karşılığında papaz hiçbir şey talep etmez, ama ayini yaptıran kişi maddi olanaklarına göre 10-20 akçe veya bir taler bağışlar. Diyorlar ki, insanların böyle bir dilekte bulunmalarının nedeni, rahibin İsa Peygamber'e, çarmıha gerilerek insanlar için döktüğü kanın hatırına günahkârı bağışlaması için yakarmasını sağlamaktır. Rahibin görevi de zaten cemaati için dua etmek ve onların dua taleplerini yerine getirmektir. Âyin sona erdikten sonra kutsanmış ekmek dağıtılırken sunağa gelenler, cemaate uzatılan bir tabağa veya bağış çanağına yarım veya bir akçe atar. Bağışların bir kısmı rahibe aittir, bir kısmını da kilisenin yöneticisi (*Epistropos tis Eklisies)* alır ve bunu mum, kandil yağı temin etmek ya da kilisedeki onarım işleri için harcar. Her kilisede bir papaz, bir okuyucu ve bir yönetici bulunur. Kiliseye adını vermiş olan aziz için kutlama yapılacaksa, o kiliseye başka papazlar ve din adamları da gelir ve böylece ayinle ilgili bütün törenler eksiksiz olarak yapılır. Her kilisenin masraflarını karşılamakla ve papazlarının geçimini sağlamakla görevli cemaat üyeleri veya kuruluşlar vardır. Bunlar düzenli olarak ayinlere gelirler ve padişah vergi (haraç) ödenmesini istediğinde, papaz ve kilisenin yöneticisi tarafından toplantıya davet edilirler, aralarında anlaşarak her birine düşen ödeme payını saptarlar. Theodosius'un dediğine göre, kendisi bu yıl 25 taler ve babası da aynı miktar para ödemek zorundalarmış.

Theodosius'un verdiği bilgiye göre, onlarda iki çeşit papaz var: Basit papazlar "*simplicis,*" bunlar metropolitler, piskoposlar vb din görevlileridir, asla et yemezler, ama diğer lezzetli yiyecekleri yemekten kaçınmazlar. "*Epitropos tis Eklisies*" denen diğer din adamları ve kilise yöneticileri, kendilerini bütün dünya zevklerinden mahrum ederler, nadiren şarap içerler, sadece büyük yortularda, azizler onuruna balık yerler, genelde ekmek ve otlarla beslenirler, su içerler, belli günlerde kuru yiyecekler ve ekmekten başka pişmiş yemek yemezler buna "*ksirofagia,*" yani "kuru öğün" adı verirler. *Horologio est*[6] uyarınca, bazı günlerde şarap ve yağlı içeceklere izin vardır.

15 Şubat'ta saygıdeğer efendim, imparator hazretlerinden altı yıldır görev yapmakta olduğu makamına bu görevi tamamen üstlenecek başka birini atamasını ri-

6 Horologio: Ortodoks kilisesine göre belli saatlerde okunacak duaların metnini belirleyen kitap –ç.n.

ca etti. Evliliğini uzun zamandır ertelediğini, devlet danışmanlarıyla kararlaştırılmış olan iki senelik görev süresini aşıp üç yıl daha uzattığını ve şu anda, –bu göreve getirilmiş olduğu 1573 yılının Şubat ayından itibaren hesaplanırsa– altıncı yılın içinde olduğunu, bu zaman zarfında büyük sıkıntılar, zorluklar, korkular ve tehlikelerle karşı karşıya kaldığını belirtti. Kendisine, daha önce bu göreve atanmış olan Bay Carl Rym ile eşit muamele yapılmasını rica etti. Söz konusu elçi, bu göreve atandığında, Hollanda'dan Prag'a gelir gelmez, yani göreve atanmasının üçüncü günü olan 1570 yılının 1 Ocak tarihinde 2.000 taler ödenek almış. Ayrıca masrafları imparatora ait olmak üzere, emrine altı kupa arabası, bir askeri araç ve bunların bakımı ve kullanımı için gereken hizmetliler tayin edilmiş. Oysa elçi, ancak mayıs ayında görev yerine gitmek üzere yola çıkmış. Saygıdeğer efendim, elçinin görevine başlamadan aylarca önce yapılan bu hazırlıkların devlet hazinesine 7.000 florinden fazla harcamaya mal olduğunu hatırlattı. Oysa İmparator Maximilianus, saygıdeğer efendime göreve başlarken gerekli olan malzemenin temini için sadece 3.000 taler vermiş. Ve o, bu parayla hem arabaları temin etmek, hem de hizmetkârlarını giydirmek zorunda kalmış. Şimdi de imparator hazretleri Bay von Sintzendorff'a yolculuk donanımı için saygıdeğer efendime ödediğinden 1.200 taler fazla vermiş ve o da buna kendi parasından oldukça yüklü bir miktar eklemek zorunda kalmış. Saygıdeğer efendim, yukarıdaki ricasının yerine getirilmesini hak ettiğini kanıtlamak için, devlete sağladığı şu faydaları da gündeme getirdi:

1. Majesteleri, Uluç Ali'ye de diğer paşalara ödendiği gibi her yıl 1.000 taler ödenmesini emrettikleri halde, Uluç Ali'nin bazı uygunsuz davranışları yüzünden saygıdeğer efendim bu parayı ödemeyi gereksiz bulmuş ve böylece sekiz yıllık barış antlaşması uyarınca yapılacak olan 8.000 taler tutarındaki harcamayı devlete kazandırmıştır.

2. Piyale ve Mahmut Paşaların vefatı dolayısıyla, onlara verilecek olan para ve gümüş eşyadan ibaret armağanların verilmesine artık gerek kalmamıştır ve bu da tahminen 4.000 taler tutarında olan bir harcamanın yapılmaması anlamına gelmektedir. Böylece Bay Ungnad'a fazladan yapılacak yani "*Extraordinari*" ödeme –ki bunun sonuncusu 2.000 taler kadardır– karşılanmış olacaktır. Daha önce de, bazı armağan alacak kişilerin öl-

mesi veya armağana gerek kalmaması yüzünden elde kalan paralar imparator hazretleri tarafından burada bulunan elçilere bir lütuf olarak verilmekteydi. Nitekim bir süre önce elçilik görevini üstlenmiş olan Augerio Busbeck'e de böyle bir vesileyle 6.000 taler bırakılmıştı. 3. Armağanların yüklenmiş olduğu arabalar 11 Mayıs'a kadar burada kalsalardı, bunların masrafları majestelerine 2.000 florine mal olacaktı. Bu parayı tasarruf edebilmek için, Bay Ungnad onları hemen geri göndermiştir. 4. Ayrıca elçilikte çalıştırılmak üzere paşa tarafından görevlendirilen Türk tercümanlara ödenilen para konusunda da çok tutumlu davranmıştır. Eski ve yeni kayıtlardan anlaşılacağı üzere, İbrahim Bey ve Mahmut Bey zamanında yapılan gereksiz masrafları önlemeyi de başarmıştır.

17 Şubat'ta Türklerin "Küçük Bayram"ı başlıyor. Bu bayramda her Müslüman bir koyun veya kuzu keser, etinin bir kısmını kendi yer, geri kalanını fakirlere dağıtır. Herkes birbirine armağanlar yollar. Bizim elçiliğe de armağanlar gönderirler. Fakat bu armağanlar elçilere çok pahalıya mal olur, çünkü aldıklarının üç-dört, hatta on katı kadarını iade etmek zorunda kalırlar. Yeniçeriler bir tek çiçek veya bir bardak içine altı çiçek koyup yollarlarsa, karşılığında onlara üç duka vermek gerekir. Bayramda padişahın dilsiz hizmetkârı bize geldi (bu adam padişahın beş erkek kardeşini boğmuştu) ve beraberindeki uşağı aracılığıyla elçi beylerle konuştu. Elçilerin her biri ona 20 taler armağan etti. Dilsiz adam, kendisine Viyana'dan güzel küçük köpekler getirtilmesini istedi. Padişahın çalgıcıları da gelip birkaç taler karşılığında sanatlarını bize sundular.

Bugün Mekke'de yaklaşık 70.000 Türk hacı bir araya gelmektedir. Bunlar orada birer koyun kesip dinlerinin emrettiklerini yerine getirdikten sonra tekrar memleketine dönerler.

19 Şubat'ta Pappa'da esir alınmış olan 41 güçlü kuvvetli, yaşını başını almış savaşçıyı, kalkanları, miğferleri, sırt ve göğüs zırhları üzerlerinde olduğu halde elçilik konutu önünden geçirdiler, onlarla birlikte atlara, arabalara bindirilmiş bir sürü genç oğlan da getirmişlerdi, başlarında giden bir borazancıya da borazan çaldırıyorlardı.

20 Şubat'ta yaşlı Zigomala şunları anlattı: Bundan önceki patrik Metrophanes henüz Caesarea'da [Kayseri] metropolit olarak görev yapar-

ken, Roma'ya gidip papanın huzuruna çıkmış, onun ayaklarını öpmüş ve onun önünde bir Kuddas Âyini düzenlemiş, sonra da patrik tarafından gönderildiğini (oysa patriğin bundan haberi bile yoktu), onun Grek ve Latin (Rum- Ortodoks ve Roma-Katolik) kiliselerini uyumlu bir biçimde birleştirmeyi düşündüğünü ve bunun denenmesini teklif ettiğini bildirmiş. Patrik bu haberi alınca, tüm metropolitler, din adamları ve asilzadelerle bir toplantı düzenlemiş ve netice olarak Roma'daki papa ile işbirliği yapan, ona tapan, ayaklarına kapanan herkesin ve bu arada da bu Metrophanes adındaki metropolitin aforoz edilmesi ve görevinden alınması kararlaştırılmış. Aradan yıllar geçtikten sonra Metrophanes, Kantakuzen'e para yedirerek onunla birlik olup, bir aziz kadar masum, dürüst ve iyi kalpli Joasaph'ı makamından uzaklaştırmış ve yerine kendisini patrik yapmalarını tezgâhlamış. Zigomala bana daha sonra aforoz edilme belgesini gösterdi ve bir kopyasını Tübingen'e Bay Crusius'a yollamayı vaat etti.

Methodius Hieromonachus'un bana anlattığına göre Kutsal Dağ tıpkı bir kent gibiymiş, üzerinde 21 büyük ve birçok küçük manastır varmış ve bunlarda 6.000'den fazla papaz yaşamaktaymış. Manastırlardaki görevlendirme ve ayin biçimleri birbirinin aynıymış. Keşişler tarlaları ekip biçiyor, birçokları ipek dokuyor, bazıları giysi üretiyormuş. Her manastırda bir yönetici ya da başpapaz bulunuyormuş ve hepsinin üstünde bir genel yönetici varmış ki buna "en önemli kişi" ya da "başkan" anlamında "*Arhimandritis*" deniyormuş. Bu dağda çok sayıda münzevi keşiş de yaşamaktaymış, çünkü burada çok ıssız yerler varmış. Bu dünyadan kopmuş keşişlerin birçoğu haftada sadece iki veya üç kez, bazıları ise sade bir kez ekmek yerlermiş, bazıları ne ekmek ne de balık yerler, tamamen otlar, kökler ve kestanelerle beslenirlermiş, insanlarla bir araya gelmekten kaçarlarmış, kimseyle konuşmaz, kendilerine soru soranlara yanıt vermezlermiş, para da kabul etmezlermiş. Keşişlere Moskova ve Boğdan'dan yardım parası gönderilirmiş. Padişaha ödemek zorunda oldukları yılda on sekiz bin taler tutarındaki haracı da Moskova karşılarmış. Keşişlerin çoğu, ömrünün 50-60 yılını böyle bir manastırda geçirdikten sonra, oradan çıkar, dünya ile ilişkilerini keser ve inzivaya çekilirlermiş, kendi kendilerine şiirler yazar, kimseyle konuşmaz, daha önce beraber yaşadıkları kardeşlerinden ve ke-

şişlerden de kaçarlarmış. Bazıları kehanetlerde bulunur ve bunları kaydederlermiş. Dağın çevresi 20 günde dolaşılabilirmiş ve burada bir tek Türk bile yaşamıyormuş. Sadece bazen yeniçeriler av için gelirlermiş, fakat onların tepeye çıkmasına izin verilmezmiş. Ancak efendileri tarafından onaylanmış izin belgeleri getirirlerse yukarı çıkabilirlermiş. Simeon'un dediğine göre, o dağdaki manastırlarda, henüz hiç basılmamış pek çok el yazması kitap bulunmaktaymış. Oraya buradan kara yoluyla 10-13 günde gidiliyormuş. Berroen kenti, adını bütün sokaklarından akarak geçen sulardan almış ve burada her evin kendine özel bir kuyusu varmış. Kent, Selanik'ten bir günlük mesafedeymiş.

21 Şubat'ta posta elimize geçti ve Boğdan'dan sürülmüş olan voyvodalık namzetlerinin, Lehistan'dan Boğdan'a saldırdıklarını ve orada bulunan Türkleri ve kendilerine karşı koyan herkesi kılıçtan geçirdiklerini, ne buldularsa alıp götürdüklerini haber aldık. Boğdan'ın şimdiki voyvodası bir Eflaklı olup, miras yoluyla voyvoda olma hakkına sahip olanları vaktiyle ülkeden kovmuş.

Tatarlar ve Ruslar yeniden Lehistan'a saldırmışlar. Üstelik Türkler de Lehistanlılara, Eflak üzerine saldırı düzenleyip büyük zarara neden oldukları için kızgın. Bu yüzden Lehistan kralının şeytani amaçlarını yerine getirmesi mümkün olmayacak. Çünkü onun niyeti, önemli konumlardaki Macar ve Hırvat beylerinin bir Alman hükümdarının egemenliği altına girmelerini kınayarak onları bizim imparatorumuza karşı kışkırtmak ve kendisine bağlamak.

22 Şubat'ta saygıdeğer efendim, bundan birkaç hafta önce beş-altı kişilik maiyeti ile birlikte buraya gelen Giovanni Marigliano adındaki İspanya elçisinin, beraberinde 20.000 kron getirdiğini ve eğer paşa, İspanya kralı ile "Kapı" arasındaki barış antlaşması şartlarını kabul ettirip İspanya'ya iletebilirse, bu parayı paşaya armağan edeceğini anlattı. Bu konuyla ilgili olarak bundan böyle İspanya'dan özel bir elçi gönderilmemesi ve Türklerin de İspanya'ya elçi göndermemeleri kararlaştırıldığı için, İspanyol elçi bu meselenin gizlice halledilmesini ve barış antlaşmasının kimseye duyurulmadan yapılmasını istiyormuş. Bu nedenle de Konstantinopolis'e gizlice gelmiş ve paşa ile gizli bir anlaşma yapmak istemiş. Fakat paşa buna kar-

şılık böyle bir şeyin söz konusu olamayacağını, bir daha bu konudan söz açarsa kendisini kancaya astıracağını söylemiş. Zaten paşa, İspanya kralının, daha önce padişahın tutsağı olan birisini elçi olarak göndermesine çok kızmış. (Nitekim Marigliano daha önce Zerbelon ve Don Martin ile birlikte Goletta'da esir düşmüş ve sonradan bedeli ödenerek azat ettirilmişti.) Bundan sonra tıpkı Alman imparatorunun, Venediklilerin ve Lehistan kralının yaptığı gibi, barış müzakerelerini yapmak üzere daha itibarlı bir kişinin elçi olarak gönderilmesini ve üstelik diğer ülkelerle ilişkilerde de âdet olduğu gibi, padişaha saygılarını arzedip, armağanlar sunmasını tembih etmiş. Ayrıca kendi elçisini de İspanya kralına yollayıp her iki ülke arasında barış yapıldığını herkese duyuracağını açıklamış. Oysa İspanyollar, Türklerin üstünlüğü karşısındaki eziklikten utanç duydukları için, bu barış antlaşmasını gizli tutmak istiyorlar.

Saygıdeğer efendim bu konu hakkında yakın bir dostuna şu satırları yazdı: "İspanyollar "*pace*," yani barış ve huzur simgesini kilisenin özel bölmesinde [yani cemaatin bakışlarından uzak olan bir yerde] öpmek istiyorlar. Fakat rahiplerin en üst kademesinde olan Sultan Murad, onları sunağın önüne davet ediyor ve böylece diğer müminleri de bağışta bulunmaya teşvik ediyor. Onlar da bağışta bulunmalılar ki barış ve huzur sembolünü (*pace*) öpme hakkını kazansınlar. Bu barış antlaşmasına Türk padişahının tarafında olmak üzere Alman imparatoru, onun tüm kardeşleri ve yeğenleri, Hollanda Arşidükü Matthias ve Oranj prensi (çünkü paşa prensin arşidükün taraftarı olduğunu sanıyor), Venedikliler, Fransa kralı, Lehistan kralı, Berberler ülkesindeki Fas kralı da dahil olacaktır. (Çünkü İspanya kralının barışı güvenceye almak istemesinin, Fas'ı veya Hollanda'yı daha kolay egemenliği altına albilmek amacını gütmesinden ileri geldiği sanılıyor. Türkler bu nedenle barış antlaşmasının bu iki ülkeyi de kapsamasını istiyorlar). İspanya tarafından da papa, imparatorumuz, Venedikliler ve onlara bağlı olanlar, Malta, Cenova, Luca, Saphoren, Floransa, Ferrara, Mantua, Parma, Urbino dükalıkları, Apennin dağlarındaki beylikler ve İspanya kralına haraç ödeyen İtalya'daki tüm vasallar ve tımar sahipleri bu anlaşmaya katılacaktır. Paşa, bu anlaşmaya göre, Ege denizinin korunması için hazırda beklemesi gereken gemilerin dışında, bu yıl hiçbir askeri gücün se-

ferber edilmeyeceğine söz veriyor. İspanya elçisi de aynı güvenceyi Türk hükümdarına veriyor. Paşa bunun dışında İspanya kralının barış antlaşması yapmakla görevlendirdiği dürüst ve düzgün nitelikli bir elçinin "Kapı" ya gönderilmesi halinde, padişahın da aynı amaçla kendi elçisini buradaki usullere uygun bir biçimde İspanya kralına yollayacağını vaad ediyor. Eğer İspanya kralı kendi tebaası ile Türkler arasında bir ticaret faaliyetinin yürütülmesini istemiyorsa, paşa bunu da kabul ediyor. Elçi bu ayın 11'inde kralına bir kurye ile gönderdiği mektupta, burada kaldığı sürede elde ettiği sonuçları bildirdi. Kendisi rehine olarak burada alıkonacaktır.

Bugün saygıdeğer efendim, Anadolu'daki Troia kenti yakınlarında yaşayan efendilerine yıllarca hizmet ettikten sonra azat mektuplarını almış olan iki eski tutsağı konutumuza kabul etti.

23 Şubat'ta amiral [Kaptan-ı Derya] Uluç Ali'nin 75 tutsağı gardiyanlarını öldürdükten sonra bir karamürsel gemisine binerek firar ettiler.

Saygıdeğer efendimin davet etmiş olduğu İtalyan asıllı [Divan tercümanı] Hürrem Bey, yemek esnasında bize epiküryen [ten-perest] bakış açısı hakkında şunları söyledi: Bu dünyada yaşadığı sürece kendisine sunulan yemek, içmek, sevişmek gibi tüm zevkleri tadacakmış ve öbür dünyaya göçtüğü zaman da orada nelerle karşılaşacaksa katlanmaya hazır olacakmış.

27 Şubat'ta saat yapımcısı M. Oswald, Bay Sintzendorff'un sofrasında yemek yerken, önemli Türk beylerinin takındıkları kılıçların sadece kesici kısmının bile 1.000 dukadan daha değerli olduğunu ve bunların yapıldığı "Kerami" adı verilen malzemenin Hindistan'dan getirtildiğini anlattı.

Yukarıda sözü edilen 41 tutsaktan biri olan süvari yüzbaşısı Ambrosius Diack, bugün saygıdeğer efendime bir mektup yazıp, nasıl esir düştüğünü anlattı. Kendisi ve birkaç subay aralarında anlaşarak yaklaşık 200 kişilik bir askeri birlik oluşturmuşlar ve Belgrad'daki Ali Beyden intikam almak için bir suikast tasarlayarak ona pusu kurmuşlar. Fakat içlerinden biri Belgrad'a kaçarak onları Ali Beye ihbar etmiş. Ali Bey de beklenmedik bir anda onlara saldırmış ve 114 kişiyi esir almış, diğerlerini de kılıçtan geçirmiş. Türklerin tarafından da on sipahi ve daha birkaç ay önce tutsakları buraya getirmiş olan Ali Beyin yakışıklı kardeşi Malkoç Bey, birkaç başka Türk ile beraber bizimkilere esir düşmüş. Şimdi Macar beyleri padişaha

mektup yazıp, Alman imparatorunun, Türk tutsakları ve özellikle de Malkoç Beyi iade etmesini sağlamasını istiyorlarmış, çünkü Türkler, barış antlaşmasına aykırı olarak Türklere ait topraklarda esir alınmışlar. Buna yanıt olarak saygıdeğer efendim," eğer onlar bizim topraklarımızda esir aldıkları yüzlerce Hıristiyanı iade ederlerse, biz de aynı şeyi yaparız," dedi.

Mart 1578

3 Mart'ta Bay Salomon Schweigger ile birlikte patrikhaneye gittik ve çok sanatkârane bir biçimde yapılmış olan aziz din adamlarının portrelerini inceledik. Yaşlı Zigomala bize şunları anlattı: Şimdiye dek patrikhanenin baş okuyucusu olan papaz Teophanes, patriğin ve onun vekili olan Metrophanes'in haberi olmadan defterdara bir mektup yazarak, şu sırada davalı olan Atina metropoliti görevinden alındığında, onun yerine getirilmeyi istemiş ve beş gün önce defterdarın mektubuyla birlikte görevinin başına geçmek üzere buradan ayrılmış. Bunun üzerine patriğin vekili, bu rahibi geri getirtmek için bir çavuş göndermesini paşadan rica etmiş.

Patrik vekili Metrophanes'e ve Methodius Hieromonachus'a, "*Theatrum Mundi Ortelij" yani* Dünyanın Temaşa Sahnesi [Cihannüma] adlı kitabı gösterdik. Her ikisi de matbaayı bulanın sanatına ve baskının güzelliğine hayran oldular.

Patrikhanenin kilisesinde imparator Alexsios Kumnenos'un kabrini ziyaret ettik. Kabrin üzerinde çift başlı bir kartal ve Grekçe bir yazı var, çevresinde bir haç ve "IC.XC." harfleri görülüyor. İmparatorun tasviri, dörtköşeli cam parçacıklarıyla duvara resmedilmiş veya duvarın içine çakılmış. Kilisenin ayrı bir bölmesinde Salome adında, kutsal sayılan bir çilekeş kadının kemikleri ve Azize Euphernia'nın naaşı muhafaza ediliyor. Bu kiliseyi yaptıranın ve eşinin tasvirleri de böyle küçük cam parçacıklarıyla duvara çok güzel bir biçimde resmedilmiş. Erkek, bir arşidük görünümünde. Onunla eşi arasında, biraz daha yüksekçe bir yerde İsa'nın resmi var. Kiliseyi vakfeden Mihail, elinde Türklerin usulünce uzunlamasına sarılmış ve altın bir şeritle bağlanmış bir mektup tutuyor ve bununla sanki bu manastırın yapımıyla ilgili harcamalar ve verilen emekler hakkında İsa'ya bilgi ve-

riyor. Eşi ise ellleri üstünde tuttuğu bu kilisenin küçük bir örneğini İsa Efendimize sunuyor. Her ikisi de çok görkemli, altın ve mücevherle süslü elbiseler içinde resmedilmişler ve tıpkı kral ve kraliçe görünümündeler.

Patriğin her beş yılda bir kiliseleri ziyarete gitmesi gerekiyorsa da, para kıtlığı ya da daha sık para tahsil etme hırsı yüzünden bu ziyaretler dört yılda bir yapılmakta. Böyle vesilelerle patrik, cemaatini oluşturan insanlar arasında başgösteren anlaşmazlıkları da yola koyuyor. Onun bir yeri ziyareti sırasında insanlar her taraftan akın akın gelip onun elini öpmek ve onun tarafından kutsanmak, armağanlar sunmak istiyorlar. Patrik kilisede düzenlediği herkese açık bir toplantıda cemaati kutsuyor, kendisini görmeye gelenlerin üzerine haç işaret yapıyor, mutluluk ve esenlik diliyor ve onları günahlarından arındırıyor. Aksilik edenleri ve kendisine armağan getirmeyenleri cemaatten dışlıyor ve lanetliyor.

Bugün Eflak'a kaçmış olan eski Boğdan voyvodası Peter'i bulup boğmakla görevlendirilen bir bölükbaşı oraya gitmek üzere yola çıkarıldı. Çünkü Peter, voyvodalık makamının asıl mirasçısını ülkeden kovmuş, buna karşılık o da, makamını yeniden ele geçirebilmek için ülkeye bir saldırı düzenleyip etrafı yakıp yıkmış, Peter'i Eflak'a sürmüş ve karısının ırzına geçmiş. Bunun üzerine Tatar hanı, padişaha başvurup onu gene voyvodalık makamının mirasçısı olarak ülkesinin başına getirmesini rica etmiş. Fakat padişah adamını oraya yollayıp Peter'i boğmasını emretmiş. Peter, Mihail Kantakuzen'in dostuymuş ve onun desteği sayesinde voyvodalığa gelmiş.

Bugün haber aldığımıza göre, Galata'da ticarethanesi olan Ragusalı Babali iflas etmiş ve kaçmış. Bu adam efendime 8.000 taler borçluydu.

7 Mart'ta İran hududundaki Van kentinden bir çavuş geldi ve Van beylerbeyinin sancakbeyleriyle birleşerek İran topraklarına girdiğini, Nahçıvan, Revan ve Hoy adındaki üç büyük, zengin fakat korunaksız yerleşimi yağmaladıkları haberini getirdi. İranlılar onlara karşı koymayıp tamamen sessiz kalmışlar.

8 Mart'ta saygıdeğer efendim, padişahın Mihail Kantakuzen'i idam ettirdiğini haber verdi. Tatar hanı Sultan Murad'a yazdığı bir mektupta, Eflak ve Boğdan'da yıllardır sürüp giden huzursuzluklara ve çatışmalara Kantakuzen'in sebep olduğunu, geçenlerde de çok sayıda yeniçerinin ve aske-

rin, makamından kovulan Boğdan voyvodası yüzünden Boğdan'da öldürüldüğünü öne sürdü. Ayrıca Kantakuzen, Sultan Süleyman'ın ölümünden sonra Mehmed Paşa'ya bir sürü armağanlar sunarak tuz ticaretinin kendisine verilmesini sağlamış, Eflak voyvodasının eşi Mirzona'nın iki oğluyla birlikte Sultan Selim tarafından Halep'e sürdürülmesini tezgâhlamış (kadıncağız bugün de hâlâ orada ve iki oğlunun Müslüman olmasına razı olmak zorunda kalmış), Eflak voyvodalığına yakın dostu Alexander'i getirtmiş. Gene onun tezgâhlaması sonucunda da, Boğdan voyvodalığının gerçek varisi sürülmüş ve Alexander'in kardeşi Peter, Boğdan voyvodası olmuş. Bu yüzden sürülen voyvodanın dostu ve Peter'in düşmanı olan pek çok kumandan hayatını kaybetmiş veya idam edilmiş. Bu sebeple, Alexander ve Peter kardeşler, kendilerini Mehmed Paşa'nın nezdinde destekleyen Kantakuzen'e yüklü rüşvetler vermek zorundalarmış. Ülkesinden sürülen Boğdan voyvodası, Peter'i makamından indirmek için Boğdan'a saldırıp önüne gelen yerleri talan etmiş ve Peter'e yardım eden Türkleri de kılıçtan geçirmiş. Tatar hanı, işte bu yüzden, bütün bunlara neden olan Kantakuzen'i padişaha şikâyet etmiş, memleketini ve halkını felakete sürüklediğini ve o adam yaşadıkça felaketlerin son bulmayacağını açıklamış. Padişah da buna yanıt olarak, memleketini ve halkını böyle bir karmaşaya sürükleyen insana göz yumamayacağını söylemiş. Kantakuzen, koruyucusu Mehmed Paşa'ya hemen hemen taparcasına bağlıymış ve hem ona hem de Piyale ve Ahmed Paşalara her yıl altın, kereste, tuz, demir, kurşun ve gereksinimleri olan diğer değerli malzemeleri armağan edermiş. Buna karşılık kendisine düşman olan Mustafa ve Sinan Paşalara hiçbir şey vermezmiş, çünkü onlar iki yıl önce padişahın Kantakuzen'in Ahyolu'nda tutuklatıp zincire vurularak Yedikule zindanına atttırmasına sebep olmuşlar. Mehmed Paşa, padişaha binlerce duka borcu olduğu idda edilen Kantakuzen'in hayatı bağışlanırsa, borçlarını zamanla ödeyeceğini söyleyerek serbest bırakılması için ricada bulunmuş, (aslında borcu olduğu iddiası da yalanmış) ve böylece bir süre için onun hayatını kurtarmış ve borcunu ödemesi için sekiz yıllık bir zaman tanınmasını sağlamış. O günden beri Kantakuzen biraz daha mütevazı bir yaşam sürdürmekteymiş, ama gene de beraberinde sekiz uşak ve yeniçeri olduğu halde paşanın konağına gidermiş, evinde de bir sürü hizmetkârı varmış.

Kantakuzen ortalığı karıştırmaya devam edince, Tatar hanı onun yuvasını yapmaya karar verdi. Padişah, geçen şubat ayının son günü en kıdemli kapıcıbaşısı Ali Beyi Karadeniz kıyısında, buradan beş günlük mesafede bulunan Ahyolu kentine yolladı. Kantakuzen'in orada çok güzel bir konağı ve arazisi var. Kısa bir süre önce de ani bir kararla oraya gitmişti. Ali Bey, yanına birkaç kapıcı ve hizmetkâr alarak Kantakuzen'in konağına gidip onu boğmakla görevlendirilmişti. Ali Bey, ayın birinde ikindi vakti, buradan ayrılıp üç günde, yani o ayın üçünde gene ikindi vakti Ahyolu'na varmış. Önce kapıcılarından birini Kantakuzen'in evine yollamış ve ona Ali Beyin Boğdan'a gitmek üzere yoldayken kendini güçsüz hissettiğini ve bir süre evine konuk olup dinlenmek ihtiyacında olduğunu Kantakuzen'e bildirmesini tembihlemiş. Eve girdikleri zaman, Kantakuzen, erkek kardeşi Konstantin ve oğlu Andronikо ile birlikte salonda oturmaktaymış. Ali Bey onu selamlamış ve görevli olarak geldiğini söylemiş. Kantakuzen daha o anda bu selamın pek de hayırlı bir anlama gelmediğini sezinlemiş. Bir aralık yapılacak bir işi olduğunu ve hemen geri geleceğini ileri sürerek dışarıya çıkmak istemiş. Fakat ona nazik bir tavırla: "Burada kalsanız daha iyi olur. Nereye gideceksiniz?" diye engel olmuşlar. Onlar böyle konuşurken Ali Bey bizzat devreye girerek: "Emir padişahın, bağlayın onu!" demiş. Kapıcılar onu hemen yakalamışlar ve ellerini bağlayıp kapıya doğru götürmüşler. Ali Bey bir kez daha padişahın emri üzerine onu asması gerektiğini söylemiş. Kantakuzen papazına gitmek, günah çıkartmak ve vasiyetini yapmak için ondan izin istemiş. Ama Ali Bey, "Olmaz, götürün onu!" diye emretmiş ve daha orada, kapı aralığında Kantakuzen'i asmışlar. Daha sonra Ahyolu kadısına, Kantakuzen'in kadınlarını evden çıkarmasını ve içindeki 40 kişi ile birlikte evi Ali Bey Boğdan'dan dönünceye kadar muhafaza etmesini tembih etmişler. Ali Bey, Kantakuzen'in ahırındaki on atı da yanına almış ve padişaha, emrini yerine getirdiğini, buradan Boğdan'a gideceğini haber vermiş. Orada yapacağı işleri zaman gösterecektir.

Ayın yedisinde, yani dün bir haberci ve Kantakuzen'in hizmetkârı Konstantinopolis'e vardılar ve bu haberleri getirdiler. Kantakuzen'in dost-

ları bile, onun bu cezayı çoktan hak ettiğini söylüyorlar, çünkü Eflak'taki voyvodanın yaptıklarının hoş görülmesine, annesi Mirzona'nın iki küçük oğluyla birlikte Halep'e sürülmesine ve sefalet içinde yaşamasına, onun yerine Alexander'in voyvodalığa getirilmesine, şimdi de onun oğlunun yönetimi ele almasına hep o sebebiyet vermiş.

Kantakuzen, Johannes adındaki Boğdan voyvodasından 50.000 duka istemiş, fakat o: "Ben padişaha bile bu kadar para vermem. Oysa onun bendesiyim," demiş ve ona para vermemiş. Kantakuzen de onu Mehmed Paşa'ya şikâyet etmiş, onun bir asi olduğunu, Boğdan'ı Lehistan kralına vermek istediğini ve hakkında daha birçok olumsuz şeyler iddia etmiş. Bunun üzerine oraya 600 yeniçeri yollamışlar ve onu develere parçalattırmışlar, yerine de Peter'i atamışlar. İki Boğdan prensi ülkeden firar etmiş ve bunlardan biri şimdi orada bulunan Peter'i kovup yerine geçmiş. Diğer iki prensi Rodos'a götürmüşler. Boğdan 'daki bu kargaşalıklar yüzünden pek çok asilzade ve Eflak'taki yeni voyvodaya karşı koyan çok sayıda soylu kişi idam edilmiş. Kantakuzen, patriklerin atanması ve Rum kiliseleri ile ilgili olarak yarattığı sorunların dışında pek çok kan dökülmesine neden olmuş. Tatar hanı bütün bunları padişaha bildirdiğinden, padişah Kantakuzen'in idamına karar vermiş. Kantakuzen'in bu düzenleri Tatar hanının da huzurunu kaçırmış, çünkü kendi kızkardeşinin oğlu Konstantinos Palaeologos'u, karısını, çocuklarını, evini, toprağını terkedecek duruma getirmiş ve o da kaçıp Tatar hanının yanına sığınmak zorunda kalmış.

Kantakuzen özellikle kötülük konusunda çok zekice davranırmış ve bu yüzden de Türkler ona "Şeytanoğlu" adını takmışlar.

Kantakuzen'in aslında çok parası yokmuş, buna mukabil şarap, ekmek, yağ, tuz, demir vb gibi mallara sahipmiş. Eline para geçtiği, ya da dostlarından ve Türklerden ödünç para aldığı zaman, götürüp Mehmed Paşa'ya armağan edermiş. Şimdi de Hıristiyanlar ve (özellikle) Yahudiler çok büyük zarardaymışlar, çünkü Hıristiyanlara binden fazla, diğerlerine ise iki-üç bin taler ve hatta daha da fazla borcu varmış. Kısa bir süre önce Yahudilerden 20.000 dukayı aşan değerde güzel kumaşlar, atlas, Şam kumaşı, kadife, sırmalı dokumaları veresiye olarak almış ve sarayın taciri olarak saraya göndermiş. Fakat padişah bütün mal varlığına el koyduğundan,

şimdi bu borçlar karşılıksız kalmış. Ayrıca Kantakuzen sayesinde makamına atanmış olan patrik de belki görevinden alınabilirmiş ve patriğin dışarda topladığı paralara da çavuşlar tarafından el konabilirmiş. Kantakuzen'in Ahyolu'ndaki yakınları kaçmışlar, buradakiler de gizlenmişler ve hepsi büyük bir korku içindeymiş.

9 Mart'ta Türkler tarafından öldürülen İranlı Hoy valisinin oğlu olan (Hüseyin Sultan Mehmedoğlu adındaki) İranlıyı tutsak olarak buraya getirdiler ve ayın 10'unda Divan önüne çıkardılar. Onunla beraber 56 kelle de getirdiler. Çünkü Şehrizor, Bağdat ve Van beylerbeyleri farklı yerlerde İran topraklarına saldırmışlar ve oraları yağmalamışlar. Özellikle Van beylerbeyi saldırdığı yöre halkını gafil avlamış ve kılıçtan geçirmiş, Urunal [Urut] kalesini de işgal etmiş.

Bu kış İran'da çok şiddetli soğuklar olmuş ve Mısır'da bile kar yağmış. Böyle bir olay şimdiye kadar yaşanmamış.

Türkler için yılbaşı, Muharrem adını verdikleri ayın birine ve bize göre bu yılın 9 Mart'ına denk geliyor. Ancak her yıl bu tarih on gün önceye kayıyor.

Ayın 11'i Türkler için baharın beşinci günü sayılıyor ve buna Nevruz diyorlar. Bundan bir önceki gün, hekimler ve eczacılar çeşitli otlardan ve şekerden yapılma özel bir tatlı hazırlayıp bunu büyük beylere armağan ediyorlar. Türklerde yaygın olan bir inanca göre, güneşin koç burcuna girdiği anda bu tatlıdan yiyen birçok hastalıklardan korunabilir veya kurtulabilirmiş. Bu sebeple de bütün gece uyumazlar ve bu konuda bilgili olan bazı kimseleri ya da birtakım çizelgeleri yanlarında bulundururlar ve bunlar güneşin koç burcuna girdiği anı saptadığında bu tatlıdan yerler. Bazıları da güneşin koç burcuna girdiği anda bakır, gümüş ya da başka bir madene belli işaretler kazdırırlar ve bunları kazalardan korunmak için boyunlarına takarlar. Ayrıca böyle vesilelerde okudukları bazı dualar da vardır.

İranlılar da bugünü bayram olarak kutlarlar.

12 Mart'ta Kantakuzen'in dostları ve akrabaları, Galata'da onun kızkardeşinin kocası olan Rali'nin evinde kendi usullerine göre bir matem töreni düzenlediler. *Protonotarius*'un bana anlattığına göre, Ali Bey, Kantakuzen'in evine gelip, padişahın emrini bildirdiği zaman, oğlu Andronikos

hemen oradan sıvışmış ve odasına saklanmış. Sonra daha o gece bir tekneye binerek oradan ayrılmış ve iki günde Konstantinopolis'e gelip bir tanıdığın evine sığınmış. Oradan gizlice paşanın yanına gitmiş ve babasını astıklarını haber vermiş. Paşa buna çok şaşırmış ve ne zaman, kimin tarafından asıldığını sormuş. Zira padişah Ali Beye bu konudan kimseye, hatta en yüksek paşaya bile söz etmemesini tembih etmiş; eğer ağzından bir laf kaçırırsa, kellesini uçurmakla tehdit etmiş. Paşa olanları öğrenince, genç Kantakuzen'e gidip tanıdıklarının yanında kalmasını, kendisinin de bu arada kimsenin ona bir zarar vermemesi için önlem alacağını söylemiş. Aslında padişah Kantakuzen'in oğlunu da boğdurtmaya niyetliymiş, ama paşa, oğlunun henüz çok genç olduğunu ve babasının yaptıklarından haberi olmadığını söyleyerek bunu önlemiş. Bu arada genç adamı, güvenli bir ortam oluşana kadar, babasının kâhyası ile birlikte bir taş kadırgasında saklamış. Türkiye'de gerek ödüller gerekse cezalar hemen yerine getirilmezse, unutulur gider. Eğer birisi Müslüman olmayı kabul eder ve Divanda hemen maaşının, yani yılda veya günde ne kadar para alacağının saptanması üzerinde ısrar etmezse, bir daha hiçbir şey elde edemez. Dolayısıyla, paşa o gün keyifliyse, yüksek maaş bağlanır, değilse hiçbir şey alamaz. Aynı şekilde, birisi bir suç yüzünden veya herhangi bir nedenden ötürü cezalandırılacaksa ve bu hemen yapılmazsa, kurtulması ümid edilebilir. Eğer Andronikos o gün evinde kalsaydı, onu da asacaklardı, ama aradan zaman geçtikçe, padişahın öfkesi yatışabilir.

Kantakuzen, geride üç erkek evlat bıraktı. 1. Bu sözü edilen Andronikos, 25 yaşında olup iki yıl önce zengin Rali ailesinin kızı ile evlenmişti. Baba Rali Edirne'de ticaret yapmaktadır. 2. Demetrius, 22 yaşında ve 3. İoannes, sekiz yaşında.

Kantakuzen'in Ahyolu'nda etrafı yüksek bir duvarla çevrili muazzam bir malikânesi var. (Burayı 5.000 dukaya satılığa çıkarıyorlar. Oysa 20.000 dukaya mal olmuş.) Duvarla çevrili arazide birçok ev varmış bunlarda mal sahibi ve eşi, cariyeleri, oğlu ve eşi, kâhyası, vekilharcı, sekreteri ve çok sayıda kâtibi, 100 kişiyi bulan hizmetkârları hep bir arada yaşıyabiliyorlarmış. Ayrıca birçok kölesi, atı ve eşeği de varmış. Üstelik Kıbrıs'tan ve İtalya'nın değişik yerlerinden tutsak alınarak getirilmiş içoğlanları ve sa-

tın alıp yanında alıkoyduğu soylu genç kızlar da varmış. (Oğlu üzülerek bunların Hıristiyan dinini inkâr edip Müslüman olmaya zorlandıklarını söylüyor.) Kısacası Kantakuzen, görevlileri, uşakları, köleleri, tutsakları, cariyeleri ve içoğlanları ile birlikte tıpkı paşalar gibi bir yaşam sürermiş.

Ali Bey, Kantakuzen'in malikânesinde yaşamakta olan kadınlara, çocuklara, uşaklara ve hizmetçilere hemen oradan çıkıp gitmelerini söylemiş ve her birine, biri gündelik, diğeri bayramlık olmak üzere, duruma göre ipekliden iki elbise vermiş. Kantakuzen'in eşi, olaylar karşısında korkudan bayılmış ve çaresizliğinden, parasızlığından o kadar yakınmış ki, ona da hem kendini hem hizmetçilerini geçindirebilmesi için bir kese içinde 30.000 akçe vermiş. Diğer mal varlığını kayda geçirmiş. Kantakuzen'in hazinesinde, kısmen Eflak ve Boğdan'dan armağan olarak gönderilmiş, kısmen de ailesinden miras kalmış o kadar çok değerli taş, mücevher, altın ve gümüş tabak, sürahi, ibrik, kupa, leğen, çanak, tepsi, ipek, kadife, sırmalı dokuma vb eşya varmış ki, Ali Bey şaşırmış ve padişahın bile böyle büyük bir servete sahip olmadığını söylemiş. Ali Bey daha sonra Kantakuzen'in bütün sırlarını bilen sekreterini, ya da özel kâtibini karşısına almış ve padişah adına sorguya çekmiş, bildiği bütün gizli işleri açıklamasını istemiş, eğer bir şeyleri saklarsa kellesini uçurmakla tehdit etmiş. Ayrıca bütün servetini beyan etmesini, hizmetkârlardan hangisinin özgür, hangisinin tutsak olduğunu bildirmesini emretmiş. Özgür olanları serbest bırakacağını, köleleri ise padişahın emrine vereceğini bildirmiş.

14 Mart'ta yaşlı Zigomala beni ve Bay Salomon Schweigger'i konutumuzdan aldı ve "*Akatistos*"törenlerini izleyebilmemiz için patrikhane kilisesine götürmek istedi. Fakat Fener Kapısı kapalı olduğundan, patrikhanenin en üst kademesindeki görevlisi olan ve *Megan İkonomon* denilen rahibin ayin yapmakta olduğu Aziz Nikolaus kilisesine gitmek zorunda kaldık. Bizi büyük bir nezaketle karşıladı, ama hemen binanın üst kısmına davet etmedi, aşağıya, kapının önüne inerek konuştu, sonra zamanı gelince kiliseye aldı.

Gecenin bir saatinde şehir surlarının dışında "Altın Boynuz" (Sinus Ceratino) denen körfezde [yani Haliç'te] bulunan Aziz Nicolaus kilisesine geldik. İçeriye küçük bir kapıdan girip bir köşeyi dönerek birçok güzel resim, levha, kandil ve mumlarla süslenmiş olan asıl kiliseye vardık. Burada bir ki-

lise olacağını kimse ummaz, çünkü her iki yanında, önünde ve arkasında Rumların evleri kiliseyi tamamen gözlerden gizliyor. Kilisenin ön tarafında da tıpkı evlerde olduğu gibi kapalı bir kapı var. Rumlar, diğer kiliselerini de böyle evler, binalar arasına yerleştirip adeta gizlemişler. Küçücük kapılardan zorlukla içeri girdikten sonra asıl kiliseye ulaşılıyor. Belki Türklerin müdahalesinden korkuyorlar, belki de ibadethanelerini herkese uluorta sergilemek istemiyorlar. Binanın tepesindeki yuvarlak pencerelerden de ışık girebiliyor, bazen de yan taraftan gün ışığı içeri sızabiliyor. Kiliselerin çoğu birer samanlığa benziyor. Tek farkları içinin resimlerle, kandillerle ve mumlarla çok güzel süslenmiş olması. Bu kilisede dört papaz ve dört okuyucu bulunuyordu. İçeri birçok insan girdi, hepsi kapının yakınlarına yüzleri kilisenin iç bölmesine dönük olarak dizilip sık sık haç işareti yaptılar.Tören şöyle yapıldı: 1. Önce papaz bir iskemle üstünde ayakta durarak ezberden bazı dualar okudu. Fakat o kadar süratle okuyordu ki kelimeleri ayırtetmek ve anlamak mümkün değildi. 2. Koro halinde ellerindeki *Triodio* adlı kitapta kayıtlı olan ilahileri söylediler. 3. Papazlardan biri, kilisenin iç bölmesinde beyaz atlastan ayin kıyafetine benzeyen "*feloni stiharion*" denilen elbiseyi giydi. Bu kıyafetle dışarı çıktığında, iç bölmenin kapısı önüne, kilisenin orta yerine bir kürsü kondu. Üzeri sırmalı bir dokumayla örtülüydü. Bunun üzerine "*Horologio*" da yazılı olduğu gibi, birçok kez "Ave" (*here*) ya da "Selam sana Meryem" ve "Meryem'e övgü" ilahilerini okudu. Her ilahinin bitiminde " Selam sana bakire gelin" sözlerini tekrarladı. Daha sonra bu sözleri birlikte şarkı olarak söylediler. Bu da sona erince, papaz gene "Meryem'e selam" sözlerini söyledi ve hep aynı kelimeleri tekrarlayarak bitirdi, bazılarına da bir "Alleluja"[7] ekledi ve okuyucular da ona katıldılar. 4. Yaşlı Zigomala, kilisenin ortasındaki kürsünün önünde, Meryem'in onuruna adadığı Laskaris'in bir duasını, ya da söylevini okudu. Bu da hemen hemen sadece Meryem'e selam ifadelerinden ibaretti. Bu okunan metinlerde aslında İsa'ya ait birçok özellik Meryem'e atfedilmekteydi. Söylev okunduktan sonra herkes oturdu, yoksa bütün tören boyunca hep ayakta duracaklardı. 5. Gene koro halinde ilahiler okundu. Her seferinde okuyuculardan biri başlıyor, diğerleri devamına katılıyorlardı. Bu okuma oldukça uzun sürdü. Okuyuculardan biri pek başarılı olmadığı için, İsa'nın ve Meryem'in resimleri önünde üç kez yerle-

re kadar eğildi ve adeta yeri öptü, daha sonra da *Megas İkonomos*'un ellerini öptü. 6. *Megas İkonomos*, Triodio'dan bu yortunun anlamı ve neden kutlandığı hakkındaki bölümü okudu. Yortunun öyküsü şu: İmparator Herakli zamanında Pers kralı Kosroes,[8] Konstantinopolis kentini kuşattığında, Patrik Sergius, Meryem'in ikonası ile kentin surlarını dolaşarak, Meryem'e ve Tanrı'ya kenti düşmanlarından kurtarması için yakarmış. Bu dileği de yerine getirilmiş. Öykü okunurken, her olağanüstü olaydan söz edildiğinde, dinleyenler büyük bir hayret içinde "Hah" diyerek başlarını sallıyorlardı. Kentin o tarihteki kurtuluşu Meryem'e atfediliyor. Bu yortuya "Ayakta durma" [*Akathistos İmnos*] adı veriliyor, çünkü Patrik Sergius'un tembihi üzerine tüm kentliler gece boyunca ayakta durup Tanrıya kurtuluşları için yakarmışlar. Bu ayin üç saat kadar sürdü. Sonunda herkes Meryem'in resmi önünde eğildi ve resmi öptü. Yaşlı Zigomala ise, önce İsa Peygamber'in resmini, arkasından da Meryem'in resmini öptü. Bir papaz, tören boyunca sürekli olarak kilisenin iç bölmesine ve ayrı ayrı cemaatin üzerine doğru buhurdanlığı savurmaktaydı. Tören bittikten sonra *Megas İkonomos* bizi evine götürdü. Evi taş ve ahşaptan yapılma çok güzel bir bina ve Türklerin tarzına uygun biçimde yapılmış iki güzel yüksek tavanlı odası var. Tavanları ahşap kaplama olup yaprak, dal motifleriyle ve altın varakla süslenmiş. Sokağa bakan tarafı biraz daha yükseltilmiş, burada oturup yemek yiyorlar ve yatıp uyuyorlar.

Bu evde en çok şunları beğendim: 1. Evin kapısından doğrudan doğruya odaya girilmeyip, içeride ayrıca küçük, altın varakla süslenmiş ağaç ve dal motifli ikinci bir kapının bulunmasını, 2. Daha önce de sözünü ettiğim ahşap kaplama tavanların ortasındaki dal ve yapraklardan oluşan altın varaklı bir çelenk resmini, 3. Yanları dallarla süslü yüksek kepenkleri ve tepelerinde alçı içine gömme mavi, kırmızı yeşil ve sarı camları, 4. yukarıya doğru sivrilen şömineleri ve çevresinin dal motifleriyle süslenmiş olmasını, önüne güzel, sırmalı dokumadan yapılma kırmızı bir perde asılmasını. 5. Odanın yüksekçe olan bölümüne güzel halılar serilmiş ve yaygılar, kadife ya da ipekli kumaş kaplı yastıklar, minderler atılmış olmasını.

Yaygıların üzerinde Türkler gibi bağdaş kurup oturuyorlar ve minderlere, yastıklara yaslanıyorlar. En bü-

7 Halleluja: Dua nidası. Tanrıyı öv, yücelt, şükret! Dua ve ibadet sırasında yüksek sesle telaffuz edilir –ed.n.

8 II. Keyhüsrev 615'te şehri kuşatmış ancak alamamıştır –ed.n.

yük salonda birçok tablolar ve bir de haç asılıydı. Ev sahibimiz karısını ve cariyelerini daha önce başka bir odaya gönderdiğinden, onları göremedik. Önümüze geniş, yuvarlak, madeni bir sini koydular ve biz de onun çevresine, halının üzerine oturduk, sırtımızı minderlere yasladık. Perhiz dönemi olduğundan, bize kızarmış istiridye, salata, kurutulmuş balık yumurtası, badem, kuru üzüm gibi yemişler ve yanında da Malvasier şarabı ikram ettiler (böyle perhize diyecek yok!). Yemek sırasında davet sahibi bizim de perhiz yapıp yapmadığımızı sordu ve neden yapmadığımızın sebebini öğrenmek istedi. Din büyükleri ve genel din konseyleri tarafından perhizin gerekli görüldüğünü söyledi. Bizim kiliselerimizde de resimlerin bulunup bulunmadığını ve bu resimlere gereken saygıyı gösterip göstermediğimizi de sordu. Bunun gerekliliğini kanıtlamak için sadece şu savları ileri sürebildi: Vaktiyle İsa Peygamberimiz yüzünü bir keten parçasına bastırmış ve yüzünün izini taşıyan bu kumaşı –Damascenus'un iddiasına göre– kral Abgaro'ya yollamış. Ayrıca Aziz Lucas da bir ressammış vs. Bunun gibi daha bir sürü uydurma öyküler anlattı. Bizim o tasvirlerin karşısında tapınmamakla hata ettiğimizi, çünkü onların bizimle azizler arasındaki iletişimi sağladıklarını, aslında bizim tasvirlere değil, bizzat İsa'ya ve Meryem'e saygılarımızı sunduğumuzu ileri sürdü. Azizlerden şefaat dilemekten de söz etti. Azizlere tapmalarının nedeni, onları Tanrı'nın dostları olarak kabul etmeleri ve dualarının İsa tarafından yerine getirilmesi için, azizlerin aracılıkta bulunmalarını istemeleriymiş; bu davranışları, azizleri Tanrı yerine koymaları anlamına gelmezmiş.

Yemeğe başlamadan önce papaz yemekleri kutsadı. Bir şey içmek istediğinde, etrafında duran hizmetkârları bir dua okuyarak onun içkisini kutsadılar. Biz de içmek istediğimizde, kadehimizi ona doğru uzatarak sanki onun şerefine içiyormuş gibi yaptık ve o da bazı sözler mırıldanarak içkimizi kutsadı. Yemeğin sonunda ona bir ödeme yapmak istedikse de, kabul etmedi, zengin ve çocuksuz olduğunu söyleyerek tekrar gelmemizi dilediğini belirtti.

Gün ağarınca mutad dinî ayin yapıldı ve biz daha sonra Aziz Georgius kilisesine gittik. Çok eski tablolarla süslenmiş olan bu kilisenin girişinde parmaklıkla ayrılmış olan bir bölmeden kibar hanımefendiler içeriyi izleyebiliyorlar, sağ tarafta da ayrı bir bölme halk tabakasından olan ka-

dınlara ayrılmış. Zira Rumlarda kadınlar kilisenin içine giremezler, ya patrikhanenin kilisesinde olduğu gibi dışarda, holde kalırlar, ya da sol tarafta, Azize Euphemia'nın naaşının muhafaza edildiği koridorda dururlar.

Galata'daki kilisede (*Yinekonitis*), en dipte, sol tarafta, yukarda, duvarın dibinde kadınların duracakları bir yer vardı. Oradaki bir parmaklıktan aşağı doğru bakınca, kilisenin içi görülebiliyor. Eğer "Son Yemek" ayinine katılmak isteyenler olursa, bulundukları yerden pek uzakta olmayan kilisenin özel bölmesine ait küçük kapıdan kiliseye girebiliyorlar.

Bu vesile ile, özellikle Rumların ibadetlerini yapma konusunda sahip oldukları büyük özgürlükten de söz etmek istiyorum. Yılın on iki önemli yortu gününde, kadın, erkek, gece yarısı veya günün hangi saatinde olursa olsun, kiliseye gidip dua edebiliyor, ayine katılabiliyor, ilahiler okuyabiliyorlar. Türkler onlara hiç müdahele etmiyor ve zarar vermiyorlar. [Fatih] Sultan Mehmed onlara özel bir izin belgesi vermiş, böylece pazar ve bayram günlerinde gece vakti başlayan dinî ayinlerini kimsenin engellememesini sağlamış. Türklerin gece bekçileri ve kolluk kuvvetleri de bunu biliyorlar ve gecenin karanlığında ellerinde fenerleri ve kandilleriyle yollara çıkan Rumlara dokunmuyorlar. Kadın olsun, çocuk olsun, birine bir zarar veren olursa, onu cezaya çarptırıyorlar. Hatta perhiz dönemindeki ilk pazar günü patrik bütün kâfirleri aforoz ettiğinde ve bu meyanda Türkleri de adları ile andığında, onları inançsız ve lanetli diye adlandırdığında, Türkler bunu duysalar ve paşaya şikâyet etseler bile, kimse onlara bir sitemde bulunmuyor. Fakat eğer Hıristiyanlar kilisenin dışında bir Türkü inançsızlıkla suçlayacak olsalar, başlarına büyük işler açarlar.

16 Mart'ta, Sakızlı bir rahibin Galata'daki Aziz Franciscus kilisesinde Grekçe vaazını dinledim. Rahip bu konuda çok başarılıydı, konuşması ve hareketleri birbiriyle çok uyumluydu.

Bugün papanın birkaç hafta önce herkesi günahlarından azat etmesi için gönderdiği ve Peralıların memnuniyetle karşılamış oldukları "*Commissario*" ile bu kilisede görüştüm.

20 Mart'ta, daha önce de sözünü ettiğim gibi, Kantakuzen'in en büyük oğlu Andronikos bir taş kadırgasına yerleştirildi. Herhalde bir süre orada kalacak.

22 Mart'ta Yahudilerin "Purim" kutlaması başladı ve bizim Paskalyamızın ikinci günü olan pazartesine kadar sürecek.

Rumlar bugün âdet olduğu üzere, zeytin, mersin ve palmiye dallarını kilisenin özel bölmesine götürüp kutsanmak üzere sunağın üzerine yerleştirirler.

23 Mart'ta, gün doğmadan üç saat önce Rum papazları ve Rum halkı kiliseye giderler, İncil okurlar, ilahiler söylerler, dua ederler ve "*Triodio*" daki kuralları uygularlar. Arada da bir gün önce kutsanmış olan palmiye, zeytin ve mersin dallarını getirip ortaya koyarlar. Âyin bitince herkes birer birer patriğin yerine ayini yapmış olan rahibin (veya patrik oradaysa onun) yanına gidip elini öperler ve o da her birine, İsa'nın Kudüs'e girdiği günün (Palmiye günü) anısına bu dallardan bir parça koparıp verir. Bu onlar için kutsal bir şeydir. Daha sonra ayin başlar ve gün doğarken biter.

Öğleden sonra Galata'da Aziz Franciscus kilisesinde İtalyanca vaaz veren bir Benedikten rahibini dinledim. Kürsüye çıktığında, kapuşonunu arkaya çekti, cemaate doğru alçak sesle birkaç söz söyledi, sonra diz çökerek "Ave Maria" duasını yaptı. Tekrar ayağa kalkınca kapuşonunu yeniden başına geçirdi ve yüksek sesle vaaz vermeye başladı. Vaazının sonuna kadar bu yüksek tonda konuşmaya devam etti (kendini heyecana kaptırırsa, sesi kısılacak kadar bağırdığını söylüyorlar). Vaazın girizgâhında Tanrı'nın, insanlara oğlunu göndermekle gösterdiği büyük tevazudan, alçak gönüllülükten söz etti. Sonra Tanrı'nın ve insanın bilgeliği arasında bir karşılaştırma yaptı ve Aziz Paulus'un bir sözünü yorumladı: Tanrının bilgeliğinin insan bilgeliğinden kat kat üstün olmasına rağmen, insanların bunu kavrayamadıklarını ve yeterince değerlendiremediklerini açıkladı.

Bundan sonra *Phil. 2*'deki* sözlerin yorumuna geçti: İsa Peygamber'in görüntü olarak Tanrı'yı temsil edip etmediği konusunu ele aldı. Bütün vaaz boyunca elleriyle çok abartılı hareketler yaptı, kâh yukarıya kaldırdı, kâh aşağıya indirdi, kılıçla savaşırmış gibi yaptı, sonunda her iki kolunu çaprazlama birbiri üzerine uzatıp uçmak istiyormuş gibi yukarıya doğru baktı ve bedeninin kuvvetli bir hareketiyle vaazını bitirdi. Aslında konuşması çok etkile-

* Havari Paulus'un Philippi cemaatine mektubu. Philippi Trakya'da antik bir şehir olup, Aziz Paulus burada bir Hıristiyan cemaati oluşturmuştu –ed.n.

yiciydi ve pek çok kişiyi ağlattı. Vaazdan sonra kürsüden indi ve diğer papazlar ayine başladılar, bizdeki manastırlarda da olduğu gibi mezmurları ve "*Antiphon*"ları okudular, iki genç papaz de karşılıklı *Catechismus*'u okudu.

Bu vaazlara İtalyanlar da Rumlar da gelir (çünkü Galata'da hemen hemen herkes İtalyanca bilir, ya da hiç değilse anlar) hatta bazen Türkler bile gelirler. Türkler, rahibi biraz seyrederler ve dinlerler, sonra dışarı çıkarlar veya daha içeri doğru ilerleyip kilisenin içini gözden geçirirler, bazen de rahibin kürsüde yaptığı hareketlerle alay ederler.

Rahip, perhiz döneminde birkaç kez Rumların aleyhinde konuştu, hakiki inançtan koptukları, Roma'daki papayı kilisenin en yüksek otoritesi olarak tanımadıkları, arafa inanmadıkları, Kutsal Ruhun intişarı hakkında farklı bilgiler öğrettikleri sebebiyle kâfir sayıldıklarını söyledi. Bu vaazları dinleyen Rumlar da, durumu patrikhanedeki papazlara bildirdiler. Bunun üzerine Methodius Hieromonachus, Galata'daki kilisede ayağa kalktı ve papaya karşı konuştu, onu hakikatten ayrılan bir kurt olarak nitelendirdi ve daha başka ithamlarda da bulundu. Matem haftası sırasında Latin rahipleri bütün Galatalıları günah çıkarma oturumuna kabul ediyorlar ve papanın göndermiş olduğu *Commissarius* kendisine verilen yetkiye dayanarak onları bütün günahlarından arındırıp, affedilmelerini sağlıyor.

Bunu takip eden cuma ve pazar günü "Son Yemek" ayini için kiliseye gidildiğinde, bir rahip müminlere bir çanak uzatıyor ve tacirlerin, efendimizin sofrasına konuk olanların, perhiz dönemi boyunca vaaz veren rahip için bağışta bulunmalarını istiyor. Sonuç olarak 50 ya da 60 duka topluyor. Bunlar bütün yıl boyunca hiç vaaz vermeyip, Rumlar gibi sadece perhiz döneminde vaaz veriyorlar.

24 Mart sabahı erkenden Alman Yahudilerinin [Aşkenazi] okuluna gittim. Yaşlılar ve gençler hep birlikte dua edip ilahiler söylüyorlardı. Ara sıra birisi bir ilahiyi tek başına diğerlerinin önünde söylüyordu. Hepsi başlarına beyaz örtüler koymuşlar ve dört ucuna siyah veya koyu renkli bezler bağlamışlardı. İlahinin söylenişi sırasında zaman zaman oldukları yerde hep birlikte zıplıyorlardı. Törenin sonuna doğru parşömen kâğıdı üzerine yazılmış ve sırmalı bir dokumaya bohçalanmış olan On Emir'i bir kutunun içinden çıkardılar. Parşömenler iki çubuğa sarılmıştı ve çubukların tepesine iki gümüş

başlık takılmış bunlara da gümüş zincirlerle gümüş çıngıraklar asılmıştı. Dört-beş kişiyi ortaya davet ettiler ve en çok para teklif edene On Emir'in sargısını açıp cemaate göstermek şerefini bağışladılar. Bu törenden sonra On Emir, tekrar sırmalı kumaştan yapılma mahfazasının içine yerleştirilip kutusuna kondu. Kadınlar ibadethaneye giremiyorlar, yukarıda sadece onlara ait parmaklıkla çevrili yerde durup aşağıya bakıyor ve töreni izliyorlar. Bina dört köşeli ve oldukça yüksek olup yarıya kadar ahşapla kaplanmış. Tepede de kitapların konduğu bir raf var. Çepeçevre duvarlar boyunca iskemleler dizili, ortası ise boş ve yürünmeye müsait. Her tarafta kandiller asılı, çok güzel pirinç madeninden yapılma şamdanlar yerleştirilmiş ve okunmak üzere ortalığa kitaplar konmuş. Okulda 300 dolaylarında erkek vardı. Bu okulun dışında Alman Yahudilerinin burada sadece iki okulu var, bunlara Macarlar ve Lehler de devam ediyorlar ve hepsi de Almanca konuşuyorlar.

Bugün ikindi vakti, ya da öğleden sonra saat üç sularında, padişahın 10 yaşlarında olan en küçük oğlunu bir araba içinde konutumuzun önünden geçirdiler. Şehzade, dolgun, yuvarlak yüzüyle pencereden bakıyordu. Çevresinde çok sayıda kapıcıbaşı ve çeşitli hizmetkâr vardı, sekiz zenci hadım ağası da at üstünde arabanın peşi sıra gidiyordu.

Bugün Königsbergli kuyumcu Christoph'ta tamamen elmaslarla bezenmiş altın bir kolye gördüm. Bunu padişahın eşi için yaptığını ve zincirin boynun etrafını iki kez dolanıp göğsün üzerine kadar sarkacağını söyledi. Kolyede altın sadece elmasları tutacak ve birbirine ekleyecek kadar kullanılmış. Zincirin her halkasında dört elmas var. Kolyenin 2.500 duka değerinde olduğu tahmin ediliyor. Yaptığı bu iş için 200 kron alacak. Bir Yahudi kadını sık sık saraya gidip geliyor ve padişahın eşine değerli taşlar götürüyor, onun oğlu da yapılacak takıları ustalara ısmarlıyor. Fakat Rumlardan,Yahudilerden ve Türklerden usta kuyumcu bulunmadığı için bu işler Almanlara yaptırılıyor. Königsbergli usta, padişaha ve her iki oğluna da güzel yüzükler yapmış.

25 Mart'ta, Meryem'e hamileliğine dair müjdenin verilmesi anısına yapılan kutlama için Galata'da Aziz Petrus kilisesine gittiğimde, yukarıda sözünü ettiğim Benedikten rahibinin vaazını dinledim. Duasını yaptıktan sonra, İtalyanca ve gayet yüksek sesle şöyle konuşmaya başladı: "Nasıl ki

Kenanilerin egemenliği altında olan Yahudiler, Debora adındaki kadın sayesinde kurtuldularsa, biz zavallı insanlar da ölümün, şeytanın ve cehennemin hâkimiyetinden Meryem adındaki bakire tarafından kurtarıldık. Çünkü Tanrı Babamız ona aşkla tutuldu ve ondan bir oğlunun doğmasını sağladı. Bu sebeple de o, bütün diğer varlıklardan, hatta meleklerden bile daha yücedir, çünkü böyle kutsal bir birleşmeye layık görülmüştür vb."

Daha sonra da İsa Peygamber'in iki ayrı kişiliğinin ana rahminde kaynaşmasından söz etti. Ayrıca Meryem'in günahsızlığından, bu birleşmeye layık olması için Kutsal Ruh tarafından arındırılıp, Tanrı'nın oğlunu doğurmaya hazırlandığından, bedensel arzularına tamamen hakim olarak, günah işlemekten korunduğundan söz etti. Aslında sadece İsa Efendimize ait olan birçok niteliklerin Meryem'de de bulunduğunu ileri sürdü. Bunun dışında şunları da söyledi: "Meryem, Tanrı'nın buyruğuna karşılık : Sen nasıl dersen öyle olsun, yanıtını verince (rahip bu sözleri söylerken sesini daha da yükseltti), Tanrı Babamız çok memnun oldu, melekler sevinçlerinden şarkılar söyleyip raks ettiler ve böylece Ruhani Birleşme gerçekleşti. Meryem'in "Sen nasıl dersen öyle olsun" demesi ve Tanrı'nın buyruğuna boyun eğmesi sayesinde, bizler esenliğe kavuştuk. Eğer Meryem bu buyruğa boyun eğmeseydi, bizler mahvolacaktık." Rahip Meryem'in bu sözlerine aşırı bir önem veriyor ve biz insanların kurtuluşunu ve esenliğini adeta sadece bu sözlere atfediyordu. Sanki Meryem bu sözleri söylemeseydi ve Tanrı ile birleşmeye razı olmasaydı, Tanrı'nın oğlu dünyaya gelmeyecekti ve biz kurtulamayacaktık. Meryem'in rızası sebebiyle, Tanrı ve melekler memnun olmuşlar, Tanrı'nın Meryem ile birleşmesi ve aynı zamanda da bizlerin ruhuyla kaynaşması gerçekleşmiş.

Rahip vaazının sonuna doğru İsa Peygamber'in kişiliği ve insanların arasına karışmasının sebepleri hakkında çok güzel şeyler de söyledi. İsa'yı tanımayan Türklerin, Yahudilerin ve biraz para uğruna dinlerini inkâr edenlerin ne kadar bahtsız ve perişan olduklarını, buna karşılık İsa Peygamber'e bağlı olanların, ona inananların ne kadar mutlu olduklarını anlattı. Sözlerini bitirirken de papanın, günahlarından arınmak isteyenlerin belli bir sayıda "Ave Maria" ve "Bizim Babamız" dualarını tekrarlamalarını salık verdiğini belirtti.

Sonunda bakışlarını gökyüzüne çevirdi, kollarını açarak Meryem ikonasına doğru döndü ve ondan, oğlunun nezdinde bizim için şefaatte bulunmasını, bizi avutmasını, bize destek olmasını diledi. Hıncahınç dolu olan kilisede yüksek sesle bağırarak bu kadar çok konuşmaktan o denli yorgun düşmüştü ki, artık tek söz söyleyecek hali kalmamıştı.

Bu kiliseden çıktıktan sonra "*Hrisopeyi*"[9] adını taşıyan Rum kilisesine gittim. Burada ayinden sonra Methodius Hieromonachus vaaz verdi. Onun savunduğu tez de, Meryem'in tüm diğer yaratıklardan daha üstün olduğuydu. Savını açıkladıktan, Meryem'in "*Fisi, Hariti, Meteksen, Taksis*" diye tanımladığı dört konudaki üstünlüğünü örnekler göstererek kanıtladıktan ve bunların "üstün olmak" anlamına geldiğini belirttikten sonra 12 meseleyi irdelemeye sıra geldi. Tanrı'nın hem tek hem üçlü bir varlık olabilmesi, Tanrı'nın oğlunun sadece bakire Meryem tarafından bedensel bir varlığa dönüştürülebilmesi, bu olayın nedeni ve Meryem'in Tanrı tarafından bu yüce amaç için neden seçildiği, vb. Bunun gibi 12 soruyu da yanıtladıktan sonra, kibirden söz etti. İnsanın şu veya bu özelliğinden ötürü kendini herkesten üstün görmesinin ne kadar saçma olduğunu, sahip olduklarımızın aslında kendimizin olmadığını, servetimizi oluşturan altın ve gümüşün aslında toprağın dibindeki madenlere ait olduğunu anlattı, vb.

Sırmalı bir kumaşla örtülü olan sehpanın üstünde Meryem'e hamilelik müjdesinin verilişini temsil eden bir ikona[10] duruyordu. İçeri girenler onun önünde başlıklarını ya da sarıklarını çıkartarak onu öpüyor ve haç işareti yapıyorlardı. *Protonotarius* da, türlü diller dökerek, benim de gidip ikonanın önünde eğilmemi istedi, aksi halde Rumların benim saygısızlığıma hükmedeceklerini söyledi, ama ben kabul etmedim. Rumlar tüm yortularında o yortu ile ilgili ikonalara saygı gösterisinde bulunmayı görev biliyorlar. En çok önem verdikleri saygı gösterisi de, papaz kilise içindeki törensel yürüyüş sırasında başında taşıdığı bir tepside kırmızı örtünün altındaki ekmeği cemaatin önünden geçirdiği zaman, herkesin yerlere kadar eğilmesi ve rahibin elbisesini yakalayabilenlerin onu öpmesi.

27 Mart'ta akşam üzeri Galata'daki Aziz Franciscus kilisesinde papanın göndermiş olduğu Commissarius'un 12 rahibin ayaklarını yıkaması-

na tanık oldum. Kilisede büyük bir çanak duruyordu ve çevresine de güzel kokulu sıcak su dolu büyük ibrikler dizilmiş, yanlarına leğenler yerleştirilmişti. Ayrıca yakın bir yere Türklerin hamamlarında kullandıkları peştemallardan da üç tane konmuştu. Latinler, Rumlar ve Türkler kalabalık gruplar halinde bu töreni seyretmeye geldiler.

Önce bir papaz, papaz kıyafetinde kürsüye çıktı ve İncil'de İsa'nın havarilerinin ayaklarını yıkamasını anlatan bölümü ağır ağır okudu. Bu arada Commissarius üzerine mavi peştemallarden birini sardı ve kilisenin ortasındaki kurnanın önüne oturdu. 12 papaz düzgün bir sıra halinde yaklaşarak üzeri halı kaplı olan uzun bir banka oturdular ve sağ ayaklarını kurnanın üzerine doğru uzattılar. Commissarius onların ayaklarını yıkadı ve öptü. Bu tören bitince kendisi de o bankın üzerine oturdu, bir papaz gelip sağ ayağının çorabını çıkardı, kürsüde İncil'i okuyan papaz gelip yanına diz çöktü, ayağını yıkadı ve elinde tuttu. 12 papaz birbiri arkasından yanına yaklaşıp ayağını öptüler. Bu esnada diğer papazlar kardeşçe sevgi konusunu içeren ilahiler söylediler. Bu manastırdan çıkıp Azize Anna'ya gittiler ve aynı töreni tekrarladılar. Türklerin bu töreni izlemelerine izin verildiyse de, herhangi bir taşkınlıkta bulunmaları yasaklanmıştı.

İran'dan gelen haberlerden öğrendik ki, Şehrizor [Kerkük] beylerbeyi geri çekilerek kalesine sığınmış ve 25.000 Türk savaşçısı ile İranlılara yenilmiş. Buna karşılık Van beylerbeyi [Hüsrev Paşa] başka bir yerde İranlılara saldırmış ve onları yenmiş, ama çok sayıda Türk askerini kaybetmiş, bu sebeple kazanılan zaferden ötürü övünecek hali kalmamış.

Bir süre sonra İran hududundan gelen çavuş, yukarıda sözü edilen iki beylerbeyi dışında Erzurum beylerbeyinin de[11] İranlılarla çarpıştığını, Şehrizor Beylerbeyinin[12] ve 15.000 savaşçının öldüğünü bildirdi.

İranlılar Türk hududunda ve Bağdat yakınlarındaki meralarda bulunan 40.000 baş hayvanı öldürmüşler. Ölen İsmail'in kardeşi Hudabende (ki bu ad,Tanrı'nın övgüdeğer hizmetkârı anlamına gelmektedir) henüz tahta çıkmamış.[13] Daha önce buraya gelmiş olan elçi Tokmak ona vekâlet etmekteymiş.

9 "Hrisopeyi" : "Altın Kaynak" : Meryem için kullanılan tanım –ç.n.

10 Meryem'e hamilelik müjdesinin verilmesini gösteren İkona. Evengelismos İkonası –ç.n.

29 Mart'ta, Paskalya akşamı olması nedeniyle, geceyarısı Zigomala'nın evine gittim. Akşam yemeği olarak sadece biraz salata yiyorlardı. Geceyarısı ayine katılmak üzere kalktık ve patrikhaneye gittik. Çünkü papazlar Paskalyadan önceki akşam kiliseye gidip bütün gece ayin bitinceye kadar orada kalıyorlar, okuyarak ve ilahiler söyleyerek vakit geçiriyorlar. Okumaları, belli bir düzene göre oluyor: 1. Havarilerin işleri, 2. Aziz Basilius, Gregori, Theologi, Chrysostomi, Epiphanius ve Damascenus'un İsa Peygamber'in yeniden dirilişi hakkındaki konuşmaları, 3. Âyinin kitaplarda yazılı olduğu gibi başlaması.

Ben Epiphani'nin birden üçe kadar olan konuşmasını (ya da *Orariones*'i) okumalarını dinledim. Damascenus'un önermiş olduğu ilahileri de söylediler. Baş okuyucu birçok çilekeşin yaşam öyküsünü okudu, 4. yeniden ilahiler söylediler, 5. Theodosius, Athanasius'un Paskalya hakkındaki konuşmasını okudu, 6. Kilisenin bakıcısı, *Kandilanoptis*, bir azizin yaşam öyküsünü okudu. Bütün bu okumaların her birinin sonunda koro halinde İsa Peygamber'in çektiği acılar ve yeniden dirilişi üzerine ilahiler okudular. Koro üyelerinden biri, önceden koronun söyleyeceği şarkının sözlerini okuyor ve koro bunları tekrarlıyordu.

Böylece İsa Peygamber'in bizim için çektiği acılardan, bizim kurtuluşumuz uğruna ölmesinden, fedakârlıklarından ve yaptığı iyiliklerden söz eden şarkılar sona erdiğinde, günün doğmasına bir-iki saat kala Paskalya kutlamaları başladı, çünkü İsa Peygamber'in bu vakitte yeniden dirilip göğe çıktığına inanılıyor. Bütün gece boyunca okunanlar ve söylenenler hep İsa Peygamber'in çektiği acıları, ölümü, gömülüşü ve yeniden dirilişi üzerineydi. Rumların eski din hocaları, konuşmalarında ve şarkı sözlerinde bir karşıtlığı vurguluyorlar: Bir gün önce ölen güçsüz ve perişan İsa Peygamber'in, bir gün sonra hayat dolu, güçlü ve egemen olarak yeniden dirilişini temsil etmek istiyorlar. Bu nedenle de Paskalya kutlamaları başladığında, okunan bütün metinler ve ilahiler hep İsa Peygamber'in o mutluluk dolu dirilişi konusunu içermektedir. Paskalya kutlamaları şöyle yapıldı:

1. Patrikhanenin özel olarak bu işle görevlendirilmiş hizmetlileri etrafta dolaşıp önemli kişilere mumlar dağıttılar. Basit halktan olanların her biri kendi mumunu getirmiş bulunuyordu. İsa Peygamber'in dirilişini

temsil etmek üzere bu mumlar yakıldı. Kilisede bulunan herkes, din adamları, papazlar, halktan olan erkekler, kadınlar, genç delikanlılar ve genç kızlar, nerede dururlarsa dursunlar, ellerinde bir mum tutuyorlardı.

2. Papazlardan beş-altı kişi özel giysileriyle arka bölmeden çıkarak kilisenin içinden geçtiler ve kapıdan dışarı çıktılar. Orada da ellerinde mumlarla kalabalık bir halk toplanmıştı ve hep birlikte sevinç içinde "İsa yeniden dirildi" diye şarkı söylediler. Papazların önünden, ellerinde büyük mumlarla iki okuyucu yürüyordu ve onları izleyen papazların her biri elinde bir şey taşıyordu:

1. Bir papaz, Yuhanna'nın altın levhalarla kaplı İncil'ini taşımaktaydı.
2. Vaiz Methodius Hieromonachus elinde küçük bir haç tutuyordu. Şu şekilde: (Haç resmi)
3. Baş okuyucu olan papaz, İsa peygamber'in dirilişine ait bir İkona taşıyordu.
4. ve 5. Dördüncü ve beşinci kişiler birer Hieromonachi olup, her biri bir değneğin ucunda geniş yuvarlak altın kaplama bir levha taşıyordu. Bu levhanın üzerinde altı kanatlı melek (Kerubiyun) resmedilmişti.
6. Bir kilise görevlisi gümüş üzerine altın kaplamalı bir buhurdanlık taşıyordu.

Kilisenin içinde bulunanların çoğu, bunlarla birlikte dışarı çıktılar. Din adamları dışarda İsa Peygamber'in dirilişini kutlayan şarkılar söylediler ve halk da onları dinledi. Onlar şarkı söyleyerek içeri girerlerken, halk sevinç gösterileriyle coştu. Kimi yerinde zıplıyor, becerebilen elinde tuttuğu mumla bir iskemlenin üzerine çıkıyordu, bir yandan da papazlar koro halinde: "İsa Peygamber ölülerin arasından ayrıldı" şarkısını söylüyorlardı. İncil'i taşıyan papaz, kilisenin iç bölmesinin kapısında durmuş, kollarının üzerine yayılmış olan kırmızı ipek bir örtü ile İncil'i tutuyordu. Bu haliyle, sanki çıplak elle

11 Erzurum Beylerbeyi Behram Paşa –ed.n.

12 1578 senesi başlarında cereyan eden hudut çayışmaları aktarılmaktadır. Şehrizor Beylerbeyinin adı metinde "Serazin-Bassi Oğlu" olarak gösterilmekte olup, doğrusu Şemsi Paşa oğlu Mahmud Paşa'dır (Mahmud Paşa ibn-i Şems Paşa) ve ölmemiştir –ed.n.

13 Aralık 1578'de tahta çıktı –ed.n.

Kutsal Kitap'a dokunmak günahmış gibi bir izlenim uyandırıyordu. Onun yanında durmakta olan üç-dört başka din adamı ellerinde haç tutuyorlardı. Gerek din adamları, gerekse halktan olanlar birer birer oraya gidip önce Kitabı sonra da Kitabı taşıyan rahibin elini ve yanaklarını öptüler, onun yanındakileri de öptüler ve o da karşılık olarak onları öptü. Her biri: " İsa Peygamberimiz yeniden dirildi," dedi ve karşısındaki de: "O gerçekten dirildi" diye yanıt verdi. (Dediklerine göre, bugün yolda karşılaşan tanıdık, dost ve akrabalar da öpüşerek birbirlerini kutlarlar ve biri "İsa dirildi" der diğeri de "O gerçekten dirildi" diye yanıtlarmış. Birbirlerine dargın veya düşman olanlar da bugünde aralarındaki kırgınlığı bir yana bırakarak birbirlerini öper, barışırlarmış.) Papazlar, keşişler ve diğer din adamları kendilerine uzatılan kitabı öptükten sonra, halk kalabalığı içeri öyle bir hücum etti ki, adam geriye çekilip kilisenin iç bölmesine sığınmak ve insanlar Kitabı öpebilsin diye kapıdan dışarıya uzatmak zorunda kaldı. Yanında durmakta olan üç-dört papaz da oradan ayrıldılar ve ortalığa büyük bir kargaşa hakim oldu. Zayıf, çelimsiz biri, Kitabı öptüğünde, yakınlarda duran iki kişi karşılıklı geçip onunla alay ettiler ve onu itelediler, zavallıyı nerdeyse yere düşürüyorlardı. İşte onların ibadeti de böyle! Bir yandan da iskemlelerin üzerine çıkmış olan papazlar karşılıklı durarak koro halinde İsa Peygamber'in dirilişini şarkılarla kutluyorlardı. Herkes neşe içinde şarkı söylüyor, atlayıp zıplıyor ve birbirine "Efendimiz dirildi, gerçekten dirildi " diye sesleniyordu. Theodosius, gidip kitabı öpmem için beni zorladı ve elime bir mum tutuşturdu, ama ben teşekkür ederek reddettim. Kitabı tutanın yanında durmakta olan bir papaz, elindeki çanağı gelen geçene uzatıyordu ve isteyen içine bir bağış parası atıyordu. Bundan sonra Hrisostomos'un İsa'nın dirilişi hakkındaki söylevini okudular ve onlarda âdet olduğu üzere Hrisostomos ayini başladı. Önce dua edildi. Bir papaz İncil'i kilisenin iç bölmesinin kapısından dışarı çıkardı. iki okuyucu ellerinde mumlarla onun önünden yürüdüler ve dört okuyucu onu kilisenin ortasına kadar izlediler. Burada hepsi dua edermiş gibi yerlere kadar eğildiler ve bir sıra halinde dizildiler. Kitabı taşıyan papaz, kitabı öptü, yukarı kaldırdı ve "Sophia Orthi"- "Bilgelik" diye seslendi, sonra ilahiler söyleyerek sunağın etrafını dolaştılar. Kilisenin ortasında havarilerin mektup-

ları (Epistel) okundu. Hemen arkasından üç papaz, Aziz Yuhanna'nın *Evangelion*'unu okudular. Kilisenin iç bölmesinde bulunan papaz, Evangelion'u, okumasını şöyle açtı: "Başlangıçta söz vardı" vb. Bölmenin dışındaki ikinci kişi bu sözleri tekrarladı. Hemen hemen kapının yanında duran üçüncü kişi de bu sözleri söyledi ve böylece birbiri arkasından yavaş yavaş Evangelion'u "Tanrı'nın rahmeti ve hakikati" sözlerine dek okudular. Daha sonra ortaya iki kürsü kondu ve üzerine sırmalı örtüler yayıldı, bunların üzerine de kitaplar merasimle yerleştirildi, bir kişinin okuması yetmiyormuş gibi, üçü birden yüksek sesle okumaya başladılar. Bunun sebebini sorduğumda, Theodosius bu olayı bana şöyle açıkladı: Kilisenin kapısı önünde de büyük bir kalabalık toplandığından, seslerini duyurmak için ayrı ayrı yerlerde okuyorlarmış. Arkasından büyük tören yürüyüşüne (*Procession*) geçildi. Altı-yedi papaz iç bölmenin arka kapısından çıkarak ağır adımlarla kilisenin içinde dolaşmaya başladılar. Bütün hazır bulunanlar onların önünde eğildiler, bazıları yerlere kapandı, bazıları da papazların giysilerini tutup öptüler. Papazlardan biri, başında "Son Yemek" ayini için gerekli olan ekmeği kırmızı bir keten örtüye sarılmış olarak taşıyordu. Diğer iki papaz de iki kadeh taşıyorlardı, bunların biri dolu, diğeri ise boştu. Dördüncü ve beşinci papaz Kerubiun ve Serafiyun'un tasvirlerini taşıyorlardı, bunların önünden ellerinde mum tutan iki okuyucu yürümekteydi. Kiliseyi dolaşıp tekrar iç kısma geldiklerinde ekmeği ve şarabı kutsadılar, sonra kendi aralarında "Son Yemek" ayinini uyguladılar. Sadece bugüne mahsus olarak "Son Yemek" ayinini yaparken, kilisenin özel bölmesini açık tutuyorlar, böylece tüm cemaat töreni izleyebiliyor. İsa Peygamber'in dirilişi anısına burası üç gün boyunca açık kalıyor. Sair zamanlar bu işlemler sırasında kapı hep kapalı durur. Âyinden sonra patriğe vekâlet eden din adamları tarafından kutsanmış ekmek halka bölüştürülmek üzere hazırlık yapıldı. Bu "Kutsal Son Yemek" olarak kabul edilmekteydi. Müminler, kendilerini kutsal beden ve kan ile birleşmeye layık görmedikleri için onun yerine bu kutsanmış ekmek ile bütünleşiyorlar. Ve işte bu işlemlerden sonra isteyenlere "Son Yemek" sunuldu, fakat kilisenin iç bölmesinin kapısı veya sunak önünde ve kilisenin içinde değil de arka tarafta bir köşede, içeri girenlerin soluna denk gelen başka bir ka-

pının önünde dağıtım yapıldı. Buraya kadınlar çocuklarıyla birlikte geldiler. Kapının önünde bir hieromonachus duruyor ve elinde şaraba banılmış ekmek parçalarıyla dolu bir kadeh tutuyordu. Bunlar daha önce kutsanmıştı. Bir elinde kırmızı bir bezle birlikte kadehi, diğer elinde de küçük gümüş bir kaşık tutuyor, kaşığı kadehe daldırıp bir ekmek parçası çıkartarak önüne gelenin ağzına veriyordu. Papaz bir yandan da ekmeğin yere düşmemesi için kırmızı peşkiri kaşığın altına tutuyordu. Ekmeği yiyen, bu beze ağzını siliyordu. Bu arada kadınların iki-üç yaşındaki çocukları da oraya getirip kadehten bir lokma şaraplı ekmek almaları için yukarı kaldırdıklarını izledim. Çocuklar çoğu kez buna karşı koyup tepiniyor, bağırıyor veya ağızlarını açmamakta diretiyorlardı. Bu durumda papaz, şaraplı ekmeği yeniden kadehin içine koymak zorunda kalıyor ve annesi çocuğu alıp götürüyordu. Oraya gidenler yer darlığından, eğilerek saygılarını belirtmek yerine sadece birkaç kez haç çıkarıyorlardı. Ben, şaraplı ekmeği neden kilisenin içinde dağıtmadıklarını sordum. Bana dediklerine göre, Paskalya yortusunda sadece basit halk, gençler, kadınlar, çocuklar kiliseye gelirmiş, bu yüzden de onlara kilisenin bir köşesinde şarap ve ekmek verilirmiş. Ama Paskalyadan önceki perşembe ve cumartesi günü yüksek kademeden insanlar gelirmiş, onlara kilisenin orta yerinde şarap ve ekmek sunulurmuş. Demek ki, burada insanlar arasında bir ayrım yapılmaktadır. Şarap ve ekmeğin verilmesi sırasında papaz şu sözleri söylüyordu: "Sana İsa Efendimizin değerli, kutsal, tertemiz bedenini ve kanını, Yuhanna, Petrus vb adına, günahlarından arındırılman, bağışlanman ve ebedi hayata kavuşabilmen için sunuyorum." Papaz kadehin içinde kalanları içmek ve kadehi tertemiz sıyırmak zorundadır.

Öğleden sonra tekrar büyük bir kalabalık toplandı. Herkesin elinde yanan bir mum vardı. Birbirlerini öperek "İsa dirildi-İsa gerçekten dirildi" sözlerini tekrarladılar, İsanın dirilişi hakkında metinler okundu ve şarkılar söylendi. Herkes birbirini, "Bugün esenliğe kavuştuk" sözleriyle kutladı. İsa'nın, dirildikten sonra havarilere ve kadınlara söylediği sözleri ve konuşmaları içeren şarkılar koro halinde söylendi.

Konstantinopolis Rumlarının bir geleneği de, basit halk insanlarının, Galata'daki Rali, Kantakuzen, Corres gibi eşraftan olan aileleri Paskal-

ya günü münasebetiyle evlerinde ziyaret edip "İsa dirildi" sözleriyle kutlamalarıdır.

Ayin esnasında cemaat sürekli "Efendimiz bize merhamet et!" diye tekrarlar veya papaz, Tanrı'dan bir şey dilerse, "Ey Tanrım, Tanrım, Tanrım, dileğimizi yerine getir! Amin!" diye yakarır.

İsa Peygamber'in insanlara görünmesinin yıldönümü sayılan Vaftiz yortusu vesilesiyle birçok törenlerle su kutsanır ve herkes bu sudan bir kaba doldurup evine götürür. Bu suyla ateşli hastalıklara karşı korunmak için yıkanırlar veya "Son Yemek" ten pay almaya kendini layık görmeyenler o sudan içerler. Bir Rum, daha önce bir Yahudinin oturduğu eve taşınacaksa, ya da o evi satın alacaksa, bu sudan serperek o evi kutsar. Fakat Katoliklerin yaptıkları gibi bu suyu kilisenn içinde bir yere koyup cemaatin kendi üzerine serpebilmesine olanak tanımazlar.

Bütün Rum din adamları paraya çok önem verirler. Para edinebilmek için çeşitli yolları vardır. 1. Günah çıkartmak: Cemaaten bir kişi günah çıkartmak için rahibe gider, günahlarını itiraf ettikten sonra, maddi olanaklarına göre 10-20-30 akçe, bir duka veya bir taler öder, bunun karşılığında günahlarını bağışlatır. 2. Bazı müminler kendileri için özel bir ayin yapılmasını isterler. Rahibe mum, ekmek, şarap ve para gönderirler ve dua esnasında adlarının anılmasını isterler. Papaz, "Ey Tanrım, Johannis Petri'yi gözet ve onun günahlarını bağışla!" diye dua eder. Bu ayin sırasında papaz, kilise görevlisi, belki de bir okuyucu ve duayı okutan kişi hazır bulunur. 3. Birçok Rum, ekmek parası kazanabilmek amacıyla Konstantinopolis'e göçer ve burada meyhanecilik, aşçılık, fırıncılık, ticaret gibi işlerle kendisine bir geçim yolu sağlar. Eğer tehlikeli bir hastalığa yakalanan olursa, papazı yanına çağırır, biriktirmiş olduğu üç-beş yüz dukayı ona emanet eder ve iyi olursa bu parayı iade etmesini, ölürse ruhunun selameti için dua etmesini ve bu duanın karşılığı olan parayı kendine ayırdıktan sonra geri kalanını ailesine ya da akrabalarına vermesini rica eder. Hasta ölürse, papaz onun ruhuna 40 kere dua okur ve emanet paranın çoğunu alıkoyar geri kalanını ölenin yakınlarına gönderir. Rumlara göre "Kuddas Âyini" ölenlerin ve canlıların ruh esenliğine adanmış kansız kurban yerine geçer. Çünkü İsa Peygamber "bunu benim hatıram için yapın,"demiş. Bu da demekmiş ki: "Nasıl ki ben kendimi sizin için kurban et-

timse, siz de Kuddas Âyini sırasında benim bedenimi kurban etmelisiniz!" (Ya uyum sağla, ya da ben seni mahvederim!) 4. Pazar ve yortu günlerinde, basit halk tabakasından olan insanlar ayinden önce kiliseye gelirler ve papazdan kendileri için de Tanrı'ya dua etmesini isterler. Papaz pazar veya yortu gününün duasını onların üzerine okur. Mümin, başı açık olarak orada durur ve rahibin önünde eğilir, papaz da onun başının üstüne Kitabı kor ve mırıldanarak fazla teşrifata lüzum görmeden duayı okur. Âyinin bitiminde, dilek sahibi ona birkaç akçe verir, üç-dört kez haç işareti yapar, kilisenin iç bölmesine doğru eğilir ve dönüp gider. Zigomala'nın bana anlattığına göre, Aziz Georgius'daki papaz Methodius, günah çıkartmaktan, özel olarak dua okumaktan, cenaze törenlerinden, vaftizlerden, nikâh törenlerinden ve kutsama törenlerinden yılda 200 dukadan fazla kazanıyormuş. Bu arada patrik de kendine bazı menfaatler sağlamayı ihmal etmiyormuş. Bütün yeni evlenecek olanlar, nikâhlarını kıydırmak için önce ondan izin almak zorundaymışlar ve bunun karşılığında ona iki-üç duka ödüyorlarmış. Patrik, metropolitleri ve piskoposları kutsarken, onlar da bir miktar para öderlermiş, üstelik her yıl armağanlar verirlermiş, zeytin, limon, nar, portakal, nefis şaraplar, zeytin yağı, un ve başka erzak yollarlarmış.

29 Mart'ta *Protonotarius*, saygıdeğer efendime yaklaşık 1.5 okka mühürlenmiş toprak gönderdi ve bunun karşılığında bir miktar para armağan edilmesini istedi. Efendim, benim aracılığımla ona on taler yolladı, o da bana birçok bilge Yunanlı'nın mektuplarını verdi. Ayrıca Rum papazlarının sayısı hakkında bilgi ve Tübingen'den Bay Crusius'un göndermiş olduğu yazılardaki bazı avam dilindeki sözcüklerin tercümesini verdi. Bunu takip eden Paskalya günü, yani 30 Mart'ta ona iki taler verdim ve ayrıca tarihçi Manasse'nin yazıları, Gregorij'in tahrip edilmiş ve eksik olan mektupları için de bir taler ödedim.

Nisan 1578

1 Nisan sabahı erkenden Bay Volkhardt bir çavuşla birlikte paşanın mektubunu Ragusa'ya götürmek üzere postayla yola çıktı. Halledilmesi gereken iş, saygıdeğer efendimin iflas etmiş olan Babali'ye borç ver-

diği 8.000 talerin geri ödenmesi için Ragusa beylerinden yardım istenmesiydi.

4 Nisan'da Sakız adasından 20 kişi, padişahın Sakız'a atamış olduğu Emin Pirali'yi haksız davranışlarından dolayı şikâyet etmişler. Hizmetkârları, tüccarların işyerlerine zorla giriyor, kadınların ırzına geçiyor ve pek çok zarara neden oluyorlarmış. Hatta oradaki sancakbeyi bile onun adamlarını suçüstü yakalamış. Bu yüzden sancakbeyi ve kadı dahi ona karşı tanıklık ediyorlarmış. Bu adamın görevi, ticaret mallarının vergi ve gümrük ödemelerini toplayıp padişaha teslim etmekmiş, demek ki vergi ve gümrük tahsildarı olsa gerek.

Tercüman Matthias'ın anlattığına göre, Sultan Selim'in zamanında da Midilli'de böyle bir emin bulunuyormuş ve hizmetkârları vasıtasıyla birini geceleyin sokakta öldürtmüş, adamın kafasını kestirmiş ve zengin bir adalının bahçesine attırmış, ertesi günü de hizmetkârlarına şehirde bir söylenti yaydırmış, "birisinin ölü bedeni bulundu, kesik kafası aranıyor," diye. Oysa kafanın nerde olduğunu zaten biliyorlarmış. Bahçesinde kafayı buldukları adam hayatını kurtarmak için elinde avucunda ne varsa vermek zorunda kalmış. Bu oyun birkaç kez oynanınca, "Kapı"ya defalarca şikâyette bulunmuşlar, fakat davalı her seferinde rüşvet yedirerek yakasını kurtarmış. Nihayet bir kez daha hakkında şikâyette bulunulunca, dürüst ve cesur bir adam olan bundan önceki Sadrazam Ali Paşa, Bathory'nin seçilmesi sırasında Lehistan'a gitmiş olan Mustafa çavuşu, onu öldürmekle görevlendirmiş ve daha önce evinde arama yapmalarını tembihlemiş. Adamın evinde zavallı Hıristiyanlardan gaspettiği ve padişaha devretmesi gereken bol miktarda altın ve değerli eşya bulmuşlar. Şimdi Sakız'daki adam da aynı şeyi yapıyor. Onu oraya atamış olan Mehmed Paşa onu azletmezse, padişaha bir şikâyetname yazacaklar. Türkiye'de böyle olaylara çok rastlanıyor, tüm sancakbeyleri, kadılar, vergi ve gümrük tahsildarları kendi çıkarları uğruna zavallı Hıristiyanları eziyorlar. Birisi bunda çok ileri giderse, hakkında şikâyette bulunuluyor, bunun üzerine o kişi görevinden alınıyor ve yerine başkası getiriliyor, ama o da bir süre düzgün davrandıktan sonra aynı yöntemi uyguluyor.

Bugün Kantakuzen'in Ahyolu'ndaki sarayı sadece 5.000 dukaya satılığa çıkarıldı. Oysa inşaatı 20.000 dukayı aşmıştı. Ali Bey evde 20.000

duka muhafaza edilmekte olduğunu saptamış. Birçok eşya da bir yerlerde gömülüymüş ve bu yerleri sadece sekreter biliyormuş.

Adı Thomas olan kâhyası firar etmiş. Moskova'dan Kantakuzen'e kürk getiren tacir Andreas ise henüz oradaymış.

Saygıdeğer efendimin bugün akşam yemeği sırasında haber verdiğine göre, Peter'i memleketinden kovmuş olan Boğdan voyvodası İvan, Silistre ve Niğbolu sancakbeyleri tarafından yakalandıktan sonra buraya getirilirken, başından aldığı ağır yaralardan dolayı yolda ölmüş. Eğer ölmeseymiş onu kancaya asacaklarmış.

Aldığımız haberlere göre, Selanik sancakbeyinin kölesi olan Frankfurtlu Hans Hienfelder, bir yıl evvel efendisi, Uluç Ali ile birlikte memleket dışına çıktığında firar etmiş, fakat Sofya'da ele geçirilmiş ve orada ölmüş. Bazılarının dediğine göre kendini öldürmüş.

5 Nisan'da İran'a gitmek zorunda olan Mustafa Paşa, padişaha veda etmiş ve diğer vezirler kendisini deniz kıyısına kadar uğurladıktan sonra 12 veya 14 kadırgayla Üsküdar'a geçmiş. Mehmed, Ahmed ve Sinan Paşalarla Rumeli beylerbeyi ve kaptan-ı derya da onunla birlikte gemisine binmişler. Kadırga yola çıkarken bir kez daha padişahın deniz kıyısında bulunan kasrının önüne kadar gitmiş ve Mustafa Paşa, padişahın sadık bendesi olarak onu tekrar selamlamış, sonra yola koyulmuş. 5.000 yeniçeri ve 1.500 sipahi onunla birlikte sefere çıkıyormuş, Anadolu'daki beylerbeyleri ve sancakbeyleri de ona katılacaklarmış. Ordunun önünden giden atlılar, padişahın verdiği iki sancağı taşıyorlarmış, biri kırmızı, diğeri yarı kırmızı, yarı sarı renkteymiş ve bunları kadırgasının önüne takmışlar. Padişah, Mustafa Paşa'ya bizzat 10.000 duka değerinde bir kılıç armağan etmiş ve böylece ona Asya'da sürdürülen bu savaşı en iyi biçimde yönetmesi için gereken yetkiyi vermiş. Savaşçıların üzerinde herhangi bir zırh görmedim. Sadece miğfer, kalkan, kılıç, tüfek, mızrak, yay, balta vb gibi silahları vardı.

Bugün zincire vurulmuş 45 Boğdanlı'yı konutumuzun önünden geçirdiler. Hepsi zavallı köylülerdi ve mızrakların ucuna takılmış 18 kesik kafa taşıyorlardı. Peter'i memleketinden kovmuş olan efendileri yolda ölmüş. Kafilenin önünde yürüyen biri davul çalıyordu. Tutsakların tümü 200 kişiydi.

Budin paşası, buradaki Mehmed Paşa'ya yazdığı bir mektupta şunları bildirmiş: Debritzli bir Hıristiyan, iki Türke borçlanmış, fakat borcunu ödeyemeyeceğini açıklamış, çünkü Alman imparatorunun savaşçılarına 50.000 taler değerinde mal vermiş ve karşılığını alamamış. Bu sebeple Mehmed Paşa'nın elçi ile konuşması ve onun imparatora bir mektup yazarak Müslümanların parasının ödenmesini sağlaması isteniyor.

Bu mektubun girizgâhı şöyle: "Devletlü, saadetlü efendim hazretleri ubudiyetimin takdiminden sonra malûmunuz olsun ki..."

Mektup şu sözlerle sona erdiriliyor: " abd-i fakir Mustafa"[14]

8 Nisan'da Ali Beyin Belgrad'da 107 Hıristiyanı esir aldığını, sekiz kişiyi de öldürdüğünü, buna mukabil Ali Beyin kardeşi Malkoç'un ve on sipahinin bizimkiler tarafından esir alındığını belgeleyen Ambrosius Diack adlı bir Hıristiyan tutsağın hazırlamış olduğu yazıyı bir Türkün isteği üzerine kopya ettim.

Lehli birinin yazmış olduğu mektubu kopyası

> "Lehistan kralı, Bohemya ve Macaristan krallıklarını kendine çekmek istiyor ve bu amaçla onlara karşı çok mültefit davranıyor. Biz oradayken, Zirini'nin oğlu, hizmetkârı ile bir mektup göndermiş ve kendisine sadakatle bağlılığını ifade etmişti. Eğer Moskof'un çıkardığı kargaşa olmasaydı, hiç şüphesiz Almanya'ya karşı bir savaş başlatacaktı, bunu bizim aracılığımızla paşaya da bildirdi."

10 Nisan'da ortalığa yayılan bir söylentiye göre, Mihail Kantakuzen'in oğlu Andronikos, saklanmakta olduğu taş kadırgasında boğdurulmuş ve denize atılmış. Padişah Kantakuzen'lerin bütün soyunu ortadan kaldırmaya kararlıymış.

Bugün yeni elçi Bay Sintzendorff, saygıdeğer efendimin yemek salonunda yol arkadaşları olan Bay Hoffkirchen, Bay Lichtenstein, Bay Vitzthum ve Bay Starenberg'e bir ziyafet verdi.

Bugün gelen bir habere göre, Kıbrıs beylerbeyi Arap Ahmed, askerleri tarafından öldürülmüş ve ufak

14 Budin Beylerbeyi Mustafa Paşa Sokullu'nun amcazadesidir –ed.n.

parçalara doğranmış. Onun parçalanmış kaftanını Mehmed Paşa'nın evine göndermişler ve o da demiş ki: "Tanrı onun taksiratını affetsin! Kimbilir ne ızdırap çekti." Daha sonra oraya katili bulmaları için adamlar yollamış. Arap Ahmed eskiden peremeci olarak çalışıyormuş, sonra ases, yani güvenlik görevlisi olmuş. Giderek daha önemli görevlere getirilerek, önce tersanede gözetici, sonra Galata'da subaşı, daha ilerde Sakız beyi, Kahire'de Uluç Ali'den sonra vali ve en sonunda da Kıbrıs'ta beylerbeyi olmuş. Burada yalnız Hıristiyanlara değil Türklere de çok eziyet etmiş, savaşçıların paralarını ödememiş ve üstelik onları çalışmaya zorlamış. Bunun üzerine aralarında anlaşıp onu parçalamışlar.

Geçen gece Zigomalaların evinin yakınlarında bir Fransiken rahibi ve uşağı öldürüldü.

11 Nisan akşamı başımıza acıklı bir olay geldi. Georg adında Steyermarklı bir adam, 18 yıl önce Berberistan'da esir alınmış ve buraya getirilmiş, efendisine uzun yıllar hizmet ettikten sonra, bir kadınla ilişkisi yüzünden efendisi tarafından kırbaçlattırılacakmış. Bunun üzerine Anadolu'ya firar etmiş ve başka bir efendinin hizmetinde on iki yıl çalıştıktan sonra azat mektubunu almış ve oradan ayrılmış. Adam özgürlüğüne kavuşunca, buraya gelip bize başvurdu, Bay Sintzendorff da onu kendi yanına aldı. Bundan birkaç gün önce adam korku içinde titreyerek ağlamaya, yakınmaya başladı. Buradaki eski efendisinin kendisini aradığını, ele geçirdiği zaman fena halde işkence edeceğini söylüyor, kendini korkunç hayallere kaptırıyordu. Birkaç gün böyle korkular içinde kıvrandı, durdu. Ahırda iki seyis birbiriyle konuştuğunda, kendisinden söz edildiğini sanıyor, eski efendisine geri verileceğinden korkuyordu. Sonunda Bay von Sintzendorff'un kâhyası olan Bay von Budowitz adamı odasına getirtti ve beni de davet etti, ona adını, nereli olduğunu, nasıl esir düştüğünü, ne zaman azat edildiğini sordu. Adam bütün bu sorulara gayet doğru düzgün yanıtlar verdi. Daha sonra da neden bu kadar korktuğu sorulduğunda, eski efendisine geri verilmekten ve onun kendisine acımasızca işkence edeceğinden korktuğunu anlattı. Adama, bir suç işlediyse bunu itiraf etmesini, ona yardımcı olacağımızı, çareler arayacağımızı söyledik. Fakat hiçbir suçu olmadığını, sadece eski efendisine teslim edilmekten korktuğunu açıkladı. Bunun üzerine ona teselli vermeye çalış-

tım, bol bol dua etmesini ve kendi dininden olan dürüst, güvenilir insanların yanına sığınmasını sağlayan Tanrı'ya bundan sonra da güvenmesini, Tanrı'nın onu asla terketmeyeceğini, böyle üzücü düşünceleri artık bir yana bırakmasını söyledim. O da bana, Tanrı'nın yardımıyla kısa zamanda bu düşüncelerden kurtulacağını umduğunu açıkladı ve beni ziyaret edip, kendisine dinini yeniden öğretmemi rica edeceğini söyledi. Adam tekrar ahırdaki yerine döndükten iki saat sonra kendini bir iple astı. Aslında Tanrı'nın gazabına uğramaktan değil, sadece eski efendisinin onu ele geçirmesinden ve işkence etmesinden korkuyordu.

Bu akşam saygıdeğer efendim, Bay von Sintzendorff ile birlikte gelen yabancı beyefendilere bir ziyafet verdi.

12 Nisan: Memleketi Heilbrunn yakınlarındaki Massenbach olan Hans Reisch, 18 yıl önce Zerbi adasında esir düşmüş ve şimdi azat edilmiş. Bana Türklerin tutsaklara karşı davranışları hakkında geniş bilgi verdi.

Türkler bir Hıristiyanı esir aldıklarında, altı ay hizmet ettikten sonra onun eline bir belge verirler ve 14-15 yıl sonra azat edeceklerini bildirirler. Tutsağın bu belgeyi iyi saklaması ve kesinlikle kaybetmemesi gerek. Çünkü böyle bir belgesi olan tutsak, efendisi tarafından başka birisine satılamaz. Tutsak bu mektubu kadıya gösterip kendini savunabilir. Eğer tutsağın böyle bir belgesi yoksa veya onu yitirmişse, efendisi onu istediği zaman istediği kimseye satabilir. Türkler bir tutsağı hizmetlerine aldıkları zaman, elbisesinin bir parçasını vermesini isterler, gömleklerinin bir ucunu kesip vermeleri bile yeterlidir. Bunu itinayla saklarlar, çünkü tutsak kaçacak olursa bu elbise parçasıyla yapılan bir büyü sayesinde onu geri getirmenin mümkün olacağına inanırlar.

Başka bir yöntemleri de, birkaç din adamını davet edip uzun bir ipe bir sürü düğüm attırmak. Her düğümde bazı sihirli sözler veya dualar okunduktan sonra bu ip tavan arasına saklanıyor. Tutsak firar ederse bu ipin onu geri getireceğine güveniyorlar. Ayrıca bir kâğıda bir şeyler yazıp duvara asıyorlar. Eğer tutsak kaçmaya niyetlenirse, bu kâğıt hareket etmeye başlarmış ve tutsak geri getirilinceye kadar durmazmış. Fakat bir Hıristiyan tutsak zamanını doldurup azat edildiğinde tamamen kurtulmuş olmuyor, asıl o zaman büyük tehlikelerle karşı karşıya kalıyor. Çünkü Türk-

ler azat edilen tutsakların ülkeyi terk edip Hıristiyan âlemine dönmek istediklerini farkedince, birçoklarını öldürüyorlarmış. Onlara sahip çıkacak kimse yokmuş. Eski efendileri de artık onları korumazmış, ya da ölene kadar hizmet etmelerini beklermiş.

Anadolu'daki Türkler beceriksiz ve tembel insanlar, çalışmak istemiyorlar ve ellerinden hiçbir iş gelmiyor. Bütün işlerini Hıristiyanlara yaptırıyorlar, onları gece gündüz çalıştırıyorlar. Hem efendilerini hem evdeki hizmetkârları beslemek görevi onlara yükleniyor. Buna karşılık da her fırsatta fena halde dayak yiyorlar.

13 Nisan günü[15] öğleden sonra Lichtenstein Baronu Bay Johann Septimus, Hoffkirch Baronu Bay Wolff, Bay Christoph von Witzthum ve Bay Hanns Scharnberger hizmetkârlarıyla birlikte gemiye binip Sakız adasına ve Kandiya'ya doğru yola çıktılar. Bizim yeniçerilerden birini, kendilerine Sakız adasına kadar eşlik etmesi için yanlarına aldılar. Ona 25 taler verecekler. Kandiya'ya kadar kendilerini götürecek olan gemi sahibi ise daha çok para istedi ve ona 20 duka ödediler.

Bugün Tatarların gene Lehistan topraklarına saldırdıklarına dair haberler geldi. Tatar elçilerinin bizzat açıkladıklarına göre, kadın, çocuk, genç, yaşlı olmak üzere 100.000 tutsak alıp götürmüşler, her yeri yakıp yıkmışlar, ortalığı harabe haline getirmişler. Tatar hanının göndermiş olduğu elçiler bunu Mehmed Paşa'ya bildirdiklerinde, onlara armağanlar vermiş ve Lehistan'dan çıktınız mı? Zayiat verdiniz mi? Gaspettiğiniz tüm malları alıp götürdünüz mü, diye sormuş. Kendi taraflarında her şeyin düzgün gittiğini öğrenince, şöyle konuşmuş: "Tanrı'ya şükürler olsun! Ben Lehistan kralına gönderdiğim mektuplarda, barış içinde yaşamak isterlerse, borçlarını ödemelerini sık sık tembih ettim. Benim sözümü dinlemedikleri için, başlarına gelen bu felaketi hak ettiler." Bunun üzerine Tatar hanına güzel bir kılıç, bir gürz ve çeşitli giysiler göndermiş.

14 Nisan'da Lehistanlı [elçisi] Christoph da [Krzysztof Dzierzek] 14-15 adamıyla birlikte buraya geldi ve ülkesine zarar veren Tatarları paşaya şikâyet etti. Ona nasıl bir yanıt verileceğini tahmin etmek zor değil, çünkü paşa daha dün Tatarlara bu sebeple armağanlar vermişti. Kısa zaman sonra paşanın cevabı belli oldu: Paşa, Tatar hanına kendi tarzına göre lanetler

yağdırdı, üstelik Lehistan kralını bütün maiyetiyle birlikte devirmediği ve padişahın emrine uyarak bütün ülkeyi mahvetmediği için yüzünü kara çıkardığını söyledi. Tatarların Lehistan'a verdikleri zararın, Lehistan'ın Boğdan'a verdiği zararla kıyaslanınca önemsiz olduğunu ileri sürdü. Lehistanlıların, İran'da çıkan kargaşadan dolayı Tanrı'ya şükretmeleri gerektiğini, böyle bir durum olmasaydı, padişahın askerlerini Lehistan üzerine yollayacağını ve Boğdan'da huzursuzluk çıkaran katilleri buldurup cezalandıracağını ileri sürdü. Eğer Lehistan, Tatar hanına söz verdiği haracı ödemez ve gerek kendilerine gerekse padişaha ait topraklara zarar verilmesini önlemezse, daha başlarına çok işler açılacağını açıkladı. "Padişahı Lehistan'a karşı savaş açmaktan alıkoymak için ne kadar ter döktüğümü bir Allah bilir bir de ben bilirim," dedikten sonra, padişaha: "Ulu hakanım! Lehistan kralı senin kulun, kölendir, senin yetiştirmen, senin eserindir, sen onu nasıl mahvedebilirsin ?" diyerek öfkesini yatıştırdığını anlattı.

Buradaki ve diğer kentlerdeki köle tacirleri Tatarların Lehistan'a saldırdıklarını haber alınca, hemen Kefe'ye gitmek üzere yola çıktılar. Çünkü savaş tutsakları oraya götürülüyor ve satılığa çıkarılıyor. Köle tacirleri orada satın aldıkları tutsakları buraya, Trabzon'a, Erzurum'a, Pontus'a ve diğer kentlere götürerek orada yeniden satıyorlar.

Alman elçiler padişahın Divanına gittiklerinde, orada bulunan bütün paşalar, kazaskerler, defterdarlar, yeniçeri ağaları ve diğer kişiler ayağa kalkıyorlar. Elçiler şapkalarını çıkarıp eğiliyorlar, onlara hemen iskemleler getiriliyor ve sofraya oturulup yemek yeniyor.

Eğer paşayı ziyarete giderler ve huzuruna kabul edilirlerse, gene şapkalarını çıkarıyorlar, paşa ayağa kalkıyor ve elçiler oturuncaya kadar ayakta duruyor. Ancak elçiler oturduktan sonra paşa da oturuyor. Elçiler tekrar şapkalarını başlarına geçirip konuşmaya başlıyorlar. Tercüman sürekli başı açık olarak toplantıya katılıyor. Paşanın yanından ayrılırken, elçiler yeniden şapkalarını çıkartıyorlar ve paşa ayağa kalkıyor. Padişahın huzurundayken şapkalarını giymiyorlar.

Padişah bizzat sefere katıldığı zaman, bütün yeniçerilere yola çıkış parası olarak 50 taler öder ve gündeliklerini en az bir-iki akçe arttırır. Sipahilere ise 25 taler öder, çünkü ye-

15 Metinde sehven 23 Nisan –ç.n.

niçeriler padişahı korudukları için, sipahilere kıyasla daha yüksek rütbeli sayılırlar.

Yine 14 Nisan günü Andronikos Kantakuzen, babasının bütün borçlarını ödeyeceğine kefil olduktan sonra serbest bırakıldı. Aynı zamanda boğdurulan Kantakuzen'in eşyaları da bugün iki kadırgaya yüklenerek satılmak üzere buraya getirildi.

Papanın göndermiş olduğu *Commissarius*, iki pazar günü, "*Quasimodo geniti*" ve "*Milericordias*" günlerinde Galata'da Rumlara vaaz verdi ve onları Tanrı tanımaz kâfirler olmakla itham etti. Ayrıca her gün ayin sırasında İsa'nın bedenini müminlere sunmak üzere hazırlayan ve bizzat teslim alan papanın bir rahibinin İsa Peygamber'in annesi Meryem'den daha üstün olduğunu iddia etti. Meryem'i içine mücevher yerleştirilen bir mahfazaya benzetti. Bu mahfaza, içinde mücevheri barındırdığı sürece değerli sayılır ve korunurmuş, içindeki mücevher çıkarılınca, artık o değerinin büyük bir kısmını kaybedermiş. Meryem de İsa Peygamber'i bedeninde taşıdığı ve muhafaza ettiği sürece değerli ve yüce bir varlıkmış. Ama artık başka bir azizden farkı yokmuş. Bu sözleri duyan Rumlar ve İtalyanlar bağırıp çağırdılar, kıyamet kopardılar. Onu padişaha şikâyet edeceklerini, padişahın onu susturmasını isteyeceklerini, İsa Peygamber'in anasının aleyhine söz söyletmeyeceklerini, böyle davranmasının onun bir Luther taraftarı olduğunu açığa çıkarttığını, onun burada kalmasını istemediklerini, hatta sadece Bakire Meryem aleyhine konuştuğu için değil, onlardan para çekmek ve onlara kendi keyfine göre hükmetmek istediği için ona tahammül edemediklerini açıkladılar. Patriğe vekâlet eden papaz da (o kendisini böyle tanıtıyor) Sakız'dan gelen ve geçen perhiz döneminde Aziz Franciscus kilisesinde Grekçe vaaz veren bir rahibi manastırdan kovdu. Galatalılar bundan hiç hoşlanmadılar.

16 Nisan'da Venedik dojunun öldüğünü haber aldık. Bu doj vaktiyle Türkleri yenilgiye uğratan [7 Ekim 1571, İnebahtı (Lepanto)] donanmanın amiraliydi.[16] Venedik'te bu mertebeye gelebilmek için 60 yaşını doldurmuş olmak gerekiyor. Böyle bir göreve getirilen kişi adeta bir tutsak hayatı sürüyor: Devamlı sarayında kalmak zorunda ve istediği zaman dışarı çıkamıyor, kısacası kendi yaşamına egemen değil, sürekli meclise katılması ve bütün kararları imzalaması, onaylaması gerekiyor.

17 Nisan'da Kantakuzen'in mallarını açık bir alanda satışa çıkardılar. Deniz kenarında, Yahudilerin kapısında [Çıfıt kapısı], padişahın Hasbahçesinin kapısının dibinde önü açık bir çadır kuruldu. Burada Uluç Ali, Kantakuzen'i boğan kıdemli kapıcıbaşı Ali Ağa ve padişahın sarayında görevli bir hadım ağası yer aldılar. Bunların önüne satılığa çıkarılan tüm eşyaları birer birer getirdiler, bir Hıristiyan ve bir Türk tellal yüksek sesle bağırarak satılacak eşyayı ilan etti, en yüksek parayı teklif edene eşyayı verdiler. Satılan eşyalar arasında çok sayıda ipekli, kadife ve sırmalı dokumadan elbise vardı, birçoklarında altın, yakut ve firuze kakmalı düğmeler bulunuyordu. Bunların değeri birkaç bin talerden aşağı değildi. Olağanüstü güzel ve kıymetli samur kürkler ve başka hayvanların kürkleri, sırma işlemeli kırmızı ipek mintanlar, çok güzel sırma işlemeli ipek perdeler, atlar, eşekler, mutfak eşyası vb. Kısacası Kantakuzen'in evinde satılmadık hiçbir şey bırakmadılar. Padişah 20 adet güzel atı ve 12 eşeği kendisi için alıkoydu. Andronikos da sürekli Ali Ağa'nın yanında durmak ve babasına, hatta kendi karısına ait malların satılmasını seyretmek zorundaydı. Andronikos'un kayınpederi tarafından karısına verilmiş olan yaklaşık 20.000 duka değerinde mücevher, kıymetli eşya ve elbise de böylece satılarak paraya dönüştürüldü.

20 Nisan'da Ali Ağa, saygıdeğer efendimin ricası üzerine Kantakuzen'in kitaplarından bazılarını bir sepete doldurarak bizim konutumuza yolladı. Kantakuzen'in kitapları arasında özellikle dört adet "Ahit" bulunmaktaydı. Sadece dört Evangelist'in yazdıklarını içeren ve büyük Regal-kâğıdına yazılmış olup kestane rengi kadife ile kaplanmış olan kitap 26 dukaya satıldı. Bu paranın 22 dukası padişahın hazinesine devredildi, dört duka ise, fiyatı fazla arttırmadıkları için, kitabı satanlara verildi. Çünkü başlangıçta kitaba sadece 11 duka fiyat konmuştu, Kutsal Dağdan gelen keşişler giderek daha yüksek para teklif ettiler ve fiyatı tırmandırdılar. Buralı zengin bir Rum, Tanrı'ya hizmet adına kitabı 26 dukaya satın aldı ve sözü edilen keşişlere armağan etti. Sadece dört Evangelist'in yazılarını içeren ve kırmızı kadife ile kaplanmış bir başka "Ahit" kitabı 12 talere, bir başkası sekiz talere satıldı. Satılık eşyaların en adisi bile fiyatı olabildiğince artırılarak elden çıkarıldı.

16 Alvise Mocenigo 11 Mayıs 1570-4 Haziran 1577 arasında Venedik doju idi. Lepanto'da ise Venedik donanmasına Sebastian Veniero kumanda etmiştir. Karıştırma var –ed.n.

Saygıdeğer efendim, kitapların arasında henüz basılmamış el yazmaları olduğunu ummuştu, ama umduğunu bulamadı. Sadece 16 İncil, Zebur (Mezamiri Davut) ve din hocaları hakkında kısaca bilgi veren bir yazı, yaklaşık 100 akçeye satıldı. Ayrıca bir dukaya satılan "*Melediu Monaku İyatrikon*" [Keşiş Meledius'un Sağlık Bilgileri] ve "*Orationes Chrysostomi*" de kitapların arasındaydı.

21 Nisan'da patrikhane görevlilerinden üç kişi, papaz Megas Kartofilaks, papaz Nomofilaks ve ruhanilerden olmayan Megas Ritor, Midillili bir adama tanıklık etmek üzere kadının huzuruna davet edildiler. Adam borçlu olduğu kişiye borcunu ödediği halde, alacaklı ondan gene para istiyormuş. Fakat alacaklının iyi dostu olan bir Yahudi, bu üç tanığa iftirada bulunmuş ve din adamları olmalarına karşın, Rumların dünyevi meselelerindeki anlaşmazlıklarında yargıçlık yaptıklarını, kadıya ait olan yetkileri kullandıklarını anlatmış. Bunun üzerine bu üç tanık kadının huzuruna çıktıklarında, kadı onları sert bir biçimde azarlamaya başlamış, kadıya düşen bir görevi ve yetkiyi haksız olarak kullanmakla suçlamış. Tanıklar buna yanıt olarak, padişahın kendilerine tanımış olduğu bir yetkinin dışına çıkmadıklarını ve sadece ruhani konularda yargılar beyan ettiklerini, dünyevi davalara karışmadıklarını, kadının yetki alanına tecaavüz etmediklerini söylemişler. Bunun üzerine kadı, alacaklı olana ödenmesi gereken parayı burada bulunmayan borçlunun yerine tanıkların ödemesini istemiş. Tanıklar buna karşı çıkıp borcun ödenmiş olduğunu iddia etmişler. Kadı tanıkların falakaya yatırılmasını emretmiş ve dayak yedikten sonra üstelik darbe başına bir akçe ödemek zorunda bırakılmışlar.

23 Nisan'da gene Kantakuzen'in kitaplarından bazılarını satılığa çıkardılar. *Opera Gregorij Nislenij* çok pahalıya satıldı. *Teologika Damasceni cedrium & Choniatem*, ayrıca *Vicespron per 12. Menfes* de satılanlar arasındaydı.

24 Nisan'da Bay Salomon Schweigger ile birlikte kent surlarının yakınında bulunan Caramania [Karaman] semtindeki Aziz Georgius kilisesinde[17] yapılan Aziz Georgius kutlamasını izlemeye gittik. Semt sakinlerinin çoğu Karamanlı olduğundan, burası böyle adlandırılmış. Karamanlılar Rumca bilmezler, Türkçe konuşurlar, fakat papazları her iki dili de bilir. Kilisenin

önündeki üstü kapalı geniş avlu veya holde kadınlar oturuyor ve kilisenin kapısından içeri bakarak ayini izliyorlardı. Kilisenin gerisindeki bölmede bulunan ve sair zamanlarda kapalı olan bir ayazmaya kadın erkek, genç ve yaşlılar su almak için geldiler. Bir kişi sürekli kuyudan su çıkartıyordu ve herkes göz hastalıklarına ve ateşli hastalıklara karşı korunmak ve sağlıklarına kavuşmak için bu suyla yıkanıyordu. Bazıları da bu sudan kaplara doldurup evlerine götürüyorlardı. Kilisenin ayin için ayrılmış olan bölmesinin önünde Aziz Georgius'un tasviri küçük cam levhalarla resmedilmiş. Kadınlar, erkekler bu resmin önüne gidip haç çıkarıyorlar, bazıları üzerinde resmin bulunduğu taşı, bazıları da önündeki perdeleri öpüyorlar. Buradaki kadınlar İsa, Meryem ve kilisenin hamisi olduğuna inandıkları azizlerin resimlerinin önüne kırmızı ipekliden perdeler asmayı âdet edinmişler. Kadınlar bu perdeleri de öpüyorlar ve putları olan azizin tasviri ile konuşuyomuş gibi başlarını perdenin altına sokuyorlar, çocuklarını da buraya getiriyorlar. Buradaki resmin önünde büyük, tahtadan yapılma ve çevresine mum yerleştirilmeye mahsus madeni çıkıntıları olan bir şamdan duruyor. Kutsanmış mumlar yakılınca, kadınlar, erkekler ve delikanlılar gelip kendi mumlarını bunların aleviyle tutuşturdular, sonra hemen söndürdüler ve böylece oradaki mumlardan güç kazanmış olduğunu kabul ettikleri mumları eve götürdüler. Bazıları da yaktıkları mumlarını ötekilerin yanına, şamdana diktiler ve yanar vaziyette bıraktılar, böylece kendi inançlarına göre o mumları Tanrı'ya ve papazlara adamış oldular. Kuyu başında yıkanma ve mum yakma töreni iki saatten fazla sürdü. Çünkü oraya gelen her Rum önce yıkanıyor, sonra da mum yakıyordu. Kilisenin iç bölmesinin arka kapısında bir papaz duruyordu. Günahkâr müminler onun yanına gidip başlıklarını veya sarıklarını çıkarıyorlar, papaz da onların başlarının üstüne içinde yortunun anlamı yazılı olan bir kitap koyuyor ve kitaptan o yortu ile ilgili duayı okuyor, günahtan arınmaya gelmiş olan kişi de ona bir miktar para verip birkaç kez haç çıkarıyor, rahibin önünde eğilip bütün günahları bağışlanmış gibi rahatlamış olarak dışarı çıkıyor. Bundan sonra ayin daha önce de birkaç kez anlattığımız biçimde her zamanki gibi sürüp gidiyor. Kilisenin orta yerindeki bir kürsünün üstünde İsa Peygamber'in dirilişini ve cehennemi yıkarak Eski Ahit'deki büyüklerimizi dışarı çıkarışını gösteren bir iko-

17 Aziz Georgius kilisesi: Ayios Yiorgios Kiparissas, Samatya –ç.n.

na duruyordu. Âyin bittikten sonra dört papaz bizi kiliseden dışarı çıkartıp arka taraftaki avluya götürdüler. Burada hasır yaygıların üzerine Türk usulü bağdaş kurduk, bize pilav, fasulye, ekmek, şarap ikram ettiler. Papazlardan biri yemeğimizi kutsadı. O sırada yanımıza birçok Selanikli kadın gelip dua etti. Kıyafetleri tıpkı çingenelerinkine benziyordu. Yemeğimiz neredeyse öğleden akşama kadar sürdü, çünkü kadın, erkek, çocuk ve gençlerden ibaret belki yüzlerce kişilik bir kalabalık toplanmıştı. Kadınlarla çocuklar bir yerde, erkekler ve gençler ayrı bir yerde oturuyorlardı. Hep bir arada üç-dört saat yiyip, içip sohbet ettiler. Biz o kadar kalmadık, teşekkür ederek oradan ayrıldık ve Mihail Kantakuzen'in eşyalarının satıldığı yere gittik. Orada kendime bir Yeni Ahit seçtim ve üç gün sonra karşılığında yedi taler ödedim. Bu paradan beş taler padişahın hazinesine geçti, bir taler kitabı ilan eden tellala, bir taler de kayıtları tutan kâtibe verildi. Eğer bu kitap evden eve dolaştırılarak satılsaydı, çok daha fazla para verirlerdi. Nitekim bana on duka teklif ettiler. Bir kitap veya başka bir eşya elden satılsın diye, birisi tellala birkaç akçe verir ve kitabın fiyatının fazla arttırılmaması için ayrıca da istediği kadar para vereceğini söyler. Böylece tellala istediği parayı verip, satılan eşyanın kendisine kalmasını sağlar. Aksi halde alıcılar birbirlerinin tekliflerini aşarak fiyatı artırırlar ve eşyalar çok pahalıya satılır.

25 Nisan'da *Protonotarius*'a " *Libro Caponum*" için on reichstaler ödedim.

30 Nisan'da *Protonotarius* ile birlikte padişahın hasbahçesinin ve tersanenin yakınlarındaki Türklerin Hasköy dedikleri kutsal *Paraskeve* adlı yere,[18] eski patrik Metrophanes'i ziyarete gittim. Ona efendimden selamlar götürüp, Heybeli'deki kütüphanesinde henüz basılmamış el yazması kitaplar bulunup bulunmadığını sordum. Bana, bir gün onunla birlikte oraya gidip bütün kitaplarını gözden geçirebileceğimizi söyledi. Eğer bizim ilgilendiğimiz bir şey bulunursa, kopyalanması veya basılması için memnuniyetle bir süre için bize ödünç verebileceğini, fakat satmaya niyetli olmadığını, çünkü bu kitapları çok para ödeyerek topladığını açıkladı. Daha sonra din hakkında konuştuk ve Bay Theodosius benim adıma şunları söyledi: Papa taraftarlarının bize haksızlık ettiklerini, bizim vaftiz ve "SonYemek" ayinlerini doğru dürüst uygulamadığımızı, Kutsal Kitaba kendileri kadar

önem vermediğimizi iddia ederek bizi lanetlemelerinin yanlış olduğunu açıkladı. Aslında bizim kilise hukukuna ait bütün kitapları, genel "Synodos" toplantılarını, eski din hocalarının yazılarını tanıdığımızı anlattı. Bizim inancamızı da incelediğini ve beğendiğini, bizi evimizde ziyaret ettiğinde, Kutsal Ruhun meyveleri olan erdemlerin bizde de var olduğunu saptadığını, bizim yaşamımızda da kardeşçe sevginin, genel insan sevgisinin, dostluk ve içtenliğin, konukseverliğin, vb önemli bir unsur olduğunu gördüğünü açıkladı. Bunun üzerine patrik benden, bizim ayini nasıl uyguladığımızı, sofra duamızı ve benim *Protonotarius*'un önünde verdiğim vaazı Grekçe olarak yazmamı rica etti. Konuşmalarımızın devamında her iki din adamı, papa taraftarlarının bedensel zevklere itibar etmelerinden, kendilerini kirletmelerinden, fahişelere gitmelerinden söz ettiler. Theodosius, Galata'daki papa taraftarı rahiplerin açıkça, haftada bir kez bir kadınla birlikte olmalarının günah sayılmadığını, ama bunu sürekli yaparlarsa günah olduğunu söylediğini anlattı:"*Et quem admodum ê naribus ejlceric, & excreatre non fit peccatum: ita quoque ewcremente feminis in foeminam projicere non esse peccatum. Quia fit naturale & naturalia esse immutabilia.*"

Buna karşılık Metrophanes şunları söyledi: Bir zamanlar papanın *protonotariusu* tarafından Roma'ya davet edilmiş. Sofraya oturduklarında, birçok kadın onlara hizmet etmiş. Metrophanes bunların kim olduklarını sormuş. Ona yanıt olarak, evde ve kilisede bütün işleri kadınlara yaptırdıklarını söylemişler. Bunun üzerine ortalıkta dolaşan çocukları işaret ederek, onların burada ne işi olduğunu sormuş. *Protonotarius* şu cevabı vermiş: "*Esse Anathemata*, [lanetlenmenin] ve karanlığın eserleri."

Metrophanes, birkaç kez Andronikos Kantakuzen ile konuştuğunu, onun da babasını sık sık böyle karmaşık ve tehlikeli işlere girişmemesi, gasp, Tanrıya hakaret, adam öldürme gibi suçlara karışmaması için bütün samimiyetiyle uyardığını söylediğini anlattı. Andronikos babasına dermiş ki: "Baba, bunu yapma, çünkü bu bir Hıristiyana yakışmaz!" Fakat o böyle söyleyince babası eline bir sopa alıp onu dövmeye kalkışırmış. Metrophanes, Kantakuzen'in başına gelenlere hiç şaşmıyormuş, çünkü bunun Tanrı'nın bir cezası ve intikamı olarak yorumluyormuş. Zaten ona acıyan bir tek Hıristiyana bile

18 Aslında oradaki kilisenin adı "Paraskeve"dir. Yerin adı "Pikridion"dur –ç.n.

rastlamamış. Hepsi bunu Tanrı'nın hükmü olarak algılıyorlarmış. Türkler Kantakuzen'in evinde ne buldularsa, şamdan, tahta çanak, eski paslanmış demir eşya gibi hiç değeri olmayan öteberiyi de buraya getirmişler.

Metrophanes, benim Aziz Georgius kutlamasına katıldığını öğrenince, herhalde Dionysius kutlamasını da izlemiş olduğumu tahmin ettiğini söyledi. Çünkü bu azizi diğerlerinden daha çok sayarlarmış.

Metrophanes bana, piskoposlarının vb neden evlenmediklerini de anlattı. Bundan uzun yıllar önce piskoposların eşleri olduğu zamanlar, evlerinde uşaklar ve hizmetçi kadınlar çalıştırırlarmış. Bu hizmetkârlar, aralarında cinsel ilişkide bulunur, kadınlar gebe kalır, doğan çocuklar öldürülür ve bu gibi uygunsuz olaylar yaşanırmış. Bunu öğrenen diğer aziz piskoposlar bir toplantı düzenlemişler ve bundan böyle piskoposların evlenmelerini yasaklamışlar. Böylece evlerinde erkek ve kadın uşakları bulundurmak usulü de ortadan kalkmış. Piskoposların, eşleri ve evlerindeki hizmetkârlarıyla uğraşacak yerde kendilerini Tanrı'ya adamaları ve dünyevi hayata sırtlarını dönmeleri gerektiğini açıklamışlar. Ben onun bu sözlerine karşılık, Almanya'da rahiplere konan bu evlenme yasağının sebep olduğu kötü durumları anlatınca, o: "Bir tek kadınla mutlu olmak da bir iffet sayılır!" dedi.

Nisan ayında Bulgaristan'dan binlerce kişi birbiri arkasından buraya geliyor. Bunlar önümüzdeki dört ay boyunca padişaha ve paşalara atları için arpa getiriyorlar, meralarda onları otlatıyorlar, tarlalarda ot biçip saman yapıyorlar ve buna benzer işlerde çalışıyorlar.

Mayıs 1578

1 Mayıs günü Balık Pazarı meydanında bir sipahiyi ve bir Yahudiyi astılar ve sipahinin karısını denize attılar. Sebebi: Genç Yahudi, bu sipahinin güzel karısıyla ilişki kurmuş ve ikisi, sipahinin de bilgisi ve izni ile sık sık buluşmuşlar. Kadının iyi davranmadığı bir cariyesi bunu kadıya ihbar etmiş. Yahudiler gencin asılmaması için 2.000 duka ödemeye hazır olduklarını bildirmişler. Bazı kimseler delikanlının hayatını kurtarmak amacıyla bu parayı padişahın ve paşanın eşine ödediklerini bile iddia ediyorlar. Fa-

kat başkadı hükmün infazı ve kendi geleneklerine göre suçluların yakılması üzerinde ısrar etmiş. Üstelik Mehmed Paşa'ya yasa kitabını [şeriatı] gösterip, eğer bu hüküm yasaya uygun olarak yerine getirilmezse, kadılıktan istifa edeceğini bildirmiş. Buna rağmen cezayı biraz hafifletmişler, Yahudi gencinin ve onunla karısının buluşmasına ses çıkarmayan sipahinin asılmasına karar verilmiş. Kadını, iki adamın asılmasını gördükten sonra bir tekneye bindirmişler ve denize açıldıktan sonra orada boğmuşlar, boynuna büyük bir taş bağlayıp denize atmışlar.

Öğle yemeğinden sonra dışarı çıktığımda, Yahudi gencinin sarı renkte sarığıyla hâlâ orada asılı olduğunu gördüm. Sipahinin ipini kesip cesedini darağacından indirmişlerdi. Oradan ayrıldıktan sonra Königsbergli kuyumcu Christoph ve bizim yemek ve içki sorumlusu Jacob Reiner ile birlikte, kanalın [Haliç] son bulduğu ve tatlı suyun [Kâğıthane ve Alibey dereleri] denize aktığı yerde bulunan Eyüp Ensari'ye gitmek üzere yola çıktık. Orada yeraltında bir kaynak ve yanında yarım kubbeli "*Ayia Fotini*" adıyla bilinen küçük bir kilise var. Bu tarihte binlerce insan buraya gelip Philippi ve Jacobi gününü kutluyorlar. Türkler, Yahudiler, Katolikler ve Rumlar, göz hastalıklarına iyi geldiğine inandıkları bu kaynağın suyu ile yıkanıyorlar. Rumlar duvarlara mumlar yerleştiriyorlar, sonra da kaynağın çevresinde yemek yiyip içki içerek bütün gün keyifli, neşeli vakit geçiriyorlar. Bu ayazmanın mucizevî etkileri ve bugünün anlamı hakkında pek çok öykü anlatılıyor.

2 Mayıs sabahı erkenden Kefe'den gelen bir gemi, esir alınan Lehistanlı kadın, çocuk ve bekâr delikanlıları satılmak üzere buraya getirdi.

Bugün öğle yemeğinden önce, saygıdeğer efendimin hizmetkârı olan Kerntenli [Karinyola] genç Matthias'dan öğrendiğime göre, Budin paşasının buradaki temsilcisinin uşağı ona, Esslingenli Marx Rohrer'in Budin'de olduğunu, paşa tarafından Müslüman olmaya ikna edildiğini, paşanın onu çok sevdiğini ve sık sık ona lavta çaldırdığını anlatmış. Paşa, onun için Viyana'ya bir mektup yazıp, lavta, flüt ve keman sipariş etmiş. Bu aletlerle Rohrer'in başka biri ile birlikte çalgı çalarak ona hoşça vakit geçirtmelerini istiyormuş. Rohrer, Macar giysileri içinde Budin'e geldiği halde üç gün geçmeden Müslüman olmuş, Yusuf adını almış. Latince de konuşuyor

ve orada bir Alman kuyumcunun yanında kalıyormuş. Şimdi paşanın en önemli kapıcıbaşılarındanmış.

Bugün sekiz kadırga buradan İskenderiye'ye hareket etti.

3 Mayıs'ta Kantakuzen'in eşyalarından en son kalanları da sattılar. Christoph Wohlzogen 23 taler karşılığında çok güzel, kırmızı renkte bir Sakız örtüsü satın aldı.

Sakız adasında bu örtü 25 taler edermiş.

Bugün Lehistan elçisi Christoph Dzierzek bir çavuşla birlikte,"Kapı"nın mektuplarını yanına alıp buradan ayrıldı. Padişah, Lehistan kralı Stephan'a, oraya kaçmış olan Boğdan prensleri Konstantin ve İvan'ı canlı olarak veya kesik kafalarını göndermesini emretmekteymiş.

Osmanlı "Kapı"sına Lehistan'dan elçi olarak gönderilmiş olan Marek Sobieski/Marcus Zobiefsky, ülkesine dönerken, buradan alıp götürmekte olduğu her şey, atlar, zırhlar ve tüm Türk malları, tahminlere göre paşanın emri üzerine elinden alınmış ve yoluna devam edebilmesi için kendisine sadece cılız bir at bırakılmış.

Daha önce de sözünü ettiğim gibi, Zigetvar beyi bundan aylarca evvel bizim imparatorumuza ait olan birçok köyü Türklere haraç ödemeye zorlamış ve Kanije'nin ötelerine kadar ülkenin içlerine ilerlemişti. Roma imparatoru bugün elçisi aracılığıyla paşadan bu yerlerin iadesini istedi. O ise cevap olarak bu yerlerin Budin'e bağlı olduklarını ve Budin paşasının defterlerine kayıtlı bulunduklarını, ayrıca da bu köylerdeki halkın kendi istekleriyle sınır karakollarına gelip Türklerin egemenliği ve koruması altına girmek istediklerini beyan ettiklerini söyledi. Oysa bu apaçık bir yalan. O zavallılar kılıç zoruyla ve yakılma korkusuyla Türklere boyun eğmeye mecbur bırakıldılar. Türklerde kendilerine ait köylerin, kentlerin, kalelerin kayıtlı olduğu bir kitap var. Bu yerlerin pek çoğuna onlar bugüne kadar ayak bile basmamış oldukları halde, isimleri o kitapta kayıtlı. Ama zaman içinde o yerlere doğru ilerleyip birer birer imparatorumuzun elinden alıyorlar. Elçiler paşaya ayrıca şu konularda da sitemlerde bulundular: Türklerin geçen yılın üç ayı zarfında Hırvatistan'da dokuz-on kale veya şatoyu her türlü hak ve hukuka aykırı olarak ve barış antlaşmasının şartlarını ihlal ederek işgal ettiklerini ve böylece çok kısa bir zaman zarfında hile ve kandırma yoluyla elimizden çok

fazla toprak aldıklarını, açıkça savaşsaydık bile bu kadar kayıplarımızın olmayacağını açıkladılar. Bütün bunların, padişahın barış yeminine aykırı olduğunu ve dürüstlük kurallarını bozduğunu ileri sürdüler. Paşa bu sözlere cevap olarak, bu binaların Alman imparatorunun değil, bazı Macar beylerinin olduğunu ve padişahın sınır karakollarına bu yönde kesin emirler verdiğini, durumun bundan sonra da böyle olacağını söyledi. Bunun üzerine elçiler, Hırvatistan'ın ve o dolaylardaki yerleşimlerin imparatora ait olduğunu ve onun koruması ve egemenliği altında bulunduğunu, padişahın o yerler ve binalarla hiçbir ilgisi olmadığını paşanın pekâlâ bildiğini söylediler. Majestelerinin, yani imparatorumuzun böyle şeylerin ilerde olmayacağına dair verilen sözlerle yetinmeyeceğini, yapılan barış antlaşması uyarınca bu yerlerin en kısa zamanda iade edilmesinin gerektiğini bildirdiler. Paşadan, bu konudaki niyetlerini açıkça belirtmesini ısrarla rica edip, imparatorun da tutumunu ona göre belirleyeceğini söylediler. Şimdiye kadar süregelen duruma göre, barışın korunmasının imkânsız hale geleceğini de bildirdiler. Paşa bu sözlere karşılık hiç sesini çıkartmadı. Daha sonra ısrarları üzerine, bu sorunlarını padişaha ileteceğini söyledi. Elçiler meseleyi şimdilik daha fazla ileri götürüp kimseyi gereksiz yere kızdırmamak ve Roma imparatorunun emirlerinin dışına çıkmamak için görüşmeyi burada kestiler. Fakat gene de padişaha büyük Divanda verilmek üzere Türkçe bir arzuhal hazırlattılar. Elbette ki buna gelecek yanıt kolaylıkla tahmin edilebilir. Çünkü onların –şeytan misali- haklı olsunlar veya olmasınlar, ele geçirdiklerini bir daha geri vermeyecekleri bilinen bir gerçek.

Elçiler ayrıca Bornomissa Adam'ı, beraberinde getirmekte olduğu Roma imparatorunun savaş ödemelerine ait paralarla birlikte kendi toprakları üzerinde yakalamaları ve esir almaları sebebiyle, barış antlaşması gereğince iade edilmesini paşadan istediler. Paşanın buna cevabı şu oldu: Padişah onu serbest bıraktırmış ve başkalarına devretmiş bu nedenle de isteklerini yerine getirmek mümkün değilmiş.

Paşa, Erdel elçisi Peter'in selamlarıyla birlikte şu mesajını da iletti: Biz onun bizim topraklarımıza müdahale etmesi konusunda endişelenmemeliymişiz, zira Erdel voyvodasına imparator hazretlerinin topraklarına saldırmaması kesin olarak emredilmiş. Oysa gerek şimdiki voyvoda gerek-

se onun ağabeyi olan önceki voyvoda, Macar beylerinin kendilerine yakınlık göstermeleri sebebiyle, padişahtan Macaristan'ın geri kalan kısmını da yönetimleri altına almak için izin istemişler.

7 Mayıs akşamı Hırvat Peter posta ile Viyana'dan geldi. Beraberinde getirdiği birçok belge arasında saygıdeğer efendime de bir mektup bulunuyordu. Bu mektuptan öğrendiğimize göre, imparatorumuz, Herrenals'da, Bay Ambrosius Ziegler'in vaizlik yaptığı Protestan kilisesini kapattırmış. Ayrıca Pressburg'daki Macarlar, imparatordan kendilerine din özgürlüğü tanınmasını istemişler. İmparator ise onlara, buna kendisinin yetkili olmadığını, papaya sorulması gerektiği cevabını vermiş. Pressburglular da, papanın egemenliğini kabul etmediklerini ve koyduğu kurallara uymak zorunda olmadıklarını, onun ancak kendi ülkesinde emirler verebileceğini ileri sürmüşler.

8 Mayıs günü İsa Peygamber'in göğe çıkışının yıldönümü olarak kabul edildiğinden, Rumlar Yedikule yakınlarında bulunan bir kilisede (*İpsomation*)[19] büyük bir kutlama düzenlediler. Buna "yükseliş yortusu" adını veriyorlar. Bu yortuyu kutlamalarının nedeni şudur: Doğu kiliselerinde Theopaşit tartışması diye adlandırılan bir fikir çatışması çıkmış. (Bir bakış açısına göre, Tanrı'nın da kendi doğası gereği öldüğü ileri sürülüyormuş.) Bu tartışmada, yukardaki görüşü savunanlar "Tanrı kutsaldır, güçlü olan Tanrı kutsaldır, ölümsüz olan Tanrı kutsaldır" sözlerine "bizim için çarmıha gerilen Tanrı" sözlerini ilave etmişler. O anda, şimdi bu kilisenin bulunduğu yerde, bir oğlan yeryüzünden havalanıp gökyüzüne doğru yükselmiş. Geri geldiğinde ona yukarıda ne gördüğünü ve ne işittiğini sorduklarında, meleklerin "Tanrı kutsaldır" diye şarkı söylediklerini duyduğunu söylemiş. "Bizim için çarmıha gerilen" sözleri kutsal meleklerin şarkılarında geçmediğine göre, bunlar gereksiz bulunmuş ve tartışma sona ermiş; bu iddiayı ileri sürenler de kâfir ilan edilmiş. Yortu münasebetiyle sadece mutad Kuddas Âyini yapılmakta, özel törenlere yer verilmemektedir.

Rumların inancına göre, insanlar öldüğünde bedenden ayrılan ruh, eğer inançlı bir insana aitse, doğru cennete kavuşur, fakat bazı ruhlar Tanrı'nın yakınında bir yere yerleşirler, üzerlerinde henüz bazı günahları taşıyanlar ise, daha uzaklarda yer alırlar. Henüz tamamen esenliğe kavuşma-

mış olan ruhların uzun süre dünya ve cennet arasında uçuşup durduklarını ve ancak yakınlarının duaları, sadakaları ve düzenledikleri ayinler (*exequias*), okuttukları dualar (*Liturgias*) sayesinde tamamen cennete erişebileceklerine inanıyorlar. Buna karşın inançsızların ruhları doğrudan doğruya cehenneme gider ve (cennettekilerin mahşer gününe kadar esenlik içinde kaldıkları gibi) cehennemdekiler de mahşer gününe kadar orada kalırlar.

"Oktoicho - Liber inde dicitur, quod per octo tonos Cantilenae eius canteutur. Habent enim & Graeci 8, tonos sive rationes canendi."[20]

Patrik, vergi ya da bağış tahsildarlarını (*Exarchos*) cemaatinin yaşamakta olduğu yerlere her yıl değil, sadece üç yılda bir gönderir. Örneğin bu yıl, yani 1578 yılında, patrik bizzat patrikhanenin en önemli görevlisi ve bazı hizmetkârları ile birlikte 40 kişilik bir kafile halinde ve bir sürü atla (çünkü beraberinde birçok ev eşyası da götürmek zorunda) yola çıkmış bulunuyor. Gideceği kiliselere "Batı kiliseleri" adını veriyorlar. Bunlar Trakya, Makedonya, Thessalia [Selanik], Achaia [Ahaya], Peloponez [Mora], Epirus [Epir] ve diğer bazı yerlerdir. Patrik, önümüzdeki 79 yılında vergi tahsildarlarını Pontus sahillerindeki ülkelere yollayacak. Bunlar Bulgaristan, Myra, Sırbistan, Daçya, Eflâk, Boğdan ve Karadeniz'e kıyısı olan Avrupa ve Asya'daki bütün yerleri (Trabzon gibi) dolaşacaklar. Daha sonraki 80 yılında ise vergi tahsildarları Konstantinopolis'ten Antalya'ya kadar tüm adalara gidecekler. Bu yolculuk sırasında Anadolu'daki önemli şehirlere, Bursa, Zizikuz [Kyzikos], Smyrna [İzmir], Ephesos [Efes] vb gibi yerlere de uğrayacaklar. Bu üç ayrı bölgeden her birine patrik ya da tahsildarları ancak üç yılda bir kez uğruyorlar ve hem padişaha ödenmesi gereken ve her metropolitin kendi bölgesinden ve kentlerinden toplayıp ayırdığı belli miktardaki haraç, hem de bizzat patrik, patrikhane ve orada görevli olan din adamları ile hizmetkârlar için gerekli bağışlar toplanır. Metropolitler gerek patriğe, gerekse onun yönetiminde olan önemli kişilere değerli armağanlar yapmak ve böylece onlara yaranmak, getirildikleri makamdaki yerlerini sağlamlamak isterler. Bu nedenle de bazen cemaati aşırı sıkıştırırlar. Cemaat böyle bir durumda şikâyette bulunursa ve patrik de oradaki din görevlisinden hoşnut değilse, bu vesile ile onu azledebilir.

19 Yedikule yakınlarında. Günümüzdeki Samatya semti –ç.n.

20 Bizans müziğindeki sekiz makamın açıklaması –ç.n.

Aksine eğer ondan hoşnutsa, cemaati ile arasını düzeltir. Bu sebeple herkes ona yörenin en güzel ürünlerinden, (örneğin şarap, zeytinyağı, halı gibi) armağanlar verir.

Bugün saygıdeğer efendim, Mehmed Paşa'nın küçük oğluna güzel küçük bir at armağan etti. Böylesini Konstantinopolis'te bulmak mümkün değil.

9 Mayıs'ta Würtzburg asıllı saatçi Mustafa Bey, Türklerin biz Hıristiyanlara kıyasla hükümdarlarına daha çok saygı gösterdiklerini söyledi. Üstelik Türkler Hıristiyanlara nazaran Tanrı'ya daha bağlıymışlar, Tanrı korkusu onlarda daha güçlüymüş. Türklerin hükümdarı sefere çıktığı zaman, herkes ona bahtının açık, ömrünün uzun olmasını, kâfirleri (Hıristiyanları böyle adlandırıyorlar) yenmesini diliyorlarmış. Oysa Mustafa Bey bir zamanlar İmparator Ferdinand'ın hizmetinde olduğu dönemde, askerlerin imparatorları hakkında kötü sözler söylediklerini, kendilerine az para ödediği için şeytanın onu alıp götürmesini dilediklerini (lanet okuduklarını) kendi kulaklarıyla duymuş. İmparatoriçeye "fahişe" diyorlarmış, rahipler vaaz verdikleri zaman askerler orada durup, "bütün söylediklerin uydurma" diye onu aşağılıyorlarmış ve "içimden senin kafana bir kurşun sıkmak geliyor" diye ona sataşıyorlarmış. Birbirlerini öldüreceklerine kutsal varlıklar üzerine yemin ediyor, Tanrı'nın adını lekeliyor, küfürler, lanetler yağdırıyorlarmış. Oysa Türkler Tanrı'ya çok saygılıymışlar, dualarını hiç aksatmıyorlarmış, ağızlarını küfür ve lanetlerle bozmuyorlarmış, Tanrı, padişah ve din adamları hakkında tek kötü söz söylemiyorlar, daima itaatkâr davranıyorlar, padişahları için her şeye katlanıyorlarmış. Üstelik o kadar da temiz insanlarmış ki, hem evlerinde hem de savaş sırasında yıkanmayı hiç ihmal etmiyorlarmış vb. İşte bütün bu sebeplerden ötürü talih Türklerden yana oluyormuş, Hıristiyanlara ise sırt çeviriyormuş.

Yukarda sözünü ettiğim Mustafa Bey, bana bir olay anlattı: Daha önce burada elçi olarak bulunan Bay Augerius Busbeck zamanındaki tercüman bir gün konutumuzda görevli yeniçeri ile birlikte çarşıya kiraz almaya gitmiş. O sırada bir imam da alışverişe gelmiş. Türk satıcı imamdan önce tercümana kiraz verdiği için imam demiş ki: " Bu gâvur itine neden benden önce hizmet ediyorsun, ben ondan daha üstün değil miyim?" Bu-

nun üzerine yeniçeri elindeki değnekle hafifçe imamın bedenine dokunmuş ve imam o anda yere düşüp can vermiş. Yeniçeri hemen oradan kaçmış. Onun yerine suçsuz olan tercümanı tutuklamışlar ve kancaya asmışlar. Orada müşterilerini bir kıyıdan öbür kıyıya götüren peremeciler onu teknelerinin kancalarıyla parçalamışlar. İşte Türklerin din adamlarıyla veya (Muhammed'in soyundan olan) başına yeşil bir sarık takmış olan bir "Emir" ile ters düşmek böyle tehlikeli olabilirmiş.[21]

Türklerden biri evlenmek isterse, damat namzedi doğrudan doğruya evlenmek istediği kıza gitmez, yanına başka bir adamı alarak o mahallenin imamına gider. O da onlara bir arada yaşamak isteyip istemediklerini sorar, sonra da damat namzedinin, karısından boşandığı, ya da karısından önce öldüğü takdirde ona neler bırakacağını öğrenmek ister. Bu sorgulama faslı da bitince, gelini temsil eden adamla damat namzedinin ellerini birleştirir ve evlilik aktini tamamlar. Bunun üzerine damat namzedi evleneceği genç kıza birleşmelerinin simgesi olarak giysiler, gömlekler, şalvarlar, takılar, ayakkabılar, gümüş kemerli tahta takunyalar ve başka bir sürü öteberiyi özel bir törenle gönderir. Bu tören sırasında birçok hizmetkâr birbiri arkasından belli bir düzen içinde gelin adayının evine doğru yollanırlar. Birisi Şam kumaşından bir giysi taşır, bir başkası işlemeli bir yastık, üçüncüsü ayakkabılar ve alay böyle sürer gider.

Bir Türk kadını loğusa yatağında yatarken, arkadaşları ve tanıdıkları olan kadınlar onu ziyarete gelirler ve birer armağan getirirler. Bu armağanları da uşaklar özel bir törenle, her biri başka bir eşya taşımak suretiyle konuklardan önce loğusanın evine taşırlar, kadınların ziyareti sonradan gerçekleşir.

Bugün Konstantinopolis'te ticaretle uğraşmakta olan Kefeli genç bir adamı yakalayıp başkadıya götürdüler ve zorla Müslüman yapmak istediler. Meğer bazı Türkler genç adamın "La ilahe İlallah, Muhammeden Resulullah" dediğine tanık olmuşlar ve Müslüman olması gerektiğine karar vermişler. Oysa genç adam bu sözleri sadece başkalarından duyup tekrarladığını, Müslüman olmayı aklından geçirmediğini, Muhammed'in asıl peygamber olduğuna inanmadığını söylemiş. Ama gene de bu sözler ağ-

21 Peygamber soyundan ifadesiyle sözü edilen bu "Emir"in Seyyid" veya "Şerif" olduğu anlaşılıyor –ed.n.

zından çıktığı için adamı Müslüman yapmak istemişler, onu adamakıllı hırpalamışlar, başına beyaz bir sarık takmaya kalkmışlar. Fakat adam ellerinden kurtulmayı başarmış ve kaçmış. İtalya'ya gittiği tahmin ediliyor. Eğer firar etmeyi başarmasaydı, herhalde onu zorla sünnet edeceklerdi.

Bugün üç Lehistanlı burada Yahudilerin dinini kabul ettiler gereken sünnet işlemini yaptırdılar. Bunlardan biri soylu bir aileden geliyor. Yanında dokuz yaşındaki oğlunu da getirmiş. Üçüncüsü ise bir Rus papazı. Bunların üçü de Yahudi dininin bütün dinlerden üstün olduğuna kanaat getirdiklerini söylemişler. Asilzade zaten beş yıldır bütün ev halkıyla birlikte Yahudiliğe eğilim duymaktaymış. Voyvoda bunu duyunca onu yakmak istemiş. Bunun üzerine adam buraya kaçmış.

10 Mayıs'ta sayın elçi Bay Sintzendorff, saygıdeğer efendim rahatsız olduğu için, yalnız başına paşaya gitti ve yeniden Türklerin, Tanrı'ya, imparatora verdikleri yemine, saptanmış olan barış koşullarına ve tüm hak ve hukuk kurallarına karşı gelerek Hırvatistan topraklarında bulunan imparatorumuza ait kaleleri işgal ettiklerini bildirdi. Aralarında varılan anlaşma uyarınca buraların iadesini sağlamasını istedi. O konuşurken, paşa oturduğu yerde rahat duramadı, kavuğunu başının üstünde ileri geri oynatıp huzursuzluk içinde elçinin sözlerini bitirmesini bekledi. Sonra söyleyecek başka bir şey bulamadığından, Türklerin bir işgalde bulunduğuna inanamadığını ileri sürdü. Elçi ona cevap olarak, durumun gerçekten böyle olduğunu ve imparator hazretlerinin bu haksızlıklara daha fazla tahammül edemeyeceğini, gaspedilen yerlerin geri verilmemesi halinde, başka biçimde karşılık vereceğini, bugüne kadar sürdürülmüş olan barışa bu koşullarla devam edemeyeceğini bildirdi. Ayrıca Türkler bu cüretkâr ve saldırgan davranışlarda bulunmasalar, armağanların çoktan Türkiye'ye ulaşmış olacağını sözlerine ekledi. Paşa bir süre hiçbir şey söyleyemedi, sonra sadece, barışı bozacak bir şey yapılmamasını ve armağanları hemen yollamalarını tembih etti. Zaten onun davranış biçimi her zaman böyle: Hep soğuk ve mesafali bir tavır içindedir, çok önemli meselelerde bile konu ile ilgili hiçbir görüş belirtmez ve yanıt vermez. Bazen, saygıdeğer efendim, çok gerekli bir konuyu dile getireceği zaman, paşanın arkasında duran bir zenci hizmetkâr, namaz zamanının geldiğini ve konuş-

mayı kesmesi gerektiğini haber verir. Böylece çoğu kez en önemli sorunlar bile halledilmeden yarım kalır.

Bugün Tatarlar tarafından esir alınmış olan çok sayıda Lehistanlı ve Rus tutsak satılığa çıkarılıyor. Çoğu köylü halktan olan kadınlar çocuklar; aralarında küçük oğlanlar, kız çocukları ve genç kızlar var, hemen hemen hiç yaşlı insan yok. Güzel genç kızlar ve delikanlılar hemen kapışıldı. Birçokları Anadolu'ya ve Trabzon'a gönderilip orada satılığa çıkarılacak. Bu saldırı sırasında bizzat Lehistan kralı bile Varşova'dan Krakova'ya kaçmak zorunda kalmıştı. Şimdiye kadar bunca çok sayıda esirin bir defada buraya getirildiğini kimse hatırlamıyor. 40-50 kişiyi, 60 kişiyi, hatta daha da fazlasını, koyun sürüsü gibi, satmak üzere Bedesten'e ve kervansaraya götürüyorlar.

Tatar hanı ve erkek kardeşi, Lehistan'a yapılan saldırıya bizzat katılmışlar ve adamlarından bazılarını buraya yollayıp padişaha ve paşaya Lehistan seferi hakkında bilgi vermekle görevlendirmişler, armağan olarak da birçok Rus oğlanı göndermişler. Buradakiler Tatarların başarılarını çok takdir ettiklerinden, Tatar kardeşlere giysiler, kılıçlar, gürzler hediye etmişler ve paşa, Tatarların Lehistan'dan bol ganimetle döndüklerini haber alınca, "çok iyi olmuş" diye memnuniyetini belirtmiş.

12 ve 13 Mayıs'ta Yahudiler kendi dinlerine göre Pantkot kutlaması düzenlediler.

Bu vesileyle bir Yahudi olan kürkçü Abraham'ın evine gittim ve orada David adındaki biriyle dinî konularda konuştum. Mesih'in çoktan gelmiş olduğunu ve peygamberlerin kehanetlerine göre, kâfirlerin de artık onu tanıdıklarını açıkladım.

16 Mayıs'ta saygıdeğer efendim Türk hükümdarına dört güzel İngiliz tazısı armağan etti. Böyle güzel köpeklere burada şimdiye kadar hiç rastlanmamıştır.

Bugün konutumuzda bizi ziyaret eden Tübingenli Dominic ya da Thomas Mossbach, 25 yıldır burada tutsak olarak bulunduğunu söyledi.

Geçen gün Erdel voyvodası, Sırp Peter'i aracı yaparak, Zachmar'dan intikam almak için paşadan izin istedi. Paşa ona cevap olarak, intikam almak ve savaşmak için zamanın uygun olmadığını, uslu uslu yerinde oturmasını, sırası geldiğinde padişahın gerekenleri cezalandıracağını bildirdi.

Türkler yolculuk veya savaş esnasında ibadetlerini açık havada yapıyorlar. Seccadeleri yoksa, kaftanlarını çıkarıp yere yayıyorlar, silahlarını da yanlarına koyup kaftanlarının üzerinde namaz kılıyorlar. Bizim konutumuzda kalmakta olan yaşlı Murat da önce yıkanıyor [abdest alıyor], sonra kaftanını ya da kürkünü yere yayıyor, üzerine diz çöküyor ve kendi dinlerinde âdet olduğu üzere yeri öperek dua ediyor.

Bugünlerde bir İran din adamı firar ederek buraya geldi ve Türklerin İran'ı fethetmelerinin tam zamanı olduğunu açıkladı. Zira yeni hükümdar Hüdabende'nin çok sayıda düşmanı varmış ve bunlar da onun mezhebinden değil Türklerin mezhebindenmiş.

Türklerin ve İranlıların birbirleriyle sürekli savaşacak kadar düşman olmalarının sebeplerinden ikisini öğrenebildim. 1. İranlılar Muhammed'in ilk üç halifesini tanımıyorlar ve sadece Ali'yi gerçek halife olarak kabul ediyorlar. 2. İranlılar Muhammed'in eşi Ayşe'yi zina suçu işlemekle itham ederken, Türkler ona kutsallık atfediyorlar. Bir İranlı, Türk olmak isterse, şu iki konudaki inancını değiştirmek zorundadır: Ebubekir, Ömer ve Osman'ı da halife olarak kabul etmeli, Muhammed'in eşi Ayşe'nin zina işlemediğine yemin etmelidir.

Andronikos Kantakuzen, babasının buradaki evini 3.000 duka karşılığında geri aldı. Aslında bu evin inşaatı 15.000 dukadan da fazlaya mal olmuştur. Andronikos'un evi tekrar alabilmesi, Mehmed Paşa'nın yardımı ve defterdara, bu eve ölenin oğlunun yeniden sahiplenmesini sağlaması için ricada bulunması sayesinde gerçekleşebilmiştir. Andronikos, Ahyolu'ndaki malikâneyi de tekrar bu şekilde ele geçirebilmeyi ümid etmektedir. Annesi henüz hizmetçilerini ve uşaklarını yanında alıkoymakta, kocasının işlerini yürüten kişi de 100.000 duka ile Moskova'da bir girişimde bulunmayı beklemektedir. Bu paradan 20.000 duka padişaha aittir, geri kalanın bir kısmı borçlandığı Yahudilere ve Türklere ödenecek, bir kısmı da kendilerine kalacaktır.

Kantakuzen'e ait malların büyük bir kısmı çok düşük bir fiyatla (değerlerinin üçte birinden daha azına) satılarak, 60.000 dukayı bulan nakit parası ve çok miktarda sahip olduğu altın ve gümüş tabak çanak ile birlikte (bir kısmı gizlenen, bir kısmı da padişaha verilen değerli eşya, mücevherler, inciler bunlara dahil değil) padişahın hazinesine devredilmiştir.

17 Mayıs'ta Türk hükümdarının tersane yakınlarındaki tutsak evine [zindan] gittim. Bu binanın her yanı duvarla çevrili. Tutsakların kaçmaması için, kara tarafındaki duvarın üzerinde bulunan bir geçitte gece boyunca nöbet tutuluyor. Duvarların iç kısmındaki meydanlıkta tutsaklar gemiler için çeşitli gereçler ve yelkenler yapıyorlar.

Aynı yerde iki bina daha var. Bunlardan birine Aziz Paulus diyorlar ve içinde hastaları barındırıyorlar. Bu binada zeminden bir arşın kadar yükseklikte sahneye benzer bir yer yapmışlar [kerevet] ve bunun üzerine hastaların yataklarını sermişler. Hasta, giysilerini de burada bulunduruyor ve ister oturuyor, isterse de yatıp uyuyor. Hastalara Hıristiyan berberler bakıyor. Aralarında pek çokları kâtibe birkaç para sıkıştırıp hasta olduklarını ileri sürüyorlar ve böylece işe gitmekten kurtularak kendi diledikleri bir şeyle uğraşıyorlar. Tutsakların orada, meydanın diğer bölümünden ayrı bir yerde kendilerine ait küçük bir kiliseleri bile var. Tutsak olarak orada bulunan bir rahip, tüm cuma, pazar ve yortu günlerinde bu binada ayin yapıyor. Âyin için gerekli olan kadehler, özel giysiler, mumlar, sunak ve resimler de sağlanmış durumda. Belli zamanlarda, örneğin cumartesi akşamı rahip, haçı o sahne biçimindeki yerde dolaştırıyor ve herkes onu öpüyor. Geçenlerde bir Macar, haçın önünde ayağa kalkıp şapkasını çıkarmadığı için, rahip haçla onun yüzüne vurmuş. Her ay tutsaklara 15 akçe, bazen de 30 akçe verirler. Tutsaklar bu paradan rahibe bir akçe, günah çıkartanlar daha da fazlasını ödemek zorundadırlar. Rahip, Kuddas Âyini yaparsa isteyen bir akçe veya birkaç mangır[22] öder. Ayrıca bütün tutsaklara biraz şarap ve ekmek de verilir. Bu bina bir samanlık biçiminde yapılmıştır. Kapısının önünde yaralı tutsaklar oturur. Öbür binada sağlıklı tutsaklar barındırılırlar. Bunların sayısı aşağı yukarı 2.000 kadardır. İçeride üst üste iki kat halinde kerevetler dizilidir, bunlar bizim ülkemizde bodrumlarda elmaları veya diğer meyveleri serdiğimiz raflara benzer. Tutsaklar geceleri bu kerevetlerde yatıp uyuyorlar. Bunların yanında da bir sürü küçük kapalı hücre var, orada da başka tutsaklar kalıyor. Hücrelerin arasındaki uzun koridorlardan geçerek kapılarına varılıyor. Ana kapıda birkaç Türk nöbet tutuyor.

22 Gümüş akçenin alt birimi bakır mangırdır –ed.n.

Tutsakların başında başka bir tutsak Hıristiyan var ki ona "kâtip" diyorlar. Hepsi onu sayıyor, itaat ediyor ve hatta ondan çekiniyorlar. Şu sıralarda tutsakların kâtibi olan Campo adındaki İspanyol, beni, Jacob Reiner'i, Flatacher'i ve bizim yeniçeriyi büyük bir nezaketle karşıladı, çeyrek saat içinde bize altı-yedi tabak et ve balık yemeği çıkardı, çok iyi cins bir şarap ve tatlı ikram etti. Üstelik üç keman ve başka bir alet ile bir şarkıcıdan ibaret topluluğun sunduğu müziği de dinletti. Çalgıyı çalan rahip de bizim yanımızda oturdu. Bugünün Pantkot öncesi cumartesi olması nedeniyle, kiliselerini, parmaklıklarını güller, defne dalları ve güzel kokulu otlarla süslemişlerdi. Türkler orada onlara sataşamıyorlar. Ben hastalar için iki taler bağışta bulundum, çalgıcılara 20 akçe, kapıdaki Türklere de 20 akçe verdim. Tutsak evindeki kâtip herhalde zengin oluyordur, çünkü bir zanaatları olan tutsaklar, yaptıkları işlerle para kazanabiliyorlarsa, günlük adi işlere gönderilmemeleri için kâtibe rüşvet veriyorlar. Bunun dışında tutsak evindeki alışverişleri de o yönettiği için, bundan da büyük istifadesi oluyor. Çünkü şarap, ekmek, et ve daha nelere gereksinim duyuluyorsa satın alır ve bunları alış fiyatından biraz daha pahalıya tutsaklara satar. Parası olan da yiyip içebilir, kumar dahi oynayabilir.

En çok tutsak Uluç Ali'nin tutsak evinde muhafaza ediliyor. Denizlerde esir aldığı 7-8 bin kişinin dışında Cezayir'den getirdiği tutsaklar da var. Padişahın tutsakları en fazla 4000 kişi. Mehmed Paşa'nın tutsakları ise 1.500-2.000 kişi dolaylarında.

Her yıl Uluç Ali'nin tutsaklarından bazıları firar eder. Bunlar bir tekne bulabilirlerse onunla kaçarlar veya bir Hıristiyanın evinde saçları sakalları uzayıncaya kadar saklanırlar. (Tutsakların saçları sakalları bit ve pireye karşı önlem olarak tamamen kazınır.) Sonra farklı giysiler edinerek tanınmadan kaçma yollarını ararlar.

Bugün Bedesten'de satılığa çıkarılan zavallı Leh ve Rus tutsakları gördüm: Çok sayıda kadın, genç kız ve oğlan çocukları müşterilere gösteriliyordu. Alıcılar beğendikleri tutsakların bedenlerinin her tarafını elliyorlardı, tıpkı et satın alan kasaplar gibi. Tutsağın niteliklerine göre, her biri 25-50 duka civarında bir fiyata satılıyordu.

Bu akşam saygıdeğer efendim, padişahın, elçilik görevlileri için göndermiş olduğu giysileri dağıttı. Bay Hanns Auer yer yer sırma iplikler-

le dokunmuş kestane rengi kadifeden, ben, kırmızı ipekten, Yeremias Fischer üç-dört farklı renkli kadifeden, Bonaventura Meris ve Jacob Reiner, dal ve yaprak desenli sarı renkte kaftanlar teslim aldık. Saygıdeğer efendim de çok güzel kestane rengi kadifeden ve içi sırma ve mavi renkte ipliklerle dokunmuş bir kaftanı kendisi için alıkoydu.

18 Mayıs'ta saygıdeğer efendim Türk hükümdarına veda ziyaretine gitti ve âdet olduğu üzere kendisine ve bütün maiyetine Divanda bir ziyafet verildi. Yemekten sonra bir İranlının Türk oluşunun törenine katıldık. Bu adam bir gün önce Türk hududundan gelmiş ve kâhyası olduğu bir İranlı sancakbeyinin bütün maiyeti ile birlikte Türklerin eline düştüğünü ve kendisinin İranlıların inancının yanlış olduğuna kanaat getirdiğini açıkça beyan ettiği için, bugün padişahın Divanına çıkarıldı. İranlıların iddia ettiği gibi, Muhammed'in ilk üç halifesinin haksız yere dördüncü halifesi olan Ali'nin itibarını sarstıklarına inanmadığını açıkladı. Çünkü Muhammed'in sahabelerinden biri Peygambere, kendisinden sonra Müslümanları kimin yöneteceğini sorduğu zaman, o ilk olarak kayınpederi Ebubekir'in, ikinci olarak da kızının kocası Ömer'in, üçüncü olarak Osman'ın ve ancak dördüncü olarak Ali'nin ismini vermiş. İranlılar buna itiraz ediyorlar ve sadece Muhammed'in damadı olan Ali'nin onun halifesi olma hakkına sahip olduğunu iddia ediyorlar. Çünkü Ali'nin eşi olan Muhammed'in kızı, babasının ölümünden sonra henüz hayattaymış ve bu nedenle de babasının en yakın mirasçısı ancak onun kocası olabilir ve yönetim de ona düşermiş. Üstelik Muhammed dahi eşi Ayşe'nin zina suçu işlediğinden şüphelenmiş. Oysa Türkler bunu kabul etmiyor ve onun iffetli bir kadın olduğuna inanıyorlarmış, çünkü gökten inen bir melek onun suçsuzluğunu belirten bir yazı getirmiş.

Bu din değişikliği töreninde Hıristiyanların Müslüman olduklarında yaptıkları gibi İranlının da başparmağını yukarı kaldırıp inancını bildirmesi gerekli görülmedi, çünkü aslında İranlılar da Türkler gibi Tanrı'nın birliğine ve Muhammed'in onun peygamberi olduğuna inanıyorlar. Törenden sonra İranlının elbiselerini çıkardılar ve ona sırmalı kumaştan bir kaftan giydirdiler, İranlıların giydikleri boynuzlu başlığın yerine ona bizim gözlerimizin önünde sardıkları güzel bir Türk sarığı verdiler. Paşa, eski başlığı da saygıdeğer efendime armağan etti. Kısacası padişahın dairesine

giden üçüncü kapının yakınında bulunan Divandan tamamen Türk gibi giyinmiş bir İranlı dışarı salındı ve saraydaki bütün hizmetliler onu tebrike geldiler, ayrıca da İran'daki durum hakkında bilgi istediler. Daha sonra saygıdeğer efendimi ve ona refakat etmiş olan bizleri Türk kaftanları giymiş olarak bekleyeceğimiz odaya götürdüler.

Padişahın huzuruna önce yeniçeri ağası çıktı. Bütün saray hizmetlileri onun önünde eğildiler ve o da onlara doğru eğilerek selam verdi. O dışarı çıkınca, din adamları gibi, başlarına büyük geniş kavuklar geçirmiş olan iki kazasker içeri girdi, onlar çıktıktan sonra da önlerinde gümüş asalarıyla çavuşbaşı ve vekilharç olduğu halde vezir paşalar huzura çıktılar. Onların hemen arkasından sözünü ettiğim İranlıyı padişahın eteğini öpmeye götürdüler. Ondan sora sıra saygıdeğer efendime geldi. Kendisi tercümanı ile birlikte vezir paşaların yanında yer aldı. Biz de teker teker huzura çıkarıldık.

Üçüncü kapının dışında çeşnigirler ve müteferrikalar oturmaktaydı. Bu görevlere paşaların oğullarını getirirler. Kapının iç tarafında, solda çok sayıda yaşlı ve genç hadımağası duruyordu. Kapıdan büyük bir salona giriliyor. Zemini tıpkı Türklerin camileri gibi çok güzel mermerle döşeli. Kapının üzeri altın varakla kaplı dal ve yaprak motifleriyle sanatkârane bir biçimde süslenmiş. Böylesini başka hiçbir yerde görmedim.

Bu odanın dışında, ellerinde gümüş asalarıyla iki genç kapıcıbaşı durmaktaydı (bunlar padişahın arzusuna göre dört veya altı kişi olabilirler ve bu çok onurlu bir görev sayılmaktadır). Huzura çıkacak kişileri onlar sıraya koyuyorlardı. Kapının iç tarafında da gene daha yaşlı gümüş asalı iki kapıcıbaşı durmaktaydı. Onlar her birimizi sırayla herhangi bir harekette bulunamayacağımız bir biçimde kollarımızdan tutup padişahın önüne getirdiler, padişaha yarım adımlık bir mesafede yere diz çöktüler ve oraya getirdikleri kişiyi de yere doğru çekerek ona öpmesi için padişahın yenini uzattılar.

Padişah, altın varak ve değerli taşlarla çok güzel süslemeli bir şöminenin yakınlarında biraz yüksekçe bir yerde oturmaktaydı. Altında sırma ipliklerle, incilerle işlenmiş, binlerce duka değerinde görkemli bir halı yayılıydı. Üzerine bastığımız zemin de ipek ve altın tellerle dokunmuş halılarla kaplıydı. Pencerelerde de değerli taşlar vardı. Padişahın üzerinde sim-

li dokumadan yapılmış bir giysi vardı. Salonun sağ tarafında vezirler, elçi ve tercümanı yer aldılar. Saygıdeğer efendim veda konuşmasını yaptıktan sonra, adını bildireceği tutsakların serbest bırakılmasını rica etti.

Azat edileceklerin üçü Macardı. Bunlardan Thomas adlı biri (bir Hırvat) yolları çok iyi bilen bir kılavuz olup, Raab önünde yenilgiye uğrayan Carle von Zeltingen ile birlikte esir alınmıştı. Dördüncü tutsak Kanijeli bir berberdi. Beşincisi tutsak Augsburglu Leonhard Widner idi. Padişah bunların beşini de, aralarında önemli bir kişi bulunmamak koşuluyla efendime armağan olarak azat etti.

Daha önce yemek sırasında saygıdeğer efendim bu beş tutsak hakkında paşa ile konuşmuştu. Paşa da sözü fazla dolandırmadan Belgrad'daki Ali Beyin kardeşi Malkoç Beyi serbest bırakmalarını şart koşmuştu. Fakat saygıdeğer efendim, paşanın bu isteğine karşılık: "100 tutsağın serbest bırakılması bile Malkoç Beyi özgürlüğüne kavuşturamaz, çünkü o ne benim ne de benim efendim olan Roma imparatorunun tutsağıdır. O, kendisiyle ilişkide olan Macarların tutsağıdır. Ama zaten bu beş kişinin azat edilmesini ben Türk hükümdarından bir lütuf olarak rica ettim, " yanıtını verdi. Paşa bu yolla amacına ulaşamayacağını ve saygıdeğer efendimin tutsakları doğrudan doğruya padişahtan isteyeceğini anlayınca, beş tutsağı karşısına getirtti ve berber Mihail'i padişahın buyruğu hilafına tutsak evinde alıkoydu, diğer dört tutsağı da saygıdeğer efendime yolladı. Saygıdeğer efendim gene de bu tutsakları serbest bıraktıkları için tutsak evindeki gardiyanlara ve yöneticilere 50 taler armağan etmek zorunda kaldı.

Efendime armağan edilen bu tutsaklar kayıtlardan silineceği zaman, Leonhard Widner'in Türklerin arasına kaydedilmiş olduğunu farketmişler. Bunun üzerine saygıdeğer efendim, 4 Haziran'da buradan ayrılıp Küçükçekmece'ye yaklaştığında, paşa arkasından bir çavuş yolladı ve beraberinde götürdüğü tutsaklar arasında bir "sahtekârın" bulunduğunu, onu geri göndermesi gerektiğini, ona bazı şeyler sorduktan sonra, tekrar arkadan yollayacağını bir mektupla bildirdi.

Widner bunu duyunca birden çok kötü oldu, ezilip büzülerek iç çekişleri arasında efendime başından geçenleri itiraf etti. Meğer Edirne'de, onu arzusu hilafına Müslüman yapmak istemişler, başına bir sarık geçirip

renkli bir kaftan giydirmişler, parmağını yukarı kaldırıp "Lailahe..." diye bazı anlamadığı sözler tekrarlatmışlar, sonra da Türkler arasına kaydettirip başındaki sarıkla tutsak evine yollamışlar. Efendisi de tercüman aracılığıyla, eğer istediklerini yapmazsa, onu parça parça ettireceğini söyleterek tehdit etmiş. Bunun üzerine o da efendisine, onun kölesi olduğunu, o ne isterse yapacağını belirtmiş. Böylece, daha önce de anlattığım gibi, ona bundan böyle neler söylemesi gerektiğini öğretmişler, Cantaro'da yüzlerce savaşçıya kumandanlık yaptığını anlatmasını tembih etmişler.

Türkler daima şöyle bir yöntem uyguluyorlar: Budin paşasına ya da buradaki paşaya tutsakları götürecekleri zaman, önce onlara neler söylemeleri gerektiğini öğretiyorlar. Bunu daha evvel de birkaç kez anlattım. Eğer tutsaklardan biri hangi koşullarda esir alındığına dair gerçekleri anlatacak olsa bile, onun sözlerini aktaran tercüman tamamen tersini söylüyor, çünkü paşa ona da ne söyleyeceğini tembih etmiş oluyor. Yukarıda, Bay von Zeltingen'in uşağı olan tutsağın da padişahın huzurunda böyle bir durumla karşılaştığını daha evvel anlatmıştım. İşte bu Leonhard da paşanın karşısında aynı olayları yaşamış olmalı. Yeniçeri onu içeri soktuğu zaman, Müslüman olup olmadığı sorulduğunda, tercüman onun Müslüman olduğunu söylemiş. Bunun üzerine de onu tekrar tutsak evine götürmüşler. Saygıdeğer efendim de ona paşanın karşısında Müslüman olduğunu söylemesini ve beyanını da değiştirmemesini, ama başına sarığı zorla geçirdiklerini, kendisinin onu takmak istemediği için hemen gene çıkardığını, sünnet olmadığını da bildirmesini tembihledi. Böylece mutlaka onu serbest bırakacaklarını umduğunu söyledi. Hiç kuşkusuz paşanın karşısında bütün bunları yapmış olmasına rağmen, tercüman onun sözlerini değiştirdiği için zavallı adamı orada alıkoydular ve saygıdeğer efendim padişahtan kendisine armağan etmesini istediği beş tutsak yerine, paşanın ve tercümanın düzenbazlıkları yüzünden sadece üç kişiyle yetinmek zorunda kaldı.

Bu sabah Volkard Widner, üstlenmiş olduğu görevi yerine getiremeden buraya döndü. Çünkü Ragusalılar saygıdeğer efendime yazdıkları bir mektupta Babali'nin mallarından geriye hiçbir şeyin kalmadığını, olanların da borcunu ödemeye yetmediğini bildirdiler.

Bu akşam yeni elçi beyefendi beni akşam yemeğine davet etti. Konuşmalarımız sırasında cennetmekân İmparator II. Maximilian'ın meziyetlerini, erdemlerini uzun uzun övdü. Sofrada bulunanlardan biri, imparatorun yaşamı ve ölümü hakkında çok az kişinin yazı yazdığını belirtti. Bunun üzerine sayın elçi şöyle konuştu: "Böylesi daha iyi oldu, çünkü imparator hakkında fikir yürütecek düzeyde olmayan kişiler, onun erdemlerini göz önüne serecek yerde, üzerlerine gölge düşürebilirler. Zira bu erdemler o kadar yücedir ki, onları kimse layıkıyla anlatamaz.

1. İmparator son derece hoşsohbet ve sevecen bir insandı ve herkesle gayet tatlı konuşur ve hoşnut olmasını sağlardı.
2. Çok iyi Latince, Almanca, İtalyanca, Fransızca, İspanyolca ve Çekçe konuşurdu ve belagatiyle dinleyenleri adeta büyülerdi. Tavrında hiçbir zorlama, bir yapaylık ve önceden tasarlanmışlık yoktu, her davranışı gayet doğal ve içtenlik doluydu, herkesle sanki en samimi dostuymuş, en çok güvendiği insanmış gibi konuşurdu. Devlet meclisi toplantılarında bile böyle bir tavır sergilerdi.
3. Bir soruna çare ararken akıllı ve tedbirli davranırdı.
4. Kendisini memnun eden her şeyi başkalarıyla paylaşmak isterdi.
5. Bütün zorluklar karşısında gayet sabırlı davranırdı, hoşgörülü, iyimser ve affediciydi. Kin tutmazdı.
6. Yolculukları sırasında basit insanlarla, tarladaki rençperlerle sohbet etmeyi severdi. Regensburg'da yapılan ve nerdeyse hayatını kaybettiği son meclis toplantısında merakını tatmin etmek için kırsal bölgede bir manastırı ziyaret ettiği zaman, geri dönüş yolunda, armut toplamak için bir ağaca çıkmış olan bir köylüye rastladı. Ona, armutlar iyi mi, diye sorduğunda, köylü: Evet, kanımca iyidir, diye cevap verdi. Bunun üzerine ağacı kendisinin mi diktiğini öğrenmek istedi. Köylü: Hayır, babam dikmişti, diye yanıtladı. İmparator, o armutlardan bir sepet dolusu getirmesini istedi. Uşaklar sepeti almak istediklerinde, bunu engelledi ve köylünün ağaçtan inerek armut dolu sepeti bizzat arabasına getirmesini buyurdu. Hemen armutlardan iki-üç tanesini yedi

ve sepeti arabaya koymalarını, karısına (eşinden söz ederken hep "karım" derdi) ve evdeki diğer kadınlara bu armutları tattırmak istediğini söyledi. Köylüye de bol armağanlar vererek onu gönderdi.

7. Sabahları kalkar kalkmaz dua kitabını ve İncil gibi büyük bir kitabı eline alıp okur, sonra da yazı yazardı. Daha sonra huzura çıkmak isteyen tebaasının dertlerini dinlerdi. İmparatorun danışmanları bile sorunlara çözüm bulmakta onun ancak çömezleri olabilirlerdi.
8. Hastalığı sırasında çok tahamüllü ve uysal davranmıştı. Yalnız kendisini tedavi etmekte olan Dr. Crato'ya zaman zaman kızıyordu, çünkü hastalığının nedenleri vetedavisi konusunda meslektaşlarıyla onun önünde sık sık tartışıyordu, oysa bu meseleleri daha önce kendi aralarında halletmeleri gerektiği kanısındaydı. Bu Dr. Crato öyle aksi ve inatçı bir adamdı ki, imparatorun hastalığının tedavisiyle ilgili on ayrı öneri getirilse, o her seferinde bunların hiçbirini kabul etmez, kendisine özgü fikirlerini ortaya atardı.

Sayın elçi, bu değerli imparatorun ölümünden sonra, şimdiki İmparator Rudolph ve danışmanları tarafından Roma elçiliğine atandığını, fakat bu görevi kabul ederse, papanın ayaklarını öpmesi gerektiği ve bu davranış biçimini vicdanıyla bağdaştıramadığı gibi, aynı inancı paylaştığı kişilerin de bunu hoş görmeyeceğini düşünerek kabul etmediğini, imparatorun kendisini mazur görmesini dileyerek herhangi başka bir görevi yerine getirmeye hazır olduğunu bildirdiğini anlattı. İmparatorun danışmanları bu sözlerini kabul etmişler ve sadece papaya verilecek bazı belgeleri Roma'ya götürmesini ve orada adını bildirdikleri bir kardinale teslim etmesini, bu belgeleri papaya o kardinalin ileteceğini belirtmişler. Bay Sintzendorff bu teklifi arkadaşları ile görüşmüş ve onlar da bu yolculuğa çıkmasında bir sakınca görmemişler. Bunu üzerine de kendisi bu görevi kabul etmiş. Fakat papanın Viyana'daki temsilcisi olan bir kardinal bunu öğrenince, Bay Trautson'a başvurmuş, aziz papa cenaplarının bir süre önce imparatora bir mektup yazıp, kendisine görevli olarak böyle insanları (kâfirleri) yollamamasını tem-

bihlediğini ve papa cenaplarını üzmemek için bu göreve bir başkasını seçmesini rica etmiş. Böylece onun dediğini yapıp Roma'ya bir başkasını göndermişler. Bay Sintzendorff buna pek memnun olmuş ve bu ağır yükten kurtulduğu için Tanrı'ya şükürler ve saray mabeyncisine teşekkürler etmiş. Sayın elçi, daha sonra Roma'ya gönderilen bir Protestanın başından geçen başka bir olayı da anlattı. Bu adam papanın huzuruna çıktığında, yerlere kadar eğilip üzerine aldığı göreve göre yapacaklarını yapmış ve ayrılırken de tekrar yerlere kadar eğilmiş, ama papanın ayaklarını öpmemiş. Bunun üzerine papa arkasından birini yollayıp, hangi inançtan olduğunu sordurmuş. Elçi, imparatoru tarafından buraya inancası hakkında bilgi vermek üzere gönderilmediğini, sadece bir görevi yerine getirmekle yükümlü olduğunu söylemiş. Israrla kendisine sorular sormalarına rağmen, ağzından laf almayı başaramamışlar, sadece görevini yerine getirmek için buraya geldiğini tekrarlamanın dışında başka bir şey söylememiş.

21 Mayıs'ta Rumlar, Karamanlıların yaşadıkları Yedikule yakınlarındaki bir semtte bulunan bir kilisede Konstantini yortusunu kutladılar. Âyin başlamadan önce isteyenler kilisenin içine, rahibin yanına gittiler ve başlarını açtılar, papaz başlarına İncil'i koyup ondan bir bölümü okudu, müminler ise bu arada sürekli haç işareti yaptılar, okuma bitince rahibe bir miktar para verdiler, imparator Konstantini'nin ve annesi Helena'nın resimlerini öptüler ve oradan ayrıldılar. Bundan sonra ayin başladı. Âyinden önce, ayin sırasında ve bittikten sonra da kilisenin kapısı önünde sekiz-on veya daha çok sayıda genç, birbirlerini kollarından tutarak daire halinde dans ettiler. Bir ayaklarıyla öbür ayaklarının önünden bir adım atıp, öbür ayaklarıyla da geriden bir adım atarak saatlerce oynayıp durdular. Fakat çalgı çalan kimse yoktu, sadece bir kişi şarkı söylüyor, diğerleri de ona katılıyorlardı. Bu çok değişik ses dinletisini seyirciler kahkahalarla gülerek izliyorlardı. Herhalde şarkı sözleri çok eğlenceliydi. Âyin sonunda kutsanmış pirinç, badem ve çeşitli yiyecekler dağıttılar. Bir kürsünün üstünde duran bir kutunun içinde imparator Konstantini'nin kol kemiğinin bir parçası da teşhir edilmekteydi. Müminler birer birer kürsünün önüne giderek onu öptüler. Son zamanlara kadar her yıl bu yortuda söz konusu kemiği küçük bir tabutun içine yerleştirerek kilisenin içinde dolaştırırlarmış. Bu esnada

hazır bulunanlardan bazıları yere yıkılıyor, bazıları adeta çıldırıyor, kendinden geçiyormuş, bazılarının da benzi soluyor, ölü gibi oluyormuş vb. Bu kemiğin tabutun içinde kımıldandığını ve bazı gürültüler çıkardığını da söylüyorlar. Fakat artık Türkler bu kemik parçasını ortalıkta dolaştırmalarına izin vermiyorlarmış, bu yüzden de onu bundan böyle durduğu yerde görmekle yetiniyorlarmış. Kilisenin kapısı önünde çok sayıda dilenci toplanmıştı. Badem ve şekerden yapılma tatlılar, vb satanlar da vardı. Âyinden sonra bunlardan satın alıp kilisenin ön avlusunda ve bahçesinde hep birlikte keyifle yediler, bazıları da aldıklarını evlerine götürdüler.

Orada bir de şifalı su (ayazma) bulunuyor. Suyun yanına gitmek için birkaç basamak inmek gerekiyor. Türkler ve Rumlar buraya gelip ateşli hastalıklara karşı korunmak için bu su ile yıkanıyorlar, duvarlarına mumlar dikiyorlar, saçlarından bir tutam veya elbiselerinden bir parça kesip asıyorlar ve bunlara "*anathemata*"[23] yani "anı" adını veriyorlar.

Bugün Yahudi Hayim bana, devekuşunun, yumurtalarının üzerine kuluçkaya yatarak yavru çıkartmadığını, sadece yumurtaların karşısına geçip gözlerini sürekli onlara diktiğini ve bu güçlü bakışın etkisiyle yavruların yumurtadan çıktıklarını anlattı. Bu nedenle de Yahudiler okullarına ve ibadethanelerine devekuşu yumurtaları asarlarmış ve böylece bunları sürekli dua edenlerin gözleri önünde bulundurarak, onlara ibadet ederken dualarından başka hiçbir şey düşünmemelerini, tıpkı bakışlarını yumurtalarının üzerinde yoğunlaştıran devekuşu gibi, onların da duaları üzerinde yoğunlaşmalarını hatırlatırlarmış.

Bir süreden beri bu yumurtaların fiyatları çok artmış, çünkü Türkler iki yıldan beri onları çok miktarda satın alıyorlarmış. Yumurtaları yarıya kadar yaldızlıyorlar veya çeşitli renklere boyuyorlarmış, sonra da ortasından bir ip geçirerek camilerin ortasına, kandillerin arasına süs olarak asıyorlarmış. Bu yumurtaları Sultan Selim'in türbesinde, Ayasofya'da, padişahın oğlunun türbesinde, padişahın annesinin Üsküdar'daki türbesinde, Mehmed Paşa'nın deniz kıyısındaki türbesinde ve daha pek çok ibadethanede gördüm.

Patrik bu ayın 20'sinde geç vakit yolculuğundan döndü. Oysa onun dün dönebileceğini sanıyorlardı. Burada âdet olduğu üzere kentin en önde

gelen papazları, patrikhanenin burada kalan görevlileri, Rum eşrafı, bunların dışında da isteyenler büyük bir kalabalık halinde görevinden geri dönen patriği Küçük Rigium veya Pontepicolo [Küçük Çekmece] denen yerden karşılarlar ve görkemli bir alay halinde patrikhaneye getirirler. Patrik bunu bildiğinden ve eski patrikle olan çatışması henüz devam ettiğinden, vaktinden önce dönerek bu karşılama törenini önledi. Böylece rakiplerinin kendisini padişahın ve paşanın nezdinde "kente dönüşünde gösterişli karşılama törenleri düzenleyerek tıpkı bir hükümdarmış gibi davranıyor" sözleriyle kötülemelerine karşı önlem almış oldu.

Ben de ayın 22'sinde patriğe "hoşgeldiniz" demeye gittim ve kançılarımız Dr. Andreæ ile Bay Crusius'un ona armağan olarak göndermiş oldukları saati götürdüm. Patrik, saatin yapılışındaki maharet ve sanata hayranlığını belirterek teşekkür etti. Bu vesileyle Würtemberg'den gelen yazılara yanıtı hakkında bilgi istedim. Yolculuğu dolayısıyla çok meşgul olduğunu ve henüz bir cevap yazamadığını, ama en kısa zamanda bu ihmalini telafi edeceğini söyleyerek özür diledi.

Ben oradayken çok sayıda din adamı ve Rum eşrafından bazı kişiler onu ziyarete ve elini öpmeye geldiler, hediyeler getirdiler. Hemen hemen hiçbiri eli boş gelmedi, çoğu balık, ekmek ve başka şeyler getirdi. Bu ziyaretler günlerce sürdü.

Bugün efendim, Galatalı tüccarlara ve dostlarına (ki bunlar konutumuzda görevli olan çavuşlar, tercümanlar, yeniçeriler ve diğer çalışanlardır) bir veda toplantısı düzenledi. Patrik de Mehmed Paşa'yı ziyaret ederek ona 250 dukayı aşan değerdeki armağanını gönderdi. Böylece onun teveccühünü kazanarak eski patrike karşı onu korumasını umuyordu.

Paşa buna karşılık olarak : "O bana armağan göndermese de ben onu severim." Yanıtını vermiş.

23 Mayıs'ta patrik yaklaşık 30 kişiden oluşan bir alay halinde, din adamları, metropolitler, piskoposlar, patrikhanenin diğer görevlileri ve Rum eşrafından olan bazı kişiler refakatinde at üstünde paşayı ziyarete gitti. Patrik, yanında dört metropolitle birlikte paşanın huzuruna çıkacağı zaman, paşa ona, kendisiyle yalnız konuşmak istediğini

23 Anathema= Dine aykırı, lanetli, aforoz gerektiren batıl, günah davranış. Anlamını bilmeden yaptıkları işe, bağladıkları çaputa "hatıra," "anı" diyorlar –ed.n.

bildirmiş, patriği büyük bir nezaketle karşılamış, onunla sohbet etmiş, Kantakuzen'in ölümünden dolayı üzüntülerini belirtmiş ve idam edilmesinin kendi bilgisi dışında gerçekleştirildiğini açıklamış. Sonunda da eski patriğe karşı kendisini destekleyeceğini vaad etmiş.

24 Mayıs'ta *protonotarius* Theodosius'un ısrarlı ricaları üzerine Antoni'nin oğlu Yorgi Kantakuzen'in kitaplarını görmeye gittim. Oysa iki yıldan beri bu isteğim bir türlü yerine getirilmemişti, çünkü yabancıları kendi yakın çevrelerine sokmaktan hoşlanmıyorlar.

Bu kitapların listesini yaşlı patrik Metrophanes'in kitaplarının listesine ekledim. Kitapların arasında iki en önemli kitaptan birincisi Musa'nın beş kitabındaki aykırı yazıların açıklaması. Bu kitap için 100 duka istiyorlar. Venedikli *secretarius* ise 60 dukaya satın almayı teklif etmiş. İkinci kitap ise Üçüncü Konsil'de müzakere edilen konulara dair kayıtlar. Bunların başında ve sonunda bazı bölümlerin eksik olmalarına karşın 300 duka değer biçiliyor.

Patriğin bana anlattığına göre Ahyolu'nda Kantakuzen'in kitapları arasında bulunan, tüm Eski Ahit'in açıklaması 25 talere satılmış.

25 Mayıs'ta beş köle ve Venedikli bir kuyumcu birlik olup, kölelerden birini öldürmüşler, çünkü o önce efendisinden ayrılıp diğer kölelerle birlikte kaçmaya niyetlenmişken, birden vazgeçip kararından dönmek istemiş. Konstantinopolis'te böyle olaylar sık sık yaşanıyor. Köleler işlerini yaparken birbirleriyle anlaşıyorlar ve kaçmak için hazırlık yapıp bir fırsat kolluyorlar. Galata'da bazı kimseler kaçak köleleri üç-dört hafta evlerinde gizleyip, sonra onlara farklı kıyafetler giydirerek yurt dışına çıkmalarını sağlıyorlar. Ayrıca kaçak köleleri para karşılığında Ragusa'ya veya başka güvenli yerlere ulaştıranlar da var. İşte bu altı köle de bir Venedikli ile anlaşmışlar, Venedikli, kölelerin her biri kendisine 60 duka öderse, onları Hıristiyan ülkelerine ulaştıracağına dair söz vermiş. Meğer köleler efendilerinden çok miktarda para çalmışlar ve bu yolculuk için hazırlık yapmışlar, bu Venediklinin evinde de günlerce kalmışlar. Fakat aralarından biri fikir değiştirip geri dönmek isteyince, kendilerini ele vermesinden korkup onu öldürmeye karar vermişler ve bir gece onu boğmuşlar. Adam kendini savunurken çok fazla gürültü çıkardığından, bunu duyan yaşlı bir ka-

dın, ertesi gün evin bakıcısına, Venediklinin evinde bazı olayların döndüğünü haber vermiş. Adamın, yalnız yaşamasına rağmen son günlerde evine bol miktarda salata ve şarap taşıdığını farkettiğini, geçen gece de odasında büyük bir gürültü koptuğunu duyduğunu ve bu evde uygunsuz bazı olayların cereyan ettiğine hükmettiğini söylemiş. Bunun üzerine evin bakıcısı yanına başka kimseleri de alarak Venediklinin odasına girmek istemiş. Venedikli şu sırada "hacet giderdiğini" ileri sürerek onları içeri alamayacağını söyleyince, kapıyı zorla açmışlar ve öldürülen köleyi bodruma gömmekte olduklarını, çukurun dışında kalmış olan ayağından anlamışlar. Hemen subaşına haber verilmiş ve hepsi birden tutuklanarak zindana atılmışlar. Kölelere ceza olarak birkaç yüz değnek attıktan sonra gemilerden birine gönderip prangaya vurmuşlar. (Türkler şöyle fikir yürütüyorlar: " Bir tutsak özgürlüğüne kavuşmak için her çareye başvurur." Bu yüzden de köleler firar etmek için çeşitli yollar denerlerse, onları idam cezasına çarptırmazlar, sadece tabanlarına, sırtlarına vb değnek vurdurup, kadırgalarda kürek çekmeye mahkûm ederler.) Venedikli ise onları evinde gizlediği ve ayrıca da aralarından birini öldürmelerine göz yumduğu için kazığa oturtulacakmış.

27 Mayıs akşamı saygıdeğer efendim bana Ahmed Paşa'nın eşi tarafından kendisine armağan olarak gönderilen dört halıyı gösterdi. Bunlardan biri koyu kırmızı renkte olup üzerine sırma ipliklerle çok güzel dal ve yaprak motifleri işlenmiş. Böylesini burada hiçbir yerde görmemiştim. En büyükleri tahminen 1.000 duka değerinde. Diğer iki büyük ipek halı ise ince bir levha kalınlığında olup 2.500 duka değerinde. Armağanların arasında sırma ipliklerle ve ince bir sanatla işlenmiş birçok güzel yemeni de var. Bunların değeri de 1.000 duka olarak tahmin ediliyor.(Saygıdeğer efendim de daha önce paşanın eşine armağan olarak çok güzel gümüş ve altın kaplama kaplar göndermişti.) Halıları getiren adama da 50 duka ödemek gerekti, çünkü 25 dukayı kabul etmedi. İşte Türkler böyle arsız, utanmaz insanlar. Mehmed Paşa padişahın bize armağan ettiği giysileri konutumuza yolladığı zaman, onları üç adam getirdi ve saygıdeğer efendime elbiselerin değerlerini abartarak bildirmeye ve buna karşılık da bol bahşiş istemeye kalktılar. Efendim onlara, padişahın bu elbiseleri kendisine armağan etti-

ğini ve bu sebeple de değer biçmenin uygun olmadığını söyledi, ama o elbiseleri taşıyanlara 25 taler vermeyi de ihmal etmedi.

29 Mayıs'ta saygıdeğer efendim paşaya veda ziyaretini yaptı. Dün gece paşa, efendim için sırma ipliklerle dokunmuş kumaştan bir kaftan biçtirmiş. Bugün saygıdeğer efendim paşanın konutuna gittiğinde kaftanı ona hemen giydirmişler ve bu kıyafette paşanın karşısına çıkarmışlar. Geri dönerken de bu giysisiyle konutumuza geldi. Paşa bir süre önce de efendime henüz biçilmemiş altı giysilik sırmalı dokuma armağan etmişti.

30 Mayıs'ta patrik ile vedalaşmak üzere patrikhaneye gittim. Patrik bana, kendisine sık sık mektup yazmamı tembih etti, mektuplarımı cevapsız bırakmayacağını söyledi, hepimize bol bol mutluluklar ve esenlikler diledi. Yanımda götürmem için kançılarımız Dr. Andreæ, Dr. Heerbrand, Dr. Osiander ve Bay Crusius'a toplu olarak ve ayrıca her birine de tek tek yazdığı mektupları verdi. Bunların dışında Dr. Chytrus için bana teslim ettiği bir mektupta Würtemberg din bilginlerinin yazılarına en kısa zamanda yanıt vereceğini bildirdi. Sayın kançılara Sakız adası dokumalarından kırmızı bir örtü gönderdi. Bu örtüler Sakız adasında 30 taler'e satılıyor. Diğer beylerin her birine, kançılara ve Bay Crusius'a ayrıca selamlarıyla birlikte birer kupa dolusu "mühürlenmiş toprak," bana da torunu tarafından yapılmış bir kese armağan edildi. *Protonotarius*, Bay Crusius'a Atina'da yapılmış bir kese ve bir miktar "mühürlenmiş toprak" yolladı.

Şu sıralarda patrik, Megas İkonomos ve patrikhane görevlilerinden bazıları vasıtasıyla başdefterdara (zira üç defterdar var) birçok armağan gönderdi. Bunların arasında değerli Şam kumaşı, atlas ve Rumlarla Türklerin yıkandıktan sonra sarındıkları büyük peştemallardan vardı. Bütün bu armağanların değeri yaklaşık 125 taler kadardır. Patrik kendisine faydası dokunan diğer önemli görevlilere, örneğin kentin kadısına da buna benzer armağanlar göndermek zorundadır. Böylece rakibi Metrophanes'e makamını kaptırmamak için, yetkili kişilere yaptığı armağanlar yüzünden harcamaları (padişaha mutad olarak ödenen 3.500 duka haraç dışında) 6.000 dukayı bulmuş oluyor. Oysa önceleri masrafı 3.000 duka'yı geçmiyordu.

Bugün patrik, benim orada bulunduğum sırada, patrikhane görevlileriyle Midilli metropolitinin seçimi konusunu görüştü. Midilli adası hal-

kından kalabalık bir grup buraya gelmiş ve metropolit olarak adını verdikleri dindar bir adamın seçilmesini istemişler. Oysa çok kötü tanınmış olan başka biri, padişahın maiyetindeki yetkili kişiye, kendisinin atanmasını sağlarsa, ona 500 duka ödemeyi vaat etmiş. Fakat bu adam, usulüne uygun olarak bu makamı önce patrikten talep etmeyip doğrudan doğruya Türklere giderek parayla satın almaya kalkıştığı, üstelik kötü tanındığı ve halk tarafından da istenmediği için, patrik onu bu görevi atamayı reddetti. Ama Türkler bazen böyle durumlarda zor kullanarak dileklerini kabul ettirdiklerinden, patrik önlem olarak söz konusu Türk'e 100 taler gönderdi ve böylece parayla o kötü adamın başvurularının yolunu tıkadı. Bu gibi olaylara tüm Yunanistan'da sık sık rastlanıyor.

Bir yörenin metropoliti veya piskoposu öldüğünde, hemen birçok kişi, bu konuda yetkili olan bazı Türk görevlilerine başvururlar ve ölenin yerine atanırlarsa, kendisine belli bir miktar para armağan edeceklerine dair söz verirler. Konstantinopolis kentine yakın bir yerde olanlar, bir paşaya, defterdara vb başvurur, o da patriğe bir mektup yazarak, falanca kişiyi –kendi hatırı için– filanca yerin metropoliti, piskoposu ya da rahibi olarak atamasını rica eder. Patrik de, önemli bir makamdaki Türkü reddetmemiş olmak için ve eğer teklif edilen kişi düzgün biri ise, bu dileği kabul eder. Ama eğer başka birini bu göreve getirmek niyetindeyse, bu teklifi kabul etmesinin kurallara aykırı olduğunu ileri sürerek özür diler. Konstantinopolis'ten uzak yerlerde yaşayan Rumlar bile bu gibi konularda birbirlerine karşı mücadele ederler. Onlar da başlarındaki Türk yöneticiye giderler, kendilerini metropolit veya piskopos yapması için ilgili kişiye mektup yazmasını, bu makama getirildiklerinde ona belli bir miktar para vereceklerini söylerler. O bey de ilgili metropolite veya piskoposa dediklerini mutlaka yapması için mektup yazar. Patriğin Türk görevliye yollamış olduğu 100 taleri, halkın istediği kişi patrik tarafından o göreve getirildiğinde, geri ödemesi gerekecek.

Efes'te halen metropolit olan kişi, daha önce orada papazmış. Sakız adasında doğmuş olan bu adam oradaki bahçecilik sanatını çok iyi öğrendiğinden, padişahın görevlilerine gayet güzel bahçeler düzenlemiş. Şimdiki padişah, vaktiyle Manisa'da sancakbeyi iken, Efes'e gittiğinde,

bu bahçelere hayran olmuş ve onları düzenleyen ve yetiştiren her kimse huzuruna davet etmiş. Ona: "Ben padişah olup tahta geçtiğim zaman, seni buranın metropolitliğine getireceğim," demiş. Nitekim Efes metropoliti ölünce, söz konusu papaz bu sözleri hatırlayarak, tanıdığı Türk görevlilerden padişahın kendisine vermiş olduğu bu sözü ona anımsatmalarını rica etmiş. Onlar da bunu patriğe iletmişler ve padişahın vaktiyle bu rahibe kendisini metropolit yapacağına dair söz verdiğini ve eğer patrik onu Efes metropolitliğine atarsa, padişahı memnun etmiş olacağını açıklamışlar. Ama eğer patrik bunu yapmazsa, gene de padişahın sözünün yerine getirileceğini de eklemişler. Söz konusu papaz zaten iyi bir insan olduğundan, Selanik patriği onu oranın metropolitliğine atayıp görevini kutsamış.

Patrik, yolculuğundan döner dönmez, eski patrik Metrophanes meselesiyle uğraşmaya başladı ve Filibe metropolitini ona yollayıp, kiliseye fazla sorun yaratmamasını ve kendisini üzmemesini tembih ettirdi. Patrik Yeremias ona iki yer arasında seçim yapmak olanağı sunuyor. Bundan böyle kendisini rahat bırakmak şartıyla, ya iki metropolitliği olan ve yılda 500 duka alabileceği Midilli adasınının tümünü, ya da aynı miktarda para alabileceği Melenicko veya Larissa [Yenişehir] metropolitliğini teklif ediyor. Metrophanes bunlardan birini kabul etmeye razı oluyorsa da, Yeremias'ın ona vaat etmiş olduğu yıllık 300 dukayı ve geçmiş altı yıl için de toplam 1.800 dukayı ödemesi üzerinde ısrar ediyor. Oysa Yeremias ona bir ödeme yapmak istemiyor. Çünkü dediğine göre, Metrophanes ona patriklik makamını bıraktığında, kendisine Larissa metropolitliğini zaten vermiş. Fakat o bunu başkalarına devretmiş. Yeremias onun bu makamı kabul etmemesine bir anlam veremediğini söylüyor. Bu sebeple de ona şu yanıtı veriyor: "Senin benden istediğin parayı ben sana veremem, çünkü o kadar param yok. Zaten o parayı sana vermek de istemiyorum, çünkü kilisenin parasını gaspetmeye hakkım yok. Sana vereceğim parayı sen daha sonra gerektiğinde Türklere yedireceksin ve yeniden kilisenin başına dert açacaksın." Yeremias, Metrophanes'e altı yılın birikmiş parasını vermek istemediğinden, o da metropolitliği kabul etmiyor.

Haziran 1578

2 Haziran'da, patrikhanenin kilisesinde görevli vaiz Methodius, Selanik yakınlarındaki Melenicko kentine metropolit olarak atandı ve patrik tarafından bu görevi için kutsandı. Bize bu kutsanma töreni çok geç haber verildiği için izlemeye gidemedik. Fakat patriğin bizzat yaptığı ayinde hazır bulunduk. Bu ayin daha önce de anlattığım biçimde yapıldı. Sadece farklı olarak yaşlı Zigomala ayin esnasında ikinci Synodi inancasını ve ondan sonra da "Bizim Babamız" duasındaki yedi dileği yüksek sesle okudu, patrik de diğer sözleri tamamladı: "...çünkü yeryüzü ve gökyüzü sana aittir!" Âyinden ve törensel yürüyüşten sonra patrik, özel giysisi ile koyu renk ahşaptan yapılmış ve Sisam piskoposu tarafından fildişi kakmalarla bezenmiş olan tahtına oturdu. (Bu tahta oturmak için üç basamak çıkmak gerekiyordu) ve kutsanmış ekmeği sunmaya başladı. Bunun adına "*Andidoron*" diyorlar, çünkü onlar için "Son

Yemek" yerine geçiyor. Rumlar bizim de bu kutsanmış ekmekten almamızı her defasında teklif ettiler. Tören tümüyle sona erince yeni metropolit, patrik gibi, kırmızı ve beyaz çizgileri olan siyah bir giysi içinde kilisenin dışına çıktı ve bir taşın üstüne oturdu. Herkes gidip onun elini öptü ve onu kutladı. Ben de onunla iyi dost olduğum için, Bay Schweigger ve Bay Haniwald ile birlikte onu kutlamak için yanına gittim.

Bu törene katılan papazlardan biri, birkaç gün önce ortalığa bir söylenti yaymıştı. Sözde Kudüs yakınlarına gökten büyük bir taş düşmüş ve bu taşın üstünde bu ayın 15'inde dünyanın batacağı yazılıymış. Papaz ayrıca İskenderiye patriğinin yazmış olduğu bir mektup da gösterdi. Patrik mektubunda bu mucizevi olayı doğruluyor ve taşın üzerinde gerçekten kıyamet günü tarihinin belirtildiğini, tüm Hıristiyanların kendilerini kıyamet gününe hazırlamalarını yazıyormuş. Ayrıca bu mektubun birçok kopyalarını yaptırdığını belirterek bunlardan birini bir dukaya satın alanların günahlarının bağışlanacağını da vaat ediyor. Papaz pazar ve tatil günlerinde kiliselerin önüne yerleşiyor ve bu öyküyü anlatarak müminlerden para topluyor. Patrik bu durumu öğrenince, birini yollayıp onu çağırttı ve bütün meseleyi kökünden öğrenmek istedi. Çünkü Türkler, böyle kim olduğu bilinmeyen bir rahibin insanların kafasını karıştırmasına izin verdiği

için ondan hesap sorabilirlerdi. Patrik bu nedenle rahibe, mektupları gerçekten İskenderiye'den mi getirdiğini sordu. Papaz da bunun doğru olduğunu, ama mektupları kaybettiğini söyledi. Patrik bu sözlerden papazın bir dolandırıcı olduğunu anladı, çünkü elinde ne İskenderiye ne de Hierosolimus patriğinin yazdığı mektup vardı ve kuşkusuz tüm hikâye insanlardan para çekebilmek için uydurulmuştu. Bu nedenle patrik kiliseden döndüğünde, bütün cemaat henüz patrikhanenin ön avlusundayken ve söz konusu papaz da aralarında durup onlara öyküsünü anlatmaktayken, konutunun önündeki yükseltide durup, cemaate bu adamın sözlerine inanmamalarını ve bu yalanlara kanıp yanlış davranışta bulunmamalarını ihtar etti. Onun, İsa Peygamber'in ilerki zamanlarda geleceklerini haber verdiği sakıncalı kişilerden biri olduğunu ve tümüyle yalan söylediğini açıkladı. Sonra onu herkesin önünde aforoz etti ve onun Tanrı'dan uzak kalmasını temenni etti. Ona inanıp para karşılığında bu mektuplardan satın alanları uyardı ve mektubu patrikhaneye getirmelerini, ödedikleri paranın iade edileceğini, getirmeyenlerin lanetleneceğini bildirdi. Papaz bu konuşmalardan öyle etkilendi ki, vicdan azabından bütün gün ve bütün gece ağladı ve patrik onu af edip günahlarını bağışlatmadan ve aforoz beyanını geri almadan patrikhaneden ayrılmayacağını söyledi, öyküsünün de tamamen uydurma olduğunu açıkça itiraf etti. Sonuç olarak patrik, buradaki ve Galata'daki kiliselere, bu rahibin insanları dolandırdığına dair birer mektup yazdı ve halkın önünde bu mektubun okunmasını tembihledi, bu dolandırıcıdan mektup satın alanların onu hemen patrikhaneye getirmelerini, aksi halde aforoz edileceklerini bildirdi. Kısa bir süre sonra çok sayıda insan gelip satın aldıkları mektupları teslim ettiler ve bunlar hemen orada yakıldı. Mektupları satan papaz da onlara paralarını iade etti. Bu olaylar ayın üçünde gerçekleşti.

Bu akşam, yeni elçi Bay von Sintzendorff, saygıdeğer efendime, Fransız konta, Bay Auer'e, Bay Barthenhaeuser'e ve bana bir veda ziyafeti verdi. Yemek sırasında ikram edilen üç çeşit şarap arasında Venedik balyosunun efendime memleketine götürmesi için armağan etmiş olduğu cinsten ve Kandiya'dan getirilmiş olan hakiki bir Misket şarabı, ayrıca da Bay von Sintzendorff'un buraya gelirken getirmiş olduğu nefis bir Avusturya şarabı vardı.

4 Haziran sabahı saat üçte Konstantinopolis'ten ayrıldık ve öğleye doğru "Küçük Köprü" anlamına gelen Pontepicolo'ya vardık [Küçükçekmece]. Orada bir defterdarın inşa ettirmiş olduğu bir kervansaray ve onun yakınında da kendisinin türbesi bulunuyor. Mezarın başında sürekli iki din adamı oturup kuran okuyorlar, dua ediyorlar, ilahiler söylüyorlar ve yazı yazıyorlar. Türbenin çevresindeki güzel bahçelerde nar, dut ve selvi ağaçları, güzel gül fidanları ve başka çiçekler yetiştiriliyor.

Kervansarayın yanında bir mescit, ayrıca da dört-beş din adamının barınabileceği odalar var. Bunlar yemeklerini handan temin ediyorlar. Zira bu tesisleri yaptıran kişi, kervansarayın bakımı, temiz tutulması ve burada birkaç din adamının barındırılması ve beslenmesi için bir miktar para miras bırakmış, ayrıca da buraya gecelemeye gelen her yabancıya bir somun ekmek ve "çorba" adını verdikleri sulu bir pirinç yemeğini sunmalarını vasiyet etmiş. Bu yöre halkının çoğu Türk olduğundan, üç-dört cami var. Oysa Rumlara ait sadece bir tek kilise bulunuyor. Zaten yerleşim çok küçük ve o yüzden de adı "Küçük Köprü." Batı yönüne doğru ilerleyince oldukça uzun bir köprüye ulaşılıyor, köprünün yerleşim bölgesine yakın olan bölümü ahşaptan olup, devamı taştan yapılmış ve burada Propontis [Marmara denizi] geniş bir göl oluşturuyor.

Konstantinopolis'in dışında, hemen şehir kapılarının önünde, özellikle de Eyüp Ensârî'de çok güzel mezarlar var. Buraları yazın güllerle süsleniyor. Kabirlerin bazıları küçük kulübelerin içinde ve üzerleri yeşil renkte sof (Chamlott) ile örtülü. Bu kabirlerin yanına bizdeki sunak kürsüsüne konanlara benzeyen pirinç madeninden yapılma yüksek bir şamdan yerleştirilmiş ve içine bir miktar tuz doldurulmuş. Buradan geçip bir dua adamak isteyenler, içine sadaka olarak bir akçe atıyorlar. Mezarların yakınında biri oturup tespih çekerek birtakım sözler mırıldanıyor. Bu tespihler üç bölüme ayrılmış. Birinci bölümünde boncukları her çekişlerinde "Suphanallah," yani "akılla kavranamayan Tanrı"[24] diyorlar, ikinci bölümde "Elhamdulillahi," yani "Sana şükrediyoruz" diyorlar, üçüncü bölümünde de "Allah Ekber" yani "Tanrı uludur (her şeye kadirdir)" diyorlar. İşte onların bütün gün boyunca yaptıkları dua bundan ibaret. Bazıları da Tanrı'nın Kuran'da yazılı olan 99 adını [Esmâyıhüsnâ] tekrarlıyorlar.

Bu tespihlerin de zaten 99 yuvarlağı ve arada da "İmam" adını verdikleri ve "öncü" anlamına gelen büyük bir tane var. Tespih çekerken imameye kadar geldiklerinde dualarının sona erdiğini anlıyorlar. Bazı kabirlerin üstüne de büyük tespihler konmuş, her kabrin baş kısmında da bir sarık bulunuyor ve böylece ölenin bir din adamı mı, yoksa bir paşa, kadı veya defterdar mı olduğu anlaşılıyor. Mezarlarda su dolu kaplar da bulunuyor ve buradan geçenlerden susayan olursa, ister Türk olsun, ister Yahudi veya Rum, susuzluğunu giderebiliyor. Türkler öldükten sonra ruhlarının selameti için sadaka olarak bunu [sebil] vasiyet ediyorlar. Aynı amaçla mezarları başında üç-dört din adamının Kuran okumaları ve dua etmeleri için de bir miktar para miras bırakıyorlar. Kervansaraylarda yabancılara yemek verilmesi de gene bu amaçtan ileri geliyor. Ayrıca insanlar ve hayvanlar susuzluklarını giderebilsinler diye yol kenarlarına çeşmeler de yaptırıyorlar ve öbür dünyada bu yaptıkları iyiliğin karşılığını bulmayı umuyorlar. Zira peygamberleri olan Muhammed onlara şöyle demiş: İyilik yapanlar (hayır işleyenler), özellikle de yoksullara ve yabancılara sadaka verenler, cennette bunun bin katıyla ödüllendirileceklerdir.

Konstantinopolis'ten Küçükçekmece'ye kadar uzanan iki büyük Alman mili boyundaki bölge bağlık, bahçelik olup, kısmen de mera olarak kullanılıyor ve özellikle atlar için arpa yetiştiriliyor. Az miktarda yulaf da ekiliyor. Türkler atlarını buralarda meralara veya otlaklara salıyorlar ve nisan, mayıs, haziran ayları boyunca açıkta beslenmelerini sağlıyorlar. Çadırlarda barınan köleler gece gündüz atları kolluyor ve bakımları ile ilgileniyorlar.

Ponte Picolo'ya varışımızdan kısa süre sonra, padişaha yaptığımız veda ziyaretini anlattığımda sözünü ettiğim gibi, paşanın arkamızdan gönderdiği çavuş bize yetişti ve Leonhard Widner'i bizden geri istedi. Saygıdeğer efendim meseleyi bildiği halde, onu göndermek zorunda kaldı, ama sorgulaması sırasında neler söyleyeceğini de ona öğretti. Aynı zamanda elçi Bay Sintzendorff'a bir mektup yollayarak, paşanın karşısında onu savunmasını rica etti. Fakat ne yazık ki bütün bunlar bir işe yaramadı ve zavallı Leonhard tutsak evine geri dönmek zorunda kaldı. Paşa da sayın elçiye Leonhard'ın, Müslüman olduğunu itiraf ettiğini bildirdi. Bunun yalan olduğunu bile bile katlanmak zorunda kaldık ve sesimizi çıkaramadık.

Konstantinopolis'ten ayrılışımızdan beri bize buraya kadar sekreter Dr. Bartolomeus Betz, kâhya Bay Wenzelaus Budewits, saray vaizi Bay Salomon Schweigger,[25] sekreter Bay Schmeisser, Castisch, eski tercümanımız Dominic, tercüman Ali Bey, Galatalı berber Myhon ve Königsbergli kuyumcu M. Christoph refakat edip bizi geçirdiler.

5 Haziran'da öğle vaktine kadar Leonhard Widner hakkında paşadan gelecek olan cevabı bekledik. Sonra önce "Büyük Köprü" anlamına gelen Ponte Grande'ye [Büyükçekmece] kadar yola devam ettik. Buraları çok güzel yerler. Küçük Köprü'nün sağında, batıya doğru, Marmara denizinin buraya kadar girmesinden dolayı, 300 adım uzunluğunda büyük kesme taşlardan yapılmış, suyun içine dikilmiş olan ayaklar üzerine oturtulmuş çok güzel bir köprü var, her iki ucunda köprüyü inşa ettirenin adı Türkçe harflerle yazılı. Ben Sultan Süleyman olduğunu tahmin ediyorum. Bu iki yerleşim yeri arasında çok verimli yulaf ve arpa tarlaları uzanıyor. Hemen hemen yarı yolda, padişaha ait çok güzel bir bahçe gördük, her tarafına ağaçlar dikerek adeta bir orman oluşturmuşlar ve etrafını duvar yerine sadece bir hendekle çevirmişler. O civardaki geniş, güzel ovanın ortasında bir dikili taş yükseliyor. Padişahın zaman zaman burada ok atma talimleri yaptığını söylüyorlar.

Ponte Grande'ye uzaktan tıpkı bir camiye benzeyen, kubbesi kurşunla kaplı güzel bir han var. Orada insanlar ve hayvanlar barınabiliyorlar. Tüm diğer hanlardaki gibi, her iki yan bölmesindeki yükseltilerde yan yana birçok ocak yeri yapılmış. Yolculukları sırasında ıslanmış ya da üşümüş olan yolcular bu ocaklardan yayılan ısıda giysilerini kurutabiliyor ve ısınabiliyorlar. Yemeklerini de bu ocakta pişirebiliyorlar. Fakat handa yiyecek temin etme olanağı yok. Herkes beraberinde getirdiği veya çarşıdan satın aldığı yiyeceklerle yetinmek zorunda. Burası çok büyük bir köy olmadığı için sadece küçük bir kilisesi var, adı *"Panagia"* yani "En Aziz Olan." İçerde gümüş bir kadeh ve yan tarafta, mutad olarak kadınların durduğu yerde bir vaftiz taşı olduğunu gördük. "En aziz olan"ın yani Meryem'in resmi çevresinde gümüşten yapılma el, kol, bacak figürleri asılı. Herkes hangi uzvunda bir derdi varsa, onun gümüş-

24 Hata ve beşeri kusurlardan uzak, münezzeh anlamındadır –ed.n.

25 Bkz. Salomon Schweigger, Sultanlar Kentine Yolculuk, 1578-1581, İstanbul 2004, Kitap yayınevi.

ten bir figürünü buraya adayarak Meryem'den şifa dilemiş ve sağlığına kavuşmayı ummuş. Kilisenin rahibine "*Kiryakos*" yani "Kilisenin Efendisi" diyorlar. Papaz bize hanın karşısında üç büyük lülesi olan mermer bir çeşme gösterdi. Üzerindeki üç ayrı levhanın yazıları ne yazık ki yıpranmış olduğundan, tamamını okuyamadım. Sadece iki kelimesini seçebildim: "*Epserus Herakliu*" = "Dindar Heraclius." Papaz bizimle birlikte köyün içinde dolaşırken, yolda yürüyen veya evlerinin önünde oturan bütün kadınlar ayağa kalkarak onu saygıyla selamladılar. Köyün girişinde eski bir şato kalıntısı da gördük.

6 Haziran'da gün doğar doğmaz Büyük Köprü'nün üstünden geçerek üç mil ötede bulunan Selybria ya da Selymbria [Silivri] adıyla bilinen yere saat 10 ile 11 arasında ulaştık. Yolumuz üzerinde deniz kenarında bulunan, Pifatis ve Konomio adlarında birbirine yakın iki Rum köyünden geçtik. (Ponte Grande'den itibaren Araplı'ya kadar hemen hemen bütün yerleşimler zaten deniz boyunca uzanıyor.) Her iki köyde de yüksek ve sağlam, kesme taşlardan yapılma eski birer kule var, fakat damları olmadığı gibi iç bölmeleri de yıkılmış durumda. Yolda çok güzel ekili tarlalara ve her iki tarafında da hoş görünümlü Rum köylerine rastladıksa da uğrama imkânımız olmadı.

Silivri, etrafı mazgalları ve kuleleri olan bir surla çevrili, şekli bakımından adeta Konstantinopolis'i anımsatan küçük bir kent; birkaç kapısı var, batı tarafı denize bakan yüksek bir kayanın üzerine kurulmuş, doğu yönünde de bir tepeye yaslanıyor. Bu kentte Rumlar yaşıyor. Kuyularının suyu bulanık. Yıllarca evvel burada pek çok kilise varmış. Günümüzde ayin yapılan sadece dört kilise kalmış. En önemli kiliselerinin adı "En Kutsal Olan" anlamına gelen "*Panagia*" olup bu sıfatı taşıyan Bakire Meryem'e adanmış. Meryem'in resmi çevresine de gümüşten yapılma el, ayak, kol, yarım insan bedenleri gibi çeşitli figürler asılmış ve bunlar o kadar çok ki, nerdeyse resmi görmek mümkün olmuyor. Rahibe bunun anlamını sorduğumda, herhangi bir uzuvları hasta olan kimselerin bunları bir süs olarak buraya astıklarını ve Kutsal Meryem'e kendilerini sağlığa kavuşturması için dua ettiklerini anlattı. İsa Peygamber'in resmi kilisenin iç bölmesinin sol tarafında asılı duruyor ve kimse ona itibar etmediği için, sanki hüzün-

lü bir ifade taşıyor, çevresinde de hiçbir süs görülmüyor. Ben rahibe, hastalara şifa dağıtan İsa Peygamber'e neden daha çok saygı göstermediklerini sorduğumda, bana verecek cevap bulamadı ve sustu.

Bu kilisenin yapı tarzı Konstantinopolis'teki patrikhaneye çok benziyor. Ortasında yükseltilmiş, cuba veya camera denen sahne gibi bir yeri var ve bunun orta yerinde yüksek bir vaiz koltuğu duruyor. Metropolitin koltuğu da üzeri örtülü ve yüksekçe bir yerde olup, oraya ulaşabilmek için iki-üç basamak çıkmak gerekiyor. Silivri'de beş papaz var. Buranın metropoliti Athanasius ile Konstantinopolis'te tanışmıştım. Kilisenin karşısında, bahçeli bir evde oturuyor. Evin alt katında birkaç öğrencisi kalıyor Büyükçekmece'deki papazın da 10-12 öğrencisi vardı. Silivri'de aynı adı taşıyan bir kilise daha var ki orada Roma'dan buraya gelmiş olan ve kutsal sayılan yabancı bir kadının kemikleri muhafaza ediliyor. Üçüncü dini yapı, "Esenlik" ya da "Esenliğe layık olanlar" anlamına gelen bir manastır olup, burada sadece iki keşiş bulunuyor.

Metropolit beni büyük bir nezaketle karşıladı, bana şarap ikram etti ve bir kitap gösterdi. Bu kitabın basılıp yayınlandığını gördüğümü sanıyorum. Duvarda metropolitin şapkası asılıydı: Çok büyük ve kestane rengi atlastan yapılma geniş bir kenarı olan ve bütün tepesini kaplayacak biçimde üzerine dikilmiş mavi bir haç bulunan bir şapkaydı bu. Kenarlarından da kardinallerin başlıklarında olduğu gibi uzun ipek kordonlar sarkıyordu. Ancak kardinal başlıklarının tepesinde böyle büyük bir haç bulunmaz. Bu gibi şapkaları patrikler, metropolitler ve başpiskoposlar giyerler. Metropolit bana bir mum armağan etti, hayırlı yolculuk diledi ve benden, kendisine Viyana'dan bir dünya haritası göndermemi rica etti.

Şehrin hemen yanında büyük bir pazar yeri, bir cami ve geniş mekânlı bir han var. Biz o handa mola verdik. İçerde çok sayıda Türk vardı. Günlerden cuma olduğu için, Türklerin ibadetlerini de izlemek fırsatını buldum. Önce caminin minaresinin etrafını dolanan tepedeki şerefeye çıkan din görevlisi yüksek sesle herkesi duaya davet etti. Bunun üzerine halk caminin etrafında toplandı, fakat içeri girmeden önce avludaki çeşmede yıkandılar [abdest aldılar]. Türklerin ibadet evlerinin hepsinde çok güzel çeşmeler vardır [şadırvan]. Ortadaki su haznesinin çevresinde musluklar dizi-

lidir. 10-12 bazen daha da fazla kişi burada aynı anda yıkanabilir. Yıkanma ritüelleri şöyle uygulanır: Önce üç defa ağızlarını çalkalarlar, arkasından yüzlerini sıvazlarlar, üçüncü olarak tüm başlarını, boyunlarını ve biraz da kulaklarının içini temizlerler. Daha sonra suyu üç kez kolları üzerinden dirseklerine kadar akıtırlar, ellerini, kollarını ve ayaklarını yıkarlar. Doğal gereksinimlerini yerine getirmiş olanlar, önce edep yerlerini, sonra ellerini, daha sonra başlarını, en son da ayaklarını yıkarlar. Bu sebeple de hep kısa paçalı pantolon giyerler. Paçaları uzun olanlar sadece ellerine su alarak ayaklarını sıvazlamakla yetinirler. Bundan sonra ayakkabılarını çıkartıp cami kapısında bırakırlar, ya da yanlarına alıp içeri girerler. Duaya başlarken önce iki elleriyle sarıklarının altından kulaklarını tutarlar ve eğilirler, sonra yere çökerler ve adeta yüzlerinin üzerine kapanırlar. Tekrar doğrularak ayaklarının üzerine otururlar ve sanki bir şey üzerinde düşünürmüş gibi bir süre hareketsiz kalırlar. Yeniden yüzüstü kapanıp doğrulurlar ve bunu üç kez yinelerler. Sonra ayaküstü dikilirler ve dua edermiş gibi bir şeyler mırıldanarak sağ ellerini sol elleri üstüne getirirler, tekrar eğilip yere kapanırlar. Yeniden ayakları üstüne otururlar ve yüzleri üzerine yere kapanırlar. Sonra gene ayağa kalkarlar. Bu hareketleri uzun süre tekrarlarlar. Türkler günde beş kez bu şekilde dua ederler ve bu eğilip yere kapanmalarını bazen daha çok, bazen daha az yaparlar. İmam adını verdikleri din adamı cemaatin önünde durur ve şarkı söyler gibi dua okur. Onun yaptığı eğilip kalkma hareketlerini tüm cemaat tekrarlar.

İmam, cuma günleri her camide bulunan taş merdivenlerden özel yere çıkarak [mimber] Kuran'dan bölümler okur, onun yaptığı hareketleri cemaat aynen uygular. Sık sık "La İlahe İllallah" ve " Allah Ekber" sözleri yinelenir. Bazen yükseltide duran kişi tek başına bir şeyler okur ve arkasından cemaat hep bir ağızdan ona katılır. Böyle günlerde eğilip kalkmanın ve yerlere kapanmanın bir yandan da dua okumanın sonu gelmez. Zaman zaman da dua edenler her iki yana doğru dönerler: Önce sağa dönüp o yandaki iyi meleği, sonra da soldaki kötü meleği selamlayarak onun da gönlünü ederler. Cuma günü duanın bitmesine doğru imam cemaate bazı sözler söyler. Camidekiler de yere diz çöküp ayakları üzerine oturarak ellerini havaya kaldırırlar ve hep bir arada bir şeyler mırıldanırlar, imam duasını

bitirene kadar ellerini öylece havada tutarlar, sonra yüzlerini veya sadece sakallarını sıvazlarlar ve ayağa kalkarlar. Herkes birbirinin elini sıkar ve oradan ayrılırlar.

Biz onları izlerken aralarından bazıları huzursuz olup bizi azarlayarak oradan gitmemizi söylediler. Bazıları da bizlere acıdılar ve bizi de Müslüman olmaya teşvik ettiler, kendi inançlarının bütün dinlerin en doğrusu olduğunu ileri sürdüler. Hatta parmaklarını havaya kaldırıp bizim de aynı hareketi yapmamızı, içeri girip onlar gibi dua etmemizi önerdiler. Birçok yerlerde Türk din adamları ve din öğrencileri bize basit halktan olan insanlara kıyasla çok daha düşmanca davranıyorlar. Burada tutsak olup azat edilen bir Macara rastladık.

7 Haziran'da gün doğmadan Silivri'den ayrıldık ve Araplı'ya geldik. Burası küçük bir Rum köyü. Yolda çok güzel verimli, tarlalardan geçtik ve yakında bulunan Konokli [Kınıklı] adındaki başka bir köye uğradık, küçük bir derenin üzerinden aştık. Araplı'ya varmadan, açık arazide bir han ve onun hemen ötesinde de bir su değirmeni bulunuyor. Derenin suyu, yolu üstündeki değirmen taşının üzerinden hızla akarak taşı döndürüyor. Taşın ortasına dikili olan kalın bir kalas, yukarı taraftaki taşı da çeviriyor ve buğday böylece öğütülüyor. Köyde küçük bir kilise var, bu da "En Kutsal Olan"a adanmış. İçerde tüm Rum kiliselerinde görülen resimlerden ve kitaplardan varsa da, sayıları çok az: Mezmur, Aziz Paulus'un mektuplarından kiliselerde okunması âdet olan metinler, Horologium, Triodium vb. Buralardaki Hıristiyanlar oldukça sefil ve perişan bir yaşam sürüyorlar. Evleri taştan ve tahtadan yapılma alçak kulübeler, ama damları kiremitle örtülü. Yoldan geçen Türkler, onlardan yiyecek aldıklarında paranın üçte birini bile ödemek istemiyorlar ve oldukça eziyet ediyorlarmış. Köyde bir yargıçları var. Eğer saygıdeğer efendim yolda gereksinim duyabileceğimiz ekmek, pirinç, tuzlu balık, et, peksimet, tuz, yağ, şeker, baharat, Bandırma şarabı vb yiyecek içeceği Konstantinopolis'ten tedarik edip yanımıza almamış olsaydı, burada çok sıkıntı çekecektik. Hanın önünde saygıdeğer efendim çadırını kurdurdu, onun gölgesinde yemeğimizi yedik. Buranın halkı olan Hıristiyanlar bu gece bizi ve eşyalarımızı korumak için çevremizde nöbet tuttular.

8 Haziran'da, Araplı'dan iki mil mesafede olan Çorlu'ya doğru yol aldık.

Bir tarladan geçerken, birkaç Türk'ün kaftanlarını çıkarıp yere sermiş olduklarını ve üzerinde namaz kıldıklarını gördük. Aralarından biri en önde yer almıştı ve tıpkı camideymiş gibi adeta onların namazını yönetmekteydi. Daha sonra Türklerin kullandıkları tarzda yapılmış birkaç arabaya rastladık, içine tutsak çocuklar, kadınlar ve erkekler doldurmuşlardı. Bunların bazıları iki-üç yıl önce esir alınmışlardı, her iki ayaklarında kalın demirler ve boyunlarında zincirler vardı. Çorlu ile Konstantinopolis arasında yarım mili aşkın uzunlukta ve genişlikte güzel bir ova uzanıyor. Sultan Selim ve babası Sultan Beyazıt buralara avlanmak için gelirlermiş. Zaten Konstantinopolis'ten Edirne'ye kadar arazi oldukça düz, çok az tepe var ve orman hiç yok. Her tarafta ekili tarlalar ve yer yer de üzüm bağları görülüyor.

Çorlu aslında çok güzel bahçeleri olan büyük bir yerleşim. Burada 3.000 kadar Türk ve sadece 300 kadar Rum Hıristiyan evi var. Rumların önceleri birçok kiliseleri varmış, ama bunlar Türkler tarafından tahrip edilmiş ve geriye sadece bir kilise kalmış, adı Aziz Georgius kilisesi. Diğer Rum kiliselerinde de görüldüğü gibi bu kilise de resimlerle donatılmış ve özellikle kilisenin adanmış olduğu şövalye Aziz Georgius'un resmi çevresine gümüş figürler asılmış. Burada Heraclea piskoposuna tabi olan Teonas adında bir piskopos bulunuyor. Kendisini selamlamaya gittim ve benim için kiliseyi açmasını rica ettim. Piskopos, yakışıklı ve anladığım kadarıyla oldukça bilgili bir adam. Yanında üç papaz bulunuyor. Kilisenin iç bölmesinde, genelde tüm Rum kiliselerinde olduğu gibi, iki tane sunak kürsüsü var, büyük olanı ortada olup her zaman üzerinde İncil duruyor, küçük olanı sol tarafta bir köşede durmakta ve bunun üzerinde papaz ayinden arta kalan ekmeği ve şarabı birbirine katıyor ya da içiyor. Âyin için gereken kadeh bir beze sarılı olarak büyük kürsüde yapılan ayin bitinceye kadar orada bekletiliyor. Bu kilisenin dolaylarında ağaçların üzerinde, yan yana pek çok leylek yuvası gördüm. Bir zamanlar burada bir de kale varmış, bugün geriye sadece yıkık duvarları kalmış. Kafilemiz tepesi kurşunla kaplanmış büyük bir handa konakladı. Hanın çok sayıda küçük odası, uzun at ahırları, bir çeşmesi ve yakınında da bir camii var. İçerde birçok din adamı gör-

dük. Bu hana uğrayan bütün yabancılara akşamları bir somun ekmek ve iki çeşit pirinç yemeği verilmesi vasiyet edilmiş. Bize de bu ikramı sundular. Han, cami ve çeşmeyi Sultan I. Selim'in Kahire'de öldürtmüş olduğu Ali Paşa yaptırmış ve yönetimini bir vakfa bırakmış. Her üç yapının tasviri, caminin sağ yanında perspektif bakımından çok sanatkârane biçimde resmedilmiş.

Akşam yemeğinden sonra gene Türklerin bir sürü araba ile tutsak Macarları bulunduğumuz köye getirdiklerini gördük. Aralarında belki 30 kadar güçlü kuvvetli erkek vardı ve bunlar beşer, altışar kişi bir arada arabalara bindirilmişlerdi. Bizim çavuşun anlattığına göre, tutsaklardan ikisi zincirlerinden kurtularak başlarındaki Türklerden birini öldürmüş, birkaçını da yaralamış ve sekiz tutsağın prangalarını sökmüş.

O gece bir Türk çalgıcı veya orta oyuncusu bir elinde sazı, öbür elinde kocaman bir değnek olduğu halde caminin yanında bulunan hana geldi, saygıdeğer efendimin odasının önüne yattı ve yüksek sesle bağırıp çağırmaya, küfretmeye başladı. Nihayet efendim, yeniçeri Süleyman'ı çağırdı ve adamı oradan uzaklaştırmasını söyledi. Bizim Yeremias da kırbacını adamın sırtında biraz şakırdattı. Bunun üzerine adam "Muhammed! Muhammed!" diye yaygarayı basarak camiye doğru kaçtı.

9 Haziran'da gün doğmadan aşağı yukarı iki saat önce kalktık ve buğday, arpa tarlaları arasından, kısmen de boş ve terkedilmiş arazi üzerinden, öküz ve mandaların otladığı güzel meralardan geçerek yol aldık, bir değirmen ve birkaç evin bulunduğu bir yerleşimden sonra bir köprüyü aştık ve oldukça yüksek bir tepeye ulaştık. Sol tarafta, dümdüz bir arazide yükselen bu tepe insan eliyle yapılmışa benziyor. Böyle tepelere Filibe dolaylarında sık sık rastlanıyor. Öğleden sonra saat bir sularında Bergasch'a [Lüleburgaz] ulaştık. Bu küçük yerleşim Çorlu'dan beş büyük mil mesafede ve sanki eski, harap olmuş bir şatodan ya da kent surlarından ibaretmiş gibi bir izlenim aldım. Tümüyle Mehmed Paşa'ya ait olduğunu ve ona Sultan Süleyman tarafından armağan edildiğini söylüyorlar. Terzilik ve fırıncılıkla uğraşan Hıristiyanların sayısı çok az olduğundan kendilerine ait bir kiliseleri yok ve bu yüzden de ayine katılabilmek için komşu köylere gitmek zorundalar. Fakat Mehmed Paşa burada çok güzel bir cami ve kervansaray yaptırmış. Kubbeleri kurşunla kaplı, çevresine de birçok dükkân ve ev

inşa edilmiş, böylece caminin etrafında adeta küçük bir kent oluşmuş. Mehmed Paşa'nın vakfında da bize dört tabak pirinç yemeği ve ekmek ikram ettiler.

10 Haziran'da gene gün doğmadan iki saat önce yola çıktık ve saat yedide Eskibaba'ya [Babaeski] vardık. Burası da bir Türk köyü, sadece çok az Rum var ve bu yüzden de kiliseleri olmadığından komşu köylere gitmek zorundalar. Köyün dışında bulunan eski bir Rum kilisesinde vaktiyle Aziz Niclaus'un piskopos olarak görev yapmış olmasından ötürü, bu köyün adını "Eskibaba" koymuşlar. Günümüzde bu binada Türklerin din adamları ve hocaları yaşıyor ve orasını bir çeşit hasta bakımevi gibi kullanıyorlar. Binanın dışında duvarda birçok koyun postu asılı. Dolaşmaya çıktıklarında bunlardan birini üzerlerine alıyorlar. Binanın içinde, sağ tarafta parmaklıkla ayrılmış bir bölme var ve burada duvarda yan yana siyah ağaçtan yapılma çok sayıda tespih asılı, ayrıca Arabistan'dan gelen dilencilerin taşıdıkları bayraklara benzeyen bir bayrak ve direği, üzeri altın yaldızla kaplı bir devekuşu yumurtası, büyük bir gürz, ortası düz bir piskopos başlığı ve yanında bir tespih duruyor. Bunların alt tarafında sanki bir yatak yapılmış ve ayakucuna beş şamdan yerleştirilmiş ve Arap dilencilerininki gibi bir bayrak dikilmiş, şamdanların ortasında da devamlı yanık tutulan bir mum konmuş. Duvarda, piskopos şapkasının yanında büyük demir bir ok ve aşırı büyük bir yay asılı, ayrıca Alibides'in tahta kılıcı, iki kalın değnek, bir zırh, bir Dænlein,[26] bir geyik boynuzu ve dört geyik ayağı görülüyor. Türklerin iddiasına göre Aziz Niclaus bu silahları kullanmış. Oysa Rumların dediğine göre, bunları Türkler içeriye yerleştirmişler. Binanın dışını yıpranmış halılarla kaplamışlar. Bu durum, sanki burada sürekli terziler çalışıyormuş gibi bir izlenim uyandırıyor. Duvarlarında Arap harfleriyle yazılar var.

Yakınlarda bundan önceki Sadrazam [Semiz ya da Kalın] Ali Paşa güzel yeni bir cami yaptırmış. Köydeki birçok dükkân ve zanaatkâr işliği de ona ait.

Lüleburgaz ile Babaeski arasında çok güzel bir arazi uzanıyor, fakat çok az yeri ekili, sadece yer yer buğday tarlaları görülüyor. Babaeski ile gece molası verdiğimiz Habska [Havza] arasındaki arazi çorak, toprak siyah ve ekili yerler az. Yolumuz üzerinde iki köye rastladık.

Lüleburgaz'dan beş büyük mil mesafede olan Havsa da Mehmed Paşa'ya ait. Burası küçük bir yerleşim ve sayısı çok az olan Rumların kendilerine ait bir kiliseleri ve papazları olmadığı için Lüleburgaz'dakiler gibi komşu köylerdeki kiliselerde yapılan ayinlere gitmek zorundalar. Fakat Mehmed Paşa burada çok güzel bir cami ve kervansaray yaptırmış ve her iki binanın tepesini de kurşunla kaplatmış. Lüleburgaz'da olduğu gibi burada da sabahları davul çalıyorlar.

11 Haziran sabahı erkenden Edirne'ye doğru yola çıktık. Yolumuz düzgün ve güzeldi ve kâh ekili, kâh boş bırakılmış tarlalar arasından geçiyordu. Kente yarım (büyük) mil kala Sultan Selim'in büyük camii ve kentin binaları seçilebiliyor. Bir tepenin doruğundan güzel, bakımlı bağlık bahçelik bir ovaya iniliyor. Konstantinopolis'ten buraya kadar bütün tepeler ve düzlükler tarlalarla kaplı olup çok az ağaçlık bölge görülmesine karşın, Edirne dolaylarında ormanlar başlıyor. Kentin tüm çevresinde, özellikle de Konstantinopolis yönünde olan bölgede, yarım mil enindeki bir şerit boyunca bağlar ve meyve bahçeleri var. Burada yetişen üzümlerden yapılan şarabın içimi çok güzel ve lezzeti misket şarabını andırıyor.

Edirne çok büyük bir kent değil. Etrafı Konstantinopolis gibi kuleleri ve mazgalları olan bir surla çevrili olup düzlük bir arazide kurulmuş. Kent halkının çoğu Rum olmakla beraber Türk ve Yahudi de var. Burada çok sayıda cami bulunuyor ve içinde dükkânların bulunduğu, üstü kubbeli bir de çarşı inşa edilmiş. Bol meyve ağaçları ve bakımlı bahçeleri, iki de akarsuyu var. Kentin bir bölümü surların dışında kalıyor ve burası diğer bölümün üç katı kadar. Eski kent Türkler tarafından alındıktan sonra surla çevrilmiş. Nehirlerden birinin kıyısında, meyve ağaçlarından oluşan bir korunun ortasında padişaha ait güzel bir saray var.

12 Haziran sabahı Floransa elçiliğinden bazı kimseler saygıdeğer efendimi ziyarete geldiler. Elçi genç bir adam. Daha önce, Türk ordusunun yenildiği savaşta esir düşmüş ve köle olarak Konstantinopolis'e getirilmiş. Elçinin yanında dört Malta şövalyesi vardı, hepsi kadife elbiseler giymiş, altın zincirler takmışlardı. Aralarından biri arşidükün hizmetinde olup kısa süre önce Batı Hindis-

26 Dænlein: Bu kelimenin anlamı bulunamamıştır –ç.n.

tan'dan[27] dönmüş. O ülkenin olağanüstü büyüklüğü ve güzelliği hakkında bize şaşılacak şeyler anlattı. Mexico, tıpkı Venedik gibi sularla çevrili bir kentmiş ve dünyada benzeri yokmuş.[28] İspanyollar orada dinlerini yaymaya başlamışlar ve bu nedenle artık oranın yerlileri taptıkları putlara insan kurban etmiyorlarmış. Bana oradan gelme, yumurtadan biraz daha küçük bir zümrüt gösterdi.

Elçi [Don Boncianu], Türk hükümdarına armağan olarak 100.000 dukayı aşan değerde kadife, ipek ve sırmalı kumaşlar götürüyor. Hediyelerin arasında bir arşını 40 kron olan ve örtü veya kaftan yapmaya yarayan bir kumaş da var. Ayrıca 25.000 duka değerinde dört at ve bir araba da deniz yoluyla Konstantinopolis'e gönderilmiş ve bugünlerde oraya varacakmış. Bunların dışında bir süre önce esir alınmış olan on yeniçeri ve sipahi de iade edilecekmiş.

Floransalılar bu armağanları Konstantinopolis ile ticaret yapma iznini alabilmek için gönderiyorlarmış. Heyette bulunan bir "balyos," tıpkı Venediklilerin "balyos"u gibi Galata'ya yerleşecekmiş.

Bugün Edirne Bedestenini gezdik, orada ticaret yapan Hıristiyanları ve saraçhaneyi gördük.

13 Haziran'da Floransa'nın yolladığı elçilik heyeti Konstantinopolis'e doğru yoluna devam etti. Heyette bulunan Lucas adındaki Ragusalı tercümana, Bay Salomon Schweigger'e verilmek üzere bazı mektuplar teslim ettim.

Bugün Edirne bölgesi metropolitini kilisenin yanındaki güzel evinde ziyaret ettim.

Şimdiye kadar tanışmış olduğum diğer piskopos ve metropolitlerden, anı defterime isimlerini kaydetmelerini istemiştim. Aynı ricayı bu metropolite de yinelediğimde, onların bunu patriğin izni ile yaptığını, oysa kendisinin izin almadan bunu yapamayacağını söyledi. Metropolite kendisini yanlış bilgilendirdiklerini, ismini defterime yazmasının bir sakıncası olmadığını söyleyince, gerçeği itiraf etti ve doğru dürüst yazı yazmasını bilmediğini, zaten buna gerek duyulmadığı için de öğrenmediğini açıkladı. Ben de, orada bulunan üç papazdan birine adını yazdırmasını önerdimse de, onların da yazı bilmediklerini, yazıyı bilen tek papazın da şu anda orada olmadığını söyledi. Beni ağırlamış olmak için leziz bir kırmızı şarap ge-

tirtti ve bana yolluk olarak iki mum armağan etti. Metropolitin ziyaretine refakatçilerimizden iki kişi ile birlikte gelmiştim. Birisi Achille adında bir Fransız, diğeri ise vekilharcımız Joachim idi. Metropolitliğe ait kilise oldukça geniş ve diğer kiliseler gibi resimlerle süslü. Bu resimlerin arasında büyük ve eski bir Meryem tablosu var ki, onu şimdi Türklerin cami olarak kullandıkları başka bir kiliseden alıp buraya getirmişler. Resmin önünde sürekli bir kandil yanıyor. Kentte 15 kilise var. 1. Sözünü ettiğim "En Kutsal Bakire Meryem" kilisesi, 2. Aziz Demetrius, 3. Aziz Georgius, 4. Aziz Johann, 5. Aziz Nicolaus. 6. Bir tane daha Aziz Georgius, 7. Bir tane daha Aziz Demetrius, 8. Aziz Athanasius, 9. "Taksiarhis," [yani düzen kuran Baş Melekler] 10. Aziz Havariler kilisesi, 11. Bir tane daha "En Kutsal Olan" kilisesi, 12. İsa Efendimiz kilisesi, 13. Aslında İsa'ya bir kilisenin daha adanması gerekirdi, ama bu 13'üncü kiliseyi de "En Kutsal Olan" a adamakla İsa Efendimizin anasına üç kilise adanmış oluyor. 14. Aziz Stefanus, 15. Gene Aziz Johann kilisesi. Bunlardan on kilise diğerlerinden daha önemli ve burada görevli olan papazların sayısı, metropolit de dahil olmak üzere 10'u buluyor, çok az sayıda keşiş de var.

Bugün ziyaret ettiğimiz bir camide çoğu yaşlı olan en az 16 adam elele tutuşup bir daire oluşturmuşlar, birlikte hareket edip sıçrayarak var kuvvetleriyle "Hu! Hu ! Hu!" diye bağırıyorlardı. Ortada, göbeğine kadar soyunmuş olan genç bir adam durmadan dolaşmaktaydı. Böyle çılgınlar gibi ortalıkta zıplayarak bağrışmaları iğrenç bir manzaraydı. Zaman zaman bazıları bir müddet dinlenip gene aralarına karışıyordu. Bu zıplamalar öğle namazından ikindi namazına kadar, yani üç-dört saat sürdü. Tercümanımızın anlattığına göre, iki hafta önce böyle zıplayıp bağıranlardan biri ansızın yere yığılıp ölmüş.[29]

14 Haziran'da Türklerin en önemli camilerinden biri olan Sultan Selim camiini gezdik. Ortada bir çeşme ve minarelerinde üst üste üç kat şerefesi var. Caminin ortasındaki kubbenin içinde üç sıra halinde 1.000 kandil asılı. Biz dört minareden birinin tepesine çıktık. Her minarenin 259 basamağı ve üç şerefesi var. Buradan tüm şehir görülebiliyor. Cami olağanüstü gü-

27 Batı Hindistan: Amerika kıt'ası –ç.n.

28 Aslında ilk kâşiflerin sahilde kazıklar üzerinde kurulu köyleri gördüklerinde Venedik'e benzettikleri yer Venezuella'dır (–Küçük Venedik) –ed.n.

29 Bu tarife göre bunlar Rufâi dervişleri (Heulende Derwischen) olmalı –ed.n.

zellikte muhteşem bir yapı, içi çeşitli renkte mermerle ve serpentin taşı ile kaplı. Binanın yapımında İtalyan köleler çalıştırılmış ve tüm harcamalarını Sultan Selim karşılamış.

Bu camiyi gezmemiz saygıdeğer efendime beş talere mal oldu. Konaklama yerimize döndüğümüzde bir Türk kadını, saygıdeğer efendimi görmeye geldi ve beraberinde getirdiği 50 yaşlarında, belki daha da yaşlı olan bir Macar kadınını da kafilesine alıp Hıristiyan ülkelerinden birine götürmesini rica etti. Bu kadın yıllarca kendisine sadıkane hizmet etmiş olduğu için onu azat etmiş, fakat kadın Müslüman olmayıp memleketine dönmek istiyormuş.

Saygıdeğer efendim bu ricayı kabul etti.

Edirne'de saygıdeğer efendim, eşyaları nakletmek üzere Konstantinopolis'ten buraya kadar kiralamış olduğu üstü örtülü beş arabayı ve 23 yük beygirini geri yolladı ve aşağı yukarı 58 taler ödedi. Bunların yerine buradan Belgrad'a kadar on adet üstü açık ve daha basit Bulgar arabası kiraladı ve arabacıların her birine 11 taler verdi, yeme içme masraflarını da üstlenmedi. Arabacılar ekmek ve sarmısakla veya başka ne bulurlarsa, onunla yetiniyorlar. Arabaların her birinde yan yana üç at koşulu. Geceleyin atları çayırlara salıyorlar. Aksi halde her gün 16 taler masrafımız olurdu. Yola çıkmaya hemen hemen hazır olduğumuz ve kahvaltı ettiğimiz sırada kentin subaşısı geldi ve saygıdeğer efendime 25 duka değerinde çok güzel bir askı kayışı armağan etti, ama karşılığında da bir ricada bulundu: saygıdeğer efendimin Konstantinopolis'teki elçiye ve yakın zamanda hediyeleri götürecek olan elçiye bir mektup yazıp, subaşının oğluna bir akçe maaşlı bir iş temin etmelerini tembihlemesini istiyor. Efendim elinden geleni yapacağını vaad etti.

Kahvaltıdan sonra Mustafa Paşa Köprüsü'ne gitmek üzere yola çıktık ve ikindi vakti, yani saat üç sularında oraya vardık. Burası Edirne'den 3.5 mil uzakta. Yolda karşılaştığımız birkaç Türk, esir aldıkları bir Bavyeralıyı ata bindirmiş götürüyorlardı. Adam zorlukla konuşuyordu. Ona soru soran bizimkilere fazla bir şey söyleyemedi, sadece bir yere mal götürmek için Hırvatistan'dan geçerken Türklere yakalandıklarını açıkladı. Buna karşılık Bay Christoph Ungnad'ın da [elçi David Ungnad'ın akrabası] Türkleri yenilgiye uğratmış olduğunu öğrendik. Bir süre sonra da yolda dağ kentlerin-

den iki delikanlıyı ata bindirip götürdüklerini gördük. Bunlardan birinin babası Nennschitz'de gümüş ustasıymış. Köye varınca, Türkler dört kişi daha getirdiler. Bunlardan biri marangozmuş Türkler ona 300 florin değer biçmişken, zanaatkâr olduğunu öğrenince onu Konstantinopolis'e götürmeye karar vermişler. Bu yerleşim Meriç, ya da Bulgar dilinde Maritza adı verilen ırmağın üzerinden geçen uzun bir taş köprü ile iki bölgeye ayrılıyor. Edirne'ye bakan tarafta Mustafa Paşa bir kervansaray ve onun yanında da, içinde birçok işliği ve dükkânı olan, üstü kurşunla kaplı kubbelerle örtülü bir çarşı yaptırmış. Adı da Mustafa Paşa olan kasabanın bu bölgesinde daha çok Türkler oturuyor. Biz de geceyi sözünü ettiğim kervansarayda geçirdik. Nehrin öbür yakasında ve gene Mustafa Paşa'nın yaptırmış olduğu köprünün öbür ucunda ise, alçak tavanlı küçük evlerde tümüyle Rumlar ve Bulgarlar yaşıyor ve çok güzel bir şarap satıyorlar.

Edirne'den buraya kadar olan arazi düzgün ve verimli tarlalardan oluşuyor, yolun her iki yanını çok yüksek olmayan şirin tepeler çevreliyor. Yukarda sözünü ettiğim ırmağın kenarında yan yana güzel köyler dizili.

15 Haziran'da Harmanlı adında küçük bir Türk köyüne ulaştık. Evlerin damları kuru otlarla örtülü. Burada da Mustafa Paşa tarafından inşa ettirilmiş olan bir kervansaray var, fakat şimdiye kadar uğradıklarımızdan farklı olarak, yatacak yerleri yok.

Yolda gelirken birbirine zincirlenmiş 70 zavallı Hırvat asıllı tutsakla karşılaştık. Kadınları atlara bindirmişlerdi. Yaşlı bir Türk de at üstünde arkalarından geliyordu. Bütün tutsaklar onun malıymış ve müşteri bulursa onları satmaya götürüyormuş. Saygıdeğer efendim ve Bay Auer onlara iki taler armağan ettiler.

16 Haziran'da sabahleyin 12'de kalktık ve çok kötü bir yoldan, çalılar, bodur ağaçlar ve dik yarlar arasından ilerleyerek öğleden sonra saat birde Semisze [Semizce] adındaki küçük bir köye vardık. Köyün evleri küçük ve bakımsızdı, yerler cılız otlarla kaplıydı. Burada sadece Bulgarlar yaşıyor. Yolun devamında bir dere kenarına kurulu başka bir köye geldik. Bu köydeki Bulgar kadınlar, yoldan yabancılar geçtiğinde, hepsi birden yanlarına koşuyor, evde yaptıkları ve "bogatça" [poğça] dedikleri küçük ekmekleri,

süt, et, balık ve daha evlerinde ne varsa satmaya kalkışıyorlar. Giysilerinin özelliği, gömleklerinin kol kenarlarının kırmızı iplikle işlenmiş olması. Ayrıca parmaklarının her birine yüzükler, kulaklarına paralı küpeler, boyunlarına da paralı ve mavi boncuklu kolyeler takıyorlar.

Semizce'nin bulunduğu güzel vadiden, balığı bol olan bir dere akıyor ve buradan sonra da çevre daha güzelleşiyor. Köyün dışında küçük ahşap bir kilise var. Yangında büyük bir kısmı tahrip olmuş ve sadece sunağın bulunduğu bölüm kalmış. Burada çocuklarını vaftiz ettiriyor ve nikâh kıydırıyorlar. Kiliseyi onaracak paraları yok ve papazları da başka bir köye taşınmış. Akşam üzeri Bulgarlardan biri, buradaki papazın bazen 8-10 köye hizmet vermek zorunda kaldığını ve bu yüzden yakın köylerin hepsini birden ayine çağırdığını söyledi. Bir çocuğun vaftiz edilmesi için rahibe en az iki-üç akçe vermeleri gerekiyor, nikah töreni için, eğer gelin bakire ise 12, dul ise 24 akçe, tımar sahibi olan sipahiye veya çavuşa da her düğün için en az 34 akçe ödemek zorundalar.

Köyün halkından olan bir adam, son zamanlarda ikinci bir evlilik yapmanın zorluğundan, karısı ölen yeniden evlenmek isterse, papazların buna karşı çıktıklarından yakındı. Dul bir adam veya kadın, rahibe haber vermeden ve izin almadan evlenecek olursa, onu büyük bir para cezası ödemeye mahkûm ettiklerini söyledi. Ama papazdan izin alınsa bile gene para ödemek zorunluğu varmış, üstelik kolay kolay da izin alınamazmış. Nitekim Konstantinopolis'te de ikinci bir evliliği pek iyi karşılamıyorlar, üçüncü evliliği ise bütünüyle yeriyorlar. Bu yüzden köyde 30 yıldır dul olan genç kadınlara rastladık. Zaten burada kızları 12-13 yaşında evlendiriyorlar.

Âyin sırasında rahibin yaptıklarının anlamı hakkında hiçbir bilgileri olmadığı gibi papaz onlara en çok okunan duayı, On Emir' veya dinleriyle ilgili herhangi bir şeyi bile öğretmemiş. Bildikleri tek şey, Hıristiyan oldukları. Sadece perhiz dönemini çok sıkı uyguluyorlar ve etin yasak olduğu günlerde ağızlarına lokmasını bile koymuyorlar.

Köyde birisi ölürse, gene rahibe para ödemek gerekiyor. Ölenin bıraktığı servete göre beş, altı hatta sekiz taler alarak cenaze törenini yapıyorlar ve matem dönemi bitince geri kalan parayı yiyip yeniden neşeleniyorlar.

Eşraftan olan aileler de ayinden sonra bir araya gelip hoşca vakit geçiriyorlar, Tanrı'yı ve anısını kutladıkları azizi övgülerle yad ediyorlar. Özellikle Meryem'i ve koruyucuları olarak bildikleri Aziz Niclaus'u çok önemsiyorlar.

Köylüler sadece kendilerini doyurmaya yetecek ve günlük ekmeklerini sağlayacak kadar araziyi işliyorlar, çok miktarda hayvan, inek ve öküz besliyorlar, çünkü geniş meraları var ve bol buğday, arpa gibi tahıllar yetiştiriyorlar. Bizim adamlarımız orada kaldığımız sürece fırsatı değerlendirip balık tuttular.

17 Haziran'da bir Türk köyü olan Counusch'a [Konuş] gitmek üzere sabahın saat üçünde yola çıktık ve dört mil ötede bulunan köye öğleden sonra saat üçte vardık. Semizce'den buraya kadar olan arazi gayet bereketli ve çoğunlukla düzlük halinde; küçük vadilerdeki toprağın renginin siyah olmasından, verimli olduğu anlaşılıyor, fakat ne yazık ki bakımsız. Kimse toprağı işlemek zahmetine katlanmıyor. Çünkü bol ürün yetiştirirlerse, Türklerin nasıl olsa ellerinden alacağını söylüyorlar. Bu sebeple sadece günlük ekmeklerini çıkarmak için çalışıyorlar ve bütün yıl karınlarını doyurabilecek üründen fazlasını yetiştirmeye gayret etmiyorlar, kendilerine yetecek kadar tarlayı ekiyorlar. Bunun dışında çok hayvan yetiştiriyorlar. Yolda Kayalı ve Papaslı adıyla bilinen iki Bulgar köyünden geçtik. Her ikisinin de yakınından geniş bir ırmak akıyor.

Bugünkü yolculuğumuz çok güzel ve rahat geçti, çünkü üç mil uzunluğunda ve genişliğinde olan arazi düzgündü ve iki yanında yüksek dağlar vardı. Buradan itibaren sol tarafta çok yüksek sıradağlar başladı. Bunlar Makedonya'yı Trakya'dan ve Bulgaristan'ın bir bölümünden ayırıyorlar. Sağ tarafta yükselen başka bir dağ sırasının eteğinde Meriç ırmağı akıyor. Bu iki dağ sırasının arasında da, üzerinde zaman zaman tepelerin yükseldiği güzel bir vadi uzanıyor. Papaslı'da güzel bağlar yetiştirildiğini gördük.

Bir Türk köyü olan Konuş'ta hiç Hıristiyan yaşamıyor. Suyun kenarında üzeri kurşunla kaplı bir han, onun yanında, önünde gayet büyük avlusu olan bir cami var. Avludaki çeşmeden serin bir su akıyor, şapkaya benzer bir tepesi var ve suya ulaşmak için birkaç basamak inmek gerekiyor. Bu camide yabancılara ve fakirlere ekmek ve pirinç yemeği dağıtıyorlar. Adamlarımız oradan geçen nehirde yengeç yakaladılar.

18 Haziran sabahı saat üçte yola çıktık ve üç mil sonra saat 10'da Philippoli'ye [Filibe] ulaştık. Yol düzgün ve rahattı, etrafta bol ürün yetiştiriliyordu, sık sık küçük akarsulara rastlıyorduk. Meriç ırmağı burada oldukça geniş ve kıyısında birçok köy sıralanmış.

Kent oldukça büyük ve adeta bir daire şeklinde, etrafında surları yok. Türklerin ve Rumların evleri Konstantinopolis'teki gibi alçak ve ilkel. Kent düzgün, güzel bir ova üzerinde kurulmuş, sadece doğusunda yedi tepe yükseliyor. En büyük üç tepenin etrafındaki duvar kalıntıları, eskiden bir surla çevrili olduklarını gösteriyor. Doğu tarafında bulunan bir kapı da buralarda eskiden küçük bir şehrin bulunduğunu düşündürüyor. Birinci tepede bir sarnıç ve bir şatodan kalma olduğu sanılan bir duvar yıkıntısı var. Tepenin doruğundan çevredeki tarlaların ve Meriç nehrinin çok güzel bir görünümü var. Birinci ve ikinci tepenin arasındaki vadide çoğunlukla Rumlar yaşıyor. İkinci tepenin üzerindeki kayalarda mermi izleri görülüyor. Kayalardan biri oyularak bir koltuk şekli verilmiş ve burada oturularak Makedonya dağları seyredilebiliyor. Eski Makedonya kralları Filip'in ve İskender'in bu kayadan yapılma koltukta oturup güzel manzarayı seyrettikleri rivayet ediliyor. Çünkü aşağıda bakımlı bahçeleri, verimli tarlalarıyla yemyeşil, güzel bir ova, yüksek dağların dibine kadar uzanıyor. Dağlardan fışkıran kaynaklar küçük dereler halinde ovanın içinden akıyor. Kral Filip'in, bu kaynaklardan en verimli olanın suyunu kentin en kurak olan tepesine ilettiğini söylüyorlar. İkinci tepenin eteğinde eskiden kalma küçük bir Rum kilisesi var. İçerdeki resimlerin yüzleri tahrip edilmiş durumda. Sunak da kırılmış. Yerdeki taşlardan birinin üzerinde Grek harfleriyle bir yazı gördüm, ancak sadece baştaki kelimeyi okuyabildim, diğerleri kısmen kazınmış, kısmen de yıpranmış. Üçüncü tepenin doruğunda da eski bir Rum kilisesi var ve üzerinde *H. Elevterius* ve başka bazı sözcükler yazılı. İçeride ise tüm bir törensel yürüyüş (*Procession*) resmedilmiş. Başta yürüyen, başında bir beze sarılı ekmeği taşıyor, onun önünde yürüyen iki kişi ellerinde mumlar tutuyorlar, iki kişi yuvarlak, yassı levhalar taşıyorlar, dördüncü kişi üstü örtülü bir kadeh, beşinci, üstünde bir yazı olan bir buhurdanlık. Bunların hepsinin üzerinde yazılar var. Güney yönünde "*Zebaoth Efendimiz*," Doğuda "Kut-

sal, Kutsal, Kutsal," kuzeyde de başka birtakım sözler vb... Tepenin dibinde metropolitin makam kilisesi bulunuyor. Bu kiliseyi Jacob Reiner, Fransız asıllı Achille ve saatçi M. Georg ile birlikte ziyaret ettik. Metropolit Konstantinopolis'e gitmişse de, orada bulunan protonotarius bize her tarafı gezdirdi. Önce Azize Marina adını taşıyan en önemli kiliseyi gezdik. İçinde diğer kiliselerdekinden farklı bir şey göremedik. *Protonotarius* burada sekiz kilise bulunduğunu söyledi: 1. Bu sözünü ettiğim Azize Marina kilisesi. Kiliseye adını veren azizenin bir tasviri kapının üstünde görülmektedir, 2. "En Kutsal Olan Azize" kilisesi, 3. Aziz Konstantin kilisesi, 4. Aziz Georgius, 5. İsa Efendimiz kilisesi, 6. Aziz Niclaus, 7. Baş Melek Aziz Mihail kilisesi, 8. Aziz Demetrius kilisesi. Fakat burada cemaate hizmet verecek sadece bir metropolit ve üç papaz var. Bunlar kiliselerin kâh birinde, kâh diğerinde ayin düzenliyorlar. Ama en çok metropolitin büyük kilisesinde ayin düzenleniyor, diğerlerinde o kilisenin adandığı kutsal kişinin isim gününde ayin yapılıyor. Metropolit, Makedonya dağlarına bakan çok güzel, bahçeli bir evde oturuyor. Odaları ferah ve aydınlık. Uzun salonun dağlara bakan pencerelerine balıkçı ağları asılı. Metropolitin odasında kitap göremedim, ama çok güzel tablolar vardı: Özellikle çarmıha gerili İsa Efendimizin tablosu ve daha çeşit çeşit başka tablolar... Metropolit bunları kendi yapıyormuş. Onun yanında *protonotariusun* odası var, fakat orada da kitap göremedim. Odada daha çok bir savaşçıya yakışan mızraklar, zıpkınlar, kama, kılıç, ok gibi silahlar vardı.

Protonotarius bize keskin bir içki ikram etti. Buradaki Rumlar, Türkler ve kırsal kesim halkı sabahları bu keskin içkiyi içmeyi âdet edinmişler. Ben *protonotariusa* ismini anı defterime yazmasını rica ettimse de, herhalde o da, daha önce sözünü ettiğim metropolit gibi yazı yazmasını bilmiyor olmalı ki, yardımcısı olan delikanlıyı çağırdı, fakat o da defterime göz gezdirmekten başka bir şey yapamadı. Dördüncü tepede gözle görülebilen bir şey yok. Beşincisinde ise yan yana iki mezar var. Bunlar yerin altına tuğla ile yapılmış, tavanları kubbeli mahzenler biçiminde. Onları görünce, İbrahim Peygamber'in çifte mağarası hayalimde canlandı. Tepede bir çeşme ve bir Türke ait küçük bir ev var. Altıncı tepe diğerlerinden daha alçak ve dibinde dağlara bakan tarafındaki bir kayanın içi-

ne dört köşeli bir çukur oyulmuş. Yedinci tepede de bir çeşme ve bir mezar var. Diğer tepedeki iki mezar gibi bunun da önemli bir kişiye ait olduğu sanılıyor. Daha ötede, köprünün gerisinde padişaha ait bir bahçe ve büyük bir deve ahırı bulunuyor. Bu kentte sadece 250 Hıristiyan yaşıyor. Yörenin çok güzel olması nedeniyle bölgeye çok sayıda Türk yerleşmiş.

Kentin doğusunda insan eliyle yapılmış binlerce oldukça yüksek tümsek gözüme çarptı. Bunlar hakkında bilgi edinmek istediğimde, bana burada pek çok çarpışma olduğunu ve önemli kişilerin veya kahraman savaşçıların öldükleri yerlere onların anısına halkın bu tümsekleri yaptığını söylediler. Kentin Makedonya dağlarına bakan arazisinde üzüm bağları var. Konakladığımız kervansarayın yakınında Meriç ırmağının üzerine ahşaptan uzun bir köprü yapılmış. Ayrıca bir başkadının inşa ettirmiş olduğu küçük bir de cami var. Her akşam burada fakirlere, din adamlarına ve sayıları çok olan din öğrencilerine (onlara "Talisman"[30] diyorlar) bedava pirinç, arpa ve ekmek dağıtılıyor. Caminin yakınlarında Türklere ait bir de manastır [medrese] bulunuyor ve din öğrencileri buradaki odalarda kalıyorlar. Kentte çok sayıda Ragusalı yaşıyor. Onlar bize salata ve başka yiyecekler getirdiler ve saygıdeğer efendim de onları yemeğe davet etti. Ayrıca orada 102 taler karşılığında bir at satın aldı. Kentin dışında yer yer bataklık arazi var.

19 Haziran'da akşama doğru Filibe'den ayrıldık ve sabah saat yedi veya sekiz dolaylarında Tartarbazarzik [Tatarpazarı] adı verilen yere vardık. Yolumuz oraya kadar düzgün ve güzeldi ve civarda çok verimli bir arazi vardı. Bir aralık küçük bir dereden geçerken, sağ taraftaki korulukta 40 kadar atlı Müslüman Arnavut'un konaklamakta olduğunu gördük. Bizim arabacılarımızdan ikisi biraz geride kalınca, onlara saldırdılar. Fakat arabacılar bizi yardıma çağırmak için bağırıp da bizimkiler geri dönerek onların imdadına yetişince, Arnavutlar niyetlerinden vazgeçtiler. Silah olarak kancalı tüfekleri ve kısa mızrakları vardı. Büyük bir olasılıkla İran seferine çıkan Mustafa Paşa'nın peşinden gidiyorlardı. Yolumuz üzerinde böyle savaşçılarla her yerde karşılaştık.

"Tartarpazarzik" Almanca'da Tatarların alışveriş yaptıkları küçük bir yer anlamına gelir, "zik" [cık] takısı bir şeyin küçük olduğunu belirtir.

Aslında burası gayet büyük bir yerleşim ve Philippoli'den üç büyük mil mesafede olup kentin içinde birçok dükkân bulunuyor, çoğu işletilmiyor. Orada sadece 30 Hıristiyan evi var, fakat kiliseleri ve papazları yok. Çocuklarını vaftiz ettirmek veya nikâh kıydırmak isteyenler, Filibe'den veya başka bir yerden papaz getirmek zorundalar.

20 Haziran akşamı yeniden yola koyulduk. Türklerin evleri ve bahçeleri arasından ilerlerken birden Bay Auer'in arabasının bir tekerleği kırıldı ve bu yüzden yeni bir tekerlek temin edene kadar uzun süre beklemek zorunda kaldık. Aradan iki-üç saat geçmeden bir tekerlek daha kırıldı ve onları iplerle bağlamak zorunda kaldılar. Neyse ki yolumuz düzgündü ve bağlar bahçeler arasında uzanıyordu. Filibe'ye gelmeden uzun süre önce başlayan ve iki ünlü yüksek dağ sırası arasında kalan güzel ve düzgün vadi giderek sona eriyordu. Yolumuz üzerinde güzel kırlar, bahçeler, dereler ve iki-üç köy birbirini izledi. Nihayet batıda dağlar önümüze çıktı. Onları aşmak zorundaydık ve bu yolculuk saatlerce sürdü. Burada artık çok sayıda üzüm bağına rastlamıyorduk, bodur ağaçlar ve çalılar da artık görülmüyordu. İki dağın arasında, oldukça yükseklerde bir Bulgar köyüne rastgeldik. Burada bir tek Türk bile yoktu, sadece Hıristiyanlar vardı. Köyün dışında bulunan duvar yıkıntısı, vaktiyle Bulgar despotu Novag Debeli'nin konutuymuş. Bu köy, Bugaristan'ın giriş kapısı ve Trakya ülkesinin sınırı sayılıyormuş. Türkler buraya Asarzuk [Asarcık], Bulgarlar ise Vedreno diyorlar ve bu "havada asılı olan" anlamına geliyormuş. Daha önce de anlattığım gibi, bu köy iki yüksek dağ arasında bulunuyor. Köy rahibinin İncil'i Slovenya veya İlirya dilinde yazılmış. Burada üç din görevlisi ve dört kilise var: 1. "İsa'nın dirilişi" kilisesi, 2. "Elias'ın [İlyas] göğe çıkışı" kilisesi, 3. Aziz Georgius kilisesi. Benim girmiş olduğum bu kilise, birbirine çatılı uzun ahşap kalaslardan yapılmış olup, tüm Rum kiliseleri gibi iki bölümden ibaret. Kilisenin iç bölmesinin duvarları ahşapla kaplanmış ve bu kaplamanın üzerine 12 havarinin tasvirleri resmedilmiş (üzerlerine de Hırvat harfleriyle isimleri yazılmış), ayrıca da İsa Peygamber'in ve Meryem'e hamilelik müjdesinin verilmesinin, Aziz Georgius'un ve diğer bazı azizlerin de resimleri yapıl-

30 "Talisman:" "Danişmend:" Yüksekokul öğrencisine medreseyi bitirinceye kadar verilen isim –ç.n.

mış. Kilisenin diğer bölmesi de rahibin ayinleri yaptığı yer olarak ayrılmış. 4. kilise Aziz Thomas'a adanmış.

Gerek bu köy, gerekse Bulgaristan'daki diğer köyler Peç/İpek metropolitine bağlı. Papazlarının çoğu Sofya'da öğrenim görüyorlar. Orada bir Hırvat okulu var.

Bir çocuğun papaz tarafından vaftiz edilmesi gerektiğinde, çocuğun babası ve vaftiz babası (bu daima bir tek kişidir ve erkek olması gerekir) rahibe iki akçe ödemek zorundadırlar.

"Son Yemek" ayinini Rumlar gibi yapıyorlar. Âyinler Hırvatça yapılıyor (fakat halk bu dili tam olarak anlamıyor). Her pazar başka bir kilisede ayin yapılıyor. Cemaat sadece kendi dilinde bir tek dua okumasını biliyor ve inancı hakkında gene kendi dilinde biraz bilgi edinebilmiş durumda, ama On Emir'den hiç haberleri yok. (Bunları bana bir Bulgar anlattı ve Bay Auer tercüme etti.)

Yoksul halk her gün buralardan geçen yolculardan dolayı çok sıkıntı çekiyor. Yerliler yolculara saman, arpa gibi malzeme temin etmek zorundalarmış, fakat Türkler aldıklarının yarı parasını bile ödemiyorlarmış. Bu yüzden önce onlara gereken malzemeyi vermek istememişler, ama Türkler azar ve dayak zoruyla onları kendilerine boyun eğdirmişler. Türkler yöneticilerine "kâhya" diyorlar ve bütün Hıristiyan köylerinde olduğu gibi burada da yolcuların atlarına saman, ot, arpa, insanlara da ekmek ve diğer gereksinimlerini sağlamakla görevlendiriyorlar. Burada konaklayan yolcuların eşyalarını da geceleyin kollamak zorundalar, gündüzleri de yolculara yolu gösteren, hangi yolların kötü, hangilerinin düzgün olduğunu bildiren ve kötü yollarda takılan arabaları kurtarmaya yardım eden bir rehber bulmak da onların görevlerine dahil. Diğer Hıristiyanlar da aynı işleri üstlenmek zorundalar. Yolcuların çavuşu, onları bu görevlerini yapmaya mecbur etmek için rehin olarak bir eşyalarını, örneğin kaftanını, keserini, kazmasını, baltasını, yemek kaplarını veya başka bir ev gerecini alır ve onlarla birlikte gelmek koşuluyla geri vereceğini, gelmezse eşyasını yitireceğini söyler. Bazıları eşyadan vazgeçip işi kaytarırlar. Bunlar köle ve uşak ruhlu insanlar, eğer tekme, sille, işe zorlanmasalar, hiçbir şey yapmıyorlar. Dayağı yiyince, hemen koşup her istenileni yerine

getiriyorlar. Bu yüzden de çavuşlar ve diğer Türkler onlara acımasızca vuruyorlar. Ama yabancı yolculardan para kazanacaklarını umarlarsa, ellerinde ne varsa, ekmek, peynir, ekşimik hatta domuz eti bile (oralarda çok domuz besliyorlar) satmak için koşup getiriyorlar. Vedreno'da ilk kez çilek gördük. Konstantinopolis'te padişahın bahçesi dışında hiç çilek bulunmuyor. Akşam üzeri Bulgarlar iki dağ sırası arasında kalan yaylalarda koro halinde karşılıklı şarkılar söylediler. Bir grubun şarkısı bitince, diğer grup söylemeye başlıyordu.

Buradayken Viyana'dan posta ile gelen Bay Fieringer'e rastladık. İmparatordan padişaha ve paşaya mektuplar götürmekteydi. Mektuplarda, armağanların bu kadar gecikmesinin nedeni açıklanmaktaydı. Ayrıca Bosna'daki Ferhad Bey kumandasındaki Türklerin dağ kentlerine, Hırvatistan'a ve Macaristan'a yaptıkları saldırılar dolayısıyla verdikleri zararlardan ötürü şikâyet edilmekteydi. Mektuplarda bütün bunlar sırasıyla anlatılıyor ve Türklerin, Macarlar tarafından gördükleri zararlardan yakınmalarının uydurma olduğu iddia ediliyordu. Gerçi bizim tarafımızdan da zaman zaman onlara ziyan veriliyorsa da, Türklerin verdiği zararlar yanında bunun çok önemsiz kaldığı ileri sürülüyordu. Sonuç olarak imparatorumuz ilerde bu gibi zorbalıkların önlenmesini ve faillerinin cezalandırılmasını istiyordu. Bay Fieringer ayrıca da şunu anlattı: Hırvatistan'daki kumandan Bay Fernberger, çoğu keskin nişancı olan 1.500 süvari ile 3.000 Türk'ü yenmiş ve bunlardan 900 askerin bazılarını öldürmüş, bazılarını da esir almış. Bizimkiler bir yere malzeme götürmek üzere yola çıkmışken, Türkler onlara karşı gelmiş, fakat bir yanlış anlama yüzünden bu olay çatışmaya dönüşmüş. Ferhad Bey de o Türk birliğine 5.000 askeri ile katılmak istemişse de, birliğin yenildiği ve Fernberger'in kendi yerine döndüğü haberini alınca, o da geri dönmüş.

Saygıdeğer efendim bana bu vesile ile imparatorun yayınladığı emirnamenin bir kopyasını da okumam için verdi. Emirnamede bundan böyle Luther mezhebinden olan rahiplerin Viyana'da vaaz vermelerinin yasaklandığı bildiriliyor. Viyana'daki Lutherci vaizlerin başı olan Bay Opitz imparatorun huzuruna davet edilmiş ve uygulamakta olduğu mesleği ve öğretisi hakkında hesap vermesi istenmiş. Sonuç olarak da vaaz vermesi

yeniden yasaklanmış. Ama o gene de icraatına devam etmekteymiş. Din konusundaki müzakereler gelecek eyalet toplantısına bırakılmış.

22 Haziran sabahı, Pedreno gününde yüksek dağların üzerinden ve sık ormanların içinden yolumuza devam ettik. Dağın doruğuna ulaştığımızda, aşağıdaki vadinin kalın bir sis tabakasıyla bir bulut gibi örtülmüş olduğunu gördük. Oysa bulunduğumuz yerde hava açık ve güzeldi. Bu ormanda saygıdeğer efendime Viyana'dan gönderilen haberleri, orada din ile ilgili durum hakkında yazılanları okudum. Ayrıca Viyana'da, Katoliklerin "Corpus Christi" yortusunun kutlanması sırasında kiliseye akın akın gelen kalabalık yüzünden, imparatorun ve Arşidük Ernst, Arşidük Maximilian ve Bavyera Dükü Ferdinand'ın hazır bulundukları sırada çıkan tarifi imkânsız kargaşayı, oturak yerlerinin üzerine fazla yük binmesinden ötürü kırılıp, tahtaların etrafa saçıldığını, insanların birbiri üstüne düşerek korku ve dehşet içinde bağrıştıklarını, İtalyanların ve İspanyolların da, Luthercilerin bir isyan çıkardıklarını zannederek kılıçlarını çektiklerini ve imparatorun bulunduğu yere doğru koştuklarını, arşidüklerin ve dükün de kılıçlarını çektiklerini ve kavga çıktığını zannettiklerini, rahiplerin, keşişlerin ayin için ellerinde taşıdıkları mumları ve gösteri eşyasını düşürüp, peşlerinden şeytan kovalıyormuş gibi korkudan kaçtıklarını öğrendim. Bu olaylar üzerine herkes Aziz Stefanus kilisesine koşmuş ve yolda insanlar birbiri üzerine yığılmışlar, kimileri evlere sığınmışlar, birisi rahiplikten vazgeçeceğini bağırarak ilan etmiş. Bavyera kontunun din görevlisi o gün çok iyi cins kumaştan bir elbise giymiş ve diğer rahiplerle birlikte kaçıp bir köşeye saklanmaya çalışırken, tanımadığı birisi ona: "Rahip efendi, üzerindeki giysiyi bana ver, yoksa rahip olduğunu anlarlar," demiş ve o da hemen üzerindekini çıkarıp vermiş, pantolon ve gömlekle kaçmaya devam etmiş. Daha sonra da üç gün boyunca cezalı olarak sadece üzerindeki gömlek ve pantolon olduğu halde efendisinin masasına oturmak zorunda kalmış. Papanın elçisi korkusundan altına kaçırmış, Venedik elçisi bir kaleye saklanmış ve uşağına, kendisini kurtarması, saklandığı yeri kimseye söylememesi için mülkünün yarısını vermeyi vaat etmiş. Rahipler, keşişler bir sürü değerli eşyayı yitirmişler, ama sonradan onları bulanlar, çoğunu belediye reisine teslim etmişler, çünkü o, insanlara dürüst

olma yeminlerini hatırlatmış. Sonunda olay araştırılınca, bizimkilerden hiçbirinin orada bulunmadığı, bıçak çekmek şöyle dursun, onlara karşı bir tek kelime bile söylemediği ortaya çıkmış. Çok koyu bir Katolik olan sarayın başkâhyası Bay von Dieterichstein, hassa askerlerinin kumandanı olan Lutherci Bay von Pappenheim'e askerlerinin nerde olduğunu sormuş, çünkü onların da kaçıp dağıldıklarını sanmış. Kumandan ona: "Böyle deli saçması törenler yapmasaydınız, kargaşa çıkmazdı," diye cevap vermiş. İmparator sekiz günü aşkın bir zaman boyunca törene katılmaktan vazgeçmiş ve dışarı çıkmamış, belediye reisi de kent halkına ve zanaatkârlara eskiden yaptığı gibi törene katılmaları için ısrar etmemiş, çünkü onların çoğu Luther mezhebindenmiş. Buna benzer bir olay, ölen İmparator II. Maximilian'ın cenaze töreni sırasında Prag'da da yaşanmış. Askerler silahlarını, rahipler tören eşyalarını atıp kaçışmışlar ve iki-üç kişilik gruplar halinde köşelere saklanarak birbirlerine: "Ne olur, bana zarar verme," "Hayır, sen bana kötülük yapma," diye yalvarmışlar.

Biz de bu arada üç büyük mil ötede bulunan Capidervent [Kapıderbent] adındaki Bulgar köyüne vardık. Orada iki yüksek dağ sırası arasındaki vadide ayakları iri kesme taşlardan ve üst kısmı tuğladan yapılma büyük bir kapının bulunduğu yerde mola verip kahvaltı ettik. Yola devam ederek İchtimon ya da Hichtinion [İhtiman] adlı küçük bir köye ulaştık. Burada daha çok Türkler yaşamakta. Bulgarların sayısı az olduğundan, kiliseleri de yok. Biz Türklere ait bir camide mola verdik. Camide oradan geçen yabancı yolculara ve yoksullara pirinç çorbası ve ekmek dağıtıyorlar.

23 Haziran sabahı saat üçte İhtiman'dan ayrıldık ve düzlük bir ovadan, üzüm bağları arasından geçtik. Bir süre sonra yolumuz sık ormanlarla kaplı dar bir vadide devam edip tekrar ekili tarlaların bulunduğu bir düzlüğe kavuştu. Burada bulunan Alaclise [Alaca Kilise] adındaki Bulgar köyünde bir çeşmenin başında mola verip kahvaltı ettik. Hıristiyanların bu köyde damı padavra ile kaplı güzel bir kiliseleri var, fakat papaz o sırada Sofya'da olduğundan, kiliseye giremedim. Oranın halkı çok güzel bir şarap üretiyor, ayrıca sığır ve domuz besliyor.

Buradan hareketle düzgün tarlaların arasından geçtik ve her tarafı açık bir türbeye vardık. Burada Muhammed'in soyundan gelen yeşil sarık-

lı bir "Emir"in öldürüldüğünü ve türbenin bulunduğu yerde gömülü olduğunu öğrendik. Yoksul bir adam türbenin önünde oturmuş gelip geçenden sadaka dileniyordu. Oradan ayrıldıktan sonra çalılık bir araziden yolumuza devam ettik. Yolun iki ayrı yerine nöbetçi yerleştirmişlerdi, bunlar yolcuların eşkıyaların saldırısına uğramaları halinde yakın köylerden yardım istemekle görevlendirilmişler. Besbelli vakit geçirmek için davul çalıp oynuyorlardı. Yolumuzun devamında güzel, geniş ve uzun bir düzlüğe ulaştık. Burada hem tarım yapılıyor hem de hayvan besleniyor. Köyler birbirine çok yakın. Bir süre sonra uzaktan Sofya kenti göründüyse de, havanın aşırı sıcak olması nedeniyle yolumuza devam edemedik ve İhtiman'dan üç mil mesafede olan Kasidscha'da [Kaziçan] gecelemeye karar verdik. Burası küçük bir Bulgar köyü olup bir çavuşa tımar olarak verilmiş. Biz de bu çavuşun çiftliğinde konakladık. Çiftlik evi bir asilzadenin malikânesine benziyor. Geniş bir avlusu ve büyük bir at ahırı var. Çiftlikte çok sayıda inek, öküz, at, tay da vardı. Avlunun içine güzel bir bahçe ve kadınların yaşadığı bir ev yapmışlar. Bu köyde birçok yeniçeri yaşıyor. Köyün dışındaki bir tepenin dibinde Hıristiyanlara ait bir kilise bulunuyor.

24 Haziran'da günün doğmasıyla birlikte yola çıkarak iki mil boyunca her tarafında küçük dereler akan tahıl tarlalarından, meralardan geçtikten sonra Sofya'ya vardık. Şehir oldukça büyük bir alana yayılmış olup etrafı açık ve evlerin damları mavimtrak padavra ile kaplı. Bu kentte çok sayıda Ragusalı ve 300'ü aşkın Yahudi yaşıyor. Almanca, İtalyanca ve Yunanca ders verilen okulları var, fakat daha çok Almanca konuşuyorlar. Çok sayıda Hıristiyan köleleri, özellikle de kadın tutsakları yanlarında çalıştırıyorlar ve kadınları Yahudi dinine çekmek için uğraşıyorlar.

20 Haziran'da[31] vekilharcımız Joachim ile birlikte metropoliti ziyarete gittik. Metropolit çok nazik sevecen bir insan, kişiliği bakımından patriğe benziyor. En önemli kilise Azize Marina'ya adanmış, tepesi kubbeli ve her tarafı restore edilmiş resimlerle süslenmiş. Kilisenin iç bölmesinin kapısı önündeki bir sandığın içinde Bulgarların kralı olup sonradan keşiş olan Aziz Stefani'nin naaşı muhafaza ediliyor. Elleri açıkta, fakat yüzü ve bedeni örtülü, ziyarete gelenlerin para atmaları için göğsünün üstüne bir kâse yerleştirilmiş, bir kandilin ışığı devamlı yanıyor. Ki-

lisenin yanında bir Bulgar okulu var, kentin içinde bir okul daha bulunuyor, bu okullarda erkek çocuklara okuma öğretiliyor. Kentte Rum okulları yok. Bulgar papazlar bu iki okulda yetiştiriliyorlar. Bulgarlar ve Rumlar aynı kiliseye gidiyorlar, çünkü her iki halk aynı şekilde ayin yapıyor. Eğer Bulgarlar çoğunlukta ise, ayin Bulgarca yapılıyor. Konakladığımız evin yakınlarında yüksek, yuvarlak bir kule bulunuyor. Bundan 40 yıl önce orada Bulgarlara ait bir kilise varmış, ama Türkler onu ellerinden almışlar ve mescit haline getirmişler. Bunun dışında burada 12 kilise ve 12 papaz var: 1. Yukarıda sözünü ettiğim metropolitliğe bağlı Azize Marina kilisesi, 2. üç Aziz Niclaus kilisesi, 5. iki Paraskeve kilisesi, 7. İsa Efendimiz kilisesi, 8. Kutsal Başmelek kilisesi, 9. Göğe Çıkış kilisesi, 10. " En Kutsal Olan" kilisesi, 11. İsa Peygamber'in öncüsü Aziz Johanni kilisesi, 12. Aziz Lucas kilisesi. Burada bulunan 300 köy ve kilise Sofya metropolitine bağlı. Sofya'da küçük bir bedesten de kurulmuş. Orayı gezerken, eski çağlardan kalma 21 adet sikke aldım.

Bu akşam, serinlikte Sofya'dan ayrıldık. Ortalık kararınca şiddetli bir rüzgâr çıktı, şimşekler çakmaya ve yağmur yağmaya başladı. Şimşekler aslında işimize yaradı, çünkü çevremizi görebilmemiz mümkün oluyordu. Neyse ki yolumuz düzgündü ve verimli bir araziden, kısmen ekili kısmen de ekilmemiş tarlalar arasından geçiyordu.

27 Haziran'da öğle üzeri Dragomanlı'ya vardık. Sofya'dan beş mil uzaklıkta, pek yüksek olmayan bir dağa yaslanmış olan bu küçük Bulgar köyünde hiç Türk yaşamıyor.

Köyün Mehmed Paşa'ya ait olduğunu söylediler. Tepede suyu tatlı olan bir çeşme var. Köyün kilisesi bir sonraki tepede. Bina taştan yapılmış ve damı ahşapla kapatılmış. Aziz Georgius kilisesinde, iç bölmenin önünde birçok resim var: iki Aziz Georgius resmi, Aziz Elias'[ilyas] göğe çıkışı, Aziz Niclaus (bu üç resmi bütün Bulgar kiliselerinde gördüm), Meryem ve İsa bebek tasviri. İç bölmenin kapısında da Meryem'e müjdenin verilmesi, başmelek Mikail ve çarmıha gerilmiş İsa Peygamber'in resimleri vb var.

İç bölmeye taş bir sunak, sol tarafa da daha küçük bir sunak yerleştirmişler, bunun üzerine kadehi koyuyorlar ve papaz "Son Yemek"ten arta kalanı yiyor

31 Metinde sehven 20 Haziran yazılmış olmakla beraber, bu 25 veya 26 Haziran olmalı –ç.n.

ya da içiyor. Bu kilisedeki kadeh tahtadan yapılmıştı ve içine sıvıyı kurutması için küçük bir sünger koymuşlardı, ayrıca kadehin içine konan ekmek lokmalarını çıkarmak için bir kaşık da vardı. Sunağın üstünde duran dört ayaklı demir bir sehpayı ekmek koydukları tahta tepsinin üzerine yerleştiriyorlar ve ekmeği onun altına koyuyorlar. Âyin esnasında ekmeği koydukları tahta ve "Son Yemek" ayini sırasında ağızlarını sildikleri iki tane lekeli peçete de burada duruyor. Bulgarların mezarlığı da kilisenin yakınında ve mezarların üzerine güzel kokulu otlar dikmişler. Mezarlardan biri çitle çevriliydi, başucuna dikili direğe bir tutam kadın saçı ve çiçeklerden örülmüş bir çelenk bağlanmıştı. Bunun bir genç kızın mezarı olduğunu tahmin ediyorum.

28 Haziran sabahı ekili bir tarlayı aşıp, kısa süre sonra dar bir geçide geldik ve bir süre yüksek kayalardan oluşan dağların arasından ilerleyerek ortasından bir derenin aktığı dar bir vadide yolumuza devam ettik. Bu vadiden tekrar güzel, geniş, büyük bir düzlüğe çıktık. Her tarafı yüksek dağlarla çevrili olan bu düzlük miller boyunca uzanıyordu. Bir süre sonra bir çeşmeye geldik. Çeşmenin biraz ilerisinde, gözden uzak bir yerde küçük bir Bulgar köyü olan Zaribrod [Dimitrovgrad] var. Oranın Hıristiyan halkı yoldan yabancıların geçtiğini farkedince Bulgaristan'da âdet olduğu üzere, ellerinde ne varsa, boğaça, çilek, süt, peynir, tereyağı gibi yiyecekleri satmak için yol kenarına getirdiler. Çeşmenin başından ayrıldıktan sonra verimli tarlalar arasından geçtik ve öğleden sonra saat üç-dört arasında Sarkoi [Şarköy-Şehirköy] veya Bulgarların deyişiyle Pirot'a vardık. Burası oldukça güzel, etrafı kapalı evleri olan ve çok sayıda çavuşun yaşadığı büyük bir pazar yeri. Köyde 150'nin üzerinde sipahi yaşamakta. Bunlar genelde savaşa gitmiyorlar, sadece Rumeli beylerbeyi sefere çıkarsa, ona katılıyorlar. Gece bir caminin yakınlarındaki Türk evinin geniş avlusunda konakladık. Saygıdeğer efendim akşam yemeğini iki soylu Türk beyefendisiyle birlikte yedi. Beyler ona çeşitli yemekler ikram ettiler. Beylerden biri, Konstantinopolis'te bulunan oğlunun sipahi olmasını sağlayan elçi Bay Sinzendorff'a bu konuda aracılık eden Bay Hans Auer'e, iki tazı, bir at ve üstelik de para armağan etti. Bu köyde çok az Bulgar yaşadığı için kilise bulunmuyor. Vaktiyle köyün dışında bir şato varmış. Günümüze bu yapıdan

sadece dört kule ve çevresini dolanan surlar kalmış. Hıristiyanların dediğine göre, Türk hükümdarı Sultan Murad'ı hançerleyen Miloş Coboli burada yaşamış. Görünüşe göre burası Bulgaristan'ın soylu kişilerinin yaşadığı önemli köylerinden biriymiş. Yakınından oldukça büyük bir akarsu geçiyor ve dağlardan birçok kaynak fışkırıyor. Çevrede güzel ekin tarlaları ve sağ taraftaki tepelerde bağlar var. Fakat pazarda şarap satılmıyor, şarabı başka yerlerden getiriyorlarmış. Civarda çok güzel bahçeler de gördük.

29 Haziran'da sabah erkenden yola çıktık, düzlük bir arazide, bir tarafımızda yükselen bağlık tepelerin arasından, birçok köyden geçtik, sonra yüksek bir dağa tırmanmaya başladık. Zirveye varıp da aşağıya baktığımızda, önümüzde miller boyunca çok güzel ve verimli bir vadinin uzandığını gördük. Her tarafta ekin tarlaları, meyve ağaçları vardı ve içinde bol balık bulunan bir dere de buraya ayrıca bir güzellik ve canlılık katıyordu. Dağın eteğine yakın bir yerde Kuru –veya Guritzeseme [Kuruçeşme/Bela Palanka] adıyla bilinen bir köye vardık. Burası da bir önceki Pirot gibi, Konstantinopolis'teki Sinan Paşa'ya ait. Hıristiyanlar o sırada Petrus ve Paulus yortusunu kutluyorlardı ve ben de tam ayin sırasında oraya geldim. Aziz Georgius'a adanmış olan kilise bir tepenin üstüne inşa edilmiş ve kapısının önüne ağaçlar dikilmiş. Bütün diğer Bulgar ve Rum kiliseleri gibi içerde sıra halinde birçok oturak yeri ve uzun masalar var. Kilisenin içi oldukça dar. Âyine sadece yaşlı adamlar katıldı, kadınlar dışarıda durdular, ayin ve dua ile hiç ilgilenmeden, sanki herhangi bir meydanda toplanmış gibi aralarında gevezelik ettiler. Âyini, ortada pek az gözüken papaz, dışarıdan kendisine katılan diakos ile birlikte yaptı. Önce iç bölmedeki papaz ve bölme kapısının dışındaki din görevlisi birlikte ilahi söylediler, fakat sesleri hiç de uyum halinde değildi. İlahiden sonra rahibin sesi duyulmaz oldu, çünkü kitaptan bir bölümü içinden okumaktaydı (ve bunu sık sık yapıyordu), sonra gene sesi duyuldu. O bazı sözler söyledi ve din adamı ona yanıt verdi. Arkasından tekrar ilahi söylediler. Dışardaki din adamı ilahi söylerken, içerdeki papaz sessizce kitaptan bir bölüm okumaktaydı. Bu sessiz ve sesli okumalar ve karşılıklı ilahi söylemeler bir süre devam ettikten sonra, papaz içinde ekmek bulunan üstü bir bezle örtülü çanağı başına koydu ve kadehi eline aldı, kilisenin iç bölmesinden çıkıp ortasına doğru, hemen hemen

öbür kapıya kadar yürüdü, cemaat, o önlerinden geçerken yerlere kadar eğilerek haç çıkardı. Bunun üzerine papaz buhurdanlığı iç bölmeye ve cemaate doğru savurarak etrafı tütsüledi ve kutsal malzemeyi hazırlamaya başladı. Ahşap kadehin içine bir testiden sıcak şarap döktü ve haç işareti biçiminde çaprazlama hareketler yaparak kadehin içine iki iri ekmek parçası attı. Tepsinin üzerinde kalmış olan ekmek kırıntılarını da pirinç madeninden yapılma kaşıkla toplayıp, onları da kadehe döktü ve ekmeği şarapla karıştırdı. Sonra sunağı öptü ve bir süre başı önüne eğik, dua ederek öylece durdu. Duası bitince kadehi üç kere ağzına götürüp sanki istediği kıvam gelip gelmediğini anlamak için tadına bakarmış gibi yaptı ve başka bir testiden içine soğuk şarap ilave etti. Kadehi beyaz bir peçete ile birlikte eline aldı. Bunun üzerine ayine katılanlar sıraya girerek onun yanına gittiler. Papaz iç bölmenin kapısı önünde durdu ve yanına her gelene kaşıkla kadehin içinden bir lokma verdi. Onlar da rahibin elini öptüler, yere bir parça düşürmemek için peçeteyi önlerine tuttular ve kaşıkla verilen lokmayı ağızlarına aldılar, peçete ile ağızlarını silip yeniden rahibin elini öptüler, bundan sonra da iç bölmenin kapısı yakınında duran papaz yardımcısının elinden Andidoro'yu aldılar ve onun da elini öpüp oradan ayrıldılar. Bütün bu törensel işlemlerde zaman zaman gerilimler de yaşandı. Papaz bazılarına, ne zaman gelip "Son Yemek" ayinine katıldıklarını sordu, biraz gülüşüp konuştular, sonra şaraplı ekmeklerini aldılar ve gene biraz konuştular. Bazıları iki-üç yaşındaki çocuklarını da getirmişlerdi, fakat çocuğun biri ağzına aldığı lokmayı yuttuktan sonra kustu. Âyinden sonra papaz kadehi, içinde kalanlarla birlikte yan tarafta bulunan bir bankın üzerine götürdü ve artanı kaşık kaşık içti. On kaşık içtiğini kendim saydım. Sunağın yanında büyük bir testi şarap duruyordu, buradan kadehin içine biraz şarap doldurup çalkaladı ve başına dikti, arkasından peçete ile ağzını sildi. Bütün işlemler tamamlanınca içki âlemi başladı. Evlerden ekmek, şarap ve taze meyve getirdiler, testileri çanakları kiliseye yerleştirdiler, Papaz onları kutsadı, ekmeği tahta çanaklara doğradılar ve üzerine şarap döktüler ve hep birlikte yediler. Bazıları kilisenin içinde, bazıları dışarda, kilisenin çevresinde oturdular. Papaz bu köyde oturmuyor, komşu köylerden birinden buraya geliyor. Gitmeye hazırlandığı zaman, köylüler gelip elini öptüler ve ona evine götürmesi için birkaç ek-

mek getirdiler. (Bana da iki ekmek armağan ettiler.) Ben bazılarının ayinden sonra ona para verdiklerini de farkettim. Kilisede İllirya dilinde sekiz kitap gördüm: İncil, Zebur (Mezamiri Davut) vb. Kilise birçok resimlerle süslenmiş, İsa Peygamber'in resmi üzerinde şu yazı var: "IC X C Pandokrator." Ayrıca Meryem ve İsa bebek, Aziz Georgius, Nicolai, Elias'nın [ilyas] göğe yükselişi vb tablolarını da gördüm. Papaz üstüne beyaz bir ayin elbisesi giymişti, altında başka bir giysi vardı. Rum papazları gibi saçını kazıtmıştı. (Bulgarlar da Rumlar gibi başlarının arkasında uzun bir tutam saç uzatıp ön taraflarını kazıtıyorlar.) Papaz, ayin yapmadığı zamanlar tıpkı herhangi bir Bulgar gibi giyiniyor, sadece başına bir papaz başlığı takıyor.

Yemekten sonra genç kızlar halk oyunları oynadılar ve bir yandan da koro halinde şarkı söylediler. Önce ikişer ikişer oynayıp sonra bir halka oluşturdular. Bu danslarına saatlerce devam ettiklerini söylüyorlar. Kadınlar başlarına tas gibi bir başlık geçirip üzerine bir örtü örtüyorlar, bunun kenarına da küçük deniz kabukları, gümüş parçacıkları, tüyler ve çeşitli süsler takıyorlar.

Köyün yakınında, dağın dibinde Aziz Demetrius adıyla bilinen bir manastır var. Burada yaşayan beş keşiş, bir Bulgar okulu işletiyorlar ve öğrencilerine okuma, yazma ve Bulgarca ayin yapmayı öğretiyorlar. Köydeki din görevlisi de bu okuldan yetişmiş. Köyün yakınlarından balığı bol bir dere geçiyor.

Bu gece saat 10'da kalktık ve beş mil kadar yol aldıktan sonra... (Cümle burada kesiliyor –ç.n.)

30 Haziran'da öğleden sonra Nissa [Niş] yoluna çıktık. Yolumuz oldukça kötüydü, hemen hemen hep ormanlar ve çalılar arasından geçiyor, dağları aşıyorduk. İçimi güzel bir suyu olan küçük bir Bulgar köyünde mola verip kahvaltı ettik. Burada dağlar sona erdi ve yeniden güzel düzlük bir araziye kavuştuk, meyve, sebze bahçeleri, pirinç tarlaları, meralar, dereler ve sağ tarafımızda sıralanan birçok köy geçtikten sonra uzaktan Niş göründü. Şehir göz alabildiğine düz bir arazide kurulmuş ve yakınından bir nehir geçiyor. Günümüzde şehrin çevresi bir pazar yeri gibi tamamen açık, fakat eskiden kalma surların harabeleri hâlâ görülebiliyor. Nehrin üzerinden uzun bir köprü geçiyor. Biz Hamza Bey adında birinin konağında kaldık. Hamza

Bey, Jula'da bulunmuş ve oradan eşleri ve çocuklarıyla beraber birçok Macarı buraya getirip iki köye yerleştirmiş. Bunlar hayatından memnun görünüyorlar. Sarayın yakınında henüz tamamlanmamış bir cami ve onun yanında da Hamza Beyin defnedilmiş olduğu türbe var. Kentte az sayıda Sırp asıllı Hıristiyan yaşıyor. Zira Bulgaristan toprakları burada sona eriyor ve Sırbistan başlıyor. Sırplar küçük bir ahşap kilise inşa etmişler ve damını yassı, geniş taşlarla örtmüşler. İçi Rum ve Bulgar kiliseleri gibi resimlerle süslenmiş, yalnız bu resimlerin üstünde Hırvatça yazılar var. Kiliseyi sadece bir tek papaz yönetiyor. Burası Peç'e [İpek] bağlı. Türklerin altı-yedi camii var. Burası Weyda denilen bir yönetici tarafından idare ediliyor ve ayrıca çok sayıda savaşçı da bulunduruluyor. Yörede yetişen üzümlerden yapılan şarap gayet lezzetli. Türklere ait bir caminin yakınında eski, dört köşeli bir sütun gördüm, üstündeki Latince harfleri tam olarak okuyamadım. En üstte, birbirinden oldukça mesafeli olarak D. M. harflerini seçebildim. Bu sütunun saygın bir Romalıya dikilmiş bir anıt olduğunu sanıyorum. Civarda birkaç dükkân var ve burada uşaklarıyla birlikte sadece bir tek Ragusalı yaşıyor. Vaktiyle kentin dışında tıpkı Sofya'da olduğu gibi bir şato varmış. Buradaki Hıristiyanlara çok eziyet edildiğini söylüyorlar.

Temmuz 1578

1 Temmuz gününü de Niş'te geçirdik ve biraz dinlendik. Akşamüstü, Bulgarlar hasattan dönerken halk türküleri söylüyorlardı.

2 Temmuz'da gün doğarken kalktık ve yola koyulduk. Çevremizde kısmen ekili ve kısmen de ekilmemiş tarlalar uzanıyordu ve çok az çalılık vardı. Uzun süre Nissa ırmağı boyunca ilerledik ve öğle saatlerinde Spahikoi [Sipahiköy/Aleksinaç] adındaki yere geldik. Köye bu adı, burada yaşamakta olan sipahi koymuş. Ayrıca sekiz yeniçeri de buraya yerleşmiş ve sayıları az olan Hıristiyanlar bu Türkler tarafından sömürülüyorlar. Hıristiyanların kendilerine ait bir kiliseleri ve papazları da yok. Yakın zamanlarda burada üstü kurşunla kaplı bir kervansaray inşa edilmiş. Civarda bol balığı olan bir akarsu var. Bizi sipahinin evlerinden birine yerleştirdiler. Gece saat 12'de yeniden yola çıktık ve sıkıcı bir yoldan, çalılar arasından dağ bayır aşarak ol-

dukça yüksek bir tepede kurulu Rusa [Razanj] adındaki bir Sırp köyüne vardık. Burada da bir çeşme var. Köy tümüyle padişaha ait olduğundan, diğer köyler gibi tımar sahiplerinin sömürgen davranışlarına maruz kalmıyor. Sebebi de şu: Bir süre önce, imparatorumuzun padişaha gönderdiği armağanlar bu dolaylarda eşkıya tarafından gaspedilmiş, fakat köyün halkı çalınan eşyayı tekrar geri alıp Konstantinopolis'e yollamışlar. Köy de bu sayede tımar olmaktan kurtulmuş. Buradan ayrıldıktan sonra yeniden çalılıklar ve ekilmemiş tarlalar arasından yüksek tepeler üzerinde ilerleyerek nihayet açıklığa çıktık. Tepeden aşağıya doğru baktığımızda, önümüzde güzel, geniş bir vadi uzandığını gördük. Her taraf ekili tarlalar ve meralarla kaplıydı. Tepeden aşağıya inerken taştan inşa edilmiş bir çeşmeye rastladık. Yola devamla vadiyi aştık ve uzun süre sonra Parakin veya Pataçin adındaki yere ulaştık.

3 Temmuz günü öğle üzeri, Sipahiköy'den beş mil ötedeki bir Türk köyü olan Pataçin'e varmıştık. Köyün bulunduğu ortam olağanüstü güzellikte. Çevredeki tarlaların tümü ekili. Oldukça büyük olan köydeki bahçelerin birinde konakladık. Bahçede bize hizmet eden adam, bizim et bıçaklarımızdan birini çaldı, fakat yeniçerilerin ısrarı üzerine geri verdi. Yoksa onu yere yatırıp adamakıllı döveceklerdi. Ortasından bir dere akan köyde Türklerden başka Çingeneler de yaşıyor.

4 Temmuz'da gün doğarken kalktık ve çok güzel, verimli bir araziden geçtik. (Zaten Parakin'in dolayları göz alabildiğine geniş ekin tarlalarıyla kaplı bir düzlük.) Yolumuz çalılarla kaplı bir koruluğa ulaştı. Önce oldukça geniş olan Morava ırmağı üzerinden karşı kıyıya geçirildik ve saygıdeğer efendim, altı kupa arabası ve on açık arabanın karşı yakaya geçirilmesi için bir duka ödedi. Yolumuza devamla, oldukça büyük ve gelişmiş bir yerleşim olan Jagodna'ya[32] geldik. Burada Sırp kökenli Hıristiyanlar azınlıkta, daha çok sipahiler ve diğer savaşçılar yerleşmişler. Yakınlardaki üç köyde ise hiç Türk yok, halkın tümü Macar. O köylerde çok nefis bir şarap bulduk.

Bu akşam Konstantinopolis'ten gelmekte olan kurye Hırvat Peter bize yetişti ve bana Bay Budowitz'ten Bay Schweigger'den, Bay Haken'den, baba ve oğul Zigomala'dan mektuplar getirdi. Saygıdeğer efendim de bana kendisine gelen mektuplardan haberler iletti. Dr. Barthol Betz, Viyana'daki başkâhyanın isteği üzerine, Konstantinopolis'teki patrikhaneden kutsal

sayılan çilekeş bir kadın olan Salome'nin kafatası kemiklerinden birini almış. Zira sözünü ettiğim başkâhya, Dr. Betz'e 100 duka göndermiş ve kutsal Euphemia ve Salome'nin kemiklerini para karşılığında almayı teklif etmesini, paranın geri kalanı ile de kendisine astarlık kürk satın almasını tembih etmiş. Dr. Betz bu konuyu patriğe açan ve aracılık eden protonotariusa da bu paradan 12 taler ödemiş. Ama *protonotarius* bununla yetinmeyip daha fazla para istemiş.

Not: Daha önce başkâhya bu işi saygıdeğer efendime havale etmişti. Fakat efendim ona yanıt olarak, imparator hazretlerinin adına kendisine verilen bütün görevleri yerine getirmek zorunda olduğunu, efendisine itaat ve hizmet etmeyi bir borç bildiğini, fakat vicdanını zorlayan ve aynı inancı paylaştığı dostlarını kıracak olan bir hizmeti kendisinden beklememelerini rica etti. Sonunda bu görevi yerine getirmek, papa taraftarı olan Dr. Betz'e verildi. O da kafatasının bir parçasını elde etmeyi başardı.

İletilen haberlerden biri de şuydu: Murat (herhalde genç Wohlzogen'e Türkçe öğreten Türk tercümandan söz ediliyor), elçinin konutundan uzaklaştırılmış, çünkü bazı bilgiler edinip başkalarına ilettiğinden kuşkulanmışlar.

Paşa, elçi Bay von Sintzendorff'un, Floransa elçisini konutunda kabul etmesine izin vermiş.

Floransa'dan gelen elçilik heyeti Konstantinopolis'e girerken herkesin üstü başı çok perişan durumdaymış, fakat padişahı ziyarete giderlerken her biri altın zincirleri, kadife ve ipekli giysileriyle zenginliklerini sergilemişler.

Sayın elçinin konutunda görevli olan çavuş, Floransalıların çok güzel kumaşları olduğunu duyduğunu, sayın elçinin bu kumaşlardan çavuşa ihtiyacı kadarını ucuza satmalarını önermesini söylemiş. Sayın elçi hemen onun maksadını anlamış, aslında Floransa elçisinden ona bir elbise temin etmesini istiyormuş. Anlaşılan, bu aç gözlü canavar benim efendimin verdikleriyle doymadı. Biz oradayken, kâh bir çuval pirinç isterdi, kâh şeker, kâh bir giysi. Saygıdeğer efendim onun bu arsızlıklarına iyilikle karşılık verip her isteğini yerine getirdiği halde, o gene de bize dostça davranmadı. Oysa Bay Sintzendorff ona bir ihtarda bulundu ve

bizim zamanımızda yaptığı gibi Rumları ve Yahudileri konutumuza sokmamasını tembih etti.

5 Temmuz günü öğle saatlerinde kurye bizden ayrıldı ve Viyana'ya doğru yola çıktı. Ona Konstantinopolis patriğinin Tübingen ve Stuttgart'daki din bilginlerine gerek toplu olarak gerekse tek tek yazmış olduğu ve Dr. Chytraeum'a da hitap eden mektupları, ayrıca benim kançılar Dr. Andreæ, Dr. Heerbrand, Dr. Schnephen, Dr. Osiander, Dr. Chytraeum, Maulbrunn manastırı başrahibi, Dr. Lyser, Dr. Heilbrunner, Dr. Albrecht Ursinus, Bay Wohlzogen, Bay Heilander, Bay Crusius ve Knittlingen'deki hısımlarıma yazdığım mektupları, Konstantinopolis'teki elçinin maiyetindeki vaiz Salomon Schweigger'in babası Henrich Schweigger'e, Würtemberg dükalığındaki "ob der Haig" yöresinin bilge yöneticisine ve Neckar ırmağı kıyısındaki Sultz kenti halkına hitab eden mektupları teslim ettim.

Bugün öğleden sonra saat birde, saygıdeğer efendim kuryeyi gönderdikten sonra, biz de Jagodna'dan [Svetozarevo] ayrıldık, önce yüksek bir dağı aştık ve tekrar vadiye inerek düz araziden geçtik. Sağ tarafımızdaki bir köyün etrafında oldukça geniş bir alana yayılmış ekili tarlalar vardı. Daha ilerde bir göl ve bir ormana vardık. Burada yol çok kötüydü. Bir süre sonra yeniden düz tarlalardan ve sağ tarafta orman kenarında meralarla çevrili bir köyden ve bir çeşmenin önünden geçerken yağmur yağmaya başladı. Fakat biz yola devam ederek bir süre sonra Batozschina'ya [Batoşina] ulaştık. Burası Türklerin ve Hıristiyanların yaşadığı küçük bir köy. Orada mola verdik ve sair zamanda atları ve inekleri barındırmak için yapılmış olan bir ahırda geceyi geçirdik. Bu köyde iyi cins şarap bulduk, fakat Hıristiyanlar için ne bir kilisesi var ne de bir rahibi. Trakya'da ve Sırbistan'da sık sık rastladığımız gibi burada da bir tek papaz beşaltı köyde görev yapıyor. Köyün bulunduğu çevre çok güzel. Nissa'dan itibaren buraya kadar rastladığımız bütün köylerin içinden dereler geçiyordu. Kafilemizdeki adamlar orada balık ve yengeç tuttular. Keşke tüm tarlaları ekseler!

6 Temmuz'da Batozschina'dan [Batoşina] ayrıldık ve kısa süre sonra karşımızda yükselen dağa tırmandık. Doruğa varınca birkaç saat dinlendik. Buradan ta uzaklara kadar her tarafta güzel tepeler, vadiler, çalılıklar görülüyor. Fakat göz alabildiğine tüm arazi ıssız ve hareketsiz, ne ekili bir tarla var, ne de bir

32 Jagodna: Svetozarevo (Sırbistan), eskiden Jagodina adını taşıyordu –ç.n.

köy. Buraları uzun zamandır eşkıya yüzünden güvensiz bir yer olarak biliniyor. Bir süre sonra bataklık bir düzlüğe geldik, etrafı çalılarla çevrili bir akarsu boyunca ilerleyerek Akkilise diye de bilinen "Büyük Palanka" [Smedereva Palanka] adında bir köye vardık. Bir tepenin dibinde kurulmuş olan köyün yarısı Türklerin, yarısı Sırpların. Köyün etrafını "palanka" adı verilen üzeri balçıkla sıvanmış yüksek, dört köşeli bir çitle çevirerek bir kale haline getirmişler. Vaktiyle buraya sık sık saldıran ve insanları öldüren eşkıyaya karşı Hasan Paşa bu şekilde önlem almış. Köyün dışında Sırplara ait bir kilise ve bir de mezarlık var. Oradan geçen bir derede bol balık ve yengeç yakalanabiliyor. Geceyi bir kervansarayda geçirdik.

7 Temmuz'da gün ağarır ağarmaz hareket ettik ve düzgün bir yoldan, zaman zaman çalılıklar ve ekili tarlalar arasından Semendre yönünde ilerledik. Çavuşumuz Mustafa, biz daha Niş'teyken, saygıdeğer efendime oradan geçmemizi söylemişti. Çünkü orada bulunan tımarını böyle gösterişli bir kafileyle ziyaret etmek istiyordu. Burası Tuna kıyısında küçük bir kent, etrafı sağlam surlarla çevrili olduğu gibi, birçok kulesi olan bir şatosu da var. Dışardan görünüşü çok güzel. Türklerin dediğine göre, padişahın bile bundan daha korunaklı bir yeri yokmuş. Bir zamanlar Konstantinopolis'te padişahın mühürdarı olup [nişancı] şimdi Belgrad'a sancakbeyi olarak atanan Feridun Ağa burada oturmakta. Neredeyse şehre girmek üzereyken, çalılıklarla kaplı bir tarlanın içinden geçen düzgün bir yolun ötesinde, bizim çavuşun tanıdığı bir Türkle ve az sonra da onun uşağı ile karşılaştık. Onlar bizden önce şehre gitmişler ve taşan nehir sularının bütün köprüleri yıktığını görmüşler, bize Kolar'a doğru gitmemizi salık verdiler ve çavuşun bizi orada beklediğini bildirdiler. Bir süre sonra bir Hıristiyanla karşılaştık ve o bize köprülerin yıkılmadığını oldukları gibi durduklarını haber verdi. Saygıdeğer efendim bu durumdan kuşkulandı ve çavuşumuzun kendi önerisinin tersine, bizi Semendre'ye girmekten vazgeçirmesinin özel bir nedeni olduğuna hükmetti. Meğer bizim her zaman kullanılan yoldan saparak bu önemli kenti görmemiz sancakbeyinin işine gelmiyormuş ve çavuşumuz, saygıdeğer efendim şehir kapılarından içeri alınmamak gibi tatsız bir olayla karşılaşmasın ve kendi başına da bir iş açılmasın diye, bizi iki mil ötedeki Kolar'a doğru yönlendir-

meyi uygun bulmuş. Burası küçük, işe yaramaz bir köy olup halkı tümüyle Türklerden ibaret. Köyde ne şarap bulabildik ne ekmek ne et. Sadece iyi suyu olan bir çeşmesi vardı. Saygıdeğer efendim yeniçeri Süleyman'ın uşağını Semendre'ye yollayıp, şarap, balık ve ekmek aldırdı. Adam üç saat sonra geri gelerek çok güzel bir şarap ve gayet büyük bir sazan balığı getirdi ve sekiz akçe ödediğini söyledi. Kısa süre sonra bizim çavuş bir araba dolusu erzakla geldi: dört büyük Tuna sazanı, bir sürü tavuk, güzel beyaz ekmek vb. Çavuşumuz bizi yolumuzdan saptırmakla ve sözünü tutamamakla işlediği hatayı affettirmek için bunları saygıdeğer efendime armağan etti. Buna karşılık saygıdeğer efendim, eğer çavuşun başına iç açmaktan, belki de kafasının kesilmesine sebep olmaktan korkmamış olsaydı, o şehre girmekte ısrar edeceğini, fakat çavuşu korumak için bundan vazgeçtiğini söyledi.

Buraya gelirken yolda üç dervişle karşılaştık. Bunlardan biri saygıdeğer efendime Türk işçiliği güzel bir kaşık armağan etti, efendim de ona on akçe verdi. Bu gece, daha akşam yemeği yemeden önce hava bozdu ve şiddetli bir dolu yağmaya başladı. Dolu taneleri güvercin yumurtası büyüklüğündeydi. Bir yandan da gök gürlüyor ve şimşekler çakıyordu. Kolar köyü bu afetten zarar görmeden kurtuldu, fakat bir süre sonra gelen haberlere göre Semendre'de gerçi yağmur yağmamış ama gökten iki yumruk büyüklüğünde taşlar inmiş ve bağları harab etmiş. Şimdi orayı gören, bir zamanlar bağ olduğuna ihtimal vermezmiş, çünkü kütükler bile parçalanmış.

Akşam yemeğinden sonra çavuş, bizdeki itibarını yeniden kazandığına ve bize yarandığına kanaat getirir getirmez, yeniden uygunsuz bir teklifte bulundu: saygıdeğer efendime Edirne'de emanet edilmiş olan yaşlı Macar kadını efendimden istedi, onu kölesi olarak Semendre'ye götürüp, ona üzümden keskin içkiler yaptırmak niyetinde olduğunu söyledi. Bunun üzerine efendim çavuşa gayet sert çıkıştı ve elinde azat edildiğini açıkça belirten bir belgesi olan bu kadın üzerinde hiçbir hak iddia edemeyeceğini bildirdi.

8 Temmuz günü, ortalığın aydınlanmasıyla birlikte yola çıktık. Kolar civarında güzel, ekili tarlalar arasından geçerek kısa süre sonra bir ormana daldık ve "Guzug" [Groçka] veya "Küçük Palanka" adı verilen yere kadar bu ormanın içinden ilerledik. Burada yol çok düzgün değildi, üstelik hava da boz-

du, gök gürültüsü ve yıldırımla karışık şiddetli bir yağmur başladı. Ormandan çıkmamıza yakın bir nöbetçi noktasına rastladık, buradan itibaren yarım mil kadar yüksek bir tepeden aşağı inerek Küçük Palanka yoluna çıktık ve iki mil sonra oraya ulaştık. Köyün dışındaki kervansarayda mola verdik. Bizi gören köyün insanları yanımıza gelerek dünkü kötü havanın verdiği zararlardan yakındılar. Evlerden birine yıldırım düşmüş ve hem ev hem de bir öküz yanmış, akarsuyun kenarındaki evleri ve orada bulunan her şeyi sel alıp götürmüş, içinde sekiz kişinin yaşadığı bir ev de temelinden sökülerek sürüklenmiş ve ev halkından sadece küçük bir kız kurtulabilmiş. Boğulanların hepsi Sırp kökenli Hıristiyanmış. Sudan çıkarılan cesetleri bir çayırın üzerine yatırmışlardı: İki çocuklu bir kadın, iki kızı ve bir oğluyla birlikte bir başka kadın... Hepsinin üzerinde günlük kıyafetleri vardı, saçları açıktı ve başları çiçeklerle ve güzel kokulu otlarla süslenmişti. Etraflarına Sırp kadınları oturmuş ağlaşıyor, ağıt yakıyorlardı. Şarkıya iki-üç kişi başlıyor, birkaç dize söyledikten sonra başka bir ikili veya üçlü grup devam ediyordu. Başka kadınlar da gelip dövünmeye, saçlarını yolmaya, yüzlerini parçalamaya başladılar, kanlarını ölenlerin üzerine akıtıncaya kadar bu dövünmelerini sürdürdüler, ölüleri öptüler ve her ölünün başında ayrı ayrı bu töreni tekrarladılar. Böylece üç saat boyunca ölülerin etrafında oturup ağlayarak ağıtlar yaktıktan sonra iki genişçe mezar kazıldı ve birine iki çocuklu anne, diğerine de üç çocuklu anne elbiseleriyle çıplak toprağa yatırıldı ve üzerlerine beyaz bir örtü serildi. Baş ve ayak uçlarına, her iki yanlarına da tahtalar kondu, üstleri de tahtalarla kapatıldı ve böylece ölüler adeta bir sandık içinde yatar duruma getirildiler. Her ölünün başının altında yeşil otlar vardı. Ölüler mezarlarına yatırıldıktan sonra, toprakla örtülmeden önce, papaz her birinin göğsüne şarap döktü, sonra dört yönden toprak alıp üzerlerine attı. Bunun nedenini sordumsa da kimse bana doğru dürüst bir cevap veremedi, sadece bunun bir gelenek olduğunu söylediler. Mezar tahtalarla kapatıldıktan ve toprakla doldurulduktan sonra üzerini çimle örttüler ve başuçlarına birer tahta haç diktiler. Cenaze töreni bu şekilde devam ederken, köyün kadınları, erkekleri, gençler ve yaşlılar uzaktan mezarların etrafında bir halka oluşturdular, papaz ise yakında başuçlarında durdu ve Rumların usulüne göre mezarların üzerine birkaç kez haç işareti yaptı, bir yandan da bir şeyler mırıldandı, bütün katılanlar

da aynı hareketleri tekrar ettiler. Sonra herkes evine döndü. Rahibin giyimi herhangi bir Sırp köylüsünden farksızdı, ayakları ve bacakları dizlerine kadar çıplaktı, sadece başına bir papaz başlığı takmıştı ve saçlarını omuzlarının üzerini aşacak kadar uzatmıştı. Ölen kadınların kocaları ve çocukların babaları köyde değildi, Budin'de yıkılan şatoda çalışmaya gitmişlerdi.

Geniş bir dere köyü ikiye bölüyor. Bu tarafta olan kervansarayın ve Sırpların kulübeleri samanla örtülü. Sırplar zavallı fakir insanlar ve Türkler tarafından çok eziliyorlar, sürekli çalışmaya zorlanıyorlar. Oysa Türkler zamanlarını boş geçirip tembellik ediyorlar. Hıristiyanlar bütün çalışmalarına karşın günlük ekmeklerini zor çıkarıyorlar. Köyün Belgrad tarafına bakan bölümü bir tepenin yamacına yaslanmış ve burada Türkler ve Türk savaşçıları yaşıyor. Her tarafında ağaçlar yetişen bu güzel yerleşimde evler de daha düzgün ve damları padavra ile örtülü.

9 Temmuz'da güneşin doğmasıyla birlikte buradan ayrıldık ve ormanlar arasından, ekilmemiş tarlalar üzerinden geçtik. Yağmur yağdığı için yolculuğumuz oldukça zahmetliydi. Fakat Belgrad'a bir mil kala güzel bir düzlüğe geldik. Ara sıra küçük tepeler ve vadiler bu düzlüğü bölüyor ve her tarafta ekili tarlalar, bağlar, bahçeler göz alabildiğine uzanıyordu. Böylece ormandan ve çalılıklardan açıklığa çıkınca önümüzde sanki yepyeni bir dünya açıldı. Tuna ve Sava ırmakları ayrı yönlerden gelerek burada birleşiyorlar ve bunların ötesinde çok güzel bir ova gözler önüne seriliyor.

Belgrad kenti üç önemli bölüme ayrılıyor. Bizim geldiğimiz yöndeki kentin dış mahallelerinin etrafı surla çevrili olmayıp tamamen açık, evler güzel bahçeler ve tahtalarla çevrilmiş, damlar padavra ile örtülmüş. Burada birçok zanaatkâr işliği ve dükkânı var. Ayrıca bu kentte taştan inşa edilmiş ve üstü kurşunla kaplanmış dört-beş çok güzel kervansaray da bulunuyor. Mehmed Paşa'nın kervansarayı üç bölüme ayrılmış. Birincisi büyük bir bedesteni de içinde barındırıyor. Bedestenin her iki tarafında dükkânlar sıralanıyor. Kervansarayın ikinci bölümünde üst üste iki sıra halinde birçok küçük odacık var. Buralarda kente gelen ve çeşitli mallar getiren tüccarlar konaklıyorlar. Ben oradan iki koltuk kaplamak için kırmızı renkte üç post satın aldım. Kervansarayın üçüncü bölümü atlar için büyük bir ahırın bulunduğu geniş bir avludan ibaret.

Belgrad'da çok sayıda Ragusalı yaşıyor. Bunlardan ikisi ile tanıştık. Birinin adı Lucas olup, kırmızı saçlı, kısa boylu, akıllı bir adam; adı Johannes olan ise, uzun boylu olup yüzünde bir yara izi var. Bize çok yardımcı oldular ve Belgrad'dan ayrılırken bizi ırmağın öte yakasına kadar geçirdiler.

Belgrad'da çok sayıda Alman, İtalyan ve İspanyol Yahudisi de yerleşmiş. Fakat bunların sadece bir tek okulları var. Belgrad'da içtiğimiz şarabın tümünü de onlardan temin ettik, ama oldukça pahalıya satın aldık.

Kentin birinci bölümünde, Sava nehri kıyısında çok sayıda Çingene ve Sırpların fakir halkı yaşıyor. Bunların sadece bir tek kiliseleri var, adı "Kutsal Başmelek Mikail Kilisesi."

11 Temmuz'da bu kiliseyi vekilharcımız ve yeniçerimiz Murat'la birlikte ziyaret ettim. Bu kilisede de mutad tablolar var. Kolları arasında İsa bebekle Meryem'in tablosu, üzerinde "Her şeye kadir olan, her şeyi yaratan" anlamına gelen *"Pandokrator"* yazısı olan çarmıha gerili İsa resmi, Peter ve Paul, kilisenin iç bölmesinin kapısında Meryem'e müjdenin verilmesi ve İsa ve Meryem'in yanında Nicolai'nin resmi, Eliae'nin [Hz. İlyas] göğe çıkışı, Georgius vb... Kilise oldukça geniş olmakla beraber orada yaşayan kalabalık Hıristiyan cemaatin başka kilisesi olmaması yüzünden yetersiz kalıyor. Kiliseyi büyütmek ve damını kaplatmak istiyorlarsa da, bir ayak boyu genişletilmesi ve zarar görmüş olan yerlerin onarılması 25 taler masrafa mal oluyor. Fakat Türkler buna izin vermiyorlar. Bu küçük kilise üç bölmeden oluşuyor. Birinci bölmede sunak ve üzerinde "Son Yemek" ayini için gerekli malzeme, yani tahta kadeh, içinde madeni kaşık, ekmeğin konduğu tahta tepsi veya çanak, üstünde ağızlarını sildikleri iki peçete duruyor (bütün kiliselerde tahta kadeh diğer malzemelerle birlikte hazırlanmış vaziyette yan taraftaki bir bankın üzerinde bir bohçaya konmaksızın açıkta durmaktadır). Tütsü malzemesi de bir kutu içinde burada muhafaza ediliyor ve hemen yakınında duvarda buhurdanlık asılı. Sunağa beyaz bir örtü yaymışlar ve onun üstünde de Slav dilinde yazılı dört Evangelist'in İncil'i duruyor. Kilisenin ikinci bölümünde yukarıda sözünü ettiğim resimler yer almaktadır. Kilisede daima iki kapı açık bulunduruluyor. Birisi kilisenin kutsal eşyalarının bulunduğu yerin solundaki köşede ve papazlar tören yürüyüşleri sırasında bu kapıyı kullanıyorlar. Bir de ortada bulunan kapı var. Kapılar açı-

lıp kapatılabilen birer perde ile örtülü böylece cemaat kutsal eşyaların bulunduğu yeri ve iç bölmeyi görebilir, fakat içeri giremez. Âyin sırasında ortadaki kapının perdesi örtülüyor ve içerde rahibin ne yaptığı dışarıdan görülemiyor. Papaz dışarıdakilere doğru dua okuyacağı, "Son Yemek" dağıtımı veya tütsü yapılacağı zaman bu perde açılıyor. İç bölmenin dışında ve her iki yanında birer ahşap şamdan duruyor, yer yer ve özellikle de tepesinde madeni çıkıntıları var ve buraya mumlar yerleştirmişler. Mumların bazıları kol kalınlığında, bazıları daha da kalın. Sağ tarafta duran kürsüye dua ve ilahi kitapları yerleştirilmiş. Her iki yandaki boyalı duvarlar boyunca cemaatin yaşlılarının oturabilmeleri için sıralar dizili. Okuyucular da bu bölmede dururlar. Bu kilisenin üçüncü bölmesi de ikinci bölmeden ahşap levhalarla ayrılmıştır. Burada çocukların vaftiz edilmesi için mermerden yapılmış içi su dolu ve üstü kapaklı iki yüksek kurna durmaktadır. Kilisenin üçüncü bölmesinde cemaat, kadınlarla birlikte durup ayini izler. Dediklerine göre, rahibin ayinde söylediklerinden ancak bazı sözleri anlayabiliyorlarmış. Cemaatte çok az kimse "Bizim Babamız" duasını ve inancasını okuyabiliyor. "Senenin üç-dört ayını tarlada, merada öküzlerin yanında geçiren, ya da Türkler tarafından sabahtan akşama kadar işe koşulan, eziyet edilen biri ne öğrenebilir?" diyorlar. Gene de bir tek Tanrı olduğunu, Tanrı'nın oğlu İsa Peygamber'in bizim için çarmıha gerildiğini ve öldüğünü ve tekrar dirilip göğe çıktığını vb biliyorlar ve ebedi hayata inanıyorlar. Kiliselerde sadece Yeni Ahit bulunuyor, Eski Ahit'i sanki önemsemiyor gibiler. Önceleri çok güzel büyük bir kiliseleri olduğunu, fakat Türklerin onu ellerinden aldığını söylüyorlar. Mehmed Paşa o kilisenin taşlarını kervansarayın ve bedestenin inşaatında kullanmış.

Burada dört papaz var. Bunlardan birisi genç yaşına rağmen, eşi öldüğü için keşiş olmak istiyor. Birçoklarının eşlerinden ayrılıp manastırlara kapandıklarını söylüyorlar. Bunun Kutsal Kitaba aykırı olduğunu belirttiğimde, onların âdetlerinin böyle olduğunu açıkladılar. Bir papaz, karısı öldüğünde başka bir kadınla evlenirse, papazlıktan ayrılması gerekirmiş.

En yüksek kademedeki rahibe "*Protopapas*" diyorlar, şimdiki başpapaz henüz çok genç ve adı Lazarus. Tüm diğer papazlar gibi bir maaşı veya geliri yok. Kendisine çocuk vaftizleri, nikâh törenleri, kutsamalar, günah

çıkarma ve cenaze törenleri vesilesiyle verilen bağışlarla geçimini sağlıyor. Papazlar dinî görevleri dışında, öğrendikleri bir zanaat sayesinde de para kazanabiliyorlar. Örneğin bu protopapas boyacılık yapıyor, okuma yazmayı bir manastırda öğrenmiş. Adını benim defterime yazdı. Ondan öğrendiğime göre, en üst kademedeki rahibin, ya da patriklerinin adı Garasim olup, Türkçe adı Hypek [İpek] olan Peç kentindeki bir manastırda, birçok keşişle birlikte yaşamaktaymış. Daha başka manastırlar da varmış ve oralarda 100- 150 keşiş yaşamaktaymış. Bunların tümü ya bir zanaatta ya da tarlada ve bağlarda çalışıyormuş. Şu sıralarda ot biçiyor, ürün topluyorlarmış. Hep bir arada bulunmazlarmış, biri gelince, öbürü gidermiş.

Buralarda küçük çocuklar için okullar yokmuş, ama Sava ırmağının öbür yakasında, Macaristan'da Copoa adıyla bilinen bir manastırda varmış. Ayrıca Aziz Nicolaus manastırında da okuma yazma öğrenebiliyorlarmış.

Peç'deki patrik, din özgürlüğünün ve makamının korunması için Türk hükümdarına yılda 2.000 duka ödemek zorundaymış. Onun yönetimi altında bulunan diğer papazların her biri ise gelir düzeyine göre bir miktar haraç ödemekteymiş.

Kentin ikinci bölümünü geniş bir alanı kaplayan saray oluşturmaktadır. Sarayın etrafı Konstantinopolis'tekine benzeyen, mazgal dişleri ve çatıları kurşunla kaplı kuleleri olan surlarla çevrili. Surların üzerinde ve kulelerde birkaç paslanmış top duruyor. Saray bir tepenin yamacında olup, etrafı içinde su bulunmayan bir hendekle çevrili. Hendeğin dışında kalan geniş meydandaki ahşap kulenin tepesinde belli zamanlarda çalan bir saat var.

Kentin üçüncü bölümü Tuna nehri kenarındaki şehir merkezi. Burası diğer iki bölüme kıyasla adeta bir vadide bulunuyor ve etrafı surla çevrili. Kentin çok ilkel olan evlerinin dışında, burada birçok dükkân ve işlik var, fakat göze hoş görünebilecek hiçbir şey yok. Etrafı açık ve korunaksız olan dış mahallelerinin bulunduğu bölüm oradaki kervansaraydan, bedestenden ve gösterişli mağazalardan ötürü çok daha sevimli ve eğlenceli.

11 Temmuz'da "Enim"[Emin] denilen gümrük görevlisi saygıdeğer efendimden gümrük vergisi ödemesini istedi. Ödemezse beraberindeki eşyalara el koyacağını, eşyaları da gözden geçirmesi gerektiğini söyledi. Saygıdeğer efendim ona, tüccar ya da dükkân sahibi olmadığını, bu nedenle de ken-

disine hesap vermeyeceğini, imparatorluğun elçisi olarak bazı hak ve özgürlüklerinin bulunduğunu ve bunu bir gümrük görevlisinin bilmesi gerektiğini, eğer bilmiyorsa, "Kapı"ya başvurarak bu bilgileri edinmesini sağlayacağını, ama bir gümrükçü olarak bundan ziyanlı çıkacağını bildirdi. Saygıdeğer efendim ayrıca paşanın mektubunu da gösterdi. Fakat gümrükçü, bu mektupta elçinin gümrükten muaf olduğuna dair bir yazı göremediğini belirtti. Sonunda bu meseleyle ilgili olarak kadıya başvuruldu. Kadı, efendimin eşyasının gümrüğe tabi olmadığını açıkladı. (Zaten, saygıdeğer efendim, bir kervansarayda konakladığımız zaman, her at için bir akçe veya Macar parası ödemek zorunda olmadığı halde kervansarayın yöneticisine tahminen 20 akçe armağan etmişti. Jakodna'da Morava ırmağı ve burada Sava ırmağı, daha sonra da Esseck'te [Ezsek/Osiyek/Osek] Drava ırmağı üzerinden geçerken de iki-üç taler ödemişti. Başka zaman en az altı taler ödemesi gerekirdi.)

Saygıdeğer efendim, kendisini yukarıda sözünü ettiğim ve bizi geçirmeye gelen Ragusalılarla, Bay Achilles, Bay Barthenhaeuser ve benimle birlikte gayet güzel, uzun, 24 kürekli bir "Nassaren" gemisiyle Zemlin'e kadar bizi götüren gemi mürettebatına da bol miktarda para dağıttı. Bunu daha sonra anlatacağım.

12 Temmuz günü saat 12'de Sava ırmağı kıyısına gittik ve yukarıda sözünü ettiğim nassaren gemisine bindik. Tuna nehrinin bir kolu üzerinde ilerleyerek Zemlin adında küçük bir Sırp köyüne vardık. Arabaların karşıya geçirilmesi yaklaşık olarak üç saat sürdü. Belgrad'dan Buda'ya kadar sekiz araba için araba başına altı taler aldılar. Sözünü ettiğim köy Belgrad'ın karşı sahilinde Macaristan topraklarında bulunuyor. Sırpların küçük bir kilisesi var. İç bölmenin tepesi açık, dam yerine sadece birkaç tahta parçası çakmışlar. Böylece kilisenin yarısı damsız durumda ve Türkler damın kapatılmasına izin vermiyorlar. Ön kısmı samanla örtülü ve bu haliyle bir ahır görünümünde. İç bölmede tahtadan yapılma bir kadeh ve ekmek için üstü bir bezle örtülü tahta bir çanak duruyor. Kilisede çok az resim var.

Burada bir kervansaray da inşa edilmiş.

Köyün gerisindeki tepede eski bir şatonun harabesi görülüyor. Şato dört köşeli olarak tuğladan inşa edilmiş, duvarları gayet kalın ve her köşesinde kalın yuvarlak bir bölüm var. Ana bina aslında çok büyük olmamak-

la beraber, etrafı üç hendekle çevrili. Çok derin olan birinci hendekle ikinci hendek arasında, etrafı sağlam duvarlarla korunmuş oldukça büyük bir su haznesi bulunuyor. Türkler, Belgrad kentini fethetmeden önce çok güzel manzarası olan bu şatoyu tahrip etmişler. Buradan bakılınca, göz alabildiğine uzanan Macaristan ovası ve Tuna nehri dolaylarındaki ekili güzel tarlalar, yer yer üzüm bağları görülebiliyor.

Akşam yemeğinden biraz sonra buradan ayrıldık ve pazara rastlayan 16 Temmuz günü saat altı dolaylarında Prohovo'ya [Prhovo] vardık. Buranın halkı tümüyle Sırp. Kilisede ayin bitmişti. Adı Peter olan genç papaz bir süre sonra köylülerle birlikte, konakladığımız kervansaraya geldi. Aziz Niclaus adındaki bir Sırp manastırında okumuş. İşini gayet iyi biliyor. Bizi kilisesine götürdü. Sofya'dan Budin'e kadar bütün önemli kişilerin evlerinin damı gibi, bu kilisenin de damı mavi renkte padavra ile örtülmüş. Kilisenin içinde bütün diğerlerinde de gördüğümüz resimleri ve sunağın üstünde pirinç madeninden yapılma bir kadeh ve öbür ayin gereçlerini gördük. Köylüler "Bizim Babamız" duasını ve inancalarını biliyorlarsa da, tüm Bulgaristan'da ve Sırbistan'da olduğu gibi, On Emir'den haberleri yok. Köyün dışında bulunan ve Budin paşası tarafından inşa ettirilmiş olan kervansaray ta uzaklardan görülebiliyor. Kapısının üzerinde bulunan odada saygıdeğer efendim konakladı.

Bulunduğumuz kervansaraya Belgrad'dan bir Türk geldi ve küçük bir oğlan çocuğunu aramakta olduğunu söyledi. Çocuk Belgrad'da peşimize takılmış ve Zemlin'de de yaptığı gibi, yakınımızdaki çalıların, dikenlerin arasına saklanmış, orada geceyi bekleyip yola çıkacağımız zaman aramıza katılmış. Efendisi onu bizim arabalarımızda aramak isteyince, yeniçeri Süleyman ona: "Gerçi onu arayabilirsin, ama eğer bulamazsan kelleni nasıl kurtaracağını düşünmelisin, çünkü insanların mallarını yitirmemelerini sağlamak senin görevindir," dedi. Bunun üzerine adam gitti ve çocuğu civarda aramaya başladı nitekim sonunda da buldu. Herhalde çocuğu Sırplar ele verdiler, çünkü bunlar çok sorumsuz bir halk, hırsızlık, adam öldürme, gaspetme bakımından Türklerden aşağı kalmıyorlar. Sınırlarda Türklere casusluk ve ihbarcılık yapıyorlar, kendileri de imkân bulurlarsa insanları, özellikle de erkek çocukları kaçırıyorlar.

Zemlin'den buraya kadar çok güzel, düzgün bir yoldan geldik, etraftaki tarlaların bazıları ekili, bazıları boş bırakılmıştı. Meraların bolluğu ve verimliliği nedeniyle Sırplar çok hayvan besliyorlar. Fakat bütün yol boyunca hiç ağaç görmedik. Çünkü Hıristiyanlar, ağaç yetiştirdiklerinde, Türklerin gelip meyvalarını daha olgunlaşmadan topladıklarını ve ağacı da tahrip ettiklerini söylüyorlar.

Geceyarısı Prohovo'dan ayrıldık ve güzel bir düzlüğü aştık (zaten tüm Macaristan düzlük bir ülke), her tarafta kısmen ekili, kısmen ekilmemiş tarlalar vardı, bir ara da çalılık bir bölgeden geçtik ve Sava ırmağına ulaştık. Burada bulunan "Gutschi" [Guçi/Gaiçeva] adındaki köyde sadece Sırplar yaşıyor.

14 Temmuz sabahı, saat yedi-sekiz arasında Mitrowitza'ya [Mitroviça/Sremska Mitroviça] vardık. Burası gayet büyük bir pazar yeri olup, öğrendiğimize göre 17 camii var. Hıristiyanlar, yani Sırplar azınlıkta olduğundan kiliseleri de yok. Kentte daha çok Türk savaşçıları yaşıyor. Güneyinden Drava ırmağı geçiyor. Pazar yerinde derin, içi boş bir lahit gördük, yan tarafında şu yazı var:

P. Ael. Respecto. EO. R.
A Milit. Filio Phsimo.
VDIIS Omni. Praedito
AEL. Trophimianus Pater
V. E. Posuit.

Bu yazının bir yanında kalem işçiliği ile yapılmış, uzun bir giysi içinde bir erkek tasviri görülüyor, öbür yanında da iki çıplak erkek tasviri var, bunların elleri arkalarında bağlanmış ve gerilerinde de herhalde onları bağlayan pagan başlıklı bir kişi resmedilmiş. Hemen önünde, ortada küçük bir sunak duruyor ve onun önünde de kolları çıplak ve giysisini omzunun üstünde bir düğme ile tutturmuş olan bir adam dikiliyor, bir elinde kalın bir sopa, öbür elinde bir bıçak tutuyormuş gibi görünüyor. Üçüncü yüzeye iç içe yerleştirilmiş iki kap resmedilmiş, bunlardan iki üzüm fidanı yükseliyor ve her birinde iki üzüm salkımı var. Fidanın dibinde duran küçük birer adam üzümü dalından kesmekte. Lahitin yanında kapağı duruyor bunun üzerine, ağzından iki yılan çıkan büyük bir kafa resmedilmiş.

Başka bir mezar taşının üzerinde ACHILLIS adını okudum.

Öğrendiğime göre, bunlar gibi kalem işçiliğiyle yapılmış mezar taşları bu bölgede sık sık topraktan çıkarılıyormuş. Nerede yer kazılsa kemik bulunuyormuş ve bazen de bir mezar taşınının altından dört, beş hatta altı kafatası kemiği çıkıyormuş.

Bölge bir sancakbeyinin yönetiminde. Biz aslında buranın yerlisi olmayan önemli konumdaki bir Türkün evinde konakladık. Orada Bavyeralı bir köleye rastladık. Adam şiddetli bir memleket özlemi çekiyordu.

Bulunduğumuz bu olağanüstü güzel ülkede uzun süre önce şiddetli bir çarpışmanın yaşandığını tahmin ediyorum.

15 Temmuz'da Dowar'a [Tovarnik] doğru yola çıktık ve çok güzel, verimli bir araziden geçtik. Fakat bir gece evvelki fırtına buraya büyük zarar vermiş ve yaklaşık iki millik bir bölgede her yeri harabeye çevirmişti. Dowar, Mitroviça'dan dört mil mesafede bulunan yoksul bir Sırp köyü. Yolda Solnia [Soyla] adındaki güzel, büyükçe bir köyden geçtik.

Bay Gerlach'ın yakın bir dostuna Viyana yolculuğu hakkında yazmış olduğu mektup.

Yolculuğumuzun devamında yazmaya değecek önemli bir olay yaşamadık. Başta Sırp asıllı Michel olmak üzere tüm Tolna'dakiler bize çok konuksever davrandılar.

Saygıdeğer efendim, padişaha gönderilen armağanlar Türk topraklarına ulaşıncaya kadar Budin paşasının bizi orada alıkoyacağını tahmin ettiğinden, en kısa yoldan ve son süratle Budin'e gitmeye hevesli değildi. Bu nedenle Reitzenmarck adasına doğru yol aldık. Efendim, buradan habercilerini gönderip paşanın niyetini öğrenmeyi tasarlıyordu. Meğer Paşa bizim gecikmemizin nedenini bilmediği için, huzursuz olmuş ve efendimin güven içinde yolculuk yapmasını sağlamaları için 200'den fazla suüvariyi boşuna bizi karşılamaya göndermiş. Bu sebeple de ertesi gün kendisi sadece 50 refakatçi ile yetinmek zorunda kalmış. Paşa tüm gereksinimlerimizi karşıladı ve bizi üç gün boyunca Budin'de çok güzel ağırladı. Budin paşası saygıdeğer efendime ayrıca güzel bir at hediye etti. Oradan ayrılırken bir mil boyunca bir sürü askerin bizi geçirmesini de emretti.

Ağustos 1578

(Yukardaki mektubun devamı)

5 Ağustos'ta Viyanalılar bizi kalabalık bir kafileyle ve büyük sevinç gösterileriyle karşıladılar. Yaklaşık üç hafta boyunca bizi çok güzel ağırladıktan sonra yeniden Bohemya'ya, Prag kentine gitmek üzere yola koyulduk.

Viyana'dan Bay Salomon Schweigger'e yazılan başka bir mektuptan alıntı

Viyanalılar, Protestanlara vaizlik yapması yasaklanan Bay Opitz'in eksikliğini çok acı bir biçimde hissediyorlar. Gene de Bay M. Lucius ara sıra kentte "Son Yemek" ayinini yapıyor.

Sayın elçinin maiyeti ile birlikte Viyana'dan Prag'a yolculuğu

24 Ağustos bir pazar günüydü. Öğle yemeğinden sonra Viyana'dan ayrıldık. Kont Niclaus von Salm'ın mülkiyetinde olan Grezenstein şatosunu sol tarafta bırakarak Cronenburg'dan geçtik ve Viyana'dan dört mil mesafede küçük bir şehir olan Leuttzersdorff'ta geceyi geçirdik.

25 Ağustos günü sabah saat dokuzda Bay Michael von Buchheim'e ait olan Gellersdorff'a gittim ve rahip M. Wilhelm Lutzen'i ziyaret ettim, yargıç Hanse'nin evinde öğle yemeği yedik. Bana yargıcın ödünç verdiği attan yararlanarak saygıdeğer efendimin öğle yemeği yiyeceği Holenbrunn köyüne kadar gittim.

Stephan Gerlach, anılarının bundan sonraki bölümünde Viyana-Prag yolculuğunu anlatıyor:

> Holenbrunn köyü / Znoym kenti / bir İspanyol'un Hollanda sorunları hakkında anlattıkları / Viyana'daki İspanyol elçiliği hk. / Znoym'daki önemli kişilerin Viyana'dan gelen elçiyi ağırlamaları / Znoym kentindeki inanç meseleleri / Prag'da imparatorun elçiyi karşılaması ve elçinin maiyetindekilere verdiği armağanlar/

Stephan Gerlach'ın Bay Schweigger'e yazdığı mektuptan alıntılar. (S. 535)

Hiç istemediğim halde uzun süredir Prag'da kalıyorum ve her gün buradan gidebilmek için uygun bir yolculuk vesilesi bekliyorum. Eşyalarımı şimdiden Dresden'e yolladım. Bildiğiniz gibi memlekete dönüş yolculuğumun hedefi Wittenberg kentidir. Enişte m Christoph Klaessen'i de yanıma alıp götürüyorum, çünkü Viyana'daki öğrenimi oldukça zor ilerliyor.

Bundan sonraki bölüm Stephan Gerlach'ın kardeşlerini ve dostlarını ziyaret etmek için Prag'dan Moravya'ya yaptığı yolculuğu içeriyor. (S. 535-537)

Çeşitli Mektuplar

Erdel Voyvodası Christoph Bathory'nin Mehmed Paşa'ya 26 Ocak'ta gönderdiği mektup

Saygıdeğer Paşa Hazretleri,

Bize gelen haberlere göre, kudretli ulu hakan –Tanrı bahtını açık eylesin– bazı kimselerin telkinlerine uyarak Erdel'i daha çok gelir getirmesi için yasal varislerinin elinden alıp bir başkasına devredecekmiş.

Biz gerçi kudretli ulu hakanın böyle bir fikre kapıldığına inanmıyorsak da, bir sorunumuz olduğunda zat-ı alilerinize başvurmamız sebebiyle, bu meselede de sizden yardım istiyor ve Ulu Hakanın, kendisine böyle fikirleri aşılayan insanlara inanmasını önlemenizi ve şimdiye kadar Erdel'i yöneten voyvodanın bundan böyle de ülkenin başında kalmasına olanak tanımasını sağlamanızı rica ediyoruz.

Zat-ı alileriniz tüm dünyadaki olaylardan haberdar olmanızdan ötürü, gerek Hıristiyanların gerekse Müslümanların sorunlarıyla ilgileniyor, onları düzenleyip yönetiyorsunuz, dolayısıyla çok iyi biliyorsunuz ki, cennetmekân Sultan Selim ve Sultan Süleyman, Tanrının izniyle dünyayı ellerine geçirmişlerdi ve daima düşük bir haraç almakla yetiniyorlar, kendilerine karşı gelenleri ve kırıcı davrananları cezalandırıp ülkelerin gerçek sahiplerini ve varislerini böyle kimselere karşı koruyorlardı.

Ulu Tanrı, kudretli padişaha adlarını ve sayılarını hatırında tutamayacak kadar çok ülke nasip etmişken, padişahın küçük bir toprak parçasının haracını artırmak amacıyla onu yasal varislerinin elinden alıp yabancılara vermesi, kuşkusuz ününü ve şerefini artırmayacaktır. Üstelik kudretli padişahın egemenliği altına girmeye hazır olan ülkeler ve halklar da bunu duyunca, korkuya kapılarak niyetlerinden vazgeçeceklerdir ve padişah hakkında kötü söylentiler yayacaklardır. Bazı kimseler, padişahın çıkarını değil kendi çıkarlarını düşünmektedirler. Zira bu kimseler bir yıl içinde ülkeyi o kadar perişan hale getireceklerdir ki, bundan sonra bugüne kadar ödenen vergileri toplamak da mümkün olmayacaktır. Zat-ı ainiz de kabul edersiniz ki, kırsal kesim halkı kendi kafalarını rehine verseler bile bu kadar parayı toparlayamazlar. Yukarıda belirttiğim haberleri duyanların çoğu, topraklarını terkedip başka yerlere göçmeyi tercih ediyorlar ve böylece ülke günden güne ıssızlaşıyor.
Bu nedenle zat-ı ailerinizden, ulu padişahın çıkarını ve aynı zamanda da memleketlerinin iyiliğini gözeterek bu durumu kendilerine iletmenizi ve hem memleketin zarar etmesini, hem padişahın şöhretine halel gelmesini önlemenizi rica ediyoruz.
Bu dileğimizin yerine getirildiğini bize bildirmek lütfunda bulunursanız, biz de halkımızın endişelerini giderebilir ve birliktelikleri bozmamalarını, hatta ülkeyi terkedenlerin geri gelmelerini, ulu hakanımızın kanatları altına yeniden sığınmalarını sağlayabiliriz. Böylece hakanımız o insanların hayır dualarını da almış olacaklardır. Ben de zat-ı alilerinize bu konuda bizi desteklediğiniz için duacı olacağım. Ulu Tanrı zat-ı -alilerinizi korusun. Bu mektup Vivar şatosundan 17 Aralık 1577'de gönderilmiştir.
Bathory Christoph, Erdety Weida.

Bathory'nin aynı içerikteki bir mektubu Türk Hükümdarına da gönderilmiştir.

Bu mektuplar hakkında düşünceler:

1. "Kapı"dan bu mektuplara büyük bir olasılıkla şöyle cevap verilmiştir: Ülke, halktan şikâyet gelmeyecek şekilde idare edildiği sürece, tahtın varisi yönetimde kalmayacağından endişe etmesin ve korkmasın. (Zira padişah ve kendisini etkileyebilecek kişiler olan annesi ve danışmanları, bir ülke halkından şikâyet gelmediği sürece o voyvoda yönetimde kalır.)
2. Eflak ve Boğdan her zaman için Türklerin sömürülerine açık ülkelerdir. Kim daha çok haraç öder, rüşvet vaat ederse, yönetim ona devredilir ve ülke böylece harabeye dönüştürülür. Çünkü makamlarını parayla satın alan efendiler, padişaha ödediklerini sonradan halkın sırtından çıkarmak için tebaalarını sömürürler.
3. Erdel voyvodası, padişahın egemenliği altına girmek isteyen insanlardan söz etmekle, Macarları kasdetmektedir. Voyvoda, Macaristan'daki nüfuz sahibi kimselere, kendisi ile birlik olmaları için ısrar etmekte, böylece onların da Türk hükümdarının himayesine girmiş olacaklarını açıklamaktadır. İleri sürdüğü sebep, Alman imparatorunun egemenliği altındaki şatoların, köylerin, malikânelerin birer birer yitirilmekte olduğunu ve oradakilerin canlarının da güvencede olmadığını olayların açıkça göstermesidir. Oysa Türklerin koruması altına girerlerse, yani Erdel tarafına geçerlerse, güvencede olacaklar, endişelerinden kurtulacaklardır. Nitekim Lehistan kralının ve onun kardeşi olan Erdel voyvodasının Macaristan'ın ve Hırvatistan'ın en yüksek makamlarındaki beylere mektuplar yazıp Almanlara sırt çevirmelerini teklif ettiği biliniyor. Onlara şöyle sitem etmiştir: Neden yabancı bir milletin yönetimine giriyorsunuz? Macarların ve Hırvatların daima kendi hükümdarları olmuştur ve tek bir ulus sayılmışlardır. Şimdi gene birleşmelisiniz. O zaman Türkler sizi rahat bırakırlar ve şimdikinden daha huzurlu olursunuz. Alman imparatoru daha şimdiden kendini Lehistan ve Penonia, ya da Macaristan kralı olarak tanıtıyor ve imza atarken bu sıfatları kullanıyor. Demek ki o, yabancı ülkelerin tahtına göz dikmiştir, oysa kendi tahtına bile sahip çıkmaktan, onu korumaktan acizdir.

Osmanlı "Kapı"sında İspanyol elçisi Marigliano'nun yürüttüğü barış müzakereleri hakkında Bay Ungnad tarafından majesteleri Roma imparatoruna gönderilen bilgiler

Saygıdeğer İmparatorum ve efendim,

Marigliano'nun yanından hiç ayrılmayan bir hizmetkârının bize verdiği bilgilerden şunları öğrendik: Don Martin de Akugna buradan İspanya'ya gidip kral hazretlerine yaptığı müzakereleri aktardığında, kral hazretleri pek memnun olmamışlar. O sırada Giovanni Marigliano da saraya Alba dükünü ziyarete gelmiş ve Don Martin'in başarısızlığından söz edildiğini duymuş, kral hazretlerinin başka birini görevlendirmeye niyetli olduğunu da öğrenmiş. Bunun üzerine Marigliano, Alba düküne, krala kendisini göndermeyi önermesini rica etmiş ve çeşitli vaadlerde bulunmuş, vaktiyle (Goletta'da başkalarıyla birlikte esir düştüğünden) Zerbelon ile Konstantinopolis'te bulunduğunu, buradaki durumu ve davranış biçimlerini çok iyi bildiğini, kendisine gereken yetkilerin ve olanakların sağlanması koşuluyla, meseleleri kral hazretlerinin istekleri doğrultusunda halledeceğini, teferruatlı bir elçilik heyetini göndermeye ve tekrar İspanya'ya geri getirtmeye gerek olmadığını açıklamış. Bu sözleri kral hazretlerine aktarılmış ve Marigliano yaptığı teklif konusunda sorguya çekilmiş. Marigliano kendisine 27.000 kron ödenmesini istemiş, bu paradan 20.000 kron Mehmed Paşa'ya, 1.000 tercüman Hürrem Beye, 1.000 Aurelio de Santa Cruce'ye verileceğini (bu parayı ona Napoli'de ödedi) ve geri kalan 5.000 kronun da yolculuk masraflarına ve gerektiğinde başka harcamalara ayrılacağını söylemiş. Marigliano tahsisatını ve talimatını alıp Napoli'ye kadar gelmiş ve orada bulunan kral naibi onu bazı kaleleri denetleyeceği bahanesiyle Türk bölgesine geçirmiş.

Başka bir yerden öğrendiğimize göre, Marigliano sözü geçen Aurelio'ya Napoli'de ödediği 1.000 kron dışında bütün sırlarını da açıklamış ve ona akıl danışmış. Fakat o kendisine sadece Hürrem Beye başvurmasını ve onun tavsiyelerine göre davranmasını salık

vermiş. Bu arada Aurelio, limon suyu ile yazdığı bir mektupta, kendisine Marigliano'nun açıklamış olduğu tüm sırları ve yanında ne kadar para taşıdığını Hürrem Beye aktarmış, aynı zamanda da Türk tercümana, eğer Marigliano, paşa ile görüşmeleri sonucunda barış anlaşmasını sağlarsa, onun Konstantinopolis'ten ayrılmasına izin vermemelerini sıkı sıkı tembihlemiş. Marigliano'nun hile yoluyla oraya gittiğini açıklamış. Ne olursa olsun, Aurelio bu hareketiyle kral hazretlerine karşı dürüst olmayan bir biçimde davranmış bulunuyor. Nitekim Marigliano da Aurelio'nın kralına ihanet ettiğini duyumsadığını belirtmektedir. Böylece Aurelio'ya karşı kuşkular yoğunlaşmakla beraber, kesinlik kazanmamaktadır. Marigliano buraya gelir gelmez, paşa ile konuşmak için birçok kez başvurmuş, nihayet (22 Şubat'ta saptanan) barış koşullarını paşaya sunmaya karar vermiş. Hürrem Beyin ısrarları üzerine bu metne bazı sakıncalı sözler de ilave etmiş: *in rendo certo* vs gibi. Önce böyle sözler yazmaya şiddetle karşı koyduysa da, Hürrem Bey onu tehdit etmiş, onun buraya "*Coninganni*" olarak [asıl amacını ve kim olduğunu gizleyerek] geldiğini birilerinin paşaya ihbar ettiklerini ve bundan ötürü başına nelerin geleceğini kolayca tahmin edebileceğini söylemiş. Nihayet ileri geri gönderilen bir sürü haberden sonra paşanın huzuruna çıkmayı başardığında, paşa müthiş bir öfkeye kapılmış ve onu kancaya astırmakla, ipe çektirmekle tehdit etmiş. İspanya kralının armağanlarla birlikte doğru dürüst bir elçi göndermesi gerektiğini ısrarla tekrarlamış. Marigliano bunun üzerine fena halde korkmuş ve oradan çıkıp gitmek istemiş, Hürrem Beyin karşı çıkmasına rağmen paşa buna engel olmamış, ama İspanya kralına bir yanıt vermeyi de kabul etmemiş. Marigliano daha önce İspanya kralının önünde çok fazla böbürlendikten sonra, elinde bir belge olmaksızın İspanya'ya geri dönmeye cesaret edemediğinden burada kalmayı yeğlemiş ama hizmetkârlarından Stephan adlı birine paşanın mektubunu ve kendi raporunu teslim ederek 11 Şubat'ta İspanya'ya yollamış. Biz, paşanın İspanya kralına yazdığı mektubun bir kopyasını elde etmek için çok uğraştıksa da şimdiye kadar başara-

madık. Ama güvenilir kaynaklardan bu mektubun içeriği hakkında bilgi edindik. Şöyle ki: Paşa, Marigliano aracılığı ile İspanya kralının mektubunu aldığını teyid ediyor, ama Marigliano'nun tekliflerinin, daha önce gelen Don Martin'in önerilerine tamamen ters olduğunu ileri sürüyor (zira Don Martin İspanya kralının, barış müzakerelerini yürütmek için doğru dürüst ve şanına layık bir elçi göndereceğini vaad etmiş). Paşa buna bir anlam veremediğini ifade ederek, gene de padişahın kapılarının hâlâ açık olduğunu ve görüşülecek meselelerin önemine uygun düzeyde bir elçi gönderildiğinde, müzakerelere girişilebileceğini ve bir sonuca varılabileceğini, böylece gerek İspanya kralının gerekse "Kapı"nın düşmanlarının hak ettikleri cezayı bulacaklarını açıklamış. Paşa bu mektupta armağanlardan söz etmemekle beraber, sözlü tartışmalar sırasında armağanları ısrarla istemiş.Tahminlere göre, kralın elçi göndermesini teşvik etmek için armağanlardan söz edilmemiş, fakat öte yanda elçi armağansız geldiğinde büyük zorluklarla karşılaşacağı da hissettirilmiş. Buna karşın Türkler de "*compromisio*," yani anlaşmaya hazır olduklarını gösteren bir taviz vermişlerdir : Türklerin, donanmalarını Archipelagus'a düşmanca amaçlarla değil, sadece koruma amacıyla gönderecekleri mektuba ilave edilmiş. Marigliano da İspanya kralı adına aynı sözü vermiş ve buna kefil olarak orada alıkonmuş.

Bunun dışında Marigliano ile aracı Dr. Salomon, birlikte başka bir belge hazırlamışlar ve buna Marigliano ısrarla şu sözleri yazdırmış: "*Si come hamo la pace con essa lui.*" Burada şu noktaya da dikkati çekmek gerek: Paşa, imparator hazretlerini ve tüm yakınlarını, akrabalarını, bunların arasında Arşidük Matthias'ı ve Oranj prensini (paşa, prensin imparatorun taraftarı ve yakın dostu olduğunu sanıyor) bu anlaşmaya dahil etmek istemiş. Ama şimdilik bu amacını açıkça belirtmiyor. Doğruyu söylediğime Tanrı şahittir ki, ben kesinlikle paşadan böyle bir istekte bulunmadım. Ben Ungnad, majestelerinin emri olmaksızın, majestelerinin adına hiçbir anlaşmaya girmem, majestelerinin bu konuda bir emri oluncaya kadar da,

Türkler tarafından bir anlaşmaya dahil edilmenize karşıyım. Paşa, Marigliano'nun majestelerinizin adının anılmasına dair bir emir almadığını söylediğini de bildirdi. Nitekim ben de böyle bir şey yapılmasını protesto ettim.

Majesteleri bu durumdan, bu barış müzakerelerinin yürütülmesinin ne kadar tehlikeli ve kuşkulu olduğunu, kral hazretlerinin bir elçinin açıkça buradan oraya ve oradan buraya gelip gitmesinden neden çekindiğini anlamışlardır.

Marigliano, girişiminin boşa gitmesinden ötürü kuşkusuz çok üzülmüştür. Üstelik yaşadığı tüm korkulara, başvurduğu hile ve düzenbazlıklara rağmen üzerine aldığı sorumluluğu yerine getirememek ve aldığı parayı da yitirmek tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır.

Öyle tahmin ediyorum ki, İran'dan gelen heyetler gidince ve kral hazretleri bu yıl filosunun güvencede olduğunu öğrenince, bu olaylar da yatışacaktır veya zamana yayılacaktır. Bu arada prensin durumundaki ikilem de belirginlik kazanacaktır. Arşidük Matthias ve sınıfsal korporasyonlar, prens ile farklı cephelere ayrılıp birbirlerine düşman durumuna gelince, Mehmed Paşa da, Arşidük Matthias ile sınıfsal korporasyonların, prensle anlaşmazlığa düştüklerini ve birbirlerine düşman olduklarını anlayınca, prensi anlaşma dışında bırakıp bırakmamakta karar verecektir.

Marigliano kendisi için satın alabileceği bir cariye arattırıyormuş. Bu belki onun aleyhine olur.

Aurelio de S. Cruce Napoli'den 12 Aralık tarihinde yazdığı mektupta kral hazretlerinin Don Martin'i idam ettirdiğini bildiriyor.

Bu belgeyi Arşidük Karl hazretleri için saygıdeğer efendim adına ben, Gerlach 2 Mart tarihinde kopya ettim ve Gratz'a gönderilmek üzere efendime teslim ettim.

(Latince mektuplar)

V.

Konstantinopolis'te bulunan iki elçi, Bay David Ungnad ve Bay Joachim von Sintzendorff tarafından Türk hükümdarına, Türklerin Roma İmparatoru'nun topraklarına verdikleri zararlar hakkında yazılan mektup.

Ulu ve Kudretli Türk Hükümdarına,

leri geçen gün zat-ı şahanelerinize ve Vezir-i Azam Mehmed Paşa'ya hitaben yazdıkları mektupları bir kurye ile Mehmed Paşa'ya göndermiş ve bu mektuplarda imparator hazretlerinin çok önemli şikâyetlerini bütün ayrıntılarıyla açıklamıştır.

Her ne kadar zat-ı şahanelerinizin bu şikâyetlerin konusu hakkında gerek imparator hazretlerinin mektubundan, gerekse Vezir-i Azam cenaplarının naklettiklerinden yeterince bilgilenmiş olduklarını tahmin ediyorsak da, imparatorumuzun sadık hizmetkârları ve bendeleri olarak ve ayrıca da imparator hazretlerinin emri üzerine, zat-ı şahanelerinizin huzurunda bu şikâyetleri bizzat dile getirmeyi, bir sevgi ve sadakat borcu saymaktayız. Bilesiniz ki, imparator hazretlerinin topraklarına büyük bir cüretkârlıkla sürekli saldırılmakta ve büyük zararlar verilmektedir. Bazen zor kullanılarak, bazen de hile yoluyla şatolar, kaleler işgal edilmekte, köyler, evler, yağma edilmekte, insanlar, hayvanlar gaspedilmete ve köle olarak çalıştırılmak üzere götürülmektedir. Bu arada imparatorun arazisi de harap edilmektedir. Bütün bunlar yeni barış antlaşmasının koşullarına ve verilen sözlere ters düşmektedir.

Geçen ekim ayından bu yılın ocak ayına kadar olagelen bütün yasa dışı ve haksız saldırıları tek tek sayarak zat-ı şahanelerini sıkmak istemeyiz. (Zaten bütün bunlar Vezir-i Azam cenaplarına yazılı olarak bildirilmiştir). Her gün ve şu an dahi zat-ı şahanelerinin askerleri tarafından imparatorumuzun tebaasına karşı yapılan çeşitli haksız davranışlardan da şimdilik söz etmeyeceğiz. Sadece şunu belirtmek isteriz ki, zat-ı şahanelerinizin sınırdaki savaşçıları, yaya ve atlı askerlerden oluşan büyük bir ordu ile Hırva-

tistan'da bulunan ve imparator hazretlerine ait olan on şato, palanka ve kaleyi kısmen zor kullanarak, kısmen de hile ile ele geçirmişlerdir. Bunlar: Knya, Wilicha, Possvest, Yukarı ve Aşağı Kladusch, Bonay Strasstzay, Ostroschatsch, Seryn ve Guasdansky'dir. Bunun dışında Kanije'den öteye yedi-sekiz mil ilerleyerek imparator hazretlerine ait olan araziyi talan etmişler, orada yaşayan ve bugüne kadar haraca bağlanmamış olan ahaliyi haraç ödemeye zorlamışlar, birçok köyü ve mezrayı yakarak binlerce kişiyi öldürmüşlerdir.

Zat-ı şahaneleriniz, sağduyulu bir hükümdar olarak, sınır boylarındaki savaşçıların çıkardıkları bütün bu olayların hak ve hukuka, verilen sözlere, yeniden akdedilen ve onaylanan barış antlaşmasına, hatta Tanrı'ya karşı olduğunu teslim edeceklerdir.

Majesteleri Roma imparatoru ve saygıdeğer efendimiz adına zat-ı şahanelerinden naçizane ricamız, yukarıda sözünü ettiğimiz, haksız yere işgal edilen kalelerin ve şatoların iade edilmesi, yerlerinden yurtlarından alınıp götürülen insanların ve hayvanların geri getirilmeleri, barış antlaşmasının koşulları uyarınca zarar ve ziyanın ödenmesi, esirlerin serbest bırakılması için talimat verilmesi ve ayrıca bu davranışlarla barış antlaşmasına karşı gelinmesine sebep olan Ferhad Beyi ve zat-ı şahanelerinin andını bozmaktan, düşmanlık yaratmaktan, dostluğa zarar vermekten başka bir işe yaramayan maiyetinin ya da diğer kişilerin bir daha böyle girişimlerde bulunmamaları için uyarılmaları ve gerekirse cezalandırılmalarıdır.

Öte yandan, gönderilecek olan armağanlar da yukarıda sözü edilen huzursuzluklar yüzünden zamanında yola çıkarılamamakta veya yolda gecikmeye uğramaktadır. Oysa majesteleri Roma imparatoru ilerde de yıllık armağanları göndermeye ve barış antlaşmasında saptanan koşullara sadık kalmaya hazır olsa da, haksız saldırılar devam ederse, kendi verdiği sözleri nasıl yerine getireceği, tebaasını kendilerine yapılan kötülüklerin acısını ve hıncını çıkarmaktan nasıl alıkoyacağı meselesi de düşündürücü ve endişe vericidir. Çünkü bu şekilde barış kisvesi altında yapılan düşmanlıklar, verilen zararlar, savaş

sırasında uğranılan zararlardan daha yıkıcı olmaktadır. Buradan sınır boylarına emirler yollamanın majesteleri imparatora bir yararı yoktur. Bu emirlerin zat-ı şahanelerinin askerleri tarafından gerçekten uygulanması gerekmektedir (oysa onlar gayet denetimsiz bir yaşam sürdürmekte, istediklerini yapmakta ve sanki barış antlaşması yapılmamış gibi davranmaktadırlar). Sonuç olarak majesteleri imparatorun ve tebaasının elinden haksız ve barış antlaşmasına aykırı olarak alınanlar geri verilmeli, hak ve hukuka ve barış antlaşmasının koşullarına uygun olarak verilen zarar tazmin edilmelidir.

Burada hakkımızı aramak için başvuracağımız başka bir merci bulamadığımız için, zat-ı şahanelerinizin bilge, anlayışlı, herkes tarafından haksever bir hükümdar olarak tanınan, sözünün eri olan şerefli bir hükümdar olduklarını bildiğimizden, zat-ı şahanelerine sığınıyoruz. Sınır boylarındaki askerlerin verdikleri zararları tazmin etmenin dışında bundan sonra da böyle girişimlerde bulunmamalarının sağlanmasını diliyoruz. Majesteleri imparator hazretlerinin en büyük arzusu barışı sürdürmektir ve bunu zat-ı şahanelerine her vesileyle kanıtlamış bulunmaktadır. Zat-i şahanelerinin de buna aynı içtenlik ve dürüstlükle karşılık vereceğinden kuşkumuz yoktur. Bunu doğrulayan cevabınızı almayı umduğumuzu derin saygılarımızla arz ederiz.

Bu mektup elçi Joachim von Sintzendorff tarafından İtalyanca yazılmış ve sekreter Bay Ambrosius Schmeisser tarafından Almancaya çevrilmiş, tercüman Mathias tarafından da Türkçeye aktarılıp Büyük Divanda paşalara sunulmuştur.

VI

Yukarıdaki mektuba Mehmed Paşa'nın 25 Mart tarihinde Büyük Divanda sunduğu cevap

Padişaha bu mektubu yazmanız tamamen gereksizdi, çünkü elçilerin Türkçe ve yazılı olarak paşaya bildirmiş oldukları şikâyetleri o çoktan

padişaha iletmiştir. Fakat tüm bu kötü durumların sebebi, imparator hazretlerinin sınır boylarındaki askerleridir. Onlar iki Müslüman evini (bunların adını verememektedir) tümüyle yakıp yerle bir etmişlerdir. Ayrıca Bay Hans von Auersberg, Udwin dolaylarında saldırıya geçip, bir evi zorla ele geçirmek istemiştir. Bazı evler de (ki onların önlerine kesinlikle bir tek top bile getirilmemiştir) kendiliklerinden teslim olmuşlardır. Geçenlerde de imparator hazretlerinin askerleri Pimoyturra'ya kadar gelmişler ve Ferhad Bey de haklı olarak savunma durumuna geçmiştir. Bu nedenle her şey bugün olduğu gibi kalmak zorundadır, iade söz konusu olamaz. Padişah sınırlara ve özellikle Ferhad Beye bir çavuş göndererek bir kez daha zorbalıklardan sakınmalarını, barış ve huzuru korumalarını tembih etmiştir.

VII

Bu güzel cevap mektubuna karşılık olarak her iki elçinin yazdıkları ve paşaya gönderdikleri başka bir mektup

Hiç kuşkumuz yok ki, zat-ı alileriniz, imparator hazretlerinin emri üzerine son gelen kuryenin getirdiği mektupların içerdiği şikâyetleri yazılı ve sözlü olarak size aktarmamızı ve ayrıca da kendi görüşlerimizi ve ricalarımızı buna eklememizi dikkate almışsınızdır. Fakat bugüne kadar bu doğrultuda bir karşılıkta bulunulmadığı gibi, antlaşmamıza ve verilen sözlere uygun olarak, gaspedilenlerin iadesi de gerçekleşmemiştir. Zat-ı alileriniz barış ve huzuru bozanların aldatıcı ve olayları saptırıcı sözlerine güvenerek bütün suçu imparator hazretlerinin tebaasına ve askerlerine yüklemekte ve olayları onların başlattığını ileri sürmektesiniz ve bize sınırdaki askerlerimizin dizginlerini daha sıkı tutmamızı önermektesiniz.

Zat-ı alilerinizin ve diğer vezir paşaların, bilge ve anlayışlı insanlar olarak sınırlarda tüm insan haklarına, barış koşullarına ve yasalara aykırı olarak imparator hazretlerinin halkına karşı yapılan haksızlıkların, verilen zararların ve sadece gösterişten ibaret olan sahte bir barış anlaşması kisvesi altında imparator hazretlerinin çok sayıda şatosunun, kalesinin, topraklarının, insanlarının, mal ve mülkü-

nün elinden alındığının bilincinde olduğunuzu umuyoruz. Zat-ı alilerinizin hak ve adaleti seven bir kişi olarak, bu meseleleri padişah hazretlerine en uygun bir biçimde aktaracağınıza ve defalarca yaptığımız başvurulara kulak vererek, zarar ve ziyanların telafi edilmesini, huzursuzluk çıkaranların da cezalandırılmasını destekleyeceğinize güveniyoruz. Çünkü gerçekten de bu tür olaylar, imparator hazretlerinin gönderdiği armağanların zamanında ellerinize geçmesini engellemektedir. Hatta böyle devam ederse, ilerde bu armağanları göndermek mümkün olmayacak ve barışın devamı da sağlanamayacaktır. Çünkü imparator hazretleri hak ve adaletin yerine getirilmesi için silah zoruna başvurmaktan başka çare bulamayacaktır. Şunu da hatırlatalım ki, hak ve hukuka uygun olarak bile sizden bir avuç toprak ve bir tek insan bizim tarafımıza geçse, sanki tüm ülke ayaklanmış ve barışa karşı gelmiş gibi davranılıyor ve büyük bir şiddet gösterisiyle alınanların iadesi isteniyor. Bu nedenle ve aldığımız emir üzerine zat-ı alilerinizden tekrar düzenin korunmasını ve böyle kötülüklerin yalnız şimdi değil, ilerde de olmaması için gereken önlemlerin alınmasını ve bu huzursuzluklara neden olanların cezalandırılmasını, gaspedilen kalelerin, şatoların, köylerin, insanların mal ve mülklerin en kısa zamanda iadesini sağlamanızı rica ediyoruz. Ayrıca majestelerine barıştan yana olduğunuzu, sözünüze sadık kaldığınızı, hak ve adaletin yerine getirilmesini istediğinizi belirten bir yazı göndereceğinizi de umuyoruz.

Not: Elçilerin yineledikleri bu haklı şikâyetleri ve zararların telafisini rica etmeleri üzerine Mehmed Paşa gene eski teraneyi okumaya başlamış ve olayların tüm sorumluluğunu imparator hazretlerinin sınırdaki askerlerine yüklemiş, her şeyi inkâr ve red ederek kendilerini savunmuş, ilerde bu gibi olayların önlenmesi için tedbirler alınacağını vaat etmiş, fakat bu vaatlerini asla yerine getirmemiştir. Gasp edilenlerin geri verilmesi ve zararların telafisi konusunda da bir tek söz sarfedilmemiştir. Bu insanlardan şimdi de, ilerisi için de dürüst ve onurlu bir davranış beklememek gerek. Gerçek şu ki, bu kana ve mala susamış insanların zorla ele geçirdikleri her

şey ancak savaşarak geri alınabilir. Onlar kendilerine yöneltilen sözlü ve yazılı bütün uyarılara ve ricalara karşı bir duvar kadar duyarsızdırlar, hatta yaptıkları haksızlıkların farkında olsalar bile, onları herhangi bir biçimde etkilemek mümkün değildir.

Bu sebeple elçiler, imparator hazretlerine bir mektup yazarak, aldıkları emir ve talimata uygun olarak tekrar tekrar gaspedilen yerlerin ve malların iadesi için ricada bulunduklarını ve her türlü çareye başvurduklarını, fakat bir sonuç alamadıklarını belirttiler. Bu durum karşısında imparator hazretlerinin hiç değilse Hırvatistan sınırında ve diğer yerlerde tedbirlerini artırmasını ve böylece yapılan haksızlıkların ve saldırıların tekrarlanmamasını sağlamasını önerdiler. (Zira düşman yaptığı kötülüklerin yanına kâr kalmasından cesaret alarak, bundan böyle daha da ileri gidecek, kendi ifadesiyle, hiç silah kullanmadan ele geçirdiği toprakları keyfince artırarak kendine mal etmeye çalışacaktır.) Bugüne kadar edinilen deneyimlere göre, ileride de bu koşulların daha iyiye gitmiyeceği tahmin edilmektedir.

(Latince Mektuplar)

Son Söz:
Türkiye Güncesi burada sona eriyor
Allah da Türk Devletini sona erdirsin!

Ek :

Güncenin içinde adı geçen tüm ilgi çekici sözcüklerin, önemli kişilerin, ülkelerin, adaların, kentlerin, kalelerin, şatoların, köylerin, denizlerin, ırmakların, göllerin dökümü ve açıklaması.

Ek

Eserde yer alan Latince belgelerin dökümü

1) *Literae quaedam sacrae caesareae Majestatis Rom. Ad İmperatorem Turcarum, et Mehemeden Bassam praecedente Anno perscriptae, Aliaeque.* (Kayser Maximilian tarafından II. Selim'e ve Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa'ya yazılan 4 ve 5 Ocak tarihli mektuplardan yapılan alıntılar ve Haziran 1574 tarihli Macaristan ahvali ve Erdel Voyvodası Stephan Bathory'nin rakibi ve muarızı olan Gáspár Bekeş'in tutumuyla ilgili mektup suretleri, I-IV). s. 72-75.

2) *Literae Commendatitiae ab Illustrissimo Oratore, Domino Davide Ungnadio, Wilhelmo à Loeben datea.* (David Ungnad tarafından İstanbul'dan Wilhelm Loeben'e yazılmış 10 Haziran 1574 tarihli mektup). s. 75-76.

3) *Literae Mehemedi Bassa ad Regem Suecia.* (İsveç kralı Sigismund'a, Leh Beyleri'ne (Magnat), Erdel Voyvodası'na, Lehistan'daki güvenlik ve huzurun korunması ve kral seçiminin Türklerin istediği şekilde sonuçlandırılmasıyla ilgili olarak Sokullu Mehmed Paşa tarafından yazılmış 13 Mart 1575 tarihli mektup suretleri. s. 140-142.

4) *Literae Imperatoris Turcarum ad Regnicolat Polonie de aedem materia et pace continuanda.* Aynı konuda ve Erdel Voyvodası Stephan Bathory'nin kral seçilmesiyle ilgili olarak III. Murad'ın Leh Beyleri'ne yolladığı Nâme-i hümayun sureti. 13 Mart 1575. s. 141-143.

5) *Discursus, cum Glossis, Antalfi Pegkesij Agentis Constantinopoli, cum Domino Ungnadio, Oratore Ungarico de ejusdem Domino Pegkesio et Stephano Bathory, duobus Convivalibus in Regno Transsylv.* (Gáspár Bekeş'in İstanbul'daki temsilcisi Imre Antalfi ile David Ungnad'ın Bekeş ve Stephan Bathory arasında Erdel voyvodalığı sebebiyle sürdürülen mücadeleyle ilgili yapmış oldukları görüşme. Tarihsiz. s. 143-144.

6) *Sultan Murati ad eundem, ut Tributum annu constituto tempore mittat.* (III. Murad tarafından Erdel voyvodası Stephan Bathory'ye senelik verginin geciktirilmeden gönderilmesi hakkında. 17 Aralık 1575. s. 145.
7) *Litera Pauli Knibby ad Generosummeum Dominum D. Ungnadium...* (Pauli Knibby (Paulus Kniblius) tarafından David Ungnad'a Silivri'de Nisan 1575 tarihli olarak yazılmış mektup. (s. 145-146) ve Aynı şahsın Roma'da Ağustos 1575 tarihli olarak yazdığı uzun mektup. s. 146-150.
8) *Illustrissime Domine.* (İstanbul'da çalışan Portekiz'den gelme Haim Abenxuxen isimli Yahudi bir doktorun veba hummasına (Morbum Epidemicum) karşı neler yapılması gerektiğine dair David Ungnad'a yazdığı mektup). s. 245-247.
9) *Sequuntur Oratio et Literae quaeda. Oratio:* Leh elçisi Johannes Ozvvog tarafından Meggia'da (Mediasch, Erdel merkez şehri) 25 Ocak 1576 tarihinde Stephan Bathory'nin Lehistan tacına adaylığı münasebetiyle yaptığı konuşma. s. 291-292. *Post redditas et perlectas Literas:* Stephan Bathory'nin temsilcisi tarafından İstanbul'da 1 Nisan 1576 tarihli olarak yazılmıştır. s. 292-293.
10) *Iam sequuntur Litterae, Instructiones, Querelae, Transactiones, Ratificationes pecificationem et imperatorum.* (Çeşitli resmi yazışmalar, talimatname ve antlaşma parçaları vs.). *Instructio Legationis ad Daulet Chereium Tartarorum Praecopensium Caesarem, à S. R. M. Stephano Bathory, Generoso Andreae Taranovvski... Torino 1 Ocak 1577.* s. 429-431.
11) *Pars gravaminum, quae Orator Polonus Sultano Muratho, contra Tartarorum Caesarem.* (Tatar Hanı ile ilgili olarak Leh elçisinin Padişah'a bazı şikayetleri, 1 Temmuz 1577. s. 431-432.
12) *Literae Caesaris Turcarum Sultani Murath ad Confirmationem foederis et pacis, Regi Poloniae Stephano Bathory, ad petitionem ejusdem, hoc anno datae 19 Jul. Generoso Domino meo Davidi Ungnadio comparatae.* (III. Murad'ın iki devlet arasındaki ittifak, barış ve ticareti tekiden Leh Kralı Stephan Bathory'e gönderdiği 17

Temmuz 1577 tarihli ahdnâme-i hümayûn sureti. s. 432-435. (Diğer yayınları için ayrıca bk. Dariusz Kolodziejczkk, *Ottoman-Polish Diplomatic Relations (15th-18th Centrury*. Brill. Leiden vs. 2000, s. 269-274 (Türkçe) ve s. 274-278 (İngilizçe).

13) *Literae Sultani ad Regem poloniae, quas cum Confirmatione pacis 25 Julius 1577.* (III. Murad'ın Leh Kralı Stephan Bathory'e dostluk teyidi içeren nâme-i hümayûn sureti. 25 Temmuz 1577). s. 437-438.

14) *Literae Credentiales S. Caes. M. Rudolphi II. Ad Bassam Budensem, pro Joachimo a Sinzendorff datae, quas cum ipsum publicae audiret 18 Nov., hujus Anno, obtulit Bassae.* (Kayser II. Rudolph tarafından Budin Beylerbeyi Mustafa Paşa'ya verilmek üzere İstanbul'a elçi olarak gönderilen Joachim von Sinzendorff için Viyana'da 4 Kasım 1577 tarihli olarak hazırlanmış olan itimatname sureti). s. 438.

15) *Epistola S. Caesar. Majest. Rudolphi II. ad Mehemetem Bassam.* (Yeni Kayser II. Rudolph tarafından Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa'ya Joachim von Sinzendorff'un gönderilişi ile ilgili olarak yazılan mektup. Viyana, Ekim Sonu 1577. s. 438-439.

16) *Literae S. Caes. M. Ad Imperatorem Turcarum datae.* (Yeni Kayser II. Rudolph tarafından III. Murad'a yazılan aynı konulu mektup sureti. Viyana, Ekim sonu 1577. s. 440-441.

17) *Literae querulae Stephani Bathory, Regis Poloniae ad Imperatorem Turcarum adversus Caesarem Tartarorum.* (Leh Kralı Stephan Bathory'nin III. Murad'a Kırım Hanlığı ile olan ilişkilerini ve şikayetlerini dile getirdiği mektup sureti. Marienburg, 15 Aralık 1577. s. 441-442.

18) *Praemissis Titulus praemittendis.* Kralın temsilcisi (Orator) Jan Sienienski ile ilgili. Marienburg 5 Kasım 1577. s. 442-443.

19) *Regis Poloniae Ratificaio pacis cum Imperatore Turcarum. Marienburg 5 Kasım 1577.* III. Murad tarafından gönderilen ahdnâmenin Leh kralı tarafından tasdikli sureti. s. 443-444. (Ayrıca bk. Dariusz Kolodziejczkk, *Ottoman-Polish Diplomatic Relations*, s. 279-283, (Latince).

20) *Literae Serenissimi Domini Imperatoris Rudolphi II ad Mehemedem Bassam.* II. Rudolph'dan Sokullu Mehmed Paşa'ya sınırlardaki tecavüzlerle ilgili şikayetler. Viyana 12 Şubat 1578. s. 541-542.

21) *Literae Sultan Murathi, Turcarum Imperatoris ad Stephanum Bathory Regem Poloniae.* III. Murad tarafından Leh Kralı Stephan Bathory'e yazılan Moldavya'da (Boğdan) Podkova'nın sebep olduğu ve voyvoda Aksak Petro'nun kaçmasına yol açan yağma ve baskınlarla ilgili şikayetleri havi 10 Mart 1578 tarihli nâme-i hümâyûn. s. 542-544.

22) *Literae Stephani Bathory, Regis Poloniae ad Sultan Murath, ob Irruptionem Tartarorum.* Leh Kralı Stephan Bathory'den Sultan III. Murad'a Varşova'da 5 Mart 1578 tarihli olarak yazılmış Kırım Tatarlarının akınlarından şikayet eden, Moldavya'daki olaylardan ötürü özür dileyen mektubu. s. 548-549.

23) *Oratio Christophori Dzierzekicoram Mehemet Bassa in exhibitioneharum literarum 16 Apr.* Leh elçisi Christoph (Krzysztof) Dzierzek'in Sokullu Mehmed Paşa'yla bu konulardaki görüşmesi esnasında söyledikleri. Paşa'nın suçu karşı tarafa yükleyen cevabı (*Responsio Bassae*). 16 Nisan 1578. s. 548-549. Avusturya elçisi David Ungrad'ın arabuluculuğu (*Literae Interpretis turcici ad Dominum Ungnadium de hoc negocio Polonico*) ve Paşa'nın cevabı (*Responsio Bassae*). 20 Nisan 1578. s. 549-550.

24) *Litterae Mehemedis Bassae ad Regem Poloniae in hac causa.* Bu meseleyle ilgili olarak Sokullu Mehmed Paşa'nın Leh Kralı'na yazdığı mektup. 15 Mart 1578. s. 550-551.

25) *LiteraeTturcarum Imperatoris Murathi ad Regem Poloniae Responsoriae eandem ob causam.* III. Murad'ın Leh Kralı'na aynı konuyla ilgili verildiği cevabı içeren mektubu. 25 Nisan 1578. s. 551-552.

Dizin

Ab

Abach 48
Abt, N. 471, 473, 488, 506, 518
Abt, Cristoph (Meissenli) 86
Acem hekimi 189
Acem Şahı 38
Acemce 625
acemioğlanlar 100, 159, 171, 185, 222, 303, 319, 389, 509, 523, 535, 572, 675
Acemler 229
Achaia [Ahaya] 787
Achille 823, 853
Achilo bkz. Ahyolu
Adam, Bornomissa 785
Adelfopes 149
Aden 726
Adolph (Ben Hollstein Dükü) 433
Adrenovia 294
Adrianopolis bkz. Edirne
Adriatik denizi 576
Adriya 123
Aeolia [Lydia] 159
aforoz 142, 144, 225, 596, 667, 740, 810
Afrika, Afrikalı 150, 158, 384, 386, 538, 560, 630, 507, 560
Agapi 147
Agria bkz. Eğri
Agrippa, Cornelius 663
Agusto (Elektör-Dük) 135
ahdnâme-i hümayûn 873
Ahır Kapı 565
Ahmed (Arap, Cezayir beylerbeyi) 90, 158, 264, 276
Ahmed (Arap, Kıbrıs beylerbeyi) 562, 771-772
Ahmed (Subaşı) 517, 521
Ahmed Çavuş 295, 541
Ahmed Kâhya 310, 366, 373, 389, 541
Ahmed Paşa (Kara, Sadrazam) 729
Ahmed Paşa (Semiz) 35, 86, 88, 106, 108, 217, 273, 329-330, 456-457, 462, 464, 486, 723, 805, 524-525, 535, 625, 654, 668, 720, 746, 770
Ahyolu 246, 257, 350, 378, 391, 509, 656, 746-747, 749-750, 769, 792, 804
Akaranya 233
Akkilise 846
Akugna, Don Martin de (İspanyol Elçisi) 607, 616, 671-672, 861, 863-864
Alaca Kilise 835
Alagreti 526, 576
Albanes (Arnavut) 91
Alcair bkz. Kahire
Alenfeld, Benedict von 157, 171-172, 179, 181, 183
Alexander (Eflak voyvodası) 590-591, 514, 746-748
Ali Ağa (kapıcıbaşı, Kantakuzen'in celladı) 777
Ali Bey (Begrad) 690, 743
Ali Bey (Frankfurtlu, Divan-Hümayun tercümanı) 22, 285, 292-293, 347, 366, 399-401, 403, 426-427, 431, 436, 438, 480, 485, 556, 620, 624, 638, 643, 659, 667, 683, 718, 749-751, 769, 771, 813
Ali Bey (kapıcıbaşı) 747
Ali Çavuş 183
Ali Efendi (Ayn) 42
Ali Paşa (Moldovancı) 39
Ali Paşa (Semiz ya da Kalın, Sadrazam) 723, 769, 820
Ali Paşa [Hain] 819
Ali Paşa [Müezzinzade] 90, 104, 273
Alman, Almanlar 99, 135, 175, 180, 241, 257, 273, 294, 310, 320, 379, 381, 418, 432, 486, 507, 529, 559, 579, 604, 656, 677, 712, 741, 758; **elçisi** 577; **imparatoru** 41, 403, 427, 645, 670, 742 **kuyumcu** 784; **prensleri** 433-434, 453, 533; **süvarisi** 254; **Tarikat Şövalyeleri** 552; **Yahudiler [Aşkenazi]** 188, 310, 757-758, 850
Almanya 21, 41, 105, 117, 127, 130, 150, 158, 161, 209, 247-248, 306, 310, 360, 368, 390, 414-415, 483, 552-553, 560, 569, 666, 771, 782
Alsolindwa, Banfi von 496

Alten Sohl 267, 494
Altın Boynuz (Sinus Ceratino) 751
Amas, Michael 708
Amasya 207, 364
Amin Alayı 35, 719
Ampulia [Pulya] 458
Anabolu (Nauplium) 323 466
Anadolu 59, 98, 117, 126, 128, 144, 156, 165, 192, 196, 203, 238, 303, 330, 334, 379, 385-387, 431, 435, 442, 459, 466, 514, 518, 620, 772, 791, 705, 719, 743, 787; **beylerbeyi ve sancakbeyleri** 472, 770; **kazaskeri** 668; **Rumları** 272
Anadolu'nun Tatlı Suları (Küçüksu-Göksu) 185
Anastasis (Paskalya) günü 327
Andegone bkz. Burgaz
Andidoro 297, 809, 840
Andreae, Jacob (Dr.) 47, 92, 195, 605, 696, 698, 709, 718, 803, 806, 845
Anna (Lehistan prensesi) 24, 291, 294, 305, 321
Antakya 382; **patriği** 138
Antalfi, Imre 207, 871
Antalya 669, 787
Antigone bkz. Burgaz
Antoni (Sakızlı eczacı) 278-279, 289, 505, 556, 685, 804
Antonius (rahip) 288, 424
Antorff 454, 483, 545, 549-552; **kalesi** 650, 679, 694
Apokria 296
Apulia bkz. Pulya
Arabistan 132, 377, 396-398, 726, 820
Aragon 243
Aragonya krallığı 264
Arap, Araplar 95, 139, 142, 560
Araplı 814, 817-818
Archidiaconus 300-301
Arian 56-57, 64, 358; **mezhebi** 101, 103
Aristoteles 326, 415, 696
Arius 196, 358
arkebüz tüfeği 91
Arlaki bkz. Erdek
armağanlar 80, 83-84, 88, 206, 220, 293, 366, 388, 425, 480, 486-487, 497, 546, 573, 577, 581, 649, 683, 691, 719-721, 725, 738- 739, 746, 866, 869, 863
armut 74, 124, 359, 423, 594, 642
Arnavut 435, 529, 616, 667, 830; **kıyafeti** 635-636
Arnavutköy 385
Arnavutluk 171, 271
Arndt şatosu 493
Arsenius (Selanik metropoliti) 233, 647
Arsenum (Monemfasia [Malvasya] başpiskoposu) 471
Arslanhane 169, 253, 563
Arz Odası 249
Asarcık 831
Asarzuk bkz. Asarcık
asesler 276, 522, 773
Asinto [Arsione, Magosa, Kıbrıs] 144
Asya 382, 385, 425, 446, 574, 666, 729, 770, 787
Aşkenazi, Dr. Salomon 22, 25, 29, 142, 161, 197, 218, 290, 314, 362, 403, 540-542, 633, 863
Athanasius (İskenderiye patriği) 61
Atik Ali Paşa Camii 235
Atina 287-288, 382, 631, 806; **metropoliti** 544
atmaca 448, 532, 665
Atmeydanı 33-34, 336, 424, 459, 525, 597, 654
Atos 465, 722
Attika yarımadası 652
Auer, Hans 50, 87, 119-120, 133, 219, 692, 794, 810, 825, 831, 832,
Auer, Johann 109
Auersberg, Hans von 598-600, 671, 692, 868
Auersberg, Herbert von (Albay) 255-256, 258, 263, 333, 538, 692
Auersberg, Wolfgang Engelbert von 588, 591-593,
Auger (Ogier) bkz Busbecq, Ogier Ghislain v.
Augerio bkz Busbecq, Ogier Ghislain v.
Augerius bkz. Busbecq, Ogier Ghislain v.
Augsburg 63, 101, 130, 562, 641, 694; **İnancası** 56-57, 195, 204-206, 225, 316, 332, 340, 347,

369, 377, 454, 461, 709, 718, 722, 727, **Öğretisi** 20
Auguri koyunu bkz. tiftik keçisi
Augustin kilisesi 322
Aurelius bkz. Santa Cruce, Aurelio de
Austria, Don Johann de 243, 550-552, 557, 579, 641, 645, 650, 656, 656, 694
Avcı kapısı 732
Avizenna bkz. İbni Sina
Avrupa'nın Tatlı Suları (Alibey-Kağıthane) 185
Avusturya 23-24, 51, 77, 123, 135, 276, 295, 351, 452, 473, 549, 587; **hanedanı** 550; **Osmanlı ilişkileri** 23; **şarabı** 810
Avusturyalılar 180, 242, 405, 549, 558, 587
Avyansaray 335
Aya İrene 249
Aya Kapı 599
Aya Sofya kilisesi 424
Aya Stefanos [Yeşilköy] 209, 232, 238, 511, 662
Aya Theodosia 599, 732
Aya Yorgi bkz. Georgius (Aziz)
ayakkabacılar 70
Ayamos 555
Ayasofya 29, 36, 78, 160-161, 169, 179, 249, 252, 281, 326, 402, 424, 477, 485, 525, 547, 562-564, 598, 627-628, 656, 685, 699, 802
ayazma 327, 441, 779, 802
Ayia Paraskevi [Hasköy] 428, 572
Ayios Fokas [Ortaköy] 464
Ayios Mihael Kilisesi 385
Ayios Yiorgios Kiparissas bkz Aziz Georgius kilisesi
Aynalıkavak 572
Aynaroz Manastırı bkz. Kutsal Dağ
Ayşe Sultan (Mihrimah Sultan'ın kızı) 457, 535
Ayvansaray 571
Aziz Constantin kilisesi 674
Aziz Demetrius günü 202
Aziz Demetrius kilisesi 203, 829
Aziz Demetrius köyü 364
Aziz Demetrius yortusu 659
Aziz Franciscus kilisesi 84, 755-756, 760, 776
Aziz Franciscus manastırı 108
Aziz Georgius Ermeni kilisesi 352
Aziz Georgius günü 327
Aziz Georgius kalesi 491
Aziz Georgius kilisesi 196, 316, 326, 379, 674, 754, 778-779, 818, 831, 837
Aziz Georgius kutlaması 778, 782
Aziz Georgius manastırı 565
Aziz Georgius şatosu 493
Aziz Havariler kilisesi 823
Aziz İsa günü 478
Aziz Jacob kalesi 493
Aziz Johann manastırı 169, 525, 563
Aziz Johannes kilisesi 443, 585,733
Aziz Katarina yortusu 108
Aziz Konstantin kilisesi 307, 380, 829
Aziz Lucas kilisesi 837
Aziz Marcus yortusu 327
Aziz Maria kilisesi 196
Aziz Martin Dağı 495
Aziz Nicolai Bayramı 155
Aziz Nicolaus kilisesi 316, 751, 820, 837
Aziz Nicolaus manastırı 852
Aziz Petrus kilisesi 758
Aziz Petrus şarabı 495
Aziz Stefanus kilisesi 456, 834
Aziz Theodorus kilisesi 196, 599, 674
Aziz Thomas Bayramı 159
Azize Marina kilisesi 829
Azizler 225, 647

Babaeski 820
Babali (Ragusalı) 170, 273, 278, 745, 768, 798
Bab-ı Humayün 249, 707
Bâbıâli 219
Babil [Kuzey Irak] 236, 256, 391
Babil-Bağdat 651
Babilon 247
Baboçkalı Türkler 246
Babtista, Johann (tercüman) 275

Babü's-selam 249, 488
Babü's-sa'ade 249
Badatschine [Bataşin] 72
badem 140, 320, 569, 594, 736, 754
Bağdat 359, 362, 383, 387, 391, 472, 708, 761; **beylerbeyi** 749
bağlar 75, 442
baharat 462
bahçeler 125, 129
Bakenen, Johannes Ferber von 173
bakır ticareti 731
bakla 320, 736
Bakzwie köyü 267
bal 462, 492, 652
Balasien (Macar baron) 184
Balbolch [Baboçka] 245
balık 119, 139, 620; **çorbası** 621-622; **pazarı** 316, 574, 731, 782; **tutma ve satma hakkı** 509; **ve istakoz** 380; **ve yengeç** 73, 846; **yumurtası (kurutulmuş)** 754
Balıkhane 35
balmumu 702
Balsam 189, 273, 284-285, 391, 397-398; **ağacı** 396
Balseran [zindan] 530
balyos 121, 198, 204, 419, 618, 822
Bandırma 116, 440-442, 444, 605, 731; **kadısı** 443; **şarabı** 461
Baptista, Johannes (tercüman) 183, 275, 283-284, 287, 490
Baratschin 73-74
Barbarigo (Venedik elçisi) 676
Barbaros 367; **oğlu [Hasan Paşa]** 458; **Türbesi** 589
Barbarus (Venedik elçisi) 161
barçalar 507
Barlemund Kontu 519
Bartenhaeuser, Bernhard (Bavyeralı) 708, 810, 853
Bartholome, Heinrich (Triolu) 91
Bartolotti, Christoph (Venedikli) 273, 278, 290, 505, 601, 667, 698
Basilius (Aziz) 148, 226, 293, 300, 356, 361, 479, 762; **ayini** 308
Baş Melek Aziz Mihail kilisesi 829
başdiakos 610
başengizisyoncu 235
başlık [kuka] 615
başmabeyinci 115
Bathory, Christoph 276, 302, 306, 366, 597, 858-859, 871-872
Bathory, Nicolaus 597
Bathory, Stephan (Lehistan Kralı) 203, 207, 259-260, 277, 281, 285, 291, 294-296, 302, 338, 347, 350, 361, 365, 381, 384-385, 388, 394-395, 402-404, 408, 415, 420, 423, 432-434, 454-455, 481, 489, 533, 543, 552, 558-559, 574, 597, 614-615, 633, 635, 650, 656, 668, 693, 697-698, 713, 726, 769, 784, 871, 873-874
batıl inançlar 192
Batozschina [Batoşina] 845
Baumhauer, Christoph 592
Bavyera 49, 434, 645
Bayezid (Sultan) 485, 818
Bayezid camii 653
Bayezid I. 448
Bayezid meydanı 33-34
bayraktar 252
Beckner, Max 438
Beç kralı 427
Bedesten 35, 116, 349, 414-415, 577, 583, 624, 628, 685, 723, 791; **köle satışı** 794
Bedir 396
Behram Paşa (Erzurum Beylerbeyi) 63, 336
Bek, Hans (Kanstadtlı) 630
Bekeş, Gaspar 207-208, 231, 238, 259-260, 265, 296, 306, 320, 333, 543, 615, 871; **savaşı** 489
Bekeşliler 309
Belgrad 22, 57, 64, 67-71, 74-75, 174, 223, 246, 261, 267, 387, 395, 452, 487, 604, 629, 643, 645, 649, 655, 672, 710, 718, 771, 797, 824, 849-850, 853- 854; **sancak beyliği** 625, 706

Bender, Max 633
Bengaş [Lüleburgaz] 629
Benkcner (Erdelli) 262
Berberistan 530, 678, 772
berberler 121, 379, 422, 564, 599, 631, 681
Berga [Lüleburgaz] 105
Bergama 382
Beristhe 712-713
Berkowitz malikânesi 493
Bernhard (Ragusalı) 556
Berroen (Makedonya) 719, 741; **metropoliti** 606, 718
Bersentz 710; **voyvodası** 496
Besestem [Bedesten] 84
Betz, Johann Bartholomeus 707, 813, 843-844
Beyaz Kule 632
Beyazıt 651
Beydus, Dr. 197
Beza Theodor de 129, 695, 698
Bezesten 159, 161
Bezoar [bâd sahr] taşı 339, 401, 452
bıçakçılar 70
Bialograd [Akkerman] 712; **sancakbeyi** 713
Bileam 405, 587
Binau, von 74, 99, 105, 109, 119, 133
Boğaziçi 252 **ayrıca bkz. Bosphorus**
Boğdan 196, 214, 295, 368, 453, 540, 591, 602, 615, 650, 736, 740-741, 747-748, 770, 775, 874; **voyvadası** 522, 668, 696, 734, 746
Bohemya 23, 49, 65, 229, 321, 549, 857; **krallıkları** 322
Bon Compagno 235, 241, 263
Boncianu (Don) 599, 822
Bononya 230, 235, 241
Bonvisi ailesi 273
borazancılar 103, 166, 252-253
Borsod köyü 494
boru bayramı 417
Bosna 91, 66, 254, 373, 383, 412, 452, 495, 519, 671, 706; **beyi** 490, 591, 631; **sancakbeyi** 120
Bosnalılar ve Hırvatlar 387
Bosphorus 361, 385, 426, 464; **Thracicus [İstanbul Boğazı]** 78
bölükbaşı 557, 745
Bragadin, Marx Antoni 90
Brandstatter, Georg 405, 587
Brang, von 728
Bratislava 184, 189
Briennio 576, 618
Bruli 278-279
Brüksel 220, 552
Brüssel, Philipert [Philibert von Brüssel] 85, 87-88
Buchheim, Michael von 857
Buchman, B. M. 267
Buda bkz Budin
Budahel ve Morickzzicho 268
Budewits, Wenzelaus 694, 707, 813
Budin (Buda) 24-25, 57, 59-61, 64, 69-71, 74, 79, 88, 117, 189, 216, 234, 242, 259, 261, 265, 273, 277, 286, 306, 388, 394, 409, 412, 452-453, 494, 536-537, 541,597, 621, 624, 645, 647, 670, 690-691, 693, 706, 783-784, 849, 853, 856; **paşaları** 473
Budin paşası [Mustafa Paşa] 87, 174, 183, 208, 218, 220, 223, 242, 262, 283, 285, 295, 306, 310, 373, 384, 387, 412, 418, 436, 489, 492, 541, 543, 617, 649, 690-692, 771, 783-784, 798, 854, 856
Budinliler 259
Budowitz 693, 698-699, 702, 772, 843
buhurdanlık 213, 566, 763, 850
Bulgar giysileri 275
Bulgar kiliseleri 837, 839
Bulgar köyü 827
Bulgar okulu 837
Bulgaristan 64, 100, 191, 233, 553, 625, 831-832, 842
Bulgarlar [Avarlar] 75, 135, 138, 234, 529, 534, 826, 831, 833, 835, 837-838
buluckbassi [bölükbaşı] 249
Burgaz 305, 605

Bursa 39, 311, 315, 383, 441-442, 448, 514, 564, 787
Busbecq, Ogier Ghislain v. 37, 50, 84-85, 227-228, 340, 461, 479, 701, 704-705, 739
Büyük Bayram [Ramazan veya Şeker Bayramı] 33, 181, 699
büyük deniz örümcekleri [ıstakoz] 731
Büyük Köprü [Büyükçekmece] 813-814
büyük yassı balıklar [kalkan] 731
Büyükçekmece 815

Ca

Caesarea [Kayseri] 739
Calabria 414, 425, 559, 644
Calcedon [Kadıköy] 352
Calizi şatosu 601
Calo [Kalo] 350
Calominum [İmralı] 440
Canisi (Kaptan) 161, 165
Capidervent [Kapderbent] Bulgar köyü 835
Caramania [Karaman] 156, 778
Cariyeler 527
Carl (Elçi) 340
Carl [Venedikli] 621
Casimir, Johann (Palatina kontu)344
Cassty [Laski] 294
catharrus [inme, nüzul] 454
Cavallier [Şövalye] 273
Celias 366
cenaze töreni 100, 108, 140, 148, 165, 182, 234, 329-330, 431, 455, 471, 549, 562, 668, 717
Cenevizli tüccarlar 127
Cenevizliler 79, 90, 127, 240, 289
Cenevre 129, 245, 333, 483
Cenova 196, 243, 511, 624, 672, 742; **çorbası** 548
Cezayir 41, 314, 374-375, 386, 424, 458, 462, 580, 621-622, 794; **beylerbeyi** 276, 374, 577; **krallığı** 90; **valisi** 458
Chalce [Heybeli] 305
Chalcedon [Kadıköy] 216, 304-305, 565; **Kapısı** 336; **Konsili** 305
Chalci [Heybeli] 605
Chios [Sakız] 127, 603
Chitraeus, Dr. 135, 845
Christoph (Prusyalı) 537
Christoph, Hans 258
Christoph, M. (Königsbergli, kuyumcu) 758, 783, 813
Chytrai (Rostocklu Dr.) 709
Cigala, Visconti (Cenovalı, Cigalazade Sinan Paşa'nın babası) 88, 317, 336, 380, 425-426, 456
Ciğerdelen 490-491
Cihangir (Kanuni'nin oğlu) 693
Cizvitler 646, 662
Cleve dükü 242
Cobenzel (Kançılar) 406, 552, 580
Columbina 306
Commissarius 760-761, 776
Conde prensi 342, 344-345
Conrad usta 691
Constantin (İtalyan Asilzade) 585
Constantin (Venedikli) 691
Constantin 196, 198, 282
Constantinati köyü 445
Constantini 606
Constantinus (Büyük) 139, 206, 240, 328, 380, 565, 732, 734; **yortusu** 583
Constantio (esir) 198-199
Corinthos [Korint] 137, 419
Corona ırmağı 490
Corvinius I., Mathias 63
Counusch [Konuş] 827
Cöllen, D. Geiler V. (Elçi) 549
Cöllen, Johann von 697
Crabat [Hırvat] 50
Crain [Karinya] 247, 351, 473
Crusius, Martin 20, 47, 92, 347, 428, 430-431, 461, 469-470, 480, 512, 605-606, 717, 727, 740, 803, 806, 845
Cuero, Don Martin de (İspanyol elçisi) 537
Cuma Selamlığı 161, 359
Cyclad adaları 706

Ça

Çaldıran 436
Çanakkale 188; **Boğazı** 93, 142 93
Çardak Bayramı 423
çavuşbaşı 85-86, 115, 203, 334, 338, 505, 601, 720-721, 796
çavuşlar 115, 125, 130, 166, 222, 228, 334, 477, 479, 535, 682
Çemberlitaş 23
Çerkesler 364, 413
çeşnigirler 130, 221, 249, 427, 456, 463, 477, 489, 541, 547, 627, 682, 796
Çıfıtkapısı 335, 777
Çiçero 415
Çifte surlar kapısı 732
Çingeneler 74, 843, 850; **düğünü** 542
çocuklara armağanlar 680
Çorlu 386, 818-819

Da

Dalmaçya 69, 122, 207, 254, 687
Dalmaçyalılar 599
Damascenus, Nicolaus [Antakya Patriği] 148, 215, 225, 233, 408, 754, 762
Damosch 641
Danimarka 552, 614; **kralı** 697
Danzig 455, 533, 574, 601, 604-605, 613, 624, 633, 635, 650, 656, 668, 693, 697
Danzigliler 698, 727
Darmazen, Jakon (Venedikli) 441
darphane 165, 385
Daville, Monsieur de 342, 344
davul, davulcu 107, 118, 166, 252, 280, 319, 668, 464
Deberiz kalesi 135
defterdar [Kara Üveys] 616, 706
defterdarlar 370, 407, 413, 506, 514, 521, 580, 648, 792, 806, 811
Deli İsmail 363
Deli Pervane 255
Deli Reggier [Recep] 255
Demetrius (Aziz) 20, 165, 202, 293, 361, 443, 750, 823, 841
Dernschwam, Hans 21
Deutsch Altenburg/Haimburg 50
Devlet Giray Han 247, 364
Diack, Ambrosius 743, 771
Diack, Michael 174, 208, 50
diakos [papaz yardımcısı] 146, 148, 177, 212, 214, 211, 317, 409, 410, 554, 608-610, 657
Didimotiku [Dimetoka] 608
Dieterichstein, von (başkahya) 549, 578-579, 582
Dionysius 707; **kutlaması** 782
Dionysos Hermagoras çeşmesi 304
Dioscorides 189, 397
Divan tercümanları için bkz. Ali Bey, Hürrem Bey, Mahmud Bey, Murad Bey
Divan, Divan-ı Hümayun 18, 22, 25, 38, 99, 117, 120, 128, 189, 197, 216, 219, 239-240, 249-250, 257, 275-276, 286, 307-308, 312-313, 320, 329, 347-348, 359, 374, 386, 407, 415, 424, 426, 428, 436, 472, 476, 511, 528-529, 538-539, 580, 591-592, 623, 629, 631-633, 643-644, 646, 648-649, 659, 676-677, 690, 719, 721, 724, 726, 729, 749-750, 785, 795-796; **toplantısı** 160, 485, 546, 581, 725, 775
Divin 265, 494
Diyarbakır beylerbeyi 383
Dobra ırmağı 267
Dobruz [Dobruca] 712
Domenicus, M. 97
Domesticus, Dr. Franciscus (Sakızlı eczacı) 659
Dominicus (tercüman) 97, 108, 252, 275-276, 284-286, 441, 458, 485, 490, 522, 596, 625, 701, 704-706, 813
Dominiken 360; **rahibi** 234, 241, 468
Donawitz, Caspar von (Silezyalı) 693
Dotis kalesi 53-55, 267, 365, 394-395
Dragelliler 266
Dragomanlı 837
Drava ırmağı 66, 246, 267, 387, 400, 853, 855
Drena, Hans Heinrich Mückwitz von 91
Dresden 858
Drossig, Henrich von Bienau uff 49

Dustenstein, Hans Joseph Schwab von (Lichtenbergli) 333
düğün 245, 278, 319; **alayı** 94; **evi** 281; **hediyesi** 463; **masrafları** 457
Dzierzek, Christoph (Leh elçisi) 187, 784, 874

Eb

Ebersdorff 678
Eberstein, Otto von (Kont) 489, 545
Ebu Suud Efendi (Şeyhülislam) 36
Eck (Kont) 394
Edirne 22, 31, 76, 82, 109, 149, 160, 170, 186, 257, 265, 311, 315, 362, 378, 382, 459-460, 473, 514, 629, 750, 797, 818, 821, 824-825, 847; **kadısı** 312
Edirnekapı 39, 199, 201, 302, 330, 630
Eduard (kurye) 482
Eestenbeck, Rym von (Gentli) 84
Efes 257, 807; **metropoliti** 210, 808
Eflak 207, 214, 376, 407, 509, 540, 591, 615, 660, 675, 696, 736, 745, 748; **elçisi** 701; **prensi** 411-412, 530
Eflak ve Boğdan 19, 196, 258, 306, 351, 390-391, 401, 530, 653, 656, 751, 860; **voyvodaları** 415, 590
Ege Denizi 142, 317, 424, 706, 742
Egmond (Kont) 489, 545
Eğri 103, 132, 243, 394, 575, 605, 632; **kalesi** 536, 587
Eğriboz 317, 383
Ehingen, von 276, 650
Eissler, Ambrosius 707
Eitzig, Peter von 50, 101
Elçi Hanı 22-23, 25, 33-34, 77, 235
Elias [İlyas] 308, 423, 831, 837, 841
Elibertini konsili 326
Elpida (Umut Kilisesi) 293
Emin Pirali 769
enderun 88, 627 **ağası** 86-87
engizisyon 154; **mahkemeleri** 264-265
Enoch [Hızır] 308
Enoch ve Elias [Hıdır ve İlyas (Hıdırellez)] 184
Epikür felsefesi 89
Epiküriyen [ten-perest] 204, 484, 743
Epirus [Epir] 149, 171, 787
Erdek 117, 441
Erdel 24, 88, 101-102, 122-123, 203, 207-208, 231, 238-239, 258-259, 262, 265, 281, 288, 291, 295-296, 306, 311, 323, 333, 360, 366, 388, 394, 419, 425-426, 438, 453, 489, 540-543, 545, 558, 591, 604, 615, 627, 633, 635, 654, 656, 669, 670, 696, 701;**elçisi** 635; **savaşı** 253; **voyvodası** 238, 260, 321, 284, 294, 361, 424, 558, 570, 602, 667, 670, 785, 860, 871
Erdelliler 309, 488, 654, 670
Eritre kilisesi 150
Erlau [Eger] bkz. Eğri
Ermeni, Ermeniler 29, 37, 139, 156, 307, 326-327, 352, 356-359, 373, 568; **ve Bursa** 685; **cemaati** 568; **kadınlarının kıyafetleri** 327; **keşiş** 569; **ve kutsal Haç Yortuları** 229; **kuyumcu** 375; **Patriği** 353, 358; **ve Rumlar** 328; **ve Yahudiler** 734
Ermenilerin Aziz Georg kilisesi 329
Ermenistan 359, 362- 363, 568
Ernst, Erzherzog Arşidük 296, 302, 458, 650, 679, 708, 834
Erzurum 362-363, 375, 383, 389-390, 565, 775; **beylerbeyi** 761
Eskibaba [Babaeski] 820
Esseck [Ezsek/Osiyek/Osek] 853
Estergon 60,70, 82, 99, 189, 223, 452, 490-491, 494-495, 710; **Beyi** 218, 266-267, 624; **piskoposu** 84; **Sancakbeyi** 25
Estergonlular 258, 490
et 139, 215, 567, 594, 674, 721, 668
Euphemia (Azize) 282, 305, 318, 755, 844
Evangelion 765; **vaizi** 607
Evangelismos 297, 301; **İkonası** 761
Ewanschitz (Moravya) 694
Eysa [İsa] 623
Eyüp 330-331, 459, 477, 572, 652; **Camisi** 331; **mezarlığı** 35, 654

Eyüp Ensari 289, 309, 331, 783, 811
Eyüp Sultan 35, 572

Fa

fahişeler 39, 200, 224-225, 230, 240, 281, 382, 438, 522, 572, 600, 602, 702, 736, 781, 788; **teftişi** 624
Famagusta (balyos) 443
Famagusta (Kıbrıs) 90, 171, 198-199, 378
Farsça 422, 507, 523, 541, 577
Fas 41, 375, 627, 742; **kralı** 374, 573, 577; **krallığı** 530
Feber, Hans (Backenenli) 199, 348, 438, 456, 488, 630
Felemenk 291, 374
Felipe II. 23, 421, 718
Fener kapısı 732, 751
Feniks kuşu 363
Ferber, Hans 202, 698
Ferber, Johannes (Backenenli) 247
Ferber, Oswald 439
Ferdinand (Arşidük, İmparator) 23-24, 56, 172, 230, 310, 318, 405, 426, 579, 662, 694, 788
Ferdinand (Bavyera Dükü) 834
Ferdinand (Dotis Kalesi Kumandanı) 394-395
Ferdinand (Yüzbaşı) 53
Ferenberger, Hans 707
Ferhad Bey (Bosnalı) 254, 373, 387, 418, 436, 495, 588-590, 671, 690, 692, 833, 866, 868
Ferhad Paşa 28, 179, 181, 315, 331, 637
Feridun Ağa 846
Feridun Bey (Nişancı) 30, 167, 311 -313, 517, 625, 629
Fériol, Franoçois 27
Ferrara dükü 188, 295
Fırat 405, 531
Fieringer, Hans Christoph 707, 833
fil 666
Filibe 383, 819, 830-831; **metropoliti** 808
Firavun 693; **inciri** 560
Fischer, Jeremias (Schnorndorfflu) 50, 155, 398, 464, 488
Flatacher, Hans (Filachlı) 458, 506, 520, 635, 794
Flohdorf, Wilhelm von 49, 74
Floransa 152, 742; **arşidükü** 599, **elçiliği** 821; **elçisi** 844
Floransalılar 288, 822, 844
forsalar 240
Fotios (Patrik) 705
Franciscus (Ragusalı) 403, 458
Frankfurt 17, 97, 117, 254, 265, 351, 537, 678
Fransa 21, 27, 62, 89, 102, 161, 166, 239, 243, 245, 262, 278, 291, 295, 340, 377, 388, 455, 483, 538, 579, 602, 694-695, 702; **amirali** 206; **elçisi [Gilles de Noailles]** 111, 161, 187, 200, 404, 577, 701, 735; **kralı [IX. Şarl]** 141-142, 161, 254, 426, 533, 542570, 655
Fransız, Fransızlar 135, 167, 241, 306, 308, 374, 394- 395, 420, 531, 557-558 705, ; **kiliseleri** 695, 699
Friederich, Dük Hans 518
Friedrich (aşçı)116
Friedrich (Büyük, Prusya kralı) 26
Friedrich (Kreckwitz Kontu) 43
Friedrich, Dük 51
Fronsberger, Georg 694
Fucker, Carl 694
Fugger, Carle (Kont) 489
Funoht, von 333
Fülek sancağı 487, 494, 575, 710
Fünfkirchen [Beş kilise] 66

Ga

Gabriel (Philadelphia Metropoliti) 608, 610
Gabriel (Sakız Metropoliti) 544
Gajan, Benedict 273, 350, 505, 556
Galata 22, 29, 36, 79, 84, 89-90, 92, 97, 99-101, 107, 116, 118, 120-122, 124, 137, 140, 146, 159, 175, 206, 215, 229, 272, 276, 278-279, 284, 288-289, 298, 301, 318, 325, 348, 359, 360, 364, 387, 389, 403, 414, 422, 424-426, 438, 459, 467, 474, 478, 482, 505, 511, 533, 559, 565, 574, 577, 594, 600, 603, 605, 610, 613-614, 619, 633, 635, 676-677, 685, 731,

745, 749, 755-758, 760, 766, 772, 776, 781, 804, 810, 822
Galata Sarayı 100, 187
Galatalı tüccarlar 200, 203, 803
Galatalılar 171, 526, 723, 757-776
Gallipolis [Gelibolu] 127
Gantz, Alexander von (Weimarlı) 175
Gazaliyât-ı Sofiyâne 99
Gehte kalesi 246
Gelibolu 248, 360, 517
gelin 201, 279; **gelin alayı** 457; **gelin ve güvey** 463
Gennadius (Patrik) 618
Georg (köle) 647
Georg (Seyis) 382, 637
Georg (Steyermarklı) 772
Georg, M. (saatçi) 829
Georgius (Aziz, Aya Yorgi) 184, 326-327, 357, 361-362, 443, 567, 569, 706, 779, 823, 829, 839, 841
gergedan 169; **boynuzu** 553
Germanum (Kudüs Patriği) 191
Gillen, S. 494
Gintz [Güns/Kösek, Macaristan] 133
Girit 128, 144, 466-467, 603, 610, 611, 731
Giritli 238, 606
Gisilieri, Johann Frantz 89
Gleinitz, Nicolaus 708
Gnesen başpiskoposu 294
Goletta 320-321, 443, 742, 861
Gomorra 223-234, 262, 283, 309, 365, 458, 473, 490-491, 495, 517, 621, 693
Gonda köyü 267
Gositç Gradiş 493
Goss, Damian von 83
Göle kalesi 429
Göppingen, Kuhlmann von 53
gözbağcılık 309
Graetz [Graz/Gratz] 48, 130, 135, 486, 512, 662, 707, 864
Grammaticus 422
Gran [Esztergom-Macaristan] 51 55, 57
Graniza kalesi 131
Granvellanus (Kardinal) 663
Grastowitz 493
Gratz bkz. Graetz
Graz bkz. Graetz
Gregorij (ilahiyatçı) 99, 589, 764
Gregorius (Aziz) 148, 226, 762,
Grentzer, Christoph 50
Grezentestein şatosu 857
Grien, Görg von der 691
Griningen 289
Gritti, Andrea (Doj) 100-101, 677
Grou, Martin (Renningenli) 247
Grou, Michael 247
Gruter, Lampert (Neustatt piskoposu) 593
Guertner, Stephan 50
Guise, Dük de 254, 421
Guletta [Halkulvad] 158, 161, 179, 196
Guritzeseme [Kuruçeşme] 839
Gurizesme [Kuruçeşme, Bele Palanka-Sırbistan] 74
Gurkner, Bartolomeus 253
Gurkner, Stephan 253
Gutschi [Guçi] 855
Guzug (Groçka veya Küçük Palanka) 847
Gül Bayramı 583
Gülcamii 599
Gülch dükü 223
gümrük görevlisi 143, 852
gümrük işleri 246
gümrük vergisi 143
gümrükçü 307, 131
günnük 566
Gürcistan 522, 352, 362, 364, 379, 425, 522
gürz 394, 535
Gwasdenski şatosu 493
Gyllius, Petrus 632

Habeş 382
Habeşistan 251, 531
Habsburglar 23
Habska [Havza] 820

Hacıköy 442
hacılar 134
hadımağası 796
hadımlar 249
Hailand ve Crusius 709
Haintz, Joachim (Silezyalı) 707
Halep 169, 315, 386, 407, 530, 531, 590, 629, 746, 748; **beyi** 666; **beylerbeyi** 651, 585
Haliç 123, 165, 184, 188, 282, 428, 599, 751, 783
Halil Efendi 83
Halil Paşa 85
Halilpaşa Kulesi 161
Halkulvad kalesi 535 **ayrıca bkz. Guletta**
hamam 35, 60-61, 63, 448-449
Hâmid Mahmud Efendi (Konyalı) 35, 651
hamursuz fodla (Hosti) 154
Hamza Bali 81
Hamza Bey 841
Hamza çavuş 514, 547
Hamzevîler 37
Hançerli evleri 336
Haniwald 809
Hannibal, Philipp (Silezyalı) 707
Hansen, M. (berber) 464
hapishaneler 582
Hardeck, Bernhard von 665
Hardeck, Sigmund von (Kont) 48
harem 107, 637, 639
haremağası 535, 651
Harmanlı 825
Harrach, von 433
has ahırlar 665
Hasan Ağa (Cezayir valisi) 621
Hasan Bey (Macaristan defterdarı) 648, 690
Hasan Bey (Sancakbeyi) 87, 314, 317, 580, 616, 659
Hasan Paşa 383, 584, 846
Hasbahçe 777
Haseki Sultan [Safiye] 634
Hasköy 780 **ayrıca bkz. Ayia Paraskevi**
hasodabaşı 627
hasta bakımevi 820
havai fişek (ateş eğlenceleri) 201, 456, 464
Haydar 362
Haydar Mirza Şah 341
Hazar Denizi 364, 558
Heberstein, Carl 166
Hebron 189
Heerbrand, Dr. 582, 709, 722, 727, 806, 845
Hegerty ve Arpas 268
Heidelberg 101, 152; **elektör dükü** 541
Heilbrunner, Dr. 845
Heinfelder, Johannes 537
Heinrich (Kral)340
Heinrich, Matthias 708
Helena 139, 299, 310, 380, 565, 801
Heliodus ve Aristophanus 225
Hellespont 93
Henri [de Valois] 142, 161-162 239, 343-344, 467, 542
Heraclea piskoposu 818
Heraclius (Dindar) 814
Herbersdorff, Caspar von (Steyermarklı) 518
Herberstein, Hans Friedrich von (Baron) 91
Herberstein, Johann Friedrich von 49
Herbertsdoff, Caspar von 471, 473, 508, 518
Herde, Ulrich (Bremenli) 175, 179, 184, 320
Herman, Sigmund 701
Hermann von Prang, Steyerli 708
Herrenals 48, 786
Heybeli ada 623, 701, 730, 780
Heyden, Helmhard 707
Hıdrellez 35, 565
Hırvat, Hırvatlar 247, 276-277, 422, 428, 452, 527, 797; **çizmeleri** 255; **harfleri** 831; **okulu** 832; **tutsaklar** 825
Hırvatistan 23-24, 64, 100, 105, 223, 230-231, 245, 256, 277, 435-436, 472, 481, 487, 490, 492, 507, 598, 605, 687, 784-785, 790, 824, 833, 860, 865, 870
Hienfelder, Hans (Frankfurtlu) 559, 561, 585, 770
Hienfelder, Johann (Frankfurtlu) 562, 691 **ayrıca bkz. Kaya Bey**

Hierosolimus 283, 810
Hierotheus (keşiş) 137, 647
Hildebrand, Georg 379
Hildebrand, Hans (Rotenburglu) 473
Hippodrom 336, 415, 437
Hirsch (Wittenbergli) 48, 54, 709
Hirsche, Johann 53
Hoca Paşa 527
Hochreiter, Adam 707
Hofkirchen, Wolff von (Baron) 708, 722, 771
Hok, Gregorius 707
Horasan keçeleri 338-339
Horonbeg (tercüman) 540
Hrisopeyi 146, 327, 760; **kilisesi** 175; **yortusu** 327
Hrisostomos (Aziz) 148, 213, 215, 225- 227, 293, 308, 324, 356, 361
Hrisostomos (Patrik) 212
Hrisostomos, Johann 305
Hudabende 761
Huetstock (Viyanalı) 209
Hundesrück, Georg von (Palatina kontu) 244
Hunyadi 63
Hüdabende (Servo di Dio=Tanrı'nın hizmetkârı) 709, 792
Hünefelder, Johann 678
Hürrem Bey [Divan tercümanı] 87, 671-672, 743, 861, 862
Hürrem Sultan 28, 107, 693, 729
Hüseyin (Sultan, İmadiye Beyi) 236-237
Hüseyin Sultan Mehmedoğlu 749
Hüsrev Paşa (Van beylerbeyi) 761

I

Illyricus, Flaccus 265
Instmann, Antonius 142
Instmann, Franz 142
Ioannes Evangelista Kilisesi 169
Ioannis (Aziz) 446
Istakoz bkz. büyük deniz örümcekleri

İ

İbni Sina 189
İbrahim (Yeniçeri) 328
İbrahim ağa 592-593
İbrahim Bey (Joachim Strazs Strozzeni) 97, 739
İbrahim Han 383
İbrahim Paşa [Makbul] 106, 107, 140
İchtimon ya da Hichtinion [İhtiman] 835
İconium kenti [Konya] 686
içoğlanlar 401, 427, 489, 523, 627, 750
İdris Ağa 598, 600, 692
İdris Bey [İdris Bey] 588-589, 592-593
İhtiman 835-836
İkindi Divanı 546
ikona 282
İlirya 831, 841
İlok 69
İmrahorbaşı 366, 627, 665
İnebahtı (Lepanto) 31, 227, 233, 273, 516, 537, 776
inquisition [engizisyon] 243
İoannes 750
ipek 832, 842, 852
ipekli 688, 751; **giysiler** 324, 597, 634, 777; **kumaşlar** 451; **yasağı** 634
İpek başpiskoposu 555
İran 31, 315, 335, 359, 362, 375, 379, 384, 386, 394, 427, 457, 472, 557, 565, 568, 709, 719, 749, 761, 770, 775, 792, 796; **elçisi** 292, 335-340, 349; **halıları** 385, 728; **hududu** 247; **hükümdarı** 393; **sefareti** 31;**Şahı** 336, 393, 453, 489, 543, 666, 678; **tacirler** 729
İranlılar 170, 292-293, 315, 325, 336-337, 362, 375, 379-389, 393, 424, 453, 472, 522, 557, 719, 749, 792, 795-796
İsaşitz malikânesi 493
İskender (Büyük) 486
İskenderiye 150, 157, 316, 317, 367, 372, 375, 378, 382, 462, 530, 531, 561, 591, 784, 810; **beylerbeyi** 436; **patriği** 138, 150-151, 544, 809; **sancakbeyi** 691
İsmail (Şah) 375, 386, 436, 701, 708
İsmail (Şah) II. 32, 170, 340-341, 362-364, 393, 427, 436, 453, 472, 709
İsmail Şüca 708

İsmihan (Sultan) 383, 546, 584, 623, 634
istiridye 632, 754
İstirya 23
İstolni 223
İstolni Begrad 267
İsveç 276; **kralı** 181, 197, 295, 697
İvan IV. (Korkunç İvan) 433
İvan (Boğdan prensi ve voyvodası) 770, 784
İzmir 383
İzmit 383
İznik 196, 383, 401; **inancası** 155, 212; **kiliseleri** 196; **Konseyi** 20, 191; **Konsili** 326; **metropoliti** 196, 207

Ja

Jacob 116, 409, 568, 701
Jacob, Hans (berber) 209
Jacob, M (Landshutlu) 50, 427
Jacobus Arminius 569
Jagellon hanedanı 181
Jagodna [Svetozarevo, Sırbistan] 72, 843, 845
Jansen, M. (berber) 636
Joachim (Antakya Patriği) 191
Joasaph (Patrik) 377, 460, 466, 740
Job [Eyüp] 282, 335
Johann (Aziz) 823
Johann de Austria bkz. Österreich, Johann
Johannes (Boğdan voyvodası) 748
Josaph (Papaz) 474
Juasaph II. (Patrik) 20
Judas 184, 555
Judicium, Censur 377
Jula (Gyula/Giula/Güle) 429, 842; **sancakbeyi** 428

Ka

Kaabız (Molla) 37, 141
Kâbe 331
Kabristan 233
kabuklu deniz canlıları 731
kadı 95, 124, 126, 130-131, 133, 181, 185, 315, 444, 526, 546, 622, 699-700, 769, 853; **kapısı** 732
Kadıköy 382, 565
Kadın Sultan [Mihrimah Sultan] 457
kadırga 90, 103, 107, 109, 115-116, 121, 128, 130, 143, 171, 184, 188, 192, 197-198, 217, 240, 309, 316-317, 335, 337, 348, 367, 381, 414, 424-425, 458, 519, 559, 562, 577, 585, 589, 600, 644, 645, 677, 683, 685, 691, 755, 770-771, 776, 784
kadife 451-452, 634, 688, 748, 751
Kaernten [Karinyola] 351, 473
Kafftheim, Dr. Crato von 593, 800
Kâğıthane ve Alibey dereleri 185, 509, 783
Kahire 285, 315, 363, 398, 482, 507, 530-532, 560-561, 677, 691, 819; **Beylerbeyi** 95, 251, 384, 398
Kaim, Abraham 640
Kakobit [Kopt/Kıptî] 238
kalkan bkz büyük yassı balıklar
Kallo kalesi 132, 208, 217, 239, 245, 253, 412, 428, 494, 537, 539, 576
Kalvariae dağı 139
kalyete 90, 103, 317, 375, 425-426
kalyon 109, 559
Kanal bkz. Haliç
kançılar 726
kandil 110, 202, 469, 676
Kandiya [Girit] 108, 116, 118, 201, 289, 367, 532, 585, 603, 691, 774, 810
Kanije 119, 245-246, 259, 263, 266, 491-493, 496-497, 571, 648, 653, 709, 784,866; **köprüsü** 246
Kantakuzen ayrıca bkz. Şeytanoğlu
Kantakuzen, Andronikos 749-750, 755, 771, 776-777, 781, 792
Kantakuzen, Mihail 35, 93, 131, 136-137, 143, 144, 182-183, 246, 257, 283, 325, 331, 350, 368, 370, 378, 389-392, 406-408, 413, 428, 430-431, 459-461, 466, 516, 524, 612-613, 645, 647, 652, 656-657, 675, 704, 722, 727, 731, 734, 740, 744-746, 747-750, 755, 766, 770, 776-778, 780, 782, 784, 804; **celladı**; 777;

tuz gümrüğü 197; **tuz ticareti** 509; **görevlileri, uşakları, köleleri, tutsakları, cariyeleri ve içoğlanları** 751
Kantakuzen, Yorgi 804
Kapadokya 207, 371
Kapı 64, 83, 85, 87, 216, 219, 256, 347, 540-541, 574, 589, 668, 690, 741, 743, 769, 784, 853, 860-861, 863: **çavuşluğu** 222; **kapıcıbaşı** 81, 194, 427, 447, 721; **kapıcılar** 359
Kapıdağ 441
kaptan-ı derya 128, 131, 329, 557
Kapusenler 92, 465
Kara Kule [Rumeli Hisarı] 42, 84, 161,196, 198, 240, 426, 650
Kara Üveys (defterdar) 527, 625
Karadeniz 143, 186, 206, 240, 242, 317, 475, 687; **Gürcüleri** 425; **kıyısı** 747
Karaman 307, 381, 620, 686; **beylerbeyliği** 593; **sokağı** 328; **Karamanlı Rum semti** 36; **Karamanlılar** 328, 569, 778, 801
karamürsel teknesi 171, 240, 276, 367, 441, 743
Karinya (Karinyola) 23, 123, 132, 254, 255, 256, 258
Karkeus (Atinalı) 647
Karl V. (Roma İmparatoru) 23, 83, 123, 141, 167, 243-244, 318, 404-405, 421, 434, 518, 550, 552, 580, 586, 622, 662-663 702, 758 864
Karloitzi [Karlofça] 67
Karmani [Karaman] 307
karpuz 206
Kartofilaks, Megas (papaz) 778
Karupazaray [kervansaray] 68
Kascha, Zatmar 123, 175
Kasidscha [Kaziçan] 836
Kaşa 540-541, 646; **kalesi** 597
Katarina (Azize) 109, 138
Katolik kilisesi 18, 418, 421, 551, 579; **mezhebi** 232, 404, 433, 557, 579, 587, 704; **Katolikler** 63, 156, 248, 341-342, 357, 539, 544, 553, 578, 596, 667, 695, 700, 702, 767
kavun 74, 206
Kaya Bey (Rodos beyi) 537, 562, 580, 585-586
kazasker 96, 128, 181, 194, 308, 315, 623, 648, 692, 721, 796
Kazvin 363, 375,389
Keçebaşlar [Sünni Türkmenleri] 386
Kefe 97, 364, 509, 530, 775, 783
Kefenhüller, Georg 167
Kenaniler 759
Kendi, Alexander (Erdel elçisi) 183, 186
Kerbela 391, 472
Kerment, Schalautzen ve Raber Boden 494
kervansaray 72-73,77, 91, 105, 166, 215, 364, 444-445, 564, 628, 631, 685, 791, 811-812, 830, 846, 849, 853- 854
kestane 446, 674
keşiş 69, 108, 137, 157-158, 203, 211, 259, 318, 325, 354, 368-370, 405, 408, 444, 465, 474, 530, 532, 603, 666, 722, 736, 740, 815, 836; **cüppeleri** 198; **hücreleri** 77; **kıyafeti** 210; **külahı** 92
Kevenhüller, Johann 421
Keyhüsrev II. 753
Kaeyser, Oswald (Saatçi) 247, 416-417, 438, 459, 462-463, 480, 485, 517, 535, 584, 588, 621, 629-630, 637, 639, 660, 667, 678, 743
Kıbrıs 39, 90, 106, 134, 142, 171, 184, 198, 240, 317, 372, 378, 384, 422, 464, 530, 545, 562, 639, 750; **beylerbeyi** 772
Kılıç Ali Paşa (Kaptan-ı Derya) bkz. Uluç Ali Paşa
Kıptiler 150
Kırım Savaşı 27
Kırım Tatarları 874
Kızılbaş 31, 293, 352, 379, 422, 693
Kızıldeniz 38, 424
Kızkulesi 335
Kielmann (Albay) 54, 122, 262, 283, 365, 435, 473, 653
kihaia [kâhya] 129
Kiklad adaları 301
Kilercibaşı 87, 664
Kilikya 381, 593-594, 686
Kilis (Klis/Klisz/Klissa) 519

kiraz 124, 194, 334, 571, 594, 788
Klaessen, Christoph 858
Klober, Jacob 518
Klug, Georg 708
Knible, Paul 171, 183, 872-873
Knippen, Dr. 243
Kobentzel, Johann 135, 432
Kober, Jacob 707
Kohrherr, Jacob (Viyanalı) 707
Kolbeck, Philipp (Viyanalı) 707
Kolodziejczkk, Dariusz 873
Komar 492-493
komedyen 621
Komnenos, Aleksios 744
Komorno 347
Komorra 52-55, 58, 67, 70, 74, 84, 102, 122
Konigsberg, Ulrich von 285, 19, 248
Konokli [Kınıklı] 817
Konstanini yortusu 801
Konstantin (Boğdan prensi) 784
Konstantinopolis müftüsü 162
Konstantinopolis patriği 175, 845
Konstantinos (Aziz) 444
Konstantinos Paleologos 325, 389, 748
Konstantinus sütunu 110
Kopreinitz [Koprivnica] 266
Korfu 116, 128, 291, 559
Korint 383
Korsika 458
Korsira [Korkyra] 160
Kosroes (Pers kralı) 753
koyun eti 621, 688
Koyun Kapısı 336
Kozolnik köyü 496
köle kadınlar 457
köle tacirleri 775
Königsberg 42, 697, 758
Krain [Karinya] 68, 123
Krakova 291, 302, 315, 350, 381, 384, 791; **başpiskoposu** 423; **hapishanesi** 265
Krasnahorska (Aşağı) 492
Kraus, Martin 18
Kuddas Ayini 76, 177-178, 183, 191, 212, 229, 297, 325, 327, 430, 464, 471, 567, 620, 656, 658, 736, 740, 767-768, 793
Kudüs 50, 59, 91, 108, 139, 142, 157, 170, 190, 355, 530, 560-561, 658, 681, 722, 809; **patriği** 138; **sancakbeyliği** 315
Kudüs-ü Şerif 382
Kuhn, Georg 476
Kulpe suyu 267
Kuneo, Don Martin de 624
Kurban Bayramı 33
Kurero, Don Petro de 196
kurşun 70, 209; **ticareti** 731
Kurşunlu Mahzen Kapısı 279
Kurt Ağa 327
Kurtzbach 433
Kuruçeşme [Bela Palanka / Guritzeseme] 839
Kutsal Başmelek Mikail kilisesi 837, 850
Kutsal dağ (Aynaroz Manastırı) 93, 136, 140, 144, 238, 325, 406, 419, 544, 576, 722, 740, 777
Kutsal Melek köyü [Arnavutköy] 202, 361, 385
kuyruklu yıldız 38, 676, 678, 692
Küçük Bayram (Kurban Bayramı) 18, 33, 289, 534, 581, 739
Küçük Köprü bkz. Küçükçekmece
Küçükçekmece 347, 471, 717, 797, 811-813
Küçüksu ve Göksu dereleri 185
kürekçi 107; **akçesi** 130
Kütahya kenti 705
Kzikokzi, Andreas 713

La

Lacedaemonia [Lakedemonya] 419
Lahsa 386-387
Langin, Helene 512
Langwet, Albert 545
Larissa [Teselya, Yenişehir] 401, 466, 608, 622, 808-809; **metropoliti** 431
Laskaris 752
Latinler 234, 359; **Latin rahipler** 757; **Latin veya Fransisken keşişleri** 139

Lauermann, Heinrich (Cleveli) 518
Lavete, Fayete! 149
lavtacı Prigel 508
Laybach 488, 598, 671
Laybach, Kisel von 590
Lazar [Sırbistan despotu] 447
Lehistan 22, 41, 101-102, 142, 167, 180, 186, 188, 208, 239, 247, 262, 276, 278, 281, 283, 286, 288, 290, 291, 294-296, 301-302, 306, 311, 315-316, 320-323, 347-348, 350, 365, 381, 384, 388, 392, 394-395, 399, 402-404, 409, 412, 420, 424-425, 432-434, 453-454, 464, 467, 490, 506, 533, 540-543, 552-553, 558, 561, 574, 575, 601-602, 605, 611, 614, 633, 666, 696, 711-713, 726-727, 741-742, 769, 775, 791, 860, 871; **elçisi** 604, 700; **Leh Birliği** 197; **Leh voyvodaları** 180; **savaşı** 433; **tacı** 291; **temsilcisi** 408; **toprakları** 774; **tüccarlar** 701; **ve Avusturya** 322; **ve Boğdan** 641; **ve Erdel** 320, 577
Leipzig 129
Lepanto (İnebahtı) Deniz Savaşı 243
Lichtenstein 722, 771
Likya 371
Limnos adası 669
Linz 476, 549; **sarayı** 433
Liturgia Basilii 202
Litvanya 320-321,361, 394, 403, 420, 455; **başpiskoposu** 283; **prensi** 316; **Prusya ve Podolya voyvodası** 321; **ve Eflak** 712
Livonya 394, 403, 553
Locher, Martin 599
Loeben, Wilhelm 871
lokantacılık 731
Losa 603; **esir pazarı** 684; **kapısı** 278, 289
Lothringen kardinali 175
Lubenau R. 21, 43
Lucari, Jacob 505
Lucas (Aziz) 754
Lucius, M. 857
Ludwig (Macar kralı) 65, 71
Ludwig (Württemberg Dükü) 47, 709
Ludwig II. 65
Lupata [Ulubat] 443
Lupin denizi [Ulubat gölü, Lupin/Lupata] 402
Lutenya/Ukrayna 28
Lutzen, M. Wilhelm 857
Lübnan dağı 139
Lüleburgaz 819, 820-821
Lütfî Simavî Bey (başmabeyinci) 33
Lüttzenburg 545, 549, 551
Lyser, Dr. 845

Ma

mabeyinci 648
Macar 49-50, 65, 84, 99, 176, 208, 239, 257, 259, 273, 310, 314, 360, 488, 518, 527, 797; **başlığı** 246, 255; **beyleri** 231, 597, **krallığı** 23, 62
Macaristan 22, 24, 49-51, 65-67,100, 107, 135, 184, 217, 220, 223, 231, 239, 262, 264, 266, 274, 278, 306, 309, 321, 373, 394, 394, 399, 415, 435, 452, 481, 492, 507, 528, 540-541, 552-553, 558-559, 605, 616, 650, 670, 692, 728, 786, 833, 853, 855, 860, 871
Macheyer şarabı 248
Magdeburg 592
Magna Ecclesia 409, 466
Magnificus (gösteri sanatçısı) 281
Mağribiler 75, 90, 95, 170, 181-182, 220, 264,414, 531-532, 535-536, 617
Mahmud Bey (Bavyeralı, Divan tercümanı) 22, 87, 89, 98-99, 155, 189, 203, 216, 222-223, 258, 666, 690, 738-739, 763
Mahmud Bey (Mohaç sancakbeyi) 649
Mahmud Paşa (Şemsi Paşa oğlu) 763
Mahmud Paşa (Zal) 35, 106, 184, 217, 329, 486, 525, 660, 668-669; **cenazesi** 654
Majano, Benedict 602
Majolika 633
Makabe 401
Makedonya 93, 787; **dağları** 828-830
Mala Testa 199
Malkoç Bey 743-744, 771, 797

Malta 127-128, 183, 201, 436, 660, 670, 742; **gemileri** 603; **şövalyeleri** 179, 200, 821
Malvasier şarapları 127, 280, 286, 465, 576, 754
Malvasya [Malvasia/Monemvasiq/Malvosie] 419, 465
Malvetzo, Jovan Maria (Bressalı) 83
manastır 88, 144, 225, 281, 293, 465, 568,722, 730, 740, 841
Manisa 30, 159, 181, 407, 616, 625, 637, 807
Manlius, Dr. Arnold (Gentli) 84, 92, 101, 146, 150, 152
Mansfeld (Kont) 454
Mantua [Monava] 423, 667, 742
Manuel, Paleologos 234
Maria Malvezzi, Johann 83
Marigliano, Giovanni (İspanyol elçisi) 741-742, 861-864
Marillen [kayısı] 366
Marina (Azize) 829, 836-837
Mark akarsuyu 51
Marmara 276, 326, 355, 441, 511, 813
Martin (Aziz) 105
Martin (Ehingenli) 728
Martin, Don 742
Maruniler 139
mastike [mastika] 382
matbaa 525
Mathias (tercüman) 50, 97, 165, 171, 173, 253, 278, 309, 349, 374, 377, 429, 455, 478, 509, 522, 526, 575, 588, 606, 632, 648, 650, 661, 725, 729, 769, 867
Mattheus (Hieromonachus) 233, 297, 300- 301
Matthias (Arşidük, İmparator) 57, 547, 693, 696, 863-864
Matthias (Hollanda Arşidükü ve Oranj prensi) 742
Matthias, (Kerntenli [Karinyola], Genç) 783
mavna 184, 240
Maximilian (Arşidük, İmparator) 27, 97, 101, 122, 361, 406, 438, 458, 475, 549, 553, 579, 593, 655, 702, 711, 738, 834, 871
Maximilian II. (Roma İmparatoru) 18, 22, 25, 162, 453, 487, 489, 799, 835
Maximilian Siget [Zigetvar] 82
mayalı hamur 213
mayasız ekmek 297
Mayland, von 117
Mayorka 425
Mechelnburg Dükü 433, 679
Medine 109, 136, 181, 187, 396, 522
Megas İkonomos 753, 806
Meggia (Mediasch, Erdel merkez şehri) 872
Mehmed [Fatih] Camii 484, 628
Mehmed Bey (Aragonyalı) 308
Mehmed Bey (Karaman Beylerbeyi) 593-594
Mehmed Çelebi 654
Mehmed Hüdabende (Sultan) 341, 362, 708
Mehmed II. (Fatih) 447, 652, 775
Mehmed Paşa (Sokullu) 18, 22, 25-27, 29-31, 33-34, 41, 80-81, 85-87, 89, 97-99, 105, 111, 115-116, 125, 127, 130, 134, 142, 149, 157-158, 160, 165-168, 173, 179, 184, 186, 192, 199, 201, 203, 215-218, 221, 229, 240, 252, 254, 261, 264, 272-273, 276, 281-282, 311, 313, 329, 331, 338, 349, 359, 363, 365, 373, 377-378, 383, 391, 400, 407-408, 412, 415-417, 419, 424, 428, 435-438, 440, 452, 458-459, 472, 476, 481, 487-489, 497, 505, 509, 511, 515, 517, 520-521, 523-524, 529, 55, 538, 541-542, 554-555, 557, 561, 581, 584, 588, 593, 598-599, 615-616, 621, 623, 629, 637-639, 644-645, 649, 654, 656-657, 660, 667-668, 687, 690-691, 703, 713-714, 717, 723, 725, 727, 731, 746, 748, 769-772, 774, 783, 788, 792, 794, 802-803, 805, 819-821, 837, 849, 851, 858, 861, 865, 867, 869, 871, 873-874
Mehmed Reşad 33
Mehmed Çavuş 403
Mehmed Çelebi 389
Mehmed I. 448
Mehmed Şahali 88, 220
Meissenli Christoph Abt 518

Mekke 109-110, 132, 134, 136, 181, 187, 285, 289, 330, 378, 386, 396, 415, 516, 522, 564, 739; **bqalsamı** 396; **sancakbeyi** 391, 396, 399
Melanchton, Philippe 20, 60-61, 420-421, 696
Melchior N. (Labachlı kürkçü) 247
Meledius'un (keşiş) Sağlık Bilgileri 778
Melenicko 808-809
Meme, David (Lübeckli berber) 708
Menhard 476
Meriç 825, 827, 828, 830
Meris, Bonaventura 50, 632, 795
Mescid'i Aksâ 60, 170
Messina 243, 375; **Boğazı** 415
Methodius Hieromonachus 740, 744, 757, 760, 763, 809
Metrophanes (Patrik) 93, 142, 144, 325, 406-407, 428-429, 460, 466, 474, 478, 519, 524, 572-573, 657, 669, 676-677, 704-705, 718, 739-740, 744, 780-782, 804, 806, 808
Metz 656
meyhaneler 767, 682
meyve 140, 726; **bahçeleri** 442, 444, 569
Mezamiri Davut [Zebur] 202, 695
Mezopotamya sancakbeyi 235, 237
Mısır 91, 156, 378, 383-384, 397, 423, 483, 532, 559-560, 580, 749; **öküzleri** 563
Michael Weida 50, 458, 469
Michainova 440
Midias (Metropolit) 608
Midilli 307, 317, 323, 383, 676, 769, 778, 806, 808; **metropoliti** 806; **sancakbeyi** 192
Mihail (berber) 797
Mihaliç 442
Mihrimah (Sultan) 535, 592, 623, 723, 729
Miloş 530, 590, 614
Mimar Sinan 32
Mingel (Megrel) 425
Minkwitz, Caspar 629-630
Mirzon (Eflak voyvodasının eşi) 407, 746
Misket şarabı 196, 279, 594, 599, 704, 810
Mitrowitza [Mitroviça] 855-856
Mocenigo, Alvise (Venedik doju) 777
Mohaç 24; **sancağı** 616; **sancakbeyi** 648; **Savaşı** 65
Moldavancılık 39
Moldavya 161, 347, 874
Moltke, Helmuth von 37
Monemfasia [Malvasya] 419, 465, 511, 610 **ayrıca bkz. Malvasya**
Mora 91, 144, 171, 271, 317, 323, 593; **ırmağı** 853; **sancağı** 593
Morava ırmağı 73, 843
Moravya 23, 229, 694, 858
Mordmann, A. 17, 25
Moritanyalı 160
Moron (Kardinal , Papanın elçisi) 235, 434
Moskoflar 180, 276, 295-296, 316, 320, 364, 474, 527, 533, 604, 607, 771
Moskova 167, 320, 432, 532, 633, 666, 712, 731, 736, 740, 770, 792; **kiliseleri** 135
Mudanya 30, 167
Muhzırbaşı 87
Mur nehri 586
Murad (Tercüman) 22, 87, 98, 239, 284, 425, 479, 484- 485, 682, 844
Murad Aga 267
Murad Camii 448
Murad I. 447
Murad II. 444, 447
Murad III. 18, 28, 30-31, 32, 37, 81, 159-160, 162, 165-166, 170, 173, 181, 185, 228, 266, 286, 335, 448, 517, 523, 532, 593, 621, 677, 725, 742, 871-873, 874
Murad IV. 32
Musa Peygamber 211, 310, 584
Musevilik 201
Mustafa (Şehzade) 315, 693
Mustafa Bey (Würtzburglu saatçi) 788
Mustafa bkz. Neuser, Adam 101
Mustafa Çavuş 373, 388, 464, 726, 846-847
Mustafa Paşa (Budin Beylerbeyi) 18, 25, 217, 541, 771, 873 **ayrıca bkz. Budin paşası**

Mustafa Paşa [Lala] 86, 90, 94, 106, 115-116, 217, 251-252, 315, 472, 408, 481, 516, 636, 668, 719-720, 746, 770, 825, 830
Mustafa Paşa Köprüsü 824
müftü 41, 92, 95-96, 141, 181, 424, 477, 485, 623, 652, 692
mühürlenmiş toprak (terra sigillata) 145, 340, 401, 582, 667-668, 768, 806
Münckewitz, Henrich von 49
Münşeâtü's-Selâtin 30, 167
müteferrikalar 629, 637, 682, 699, 706, 796
Myhon (Galatalı berber) 813
Mysia 67

Na

Nackersburg 494
Nahçıvan, Revan ve Hoy 745
Nâimâ 33
Nakşa [Naksos] adası 142 ayrıca bkz. **Nassi, Josef**
Namur 694
Napoli 175, 196, 201, 243, 265, 366-367, 425, 606, 616-617, 635, 644, 861
nar 334, 569, 674
Nassau, Ludwig von (Kont) 206
Nassi, Don Josef 22, 29, 141, 143, 188, 197, 479, 509-510, 574, 705-706
Natanael, Johannes (Papaz) 466
Naupakt [İnebaht] 144
Nauplium [Anabolu] 317, 323, 419, 465, 511
Navarin 317
Navarra 551; **Kralı** 342, 344, 345, 694
Naven 109, 208
Naxia/Naksum bkz. **Nakşa** 706
Necm-i gîsûdâr [Kuyruklu Yıldız] 38
Nemçe Hanı 22, 77
Neper ırmağı [Dnyeper/Özü Suyu] 712-713
Nesimi (Ferhad Beyin kâhyası) 256
Neuhausen, Georg Caspar von 708, 728
Neuhauss, Wilhelm (Hollandalı) 708
Neuser, Adam 101-102, 121, 129, 152, 154, 156, 201-203, 209, 218, 239, 262, 274, 310-311, 313-314, 338, 431-432, 438-440, 463, 488, 540-541
Neustadt 518
Neutra ırmağı 495
Nevruz 749
Nicea [İznik] İnancası 152
Niclaus (Ragusalı) 350, 367, 667
Nicolaus (Aziz) 446, 823, 829, 837, 854
Nicomedia [İzmit] 605
Niğbolu 242; **sancakbeyi** 770
Nikopolis [Niğbolu] 69
Nil Nehri 508, 531, 532, 560
Niseni [Kaşık] adası 730
Nissa [Niş] 73-74, 706, 841-842, 845-846; **ırmağı** 842
nişancıbaşı 311-313, 625, 648
Nitrya (Struga beyi) 246
Noailles, François (Aquis piskoposu, Fransa Elçisi) 27, 143,167
Noailles, Giles de 169
Nober, N 453
Noel bayramı 241-242, 257, 276, 257, 458, 534
Nomofilaks (papaz) 778
Novigrad 494; **beyi** 494
Novigradlılar 266-267
Nuh'un gemisi 568
Nurbanı Sultan 27, 91, 159-160, 315, 561, 625

Oc

Ochrida bkz. **Ohri**
Oçova köyü 494
Oedenburg [Ödenburg] 133
Ofen [Budin] 57
Ohri 41, 149, 435
Oilak [İlok veya Valak] 66-67
Okmeydanı 188
Okziokow [Özü/Oçakov] 712
Olympos dağı [Uludağ] 445, 446-447
Opitz 833, 857
Ormus, Bartel 87, 219
Orzog, Johann 67
Osiander, Dr. 47, 709, 806, 845
Osman (Yeniçeri) 655, 672
Osmanlı Devleti 26-27, 194, 707

Ostroschatsch (Ostroşatz) 866; **şatosu** 493
otopsi 548
Otranto 459
Oxia [Sivriada] 605
Ozvvog, Johannes (Leh elçisi) 872

Ös **Österreich, Johann (Johann d'Austria)** 90, 104, 243, 545, 549-550
Özbekler 363

Pa **Padişahın dairesi [arz odası]** 486
Padua 201, 238, 647
palanka 536-537, 846, 866
Palatina 101-102, 153, 489; **kontu** 201, 434
Palatna [Balat] 602
Paleologos 246, 645
Palermo 118
Paloka kalesi 246, 492
Palorma bkz. Bandırma
Palota 267, 388
Pamfilia 203
Panayia Pammakaristos kilisesi 623
Pantokrator Kilisesi [Zeyrek Camii] 281
Paolo, Pietro 47
Papaslı 827
Papaze (Dirnaulu) 528
papazlar 69,137, 178, 852
Pappa 135, 266, 711, 739; **kalesi** 496
Paraskeve kilisesi 837
Paratschin [Paraçik/Parakin] 73, 843
Paris 102, 105, 341, 343, 347, 415-416, 695, 702; **Antlaşması (1856)** 27; **parlamentosu** 340, 342
Parma 742
Paros adası 28, 315
parşömen kağıdı 423, 469, 757
Paskalya 123, 134, 152, 185, 191, 245, 257-258, 272, 288, 297-298, 308, 316-317, 319-320, 323-324, 458-459, 525, 555-556, 618, 646, 703, 730, 756, 762, 766
Passau 98
Patmos 145, 431
Patra [Balyabadra] 419
Patrikhane 155, 232, 233-234, 238, 246, 256, 282, 301, 307, 331, 340, 350, 366, 368, 370-371, 406, 409, 428-430, 461, 537, 543-545, 553, 578, 583, 589, 600, 647, 652, 654, 657, 732, 735, 744, 757, 762, 810, 815, ; **kilisesi** 751
Paulus (Aziz) 54, 64, 89, 137, 142, 149, 226-227, 418, 420, 478, 509, 756, 793
pazubendler [kol zırhları] 251
Peckio [İpek] başpiskoposu 554
Peç [Pecs, Pecuy, Fünfkirchen) 31, 253
Pedua 238, 350, 606
Pelopenez [Mora] 91, 144, 206, 323, 419, 465, 787 **ayrıca bkz. Mora**
Pencker, Max 488, 541
Pera 22, 29, 79, 89, 99, 288, 360, 364, 467, 474; **Peralılar** 278, 373, 379, 512, 632, 755
peremeciler 265, 385, 772, 789
Perge 203
Pertev Paşa 104, 331, 516
Pessah [Hamursuz] 197
Peşte 59-61, 262, 295, 309, 494
Peter (Aziz) 89, 595
Peter (Boğdan Voyvodası) 614, 745-746, 748, 770
Peter (Erdel elçisi) 597, 785, 791
Peter (Hırvat kurye) 50, 428, 452- 453, 547, 582, 786, 843
Peter (Moldavya voyvodası) 165
Peter (Portre ressamı) 507, 519
Peter (Saftorik) 542-543, 545, 654
Peter (Sırbistanlı) 419, 667, 669
Peter Gusin, Johann 542
Peter, M. 483, 536, 559
Peter, Ormund 49, 91
Petervaradin [Petrowaradin-Sırbistan] 67
Pethor kenti 405
Petro (Aksak, voyvoda) 874
Petrus (Aziz) 123, 137, 184, 360, 372, 555, 583
Petrus (Loobizealı) 545
Petrus ve Paulus yortusu 839

Petz, Bartholomeus (Ulrichskirschen Kontu) 42
peyk 86, 386-387, 523, 596-597
peynir 567, 674
Pfister, Carl 50, 74, 105, 120, 123, 155, 245, 278, 386-387
Pfister, Christoph (Augsburglu) 50, 140, 149, 155, 323
Philadelphia [Alaşehir] 609, 611, 620; **metropoliti** 606-610
Philippoli [Filibe, Plovdiv] 76, 828, 831
Phonot kalesi 257
Picard keşişleri 694, 699
Piltorio (Genç, Augsburglu) 51
pirinç 129, 280, 577; **yemeği [pilav]** 721; **yemeği dağıtımı** 827
Pisidya 203, 207, 431
Piyale Paşa (Kaptan-ı Derya) 35, 86, 103-104, 106, 115, 132, 160, 217, 273, 289, 329, 359, 367, 422, 585, 657, 660-661, 720, 722, 738, 746; **camii** 187; **eşyalarının Bedesten'de satılması** 724; **oğlu** 202
Plati [Yassıada] 305, 605
Platten gölü 24
podagram [ayak nikrisi] 65
Podolya 283, 360; **voyvodası** 361
Pojega 495; **beyi** 495
Polack, Christoph (Lehistanlı) 184, 187, 208, 395, 402-403, 408
Polonya 161, 400; **hastalığı [prostat]** 455, 475
Polschwein, Hermann 224, 242, 248, 257, 278-279, 285
Polweil, von 694
Ponille bkz. Pulya
Ponte Grande [Büyükçekmece] 311, 813-814
Ponte Piculo [Küçükçekmece] 334, 803, 811-812
Pontus 775, 787
Pontus Euxinus [Karadeniz] 78
Portus, Franciscus (Giritli) 511
Pötç kalesi 493
Prag 99, 117, 189, 216, 223, 258, 421, 545, 549, 579, 702, 738, 835, 857-858; **kilisesi** 571
Prang, Herman von (Steyerli) 708
pranga 121
Preiner, Helfried 512
Preiner, Johann (Baron, [Johann Freiherr von Pryner/Breuner]) 25, 85, 203-204, 209, 216-219, 242, 244, 248, 277, 538, 539; **armağanları** 88
Pressburg [Bratislava-Slovakya] 50-52, 290, 786
Pretler, Hieronymus 634
Preu, Henrich Bartholome 49, 91
Priennius, Josephus 234
Prige, Christoph 526
Primos, Andreas 708
Principe [Büyükada] 605
Prodonelli (Ragusalı) 273, 278, 458, 505, 556, 667, 675
Propontis [Marmara Denizi] 78, 187, 811
prostat 454-455 ayrıca bkz. **Polonya hastalığı**
Proti [Kınalı] 305, 605
Provisionali, Eduard de 84, 88, 219
Prugger, Christoph 172
Prugger, Hans 172
Prybekk [Pribeg/Pribek] 267
Puckenz kapıları 266
Puglia bkz. Pulya
Pukantz (Dregelli) 710
Pulya 123, 289, 459

Raab [Györ-Macaristan] 117, 268, 455, 495, 641, 642, 644, 647, 649, 655, 672, 710-711, 718, 797; **kalesi** 52; **nehri** 496
Raablılar 624, 640, 645
Ragusa 166, 188, 247, 542, 615, 624, 644, 672, 692, 698, 768, 804; **beyleri** 769; **elçiler** 191
Ragusalılar 69-71, 73, 76, 119, 263, 273, 309, 383, 553, 576-577, 644, 650, 684, 692, 720, 798, 830, 836, 842, 850, 853
Raitzenmarck 63-64, 69, 123
Rali 749-750; **ailesi** 257, 389
Ramazan 33, 118, 166, 185, 432, 470, 581, 641, 682

Rasadhane 38
Rasciani [Sırp] 54, 64
Raszianev, Raitzen 267
Refectorium 326, 352
Regensburg 265, 424, 433, 454-455, 475-476, 580, 799; **imparatorluk meclisi** 453
Reiner, Jacob 50, 245, 303, 327, 352, 385, 404, 423, 430, 464, 605, 648, 706, 795, 783, 794, 829
Reinmund (Losa'daki Lothringenli aşçı) 518
Reisch, Hans 773
Renningen, von 529
Resonberg ailesi 506
Reval 532-533
Riga 552
Ritor, Migas 778
Rizaus (Metropolit) 210
Rockendorff, H. Von 476
Rodius, Peter 466
Rodos 237, 317, 367, 383, 399, 530, 585-586, 591, 603, 685; **beyi** 537, 562, 585; **beyliği** 537; **metropoliti** 553; **sancakbeyi** 276, 474
Rohrer, Marx (Esslingenli) 783
Romans, Fabion 671-672
Rosen, Eustachius von 240, 455
Rosinus, Dr. 476
Rostock 204
Roth, Dr. (eczacı) 284, 590
Rozella kalesi 414
Rudolph (Arşidük, İmparator) 254, 265455, 458, 469, 476, 487, 543, 549, 800
Rudolph (Macar Kralı) 51
Rudolph (Salzburglu) 506
Rudolph II 18, 873-874
Rueber, Carl 121, 123, 175, 260, 266, 296, 320, 576, 613, 645-646, 694
Rueber, Hans (General) 261, 412, 693, 646
Rufâi dervişleri 823
Rum, Rumlar 37, 63, 92, 116, 136, 138-139, 144, 150, 165, 182, 192, 194, 202, 208, 210, 233, 249, 271, 279, 280, 293, 288, 307, 328, 356-358, 371-373, 418, 442, 444, 451, 471, 477-478, 507, 524, 570-572, 583, 585-586, 596, 613, 620, 631, 640,659, 675-677, 680, 685, 718, 727, 730-732, 736, 752, 755-757, 760, 776, 786, 801, 807, 811, 814, 832, 837, 848; **cenazesi** 595, 680; **din adamları** 767; **eşrafı** 803; **kadınları** 95, 136, 444, 451; **kiliseleri** 220, 362, 418, 569, 717, 748, 760, 839; **ve Ermeniler** 327; **ve İtalyanlar** 776; **ve Türkler** 733; **Bacchus kutlaması** 594; **İncili** 190
Rumeli 514; **beylerbeyi** 32, 80, 108, 128, 183, 199, 201-202, 218, 220, 283, 329, 334-337, 384, 456- 457, 462, 486, 652, 668, 706, 770, 838; **defterdarı** 513, 517, 526, 584; **kazaskeri** 668
Rumeli Hisarı 85, 161
Rumpff, Dr. 579
Rusa (Sırp köyü [Razanj]) 843
Rusya 712
Rüstem Bey (Lûristan valisi) 709
Rüstem Paşa 36, 145, 173, 202, 330, 376, 457, 592, 623, 654, 723, 729; **dul eşi** 457
Rym, Carl (elçi) 77, 85, 87, 91, 97, 108, 122, 166, 168, 183-184, 265, 461-462, 468-469, 605, 666, 738

Saadeddin Efendi (Hoca) 541, 625
saban, tahta uçlu 444
saç 229; **buklesi** 627; **kesmek** 681; **örgüsü [zülüf]** 115, 197
Safiye Sultan 28, 91, 315, 637
sahn-ı semân 484
Sakarya 86
Sakız adası 142, 201, 203, 205, 227, 240, 288-289, 307, 317, 659-660, 676, 591, 769, 774, 776, 806-807; **beyi** 772; **beylerbeyi** 108; **metropoliti** 544
Sakızlı 207, 210, 647, 755; **eczacı** 303; **hekim** 225, 247
Salm, Ecken von (Kont) 63, 109
Salm, Julio von (Kont) 51

Salm, Niclaus von (Kont) 857
Salve-Guardi 78
Samatya 779, 787
Sambock 394-395
Samsoncu 86
samur kürk 577
sancakbeyi 105, 125, 129, 181, 193, 236, 250, 265, 315, 383-384, 387, 477, 705, 769
sancaktarlar 272
sanduka 31, 169
Santa Cruce, Aurelio de 87, 606, 617, 861-862, 864
Sara 93, 119,190; **kalesi** 244
Sara, Ulisis von [Kâhya] 49, 105, 109, 155, 454
Sarkoi [Şarköy-Şehirköy, Pirot] 838
Satmar ve Byhor prenslikleri 710
Saurer (Steiermarklı) 47
Sava nehri 68, 261, 400, 490, 849, 852-853, 850, 855
Sazlburg 365
Sborofski [Sobieski], Peter (Krakova voyvadası) 711, 713
Scala Scutarica [Üsküdar iskelesi] 335
Schamberger, Hans 774
Schamloth [Camelot, Mohair] 247
Scharnberger, Hans 708
Scheffler, David (Augsburglu) 691, 585
Scheler, David 586
Schleinitz, Jonas von 49
Schlesinger, Hans 672
Schmalkalde Birliği 549
Schmalkalde Savaşı 548-549
Schmeisser, Ambrosius 50, 230, 242, 252, 278, 281, 286, 352, 385, 400, 404-405, 409, 423, 437, 481, 506, 508, 525, 533, 558-559, 571, 586, 613, 634, 648, 651, 664, 672, 676, 678, 702, 813, 867
Schnephen, Dr. 234, 845
Scholz, Bartel 50, 347, 523
Schöfler, David 562, 585
Schrantz, Dr. 580
Schwartzen, Dr. Johan (Stuttgartlı) 473
Schwarz, Johannes 238, 366
Schwarzenburg, Günter von (Kont) 205
Schweigger, Henrich 845
Schweigger, Salomon 21, 42-43, 707, 717, 744, 751, 778, 809, 813, 822, 843, 857-858
Schwend, Lazarus von der 166, 277, 433, 693
Sebald, M. (aşçı) 50, 105, 257, 303, 385, 706
Segediner, Hans 513, 528-529, 728
Segediner, Johannes 505, 526-527, 580
Seges 493; **şatosu** 266
Seidel, Friedrich 3
Seidlitz, Hans von 708, 728
Seinack, Andreas 708
Selanik 368, 383, 580, 678, 741, 809; **metropoliti** 373, 377, 657; **patriği** 350, 366, 368, 808; **sancakbeyi** 770
Seld (kançılar) 421
Seleucia [Silifke] 686
Selibraea [Silivri] 76
Selim I [Yavuz] 170, 661, 819
Selim II (Sultan) 15, 22-23, 25, 27-28, 30-31, 79, 81, 94, 98-99, 103, 141, 159-160, 162, 165, 169, 170, 183, 199, 249, 251, 252, 265, 335, 371, 379, 402, 414, 427, 437, 517, 535, 562, 563, 564, 577, 620, 634, 637, 654, 660, 661, 682, 683, 705, 706, 746, 769, 802, 818, 821, 824, 858, 871
Selneccer, Dr. 698
Selymbria [Silivri] 814
Semendre [Smedereva Palanka] 846-847
Semizce 825-827
Septimius, Johann (Liechtenstein Baronu) 708, 774
Sergius (Patrik) 753
Serini [Zriny], Nicolaus von (Kont) 116, 416
serpuşlar 37
Servia [Sırbistan] 66
Seyferenz (Macaristan Beyi) 266
seyis 184, 523, 547
Sırbistan 149, 491, 553, 555, 842, 845, 854

sırma iplik 282, 298, 415, 452, 569, 680, 688, 777, 805; **sırmalı dokuma** 81, 115, 204, 335, 350, 554, 564, 590, 625, 748, 751, 777; **sırmalı giysi** 317, 337, 457; **sırmalı şeritler** 308
Sırp, Sırplar 63, 69, 72, 74-75, 267, 419, 854; **giysisi** 86; **kadınları** 74, 848; **kilisesi** 41
Sienno, Johann von 711-712
Siennow, Johannes von (Rimanowlu) 601
Sigismund Augustus (Kral) 18, 294, 322, 711, 871
Sigismund II Augustus (Lehistan kralı) 181
silahtarağa 565
Silezya 49, 321, 413, 630
Silistre sancakbeyi 713, 770
Silivri 386, 596, 698, 815, 817, 872; **kapısı** 327
Simeon (papaz) 350, 366, 369, 408, 419, 606, 741
Simeon (Selanik başpiskoposu) 410
Simmich [Wolf] 50,85, 116, 122, 219, 254, 278-279, 285, 306, 453, 471-475, 480, 484, 486-488, 506, 508, 511, 514-518, 546, 579, 702
Sinagoglar 126, 310
Sinan Ağa (kapıcıbaşı) 599
Sinan Ağa (Paşa, Cigalazade) 86, 94, 106, 115-116, 192-193, 216-217, 317, 329, 336, 380-381, 425, 456, 462, 481, 516-517, 521, 535, 564, 668, 719-720, 746, 770, 839
Sinan Bey (Beylerbeyi) 95
Sinan Bey (Karamanlı) 413
Sinan Çavuş 672
Sinod (Sekizinci) 470-471
Sintzendorf, Joachim von 85, 205-206, 248, 252, 701-702, 706-707, 717-718, 723, 738, 743, 771-773, 790, 800-801, 810, 812, 838, 844, 865, 873, 867
Sipahiköy [Aleksinaç] 74, 843
sipahiler 115, 120, 127, 130-131, 159, 185, 192, 309, 334, 360, 427, 435, 442-443, 517, 522, 525, 544, 557, 565, 568, 616, 626, 720, 776, 826
Sirmiya [Sirem] 67
Sisam 809
Sitna şatosu 494
Sivas Hıristiyanları 620
Siyavuş Paşa 32
Skutari [Üsküdar] 202
Slovenya 23, 831
Sobieski, Marek /Marcus Zobiefsky 727, 784
Soborowsky, Peter (Krakova voyvadası) 294, 320-321, 323, 454, 552, 604
sof (Chamlott) 448, 811
Sofya 76, 99, 383, 770, 832, 836-837, 842
Sokoloviç, Makarije 41, 555
Solaklar 221-222, 366, 524-525, 529, 627
Solakzâde 31
Solia 856
Solinger, Georg (Augsburglu) 518
Solneck/Solnock 412, 487, 494, 672; 690, 710; **Baronu** 84
Soranzo, Giacomo 235
Spahigay [Sipahiköy] 73, 842
Sperbersegg, Johann Wilhelm 366
St. Augustin manastırı 108
St. Franciscus kilisesi 92
St. Franciscus manastırı 108, 424
St. Georg [Aziz Georg] 209, 360; **kalesi** 246
St. Jacob manastırı 549
St. Johan manastırı 253
St. Martin dağı 52
St. Martinsberg (St. Martin) 710
St. Stephan kilisesi 662, 693
Stanga, Marx Antoni 109, 219, 348, 505, 556, 594
Stefano (Krakova voyvadası) 388
Steger, Sigmund 708, 728
Steirmark 66, 156, 405, 587, 730
Steyer 123, 351, 473; **sınırı** 494
Stöckel, N. 84, 219
Strabon 397
Stradonitz, Hans Kekulle von (Bohemyalı) 49, 91
Strassburg 488
Strasstzay, Bonay 866
Strozzeni, Joachim Strazs bkz. İbrahim Bey
Sturliksen şatosu 245
Stuttgart 47

Stützel 49
subaşı 182, 185, 192-193, 271-272, 276, 302, 414, 438, 516, 522, 526, 603, 772, 824
Suderman, Dr. 551
Sukot (Çardak) 423
Sultan Selim Camii 201, 359, 735, 823
Sultanahmet meydanı 33
Sultz kenti 707, 845
Suriye 60, 156, 530- 531
Süleyman (Yeniçeri) 819
Süleyman [Selim] 367
Süleyman I (Kanuni) 23, 28, 36-37, 78-79, 98-99100, 106, 107, 145, 146, 170, 293, 363, 375, 376, 390, 426, 447, 479, 485, 505, 508, 510, 593, 600, 634, 682, 705, 706, 723, 746, 813, 819, 858
Süleymaniye Camii 173, 435
Süleymaniye külliyesi 379
sünnet düğünü 352, 464, 640
Sylvester (İskenderiye patriği) 191
Székesfehérvar [Istolni Belgrad] 496, 624; ayrıca bkz. Istolni Belgrad

Şa

Şah Kulu Han 31-32, 335
Şah Sultan (I. Selim'in kızı) 654, 668-669
Şam 132, 257, 315, 382, 638, 669; beylerbeyi 638; ipeği 50; kumaşı 86, 151, 165, 279-280, 285, 396, 438, 440, 451, 505, 542, 642-643, 678, 688, 789, 806; piskoposu 144; kumaşı 688, 748
şarap 197, 205, 207, 214-215, 438, 560, 594, 620, 748, 766, 794, 805, 842, 847; gümrüğü 197, 509
Şarl IX (Fransa Kralı) 161
Şarvar [Tüskevar] 135
şeftali 366, 594
Şehrizor [Kerkük] 363, 383, 389, 708, 761, 763; beylerbeyliği 359, 749
şekerlemeler 199, 279, 456
Şemsî Paşa (Kızıl Ahmedlü) 32-33, 523, 625, 627, 665
şerbet 220, 486, 622
Şeytan Adası 440
Şeytanoğlu (Kantakuzen) 35, 370, 378, 389, 391, 413, 516, 748

Taçlu Hatun 32
Ta
Tahmasp (Şah, Ebu Muzaffer Tahmasp Bahadır Han) 170, 341-340, 362, 275
Takiyüddin Efendi 38, 677, 679
Taranowski, Andrzej 159, 197, 631
Tarsus 383
Tartarbazarzik [Tatarpazarı] 830
Tatar 181, 197, 393 Hanı 247, 296, 363-364, 553, 575, 633, 645, 650, 745, 747-748, 774-775, 872; hanlığı 363
Tataristan [Kırım] 197, 246, 363, 696, 712
Tatarlar 136, 161, 247, 276, 281, 306, 364, 385, 402-403, 415, 424, 553, 558, 560, 574-575, 601-602, 604, 614, 635, 641, 696, 712-714, 727, 774-775, 791
Tebriz 363
Teiffenbach, von 47, 170, 646, 643
Tekfur Sarayı 282
Tekirdağ 731
Temeşvar 261, 306, 597; beylerbeyliği 24; paşası 283, 473; Temeşvarlılar 259
Teodorus (Aziz) 304, 380, 445
Teranowsky (Lehistan elçisi) 158, 180, 630
Terebentin fidanı 247
Terebinthus fıstığı 652
terra sigillata 145 ayrıca bkz. mühürlenmiş toprak
tersane 34, 521, 636
Tersane Zindanı (Bagno) 521
Tesalya 466
Teschendorf, Paul Andreas von 42
Tettenbrunn, Otto von 200
Teuffenbach, Christof (Steinmarklı) 83
Tgiurt Beg 708
Theofili kulesi 731
Thessalia [Selanik] 787
Thüringen 205
tıyn-ı mahtûm 145; ayrıca bkz. mühürlenmiş toprakve terra sigillata

Tieopolo, Antonio (Venedik Balyosu) 235, 265, 443
tiftik keçisi 247
Timo (Arnavut) 508
Tiryak 667
Tokay 645, 700; **kalesi** 597
Tokmak Han (İran elçisi) 31-32, 334-335, 364, 709
Toledo, Don Garzia de 158
Tolna 64-65, 103, 123, 266, 615, 856
Tophane 279, 289, 336
Tormos kasabası 246
tören yürüyüşü [Alay, Procession] 212, 410, 828
trabanten [mızraklı muhafız] 57
Trablus 425, 530, 532, 573, 670; **beylerbeyi** 374, 577
Trabzon 371, 383, 568, 687, 775, 787, 791
Tragomanlı [Dragoman-Bulgaristan] 75
Trakya 93, 787, 845
Trautson, Johann von (Saray kâhyası) 433, 484, 549, 662, 800
Treina köyü 495
Trient 667; **kardinali** 548, 667
Triodio 752-753, 817
Triol 49
Troja [Truva] 93, 116, 743
trompet 678
Trulli sarayı 599, 735
Tuna 48-49, 51, 53, 56, 59, 64-68, 69, 206, 257, 265, 490, 495, 662, 664, 846, 849, 852-853; **köprüsü** 55
Tunot kalesi 265
Tunus 89-90, 95, 158, 175, 184, 535, 573, 577; **beylerbeyi** 184; **kralı** 426; **krallığı** 161
Turgud Reis 581
turna tüyü 339
turp 137, 189
tutsak 642; **meyhaneleri** 683
tuz ticareti 746
tuzlanmış balık veya balık yumurtası (havyarion) 736
tuzun dağıtımı ve gümrük işleri 136
Türk kadınları 74, 451; **loğusa yatağında** 789
Türk kaftanları 796
Türkçe 97, 280, 283-285, 307, 314, 355, 381, 402, 475, 507, 523, 526, 625, 668, 778, 785
Türk-İran ilişkileri 383
Türkiye 47, 63, 103-106, 108, 125, 142, 173, 179, 182, 187, 193, 199-200, 218, 222, 236, 241, 259, 373, 378, 468, 506, 510, 514-515, 518, 540-541, 568, 616, 620, 635, 660, 671, 680, 683, 722, 725, 728-729, 750, 769
Türkmenler 362, 443

Ubekobitz, Nicolaus 708 **Ul**
ulaklar 249
ulema 194, 477, 546
Ulm 650, 728
Ulrich (Königsbergli) 204
Ulubat gölü 444
Uluç Ali Paşa (Kaptan-ı Derya) 32, 90, 104, 107-109, 116-117, 121, 160, 188, 199, 240, 276, 289, 314, 335, 348, 367, 373, 378, 414, 425, 456, 458, 462, 470, 521, 538, 559, 562, 577, 580-581, 603, 621, 622, 644, 645, 677, 684, 684, 692, 698, 720, 738, 743, 770, 772, 777, 794
Uluçay, Çağatay 669
Ulufeci Ağa 272
Ulufecibaşı 85, 87
Umut Kilisesi 293
Unger, Bartel 242
Unger, Pelar 403
Ungnad ailesi 290, 579
Ungnad, Christoph (Albay) 48, 244, 824
Ungnad, David (Baron) 17-18, 24-25, 27, 48, 51, 55, 58, 77, 84-85, 105, 121, 219, 588, 591, 738-739, 824, 861, 865, 871-872, 871, 874
Uram, Michael 518
Ursinus, Dr. Albrecht 152-153, 709, 845
Urunal [Urut] kalesi 749
Uskoklar 316-317, 576-577

Übermann, Hans 405 **Üb**
Üsküdar 31-32, 187, 289, 334, 459, 477, 523, 693, 770, 802
üzüm 206, 334, 440, 642

Valentinus Literatus Tricesimator 56-57
Van 362-363, 383, 422, 708, 745; **beylerbeyi** 749
Varadin 135
Varşova 294, 395, 558, 791
Vaston [Van] 379
Veba 197, 243, 872
Velika (Weliai)/Akkilise palankası 490
Veltin (Bohemyalı) 728
Venedik 21-22, 89, 117, 157, 166, 172, 175, 185, 198, 254, 262-263, 265, 277-278, 286, 338, 360, 367, 381, 384, 394, 423, 455, 510, 531, 541, 559, 564, 585, 601-602, 611, 614, 619-620, 624, 633, 683, 692, 722, 822, 823; **balyosu** 257, 290, 467, 635, 698, 735, 810; **camı** 280; **elçisi** 77, 198, 203, 443, 678, 679, 683, 698 834
Venedikliler 93, 105-108, 116-119, 121-122, 141, 161, 207, 204, 240, 253-254, 323, 327, 419, 465, 505, 506, 511, 530, 542, 599, 621, 624, 742
Verantius, Anton (Erlau-Eger/Eğri Piskoposu) 83, 85
Vergerius, Peter Paul (Piskopos) 47
vergi 616, 443, 514, 635; **tahsildarları** 769, 787
vezirler 181, 315, 438
Vicegrad [Visegrad] 56
Viehhaeuser, Dr. 549, 580
Visegrad 57
Vivar 266-267; **şatosu** 859
Viyana 23, 41, 48, 53-55, 60, 63, 97, 98, 106, 122, 142, 161, 189, 204, 224, 240, 277, 290, 294, 320, 322-323, 347, 381, 384, 394, 403, 405, 424, 427, 432, 435, 439, 455, 458, 476, 482, 484, 497, 510, 511, 513, 518, 523, 533, 549, 552-553, 558, 577, 582, 584, 587,605, 617, 620, 634, 641, 646, 662, 664, 672, 678, 690-691, 693, 717, 730, 739, 783, 786, 800, 815, 833- 834, 843, 845, 857- 858, 873; **Kapısı** 62; **kuşatması** 187
Vladislav (Kral)62
Voigtlaender, Paul 209
Volkard, Johann 603
voyvoda 103, 203, 214, 259
vurmalı çalgılar 111, 272

Wasslowitz (Rus Çarı, Büyük Dük) 432
Weber, Baptista 122, 204, 224-225, 230-231, 234, 242, 248, 252, 432, 484, 475, 549, 580, 634, 634
Weichselberg, Friedrich von 55, 255-256, 258
Weil kenti 691
Weiss, Wolf 50, 85, 347-348, 692
Welzer (Karinyolalı) 50, 52, 115, 152
Wense, Luder von der 200
Westfalya 551
Weida, Erdety 492, 859
Widner, Hans Wolckard 693
Widner, Johann Wolckard 50, 116, 118, 169, 437, 481, 488, 523, 577, 584, 605, 768, 798
Widner, Leonhard (Augsburglu) 797, 812-813
Wirnitz, Wenzel Martin von 206, 208-209, 230, 244, 248, 252
Wisse, Albert (Elçi) 83-85, 91-92, 170, 340, 704-705
Wittenberg 21, 65, 186, 204, 415, 420, 696, 858
Witzthum, Christoph von 708, 722, 771, 774
Wladislaw II 65
Wohlzogen (Genç) 844
Wohlzogen, Christoph 50, 355, 424, 481, 488, 506, 508, 588, 784, 648, 651-652, 845
Wohlzogen, Hans 352, 672, 433, 547
Wolff (Hoffkirch Baronu) 7224, 74
Würtemberg 247, 803, 806; **dükalığı** 290
Würtemberg, Friedrich von (Kont) 47
Würtzburg 788
Wyb, Albert von bkz. Wisse, Albert (Elçi)

yağmur 314; **duası** 186, 189
Yahudiler 29-30, 38, 60, 74, 98, 100, 123, 125-26, 143, 145, 159, 178, 264-265, 274, 282-283, 290, 296, 309-310, 335, 339, 373-375, 390, 414, 416-417, 473, 510, 561, 574, 583, 600-

601, 618, 623, 633, 637, 640, 651, 667, 681-682, 685, 731-734, 748, 758-759, 777, 782, 790- 791, 802, 845; **çalgıcılar** 280; **haneleri** 36; **hekimleri** 76, 157, 278, 429 **mahalleleri** 335, 570
Yahya Peygamber 297, 380
yangın söndürme 571
Yanköy hisarı 203
Yanya 271
yargıçlar 128, 315
Yaş [Boğdan] 197
Yebbaşlar 379
Yedikule 426, 123, 316, 348, 352, 367, 380, 440, 513, 583, 589, 598, 599, 650, 661, 666, 674, 676, 685, 786, 801; **kapısı** 311;**zindanı** 272, 317, 389, 746
yemek 688, 721
yemekhaneler 326
yengeç (tatlı su) 827
Yeniçeriler 41, 63, 79-80, 91-92, 95, 98-100, 115, 130, 159, 160, 166, 170, 185, 192, 221, 221-222, 249, 275, 303, 337, 359, 442-443, 456, 468, 511, 529, 739, 774, 775-776, 789; **ağası** 25, 88, 108, 115, 192-193, 218, 221-222, 229, 313, 317, 329, 335-336, 442, 463, 470, 535, 570, 652, 668, 675, 721, 796
Yeremia 378
Yeremias (Patrik) 142, 144, 177, 191, 212, 299, 429, 460, 478, 524, 573, 610-611, 648, 676, 704-705, 808, 819
Yeremias [Achilolu] 428
Yeremias Fischer 264, 396, 506, 795
Yeremias, Bavyera dükü 728
Yeremiyas IV. 406
Yeşil Perşembe 184
Yeşilbaş ve Keçebaşı 393
Yeşilbaşlar [Özbekler] 362, 379, 386
Yeşilköy bkz. Aya Stefanos
yıldız araştırmacısı (müneccim) 677
Yörükler 443
yumurta 137, 139; **ile doldurulmuş lahana** 674
Yunan 234, 415, 565; 325
yunus balığı 35, 687

Zachmar 791
Zafer Kapısı 674
Zağarcı 68
zanaatkârlar 70, 126, 849
Zanosch, Balasch 538
Zara [Zarda] 93, 116-117, 121, 254, 277, 599, 650
Zaribrod köyü [Dimitrovgrad] 838
Zatmar kalesi 597
Zay, Franz (Csöry Zay Ferencz) 85
Zbrowaki, Peter 713
Zecbelan, Gabriel 290
Zeltingen, Carl von (Raab kumandanı) 642, 643, 683, 718, 797-798
zemzem 331
Zendero 267; **şatosu** 494
Zeng 234, 512, 518, 631; **kalesi** 195
Zerbelon, Gabriel 161, 196-198, 742, 861
zerrîn libaslar 32
Zeytin Dağı 139, 298
Ziegler, Ambrosius 707, 786
Zigetvar 83, 98, 119,123, 223, 245, 387, 412, 487, 495, 496, 592, 726; **beyi** 641, 649, 784; **çarpışması** 672, **kalesi** 99, 416, 496; **sancakbeyi** 648; **savaşı** 360, 648; **seferi** 390
Zigomala [vaiz] 20, 92, 99, 227, 417-418, 459-461, 465-470, 469, 474, 477-480, 510-512, 518, 543, 555-556, 576, 578, 582-583, 589, 594, 601, 605-606, 611, 617-620, 653, 656, 668-669, 709, 717, 724, 735, 739-740, 744, 751-753, 762, 768, 772, 809, 843
Zigomala, Stamatius 543, 619, 645, 676, 724
Zindan kapısı 732
Zinkeisen, Wilhelm 26
Ziştovi barış antlaşması (1791) 23
Zitardus (Saray Vaizi)603
Zizikum [Aydıncık/Cyzius] 4116-117, 441
Zizikus [Kapıdağ] 173
Zolner, Andreas (Steyerli) 487, 508, 512, 518

Stephan Gerlach Avusturya elçisi ile birlikte, sefaret heyetinin Protestan vaizi olarak 1573'de İstanbul'a geldi. Güncesi, torunu Samuel Gerlach tarafından 1674'te Frankfurt'ta basıldı. Şimdi de tam 332 yıl sonra Türkiye Güncesi adıyla Türkçeye kazandırılan bu eser 16. yüzyıl Osmanlı-Türk dünyası için çok önemli bir kaynak. İstanbul'un Müslim ve gayrimüslim halkının yaşamını dikkatle gözlemleyen Gerlach, özellikle hükümdar, hanedan, saray ve iktidarı oluşturan paşalar hakkında önemli bilgiler vermiştir. Yalnız Galata'daki ecnebi topluluklarda değil, Divan-ı hümâyûn kalemlerinde de her dilden yazıldığına ve konuşulduğuna şahit olur. Gerlach güncesinde Atmeydanı'ndaki eğlenceleri, yabancı heyetlerin karşılanışını, Ramazan davetlerini, cenaze alaylarını, düğünleri, Muharrem-âşure-nevrûz kutlamalarını, Hıdrellez, Âmin Alaylarını, bin bir çeşit mal satılan pazarları ,sürüler halinde dolaşan Yunus balıklarını da anlatır. Halk renk renk ve çeşit çeşit elbiseler içinde dolaşmaktadır. " Doğadaki renk renk çiçekler gibidir İstanbul şehri! İşte, beyaz ve yeşil renkli sarıklarıyla Türkler ve Müslümanlar, beyaz-kırmızı, mavi ve sarı karışımı serpuşlarıyla Ermeniler, mavi renkleriyle Rumlar, sarı serpuşlarıyla Yahudiler..." Şehirde bazen ancak belki yüzyılda bir defa görülebilecek semâvî olaylar da yaşanır. 11 Kasım 1577'de görünen kuyruklu yıldızı, Gerlach'ın ifadesine göre bir "Arap müneccim" önceden hesaplamış ve Padişah'a haber vermiştir. Gerlach'ın da söz konusu ettiği müneccim ilk Rasadhane'nin kurucusu Takiyüddin Efendi'dir... O devirde İstanbul, kuşları azad eden, sokaklardaki kedi ve köpekleri besleyen, hatta bu iş için vakıf kuran, tuttuğu balıkları sevaptır diye tekrar denize atan insanlar ile meskûndur. Devlet idaresinin işlerliği, adaletin kısa bir zamanda tecellisi, halkın itaatkârlığı ve Padişah'ın şahsına karşı saygılı ve sadakat duyguları ile dolu olduğu gibi hususlar da ilgi çekici kayıtlar arasındadır.

SAHAFTAN SEÇMELER DİZİSİ

Kitapyayınevi

ISBN 978-975-6051-48-1 (TAKIM)
ISBN 978-975-6051-47-4 (2. CİLT)

